ATATÜRK KÜLTÜR, DİL ve TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI : 776
YENİ TÜRK EDEBİYATI KAYNAK METİNLERİ DİZİSİ: 2

AHMET MİDHAT EFENDİ

BÜTÜN ESERLERİ

Romanlar IV

PARİS'TE BİR TÜRK

Hazırlayan
Erol Ülgen

ANKARA, 2000

5846 sayılı kanuna göre bu eserin bütün yayın, tercüme ve iktibas hakları **Türk Dil Kurumuna aittir.**

Ahmet Mithat

Paris'te bir Türk / Haz. Erol Ülgen .– Ankara: Türk Dil Kurumu, 2000.

XV, 374 s. ; 20 cm.– (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları; 776. Yeni Türk Edebiyatı Kaynak Metinleri Dizisi; 2 . Ahmet Mithat Efendi Bütün Eserleri Romanlar; 4)

ISBN 975-16-1388-4

1. Türk Romanı I. Ülgen, Erol (haz.) II. k.a.

813.42

İnceleyen: Prof. Dr. İsmail PARLATIR

ISBN : 975-16-1388-4

ÖN SÖZ

Ahmet Midhat Efendi, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Batı etkisinde değişmeye başlayan edebiyatımızın önde gelen şahsiyetlerinden birisidir. Şiir hariç, roman, hikâye, tiyatro, anı, seyahat yazısı, tenkit, deneme, gazete makalesi gibi hemen her çeşit edebî türde eser kaleme almış, Batı edebiyatlarından tercüme yahut uyarlamalar yapmış, geniş bir yelpazede küçüklü büyüklü çok sayıda fikrî eserler, küçük çaplı eğitici popüler kitaplar ve ders kitapları yayımlamıştır.

Ahmet Midhat Efendinin basın ve yayın hayatındaki çalışmaları, devrinin hemen her ihtiyacına cevap vermiştir. Çıkardığı dergilerin yanı sıra sahibi ve başyazarı olduğu *Tercümân-ı Hakîkat* gazetesi de XIX. yüzyılın Türk kültür ve siyasî hayatının en önemli yayın organlarından biri olmuştur.

Ahmet Midhat Efendi, yazdıklarıyla bir devri dolduran adamdır. Eserleriyle zamanına ve sonrasına üç beş kitaplık bir külliyat değil, neredeyse hemen her konudaki eserlerinden oluşan bir kütüphane vermiş bir kültür adamımızdır. Ona, bu yazı faaliyetinin yoğunluğu dolayısıyla devrinde "yazı makinası", bu çalışmalarında halkı bilgilendirmeyi ve eğitmeyi amaç edindiğinden dolayı da bir eserinin adından hareketle "Hâce-i Evvel" (ilk öğretmen) isimleri verilmiştir.

Ahmet Midhat Efendinin en fazla eser verdiği edebî tür romandır. Ona göre roman "cihan içinde bir cihan"dır. Romancı, yaşadığı dünyayı beğenmez. Beğenmediği bu dünyanın önüne, okuyucunun daha çok beğeneceğini ümit ettiği

yeni ve yapay bir dünya koymaya çalışır. Bunu yaparken de kurduğu yeni dünyadaki her şeyi kendi anlayışına göre düzenler. Romanı "hakîkat-i ahvâl-i beşeriyyenin tasviri" olarak gören Ahmet Midhat Efendi, bu yeni dünyanın insana uygun olarak kurulmasını da ister. Romancının çevresine bakmasının yeterli olacağına inanır. Romanlarda hayal ürünü olan olay ve şahıslara da yer verilebileceğine işaret eden yazar, ancak bunların gerçekmiş gibi canlandırılmasını ister.

Onun romanlarında okuyucuya hemen kendisini gösteren taraf, gevşek ve rahat bir üslûpla, bir sohbet havası ve yârenlik edasıyla yazılmış olmalarıdır. Bu rahatlık ve yârenlik edasının arkasında ise bir yandan yüzyıllar boyu meddah hikâyeleri dinlemiş bir toplumun önüne, okuması için koyduğu yeni edebî türü yadırgamaması, diğer yandan bütün hayatı boyunca yazma eylemine biçtiği fonksiyon kendisini gösterir. Onun romanları, neredeyse "tıkış tıkış" abartmasına hak verdirecek oranda bilgi yüklüdür. Yazar, romanı bir araç olarak kabul edip okuyucuyu, konunun vardığı her alanda, sözün gittiği her konuda iyi kötü biraz daha bilgilendirmeyi hep birinci plânda tutmaktadır. Ahmet Midhat Efendinin romanı "malûmat-furûş" bir romandır. Cemil Meriç'in, onun bütün eserlerini göz önünde bulundurarak hakkında yaptığı bir niteleme ona son derece uygundur: "Tek kişilik akademi"

Romanlarında Ahmet Midhat Efendinin yapmak istediği bir şey daha vardır ki Ahmet Hamdi Tanpınar *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi* isimli eserinde vurucu ve özetleyici bir tespitle dile getirir: "Hakikatte Ahmet Midhat Efendinin bütün eseri bir halk okuma odasıdır." Tanpınar'a göre o,

zamanının insanına okuma zevkini vermiş, bunu giderek bir alışkanlığa dönüştürmüştür: "Namık Kemal'de ve benzerlerinde mütalâa bir nevi mücadele idi. Onda dinlenme ve hülyadan gelen sıcaklıkta ısınma oldu. Birdenbire onun kitaplarıyla, çalışan insanın hayatına dinlenme saati girdi. Okumaya ayrılan saat. İşte cemiyetimize getirdiği şey. Ve onunla küçük insanların hayatı değişti. Küçük ahşap evlerde lâmba başındaki saatler, başka bir mana ve hüviyet kazandılar. Bütün aile, okuma bilenin etrafında toplandı ve okunanı münakaşaya başladı."

Tanpınar'ın bu tespitleri Ahmet Midhat Efendinin romanlarındaki sohbet üslûbunu, sıkmama amacını ve bilgilendirme gayretinin sebebini çok iyi anlatmaktadır.

Ahmet Midhat Efendiye göre başarılı romanlar, birbiri içine girmiş, ancak gelişmeleri ve çözümleri birbirine bağlı olaylardan kuruludur. Okuyucu da böyle kurulmuş romanları sever. Ona göre efsaneler, menakıbnameler ve tarihî olaylar da roman şeklinde yeniden kaleme alınabilir.

Ahmet Midhat Efendinin romanları konuları bakımından büyük bir açılım ve zenginlik taşır. Tarihî olaylardan, aşk, macera, polisiye, fen, ahlâk konularına, Avrupa şehirlerinden Afrika, Güney Amerika içlerine, uzak diyarların insanlarından yerli hayatın ayrıntılarına, imparatorluk şehirlerinin sakin mahalle yaşayışlarından hareketli çarşı pazar hayatına, zamanının genç kız hülyalarından maceraperest delikanlı taşkınlıklarına kadar dağılan bir yelpazeyi alabildiğine zengin ve renkli tonlarla karşımızda açar. Onların bu canlılığı, konu ve ilgi çeşitliliği, bu romanları bugün bizim için de hâlâ okunabilir, alâkamızı üzerine çekebilir kılacak niteliktedir. Öte yandan

ise bu eserler, böylesi geniş bir açılımla, hayatla, geçmişle ve gelecekle kurduğu ilişkileri araya giren bir yüzyıldan fazla zaman tortusunun üzerinden atlayarak bize taşımaları ile de bu dönem hakkında yapılacak çok çeşitli disiplinlerdeki çok farklı araştırmalara kaynaklık edecek, onlara zengin malzeme sağlayacak, bugünün okuyucusunda da hoş ve meraklı ilgiler uyandıracak bir kültür hazinesidir.

Bu düşüncelerden hareketle, Ahmet Midhat Efendinin romanlarını bir külliyat hâlinde yeni yazıya aktarmış bulunuyoruz.

Bunu yaparken, bu eserlerin edebiyat, dil, sosyoloji, sosyopsikoloji ve sosyal tarih ve dil çalışmaları bakımından dönemlerinin birer belgesi olmaları gerçeğini göz önünde bulundurarak, romanların dilinde herhangi bir sadeleştirme ve değiştirmeye gitmedik. Metinlerde geçen şahıs ve yer adları orijinal imlâlarıyla yazılmıştır. Ancak bazılarının orijinal yazılışları bulunamamış, bunlar eski harflerin verdiği imkânlar çerçevesinde okunmuştur. Okumayı kolaylaştırmak ve imlâ birliğini sağlamak amacıyla Türk Dil Kurumunun 1996'da basılan İmlâ Kılavuzu'nu esas aldık. Romanlardaki yabancı kelime ve terkiplerin İmlâ Kılavuzu'ndaki şekillerine bağlı kaldık. İmlâ Kılavuzu'nda bulunmayan kelime ve terkipleri aslına uygun olarak çevirdik.

Bu kitapta geçen Fransızca yer ve şahıs adlarının orijinal imlâsında yardımlarını gördüğüm kıymetli hocam Prof. Dr. Ö. Faruk Akün'e ve mütercim, yazar değerli dost Cemal Aydın'a teşekkür ederim.

Kırkambar İlâvesi
-Hikâye Gözü-

PARİS'TE BİR TÜRK

Sahibi
Mehmet Cevdet

İlk defa olarak
Babıâli Caddesi'nde 28 numaralı Kırkambar Matbaası'nda
basılmıştır.

İstanbul
1293

PARİS'TE BİR TÜRK

BİRİNCİ KISIM

-Esnâ-yı Râhta-

Birinci Bap

Fransa'da üçüncü Napolyon'un hükûmet-i imparatorîyesi henüz mevcut olduğu bir zamandaydı ki İstanbul'dan Marsilya'ya müteveccihen hareket eden Messagerie Impériale nam Fransız kumpanyası vapurunun ikinci mevkii epeyce kalabalıktı.

İnşaat-ı bahriyyeye merakınız olduğunu bilseydik, Fransa tezgâhlarının âdeta medâr-ı iftiharı demek olan bu cesîm vapuru pupasından provasına kadar size inşâîye usulünce bir âlâ tarif ederdik. Ancak buna merakınız olduğunu bilmediğimiz gibi zaten hikâyemizde mezkur vapuru bu kadar tafsilâtıyla öğrenmeye lüzûm-ı kavi dahi olmadığı cihetle yalnız ikinci kamarasına bir nazarıdikkat atfedeceğiz.

Kamaraya inilecek olan merdivenden aşağıya inildikte, iki metre kadar arzında ve beş metre kadar tûlunda bir aralığa inilir ki, bu aralık merdivenin arka tarafına doğru beş metre daha imtidad eyler.

İşbu aralık üzerine altısı sağda ve altısı solda ve üçü dahi karşıda olmak üzere tamam on beş kapı açılır. Eğer sağdan veyahut soldan birinci kapıları açacak olsanız, derunu iki metreden ekall arzında ve üç metreden ziyade tûlunda bir kabine olduğunu ve bu kabinenin sağ tarafında birbiri üzerine konulmuş tabut şeklinde çifte yatak ve onun ayak ucunda bir tuvalet takımı ve sol taraftaki duvar üzerinde elbise ve şapka asmaya mahsus dört tane güzel çivi ve karşı tarafında dahi müdevver bir tek pencere görürsünüz ve bu ahvalin cümlesinden bunun bir hususî kabine olduğunu anlarsınız. Ama biz bir kabinenin husûsiyet-i ahvâli hikâyesini itmam için size şunu da haber verelim ki, tabut şeklinde dediğimiz yatakların başları ucunda görülen birer küçük dolap kapılarını açar iseniz derunlarında pek lâzımlı birer kap

bulursunuz ki, yalnız bunların öyle baş tarafa konulmalarına hiçbir mana veremezsiniz.

Sağdan soldan kapıların birincilerden beşincilere kadar cümlesi hep bu şekil ve heyette birer hususî kabinelerdir. Vakıa altıncılar dahi birer hususî kabineler ise de onların hususiyetleri umuma racidir. Fakat umuma raci olduğunu anlar anlamaz "biz dahi o umum içinde dahiliz!" diye hemen feth ü küşadlarına müsâraat göstermeyiniz. İhtimal ki, derunlarında adam vardır. Sonra hem onları mahcup etmiş olursunuz, hem kendinizi. Bunların hususiyetleri o kadar mühimdir ki derunlarına bir adam girip de bir kere o hususiyete malik olduktan sonra artık kapıyı açmanıza değil, hatta delikten bakmanıza dahi razı olmazlar. Hem bu hususiyete bir kere malik olan öyle de bir hak kazanır ki kabinenin husûsiyet-i hâlinden istediği kadar istifadesine hiçbir memlekette hiçbir kimse tarafından mümânaat edilememek âdettir.

Pek çok karıştırılır ise mide bulandıracak olan şu taraftan artık sarfınazar edelim de, merdivenden inildiği zaman karşımıza gelen tarafa doğru ilerleyelim:

Beş metre kadar olmak üzere tayin eylediğimiz mesafeyi yedi sekiz adımda kateyledikten sonra karşınıza çıkan üç kapıdan orta yerdeki daha büyücek ve iki yanlarda olanları daha küçürektir. Vakıa orta yerdeki kapının salon kapısı olduğu derhâl görülür. Ancak "Şu iki taraftaki kapılar acaba ne ola?" diye merak eder de bakar iseniz sağ taraftaki kapının içerisini bir âlâ ince kiler ve bu kilerin tâ dibinde besbelli kilerciye mahsus olmak üzere bir yatak ve sol taraftaki kapının içini dahi kiler deposu olmak gibi bir suretle istimal olunur. Her tarafı tabak, şişe, kadeh vesaire dolu bir yer görürsünüz ve bunun dahi tâ dibinde bir yatak bulursunuz.

Orta yerdeki kapıdan girildiği zaman iki metre kadar ileriye yürümelidir ki asıl salon içine girebilesiniz. Zira iki tarafta bulunan kilerlerin umku budur.

Salonun tûlu dokuz metre ve arzı dahi sefinenin tamami-i arzı kadardır. Bunun dahi iki tarafına boylu boyunca dörder yatak tertip edilmiş ve üç kat olmak üzere birbiri üzerine tanzim olunmuş bulunduğundan, sağ ve solda on ikişerden yirmi dört

yatak bulunur. Pencereler üçüncü katta bulunan yataklar hizasında olduğu cihetle salonun içini lâyıkıyla tenvir edemezler ise de, salonun orta yeri hizasıyla tavandan ziya karportaları açılmış olduğundan bunlar içeriye lüzumu kadar ziya verebilirler.

Salonun ortasına boylu boyuna bir masa uzatılmıştır. Bu masa üzerinde otuz altı kişi rahatça taam edebilir. Eğer sıkışmak icap eder ise kırk dört adama da yemek yedirmek mümkündür ki zaten ikinci mevkiin tekmil yatakları da bu miktardan ibarettir.

İşbu salonun tâ arka tarafında büyük ve bahusus gayet güzel bir ayna olup sağ tarafına bir kütüphane ve sol tarafına bir piyano konulmuş olduğundan, yolcular bunlardan istifade edebilirler. Böyle kütüphane ve piyanolar sair gemilerde yalnız birinci mevki'e mahsus oldukları hâlde bu gemide ikinci mevkide dahi bulunması geminin cümle-i muhassenâtındandır.

Buraya kadar verdiğimiz malûmat ikinci mevki hakkında muhtaç olduğumuz kadardan az değildir. Yalnız şunu da ilâve edelim ki salon içindeki yatakların önüne gayet muntazam perdeler çekilmiş olduğundan bir adam salon içinde halk mevcut olduğu hâlde dahi yatağına girerek ve perdesini indirerek kendisini nazar-ı halktan setr edebilir. Yok bütün bütün tesettür etmek ister ise fazla-i ücrete bakmayıp bir hususî kabine isticar etmek lâzımdır.

Muradımız erbâb-ı mütalâaya ikinci mevkiin yalnız şu taksimât-ı mimariyyesini haber vermekten ibaret olmayacağı derkârdır. Hikâyenin zeminini teşkil edenler mevki'-i mezkûrun yolcuları olacağından onları da gözden geçirelim.

İkinci Bap

Yolcuları gözden geçirecek isek onun da vakti tamam şimdidir.

Hikâyemizde bu vakit hangi vakit olduğunu bilir misiniz? Akşam üzeri saat onda Dersaadet limanından hareket etmiş olan geminin tamam Marmara açıklarında bulunduğu saat bir sularıdır ki, yolcuların cümlesi sofrada yemek yemekte bulundukları cihetle cümlesini bir lâhzada gözden geçirmek mümkündür.

Sofranın ikinci kaptan riyaseti altında bulunacağı malûmdur. Kaptanın sağ tarafında bir karı vardır ki kendisine Madame Syrienne diye hitap olunur ise de bîçarenin Dersaadet'te ticaretle meşgul olan kocası Monsieur Syrienne vefat eylemiş olduğundan dul kalmış ve vatanı bulunan Lyon şehrine gitmek üzere yola çıkmıştır. Dört yaşındaki kızı Marie kucağında ve on iki yaşındaki oğlu Etienne dahi alt tarafındaki sandalyede oturur. Hâl ü şanına ve davranışına bakılır ise kendisi ne zengin görünür, ne fakir. Hâlbuki mezburenin sinni de, hüsnü de böyle mutavassıt idi. Yani otuz beş yaşında ancak olup ne bayılacak kadar güzel, ne de atılacak kadar çirkindir. Hele bizce âlemde atılacak hiçbir karı olmadığını şimdiye kadar bin yerde itiraf eyledik. Ta'bir-i avâmîyi isti'mâl ile diyoruz ki atılacak kadar çirkin de değildir.

Kaptanın sol tarafında oturan diğer bir karının ismi Cartrisse olup ancak kendisine bazı kere Madame Cartrisse ve bazı kere Mademoiselle Cartrisse diye hitap edildiğinden ve mezbure her iki hitaba dahi cevap verdiğinden kendisi bakir!..... midir? Yoksa müteehhil midir? Henüz tayin edilememişti. Yaşına başına bakılır ise hemen teehhül vakti de geçmiştir. Zira mezbure otuz beş yaşında yok ise bile otuz yaşından aşağı olmadığına kim yemin etse başı ağrımaz. Bu da güzel denilecek güzellerden değil ise de, iri yapılı gayet levendâne bir karı olduğundan karılığın tesiratını her kime olsa ika edebileceği müsellemdir. Şu kadar var ki çehresi pek tünd bir şeydir.

Sağ tarafta Etienne, Syrienne'in aşağısında bir karı daha vardır ki ismine Madame de Trouville denildiğine göre, Avrupa asilzadegânından olduğu anlaşılır. Kırkını mütecaviz fakat hâlâ oynak ve şişman bir karıdır ki eğer şişmanlığı ve bir de ziyadece esmerliği olmasaydı güzellikte orta halli olduğuna hükmedilebilirdi. Kendi rivayetine göre Paris'e avdet ediyormuş. Bundan anlaşılır ki, zaten Parisliymiş de. Bir müddet gaybubet eylediği hâlde avdet ediyormuş. Sol tarafta Cartrisse'in altında Herr Kaliksberg isminde bir adam olup buraya kadar haber verdiğimiz zevatın cümlesi Fransız oldukları hâlde bu zatın lisanından kendisinin Alman olduğu anlaşılırdı. Ancak Herr Kaliksberg'i öyle bira ile beslenmiş, boğaya dönmüş semiz

Almanlardan kıyas etmemelidir. Gayet nahif, sarı ve köse bir zat olup İstanbul'da ne işte idüği, Avrupa'nın neresine gittiği, ne adam olduğu malûm değildi. Bunun da alt tarafında dört nüfustan ibaret ve Dizier isminde bir familya halkı olup sırasıyla birincisi asıl Dizier ismini taşıyan bir koca karı ve ikincisi Angéline isminde oldukça genç ve güzel bir karı ve üçüncüsü Ussé isminde ve on dört yaşında bir erkek çocuk ve dördüncüsü dahi Julie isminde ve dokuz yaşında bir kız çocuktur. Kendileri İstanbul'da mütemekkin ve ticaretle meşgul olup bir düğün meselesinden dolayı Marsilya'ya gitmekte olduklarını zevzek, geveze koca karı her önüne gelene ilân ederdi.

Kaptanın sağ cenahında ve De Trouville'in alt tarafında Zekâ Bey isminde bir zat vardı ki Türk olduğu yalnız isminden anlaşılıp, ol kadar alafranga, ol kadar şık bir şeydir ki, sofrada Avrupalı ve mütemeddin addolunmaya lâyık ondan başka kimse olmadığı hükmedilse sezadır.

Fakat hüsnü de süsüne muadil olduğunu munsifâne ikrar ederiz. Hele sinnini yirmi beşten ziyade tahmin etmeye imkân yoktur. Remzi Efendi isminde kırk beşini mütecaviz kısa boylu, kuru yüzlü, hem köse, hem kır sakallı, parlak gözlü bir efendi dahi Zekâ Beyin alt tarafındadır ki bunların ikisi refîk-i mülâsık oldukları zahir hâllerinden görülmekte ise de Zekâ Bey veliyyü'n-ni'met ve Remzi Efendi abd ü memlûk gibi bir muamelede bulunduklarına nazaran asıl kumanda (yani para) Zekâ Beyde olduğu dahi anlaşılırdı. Bunlar kendi ikrarlarına göre Paris'e seyahata gidiyorlarmış.

Karşı yani sol tarafta Julie, Dizier'in alt tarafında Yorgidis isminde bir Rum bulunup berây-ı ticâret İstanbul'dan Marsilya'ya gidiyormuş. Merkumun alt tarafındaki kadın ise İstanbul'da Gabrielle namıyla şöhret bulmuş bir tiyatro oyuncusudur ki Paris'e gitmektedir. Oyuncu olduğuna ve hem de elhak güzel bulunduğuna göre zahir hâlinde aşüftelik emareleri Madame de Trouville'de görülen kadar görülememekte olduğuna taaccüp etseniz yeri vardır.

Beri tarafta Remzi Efendinin altında bir İngiliz vardır ki ismi Mister James olup hâline, kıyafetine nazaran kendisini feylesof ve ressam zannedenler hata etmezler. İki yanakları üzerinden salıverdiği favori denilen çatal sakallar iki omuzlarından

aşağıya doğru sarkmış gitmiş, hem uzun boylu, hem uzun yüzlü, ince, kıpkırmızı bir adamdır.

Malûmdur ki bu gibi feylesofların gittikleri, geldikleri veyahut gidecekleri, gelecekleri yer ne bilinir, ne de tayin edilir. Feylesofluğun şanı bu imiş! Bunun alt tarafında oturan ise Monsieur Autrans denilen uzun boylu, etine dolgun, güzel simalı, iri burunlu fakat ziyade geveze bir Fransızdır ki, Fransızcayı yarım yamalak söyleyen bîçare İngiliz'e hem sormadık sual bırakmaz, hem de Fransızcasını bıyık altından istihza eylemekten geri durmaz. Fakat bu adamın sanatı henüz taayyün etmemiştir.

Onun da alt tarafında Gardiyanski isminde bir Lehli vardır ki zahirine bakılır ise Lehistan'ın asilzadegânından ve oldukça zengin bir adam olduğu zannolunur. Hele hüsn-i simâsına akl ü kemâline, letafetine hiç diyecek yoktur. Paris'e gidiyormuş.

Kaptan sofranın bir ucunda oturduğuna göre oradan bed' ile saydığımız huzzarın silsilesi sofranın öte ucuna kadar gelmişti. Ta ucunda ise iki Türk daha oturmaktadır ki bunun birisi Nasuh Efendi namında yirmi sekiz, otuz yaşlarında bir delikanlı olup hâl ü şanından gayet sükûtî-meşrep bir şey olduğu anlaşılır. Bu zat Lehli Gardiyanski'nin yanına isabet eylemiştir. Diğeri ise Sena Bey isminde bir diğer Türk olup on dokuz, yirmi yaşında güzelce, zekice bir şeydir ki, Gabrielle'in yanına isabet eylemiştir. Ama bu Sena Bey ile Nasuh Efendinin öyle Zekâ Bey ile Remzi Efendi gibi birbiriyle bir gûne rabıta-i refakatları olduğunu zannetmemelidir. Bunlardan her biri kendi hâlinde, kendi âlemlerinde olduklarından ikisini dahi kendi başlarına müstakil bilmelidir. Hatta Sena Beyin berây-ı tahsil Paris'e gittiği malûm olduğu hâlde Nasuh Efendinin ne için, nereye gittiği dahi henüz muayyen değildir.

Üçüncü Bap

Yolcular sofrada iken kendilerini bir kerecik gözden geçirmek için sarfeylediğimiz zaman içinde elbet bunların nasıl bir sohbetle meşgul olduklarına dahi kulak misafiri olmuşuzdur. Bu hâlde işitmiş olmaklığımız lâzım gelen hususât ber-vech-i âtîdir:

Bu gibi sofralarda bulunmuş iseniz bilirsiniz ki oralarda İngiltere parlâmentosu gibi yalnız bir adam söyleyip sair cema-

atin dinlemesi âdeti yoktur. Her iki üç kişi kendi mabeynlerinde bir söz açıp ol suretle konuşurlar. Binaenaleyh ikinci mevkiin sofrasına kulak misafiri olmadan evvel bir kere cemaatin şu suretle inkısâmını da bilmek lâzımdır. Bu ise pek girift bir şey değildir. Bir kere bîçare Madame Syrienne yalnız iki çocuğu ile meşgul olup baki hiçbir lâkırdıya kulak bile vermezdi. Kaptan ise Alman Kaliksberg ve Madame yahut Mademoiselle Cartrisse ile politikaya dair bir söz açıp konuşurdu. Dizier familyasından genç Angéline Fransızcası Fransızcaya bile benzemeyen Remzi'nin tatsız ve bîedebâne sözlerinden mücânebet için daima koca karı ile meşgul olduğu gibi Ussé'yi de kendi familyaca musahabesi dairesine davet etmeye çalışırdı. Ancak De Trouville Zekâ Beyin burnuna girecek veyahut onu kendi şişman koynuna sokacak kadar meşgul olduğu hâlde her iki dakikada bir kere genç Ussé'ye dahi bir söz fırlatır, işgâl eder ve Angéline ise buna da kızar, söylenirdi. İngiliz James'in yalnız Autrans ile meşgul olduğunu daha bundan mukaddem haber vermiştik. Hâlbuki Autrans, Yorgidis dahi aralıkta bir kere kendi müşâfehelerine davet ederdi. Ancak Yorgidis Autrans'ın suallerine hep kestirmeden cevap verip alt tarafında Sena Bey ile Gabrielle'in daha tatlı olan mülâhazalarına ortak olmak isterdi.

Daha kim kaldı? Gardiyanski ile Nasuh Efendi değil mi? Onları da ister iseniz birbiriyle müşâfehe ediyorlar diye hükmediniz, ister iseniz etmiyorlar diye. Her iki hükmünüz müsavidir. Zira ikisi dahi birbirine iki kelimecikten ibaret olmak üzere irat eyledikleri suale yine iki kelimecikten ibaret olmak üzere aldıkları cevap üzerine bir hayli müddet düşünmekte olduklarından bunlar bâdî-i emirde asla mükâleme etmiyorlar zannolunurdu.

Kaptan ile Kaliksberg ve Cartrisse meclis-i meşveretine kulak verelim:

Kaptan - (Avusturya ve Prusya ve İtalya'nın 1866 senesinde ettikleri Sadova ve Lissa muharebe-i beriyye ve bahriyyesi üzerine açılmış olan bahisten) Ey Madame!... Şey Mademoiselle Cartrisse Allah aşkına size Madame diye mi hitap edelim, Mademoiselle diye mi?

Cartrisse - Her ikisi de caiz.

Kaliksberg - Bendeniz de bazı kere kusur ediyorum hanım! Hangisi daha müreccah olduğunu bilsek...

Cartrisse - Bence en müreccah olanı kısa ve muhtasarca olmak üzere Cartrisse diye hitap etmenizdir.

Kaptan - Estağfurullah !... Her ne ise şu Lissa'da Amiral Teketoff'un bir ağaç sefine ile İtalya'nın Victor Emanuel ismindeki bir zırhlı sefinesini gark etmiş olduğuna ne mana verirsiniz?

Cartrisse - Gark etmiş diye mana veririm.

Kaliksberg - Acayip! Ol bapta kendinizin bir fikr-i mahsusunuz yok mudur?

Cartrisse - Yoktur efendim!

Kaptan - Ya Sadova'da Prusya iğneli tüfeklerinin Avusturyalılar sadrında açtığı yaraya?

Cartrisse - Acırım!

Kaptan - Sualim o değil! Şu Prusyalıların kimseye renk vermeksizin birdenbire ortaya kuyruktan dolar tüfekleri çıkarınca .....

Kaliksberg - Düşmana bir büyük oyun oynamak kararında bulunan adam böyle tedarikâtından asla haber vermez.

Cartrisse - Bu sualleriniz, sözleriniz bence hep meçhulâttandır.

Kaptan - Evet! Size Lissa muharebe-i bahriyyesinden bir kaptan gibi sual sormak ve Sadova meselesi hakkında dahi bir mareşal gibi hitap etmek vakıa hatadır! Ancak bu muharebelerin politikaca te'sirât-ı ma'neviyyesini demek isterim.....

Cartrisse - Demek istersiniz ki bu mes'ele-i harbiyyede size bir hariciye nazırı gibi idâre-i efkâr edeyim!

Kaliksberg - Vakıa bu cevap pek münasiptir. Mademoiselle'i bir amiral, bir mareşal gibi isticvâb etmek hata olduğu hâlde bir hariciye nazırı gibi isticvâb eylemek bütün bütün hatadır.

Kaptan - Şayet politikaya merakı vardır diye .....

Cartrisse - Hayır efendim! Benim öyle şeylere asla merakım yoktur.

Kaliksberg - Mademoiselle Cartrisse'e bir kadını eğlendirebilecek mesailden açmalı!...

Cartrisse - O da bütün bütün beyhudedir. Eğer kadınlığıma hürmeten benim hoşlanacağım bir muamelede bulunmak ister iseniz, rica ederim ki siz yalnız kendiniz konuşup benim hisseme de dinlemek vazifesini tefrik ediniz.

Kaliksberg - İşte şimdi bendeniz de taaccüp ettim efendim. Sizin hiçbir şeye merakınız yok mudur?

Cartrisse - Hayır efendim! Benim hiçbir şeye merakım yoktur. Yalnız İstanbul'u bir kerecik görmeyi merak eylemiştim. Geldim gördüm. Şimdi hiçbir şeye merakım kalmadı.

İşte şu gördüğünüz nümuneden anlarsınız ki bu tarafta Madame yahut Mademoiselle Cartrisse yalnız dinlemek ile meşgul olup, Kaptan ile Kaliksberg ise Prusya ve Avusturya meselesini ol kadar çekip uzatmışlardır ki, hatta Kaptan Fransa'nın dahi Prusya'dan ne kadar şüphelenmekte olduğuna ve bunun için ne gibi tedbirlere müracaat eylediğine ve edeceğine dair bazı esrar faş edip Kaliksberg bu gibi esrarı işittikçe sanki Kaptan'ın ağzından çıkan sözleri ezberlemeye çalışır ve herifi bir kat daha deşmek için bahsi kurcalar dururdu.

Remzi Efendinin Angéline'i bîzar eden yavan sözlerinden dahi bir nümunecik görmek ister misiniz? İşte:

Remzi - (Ussé'yi irae ederek) Madame bu çocuk sizin midir?

Angéline - İhtimal ki benim olabilir.

Remzi - Fakat sizin kadar güzel değil! Hoş sizin kadar güzel bir insan daha yaratılamaz ya?

Angéline - (Remzi'den yüzünü çevirip koca karıya) Anacığım! Niçin öyle iştihasız yiyorsunuz? Hasta .....

Koca karı - A! Kızım ne diyorsun? Ol kadar iştiha ile taam ediyorum ki, hatta hizmetçi garsondan utanmamış olsam her tabaktan üçer kere yemek alacağım. Yalnız iki defasıyla iktifa ediyorum.

Angéline - (Kendi kendisine) Şu maymun yüzlü Türk'ten validemin az veya çok yediğine dikkat etmeye meydan mı var?

Remzi - (Angéline'e) Evet Madame! Maşallah valideniz pek iştiha ile taam ediyor. Deniz seyahatı insanın iştihasını açar.

Yalnız siz pek nazlı taam ediyorsunuz. Vakıa nazlı taam etmek kadınlara pek yakışır ama...

Angéline - (Bu sözden dahi bîzar olarak De Trouville'in şaka tarîkiyle yeşillenmekte olduğu genç Ussé'ye yüzünü dönerek) Ussé! Ussé! Validen makamında bir kadın ile bu kadar lâubaliyâne konuşmaktan haya etmiyor musun?

De Trouville - (Angéline'e) Yani bu sözle beni irşat etmek ve bana "Evlâdın makamında bulunan bir çocuk ile mülâtefeden utanmıyor musun?" demek istiyorsunuz. Ama Madame hatanız vardır. Validenizin iştihalı mı, yoksa iştihasız mı taam eylediğine ne kadar dikkat ediyor iseniz, oğlunuz Monsieur Ussé ile eylediğim muhavereye dahi o kadar dikkat ediyorsunuz da onun için yanılıyorsunuz.

Angéline - (De Trouville'den dahi bîzar olarak yine valide-sine tevcîh-i hitabla) Valideciğim! Şu kebaptan daha alsanız a? Pek güzel olmuş.

Koca karı - Zaten yüzümü kızdırarak bundan üç kere aldım. Bir daha alır isem dört olur.

Angéline - (Kendi kendisine) Halkın tacizinden bir şeye dikkat etmeye vakit bulamıyorum ki.

İşte şu nümune dahi size Angéline'in nasıl can sıkıntısı içinde muhavere eylediğini anlatır. Bir de Zekâ Bey ile Madame de Trouville tarafına havâle-i sem' edelim:

Zekâ - Ey bana elbise pek yakıştığını gerçekten teslim ediyorsunuz ha!

De Trouville - (Güya vereceği cevabı şuhâne bir tavır ile Zekâ Beyin kulağına söylemek için o telli bebeği kucaklayacak ve hatta öpecek mertebede yanına ve kulağına sokulup) Sorar mısın hınzır? Sorar mısın? Karı olmamışsın ki senin kadar güzel, senin kadar yakışıklı olan bir delikanlıya elbisenin ne kadar yakışık alacağını bilesin.

Zekâ - Sen de erkek olmamışsın ki, senin kadar erkek kadri bilen karıya erkeklerin ne kadar meyl ve muhabbet göstereceğini fehm edebilesin.

De Trouville - (Zekâ Beyin cevabı üzerine aşüftece bir kahkaha koparıp badehu genç Ussé'ye) Monsieur Ussé ne kadar güzel

bir delikanlı olacak! Bunu henüz terlemeye başlamış olan bıyıklarımızdan anlıyorum Monsieur Ussé! O bıyıklar kaşlarımız kadar büyür ise artık karılar kızlar sizin için bayılacaklardır.

Angéline'i küplere bindirecek bir söz dahi bu olacağı şayan-ı mülâhazadır. Bir de Autrans'ın Mister James'i nasıl işgâl eylediğine bakalım mı?

Autrans - Ey Mister James! İstanbul'dan birçok Türk eşyası aldınız ha?

James - Şalvar, potur, sarık, kırmızı çizme, sarı çizme, yemeni, pabuç, zeybek rubası, Arnavut rubası, Bulgar rubası neler, neler! Dört sandık dibine kadar dolu!

Autrans - (Müstehziyâne) Dibine kadar mı? Ağzına kadar mı?

James - Şey! Affedersiniz! Yanıldım. Fransızcam o kadar kuvvetli değil de. Dibine kadar diyecek iken, ağzına kadar dedim.

Autrans - Vâesefâ ki, yine yanıldınız Mister James!

James - Pardon pardon! Yine yanıldım. Ağzına kadar diyecek iken, dibine kadar dedim. Ne ise İngilizce'yi iyi bilmediğimdendir. ... Şey İngilizce'yi demişim. Fransızca'yı iyi bilmediğimdendir.

Autrans - Ey! Esnâ-yı seyahatta bu Türk rubalarının resmini çıkaracağınız hakkında demincek verdiğiniz vaadi ifa edeceksiniz ya?

James - Elbet! İngilizim. Vaad-i İngilizîdir... Of! Vaadim İngiliz vaadidir diyecektim. Lâkin siz de rubaları giyip poz (resim çıkartmak için ressamın karşısında bir vaz'-ı matlûb üzere durmak) edeceksiniz ya?

Autrans - Hay hay! Siz de bana bu resimlerin birer kopyasını vereceksiniz. Pazarlığımız öyle değil miydi? (Yorgidis'e) Siz de şahitsiniz ya Yorgidis?

Yorgidis - (Baştan def için kulak bile vermeyerek) Evet! Kebap mı? Pek güzel olmuş.

Autrans - Yok a canım. Mister James'in verdiği vaade ....

Yorgidis - Evet evet! Pekâlâ olmuş, pekâlâ olmuş! (diye Gabrielle'e döner)

James - Canım ben vaadimi inkâr etmiyorum ki. Lâkin her kıyafeti size giydirip de resminizi alır isem hep resimler bir adamın resmi olur.

Autrans - Onun pek de zararı yoktur. Mahaza ben size kendimi birkaç türlü arz edebilirim.

James - Nasıl?

Autrans - İşte ben sakallı, bıyıklı bir adamım. Evvelâ sakallı olarak alacağınız resimler için böyle arz ederim. Badehu sakalımı tıraş eder bıyıklı kalırım. Nihayet onu da tıraş ederek genç olurum. Siz de resmederken beni gâh biraz daha zayıf, gâh şişman, gâh uzun, gâh kısaca resmederseniz matlup hâsıl olur.

James - O! Yes! Şu akıllar çok Fransızdır. ... Şey Fransızlar çok akıllıdır diyecektim. Canım Fransızca, İngilizce'nin tamamıyla zıddı olduğundan ....

Autrans - İngilizler, Fransızların tamamıyla zıddı oldukları gibi.

Gabrielle ve Sena Bey ile Yorgidis arasındaki bahis dahi şöyle idi:

Sena - Bu sözünüze inanırım Mademoiselle Gabrielle bu sözünüz pek doğrudur. Elbette Alcazar'da her gece sizi alkışlayacaklar ya! Hatta ben bile kaç defa .....

Yorgidis - Hele vahşiler şarkısını çağırmak için vahşi kıyafetiyle çıktığınız akşam herkes bayılırdı.

Sena - Haniya şu çıplak kıyafeti değil mi Monsieur Yorgidis?

Gabrielle - Aman öyle çıplaklık filânlık demeyiniz. Sözün hakikatini bilmeyenler gerçekten çıplak sanırlar.

Sena - Canım et rengi faniladan vücudunuza yapışan rubayı demek istediğimizi anlatıveririz.

Yorgidis - Ama ne vücut!

Gelgelelim Nasuh ile Gardiyanski'ye bunlar dahi şu sözleri teati etmişler idiyse de her söz arasından şüphesiz ikişer üçer dakika geçerek ol vechile teati etmişlerdir:

Nasuh - (Gardiyanski'nin bir sözünü tasdiken) Ben de öyleyim. Milletim nev-i beşerdir, vatanım rûy-ı zemin.

Gardiyanski - Ya vatanının hürriyetini gasp ederler ise?

Nasuh - Bu namûs-ı merdîye taarruz demektir.

Gardiyanski - Namus uğrunda?

Nasuh - Ölmek!

Gardiyanski - Ölmeye muvaffak olamayan?

Nasuh - Vazifesini ifa etmiş ise müteselli olabilir.

Gardiyanski - Etmiş olduğuma şahit vücudumda altı yara vardır.

Nasuh - Şanlı bir adamsınız.

Dördüncü Bap

Messagerie Impériale vapurunun ikinci kamarası yolcuları taamı bitirdikten Fransız şaraplarıyla dahi kafaları epeyce germ eyledikten sonra birer ikişer yukarıya güverteye çıkmışlardı. Ekser vapurlarda olduğu gibi bu vapurda dahi birinci ve ikinci mevki yolcularının gezinmelerine mahsus olan mahal kış üzerinde olduğundan yolcular hep oraya içtima eylemişlerdi.

Hâlbuki bu nöbette vapurun birinci mevkii pek tenha olup kimseye selâm bile vermeyen iki İngiliz lordu ile iki karısı ve birisinin bir validesi ve diğerinin bir oğlu âdeta insandan, yani yol arkadaşından addolunmamak lâzım gelir ise bakisi dahi yirmi yaşında genç ve akran ve emsaline faik güzel ve gayet ağır tavırlı bir Fransız karısından ibaret idi ki, birinci kaptan bu kariya kur etmekten (yani yaltaklanmaktan) gemiye kumanda etmeye vakit bulamazdı.

İkinci mevki yolcularının yukarıya birer ikişer çıkmış olduklarını haber vermiştik. Şimdi şunu da haber verelim ki kamaradan en evvel çıkan De Trouville ile Zekâ Bey ve Remzi Efendi olup, en sonra ise Nasuh Efendi çıkmış ve yalnız James ile Autrans resim yapmak için kamarada kalmıştılar.

Marmara Denizi'nin haniya bazı zamanları olur ki vapurlarda menzil-i maksûdlarına bir an evvel varmaya can atan yolcular bile gidip gidip de bu denizi bitirmemek isterler. Bu zaman ise mehtap olsun olmasın havanın berrak olduğu zamanlardır.

Hava berrak olur ise mehtap olmasa bile gökteki yıldızların cümlesi denize aksederek ve suların hafifçe çarpıntıları ile her yıldızdan binlerce daha ecrâm-ı muzîa tevellüd eyleyerek insan güya bir bahr-i âteşîn içinde seyahat ediyorum zanneyler. Hele mehtap olur ise artık sular tamamıyla tenevvür ederler ya!

Lâkin bu hâlde dahi denizi bir fosfor deryası farz etmeye mahal yoktur. Bu sözden muradımız nûr-ı kamerin bir serv-i nurânî-âsâ denize inikâs eden istikamet üzerinde katarat-ı miyâhdan tevellüt ediyor zannolunan nice milyon nuranî girîvelerin derhâl büyüyerek ve hemen yekdiğerini kovalamağa başlayarak tamam birbirini yakaladıkları anda ikisinin dahi mahvolmasını müteakip diğer taraftan milyonlarca girîvât-ı sâirenin tevellüdünü haber vermektir.

Ama bizim yolcuların seyahatları bu kadar bir letafete tesadüf etmemişti. Bir kere mevsim sonbahar olup havalar gereği gibi serinlenmiş bulunduğu misillü ayın da sonu olup buna ilâveten havada bulutlar dahi ufukları kapamış olduğundan, âdeta yolcular denizi görmekten de mahrum idiler denilse mübalâğa değildir. Yalnız epeyce kuvvetle esen yıldız rüzgârının çalkadığı suların çağıltısı işitilebilirdi ki bu kadar bir zevke mukabil havanın serinliğine ve karanlığına tahammül etmeyi göze aldırmak dahi kâr-ı âkil değildi.

En sonra çıktığını haber verdiğimiz Nasuh Efendi kıç üzerine vardıkta etrafı bir kere gözden geçirip Lehli Gardiyanski'yi Mademoiselle yahut Madame Cartrisse ile tiyatrocu Gabrielle'in yanında oturmuş görmekle ol tarafa teveccüh gösterdi. Vakıa Madame de Trouville ile Zekâ Bey dahi orada idiyseler de Nasuh Efendinin onlardan kaçmaya hiçbir mecburiyeti yoktu. Bahusus bunlar başkaca konuşup Gardiyanski takımı dahi başkaca konuştuklarından Nasuh Efendi doğruca onların yanına varıp "Ülfetinize iştirak edebilir miyim?" diye istizân eyledikten ve muvafakat cevabını aldıktan sonra yanlarına oturdu.

Bunlar şiir ve inşadan ve hikâye ve tiyatrolardan bahsederlerdi. Hem de müşâfehelerinin sûret-i cereyanına nazaran Cartrisse'in hikâye ve tiyatroya pek ziyade merakı olduğu ve Gabrielle'in ise pek çok âsâr-ı üdeba okumuş ve ezberlemiş bir aktris idüği anlaşılır ve Lehli Gardiyanski dahi Fransız şiir ve

inşasınca bunlardan geri kalmazdı. Nasuh Efendi dahi bu bahiste geri kalmamaya muvaffak oldu. Hatta Fransa meşâhir-i şuarâsından Racine'nin âsârından bahsettiği zaman Cartrisse "Adam sen de! Racine, vakıa güzel şiir söylemiş ise de İran şuarâsının mukallidi bir heriftir!" demesi üzerine Nasuh Efendi Alfred de Musset gibi birkaç yanık şuarânın âsârından bazı parçalar okuyarak Fransa edebiyatınca vukuf ve malûmatı zararsız olduğunu Cartrisse'e anlattıktan sonra mumaileyhanın Racine'i İran şuarâsı mukallidi etmesinden bilintikal şöyle bir söz daha açtı:

Nasuh - İran şuarâsını tanımış olmalısınız ki Madame onlar ile Racin'in arasında bir mukayeseye muktedir olabilirsiniz.

Cartrisse - Evet! Biraz tanırım.

Nasuh - Öyle ise Farisî dahi bilmekliğiniz lâzımdır.

Cartrisse - Pek cüzî.

Gardiyanski - Pek cüzî Farisî ile bu mukayese mümkün müdür?

Cartrisse - Evet mümkündür, Pek az Farisî öğrenirsiniz. Şark târih-i edebiyyatını da mütalâa edersiniz. Zaten o tarih size edebiyat-ı şarkiyyeye dair pek büyük malûmat verir. Birtakım kitaplar tavsiye eder. Onları ve bazı üdebâ-yı İran'ın âsârından mevcut olan tercümeleri de cem ederseniz, iş biter, gider.

Nasuh - Türk ve Arap edebiyatına merak etmediniz mi Madame?

Cartrisse - Hayır! Biraz da onlar ile meşgul oldum ise de Farisî kadar kolay gelmedi. Zira tercümeler hem az, hem yanlış ve bir de lisanlar hadd-i zâtında pek güç. Siz merak ettiniz mi mösyö?

Nasuh - Türk olduğum haysiyetle elbet merak edeceğim.

Cartrisse - Vay! Siz Türk müsünüz?

Nasuh - Türk olmadığım neden maznun?

Cartrisse - Vallahi siz Fransız edebiyatından bahsederken ben sizin Türk olduğunuza asla ihtimal veremedim.

Nasuh - Acayip!

Gardiyanski - O! Şimdi Türklerde pekâlâ Fransızca bilenler vardır.

Gabrielle - Bunu ben de tasdik ederim. Zira tanıdığım birkaç genç Türkleri Fransızlar kadar ve belki de bazı Fransızlardan daha iyi Fransızca bilir buldum.

Şu suretle açılmış olan bahis biraz daha uzadı ve tâ aşağıda zikredeceğimiz bir madde bahsi karıştırıncaya kadar devam eyledi. Nasuh Farisîden, Arabîden, Türkîden bir hayli müntehabâtı kemâl-i mehâretle Fransızcaya tercüme ederek sûret-i tercümesini Cartrisse'e beğendirdikten maada Voltaire ve Corneille'i Jean Jacques ve Molière ve Victor Hugo gibi Fransız şuarası âsârından âsâr-ı şarkiyyeye mukabil ve mümasil ve muadil olanlarını da dermiyanla şark ve garp edebiyatının her ikisine vukufu olduğunu fiilen ve maddeten ispat eyledi.

Sofrada kaptan gibi kaba ve Alman Herr Kaliksberg gibi cin fikirli adamların muharebe-i bahriyye ve berriye ve husûsât-ı diplomatikiyyeye dair açtıkları bahisten hoşlanamayarak âlemde hiçbir şeye merakı olmadığını dermiyan eden Cartrisse, her şeyden ziyade merakı olan edebiyata dair Nasuh ile etmekte olduğu şu bahisten pek ziyade mütelezziz olmakta iken, öte tarafta bir vak'a zuhur eyledi ki bu bahsi karmakarışık etti.

Ancak vak'a-i mezkûre birdenbire zuhur etmişti. Daha sofra başında iken Madame de Trouville denilen şişman karının genç Ussé'ye sözler atmasıyla validesi bulunan Angéline'in hiddetlenmeye başlamasından bed' etmiş bir vak'adır. Biraz izahat verir isek meseleyi güzelce tefehhüm edebilirsiniz:

Zekâ Bey ile De Trouville sofra başını bir dereceye kadar teeddübe riayet lâzım gelen yerlerden addetmeleriyle kış üzerine çıktıkları zaman kendilerini daha vâsi bir daire-i serbestî içinde zanneylediklerinden De Trouville sair kadınların ve Zekâ Bey dahi sair namuslu erkeklerin kabul ve tasvip edemeyecekleri kadar muâmele-i aşüftegâneye revaç vermişlerdi. Meselâ kol kola gezinirlerken De Trouville aşüftesinden "Of aman Zekâ Bey! İnsanı o kadar da çimdiklerler mi ya?...." gibi şikâyetler ve Zekâ Beyden dahi "Sen de beni niçin o kadar gıcıklıyorsun? Az kaldı denize düşecektim!" tarzında cevaplar işitilirdi.

Bu muâmele-i gayr-i meşrûa ortalığın nazar-ı ta'yîbine duçar olup da karılar, erkekler birbirinin yüzüne bakıştıkları zaman Lehli Cardiyanski Nasuh Efendiye "Lâkin efendi! Bu Zekâ Bey midir? Kimdir? Hâsılı sizin şu hemşehri bir cemiyet içinde riayeti lâzım gelen adaba riayet etmiyor! O mu buradan kendisini çeker, yoksa biz mi çekilelim?" demiş ve fakat Nasuh Efendi bu bey ile ol kadar münasebeti olmadığını beyan eylediği gibi Cartrisse dahi "Adam, halk bizim nemize lâzım? Biz kendi bahsimize bakalım" diye işi geçiştirmişti. Hâlbuki Madame de Trouville gittikçe şuhluğu artırdıktan başka kendiyle akran olmasından dolayı validelerin müsaadesi üzerine Etienne Syrienne nam çocuk ile kol kola gezmekte bulunan genç Ussé'yi de bir kenarda sıkıştırarak ve "Sen böyle küçücük çocuklar ile gezecek çocuk değilsin kızlar ile karılara kur edecek delikanlılardansın!" diye âdeta çocuğu zorla refikinden ayırarak kendi koluna takmakla beraber yanağını filânını dahi sıkıştırmaya başlayınca, Angéline'in "Affedersiniz hanım! Akşamdan beri ettiğiniz elverdi! Siz ne eder iseniz ediniz yalnız halkın mahcup çocuklarına ilişmeyiniz!" diye yerinden fırladığını ve buna da oldukça bîedebâne bir lisanla De Trouville'in mukabeleye kalkıştığını Nasuh Efendi görünce refiklerine "Artık iş derecesini geçti! Şu bîçare genç karı akşamdan beri çok üzüldü. Durunuz bari şuna bir hüsn-i hidmette bulunayım" diye kalktı ve Madame de Trouville'in yanına sokulup şu lâkırdıyı söyledi:

Nasuh - "Bu hâller bir Marquise valideye bile yakışmaz. Nerede kaldı ki bir Madame de Trouville'e! Hatta bizim Marquise valide asla böyle şeyler yapmazdı. Artık Madame de Trouville'e caiz midir ki ..."

Nasuh Efendi lâkırdıyı buraya kadar getirmiş ve henüz tekmil etmemişti ki Madame de Trouville çeşm-i dikkatini patlatırcasına Nasuh'un üzerine açıp, fakat sanki nutku tutulmuş da idare-i kelâma iktidarı kalmamış gibi söylemek istediği hâlde söyleyemeye söyleyemeye hemen Zekâ Beyi koluna taktı ve kıç üstü merdivenden aşağıya inerek kamaraya doğru yürüdü gitti.

Madame de Trouville'e söylediği sözleri Nasuh Efendi pek de yavaş söylememiş olduğu cihetle birtakım kimseler işitmiş oldukları gibi bilhassa Angéline kemâl-i dikkatle dinlemişti.

Söylenen sözün mebnâ-aleyhi malûm olmadığından âdeta manasız bir şey olduğu hükmedilmek lâzım geldiği hâlde bunun efsun gibi bir tesiri görülmesine ve bahusus bu tesir Madame de Trouville gibi bir karı üzerinde müşahede olunmasına herkesten ziyade Angéline şaştı ve mahaza kendisini ve çocuğunu mübremce bir belâdan kurtarmasına mukabil Nasuh Efendiye kemâl-i nezâketle birçok teşekkürlere mübaşeret eyledi.

Henüz yeni tanımaya başladığınız Nasuh Efendinin şimdiye kadar gördüğünüz ahvaline dikkat etmiş iseniz, mumaileyhin Angéline'e hüsn-i mukabelede kusur etmeyeceğini teslim edersiniz. Kendisi Angéline'e mukabele-i lâzımeyi icrada iken öte tarafta Cartrisse ile Gardiyanski ve Gabrielle arasında şöyle bir söz daha geçmişti:

Cartrisse - (Nasuh hakkında) Bu efendinin derece-i malûmatına ne dersiniz?

Gardiyanski - Bu! ... Ne idi onun ismi? Ha! Nasuh Efendi için mi söylüyorsunuz Madame?

Cartrisse - Evet! Şark ve Garbin edebiyatı kaybolsa zihninden çıkarıp yeniden ortaya koyacak.

Gardiyanski - Ben o kadar edebiyattan anlamam ama bu akşam sofrada filozofîye ve politikaya dair bazı sözler söyleştik doğrusu onlardaki kemalini teslim eyledim.

Cartrisse - Acayip! Feylozofî ve politikada ha?

Gardiyanski - Evet! ... Hem ahlâkîde .....

Cartrisse - O! Pek namuslu bir adam olduğu zahir hâlinden görülür.

Gabrielle - (Biraz mahcubâne) Kendisini ben İstanbul'da tanıdım. Dediğiniz gibi pek namuslu bir adamdır.

Gardiyanski - Öyle ise niçin yabancı gibi durmaktasınız?

Cartrisse - (Gabrielle'in tezayüt eden hicabı üzerine) Bir adam mahcubâne bir tavırla ağzından bir lâkırdı kaçırır ise artık onun üzerine varmak lâyık mıdır Monsieur?

Gardiyanski - (Gabrielle'den istifâ-yı kusur eyledikten sonra Cartrisse'e) Sizden de af rica ederim Madame. Ben de boş bulundum.

Nasuh Efendi Angéline'e olan hüsn-i mukabelesini itmam eyledikten sonra yine eski arkadaşları yanına gelmiş idiyse de, Cartrisse havanın serinliğinden şikâyet ederek biraz gezinmek ve bu hareketle kızışmak için kıyam eylemiş olduğundan evvelki bahis tekerrür edemedi. Bu kıyamı hâlinde Cartrisse'in erkeklerin yüzüne bakarak bir tavr-ı intizâr göstermesi, Gardiyanski ile Nasuh'tan birisinin refakat babında kendisine kol uzatmasına intizar demek olduğunu her ikisi anladı ise de, bu şerefi ikisi dahi birbirine bahşetmek istediklerinden kollarını uzatamazlardı. Hatta ara yerde teklif ve tekellüfe dair sözler de söylendi. Nihayet Cartrisse "Monsieur Gardiyanski! Bari refakatımı siz kabul ediniz de Nasuh Efendi ile Mademoiselle Gabrielle dahi eski muarefelerini tecdit eylesinler!" diye Gardiyanski'nin kolunu almakla Nasuh Efendiye dahi Gabrielle'in refakatı kaldı.

Lâkin bu gibi yerlerde Cartrisse'in sözüne dikkat olunacağı derkâr olmakla Nasuh Efendi bunun için Gabrielle ile şu iki çift sözü teati eyledi:

Nasuh - Mademoiselle Gabrielle! Cartrisse'in bu sözü söylemesi neden neşet eyledi?

Gabrielle - Ben sizi tanıdığımı ağzımdan kaçırdım da ondan! Mahcup oldum ama ....

Nasuh - Neden mahcup oldunuz? Bizi mahcup edecek bir hâl ve hareketimiz mi var ki? ... Siz gençsiniz, ben genç! Siz hürsünüz, ben hür! Siz tiyatrocusunuz, ben muharrir! Her cihetle aramızda mevcut olan münasebet bizi birbirimize tanıttırmış olmasından dolayı mahcup edemez. Hele bir adamın insafı var ise asla ta'yîb etmeye kendisinde hak bulamaz.

Şu sözleri Cartrisse işitmiş olduğundan önde gitmekte olduğu hâlde arkasına teveccühle:

Cartrisse - İşte ben de bu ta'yîbe kendisinde hak bulamayan munsiflerdenim Nasuh Efendi!

Nasuh - Öyle ise nazarımda kendinizi bir kat daha büyültünüz Madame!

Cartrisse - Biaynihi sizin benim nazarımda büyüdüğünüz gibi!

Nasuh - Gerçekten teveccühünüze mazhar olmakta isem kendimi bahtiyar bileceğim.

Elbette Nasuh'un bu sözü dahi cevapsız kalmazdı. Ancak Cartrisse esnâ-yı seyrinde birinci kamara yolcularından olmak üzere haber verdiğimiz genç ve gayet güzel Fransız karısına tesadüfle söyleşmeye başlamış ve hatta kolundaki Monsieur Gardiyanski'yi mezbureye takdim etmediği cihetle o bile teeddüben çekilip ayrılmış olduğundan, Nasuh'un alacağı derkâr bulunan cevap yakinen ümit ederiz ki Cartrisse'in ağzında kalmıştı.

Bu Fransız karısına gayet güzel deyişimiz mübalâğa değildir. Gerçekten gayet güzeldi. Kaşların, gözlerin, burun ve ağzın ve çenenin velhasıl vechini teşkil eden a'zâ-yı malûmenin cümlesi birer birer güzel haniya şu ressamların teslim eyledikleri yolda güzel oldukları gibi hey'et-i mecmua ve umumiyeleri dahi güzeldi. Boy pos da yerinde. Bu karının bir kusuru var ise o da biraz ziyadece nehâfeti olup ancak bu kadar güzel olan bir zatın kansızca çehresi ve baygınca bakışı dahi tab'a halâvet vereceği bazı erbâb-ı tabiat indinde müsellemdir.

Cartrisse bu karıya Catherine diye hitap eylemiş olduğundan ismi Catherine olduğu anlaşıldı ise de Nasuh hüsnünün derecesini beş on dakika kemâl-i dikkatle temaşa etmedikten sonra anlayamadı.

Yirmi dakika kadar daha Gardiyanski ve Gabrielle gezindikten sonra Nasuh artık havanın serinliğinden gereği gibi şikâyet etmekle ve bu şikâyeti Gardiyanski ve Gabrielle dahi becâ görmeleriyle üçü birden kalktılar, aşağıya kamaraya indiler.

Beşinci Bap

Güverte üzerinde cereyanını haber verdiğimiz ahval cereyan eylediği müddet zarfında kamarada dahi bazı hâller güzerân eylemişti ki, eğer onları meskûtün anh bırakır isek erbâb-ı mütalâayı bu seyahatta Messagerie Impériale yolcularına manen tamamıyla terfik edememiş ve binaenaleyh hikâyemizin esası olan bu seyahati lâyıkıyla tefhim eyleyememiş oluruz.

Salondan içeriye girdikleri zaman üç refik-i ma'hûd Monsieur Autrans ayağında sarı mest pabuç ve kıçında bir Rumeli

poturu, onun üzerinde bir âlâ Toska fistanı, daha üzerinde bir setri ve başında dahi bir zeybek külâhı olduğu hâlde put gibi bir vaz'-ı garîb ile durmuş İngiliz Mister James marifetiyle kara kalem resmini aldırmakta bulmuşlardı. Nasuh Efendi bunu görünce kahkaha ile gülmekten kendisini men edemedi.

James - Güzel değil mi mösyö? Şu resm-i Türkî!... Şey! Türk resmi güzel değil mi? Ne acayip?

Nasuh - Acayip olduğunu teslim ederim. Fakat güzel değildir. Hem bu kıyafette Türk yoktur ki!

Autrans - Evet efendim! Yoktur. Fakat bizim hayalimiz gayet vasi olduğu cihetle biz bunu pek güzel tasavvur ve tahayyül eyledik.

Gardiyanski ile Gabrielle - Nasıl?

Autrans - Şu kıyafette gördüğünüz resmin altına şu ibare yazılacak: "Şarkta bir fakir. Ressam-ı meşhur İngiliz Mister James tarafından resmolunmuştur!"

James - Yes! Yes!

Nasuh - İyi! Lâkin böyle fakir olmaz!

Autrans - Olur efendim olur! Bu fakir değil mi ya? Rubası olmadığından ötekiden berikiden birer ruba dilenmiş. İstanbul'da türlü türlü milletlerin ekspozisyonu olduğundan her millet kendisine kendi kıyafetinden birer şey vermiş, bu hâsıl olmuş. İstanbul'da şalvar üzerine palto giyen ve dar pantolon üzerine şark modasınca koca bir kırmızı kuşak bağlayıp daha üzerine dahi salta telebbüs eden vesair bu türlü karışıklık yapan adamlar az mıdır?

Nasuh - Demek oluyor ki siz de biraz mübalâğa ettiniz. Buna karar verdiniz.

James - Mösyö! Biraz da şu resimleri gözden geçirir misiniz? Biraz çala kalem yapılmıştır. Ama affedersiniz. Çünkü bir buçuk saatte hem de gece yapılan resim bu kadar olur.

Diye Mister James Nasuh Efendinin eline üç parça kâğıt daha tutuşturdu. Üzerlerinde olan resimler der-dest-i tersîm bulunandan daha az garip değildiler.

Bunlardan birisi âlâ Arnavut rubası üzerine koca bir sarık oturtulmuş olup buna dair istenilen izah üzerine Monsieur

Autrans "Efendim işte altına yazmışlar ya! Bir Arnavut hocası! Evvelâ Arnavut iken başında koca püsküllü bir fes vardı. Hoca olduktan sonra ise elbet sarık saracaktır" cevabını verdi. Bu cevabın isabetine Mister James kanmış olduğundan artık Nasuh'un "Canım Yanya'da hoca olan adam bu fistanı giymez! Türklerin hocası gibi cübbe, şalvar giyer. Fistanı giyenler ise bu sarığı sarmazlar" diye ettiği itiraz kabul mü olunur?

İkinci resim başında bir güzel fes ve arkasında bir kısa ceket ve frenk gömleği ve yelek olduğu hâlde ayağında dört parmaktan ibaret bir zeybek dizliği ve kırmızı yemeni ile alınmıştır ki, Monsieur Autrans "İstanbul'da tulumbacıları görmediniz mi? Koşmak için hafif bulunmak üzere bu dizlikleri giyerler. Hâlbuki ben Rumeli ve Anadolu'yu gezdim. Her yolcu seferberlik hâlinde buna yakın dizlikler giyerler. Bu ise hepsinden hafif olduğu cihetle yolcu kıyafetinde göstermek istediğimiz bir İstanbulluyu böyle göstermeye karar verdik. Yolda kısa ceket insanı yormaz ki! Hatta ben İstanbul'da sayd ü şikâra giden bir beyi gözümle gördüm ki ayağına Yanya çarıkları giymişti. Hafif olmak için Yanya'nın çarıklarını giydiği hâlde Aydın'ın dahi dizliğini giymesi muvafık-ı mantıktır" diye bunu da tevcîh eyledi.

Resmin üçüncüsü gecelik kıyafetinde ve bir elinde çubuk diğerinde nargile marpuçu, ağzında sigara ve bir elinin iki parmağı arasında kocaman bir kahve fincanı ve diğerinde bir şarap kadehi olduğu hâlde aldırılıp altına dahi "İstanbul'un bir ehl-i keyfi. Ressam-ı meşhur İngiliz Mister James tarafından tersim olunmuştur" ibaresi yazılmıştı. Vuku bulan istizâh üzerine Monsieur Autrans "İstanbul'da türlü türlü mükeyyifâta merak eden adamlar olduğunu inkâr edemezsiniz ya? Farzediniz ki o adam merak eylediği mükeyyifâtın hepsini birden istimal ediyor. Artık resimde bu kadarcık da mübalâğa olmaz ise zevki çıkmaz" diye bunu da tevcîh ve tevil eyledi.

Şimdi siz Nasuh Efendinin bu rezaletlere mukabele edip etmediğini sual edersiniz. Kime mukabele etsin? Bir kere Mister James İstanbul'da böyle şeyler var olmasına kat'iyen inanmış. Çünkü kendisi feylesoftur. Autrans'ın tevilât ve tevcihâtını pek muvafık bulmuş. Saniyen kendisi İngilizdir. Bir kere inanmış olduğu şeyden bir daha döner mi?

Yalnız Gardiyanski ile Gabrielle ve Nasuh Efendi müteaccibâne kahkahalarla İngilizlerin bu yoldaki gayretini tahsin ve bununla iktifa eylemişlerdi.

Şu resim temaşası bir saat kadar imtidat ederek badehu yukarıda kış üzerinde soğuğun tesirâtından müteessir olmağa başlayan yolcular birer birer geldiler. Onlar dahi ressam Mister James'in resimlerini temaşa eylediler. Fakat resimlerden ziyade ortaya ekspozisyon gibi serilmiş olan eşyâ-yı şarkiyyenin temaşasıyla meşgul olmuşlardı. Nihayet uyku zamanı gelmekle herkes birbirini veda ederek kadınların kâffesi ve erkeklerin bazısı hususî kabinelere çekildiler. Büyük salonda beytutet için kalan İngiliz Mister James ve Autrans ve Remzi ve Sena ve Yorgidis ile bir de Nasuh Efendiden ibaretti. Fakat bunların cümlesi birden yataklarına girmedi. Monsieur Autrans masa üzerinde yazıya başlayıp bir saat kadar daha meşgul olduğu gibi, bir saatten sonra o da yatağına girdiği zaman James'i hâlâ bitmiş olan dört parça resimlerden Autrans için kopya edilecek birer nüshayı istinsahla meşgul bıraktı.

Bu gecenin vukuatını itmam için şunu da haber verelim ki:

Yolculardan bir saat sonra yatağına giren Autrans'tan dahi bir saat sonra James işini bitirmiş ve yarım saat kadar dahi sandıklarını yerleştirmekle imrar eylemiş olup, bundan yani herkesin uykuya varmasından üç buçuk saat sonra deli İngilizin canı biraz da piyano çalmak ve şarkı çağırmak istemiş olduğundan ve feylesof olan bir adam ekseriya bu gibi arzularının icrasına hiçbir mani göremediğinden, hemen piyano başına geçmiş ve öküz gibi böğürmeye başlamıştı. Uykuda olanlar nasıl bir hâle uğradıklarını bilemeyerek yerlerinden fırlamakla beraber, işin aslını anlayınca İngilizi levm ü teşni'e müsâraat gösterirler idiyse de, İngiliz dahi kendi hâlinde olan serbest bir adamın zevkine müdahele etmek nezakete muvafık olmadığını dava ile bunlara mukabele ederdi. Nihayet kaptana müracaat olunup da piyanodan edilecek istifade halkın rızasıyla meşrut olduğuna ve öyle gece yarısı değil a, gündüz bile piyanoyu Mister James kadar fana çalanları men etmeye yolcuların hey'et-i umumiyyesinin haklı idüğüne dair nizamname bendini irae ve şerh ve tefhim etmeyince İngilizi susturmak mümkün olamadı.

Ama gerçekten susturmak mümkün olamadı. Zira Mister James eşnâ-yı mücadelede edilen bir itiraza vereceği cevabı verip bitirdikten sonra müzikayı yine evvelce bıraktığı yerden başlar ve hatta şayet yolculara beğendirebilirim ümidiyle daha ziyade bağırarak çehresiyle, tavrıyla dahi "Şimdi şu hava beğenilmeyecek bir hava mıdır? İnsaf ediniz!" manasını işrap ederdi.

Altıncı Bap

Ertesi sabah yataklarından kalkanların ellerini yüzlerini yıkar yıkamaz bir baş güverteye çıkıp nerede bulunduklarını tahkike müsâraat gösterecekleri bu misillü deniz yolculuğunda bulunmuş olanların malûmlarıdır. Bu seferde ise yukarıya fırlamak pek de o kadar kolay bir şey değildi. Zira o gece rüzgâr şimal-i şarkîye tahvil-i istikamet ederek geminin oldukça pupasından geldiği ve binaenaleyh gemi yelken açmış bulunduğu hâlde dahi baş vurmaktan hâsıl olan sallantı, denize alışık olmayanları ayakta duramayarak düşürecek mertebedeydi.

Mahaza herkes düşe kalka birer kere güverteye baş vurduktan ve köpürmüş olan denizin letâfet-i müdhişesini bir lâhzacık temaşa eyledikten sonra yine aşağıya indiklerinden yolcular tamamıyla salonda mevcut idiler. Sabah kahvaltısı geçmemiş ise de tenâvülünde geminin sallantısı yolculara bir hayli suubet göstermiştir. Böyle bir havada Mister James resim yapamamakta idiyse de Autrans yazı yazmakta inat ve ısrar eder ve bir Şark Seyahatnamesi kaleme almakta idüğini söylerdi.

Dün gece sebkat eden tedkikatımız üzerine bizim dikkat edeceğimiz zevat Madame de Trouville ve Cartrisse ve Nasuh ve Gardiyanski ve Zekâ Bey gibi bidayet hâlleri bir derecеciğe kadar nazarıdikkatimizi celp eylemiş olan adamlar ise, evvelâ şunu haber verelim ki Madame de Trouville dün akşam Nasuh Efendiden işitmiş olduğu söz üzerine bugün şetaret ve şûhîsini kaybeylemiş olduğundan, sabahtan beri ağzından hemen bir kelime çıkmamış ve nihayet geminin sallantısı başına vurmakta bulunduğunu bahane edinerek kabinesine çekilmişti.

Hatta Cartrisse Nasuh'un De Trouville'e söylediği sözün sûret-i vech ve tesirini şöyle lâtif bir yolda Nasuh'tan istizah dahi etmek istemişti:

Cartrisse - Monsieur Nasuh! Dün akşam sizin Madame de Trouville'e okuduğunuz efsunda ne kuvvet vardı ki bizim o şetaretli Madame de Trouville'mizi sihirlenmiş gibi hâle getirdi. Şimdi sizi nerede görse oradan kaçmak ister.

Nasuh - (Cartrisse'in bu lâkırdıdan meramı bu Madame de Trouville'in kim olduğunu ve o sözden niçin bu kadar tesir etmiş bulunduğunu sormak idüğini anlamış ise de sözü kısa kesmek istediğinden) Evet Madame! Benim bazı lâkırdılarım böyle sihir kadar tesirlidir. Ama onun sırrını size arz edersem sonra bir daha tesiri görülmez.

Angéline - (Tâ öte baştan) Bu sırrı söylememenizi size pek rica ederim mösyö! Zira bu sihriniz sayesinde rahat edebileceğimi ümit eylemekteyim.

Zekâ Bey ise genç Sena ile bir yeni refakat akdi ve bu sayede Mademoiselle Gabrielle'e dahi çatmak gayretinde olup, bu işte Remzi Efendi kendisine yardaklık eder, fakat Gabrielle'i Yorgidis işgal etmekte bulunduğu cihetle henüz mezburenin gıyabında ve fakat bilvücuh medh ü senâsında olmak üzere Sena ile söz söyleşirdi.

Derdini dökecek adam arayan bîçare Madame Syrienne dahi Dizier familyası halkıyla ve bunlardan bilhassa koca karı ile bağdaşıp müteveffa kocasının mehâmidini hikâye eylediği görüldükten sonra öte tarafta Kaliksberg ile Cartrisse ve Gardiyanski ve Nasuh kalır ki biz ancak bunların açtıkları sözden mütelezziz olacağımız cihetle onlar tarafına kulak vermeliyiz. Lâkırdı İstanbul'un bazı terakkiyat-ı cedîdesi hakkında olup Cartrisse şu sûretle tasvîr-i fikr ederdi:

Cartrisse - İstanbulca gördüğüm âsâr-ı terakki nazâr-ı istiğrâb ve hayretimi mucip oldu. Ben zannederdim ki İstanbul'da hâlâ değirmen taşı kadar sarıklı ve belleri yatağanlı ve piştovlu adamlar göreceğim. Hâlbuki bilâkis İstanbul'da âdeta Avrupa gibi giyinmiş adamlar ve bilhusus gençler gördüm.

Kaliksberg - Size İstanbul hakkında ilk fikrinizi kim verdi?

Cartrisse - (Bu sualin biraz aykırıdan gelmesine canı sıkılarak) Acayip! İnsana kim ilk fikri verir? Şundan bundan aldığı malûmat üzerine fikir dahi kendiliğiyle hâsıl olur.

Nasuh - (Sözü Kaliksberg'in ağzından kaparak) Madame, Herr Kaliksberg size sual etmek istedi ki İstanbul hakkında almış olduğunuz ilk malûmatı bir kitaptan ve seyahatnameden mi aldınız? Yoksa birisi o malûmatı size şifahen mi verdi?

Cartrisse - Bu sualin hikmetini de anlayamadım.

Nasuh - İstanbul'u ilk hayal eylediğiniz surette bulamamış olduğunuzu beyan eylediğinizden, bizim için bunun hikmetini anlamak üzere o ilk hayalinizin menşe' yü mevridini anlamak lâzım geldi de onun için bu sual varit oldu.

Kaliksberg - Evet Madame! Emelimiz böyleydi.

Cartrisse - Evet! Aldığım malûmât-ı musavver bir İstanbul seyahatnamesinden alınmıştır. Hatta "Parmakkapı" diye bir yerin resmini yapıp orada ağaçlara ve dükkân saçaklarına yirmi kadar da adam asmıştı.

Gardiyanski - (Hafif bir tebessümle) Siz de buna hemen inandınız öyle mi?

Cartrisse - Enzâr-ı umûma arz olunan bir esere nasıl inanılmaz?

Nasuh - O seyahatname hangi tarihte yazılmıştı. Hatırınızda mıdır?

Cartrisse - Başka bir şey olsaydı pek de hatırımda kalmazdı, ama Kırım Muharebesi esnasında yazılmış olduğu için hatırımda kalmıştır.

Nasuh - Öyle ise size bu kadarcık ters ve yanlış malûmat vermiş olmasına taaccüp etmeyiniz efendim. Zira bugün yazılan şeylerde bile bu kadar garabet vardır.

Cartrisse - (Bu söze inanmadığını ima eder bir tavırla) Amma yaptınız ha! Monsieur Nasuh! Bunda biraz mübalâğa ediyorsunuz.

Nasuh - (Gayet ciddî bir tavırla) Mübalâğa denilen şey yalana karîb olur Madame! Ben ise yalana asla takarrüp edemem. Ben size "bugün yazılan" demedim mi? İşte size bugün yazılan bir eser takdim edeceğim!

Diye yerinden kalktı. Doğruca Mister James'in yanına gidip yapmış olduğu resimleri Madame Cartrisse'in nazar-ı tahsînine arz edeceğinden bahisle aldı, getirdi ve "Siz şimdi şunları

temaşa ede durunuz" diye onları Madame Cartrisse'e terk ederek Monsieur Autrans'ın yanına varıp ber-takrîb onun yazmakta olduğu seyahatnameyi dahi alarak geldi.

Nasuh - Resimleri temaşa ettiniz ya? Şimdi de şu yazıyı okumaklığıma müsaade buyurunuz.

Cartrisse ve Kaliksberg - Bunları temaşa ettikten sonra bahiste hak kazandığınızı teslim ettik Monsieur Nasuh!

Nasuh - Hayır efendim! Musirrâne rica ederim ki şu yazıyı okumaklığıma müsaade buyurunuz.

Cartrisse - Zaten bize eğlence lâzım değil mi? Okuyunuz da dinleyelim.

Nasuh - (Birçok mukaddemâtı hem de pek güzel zevzekçe yazılmış olan mukaddemâtı geçtikten sonra şu suretle okumaya başladı) İstanbul milel-i şarkiyyenin ekspozisyonu olup orada milel-i şarkiyyeden her nevi adam bulunur ve her lisan söylenir.

Cartrisse - Bu yalan değildir zannederim.

Nasuh - Sabrediniz. (Okur) Vakıa bu keyfiyeti şöyle haber vermek erbâb-ı mütalâaya hoş görünür ise de, İstanbul'da bulunanlar için hoş değildir. Çünkü bir dükkâna girip de meselâ ekmek alacak olsanız ekmeğin on, on beş lisanda adını söylemeye mecbursunuz. Zira ekmekçi hangi milletten ise kendisine o milletin lisanını söylemenizi ister.

Cartrisse - İşte bu mübalâğa zira .....

Kaliksberg - Yalan bile!

Nasuh - Sabredeniz efendim! Gözüme bir şey daha ilişti. (Okur) İstanbul'da Türkler hiç hatır gönül bilmezler. Yolda insanın üzerine ol kadar bağırırlar ki, başka memlekette olsa düelloya davet edilirlerdi. Lâkin onlara hiç ses çıkaramazsınız. Zira henüz barbar olduklarından sizi derhâl vurup öldürebilmeleri melhûzdur.

Gardiyanski - O! Bu herifin kalemi şiddet ve sür'atini gittikçe arttırıyor.

Nasuh - Hele şurasını dinleyiniz. (Okur) Türkler o kadar barbardırlar ki, Ayasofya Camii'nin eski kapılarını hâlâ üzerinde Nasraniyet alâimi olduğu hâlde ibka ederek her zaman

ibadethaneye girdikçe alâim-i mezkûreye nazar-ı hakaretle bakarlar.

Cartrisse - Elverir Monsieur Nasuh! Demek oluyor ki muharrir efendinin efkârına göre eğer Türkler Ayasofya mabedini yerle yeksan etmiş olsaydılar o zaman medenî addolunacaklardı. Gerek resimlerini ve gerek sûret-i tasvir ve iş'ârını pek beğendik. Ressam ve muharrire tarafımızdan teşekkürler ediniz.

Nasuh kâğıtları sahiplerine iade etmeye gittiği zaman Cartrisse ile Gardiyanski ve Kaliksberg arasında şu sözler teati olundu:

Cartrisse - İşte bizim Avrupalıların Türkiye'yi lâyıkıyla tanıyamamaları bu zevzek muharrirlerin bu gibi hezeyannameleri seyyiesidir. Monsieur Nasuh doğrusu ya hak kazandı.

Gardiyanski - Ya herifler ne yapsınlar efendim? Bu gibi uydurma şeyler ile erbâb-ı mütâlâadan beş on para dolandırmazlar ise ne ile yaşasınlar?

Kaliksberg - Bir milletin hakayık-ı ahvali ecnebiler indinde meçhul kalması bazı ince politikalar münasebetiyle kârlı bir şeydir!

Nasuh - (Avdetle) Elhamdülillâh daha beni ilk tanımaya başladığınız esnada mübalâğacı bir adam olmak üzere tanımadınız Madame!

Cartrisse - Bundan sonrası için de ihtiyatlı bulunmak lüzumunu hisseyledim.

Nasuh - Bu bana ait bir şey değildir. Şimdi söyleyecek şu sözüm kaldı: Siz İstanbul'un âsâr-ı terakkisinden olmak üzere Avrupakârî giyinmiş birçok adamlar bulunduğunu beyan eylediniz. İstanbul'un terakkiyatına dair gördüğünüz misal yalnız bundan ibaret midir Madame?

Cartrisse - Bu terakki az terakki midir? Bir millete eski kıyafetini terk ettirmekten güç bir şey mi olur?

Nasuh - Bendenize kalır ise ondan daha kolay hiçbir şey olamaz. Büyük Petro gibi bir adam olur da bir günde tebdil-i kıyafeti emr ve emrini icra ettirebilir. Yahut bu yolda bir heves-i cahilânenin koca bir halka delâlet etmesi dahi mümkündür. Fakat size şunu sorarım ki şimdi Paris halkına bir aba, potur,

cepken filân giydirsek, başlarına dahi kocaman birer fes veyahut sarık koysak Parisliler barbar olurlar mı?

Cartrisse - Yok!

Nasuh - Öyle ise teslim ediniz ki terakkide, tedennide, medeniyette, bedeviyette elbise ve kıyafetin hiçbir dahli yoktur. İstanbul'un terakkiyatına dair başka deliliniz var ise onu görelim.

Cartrisse - Ey sanki siz İstanbul'da hiç terakki yoktur davasında mı bulunacaksınız?

Nasuh - Ben istediğim ciheti tutabilirim.

Kaliksberg - Yani avukatlıkta bahis ve cidalde olan maharetinize itimadımız vardır demek.

Nasuh - Hayır efendim! Öyle bir benlik davasında da değilim. Bu mesele iki cihete münkasim olur. Bir ciheti Türklerin eski medeniyetlerinden pek çok şeyleri kaybetmiş olmalarıdır. Diğer ciheti ise yeniden bazı şeyler kazanmış bulunmalarıdır. İşte ben dahi edeceğim bahsi bu iki cihete bina ederek idare eylerim.

Cartrisse - Ey Türklerin zayiatıyla, kazançlarını muvazene eder iseniz hangisini fazla bulursunuz?

Nasuh - Elbette kazançlarını.

Cartrisse - İşte ben de bu davadayım. Eğer benden bir delil isterler ise, ben de sizi irae ederim. Derim ki işte Türkler hiçbir şey kazanmamışlar ise, bir Nasuh kazanmışlardır ki bu kazançları her kayıplarından ziyadedir.

Nasuh - Bu dereçe teveccühünüze mazhar olmakta bulunduğuma teşekkür etmeye borçlu isem de, madem teveccühünüze bu kadar tez mazhar olmuş bulunduğumu da tehlikeli görmekteyim.

Gardiyanski - Bu ne için ya? Ben size bir büyük muhabbet peyda etmekte olduğumdan, sizi muhabbetin sür'at-i husûlüne tehlike manası verir görünce taaccüp etmemek elimden gelmez.

Nasuh - Vakıa gülünç bir hikmet-fürûşluk etmiş olacak isem de artık söz dudaklarıma kadar gelmiş olduğundan ketmetmeyip söyleyeceğim: Efendim bir düstûr-ı riyazî vardır ki ekser hesaba muvafık gelir. O da çok kemiyyetin husulü çok zamana mütevak-

kıf olmaktır. Kemiyyet-i küllîyeyi ezmine-i kalîlede istihsale çalışır iseniz neticesiz kalırsınız.

Meşe ağacı kırk yılda husule gelmez. Fakat beş yüz yıl payidar olur. Çam ağacı beş on senede husule gelip yine ol kadar az bir müddet zarfında mahvolur. Makine fennince bir kuvvet-i cüzîye ile en büyük sıkletleri çekmek mümkündür. Fakat gayet aheste olur ise. Ve illâ mümkün değildir.

Cartrisse - Bu hikmetinizi bana beğendiremediniz Monsieur Nasuh!

Gardiyanski - Bana da hiç!

Kaliksberg - Bazı kuvvetler dahi olanca şiddetini bir anda izhar edemez mi? Meselâ barut gibi!

Cartrisse - Sadova Muharebesi galibi olan bir Prusyalının bulduğu misal pek şairânedir! Siz murat eder iseniz pek şairâne sözler de söyleyebilirsiniz Monsieur Kaliksberg!

Kaliksberg - Hay hay!

Prusyalının şu cevabına biraz gülüştükten sonra:

Cartrisse - Hâsılı Monsieur Nasuh siz garip bir adamsınız! Hele dostluğunuzun pek güç kazanılabileceğine teessüf ederim.

Nasuh - Ben sizi müteessif ettiğime pek çok teessüf ederim Madame! Fakat acizâne şunu da arz ederim ki ben sizin gibi muhterem zatların muhabbetini bir günde kazanıp da üç gün sonra kaybedeceğime, bir uzun müddet zarfında kazanarak badehu hiç kaybetmemeyi daha ziyade kârlı bulmaktayım.

Gardiyanski - (Nasuh'un omuzlarını okşayarak) Öyle ise sizin muhabbetinizi kazanabilmek için göreceğimiz müşkilât boşa çıkmayacaktır Monsieur Nasuh! Teşekkür ederim! Hem ben dostluğunuzu kazanabilmek için elden geleni dirîğ etmeyeceğimi dahi vaat ederim.

Bu aralık Herr Kaliksberg yerinden kalkarak ve iki ellerinin baş parmaklarını yeleğinin koltuklarına takarak aynaya karşı gerinmek vaz'ıyla birkaç kere kırıtıp ve eğilip, büküldükten sonra yavaş yavaş yürüyerek salonun kapısına doğru vardı ve esnâ-yı râhda geminin bir sallantısı münasebetiyle sendeleyerek Dizier familyasından koca karının kucağına düşüp

mezbureyi haykırttı ve âlemi güldürdü ise de kendisi hiç vazife edinmeyip kapıdan çıktı, gitti.

Yedinci Bap

Kaliksberg'in indifâı Cartrisse'in sırtından bir yük kalkmış kadar hiss-i te'sir göstermiş olduğu cihetle ondan sonra karının zaten tündlük içinde bir letâfet-i kibarâne tasvir eden çehresi biraz daha handan olmuştu. Ancak henüz yeni bir bahis açılmamış olduğu ve aradan beş on dakika kadar zaman sükutla geçtiği cihetle bu defa Monsieur Gardiyanski bir bahse mukaddime olmak üzere şöyle bir söz söyledi:

Gardiyanski - Dün akşam kıç üzerinde gördüğünüz Madame ile oldukça lâubalîyâne görüşmekteydiniz. Galiba muârefeniz kuvvetlice olmalıdır.

Cartrisse - O! Pek kuvvetli! Âdeta evlâdım gibi severim.

Nasuh - Catherine ismiyle hitap eylediğiniz madama, "Evlâdım" demenizi ben âdeta protesto ederim Madame! Ancak hemşire olabilirsiniz.

Cartrisse - Beynimizde hâsıl olacak muhabbet müdahanekârlık ile mi hâsıl olacak Monsieur Nasuh?

Nasuh - Estağfurullah. Sözüm ciddîdir.

Gardiyanski - Ben de o fikirdeyim!

Cartrisse - Ben kırk yaşına varıyorum efendiler! Catherine henüz yirmisine girmemiştir. Vaktiyle bir kızım olsaydı şimdi!.... Ah!..... Onun kadar olurdu.

Karının burada ah etmesi gerek Gardiyanski'nin ve gerek Nasuh'un nazarıdikkatlerini açtı ise de, bu ah derdimi sorsunlar da hikâye edeyim tasavvuruyla çekilen ahlardan olmadığı, Cartrisse'de buna dair başka bir emare görülememesiyle anlaşıldığından, erkeklerin ikisi de bu noktada mütecessisâne bir meraka tebaiyyet etmediler. Binaen-alâ-zâlik Gardiyanski silsile-i kelâma hemen hiçbir fasıla vermeksizin:

Gardiyanski - Bu lâkırdınızı gerçek olmak üzere telâkki ederiz. Ancak kırk yaşına yaklaşan bir karıya ihtiyar nazarıyla bakmaya da hiçbir mecburiyetimiz yoktur.

Nasuh - Bu sözünüz doğrudur Monsieur Gardiyanski! Ben ise şöyle bir muvazene daha yapmaktayım: Kırk yaşına yaklaşan bir karının yirmi yaşına varan diğer bir karıya kızım demektense, hemşirem demesi daha muvafıktır. Zira böyle bir çift ana ile kız binnisbe az bulunur. Şu kadar farklı iki hemşire ise elbette ol kadar nadir değildir. Ama hesabımı Avrupa kadınlarına nispetle ediyorum. Yoksa İstanbul'da on üç yaşında kocaya varmış olan bir kız, otuz yaşına varmadan hafîdini görmeye dahi muvaffak olabilir.

Gardiyanski - Her ne ise. Madame Cartrisse bize Catherine'in hâlini anlatacaktı. Araya lâkırdı karıştırdık.

Cartrisse - Evet! Anlatacağım hâli şu ki pek nâzik bir kadındır.

Nasuh - Başka kadınlar huzurunda olsam söylemeye cesaret edemez idiysem de, sizin serbestliğinize igtirâren cesaret alabilirim ki Madame dostunuz Catherine, nâzik olduğundan ziyade güzeldir de!

Cartrisse - Vakıa kadın kısmı kendi yanında başka kadınlara güzel denilmesini istemez ise de benim o kadınlardan olmadığımı anlamış olmanıza teşekkürler ederim. Evet! Catherine nâzik olmaktan ziyade güzellik ile vasfedilecek bir karıdır. Servet ve sâmânı da hüsnü ve nezâketi nispetinde.

Gardiyanski - Demek oluyor ki büyük bir familyadandır.

Cartrisse - Hayır!

Gardiyanski - Ya öyle ise bu kadar servet....

Nasuh - Belki familyası büyük bir familya olduğu hâlde pek zengin bir familyadır. Zira benim nazarımda büyüklük başka bir şeydir, zenginlik de başka.

Cartrisse - (Nasuh'un bu lâkırdısını pek ziyade dikkat ve ehemmiyetle dinleyerek) Acayip!

Nasuh - Evet! Büyüklük servetten ibaret değildir. Yalnız servet dahi büyüklükten addolunmaz. Belki bu hikmetim dahi şâyân-ı kabul değildir. Ama ne yapayım benim fikrim bundan ibarettir. Hem de kendim fakir, fakat büyük familyadan olduğum için böyle söylemiyorum. Ben ne büyük familyadanım, ne de zengin. Mücerret itikadımı size haber veriyorum.

Cartrisse - Bu itikadınız bence pek makbuldür. Fakat zavallı Catherine'in ne büyük, ne de fakir hiç familyası yoktur.

Gardiyanski - Ya öyle ise bu serveti nerede bulmuş?

Cartrisse - (Tebessümle) Bu suali soracağınızı beklerdim Monsieur Gardiyanski!... İnsanlar ne acayiptirler! Her şeyin mevridinden ziyade servetin mevridini ne kadar ehemmiyetle sual ederler! Hem yemin etsem başım ağrımaz ki şu anda sizin fikriniz bîçare Catherine aleyhinde bir sû-i hükm vermiştir.

Gardiyanski - Tekdiriniz pek nâzikâne ise de Madame ağzımdan bilâ-ihtiyar çıkmış olan bu söz üzerine olduğunu bildiğim cihetle ben kendimi mazur görürüm. Zira benim kendimi siz henüz tanımaz iseniz de ben pekâlâ tanırım ki servetin mevridini kemâl-i ehemmiyyetle tecessüs edenlerden olmadığım gibi pek tez nâil-i servet olmuş bir genç ve güzel karının aleyhine derhâl sû-i hükm verecek kadar çiğ adamlardan da değilim.

Cartrisse - Öyle ise sözümü geriye aldım.

Nasuh - Öyle ise Madame! Ahvalini birtakım garabet içinde setr eylediğiniz şu Madame mı? Mademoiselle mi? Ne ise Catherine hakkında lütfen izahat veriniz de, âlemi merakta bırakmayınız.

Cartrisse - Bu ol kadar merak edilecek bir şey değildir. Veled-i zinalar dairesine bir çocuk bırakılır. Alâmeti sol taraf böğür kemiğine çizilmiş bir istavrozdan ibaret olur. Kundağı arasında zuhur eden bir kâğıt üzerinde dahi kıza Catherine ismi verilir. Sonra kız büyür. On beş yaşına varır. Birgün bir mektup daha gelip kızın namına filânca bankaya beş yüz bin frank bırakıldığını tebşîr eder. İşte bu suretle bir kız yirmi yaşında iken değil, hatta on beş yaşında iken bile Karun kadar servet sahibi olabilir. Bunda şaşılacak ne var?

Nasuh - (Cartrisse'in söylediği bu söze güya öteden beri vâkıf imiş de şimdi mezbureyi daha deşip söyletmek istiyormuş gibi bir tavır ile) Amma yaptınız ha! Siz gittikçe ol kadar garip katmerler açıyorsunuz ki!

Gardiyanski - Vallahi öyle! Bu kızı oraya getiren kim? Parayı gönderen kim?

Cartrisse - Eğer bunlar bilinecek bir şey olsaydı, bilinirdi. Bir şey ki bilinecek şeylerden olmaz. Onu bilmeyi de ol kadar merak etmemelidir.

Gardiyanski - Nasıl etmemelidir a Madame!

Cartrisse - Pekâlâ! Haydi bakalım merak ediniz! Ne öğrenirsiniz? Merakınız pek beyhude olur.

Nasuh - Şimdi bu Catherine'in dâr-ı dünyada hiçbir kimsesi yok ha?

Gardiyanski - Kendisiyle izdivaç?....

Cartrisse - O! O pek çok! Catherine'in aşkıyla çıldırmak derecesini bulanları mı istersiniz? Canına kasdedeceğini kendisine yazanları mı? Fakat bunların cümlesi Catherine'e değil mahzâ parasına âşık olduklarını Catherine yakînen bilirdi.

Nasuh - İyi ama kendisi de aşkıyla çıldırmaya âşıkların hak kazanacakları kadar güzeldir.

Cartrisse - Yoksa sizde de yavaş yavaş âteş-i aşk iltihap mı edecek?

Nasuh - Bunu merak etmeyiniz efendim! Nasuh bendeniz öyle barut gibi pek kolay ateş alır adamlardan değildir.

Söz bu encama eriştikte öte tarafta Zekâ Bey ile Sena Bey arasında tekevvün eden mübahesenin şiddeti herkesi işinden alıkoyup o tarafa teveccüh etmeye mecbur edecek dereceye varmakla sûret-i müşâfehelerini dinlemekte olduğumuz üç zat dahi sözü keserek ol tarafa atf-ı nazar-ı tecessüs etmeye mecbur oldular. Meğer mesele nazar-ı teveccühüne mazhariyette rekabet eyledikleri Mademoiselle Gabrielle'in geçen kış "Mardi Gras" denilen yortu gecesi tozpembe veyahut koyu kırmızı fistan giymiş olması bahsinden ibaret olup Zeka Bey mezburenin tozpembe ve Sena Bey dahi koyu kırmızı giymiş olduğunda ısrar ederlermiş. Cartrisse bir lâtife olmak üzere bu davanın faslına muktedir olup olamayacağını Nasuh'tan sual eyledi. Nasuh "Sanki buna muvaffak olamaz mıyım zannediyorsunuz?" diye yerinden kalkıp genç beylerin yanına giderek, "Beyler müsaade buyurur iseniz ben sizin ikinizin de hakkını meydana çıkarayım. O gece Mademoiselle Gabrielle'i ben de gördüm. Pembe fistan giymişti. Fakat Sena Beyin gözlükleri koyu renkli olduğu cihetle

pembeyi koyu kırmızı görmüş olduğuna şüphe yoktur" dedi. Filvaki Sena Beyin o gece boynuna takmış olduğu gözlük hâlâ boynunda olup rengi dahi koyu mâî olduğundan tarafeyn bu hükme razı oldular. Cartrisse ise Nasuh'un bu derece zekâsına hayran kaldı.

O gün akşama kadar câlib-i nazar-ı dikkat olacak başka bir hâl görülmedi. Çünkü Catherine tarafından edilen davet üzerine Cartrisse birinci mevkie gidip Nasuh ise yatağına girmiş ve bir kitap alıp okumaya başlamış ve James resm-i hayâlâtı ve Autrans seyahatname telifatı ile meşgul oldukları gibi, Madame Syrienne henüz derdini koca karıya anlatıp bitirememiş ve Zekâ ve Sena Beyler kumpanyası dahi Mademoiselle Gabrielle'in Mardi Gras Yortusu'nda giydiği fistan tozpembe olduğuna dair diğer deliller ve muhtıralar tedarik etmekte bulunmuşlardı.

Şira açıklarının büyüdükçe büyümekte olan dalgaları gemiyi gerçekten sallandırmaya başlamış ve binaenaleyh denize alışık olmayan yolcuları gereği gibi hasta etmiş olduğundan, o akşam sofrada ikinci kaptan ile Nasuh'tan ve bir de James ve Autrans'tan maada kimse bulunamamıştı.

Bir yandan yelken ve diğer taraftan makine kuvvetiyle saatte on milden on dört ve yerine göre on altı mile kadar mesafe kat eden vapur, ertesi sabah erkenden Yunan adalarını bitirip Venedik körfezi hizasına gelmiş ve binaenaleyh rüzgârı arkasına alıp adalar ise pupadan gelen dalgaların hızını kırmakta bulunmuş olduğundan, yolcular cüz'îce sallantıyı dahi göze kestirerek etrafı görmek için güverteye çıkabilmişlerdi. Orada iki günden beri rabıta-i refakati gittikçe kuvvetlendirmekte bulunan fırka fırka dostlar selâmlaştıkları ve birkaçar kelime teati eyledikleri gibi Cartrisse ile Nasuh arasında da şu kelimeler teati olunmuştu:

Cartrisse - Bonjur! Monsieur Nasuh!

Nasuh - Bonjur Madame! Havamız pek de fena değil. Çünkü yolumuza yardım ediyor.

Cartrisse - Lâkin bu gece de fena sallanmadık.

Nasuh - Rahatsız oldunuz mu?

Cartrisse - Biraz!

Nasuh - Ama gemide olduğumuz da ne ile bilinecek ya? Tabiatın böyle kuvvetli pençesi altında bulunmak dahi zevktir.

Cartrisse - Haklısınız ama dostum ben tabiatın pençesinde olan kuvveti kendi üzerimde tecrübe etmek istemem. Onu hem edip, hem feylesof olanların kaleminden çıkmış olan âsârda görürsem lezzetini hem de rahat rahat alırım.

Nasuh - Bu da güzel ama lezzetini kendiniz almış olmazsınız, başkasının aldığı lezzeti temaşa etmiş olursunuz. Siz gayet sevdiğiniz bir dost ile üns ve musâhabette bulunarak lezzetinden bayılmaktasınız. Ben de sizi temaşa ediyorum. Vakıa sûret-i temâşam lezzetsiz değildir. Lâkin sizin aldığınız lezzetin tamamından ben de zevk-yâb olamam.

Cartrisse - Misali pek serbestâne tuttunuz. Bu misali başka bir kadının huzurunda tasvir etmiş olsaydınız, kendisini bayıltacak olan lezzet üzerine size pek münbasitâne tebessümler ile mukabele ederdi!...

Nasuh - Hata mı ettik? Öyle ise meseleyi tahvil edeyim. Meselâ bir seyahati siz etmişsiniz. Ben de seyahatnamenizi okumaktayım. Lezzet-i seyahati sizin bilfiil almış olduğunuz kadar ben de seyahatnamenizden alabilir miyim?

Cartrisse - Deminki misaliniz ne kadar işvebazâne idiyse bu da o kadar âkılâne ve şairânedir. Her meselede bir büyük iktidar, bir büyük vukuf gösteriyorsunuz Monsieur Nasuh! Acaba siz bu bahisleri hep birer birer üstattan mı talim eylediniz? Buna imkân veremem. Zira bu kadar müteferrik ve ince ve muhik fikirler bir ömür müddeti içinde de tahsil edilemez.

Nasuh - Demek oluyor ki efendim bu bahiste kazandığım hak bana olan teveccühünüzü bir kat daha müzdâd eyledi. Bu gibi küçük küçük şeylerin muallimden tahsil edilecek ne ehemmiyetleri olabilir? Bunlar ol müfredât-ı hakayıktan değil midir ki bedahetleri hasebiyle herkes onları görüp, durur?

Cartrisse - Herkes demeyiniz! O hakayıkı insanların yüzde birisi kendi kendisine görür. Yüzde kırk dokuz kadarı dahi birisi kendisine irae eder ise görebilir. Hele yüzde ellisi kendi kendisine göremedikten başka birisi irae etse bile göremez, bir türlü zihin sardıramaz. Neyse! Bu sabah Monsieur Gardiyanski'yi göremedik.

Nasuh - Belki henüz yatağındadır.

Cartrisse - (Tebessümle) Yani o cesur Lehlinin karılar kadar da cesareti olmadığından hâlâ yatağından çıkamadığını anlatmak ve Gardiyanski'yi bu suretle zımnen zemmetmek mi istiyorsunuz?

Nasuh - Estağfurullah efendim! Ben her ne kadar cehliyle itizar eder bir adam isem de bir kimseyi gerek zımnen ve gerek ulu orta zemmetmek ilminde kemâl-i cehâletimi kendime şeref addederim. Bahusus Gardiyanski gibi bir adam!

Cartrisse - (Mütecessisâne) Gardiyanski hakkındaki fikriniz nedir Monsieur Nasuh?

Nasuh - O pek bedihî bir şeydir. Herkesin bu bapta fikri ne olabilir ise, benim de fikrim ondan başka bir şey değildir.

Cartrisse - Yani?

Nasuh - Yani Gardiyanski ne ihtiyardır, ne de genç. Fakat tecrübesi, aklı pek pîrâne ve muamelesi ise pek civanâne, serbest, doğru sözlü, açık yürekli bir adamdır. Böyle adamların zahiri ile batını bir olur. Zahirinde hasenattan başka bir şey görülmediği gibi, batınında da görülmez.

Cartrisse - Riya ediyorsunuz efendi! Ben ise bilâkis Gardiyanski'yi pek tehlikeli bir adam görüyorum. Onun yüreği kırkambar olmalıdır.

Nasuh - Eğer mürâyiliği bana lâyık ve münasip görüyor iseniz şimdi riyayı asıl şu sözünüz üzerine etmekliğim, yani sözlerimi sizin fikrinize tatbik eylemekliğim lâzım gelirdi. Hâlbuki işte teveccühüne mazhar olmakta bulunduğum sizin gibi bir Madame'ın şu fikrine itiraz etmeye cesaretle derim ki, Gardiyanski hakkında pek büyük bir iftirada bulunuyorsunuz. Benim o adam hakkında fikir ve mütâlâam sizin bu iftiranıza tamamıyla muhaliftir.

Cartrisse - Öyle ama ben sizin fikrinizde tenakuz gördüm. Dün siz demediniz mi ki bir adam ile öyle çarçabuk dost olamazsınız. Hâlbuki Gardiyanski hakkında .....

Nasuh - Hayır efendim! Tenakuz etmedim. Fikirce, lisanca fiil ve hareketçe tenakuzu benim gibi hissiyât-ı tabiiyyesinden başka hiçbir fikir ve emel ve mütalâaya tatbik-i hareket etme-

yen adamlarda bulamazsınız. Onu hiss-i derunu başka ve müptelâ olduğu şeytanet cihetiyle bin türlü nâ-meşru emellere sapmasından dolayı kavl ve fiili de başka olan adamlarda bulursunuz. Ben dün size demedim ki bir adamı ancak uzun müddet içinde tanıyabilirim! Ve bugün de size demiyorum ki ben Gardiyanski'nin dostu oldum!

Cartrisse - Sizinle edilen sohbete doyulmaz Monsieur Nasuh! Fakat rüzgâr ve sallantı ziyade. Sizi terk etmekliğime müsaade buyurunuz, bonjur!

Nasuh - Her lâkırdınız ile bahtiyarlığımı arttırmaktasınız Madame! Bonjur!

Sekizinci Bap

Cartrisse'in vedâı üzerine Nasuh mezburenin kendi kabinesine inip yatağına gireceğini zanneylemiş idiyse de, Cartrisse aşağıya inmeyip bilâkis birinci kamaraya doğru ilerledi. Bugün nazarıdikkatimizi Cartrisse ile beraber birinci kamaraya sevk edecek isek de ondan evvel şunu haber verelim ki öte tarafta mahut Madame de Trouville yine mahut tabirine seza göreceğiniz Zekâ Bey ile serbest serbest aşüftelik etmek için yalnız Nasuh'u mani görmekte bulunduğunu Nasuh anlamış olduğundan bunları da biraz rahat bırakmak üzere bililtizam aşağıya inmiştir.

Ama şimdi siz sual edersiniz ki Madame de Trouville'in Nasuh'tan ihtirazı ne idi.

Biz bu sualinize şimdilik hiçbir cevâb-ı mukni' veremeyiz. Nasuh'un De Trouville'e yalnız "Bu hâller bir Marquise valideye bile yakışmaz. Nerede kaldı ki bir Madame de Trouville'e! Hatta bizim Marquise valide asla böyle şeyler yapmazdı. Artık Madame de Trouville'e caiz midir ki!...." demiş olduğunu siz de işittiniz, biz de. Demek oluyor ki De Trouville'in yalnız bu efsunun kuvvetinden ihtirazı vardı.

Nasuh salona indikte Monsieur Gardiyanski'yi görüp selâmlaştı. Yukarıda Cartrisse ile olan mükâlemesinin hülâsasını arz eyledi. Gardiyanski Cartrisse'in kendi hakkında Nasuh'tan fikir sormasına pek memnun oldu. Zira bugün böyle bir mevkide şu hâl Cartrisse'in Monsieur Gardiyanski'yi şâyân-ı mülâhaza ve

tedkik bir adam olmak üzere telâkki etmiş bulunmasına delâlet eylerdi.

Badehu bu iki yol arkadaşı oturup konuşmaya başladılar. Lâkırdıyı en evvel Cartrisse'in mehâmidinden açıp badehu Fransız ahlâk ve etvar ve âdâtına intikal ettirerek nihayet Fransızlar içinde Cartrisse hâl ve tavrında karılar pek nadir olacağına kadar varıp orada karar kıldılar. Biz şimdi birinci kamaraya tahvîl-i nazar edelim:

Henüz vakit sabah olup vakıa Catherine yatağından çıkmış idiyse de daha tuvaletini icra ve elbisesini telebbüs etmeyip sütlü kahvesini kabinesine celple, orada tenâvül etmekte bulunmuştu. Cartrisse'i görünce tavrında ol kadar büyük bir alâmet-i hoşnudî ile istikbal eyledi ki görseniz Cartrisse'in davası vechile Catherine kendisinin kızı idi zannederek hemşiresi olmak hususunda Gardiyanski ile Nasuh'un inatları nâbeca olduğunu hükmederdiniz.

Bunlar birbiriyle öpüşerek:

Cartrisse - Bonjur benim mini mini afetim.

Catherine - Bonjur azizim Cartrisse! Vallahi geldiğine pek isabet ettin. Senin huzurunla içtiğim kahvede başka lezzetler bulacağıma sen de eminsin zannederim. Sana da bir kahve ısmarlayım mı?

Cartrisse - Teşekkür ederim. Ben kahvemi içtim. Yalnız seni sıhhatte, şevkte, şetarette görmek lezzeti bana kâfidir.

Catherine - Nasıl? Havamız pek fena değildir ya? Gemi ol kadar sallanmıyor.

Cartrisse - Rüzgâr pupadandır. Gemiciler böyle havadan korkmazlar. Yelkenler fora! Yukarıya çıksan pek hoşlanırsın. Gemi donanmış bir gelin gibi. Hem de gerçekten bir gelin. Kar gibi beyaz elbisesinin eteklerini güzel ellerinin incecik parmaklarıyla çimdikleyerek nazla, istigna ile raks eden gelin gibi.

Catherine - Şairsin be Cartrisse'ciğim. Şairiyeti hiç elden bırakmazsın.

Cartrisse - Bunda şairiyet yok! Hakikat bundan ibarettir. Hem öyle bir tesadüf içinde seyahat ediyoruz ki, insan hiç şair olmasa Victor Hugo kesilecek.

Catherine - Neden?

Cartrisse - Neden olacak? İkinci mevkide birkaç refikim vardır ki şark ve garbın âsâr-ı edebiyyesini kütüphane-i hafızalarına doldurmuşlar, cem etmişler.

Catherine - Sen tevekkili vapurlarda, şimendiferlerde hep ikinci mevkileri tercih etmezsin.

Cartrisse - Ben işimi bilirim kuzum. Birinci mevkie gireyim de dünyasına geldiği için pişman olan İngiliz lordlarının mermer gibi suratlarına mı bakıp kalayım? Mermerden masnû statülerde mütebessim çehreler görülür, İngilizlerde görülmez. Bir sen varsın değil mi? Seni de gelip görebilmek elimdedir.

Ama ikinci mevkiler hiçbir vakitte kafa dengi adamlardan hâli değildir. Orada ne servetine mağrur mütekebbirler bulunur, ne de esfel-i nâs ki indimde hayvanât-ı âdiyye makulesindendir. Orada nakden orta hâlli ve fazilet cihetiyle birinci mertebede bulunanlar vardır. Zira defa'atle tecrübe eyledim ki fazilet cihetiyle birinciliği haiz olanlar ekseriya servet cihetiyle ikincilikte bile bulunamazlar.

Catherine - Zannederim ki beraber bulunduğun arkadaşlar yalnız şair değildirler. Hem şair, hem de feylesofturlar. Efkâr-ı şairânenle beraber fikr-i hakîmânene dahi vüs'at vermişler ki, şairiyetle feylesofluğu mezc ederek bahsediyorsun.

Cartrisse - Vakıa hata ediyorum. Dünyada seni şiir ve hikmet dahi eğlendiremez.

Catherine - Öyle evham ve zunundan ne lezzet alabilirim?

Cartrisse - Hele tabiiyyattan bütün bütün sıkılırsın. Öyle değil mi?

Catherine - Tabiiyyat ve maddiyattan sıkılmayacağım gelir ama onlar dahi bir esâs-ı kavi ve muayyen üzerine mübtenî değildirler. Hayattan bahsederler, hayat ne olduğunu bilmezler. Mevâlîdi tahsil ederler. İstihsal eyledikleri anasırın ne olduğunu bilmezler. Boş şeyler efendim boş şeyler. Hepsine göz gezdirdik. Hiçbirisinde eğlenecek bir şey bulamadık.

Cartrisse - Ya müzika?

Catherine - Bak ona diyeceğim yoktur. Lâkin onu da safvet-i asliyyesinde bırakmamışlar ki! Müzika kendi müeddâsını ehl-i

hâl olanlara anlatamayacakmış gibi tutmuşlar, içine bir de şiir ve edeb katmışlar. Müzikayı şairiyet sadasının nagamâtı etmişler, bırakmışlar. Müzikada bir güzel parça icra olunuyor mu? Hemen hatıra o parça ile beraber okunacak eş'ar geliyor. Geliyor da müzikanın o semavî ve âlihâne müeddaları kaybolup insanın kulağına bir şehvet-perest âşıkın bir nazlı âşüfteye söylediği mecnunâne sözler vasıl oluyor.

Cartrisse - Ne anlaşılmaz bir fikrin vardır Catherine!

Catherine - Canım niçin anlaşılmaz olsun? Ben esassız şeylere itibar etmemek istiyorum vesselâm. Felsefe mi? Esassız. Zira her mecnunun aklına gelen hulyalara vücut verilmekten ibaret bir şey. Tabiiyyat mı? Her ....

Cartrisse - Yok a canım! Bunları anladık ya! Hakkın var. Müzika için söylüyorum. Müzika şiir ile ittifak etmez ise müzika olabilir mi ki sen ...

Catherine - Demek oluyor ki benim fikrim anlaşılmaz bir fikir değildir. Belki sen anlayamamışsındır. Bakılsa anlamalıydın. Seneler geçti ki beraberiz. Ben diyorum ki müzika bir sestir. Ama insan sesi değil! İnsanlığın üst tarafında vaki bir âlemin sadası. Şimdi bu sadayı insan sadası etmek mahiyetini bozmak demektir. Sadaya elfâz-ı beşeriyyeyi katmamalı. Hâl-i safvet-i asliyyesinde bırakmalı. Meselâ bir âlâ opera ki her nağmesi iliklerime, kemiklerime kadar tesir ediyor. Ben bunu dinler iken hulya ediyorum ki içimden doğru kabarıp gelen hissiyâtın icabâtını naralar ile ifşa ve ilân etmek ister isem, şu usulde naralarla cûş u hurûş edeyim. Veyahut hulya ediyorum ki benim azâm ve a'sâbımı doldurmuş olan hiss-i manevînin kâinatı dahi doldurmuş olan bakıyye-i kısm-ı a'zâmı cûş u hurûşa gelmiş de feryadını bana ol suretle ismâ ediyor.

Cartrisse - Aman Catherine! Bu lâkırdılar senin ağzından mı çıkıyor yoksa uluhiyetin dehen-i ma'nevîsinden mi dökülüyor?

Catherine - Gördün mü bir kere! Şimdi tavsif ve tarifi sana bu sözü söyletmiş olan müzika öyle kâffe-i te'sirât-ı semâviyye ve âlihânesiyle beraber beni gaşy etmek derecelerine getirdiği esnada bir de abede-i şehvetten bir rezilin "Senin gonce-i lebin meşamm-ı iştiyâkımı müstefit edeceği hulyasıdır ki beni müteselli ediyor. Yoksa ...." diye maşuku tarafına attığı avaze-i

rezalet kulağıma gelir ise müzikanın semavîliğine karşı azîm bir küfür edilmiş olmaz mı? Ama hakkım var ise teslim et. Yoksa beni ikna edecek gibi söz söyle.

Cartrisse - Hakkını teslim ederim. Fakat hâl bu merkezde olduğu için müzikaya dahi buğz etmek reva mıdır?

Catherine - Benim müzikaya buğz ettiğim yoktur. Hatta gönlümün hoşlanmadığı rezâile dahi katlanarak güzelce operaları dinlemeye devamdan dahi geri kalmadığımı bilirsin.

Cartrisse - Pekâlâ! Edebiyat ve hikemiyâta nefretin muvafık-ı fikrin olacak surette bulunmadıkları için olduğuna göre şayet fikrine muvafık olacak bir şey görsen dahi nefrette devam edecek misin?

Catherine - Benim fikrime muvafık olan şey yine benim fikrimdir Cartrisse! Ama sen bunu hodbinliğime hamledecekmişsin. Var hamlet. Herkesin bin türlü ayıbı olur. Benim ayıbım da hodbinliğim oluversin. Eğer ben kendi hissiyât-ı derunumu kendim tasvir ederek şiir söyler isem onu beğenebilirim. Zira o zaman müzikayı dahi kendi hissiyâtımdan ibaret olan eş'arı feryat ediyor diye hulya ederim.

Cartrisse - İşte iyi ya? Niçin bu yola dökülmezsin?

Catherine - Ne? Şair mi olayım diyorsun?

Cartrisse - Niçin olmayasın? Kudretin mi yok? Lisanına kemaliyle maliksin. İçinde hiçbir fikir ve hikmet olmadığı hâlde sadece söylediğin sözlerin letâfet-i zatiyyesi bile insanı hayran eder. Bir de buna efkâr-ı firiştehâneni ilâve eder isen o hâlde ....

Catherine - O hâlde karı çıldırmış derler. Hem neme lâzım a efendim! Ben kendi telezzüzüme hizmet edeceğim. Zira hodbin olan biraz da hodendiş olur. Âlem benim neme lâzım? Kendi zevkimi arayacak olduktan sonra hulyalarım dahi kifayet ediyor. Söyleyeceğim eş'arı hulya ederim zevkini de çıkartırım iş biter, gider.

Müşâfehe bu encama erdikten sonra Catherine artık kahvesini bitirmiş olduğu cihetle Cartrisse'in yukarıya çıkar ise pek münbasit olacağına dair eylediği ısrar üzerine Catherine giyinmeye başladı. Bir yandan giyinir ve bir yandan dahi Cartrisse ile şu vadide bir söz söylerdi:

Catherine - Ey nasıl? İkinci mevkide bulduğun dostlar ile bu tarz muhaverelerde bulunabilir misin?

Cartrisse - Henüz bu tarz muhaverelerde bulunduğum yoktur. Biz en çok vaktimizi edebiyatla geçirdik. Bazı zarifâne sözler ve muameleler dahi doğrusu beni pek güzel eğlendirmektedir. Ancak görüştüğüm adamlar içinde seninle bu yolda söz söyleyebilecek adam yoktur diyemem.

Catherine - Vardır mı demek isteyeceksin?

Cartrisse - Evet!

Catherine - Hangisi? Haniya şu gemilerin provalarına koydukları arslan resimleri kadar mağrur duran Moskof mu?

Cartrisse - O Moskof değil Lehlidir. O da pek iyi bir adamdır. Ama bu yolda tavsiye eylediğim o değil.

Catherine - Ya şu altmış yaşındaki telli bebekle rezaleti ayyuka çıkaran süsüne mağrur, hüsnüne kendisi hayran olan şık mı?

Cartrisse - Zekâ Bey dedikleri adam ha? Allah etmesin. Tavsiye etmek...

Catherine - Tavsiye etmek istediğiniz adam öyle ise hâl ü şânına nazaran kendisini Jean Jacques Rousseau kadar büyük görüp tıpkı yine onun gibi dünyanın kâffe-i âlâm ve ekdârı kendi üzerine hücum etmiş zanneden ve bunun için gülmekte dahi bir sefalet olmasın diye dudaklarını ısırıp câli tavırlarla enzâr-ı dikkati celp etmeye çalışan fesli efendi mi?

Cartrisse - Amma evsaf ha? Bir kere senin gibi akıl ve fetanetle mevsuf olanlar bir adamın hakâyık-ı ahvâline tamamıyla vâkıf olmaksızın hariçten aldıkları serrişteleri bu kadar uzatıp götürmezler.

Catherine - Yanlış mı hükmetmişim?

Cartrisse - İndî verilen hükümlerin hangisi doğru olabilir ki?

Catherine - Demek oluyor ki tavsiye edeceğin zat o dediğim adamdır.

Cartrisse - Evet ismi de Nasuh'tur.

Catherine - Bu nasıl isim?

Cartrisse - Türk ismi.

Catherine - Vay bu adam Türk ha?

Cartrisse - Hem de haniya şu gerçekten Türk olanlar yok mu? İşte onlardan. Öyle ....

Catherine - Haniya şu dört karı, on sekiz cariyenin agûş-ı şehvet ve muhâsedelerinde top gibi atılıp deverân eden Türklerden.

Cartrisse - Kaç karısı ve kaç cariyesi olduğunu bilemem.

Catherine - Haniya şu bir karıdan hevesi geçer geçmez onu sahife-i hâtırdan silip çıkarmak için yalnız bir kelimeyi telâffuzdan başka hiçbir şeye muhtaç olmayan Türklerden.

Cartrisse - Onu da bilemem.

Catherine - Etme Allahı seversen Cartrisse. Böyle boş yere ayak atma.

Cartrisse - Ben bir ayaktır attım. Attığım ayak boşa gitmedi. Kuvvetli bir esas üzerine bastı. Ama ayağımı geriye çekmek yine benim elimdedir. Bahusus ben Nasuh ile tezevvüç etmedim, etmeyeceğim ve edemem ki benim ile beraber daha kaç karı alacağını veyahut benden ne zaman usanıp ve beni hangi kelime ile sahife-i hâtırından sileceğini hesap edeyim. Yoldayız. Gemideyiz. Senin gibi öyle kabinemde kapanarak hulyalarım içinde istiğrak edemem. Konuşacak, görüşecek adam isterim. Bu çocuğu yalnız gemide olanlardan değil, hatta müddet-i ömrümde gördüğüm adamlardan daha terbiyeli, daha nazik, daha âkil, daha fatin gördüm.

Catherine - Eğer hususiyyet-i ahvâlini bilmemiş olsaydım, şu barbar Türke âdeta alâka etmişsin derdim.

Cartrisse - Pek de istersen hususiyyet-i ahvâlimi bildiğin hâlde dahi bu hükmü et. Lâkin garip değil midir ki ben o barbar Türk ile sana dair birkaç söz söyledim. O hiç senin gibi idare-i efkâr etmedi.

Catherine - Beni ona ne diye tavsiye eyledin?

Cartrisse - Sen ne isen öyle tasvir eyledim. Zekidir, fatindir fakat âlemde hiçbir kimseyi, hiçbir şeyi sevmez dedim. "İnsan değil mi? Mutlaktır! İstediğini sever, istemediğini sevmez"

dedi. Bir barbarın verdiği şu cevapla bir de kendi fikrini mukayese et.

Catherine - Öyle ise hem barbar, hem de mürayi ve müdahin imiş!

Cartrisse - Ben de senin hususiyyet-i hâlini bilmemiş olsaydım pek mütekebbir imişsin derdim. Ne ise artık bu kadar süs elverir. Yukarıda kendini beğendirecek bir adam yok ya? Biraz da derbeder çıkıver. Hoş ne kadar derbeder çıksan o kadar ziyade güzel görünürsün hırçın! Sen süsünle iftihar etmezsin, süs seninle iftihar eder.

Catherine - Bu müdaheneleri de Türkten mi öğrendin?

Cartrisse - Evet ondan öğrendim! Senin de canın ister ise Türkle biraz konuş da efkârına edilecek itirazları gör!

Catherine - (Merak gösterir bir tavırla) İtiraz mı?

Cartrisse - Ne zannettin ya? Sen herkesi "Aman senin için kurban olayım!" diye ayaklarına kapanır, göz yaşları döker mürayilerden zanneder isen çok hatalara duçar olursun.

Catherine - Sen bu sözleri söylüyorsun ki Türk ile görüşmeyi merak edeyim diye.

Cartrisse - Benim neme lâzım? İster görüş, ister görüşme. Zannedersem Türk dahi seninle görüşmeye ol kadar can atmaz. Çünkü güzellere ol kadar müştak olsaydı hazır İstanbul'dan tanıdığı Gabrielle isminde bir genç, güzel aktris var iken, benim gibi bir kart karı ile ülfetten hoşlanmayarak onunla meşgul olurdu.

Catherine - İşte giyindik. Haydi bakalım şu senin Türk efendiyi de görelim.

Dokuzuncu Bap

Bu hikâyemizde ashâb-ı vakayiin hâl ü şânlarını muharrir sıfatıyla kendi tarafımızdan vasfetmeyip ne hâl ü şânda bulunduklarını zevât-ı mevcûdenin kendileri tarafından efkâr ve ef'al ile göstermeleri suretini tercih eylemiş olduğumuzdan Catherine'in fikir ve mütalâasından anlaşılacak ahvaline kariin-i kirâmın ne nazarla bakacaklarını bilemeyiz. Şu kadar var ki Cartrisse'e sûret-i mu'terizânede söylemiş olduğu sözlerin

cümlesi sırf ciddî olmayıp, birazı dahi lâtife-gûne olacağı ihtimalden baîd olamaz. Zira bu kadar muhakemeye iktidar davasında bulunan bir karının öyle hiç tecrübe etmediği hususât üzerine idare-i efkârla hüküm dahi vermesi akıl ve hikmetle tatbik kabul etmez bir keyfiyettir.

Bunlar güverteye çıktıkları zaman ne Nasuh'u ve ne Gardiyanski'yi bulamayıp yalnız Sena ile Gabrielle'i bir tarafta oturmuş ve Zekâ Bey ile Madame de Trouville'i dahi kol kola ve envâ-ı harekât-ı âşüftegâne ile gezinir ve oynaşır bulmuşlardı. İmdi Catherine'in "Haniya senin âkil Türk burada yoktur!" demesi üzerine Cartrisse "Madem ki benim âkil Türkü görmek istiyorsun haber göndereyim de gelsin" dedi ve her ne kadar Catherine bu davete lüzum göstermemek istedi ise de Cartrisse ona bakmayıp kamarotu çağırarak emr-i mahsus ile ikinci mevkie gönderdi.

Nasuh gezinti mahalline geldiği zaman Catherine'i kıç üzerinde bulunan dümen dolabının gayet süslü yapılmış olan sandukasına dirseğiyle dayanmış buldu ki, tavr-ı muntazırânesi içinde bir büyük alâmet-i iztihza ve istihfafı dahi gizleyemezdi. Nasuh bu vaz-ı acîbi nazaridikkatle bilimtihan hakikatine iktinâhtan geri kalmadı. Binaenaleyh ne ol kadar temelluk ve ne de lüzumundan ziyade tündlük ile olmayarak vekar ile tevazudan mürekkep bir tavr-ı müstahsenle kadınları selâmladı. Catherine'in yanı başında bulunan Cartrisse kendisine düşen teşrifatçılık vazifesini ahsen suretle icra eyledi. Çünkü eliyle bir tavr-ı nazikânede Nasuh'u işaret ederek ve yüzüyle Catherine'e hitap çehresi göstererek tavsiye hususunda ise yalnız "Nasuh Efendi? ..." sözünden başka bir şey söyleyemedi. Cartrisse nazarında Nasuh'un mazhar olmuş bulunduğu mevki bundan ziyade söz söylemeye ihtiyaç mı gösterir?

Bunu müteakip işareti Catherine'e ve vechini dahi Nasuh'a tahvil ederek "Mademoiselle Catherine!... Sizinle mülâkat şerefini arzu eden ve elhak mülâkat ve musahabetinize liyakatini gösterecek olan Mademoiselle Catherine!" dedi ki bu söz ile Catherine'den ziyade Nasuh'u methetmiş olduğunu gerek Nasuh ve gerek Catherine anladıkları cihetle ikisi dahi vaz'larında kendilerini toplamış olmaları emarelerini gösterdiler.

Nasuh - Beni bu şerefe kadar mazhariyetle bahtiyar eylediğinizden dolayı evvelâ size teşekkürler ederim Madame Cartrisse, saniyen Mademoiselle Catherine'in bu mülâkata lütfen tenezzül buyurmuş olmalarını ol kadar teşekkürâta şayan görürüm ki, derecesini tayine lisanım muktedir olamaz.

Catherine - (Gerçekten âlicenabâne bir tavırla) Musahabesi insanı mes'ut edecek âli-kadr zevattan olduğunuz her hâlinizden anlaşılıyor Monsieur Nasuh! Binaenaleyh bu mülâkat beni de hakk-ı teşekkürünü ifada âciz bırakacak nimetlerdendir.

Şu kelimât-ı ibtidaiyye teati edildikten sonra Cartrisse dümen yanını terk ve kenarlarda oturmaya mahsus olan peykelere teveccüh eylediğinden Catherine ile Nasuh dahi ona peyrev oldular. Orada bulunan Sena ile Gabrielle ve Zekâ ile Madame de Trouville bunları bir nazar-ı tecessüs ile gözden geçirirlerdi. Hatta o aralık De Trouville'in Zekâ Bey kulağına fısıldamış olduğu sözlere kulak veren bulunsa şu kelimeleri işitirdi:

- Tiyatro temaşasındayım zannediyorum. Aktör ve aktrislerin maharetlerine de diyecek sözüm yoktur.

Zekâ dahi şu mukabelede bulunmuştu.

- Hayır! Ben kendimi bir sefarethanede veya bir resmî baloda zannediyorum. Çünkü sözler pek resmî gidiyor.

Cartrisse - Peyke üzerine oturmakla beraber Catherine dahi onun yanına oturup vakıa bunlar Nasuh'a yer gösterdiler ise de Nasuh ayakta durmayı tercih eyledi. Bir aralık, o güne kadar seyahatleri oldukça zararsız devam eylediğine ve Messina Boğazı'na takarrüp eyledikçe fırtınanın şiddeti artacağına veyahut artmayacağına dair söz söylendi. Nihayet Catherine şu ufacık bir bahisten sözü açtı:

Catherine - Bu seyahat ilk seyahatiniz midir Nasuh Efendi? Başka seyahatleriniz var mıdır?

Nasuh - Maddî olarak zikre şayan başka bir seyahatim yoktur Mademoiselle.

Catherine - Acayip! Seyahatin maddîsi, manevîsi olur mu?

Nasuh - Niçin olmasın efendim? Manevî tabiri yakışık almaz ise "hayalî" tabiri yakışık alır ya? Hayalî

seyahatlerimden tıpkı şu maddî seyahatim kadar mütelezziz olmuşumdur.

Cartrisse - Ne gibi?

Nasuh - Ne gibi olacak? Bu seyahatimi lezzetli eden bir şey var ise o da refakatiniz lezzeti olduğunu arz etmeye hacet yoktur zannederim. Hayalî seyahatlerimde dahi kendime böyle aramakla bulunmayacak refikler tahayyül ederim. Onların lezzet-i refakatlarıyla mütelezziz olurum.

Catherine - (Belli belirsiz bir tebessüm-i müstehziyâne ile) Demek oluyor ki hayaline vücut verenlerdensiniz.

Nasuh - Hayalime vücut vermez isem nasıl lezzetini bulabilirim?

Catherine - (Yine o tavırla) Öyle ise kendi kendinizi aldatıyorsunuz demek.

Nasuh - İşte yalnız işin burası dediğiniz gibi olmadığını arz etmekliğime müsaade buyurmanızı rica ederim.

Catherine - Neden?

Nasuh - Şundan ki hayalâtıma vücut vermekle telezzüz etmekte isem de telezzüzüm yalnız hayalâta vücut vermekte kalıp kendimi aldatmak derecesine hiçbir vakitte varamam ki, hatta ta'yîbinizde hak kazanabilesiniz. İnsan kendi kendisini aldatabilmek için ya kendisinden ziyade ahmak olmalıdır veyahut kendi nefsinden ziyade âkil. Nefs-i vâhidede ise bu ikiye kabiliyet-i inkısâm mümkün değildir.

Catherine - Ben zannederim ki kendi kendisini aldatmaya muvaffak olanlar da vardır.

Nasuh - Bu sözdeki haksızlığınız ol kadar büyük değildir Mademoiselle. Vakıa bazı adamlar vardır ki kendi hulyalarına aldanmış gibi görünürler. Ancak bunlar ol humekadandır ki hülyayı bihakkın edemeyip zihinleri daldan dala kalkar konar. Binaenaleyh bir hulyanın mahiyetini nazarıdikkatleri önünde tayin edemezler ki, hatta eksiğini, ziyadesini bulup da hulyaya aldanıp aldanmamak lâzım geleceğini ona göre hesap etsinler. Siz bunları hulyalarına aldanmış zannedersiniz. Fakat kendilerine sorsanız ne aldandıklarına dair bir cevâb-ı kat'i verebilir-

ler, ne de aldanmadıklarına. Ben hükmederim ki bu gibi hayalâtta bulunanlar hulyalarında bir lezzet bulamazlar.

Cartrisse - (Bir tavr-ı istizâh ile Catherine'e bakarak) Bu sözde Monsieur Nasuh'a hak vermek lâzım gelecek zannederim.

Catherine - Bilâkis. Hulyaya aldanıp aldanmamak bahsi zihnimde ol kadar kuvvetle yer tutmuştur ki, ben insan hulyasına aldanmaz ise hiçbir lezzet bulamaz davasında sabitim. Binaenaleyh Nasuh Efendiyi dahi hayalâta aldananlardan addederim.

Nasuh - (Garip bir tebessüm ile Cartrisse'in yüzüne bakarak bu nazarda kendi hakkını ona tasdik ettirmiş olduğundan dolayı teşekkürâtı ifa etmiş olduktan sonra) Öyle ise Mademoiselle beni hakikaten mazhar olmuş olduğum derecât-ı saadete mazhar olmuş farz ediyorsunuz.

Catherine - Neden? Hiç öyle bir fikir yoktur.

Nasuh - Evet! Öyle farz ediyorsunuz. Zira demek oluyor ki farzen ben kendimi size sevdirememiş olduğum hâlde sevdirmişim diye hulya eder isem, ayniyle sevdirmişim demek olacağı cihetle âlemde size kendimi sevdirmek derecesinde bir saadetle mes'ut olmaklığım lâzım gelir.

Catherine - Eğer böyle olmaz ise ettiğiniz hulyalardan hiçbir lezzet alamamaklığınız lâzım gelir.

Nasuh - Eğer böyle olur ise doğrudan doğruya daire-i mahremiyetinize ayak atmaya cesaret eylediğim zaman cinnetime hamledilmemek lâzım gelir.

Cartrisse - Haniya bir lüzum ki siz bu lüzumdan ziyadesiyle müstefit olursunuz öyle değil mi Monsieur Nasuh?

Bu sözü Cartrisse tatlı bir tebessüm ile söyledi. Nasuh dahi galibâne ve muzafferâne bir tavırla dinledi. Catherine ise güya bir şey kaybetmiş imiş de aranıyormuş gibi etrafına bakınmaya başladığından Nasuh bu bahsin daha ziyade uzanması can sıkacağını anlayarak sükut eyledi.

Aradan birkaç dakika zaman sükut ile geçtikten sonra Catherine'in ne eski bahste devam ve ne de yeni bir söze mübaşeret etmediğini gören Cartrisse sözü açarak:

Cartrisse - Ey Monsieur Nasuh! Şu hayalî seyahatlerinizde nereleri gezdiniz bakayım? Neler gördünüz? Neler yaptınız?

Nasuh - O! Madame! Bir sual sordunuz ki cevabında size koca bir cilt yazmalıyım. Acaba nereleri gezmedim? Neler yapmadım? Zira ben bir adamım ki dünyada lezzet alınacak şey ne ise, ondan imkânın son müsaadesi derecesine kadar lezzet almak yolunda var kuvveti sarf etmekten geri durmam.

Catherine - Dünyada lezzet alınacak şey çok mudur?

Nasuh - Bu baptaki fikr-i mahsusunuz ne olduğunu bilmediğimden ihtimal ki vereceğim cevap intizar-gerdenize muvafık çıkmayacaktır. Fakat size muamelemi bir kalp muamele olarak arz edeceğime, safi olarak arz eder isem, daha kârlı çıkacağıma şüphe yoktur.

Catherine - (Bayağı can sıkıntısıyla) Hâsılı?

Nasuh - Hâsılı efendim ben dünyada lezzet alınacak şeyleri pek çok görmekteyim. Ol kadar çok ki âdeta en büyük felâketlerden dahi en büyük lezzet alınabilir demek isterim.

Catherine - (Kahkahalarla gülerek) Amma yaptınız ha!..... Monsieur Nasuh!

Nasuh - Bu kadar istihzaya şayan bir hata etmedim zannederim. Eğer fikrimi izah etmeye müsaade buyurur iseniz....

Catherine - Ama bunda artık izaha filâna da ihtiyaç kalmadı ki!

Nasuh - Öyle ise sizi bu kadar neş'e-mend edecek bir hatamı da hizmetten addeceğim. Çünkü şu müşâfehatta asıl emelimiz, eğlence ve vakit geçirmekten ibarettir zannederim.

Cartrisse - (Can sıkıntısıyla) Yok efendim öyle değil. Biz kahkaha-i istihzâyı daha işi anlamadan ettik. Fikrinizi izah ediniz. Eğer gülecek yeri tayin ve tahakkuk eder ise o hâlde bihakkın gülelim. Bu kadarcık kahkaha ile kalmayalım.

Catherine - (Biraz kinayelice) Pekâlâ! Dargınlık olmasın da öyle olsun ....

Nasuh - Aman efendim! Ettiğim hata dargınlığa sebebiyet gösterecek ise, o hâlde teessüfümü bir şey yenemez.

Cartrisse - Bakılsa siz darılmalısınız.

Nasuh - Ben mi? Acayip! Ben dargınlık hâlimi pek nadir tahattur edebilmekteyim. Hiç dargın olmadığımı dava edecek olsam şayet ....

Catherine - Ey şu fikrin izahatı nedir bakalım?

Nasuh - Pek kısadır. Bazı âsâr-ı edebiyye mütalâa edilir. İçinde en büyük felâketzedenin ahvâl-i felâket-iştimâli ol suretle tasvir edilmiştir ki, insan kendisini o felâket-dide yerine koymakla mütelezziz olur. Tenha bir adaya düşen Robinson gibi. Birçok sergüzeştler içinde tekrarlanan Télémaque gibi. Victor Hugo'nun Mesâib-dîdegân'ında yazdığı Jean Valjean gibi. Paris hafâyâsında Meryem Çiçeği nam kız gibi. Dahası çok hangi birini sayayım?

Cartrisse - Bu izahatınız bence size hak kazandırdı. Fakat Mademoiselle Catherine bir kere âsâr-ı edebiyye mütalâasından lezzet alamaz ki, hatta size hak verebilsin.

Nasuh - (Müteaccibâne) Edebiyattan lezzet alamaz mı dediniz?

Catherine - Ham hayallerin hiçbirisinden lezzet alınamaz ki ben de alabileyim.

Nasuh - Ham hayallerden ha? Acayip! Şimdi siz dünyada lezzet alınacak hiçbir şey bulamadınız mı?

Catherine - Hemen hiç?

Nasuh - Kaç yaşında varsınız Mademoiselle?

Catherine - On dokuzu bitirdim.

Nasuh - (İnbisatla) Adam daha pek körpe imişsiniz! Dünyaya gireli yani kendinizi bu gibi muhakemâta muktedir görmeye başlayalı kaç sene oldu?

Catherine - Dört beş sene var.

Nasuh - Bu da pek az! Vakıa benimki de pek çok olmadı ama, yine bir on seneyi teçavüz ediyor. Ey şu dört beş sene içinde dünyada alınabilecek lezzeti bari bir iyice aradınız ya?

Catherine - Pek çok şeylere baş vurdum.

Nasuh - Molière'in Âlim Karılar oyununu da elbet ya tiyatroda görmüş veyahut kitabını mütalâa etmişsinizdir.

Erbâb-ı mütâlâaya hafî olmayacağı vechile Molière ben-i beşerin şâyân-ı istihzâ olan efkâr ve harekâtını tezyîf ve istihzâda pek büyük şöhret almış bir feylesof olup Âlim Karılar serlevhalı eserinde ise taife-i nisâdan âlim ve feylesof geçinenleri pek lâyıklı istihzâ eylemiş olduğundan Nasuh'un Catherine'e bu oyunu yâd etmesi zımnen "Öyle ise sen de Molière'in tezyîf eylediği Âlim Karılar'dan olmalısın" gibi bir manaya delâlet etmesiyle bu delâlet Catherine'in solukça çehresine lâtif bir humret-i hicâb göstermişti. Nasuh bunun farkında olur olmaz hemen tahvîl-i kelâma müsâraatla:

Nasuh - Ey bu âlemde gerçekten hiçbir şeyin lezzetini bulamadınız mı Mademoiselle?

Cartrisse - Yalnız müzikanın .....

Nasuh - Hay Allah razı olsun! Hangi tarz müzikayı sevdiğinizi sorabilir miyim?

Catherine - Elfaz ve kelimâttan âri olmak şartıyla operadan.

Diye mukaddemâ bu bapta Cartrisse ile ettiği mübâheseyi hemen ayniyle burada tekrar eyledi.

Nasuh - (Catherine'in izahatını tamamıyla dinledikten sonra) Tamam! Kendi hakkımı ispat etmek için sizin bu fikrinize ayniyle iştirak edeceğim. Demek oluyor ki operaların o hiss-i beşere vüs'at veren ahenklerini dinleyerek kendi hissiyâtınızı dahi tevsî için müzikayı seviyorsunuz. Öyle değil mi Mademoiselle?

Catherine - Evet efendim!

Nasuh - Hata etmez isem operalar ekseriya trajik (fâci') olurlar.

Cartrisse - Ekseriya!

Nasuh - Şu müzikayı dinleyerek hissiyâtınıza vüs'at verdiğiniz zaman, ciğerlerinizin içinden doğru birtakım hisler kabarıp inbisât eder. Öyle değil miydi?

Catherine - Öyle idi.

Nasuh - Mutlaka bu hislerin melânkolik (mahzunâne, mükedderâne) olduğunu dahi lütfen teslim buyuracaksınız ya?

Catherine - .....

Nasuh - Sükûtunuzu tasdik yerine kabul edeceğim. Öyle ise âlemde hüzün ve kederin dahi zevki varmış. İşte efendim muhibbiniz âlemin lezzetini tamamıyla almak için böyle hüznün, kederin, belânın, musibetin dahi zevkini arar bulurum.

Catherine - (Mahcubâne) Bulabilir iseniz kendinizi mes'ut bilirsiniz. Ben ise .....

Nasuh - Henüz nuhûset-i hâlimden şikâyetim sebkat etmedi efendim. Hamden sümme şükren mes'udum.

Onuncu Bap

Lâkırdı bu encama erinceye kadar kıç üzerinde bulunan beyler ve madam ve matmazeller, yalnız bir tiyatro temaşa eder gibi değil belki dinler gibi bir dikkat-i mahsusa ile müşâfeheyi istimâ etmişlerdi. Eğer Mister James ile Monsieur Autrans onların arkası sıra Lehli Gardiyanski dahi kıç üzerine çıkmamış olsalardı, ihtimal ki bu müşâfehe daha ziyade uzardı. Ancak onların vürudu bahse hatime çekti. Mister James, "Sahih, Monsieur Autrans hakkınız varmış. Siz beni Fransız edemediniz fakat ben sizi İngiliz ettim. Çünkü gemiye gireli üç güne vardığı hâlde ben henüz dışarıdan kamaraya çıkmadığım ..... Şey! dışarıdan kamaraya demişim! Kamaradan dışarıya çıktığım gibi siz de çıkmadınız" diye gelmesi herkesin nazarıdikkatini ol tarafa tahvîl eyledi. Zira filhakika Mister James ile Autrans henüz güverte üzerinde görülmemiş olduklarından bunların orada görülmeleri yolcular için yeni bir şey yerine kaim olmuştu.

Gardiyanski ise kıç üzerine çıkıp da etrafa nazar-endâz olarak Nasuh ve Cartrisse ve Catherine'i başbaşa görünce tabiî onlar tarafına teveccüh eyledi. Cartrisse "Nasuh Efendiyi arıyorsunuz, öyle değil mi Monsieur Gardiyanski? Refikinizi elinizden aldığımız için bize gücenmediniz ya?" diye istikbal ve bu nazikâne muameleye Gardiyanski dahi mukabele eyledikten sonra, Nasuh'u Catherine'e nasıl takdim eylemiş idiyse Gardiyanski'yi dahi öyle takdim eyledi.

Fakat Catherine Gardiyanski'yi âdeta bir soğuk muamele ile telâkki eyledi. Bunun sebebi ise zahir-i hâlden anlaşıldığına göre, Nasuh ile olan müşâfehesindeki mağlubiyeti olup, hâlbuki

Nasuh bu dakikaya vâkıf olduğundan tamam dereden tepeden lâkırdı açılarak oldukça hararet dahi geldikten sonra bir münasebet düşürdü ve kadınlardan ruhsat istihsal ederek aşağıya kamarasına indi. Nasuh gittikten sonra Catherine'in şevki şetareti birazcık daha artmış olmasını garip görürsünüz zannındayız. Bu tebeddül-i hâl dahi hakikat-i emrden Cartrisse'i âgâh eylediği cihetle, Cartrisse Catherine'i ya bütün bütün deşmek veyahut Nasuh aleyhinde olan sû-i hissinden çevirmek için dolaştıra dolaştıra getirdiği sözü yine Nasuh Efendi üzerinde karar kıldırdı. Cartrisse'in Nasuh hakkında başlamış olduğu medayihte Gardiyanski'nin dahi kendisine peyrev olmaktan geri kalmayacağını bilirsiniz. Cartrisse genç Osmanlının fezâil-i ilmiyyesinden bahseyledikçe, Gardiyanski hüsn-i ahlâkını ve tab'ında olan besâlet-i merdâneyi metheder ve buna mukabil Cartrisse arz ve dermiyana şayan başka bir hâlini zikreyledikçe Gardiyanski dahi ona münasebet olacak bir fazilet daha bulup söylerdi. Hatta Catherine artık tahammül edemeyerek "Canım! Nasuh Efendi hakkında bunca medâyihi evvelden ezberleyip hazırlamış mıydınız?" dediği zaman Gardiyanski "Hayır Mademoiselle! Evvelden hazırlamamıştık. Fakat şakayı bir tarafa bırakıp da pek ciddî bir cevap vermekliğime müsaade ederseniz şunu arz ederim ki, Nasuh Efendinin her muamelesinde görülen bir fevkalâdelik, bizi her muamelesini ezberletmeye mecbur eyliyor!" cevabını vermiştir.

Sabahleyin güverteye çıkılmış olduğunu haber verdiğimiz yerden buraya kadar hikâye eylediğimiz ahvâl güzerân edinceye kadar kuşluk vakti dahi gelmişti. Binaenaleyh Catherine'in refikleri zarurî kendisiyle veda ederek kamaralarına geldiler. Hatta Mister James yemeğe davet olunup da davete icabet mecburiyetini görünce "O! Yemeğe değil mi? Elbet gideceğiz. Vakıa daha etrafa lâyıklıca bir nazar edememiş isem de, ben yemeğin bu isti'câli üzerine kendimden ziyade şu hanımlara (Catherine takımına) açaydım. Zira pek tatlı sohbet ediyorlardı" demişti.

Sofra başında Gardiyanski ve Cartrisse ve Nasuh sabahtan beri Catherine ile aralarında cereyan eden hususât üzerine söz söylemişlerdir diye hulya eder iseniz, bu hulyanız boşa çıkar. Ol bapta harf-i vâhid söylenmemiş olduğuna sizi temin edebiliriz.

Ama sebebini kat'iyen tayin edemeyiz. Sofrada Gardiyanski, Monsieur Autrans'ın bazı zevzekçesine sözleriyle meşgul ve Nasuh Efendi ise Gabrielle ile mütevaggil olup Cartrisse dahi havanın ilerisi için kaptanın verdiği teminatı istimâ eylerdi. Böyle yerlerin ve meşguliyetlerin birbirinden uzaklığı, sabahki müşâfehe üzerine söz söylenememekliğe bir sebep ve illet olabilir ise de, işin içinde bir mülâhaza daha vardır ki o da buna sebep olabilir. Ya Cartrisse "Dur bakalım Nasuh Catherine hakkındaki fikir ve mülâhazasını ne yolda gösterecek! ...." diye adam imtihan etmek istiyor ise? Ya Nasuh dahi bunun farkına varmış olduğundan bu bapta Cartrisse'e mağlup olmamaya karar vermiş ise?

Böyle mübhemce olan muarefelerin ibtidâlarında bu gibi ihtiyatlar hiçbir vakitte, hiçbir yerde eksik olamaz.

Sofradan kalkıldıktan sonra Mister James'in yeniden tasvir ve tersîm eylediği birkaç parça şeyin temaşasıyla vakit geçirilirken, bir de birinci kamaranın hizmetçilerinden birisi gelip Cartrisse'i davet eyledi. Bu davet Catherine tarafından gelmiş olduğuna şüphe etmezsiniz. Eğer Catherine'in Nasuh hakkında ne fikir peyda eylediğini anlamak merakında iseniz, tez fikrinizi Cartrisse ile beraber birinci mevkie gönderiniz. Catherine'in Cartrisse'i nasıl istikbal eylediğini görenler o saklanılmayacak derecede olan etvâr-ı müstehziyâneye şaşar kalırdı.

Catherine - Buyurunuz bakalım müdekkik Cartrisse! İnsanları birer birer imtihandan geçirip, sınıf sınıf ayırmak sanatını icat etmiş olan Cartrisse! Genç Türk'ünüzden sizi ayırmış olduğuma teessüf eder isem de .....

Cartrisse - Sanki bu mukaddemâtın neticesi ne olacak?

Catherine - Ne mi olacak? Hiç! Bir Türk ile bir de Lehliye aldanacak kadar saf-dil olduğunu bilmezdim.

Cartrisse - Eğer filhakika aldanmış olduğuma beni vâkıf eder isen, bana pek büyük bir hizmet görmüş olursun. Çünkü şimdiye kadar hemen hiç görmediğim bir şeyi bana göstermiş olacaksın?

Catherine - Öyle ise memnun ol. Zira gerçekten aldanmış olduğunu ispat edeceğim. Hiç şunu tecrübe ettiğin var mıdır ki, bazı erkekler zenperestliği bir sûret-i müşterekede ederler?

Cartrisse - Sûret-i müşterekede mi? Aman Catherine!.... Bu sözü senden işittiğime teessüf edeceğim gelir. Bu da taaddüd-i zevcâta mukabil bir taaddüd-i ezvâc mı olacaktır?

Catherine - Hayır! Sen muradımı anlamadın diyemem. Fakat ben anlatamadım. Müşterek hovardalık o değildir. Bak nasıldır: İki erkek ittifak ederler. Dama düşürmek istedikleri karılar yanında birbirini methetmeye, yarandırmaya çalışırlar. Ettikleri düelloları vukua gelen gayet insaniyetkârâne ve merdâne hâl ve hareketlerini hikâye eylerler. Lâkin herkes kendi hâlini hikâye etmez. Ondan temeddüh çıkacağını bilirler. Yekdiğerinin ahvalini hikâye ederler. Bu suretle ol kadar büyük komedyalar oynanmıştır ki, hikâye etseler, gülmekten kırılırsın. Kezalik bu suretle ol kadar dramlar, trajediler oynanmıştır ki, nakleyleseler ağlamaktan kendini tutamazsın!... Yüzüme ne bakıyorsun ya? Dediğim lâkırdıyı anlayamadın mı?

Cartrisse - Nasuh'un hakkı varmış ya?

Catherine - Hangi hakkı?

Cartrisse - Sana pek körpecik demesinde. Gerçekten pek körpecikmişsin.

Catherine - Çocuk diyeceksin öyle mi?

Cartrisse - Tamam öyle! Zira yirmi beş senedir her cemiyeti görmüş, her nevi adamın dâm-ı hilesinden yemilmeyi düşürmüşüm. Bunu ben fark edemez isem kim fark eder? Sen Allah bilir ama böyle bir muhâda'aya bir kerecik tesadüf eylediğin hâlde beni mi âgâh etmeye çalışıyorsun ki, ben bana bu yolda hile etmek isteyenlere karşı hile bulmuş yapmış ve muvaffak da olmuş bir Cartrisse'im.

Catherine - Ya!...

Cartrisse - Ol kadar taaccübe de hâcet yoktur. Yalnız şunu mülâhaza etmek kifayet eder ki Gardiyanski Lehlidir, Nasuh Türk. Gardiyanski Katoliktir, Nasuh Müslüman. Gardiyanski ile Nasuh henüz üç günden beri refakat etmişlerdir. Hepimiz

birbirimizi ne kadar tanımakta isek, bunlar da birbirini o kadar tanırlar.

Catherine - Öyle ise şu iki kelimeciği dahi arz etmekliğime müsaade et ki, senin bunca senelik tecrübelerin hiçbir netice hâsıl etmemiş demektir. Zira hovardalık tarîkinde refakat edecek olan iki erkeğin ikisi bir din, bir mezhep ve milletten olmak ve öteden beri bu işte ittifak ve ittihat etmiş bulunmak lâzımdır zannediyorsun. Demek oluyor ki bir maksad-ı şehvânî uğrunda iki erkeğin derhâl ittifak edebileceklerini muhâlâttan addeyliyorsun.

Cartrisse - (Biraz mülâhazadan sonra) Haydi bu sözde sana hak verebileyim. Lâkin Nasuh'un tehlikeli bir adam olabileceği hakkındaki fikrini teslim etmeye bence ihtimal ve imkân yoktur.

İki münâzır, karıların muhavere ve müşâfehelerinden bundan aşağısı âdeta muânede suretini giymiş olduğuna, böyle bir muhavereyi sayfaya doldurmaya ne bir muharrir lüzum görür, ne erbâb-ı mütâlâa okumağa tenezzül eder.

Biz yalnız şunu irat edelim ki nasılsa ilk mülâkatta Catherine ile Nasuh'un yıldızları barışmamışl.... olduğundan, Cartrisse davasında ne kadar sebat etmiş ise karıyı ikna etmeye bir türlü muvaffak olamamıştı.

Catherine ile Nasuh'un yıldızları barışmamış olduğunun sebebini meçhul gibi gösterdik. Acaba zihnimizi biraz yoracak olsak bunun sebebini bulup çıkaramaz mıyız?

Bize kalır ise bu bapta ol kadar it'âb-ı fikre dahi lüzum görülemez. Vakıa Catherine müdâheneden hoşlanmaz, yılışık adamları sevmez kâmil bir karı olmak üzere görülmüş idiyse de, insan ne kadar kâmil olur ise olsun bâhusus karı olduğu surette kendi fikir ve mütalâasına itiraz eden ve itirazında hak kazanan adamı mutlaka bir iyi göz ile göremez. Bu sebebe mebnidir ki iki âkil, iki sanatkâr, iki güzel vesair bu makûle ikiler asla ittifak edemezler. Dost olamazlar. Daima bir âkil hikmet-fürûşluk etmek için bir ahmağı arar. Vesair her nevi dahi kendisini göstermek için envâ-ı sâire efradına müracaat eder. Ama bir âkil görseniz ki daima ukalâ ile ihtilâtı tercih ediyor, onu fevkalâde bir adam olmak üzere telâkki edebilirsiniz.

Hâsılı Nasuh, Catherine ile olan mübahesesinde biraz daha aşağıdan davranmış, yani hem kendi hiddet-i zekâsını gösterip hem de galibiyet gururuyla mağrur ve mütelezziz olması için genç karıya meydan vermiş olsaydı, kendisini ziyadesiyle sevdirebileceği memul idi demek isteriz.

Catherine'in Nasuh'u keyfiyet-i telâkkisini gördüğünüz gibi Nasuh'un dahi karıyı ne suretle telâkki eylemiş olduğunu görmeye merakınız var ise, belki akşam taamında sofrada buna dair bir söz açılır diye hemen ikinci mevkie müsaraat etmeyiniz. Akşam taamından sonra şu kıç üzerinde bir kenara oturmuş ve başbaşa vererek konuşmakta bulunmuş olan bir karı ile bir de erkeği gördünüz mü? İşte onlar Nasuh ile Cartrisse'dir ki, merakınızı hâlletmek isterseniz hemen yanlarına yanaşıp sözüne kulak veriniz.

On Birinci Bap

Bu hâlde Nasuh ile Cartrisse'e kulak verenlerin işitecekleri sözler şunlardan ibaretti.

Cartrisse - Catherine'i nasıl buldunuz Monsieur Nasuh?

Nasuh - Pek güzel!

Cartrisse - Bunu bundan mukaddem dahi itiraf ettiniz. Muradım yine hüsnü hakkındaki fikrinizi anlamak değildir. Zekâsını, fikrini, filânı ....

Nasuh - Pek zeki.

Cartrisse - Yalnız bu kadar mı?

Nasuh - Pek zeki olanlarda sair ne gibi ahvâl bulunur ise cümlesini Catherine'de mevcut gördüm.

Cartrisse - Ama öyle dolambaçlı lâkırdı istemem. Fikrinizi izah etmelisiniz. Pek zeki olan adamlarda sair ne gibi ahval olabilir?

Nasuh - Her şeyde itidal lâzım olduğu gibi Madame! Zekâda dahi itidal ziyade lâzımdır. Eğer lüzumundan fazla olur ise bir kere insanı muannid eder. Çünkü zeki olan zekâsı kuvvetine itimatla herkese ilân-ı harbden geri durmaz. Sâniyen zekânın ifrâtı insanı cahil bırakır. Çünkü zeki olan bir ilme başlar başlamaz zihnini o ilmin gayesine kadar göründürdükten ma-

ada tatbikatına dahi yeltenip hâlbuki o ilmin âlimi olmadan netice-i fâidesini istihsal mümkün olamayacağından, o dahi âciz kalınca "Adam sen de! Bunun faydası olacak? Ben aklımla onun daha iyi bir tarîk-i sühûletini bulabilirim" der. Salisen lüzumundan fazla zeki olan bir adamın zihni bu âlemde ârâm ve huzur bulamaz. Zira bir kere saadetin hangi derecesi kendisine teveccüh edecek olsa o dereceyi kendi zekâsı derecesinin mükâfat-ı lâzimesini bulamaz. Ondan sonra elindeki esbâb-ı saadeti dahi hergün bir suretle istimale karar verip her verdiği kararın dahi neticesini görmeden suver-i sâireye müracaat ederek daima mahrumiyet yüzünden başka bir şey göremez.

Cartrisse - Öyle ise Catherine hakkında fikriniz pekiyi değildir demek.

Nasuh - Siz bana fikrimi izah etmekliğimi emreylediniz. Ben de izah ettim. Mahaza Catherine hakkındaki fikrim pek de fena değildir. Eğer Catherine bu feylesofluğu hiç olmaz ise otuz yaşından sonra ele almış olsaydı yaraşırdı. Ancak henüz pek körpe iken ona çalışmak istiyor ki muvâfık-ı tabiat değildir. Bildiği şeyi bilir. Bilmediğini de bilirim zanneder. Binaenaleyh tecrübesini bir kuvvetli mücerrib gibi arz eder. Hiç tecrübe etmemiş olduğu şeyleri dahi kırk yıldan beri tecrübe etmişçesine bahse kalıp, hatta inat bile eder.

Cartrisse - Ya!... Böyle ha?

Nasuh - Yok ama bana darılmanızı istemem. Eğer benim bir müdahin zen-dost olmaklığımı arzu eder iseniz, size Catherine'in evsâf-ı hamîdesini tavsife başlayayım.

Cartrisse - Ey böyle zeki yaramazları, akıllı çılgınları yola getirmenin ihtimali yok mudur?

Nasuh - Vardır ama güç ve tehlikelidir. Güç ve tehlikeli olması kendisiyle bütün bütün kat'-i ülfet lâzım geleceği havfından ibarettir. Yoksa asla nezaket göstermeyip de fikrinde olan butlân daima yüzüne vurulur ise, her hatasına vâkıf oldukça tashîh-i efkâr etmeye hasbe'z-zekâ muktedir olacağından, pek çabuk yola gelebilir. O zaman ise her söylediği mahz-ı hakikat olacağında muânedeye hacet kalmaz ki inatçı olsun. Cehli kalmaz ki tahsile ihtiyacı baki kalsın.

Cartrisse - Yola gelir vesselâm! Öyle mi?

Nasuh - Evet!

Cartrisse - Öyle ise o hâlde fikrine bir itidal gelerek dünyasından lezzet almaya da başlar ha?

Nasuh - Evet! (Tebessümle) Şimdiki hâlde dünyaca hiçbir zevk ve lezzet bulamayan hanım o zaman âlemin lezzetine doyamamaya başlar.

Nasuh'un işbu son lâkırdısından sonra Madame yahut Mademoiselle Cartrisse'e garip bir dalgınlık geldi. Nasuh dahi Cartrisse'in sükûtunu bozmamayı ilzâm eyledi. Ama öyle bir dalgınlık ki güya bir harbi ilân etmek veya bir sulhü akdeylemek için imza koyacak olan en muktedir diplomatmış da, memleketinin gayet-i intifâını aramak yolunda düşüne düşüne kendisini kaybedip gitmiş gibi.

Bu aralık ikinci kamara yolcularından birkaçı daha yukarıya geldi. Ezcümle Mister James ile Autrans dahi gelip garp cihetinde ve ufka yakın bir irtifâda birbiri üzerine yığılmış ve uzaktan dağ gibi görünmekte bulunmuş olan bulutları Messina Boğazı'nı teşkil eden Sicilya dağlarıdır diye hükmederek derhâl kara kalem ile resmi alınmaya başlamıştı ki bunun altına dahi "Şu kadar mesafeden Messina Boğazı'nın tayini. Ressâm-ı meşhur İngiliz Mister James" ibaresi yazılacağı derkârdır. Hâlbuki bunlar olsa olsa Messina Boğazı'nı o gece sabaha karşı geçeceklerdi.

O gece hava biraz müsaadelice olduğundan birinci kamaradaki İngiliz lordları dahi kıç üzerine çıktılar. Zekâ ile Madame de Trouville bile çıkmış ve karşıda görünen şeyler dağ olmayıp bulut oldukları cümlesi tarafından James'e ispat edilmeye başlanmış idiyse, bunların Sicilya dağları olduğuna bir kere inanmış olan deli İngiliz'i fikrinden caydırmaya imkân bulunamamıştı.

Bu kadar gürültü patırtı Cartrisse'i bîdar edememiş ise taaccüp eyler misiniz?

Madame Cartrisse olduğu yerde dünyasını değiştirmiş gibi lâ-yetaharrük bir hâldeydi. Ta üzerinden bir saate yakın zaman mürur eyledikten sonra başını kaldırıp dedi ki:

Cartrisse - Catherine'i dünya lezzetinden behre-dâr etmek mümkündür ha? Monsieur Nasuh!

Bu suale Nasuh yalnız bir "evet!" ile mukabele edip havanın serinliğinden bahisle Cartrisse'i aşağıya yerine indirmeye teşvik eyledi. O da muvafakata lüzum görmüştü. İndiler. Kabine kapısı önünde gece vedâını icra ettiler.

Eğer Nasuh Efendi biraz daha aşağıya inmeyip de yukarıda kalmış olsaydı, tuhaf bir şey temaşa edecekti. Şöyle ki:

Elvân-ı gûnâgûn ile müzeyyen bir kelebek kadar süslü olan Zekâ Bey yine ayniyle bir kelebek gibi çiçekten çiçeğe pervâz etmek cibilletinde bulunmak hasebiyle, Madame de Trouville'den aralık buldukça tiyatrocu Mademoiselle Gabrielle'e dahi yaranmaya yeltenirdi. Nasıl ki buna dair bir gün evvel ikinci kamarada bazı ahval dahi temaşa edilmişti.

Bu akşam ise kış üzerinde Madame de Trouville'in Mister James ile eğlenmekte bulunduğunu fırsat ittihaz eden Zekâ Beyefendi bir kenarda âsude-nişîn olan Gabrielle'in yanına sokulup o zamana kadar peyda etmiş olduğu hususiyetin müsaadesi dahilinde, hatta o hududun pek çok haricinde olarak bile ilân-ı aşka ve çarh-ı muâşakanın hareketini tesrîe başlayıp nihayet bahsi o akşam kabinenin anahtarı kendisine teslim olunmak niyazına kadar getirdi.

Böyle vapurlar içinde kamaranın anahtarını vermek ne demek olduğu pek bedihî bulunduğundan, izaha ihtiyaç yoktur. Vakıa Gabrielle için bu misillü bir teklifin ilk defa olarak arz edilmiş şeylerden olmadığını hükmedebiliriz. Ancak bu kadar serbestâne ve âdeta hayvanâne olarak edilecek tekliflerin bu birincisi olduğuna Gabrielle'i tanıyan bir adamın hiç şüphesi kalmaz.

Gabrielle'i tanıyan bir adam mezbureyi nasıl tanır bilir misiniz? Sözü uzatmaya hacet yoktur. O yaşta ve o sanatta bulunan bir delikanlıyı nasıl tanır ise öyle. Bu gibi karıların ahz ü i'tâsı akçe ile olmaz. Onlara gönül nakdinesini vermelidir ama, Zekâ Bey gibi bu alış verişin dekayıkını bilmeyerek değil.

Zaten şu sebep Gabrielle'i rû-gerdân etmeye kâfi olduğu cihetle Zekâ'nın istid'âsını şedîden reddetmekte ve galebe hususunda pek ziyade müşkülât görmekte iken bir de Madame de Trouville'in Mister James ile olan lâtifesini bitirerek ve etrafa atf-ı nazar-ı tecessüs ile Zekâ'yı Gabrielle ile başbaşa görerek

sırlarına vukuf için yavaş yavaş gelip yanıbaşlarına oturduğunu Gabrielle görmesin mi?

Artık güzel bir komedya oynamak zamanı hulûl eylediğini hükmeyledi. Çılgın zamparaya hem ümit verecek evzâ'-ı işve-bazânesini ketm ve men edemeyerek hem de istid'âsını is'âfda ol kadar inat gösterdi ve Zekâ Bey dahi galebe-i hırs ve hevesle o derece saldırdı ki daha oracıkta bûse-çîn olmak küstahlığına dahi kıyam eyledi. Binaenaleyh Gabrielle "Benim tarafımdan bundan başka hiçbir şeye nail olamazsın!..." diye bir hudâyî silleyi süslü beyin sol yanağına bir indiriş indirdi ki, fişek gibi patladı. Mutlaka bu fişek sillesinin ateşi beyin gözlerinden fırlamıştır. Hâlbuki kıskançlığın icabatına bu zamana kadar hiddetinden titreye titreye güç hâlle sabretmiş olan De Trouville dahi ortaya fırlamıştı. Bir muharebe ki maazallah!

Keyfiyet birinci kaptana arz olundu. Gemi içinde âdâb-ı umûmiyyeye muhalif hâl ve harekette bulunanların, ilk iskeleye çıkarılıp terk edileceğine dair fıkra-i nizamiyye beyefendiye gösterilip, vakıa vapur Messina'dan başka yere uğramayacak ise de bir daha bu gibi hareketi görülür ise bir [daha] kabineden dışarı çıkmasına müsaade edilemeyeceği dahi kendisine anlatıldı.

Bu keyfiyet Sena Beye iki cihetten dokunmuştu. Birincisi kendisi gibi bir Osmanlıdan yâr ve ağyara karşı bu gibi nâ-revâ muameleler görülerek tekdir edilmesi ve ikincisi dahi Gabrielle'e olan hulûsunu Zekâ Beyden ziyade arttırmış bulunmasıyla nev'amâ himayesi altında demek olan bir karıya taarruz olunmasıdır. Ancak bu çocuk gençliğiyle beraber ağır başlı mahcup bir şey olduğundan, rezaleti bir kat daha arttırmamak için hiddetini yine içinde yenerek sabır ve sükutu vacip gördü.

İşte Nasuh Efendinin yukarıda bulunmuş olsaydı görmüş olacağı vak'a şundan ibaretti. Bari aşağıya indiğine göre başka bir kârı olsa. Madame Cartrisse'i yerine bıraktıktan sonra Lehli Gardiyanski ile birkaç çift söz söyleşmek için onun yanına vardı ise de, Gardiyanski mütalâa etmekte olduğu bir Rusya tarihi muhakemâtıyla pek ziyade meşgul olduğundan, sohbet için itizâr etmiş ve binaenaleyh Nasuh dahi eline bir kitap alarak yatağına girip perdeyi çekmiştir.

On İkinci Bap

Erken yatmış bulunmak hasebiyle ertesi sabah dahi erkenden kalkmış olan Nasuh, vapurun Reggio şehriyle Messina Burnu arasından geçerek Sardunya denizine girmekte bulunduğunu görmüştü. Bir gün evvelki havanın Messina'da ziyadece fırtına yapacağı yolcular tarafından hesap edilip kaptanın ol bapta verdiği teminâtı kabul etmemekte oldukları hâlde, havanın hemen limanlık diye hükmolunacak mertebede olması Nasuh için epeyce bir memnuniyeti müstelzim oldu.

Bir sigara yaktı. Bir de alaturka kahve ısmarlayıp iki tarafı temaşa ederek sabah keyfini sürmeye başladı.

Nasuh bu hâlde iken bir de merdiven cihetinden Mademoiselle Catherine'in başı görünmesin mi? Badehu omuzları, nihayet tekmil vücudu meydana çıktı. Ama buna Nasuh'un hayali manası vermeyiniz. O dakikada Catherine, Nasuh'un hayalinde bile olmadığına emin olunuz. Bu gelen bir hayal olmadıktan başka ol kadar hakikat idi ki, Nasuh'u gördüğü zaman birdenbire irkilip âdeta dönüp gidecek gibi bir tavır gösterdiği hâlde yine pişman olarak ilk azminde devam eyledi.

Evet! Mademoiselle Catherine idi. Zira dünkü gün kuşluk taamından beri âdeta kabinesinden salona bile çıkmamış olduğundan ve alessabah güvertenin tenha olacağını da hesap etmiş bulunduğundan hava almak, gam dağıtmak için oraya çıkmıştı.

Kabinesinden niçin çıkmadığını ve güverteye çıkmak için böyle bir tenha vakti niçin aradığını mülâhaza etmek lâzım gelir ise de, sormak icap etmez.

Nasuh karıyı görünce sigarasını denize atıp yarıya kadar içmiş olduğu kahvesini dahi yanıbaşına koyarak kıyam ve istikbal eyledi. Catherine başıyla selâm verdi. Verdi ama verdiği selâm yekdiğerine müştak olan iki dostun verdikleri selâmlardan olmayacağı derkârdır. Pek soğuk bir selâmdı. Nasuh ise biaynihî dünkü gün gösterdiği tevazu ve nezaket derecesinde bir iltifatla redd-i selâm ederek, aralarında henüz yedi sekiz adım mesafe olduğu hâlde Catherine'in yanına varmayıp, karı kendi yanına mı gelecektir yoksa başka bir tarafa gidip yalnız mı otu-

racaktır, emeli ne ise onun icrasında kendisini serbest bırakmaya lüzum gördü.

Hâlbuki bu mütalâa Catherine'de dahi var olduğu görülürdü. Zira ayakları Nasuh tarafına istemeye istemeye yürüyüp teveccühü ise etrâf-ı sâireye idi. Ne ise istesin istemesin geldi, ağzından dökülürcesine birkaç kelime-i iltifatla Nasuh'un yanına oturdu.

Birkaç dakika mürur eylediği hâlde henüz bir lâkırdının ucunu tutamadılar. Catherine iç sıkıntısından esnemeye başlamıştı. Hatta Nasuh "Sizde bir sıkıntı görünüyor. Benim huzurumdan muazzeb iseniz, çekileyim gideyim" hükmünü tasvir eder bir tavr-ı mahsusla yerinden kımıldandığı zaman bile Catherine hiçbir ilişik etmemişti. Nasuh nihayet ayağa kalkıp da ilk adımını dahi attıktan sonra:

Catherine - Nereye savuşuyorsunuz monsieur?

Nasuh - Sizi şu gördüğüm iç sıkıntısından kurtarmak için ilâç aramağa!

Catherine - (Müstehziyâne bir tebessümle) Bu muayyen bir hastalık mıdır ki, onun ilâcı da muayyen olsun? Tıp .....

Nasuh - Bu hastalıklar tıbbın bahsedeceği şeyler değildir Mademoiselle. Bunlar hüsn-i terbiye dershanesinde bahsedilir hastalıklardandır. İlâcı pek muayyendir.

Catherine - Nedir?

Nasuh - İç sıkıntısını veren ne ise veyahut kim ise onun indifâı!

Catherine - (Zaruretle) Estağfurullah! Sizin gibi terbiyeli bir adam insana iç sıkıntısı verir mi ki?

Nasuh - Böyle bir teveccühünüze mazhar olmuş isem kendimi mes'ut addederim.

Vakıa Nasuh bu söz üzerine, fakat bir iki metre kadar uzacık olmak üzere Catherine'in yanına oturdu ise de, üç dakikada bir kelimecik tekellüm edilmek üzere Messina'nın mürur edilip edilmediğine ve havanın yine bozulup bozulmayacağına dair yavan sözlerden başka bir zamana kadar söz söylenmedi. Eğer uzaktan bir yerden gizlice bakmış olsa idiniz, bunları gayet mahcup ve âdeta miskin bir yeni gelin ve

güveyi zannederdiniz. Çünkü ağızlarından dökülen lâkırdılar öyle bir surette dökülürdü ki, zihinlerinde bir başka şey olduğu hâlde ağızlarından başka sözler çıktığını her kime olsa anlatabilirdi. Bir de bu aralık pek muvafık bir ser-rişte-i sühan uç göstermesin mi? Nasuh bu ucu çekip uzatmak fırsatını asla elden kaçırmadı. Şöyle ki:

Catherine - Madame Cartrisse'i İstanbul'da iken tanıdınız mı Monsieur Nasuh?

Nasuh - Neden sordunuz efendim?

Catherine - Birbirinize olan hulûsunuzu ziyadece gördüm de ondan.

Nasuh - (Bahsi uzatmak için) Hulûsumuza dair bir emâre-i kaviyye mi gördünüz?

Catherine - Birbirinizi iltizam edişinize bakılır ise.

Nasuh - Ne zaman? Hangi bahiste?

Catherine - Canım dünkü gün edilen bahiste.

Nasuh - Hata etmez isem biz dün yalnız zât-ı âliniz ile bahsettik. Cartrisse ise hemen üç lâkırdı söylemedi.

Catherine - Demek oluyor ki Cartrisse ile olan hüsn-i münâsebetinizi inkâr etmek istiyorsunuz.

Nasuh - Ben kendimi hiçbir vakitte küfrân-ı ni'mette görmek istemem efendim. Eğer Cartrisse gibi melek-haslet bir kadın ile hüsn-i münasebet peyda edebilmiş olduğumu görsem, bunu bir büyük nimet bilerek maatteşekkür itiraf ederdim. Fakat henüz böyle bir münasebet akdeylediğimizi bilmiyorum. Vakıa biraz iltifatına mazhar oldum ama, onu bana bir lûtf-ı mahz olmak üzere etti. Çünkü ben kendimi Cartrisse gibi bir kadının iltifatına şayan görecek kadar mütekebbir değilim.

Catherine - Acayip! Bir söz söylüyorsunuz ki cihet cihet merakları mucip oluyor. Cartrisse melek-haslet bir karı mıdır ki?

Nasuh - Bu davamı nazarımda iptal edecek henüz hiçbir şey görmedim. İlk mülâkatında ise hüsn-i nazar ve hüsn-i zan akıllı ve terbiyeli olan bir adamın kârıdır.

Catherine - (Biraz bozularak) İlk defa olarak mülâkat edilen insan hakkında hüsn-i nazar ve hüsn-i kabulde bulunmak kâr-ı âkil olduğu bir yerde mukayyet midir?

Nasuh - Evet!

Catherine - Nerede?

Nasuh - Gıll ü gışşdan hâli olan safî yüreklerde.

Catherine - (Bu sözden daha ziyade teessür ederek güya mukabele için) Öyle ama şâyân-ı itimâd olmayan bir kimseye böyle bir hüsn-i kabul gösterip de sonra aldanmak?

Nasuh - Bunda aldanan için bir ayıp yoktur. Belki aldatan mel'unlar sınıfında kalır. Birisi kalpazandır. Kalp olan sikkesiyle beni aldatmış. Kanun hangimizi mücazât eder?

Catherine - Bu siyasî bir maddedir.

Nasuh - Kanunların cümlesi bir nokta-i nazardan bakıp ahvali muhakeme ederler. Kanun-ı siyasîyi ise sırf medeniyyet ve insaniyyet kanunları doğurmuştur.

Nasuh bu sözleri söylerken Dizier familyası halkı takımıyla yukarıya çıktıkları gibi Angéline tarafından görmekte bulunduğu sert ve soğuk muamelâtla beraber hâlâ ümidini kesmemiş bulunan Remzi Efendi dahi,. hiç olmaz ise uzaktan perestiş emeliyle arkalarına düşüp gelmişti. Ortalığın tenhalığı o suretle kalabalığa muhavvel olduktan sonra Catherine oturduğu yerden ayağa kalkıp güya gezinmek vaziyetini aldıysa da, bu hâlde kolunu takdim etmek vazifesi kendisine teveccüh eden ve binaenaleyh kolunu arz eyleyen Nasuh'a bir veda selâmı vererek aşağıya indi ki, bu muamele Catherine indinde Nasuh'a bir hakaret addolunarak reva görüldüğü anlaşılmakla beraber Nasuh kat'an müteellim olmadı. "Ben vazifeyi ifada kusur etmemiş olayım da, o mütekebbir karı nazikâne muameleye hüsn-i mukabele etmemek ayıbı altında kalsın. Daha kârlı çıkarım" dedi.

Yukarıda Remzi Efendinin Angéline'e göstermekte olduğu evzâ bî-edebâne-i âşıkâneyi görmek mi istersiniz? Yoksa zihninizi Nasuh ve Catherine ile beraber göndermek mi? Bize kalır ise ikinci suretin daha müreccah olacağına şüphe yoktur. Hatta

şüphemiz olmadığı için, biz kalbimizi bunların ardından sevk edeceğiz. Evvelâ Catherine'i ele alalım:

Karı kız üzeri merdivenden aşağıya ininceye kadar vaz ve tavrında bir gûne tagayyür göstermemek için cebr-i nefs edip fakat tamam birinci kamaranın salonuna gireceği zaman, artık içinde kaynayıp kabaran hiddetin tesirât-ı dahiliyyesine ol kadar mağlup oldu ve o derece gazap ve hiddetle içeriye girdi ki kendisini bilistikbal "Sabah kahvenizi içmeden çıktınız madam burada salonda mı içeceksiniz? Yoksa yine kabinenize mi götürelim?" diyen kamarotu tanıyamayarak ve bîçareyi Nasuh zannederek, Efendi efendi! Ettiğiniz hakaretler artık derece-i lâzımesini ziyadesiyle aştı. Ya beni kendi hâlime terk ediniz, veyahut ben kendimi sizin tasallutlarınızdan kurtarmak için ne iktidara malik isem ona müracaat etmekliğime müsaade buyurunuz" diye kamarot ile âdeta kavgaya başladı.

Vakıa kamarotun "Aman efendim! Ben size ne hakaret ettim?" diye itizâra başlaması üzerine Catherine aklını başına topladığı zaman bilâ-ihtiyar oynadığı bu komedyaya kendisinin dahi yine bilâ-ihtiyar kahkahalar ile gülmesi lâzım gelir idiyse de, bu kere dahi bir Türkün heybet-i muâmelesi kendisini oraya kadar takip edecek derecede kuvvetli bulunmasına ve buna mukabil kendisinin pek âciz ve zayıf kalmış olmasına hiddet ederek kamarota, "Sözüm sana değil! Ben bu sabah kahve de istemem!..." cevabını bili'tâ kendisini kabinesine attı.

Bereket versin ki Catherine'in bu hâl-i gazabında Cartrisse yanında bulunmadı. Bulunmuş olsaydı saç saça, baş başa bir âlâ kavga edeceklerine hiç şüphe edilemezdi. Zira Catherine hiddetinden âdeta çıldırmışa dönüp kavga edecek hiçbir kimse bulamadığı hâlde, kendi nefsiyle kavgaya başlayıp "Ben de Cartrisse gibi bir budalanın sözlerine baktım da yabanın terbiyesiz, edepsiz Türkleriyle muarefe peyda eyledim. Müstahakım! Müstahakım zahir! Böyle sözünü, sohbetini bilmez ve söylediği sözün bir ucu nereye dokunmak ihtimali olduğunu düşünmez kaba heriflerin hakaret-âmiz hitap ve itâblarına müstahakım! Zira Cartrisse'in hikmetlerine kulak vermek gibi eşeklik derecesindeki bir ahmaklığın cezası olsa olsa bu olabilir. Akıllı ve terbiyeli ve nazik olanlar bir adamla

ilk defa olmak üzere mülâkat eyledikleri zaman hüsn-i zan ve hüsn-i kabulde bulunurlarmış! Demek oluyor ki ben kendisiyle ilk mülâkatta hüsn-i nazarda bulunmadığım için akılsız, terbiyesiz ve nezaketsiz imişim!... Ama sonra aldanır ise herkes aldatanı ta'yîb edermiş! Pîr ol koca Türk! Sen bu hikmetlerinle bin yaşa! Eğer ben bu gibi ağızlara kulak vermiş olsaydım, şimdiye kadar çoktan rüsvây olmuş gitmiştim! Bu düstur safvet ve sadakatle memlû olan yüreklerde mahkûk imiş! Aman etme Allah'ı seversen Türk efendi! Bu kadar yüksekten uçma! Sonra tekerlendiğin zaman boynunu kırarsın!" yollu muhakemeler ile sözün nakaratı olarak dahi hep "Böyle Cartrisse gibi zevzeğin sözüne kulak verdiğim için, Türklerin dahi bîedebâne hakaretlerine müstahakım!" itâb-ı nefsîsinde karar kılardı.

Catherine'in Cartrisse aleyhine bu kadar şiddet göstermesi Nasuh hakkındaki sû-i fikrini Cartrisse'in Nasuh'a hikâye etmiş bulunması ve buna mebni olmak üzere dahi Nasuh'un zımnen kendisini akılsız ve terbiyesiz eylemiş olması hesabından neşet ederdi. Ancak siz de bilirsiniz ki Cartrisse böyle bir münafıklıkta bulunmamıştır. Hatta Nasuh dahi bu sözleri bir su-i fikr ile söylemeyip, mahzâ âlemde her gördüğü şeye ve zata nefret göstermekte olan bir karının fikrini gıcıklamak için söylemiş olduğuna emniyet-i kâmilemiz vardır. Lâkin bu hakikati o hâl-i gazabında iken Catherine'e anlatmak ihtimali olabilir mi? Karı düşündükçe kızar ve kızdıkça düşünür ve bazı kere olurdu ki, hemen yukarıya çıkıp Türke bunca halk içinde bir şamar atmaya karar vermek derecelerini bulurdu.

Lâkin bu derece şiddetinden dolayı Catherine'i ta'yîb etmeyiniz. Sizin hem mütekebbir ve mağrur hem de karı olduğunuz var mı? Ama nasıl mütekebbir? Zekâ ve fetânetiyle! Nasıl mağrur? İlm ve irfanıyla!. Nasıl karı? Âlemi kendi hüsnüne, servetine secde eder görmekle müftehir bir karı. Bu hâl ü şânda bulunan bir karı, böyle bir bahiste bundan aşağı hiddetlenir ise o zaman istiğrap etmeye mahal vardır.

Nasuh ise "Ben vazifeyi ifada kusur etmemiş olayım da o mütekebbir karı nazikâne muameleye hüsn-i mukabele etmemek ayıbı altında kalsın. Ben daha kârlı çıkarım" sözünü bitirdiği zaman bu sabah keyfi ile güzarân eden kış üstü vak'asının kâffe-i te'sirâtına dahi hatime çekerek aşağıya ol kadar sükûnet-i hâl

ile indi ki, henüz giyinip yukarıya çıkmakta bulunan Gardiyanski Nasuh'un çehresinden hiçbir şey anlayamadı.

Aralarında şöyle bir mükâlemecik geçti:

Gardiyanski - Vay bonjur kardeşim! Artık sana kardeşim diye hitap etmekliğime müsaade edersin ya?

Nasuh - Bu iltifatınıza teşekkürden başka söyleyecek bir söz bulamam. Fakat dostlukta, uhuvvette bu kadar aceleye mahal yoktur. Bonjur Monsieur Gardiyanski!

Gardiyanski - Ey nereye ya? Şu aceleye niçin mahal yok bakalım, onu anlamak için yukarıya bir tarafa çıkalım.

Nasuh - Ne hacet? Sizin gibi adamlar bir kere düello etmedikten sonra gerçekten dost ve kardeş olabilir mi? İşte bunu düşünürsen kifayet eder.

Gardiyanski - O bize mahsus bir kaide midir?

Nasuh - Kalemini meç gibi kullananlarla, meçini kalem gibi kullananlara mahsus bir kaidedir. Bunca üdebanın mebhûsünanh eyledikleri seyf ve kalem dahi işte bu yolda istimal olunan aletlerdir ki, bunların ikisini de sizde var görmekle müftehirim.

Gardiyanski - İyi ya a canım! Yukarıya çıkalım da iki satır söz söyleyelim. Akşam da söyleşemedik.

Nasuh - Bana yarım saatçik müsaade vermenizi rica ederim.

Gardiyanski - Öyle ise şimdilik bir yarım adiyö!

Nasuh - Bonjur Monsieur Gardiyanski!

Nasuh'un Gardiyanski ile beraber yukarıya dönmek istememesine bakılır ise, aşağıda görülecek bir mühim işi olduğu zannolunur. Hâlbuki bu zan büsbütün boştur. Nasuh âdeta yatağı içine şöyle uzanıp da, akşam kenarını kırarak bırakmış olduğu sayfada bitirilememiş kalan bir bahsi okumaktan başka hiçbir iş için aşağıya inmemişti. Vakıa muradı vechile uzandı, yattı. Ancak bir gemide Mister James gibi bir deli İngiliz bulunur ise, her dakikada bin komedyaya tesadüf eden yolcuların gülmekten kırılması, böyle mütalâa gibi sükûnet-i fikre muhtaç olan işleri itmama müsaade mi eder? Bu kere oynadığı komedya ise âlemde hemen Mister James ile yine onun gibi bir İngiliz'den başka kimsenin oynayamayacağı komedyalardandır.

Şöyle ki:

Haniya şu sağdan, soldan beşer tane kabine kapılarını geçtikten sonra iki tane dahi altıncı kapılar yok mu idi? Haniya bunların hususiyetleri umuma raci olduğunu mahallinde zikreylemiştik. İşte bizim Mister James sabahleyin bunlardan birisinin hususiyetine malik olmuş iken, güya içeride zuhur eden bir böcek kendisini korkutmuş gibi bir sür'at-i âcile ile dışarıya fırladı ve zaten yataktan çıktığı hâliyle şallak mallak bir surette bulunması az imiş, bir de gömleğini ve donunu bir eliyle buruşturup kavrayarak ve diğer elini dahi elbisenin katmerleri altından göstererek olanca avazıyla "Monsieur Autrans! Mister Autrans! Bir fikir daha geldi hem de şimdi geldi!...." diye salon içine kadar koşup, geldi.

Autrans ise henüz giyinmekte olduğundan deli İngiliz'i bu hâlde görünce kahkahasını bir türlü yenememekle beraber, henüz vürut eden fikrin neden ibaret olduğunu sordu ve feylesof İngiliz'den şu cevabı aldı:

- Payitahtın Devlet-i Aliyyesinde! ..... Şey! Devlet-i Aliyyenin payitahtında diyecektim! Tasvir ve tersîme şayan bir şey daha vardır. Haniya şu Galata Köprüsü'nü geçip de İstanbul tarafına geçince bir büyük cami yok mu? Haniya o camiin yanında alafrangaca ismini söylemek gayet ayıp olan sıra yerler yok mu? Ben orada birçok herifler gördüm ki işte bi-aynihî benim bu hâlde duruşum gibi durup gizli bir iş ile meşgul olurlardı. Yanımdaki tercümana sordum. Bunun bir temizlik olduğunu haber verdi. Ama garip temizlik değil mi? Senin şöylece dahi bir resmini almak ve altına "Türklerin temizliği! Ressâm-ı meşhur İngiliz Mister James tarafından resmolunmuştur" ibaresini yazmak fena olmayacak.

Vakıa feylesof İngiliz, Türklerin bu temizliği gizli olduğunu haber verir idiyse de kendisi asla gizlemeye lüzum görmezdi. İngiliz'in telâşı ve gürültüsü üzerine henüz yatağından çıkmamış olan Yorgidis dahi perdesinden başını çıkarıp çatlayıncaya kadar gülerdi. Nasuh Efendi dahi İngiliz'in bu cinneti üzerine artık sabır ve tahammülü tüketerek mukabeleye başladı ise de, herife meram anlatmak pek güç oldu. Bakınız ama ne kadar güç:

Nasuh - Canım a Mister James! Artık rezaletin bu derecesine de lüzum var mıdır ya?

James - Nasıl rezalet? Hiç terbiyeli bir İngiliz rezalet yapar mı? Hiç Kraliçe Victoria'nın serbest bir teb'asına böyle bühtan edilir mi?

Nasuh - Rica ederim bir kere mülâhaza ediniz ki şimdi şu salonda kadınlar bulunmuş olsaydı ne derlerdi? Ne yaparlardı?

James - (Hâlâ işinde devam ederek) Ne yapacaklar? Mendillerini veyahut yelpazelerini yüzlerine tutup, fakat alt tarafından yine temaşadan geri kalmazlardı. Benim bir sû-i maksadım yok ki ta'yîb ediyorsunuz. Ben ressamım. Ressam kısmı çırçıplak bir karıyı karşısına alıp Venüs ilâhesinin resmini çıkarmaz mı? Ben de böyle bir resim çıkaracağım.

Nasuh - Pekâlâ! Venüs ilâhesinin resmini çıkardığınız kız o hâlde bu salona girebilir mi?

James - Giremez ama madem ki ressâm-ı meşhûr İngiliz Mister James bu salondadır, artık bu salona salon denmez belki bir mükellef resimhane denir.

Yorgidis - Bir lâkırdı da benim söylemekliğime müsaade buyurunuz. Siz hiçbir levha gördünüz mü ki bir halkın ne suretle kaza-yı hâcet eylediğini tasvir etsin?

James - Hay Allah razı olsun. Görmedik. Biz de işte hiçbir ressamın yapamamış olduğu şeyi yaparak bu yüzden nam almak, şan kazanmak istiyoruz.

Deli İngiliz bu sözleri ol kadar ciddî olarak söylerdi ki, hatta bu seydadan vaz geçmesini kraliçe emretse kabul etmeyeceği kavlen ve fiilen gösterdiği devam ve ısrardan anlaşılırdı. Nihayet Nasuh Efendi başka bir tedbir bulamayarak herifi ite ite endam aynasının karşısına kadar götürüp "Bak Allah'ı seversen bak! Kendini gör! Şu hâlde yapacağın bir resmi satın alan bulunur mu? Buna hükûmet müsaade eder mi?" dedi ve bereket versin Autrans dahi bu müstehcen resmi seyahatnamesine derc edemeyeceğini anlattı da, İngiliz dahi yapacağı şey para etmeyeceğini anlayarak mahzâ bunun için kararından vazgeçti.

Öye ya! Bir adam feylesof ve bâhusus İngilizlikle beraber feylesof olur ise kararından öyle çarçabuk dönememelidir.

On Üçüncü Bap

Deli İngiliz'in gürültüsü bir iki günden beri geceleri yalnız yazı yazmak ve gündüzleri kuşluk taamına kadar uyuduğu gibi, yemekten sonra dahi bir iki saat zamanı uyku ile geçirmekten naşi ortada çokluk görünmeyen Alman Herr Kaliksberg'i bile dışarı çıkartmıştı. Kaliksberg deli İngiliz'in her lâkırdısını işitmiş ve garabet hâlini dahi görmüş olduğundan, Allah bilir ama bir iki günden beri yazdığı şey dahi İngiliz politikası aleyhine bir rapor olmalıdır ki bayağı tehevvür hâline gelmiş olan Nasuh Efendiyi bir tarafa çekip gayet müstehziyâne ve ifritâne bir tavır ile "Ayıplamayınız Monsieur! Ne yapsın? Bîçare İngiliz'dir. Onların Hint ve Çin ve Amerika politikalarını parmakları ucunda çevirmek gayretinde bulunan lordları dahi garabette Mister James'den aşağı kalmazlar!" demişti.

Vakıa biraz sonra Cartrisse o Madame Syrienne dahi dışarıya çıkmışlar idiyse de, bereket versin ki İngiliz'i o hâlde görmeyip pantolonunu ayağına giymiş olduğu hâlde bulmuşlardı. Bunlar şamatanın sebebini sordular. Nasuh Efendi "Bir komedya ki kadınların göreceği şeylerden olmadığı gibi işiteceği şeylerden de değildir" diye mukabele ederek işi tatlıya bağlamıştır.

Madame Syrienne zevci müteveffa Monsieur Syrienne'in böyle kadınların göremeyecekleri ve işitemeyecekleri ahvalde asla bulunmadığından başlayarak, mutadı vechile müteveffayı birçok daha metheyledikten sonra kabinesine avdet ve çocuklarını alarak yukarıya çıkmaya mübaşeret etmesiyle Cartrisse dahi Nasuh'u elinden tutarak Madame Syrienne'e peyrev olmuş ve şu hâlde ikinci kamara yolcuları hemen tamamıyla kış üzerine dolmuştu. Lâkin Nasuh Catherine ile sabahleyin vuku bulan müşâfeheyi asla kale almayıp Cartrisse dahi mezbure hakkında şakk-ı şefe etmediğinden, aralarında edilen sohbet öte tarafta Angéline ile meşgul olan ve binaenaleyh Cartrisse ve Nasuh'un yukarıya çıktıklarından haberdar olamayan Gardiyanski'nin bazı mehâsin-i ahvâlini hikâye ve muhakemeden ibaret kalmıştı.

Bugün kuşluk taamından sonraya ve hatta akşam üzerine kadar zikre şayan âdeta hiçbir şey sebkat etmemiştir. Akşam üzeri vuku bulan bir hâl ise şu seyahat üzerinde kayıt ve tahririne lüzum göreceğimiz mevaddandır.

Şöyle ki:

Nasuh kuşluk taamından sonra yazıya oturup Marsilya'dan İstanbul'a göndereceği bir mektubu yazmaya başlamıştı ki bu mektup İstanbul'dan Marsilya'ya kadar sûret-i seyahati mutazammın olduğu için mufassalca bir şeydi. Tamam yarıda iken Cartrisse telâşla geldi. Söze başladı:

Cartrisse - Allah'ı severseniz Monsieur Nasuh! Bugün yine Catherine ile ne mübâhesede bulundunuz?

Nasuh - (Şaşırarak) Hemen hiç!

Cartrisse - Nasıl hiç? Az kaldı ki evlâdım gibi muamele ettiğim Catherine ile bugün senin için boğaz boğaza geleyim!

Nasuh - (Kalemi elinden bırakarak) Niçin?

Cartrisse - Siz ona akılsız, edepsiz, terbiyesiz demişsiniz?

Nasuh - Ne demişim? Ben mi demişim! Böyle bir lâkırdı Nasuh'un ağzından çıkmış ha? Yanlışınız var efendim.

Cartrisse - Evet! Öyle diyor.

Nasuh - Öyle ise âdeta hoppalık ediyor ki, onun gibi kâmil geçinmek isteyen bir karıya hoppalık hiç yakışmaz. Ne ise! Böyle bir hezeyan etmiş olduğum sahih ise gider tarziye ederim.

Nasuh - Bin belâ ile yumuşattım. Gel Allah'ı seversen şuna bir meram anlatınız.

Bu teklif üzerine Nasuh bir kere başını önüne eğdi. Fakat çok vakit bu murakabede devam etmeyip hemen müteakiben yine kaldırdı. Hem de mütebessimâne bir tavırla kaldırıp Cartrisse'e dedi ki:

Nasuh - İster misiniz ki şu Catherine ile dost olayım?

Cartrisse - Ben dostluktan vazgeçtim. Birbirinizi hiç tanımadığınız zamanki hâle avdet edebilir iseniz memnun olurum.

Nasuh - Hayır! Hayır! Dost olacağım. Hem ol kadar dost ki!

Cartrisse - Ne kadar?

Nasuh - İhtimal ki sizi kıskandıracak kadar!

Cartrisse - Beni mi? Ben kıskanacağım ha? Neden kıskanayım? Aramızda bir alâka mı var?

Nasuh - Yok ama ben ....

Cartrisse - Ey! Sen?

Nasuh - Ben istersem o dünyada kimseyi beğenmeyen azametli Mademoiselle Catherine'i kendime çıldırasıya âşık ederim.

Cartrisse - Güleceğimi getiriyorsunuz Monsieur Nasuh!

Nasuh - Ayaklarıma kapandırırım diyorum.

Cartrisse - Muhâl denilen şeyin hükmü içinde bir de imkân var mıdır?

Nasıl - Bence vardır. Fakat sonra kıza yazık etmiş olmayalım.

Cartrisse - Bence bu dediğiniz şey muhâldir. Muhâlin hükmünde de hiç imkân yoktur. Binaenaleyh kıza yazık olmayacağına ben eminim. Elinizden geleni diriğ etmeyiniz. Eğer muvaffak olur iseniz o zaman da işin bir kolayı bulunmaz değil a?

Nasuh - Ha! Bak o zaman işin bence hiçbir kolayı bulunamaz. Bu bir muhâldir ki işte bunun imkânını bulmak gayet güçtür.

Cartrisse - Ne ise! Eğer siz bu dediğiniz şeyi yapabilir iseniz...

Nasuh - Yapabilir isem? O zaman bana ne verirsiniz?

Cartrisse - Ne istersiniz?

Nasuh - Bir bakıma pek küçük, bir bakıma pek büyük!.

Cartrisse - Ne?

Nasuh - Bir bûse-i zafer!

Cartrisse - Benden mi?

Nasuh - Evet! Sizden! Ama istediğim gibi!

Cartrisse - Pekâlâ!

Nasuh - İstediğim gibi olacağına dikkat isterim. Bu kaydı asla ve kat'a unutmamalı.

Cartrisse - Asla ve kat'a unutmayacağım.

Nasuh - Öyle ise haydi gidelim.

Bu müzakere ve karar üzerine ikisi beraber kalktılar doğruca birinci kamaranın salonuna gittiler. Çünkü Catherine Nasuh aleyhine olan şikâyeti âdeta Cartrisse ile kavga edercesine arz edip Cartrisse dahi eğer Nasuh böyle bir edepsizlik etmiş ise mutlaka tarziye için getireceğini vaat etmiş bulunmasıyla ol mütekebbir ve müteazzım karı mağlubu olan erkeğin kendisinden af ve safh dilemesine orada muntazır bulunurdu.

Nasuh önde ve Cartrisse arkada olarak salona girdikleri zaman Catherine kendilerinden başka kimse bulunmayan o mükellef salon içinde ayak üzerinde bulunup her pencere arasını tezyin eden aynalara bakarak hüsnünü, letafetini bilmukayese gururunu arttırdıkça arttırırdı. Bir nebzecik gurur her karı için ziynet addolunabilir ise de Allah için işin şu cihetini itiraf eylemelidir ki Catherine'e gururun ifratı dahi ziynet addolunabilmekteydi. Nasuh'un şimşek gibi tîz olan nazarıdikkati, bu hakikati çoktan görmüş ve Catherine'in kimseyi beğenememesi âdeta kendisini hevâperestâne ferş-i pâ etmemek için olduğunu mezbure kendisiyle muaşaka edilmesi değil sözün en kısası kendisine perestiş edilmesi davasında bulunduğunu fark eylemişti. Zaten Catherine'i bu kadar imtihan ve tedkik etmemiş olsaydı, Cartrisse ile o büyük mukaveleyi akdedebilir miydi?

Karının pîşgâhına geldiği zaman Nasuh'un verdiği selâmda gösterdiği tevazu şimdiye kadar verdiği birkaç selâmdan ne ziyadeydi, ne de noksan, Catherine ise başını bile eğmeyerek nemrutâne bir vaz'da bulundu ki evzâında olan azamet ve gururun tâ bu derecesinde dahi yine o dereceye mütenasip letâfet ve halâvet olduğunu teslim elbette ve elbette lâzımdır.

Nasuh - İlk mülâkatımızda size "Ben en büyük felâketlerin bile zevkini, lezzetini bulurum" dememiş miydim Mademoiselle? Siz o zaman bana itiraz etmiştiniz. İşte davamı fiilen ispat ediyorum. Şu anda yaptığımı bilmediğim bir büyük edepsizliğimden dolayı huzurunuzda itirâf-ı cürm ve kusura davet olundum. Merhamet ve affınızı istidâya getirildim. Ne büyük felâket! Âlemde en ziyade menfurum olan edepsizliği bilâ-ihtiyar kabul etmiş olayım! Bundan büyük felâket mi olabilir? Lâkin bakınız

bu felâket içinde ne de büyük bir lezzet bulmaktayım. Bir de değil. Pek çok bir kere kemâl-i hüsn ü letafetiyle benât nev'ine elhak tefavvuk etmiş olan en güzel bir karıyı kemâl-i hışm ve gazabı içinde görmekteyim ki kıymetini bilenlere bu zevk-i cihân değer. Saniyen haberdar olmadığım cürmümü itiraf ederek hakk-ı galibiyetinizi bitteslim sizi tavr-ı galibâne ile görmekteyim ki bu halâvet-i muzafferâne hüsn ü cemâl ilâhesi Venüs'te dahi yoktu. Zira kemâl-i hüsnüyle beraber gördüğü hakareti en bayağı bir karı dahi görmez.... Aman ya Rab! Bir güzel karıya tavr-ı galibiyet de ne güzel yaraşır? Salisen cürm ve kusuru itiraf ederek yalvararak, ağlayarak mutlaka merhametinize nail olacağım ki elbette herkes için nailiyeti muhâl derecesinde müşkül olan bir nimete benim böyle hiç muntazır olmadığım bir sûret-i sühûletle nailiyetim en büyük nimet ve binaenaleyh büyük zevk ve lezzettir.

Sözünü burada kestikten sonra cevaba muntazır bir tavırla Catherine'in yüzüne baktı. Catherine şu uzunca tarziyeyi evvelinden âhirine kadar güya her harfini ezber ediyormuşçasına kemâl-i dikkatle dinlemiş ve Nasuh cevaba intizar eylediği zaman ise ömründe kimseden işitmediği ve ihtimal ki o zamana kadar kimsenin tefevvüh edememiş olduğu bu garip tarziyeye verecek hiçbir cevap bulamayıp nutku tutulmuş kalmıştı.

Bu beht ve hayret şüphesiz üç beş dakikadan ziyade devam eyledikten sonra Catherine güç hâlle "Buyurunuz oturalım" diyebildi. Lâkin öte taraf yalnız bu cevaba kanaat edemeyerek:

Nasuh - Ağzımızdan af kelimesi çıkmadıktan sonra! Oturmak ihtimali yoktur. Yok eğer dizlerinize kapandığımı ....

Catherine - (Dizlerine kapanmak üzere davranmış gibi görünen Nasuh'un kolundan tutarak) Estağfurullah! Affa ihtiyaç görülecek bir kusurunuz mu var ki?

Nasuh - Tamam! Ben de öyle isterim ya! İşte kusurum olmadığı tarafınızdan itiraf edildiği hâlde, affedilmiş olmaklığımı istemek arzusundayım ki ni'met-ender ni'met, lezzet-ender lezzet olmak üzere bunu addedeceğim yoksa benden bu inayeti diriğ etmek mi istiyorsunuz? Kalbiniz kadar hassas bir kalbe bu katılık yakışır mı?

Catherine - (Hissolunmaz derecede bir tebessümle) Muradınız mutlaka "Affettim" dedirtmek midir?

Cartrisse - Öyle olmasa bu istidâda bulunur muydu? Hatta benim de, huzurunda tebriye-i zimmet için istediğim şey budur.

Catherine - Öyle ise affettim.

Nasuh - Teşekkür ederim!

Diye cümlesi otururlar. Fakat zanneder misiniz ki bu muamele Catherine'i memnun edebildi? Heyhat! Catherine ahmak bir kız değildi. Kendisi için bulabileceğiniz bir kusur olabilir ise o da fevkalgaye hırçınlığı, kibri azameti olabilir. Yoksa bu tarziye meselesinde dahi Nasuh'un galebe etmiş olduğunu gördüğünden içini yer bitirirdi. Şu kadar var ki artık hariçte hiss-i derûnundan renk verir ise pek gülünç olacağını anladığı cihetle dereden tepeden sözler ile idare etmeye lüzum görmüştü.

Bu müşâfehe-i zaruriyyede Catherine'in gösterdiği cali ve riyakârâne nezaketi bililtizam ciddî yerine kabul eden Cartrisse, gayet münbasitâne ve mütebessimâne bir tavırla ve lâtife tarîkiyle Catherine'e dedi ki:

Cartrisse - Bir dakika sonra böyle tatlı tatlı konuşacağım bir zat hakkında bir dakika evvelki şiddetini şimdi mülâhaza ediyor musun?

Nasuh - (Catherine'e söz bırakmayarak) Gerçekten her kusur bende oldu Madame Cartrisse! Fakat demincek Catherine cenaplarına arz eylediğim gibi bu kusurum dahi taraf-ı diğerden bir büyük nimet olmak üzere arz-ı dîdâr eyledi.

Cartrisse - Ne kusur ettinizdi?

Nasuh - Ettiğim kusur yalancılığı ve mürâyiliği kabul etmemek oldu.

Catherine - (Mahcubâne) Acayip! Buna kusur mu derler?

Nasuh - Kusur olmasaydı aleyhime sizi ol kadar gazab-nâk eder miydi? Daha üç günlük bir şey olduğu için hatırınızdan çıkmamıştır ki efendim ilk mülâkata beni siz davet eylediniz. O davete icâbette mazur idim. Bu sabah ise tesadüf olarak mülâkat eyledik. Malûmdur ki tesadüfün önüne kimse duvar çekemez. Ben bunda dahi mazur idim. Ama siz pek güzel bir karı olduğunuz hâlde ben pek çirkin bir adam olduğumu, siz zengin

olduğunuz hâlde ben fakir bulunduğumu, siz efkâr-ı âliyye erbabından olup maverâ-yı tabiattan dem vurduğunuz hâlde, ben tabiattan ayrılamadığımı görerek ve bahusus tab'ım bir güzel karıyı ve serveti ve maverâ-yı tabiatı sevmemekte bulunduğunu dahi gözümün önüne koyarak sizinle yalnız bir iki defa görüşecek olduğumu anlamalıydım da ona göre hareket etmeliydim. Yani her ne söyler iseniz hakikat-ı mahzâ olduğunu tasdik etmeli ve .....

Catherine - Pek tuhaf söylüyorsunuz Nasuh Efendi! Hiçbir fikriniz kimsenin fikrine uymuyor.

Nasuh - Niçin efendim?

Catherine - Hakkımda ettiğiniz müdâhanelerden kat'-ı nazar .....

Nasuh - (Catherine'in lâkırdısını keserek) Yok ama bendenize müdâhin sıfatını vermemenizi rica ederim. Sizin için hükmeylediğim inkâr olunur şey değildir. İnkâr eder isem o zaman müdâhin değil belki yalancı olmuş olurum.

Catherine - Orası lâzım değil dedim. Bundan kat'-ı nazar, fakat bir güzel karıyı, serveti filânı sevmemeniz?....

Nasuh - Başınızı ağrıtmaktan korkmamış olsam fikrimi izah ederdim.

Catherine - Estağfurullah! Bilâkis lütfetmiş olurdunuz.

Cartrisse - Bu gibi yerlerde fikirler izahsız bırakılmamalıdır.

Aldığı müsaade üzerine Nasuh bir karı için hüsn denilen şeyin asla ehemmiyeti olmayıp, asıl matlup olan şey karının cemal ile değil belki kemal-i terbiye ve nezaket ile gönülleri avlaması idüğini ve çünkü hüsn daima tehlikede olup meselâ bir çıban, elmas gibi bir karının yüzünü berbat edebileceğini ve hüsn-i hâl ise hiçbir vakitte zail olmayıp güzellik gibi ihtiyarlıkla fena bulmak şöyle dursun, hatta o zaman derece-i kemâline varmış olacağını ve servet bahsine gelince dünyada servet denilen şey bazı hükemanın hükümleri gibi kudret cihetiyle emsaline faik olmak ise, buna nailiyetin ihtimali olmadığını, çünkü hâl-i hâzırdaki emsale tefevvuk hâsıl olduktan sonra varılacak derecede dahi tefevvuk edilmesi lâzım gelen birçok

yeni emsal zuhur edeceğini ve âlemde servet cihetiyle ferîd olmak ise muhâl derecesinde güç bir şey idüğini ve servetten maksat rahat ve huzûr-ı bal ile taayyüş ise o hâlde kanaat servetten ziyade insanı zengin edebileceğini ol kadar güzel ve tatlı misaller ile muhakeme eyledi ki bu muhakemeden Catherine hırçınlığı hasebiyle ne kadar bîzar oldu ise Cartrisse ağırbaşlılığı ve gerçekten feylesofluğu münasebetiyle o nispette memnun ve mütelezziz olup "Monsieur Nasûh! Haniya şu kavl ettiğimiz hediye-i zafer!..... Yok mu? Alınmak vakti geldi zannederim. Zira bu fetanet önünde dağlar dayanamaz" demişti.

Cartrisse'in bu sözü ihtimal ki Catherine'i daha ziyade mustarip edebilirdi. Ancak Nasuh vereceği kararı getirip getirip de "Bununla beraber bir karı sizin gibi güzel olur da güzelliğini kendi terbiyesine müreccah tutmaz ve zengin olur da servetini kanaatinden büyük bilmez ise, artık sevmeye değil tapmaya lâyık ondan başka karı olamayacağı hükmedilmelidir. Ancak vâesefâ ki öyle bir devlet dahi hiçbir vakitte benim gibi bir pespayenin başına konamaz. İşte efendim bu mülâhazayı daha evvelden etmeliydim de sizinle ancak bir ve nihayet tesadüfî olarak iki defacık mülâkat şerefine nail olabileceğimi göz önüne alarak ona göre idare-i lisan etmeliydim. Ben ise içi dışı bir olan insanlar gibi kemâl-i safvet ve serbestî ile bahse giriştim ki bu kusur pek büyük bir kusurdur" hükmü üzerinde karar verince Catherine hissiyât-ı derûnunca bir büyük inkılâp görerek her hâlde yani velev ki zarurî olsun bir "Estağfurullah!" arz etmekten geri duramadı.

On Dördüncü Bap

Nasuh Catherine'in şu istiğfarını dahi serrişte ittihazıyla çekip uzattı. Onun üzerine de bin güzel şey söyledi. Zaten bugün Nasuh neyi serrişte etmezdi ki? Yalnız Catherine'e varlık göstermek için değil âdeta fikrine zımnen itirazlar ederek kendisinin noksanını yüzüne vurup bu kadar noksanla bu derece kibir ve azamet ve inat bir yere sığmayacağını anlatmak dahi cümle-i âmâlindendi.

Ne ise tâ akşam taamı vaktine kadar bunların musahabesi devam edip Catherine bir a'lâ üzüldü, sıkıldı ise de Nasuh'tan gözü yıldığına Nasuh'un bile şüphesi kalmadı. Bir aralık

Catherine o akşam taamı birinci mevkide birlikte etmeyi teklif eylemişti. İkinci mevki yolcuları bu iltifata teşekkürle beraber i'tizâr dahi ederek tamam yemek vakti kalktılar kendi salonlarına geldiler.

Yolda Cartrisse "Vay genç Nasuh vay! Akl ü hikmet kadri bilen bir kimseyi kendine perestiş ettirmek senin için hiçbir şey değildir" demişti. Nasuh bu lâkırdıda dahi Cartrisse'in kendisine senli benli söz söylemesini vesile edinerek "Vay benim akl ü hikmet kadrini bilir!.... kâmil Madame Cartrisse'im! Artık benim ile senli benli söyleyecek kadar hususiyetinize nail oldum mu?" demiş ve Cartrisse'in hikmet kadrini bilenlerin kendisine perestiş edeceğini hükmetmesi üzerine bu kadirşinaslığı Cartrisse'e atfeylemesi zımnen bir ilân-ı muhabbet yerine geçtiğini karıya anlatmış ise de bu vakte kadar dahi salona inmiş bulunduklarından Cartrisse tarafından ne muvafık ne muarız bir cevap almaya vakit kalmamıştı.

O gece ba'de't-taam Gardiyanski ve hatta Herr Kaliksberg dahi Cartrisse'in bezm-i musâhabetinde bulundukları cihetle ahvâl-i husûsiyyeye dair söz söyleyemeyeceklerini Nasuh gördüğünden ve aktris Mademoiselle Gabrielle'i dahi tenhaca bulduğundan biraz vakti de onunla geçirmek için yanına gitti ve İstanbulca peyda eyledikleri muarefe üzerine birçok sözler açarak ve biraz sonra Sena ile Yorgidis dahi gelerek söz kızışıp pekâlâ gülündü, eğlenildi.

Dikkat ettiğiniz var mıdır ki ağır başlı kâmil adamlar ne mevki ve vaziyette bulunsalar muamelesini kendilerine yakıştırırlar? Buna eğer henüz dikkat etmemiş iseniz, bu dikkati size tavsiye ederiz. Hem bu bir hakikattir ki esbabı dahi meçhul değildir. Efkâr-ı gayr-i müstakarra etvâr-ı cal'iyye erbabının her tavır ve vaziyetleri yalancıktan olduğu cihetle ne tavır ve vaziyette bulunsalar bir yakışık aldıramazlar. Kâmiller ise her hâlde ciddiyâttan ayrılamayacakları derkâr olup bir şey ciddî samimî olduktan sonra ne kadar bayağı olsa dahi yine yakışığındadır. Binaenaleyh bu gece Nasuh, Gabrielle ve Yorgidis ve Sena Beyden ibaret olan şu cemiyetcik dahi bayağı bir hovarda cemiyeti demek olup bakılsa, böyle bir cemiyette ve o cemiyetin açtığı bahis ve müşâfehede Nasuh Efendinin bulunması tavrına uymaz gibi görünürken, bilâkis Nasuh güya lehv ü lu'bla me'lûf

ve mecbul bir adammış gibi tamam böyle bir cemiyet ve öyle bir bahse lâyık ve münasip görünürdü.

Bu gecenin ferdasında yataktan kalkar kalkmaz güverteye fırlayan yolcular, vapurun Korsika Adası kıyısınca gittiğini görünce ve o akşam Marsilya'ya varılacağı dahi hesap edilince, bir memnuniyet-i umûmiyye ile tavırlarında beşaşet göstermeye başlamışlardır.

Bu cemaat içinde Nasuh dahi vardı. Hatta bir aralık Cartrisse Nasuh'a birinci kamaraya gidip sabah sütlü kahvesini Catherine ile birlikte tenavül etmeyi de teklif eyledi. Ancak Nasuh dünkü gün başlamış olduğu mufassal mektubu bugün itmam edeceğinden bahisle bili'tizâr aşağıya salona indi ve yazıhane başına geçip iştigâle başladı.

Birinci kamarada Catherine ile Cartrisse miyanında Nasuh'a dair söz açılmış olduğuna şüphe etmezsiniz. Açılmıştı. Hem de pek ziyade uzayıp gitmişti. Lâkin hülâseten hükmü hep Catherine'in Nasuh'u beğenememesinden ibaret olduğu cihetle söylenen sözleri burada tafsilâtıyla kayıt ve tahrire luzum görememekteyiz. Şu aralık tedkik edecek bir şey var ise, o da bu hikâyemizin başlıca a'zâsından olmak üzere birtakım ahvalini gördüğümüz Cartrisse ve Catherine ile Nasuh, Gardiyanski yürekleri olsun. Zevât-ı sâire hep şimdilik ikinci derecede kalan a'zâdan olup, fakat bu dört zatın yürekleri içine girer isek, bizi müstefit edecek bazı hissiyâta tesadüf edebiliriz.

Cartrisse Nasuh'u ne suretle ve ne derecede takdir etmiş olduğuna dair lisanından işitmiş olduğumuz lâkırdıların bu yürek bahsinde asla hükmü görülmemelidir. Zira pek çok lisanların pek çok mesailde yüreğe tercümân-ı sâdık olamadığına dair meydanda bin misal vardır. Ancak Cartrisse'in lisanı hiss-i kalbi için tercümân-ı sâdık olduğu bir bapta pek nadir olan misallerden addolunsa şayandır.

Bu karı Nasuh'u takdiren ve tahsînen lisanıyla ne söylemiş ise, kalbiyle dahi onu hissetmiş de öyle söylemişti. Binaenaleyh yüreğinde Nasuh için bir büyük muhabbet vardı. Ama bu muhabbetin mahiyetini takdir müşküldür. Eğer Cartrisse on sekiz, yirmi yaşında bir karı olsa veyahut kendisini o sinn-i visâlde gören budalalardan bulunsaydı, Nasuh'a olan muhabbetin vech

ve keyfiyetini tayin pek sadeleşirdi. Ama diyeceksiniz ki aralarında yaşça bu kadar fark bulunabilmekle beraber Cartrisse'in Nasuh'a olan muhabbeti yine o mahiyet ve keyfiyetini tayin ve takdir pek kolay olan muhabbetlerden olabilmek ihtimalât-ı tabiiyyenin haricinde değildir. Eğer bu sözü söyler iseniz tarafımızdan hiçbir itiraz görmezsiniz. Zira haniya şu bûse-i zafer meselesi yok mu? Cartrisse bunun isminde bile pek büyük bir lezzet bulmuştu. Nerede kaldı ki kendisinde. Ama bûse-i zaferin ahzi Catherine'i Nasuh'un ayaklarına kapanmış görmekle meşrut! Yani Nasuh kendisini Catherine'e sevdirebilmek ile! Bu hâlde Catherine'in Cartrisse'e rakip olması lâzım gelecek. Hâlbuki Cartrisse lisanıyla dahi itiraf etmiş olduğu cihetle, Catherine'i kendi kızı veyahut hemşiresi gibi mi seveceğinde mütehayyir olup her hâlde mezbure hakkında bir büyük muhabbeti olduğu müsellemdir. Bu kadar büyük dostî için bu kadar büyük bir düşmanlık sevdasında bulunmağı Cartrisse'e yakışık aldırabilir misiniz?

Şu hâllere nazaran Cartrisse'in Nasuh'a olan muhabbeti bir kardeş muhabbeti olmak üzere dahi hükmedilebilir. Bu da olamaz ise dostluk ortaya çıkar. Elhâsıl karıda Nasuh için mahiyetinin takdiri müşkül olacak bir büyük muhabbet, yüreği içindeki siyah ve kırmızı kanlar miyanında mahlût idi.

Cartrisse'in Gardiyanski ile olan münasebet-i kalbiyyesine gelince: Sebebini Cartrisse'in kendisi dahi bilmediği bir hiss-i derûn daima kendisini Gardiyanski için bir büyük hürmete ta'zime ama tatlı ve lezzetli ve memnunâne bir ta'zime sevk ederdi. Nazarında Nasuh ile Gardiyanski'nin bir farkı var ise, o da Nasuh herkesin, ama herkesin sevebileceği bir adam ve Gardiyanski ise bilhassa kendisinin ama pek garip bir hisle sevebileceği bir zat olmasından ibaretti.

Catherine'in yüreğini pek de eşelemeye gelmez. Çünkü çıfıt çarşısı olduğundan bir kere karma karışık olur ise bir daha ayrılabilmek mümkün olmaz. Ama orada göreceğiniz havâss-ı muhtelifetü'l-ecnâs içinde muhabbete dair bir şey bulamazsınız. Herhangisinin mahiyetini tahlil edecek olsanız nefretten, istikrahtan, istihzadan ibaret bulursunuz. Yalnız müzikaya olan muhabbeti görürsünüz ki o da şiire olan nefretle mezc edilmiş olduğundan muhabbet olduğu anlaşılacak bir hâlde değildir.

Hele Nasuh hakkındaki hissi bir mağlubiyet-i sahîhanın tevlit eylediği haset ve gazap ve adavetin imtizacından ibaret olup içine yalnız bir miktar cevher-i insaf karışmamış olsa, bu hislerin icap ve ilcasıyla aşüfte, bîçare Nasuh'un mahvolmasını da arzu edeceğine şüphe edilmemelidir.

Bu karının Cartrisse'e bile muhabbeti yoktu. Dünyada hiçbir şeye, hiçbir kimseye muhabbeti olmayan karı Cartrisse'e mi muhabbet eder? Onun hakkındaki hissi hürmet ve şükran-ı ni'met gibi havassın terekkübünden ibaret olup, bunların mâhiyet-i mahlûta ve memzûcesi muhabbet renginde görünür bir şeydi. Hele Gardiyanski Catherine'in nazarında bir züğürt Lehli müfsidî olup fesad-ı hâlinden dolayı Moskoflar kendisini tart ve teb'îd eylemiş ve belki de bir yerden kaçıp gelmiş!..... olduğundan, pek tehîkeli bir adam olmaktan başka hiçbir meziyete malik değildi.

Gardiyanski!.... O musaffâ ve mücellâ bir yürek! İçinde aşktan ve muhabbetten başka hemen hiçbir şey yok. Ama ne aşkı? Ne muhabbeti? Vatan, insaniyet, dostluk, doğruluk vesaire, vesaire! O yürekte Cartrisse şâyân-ı hürmet ve tazim bir kadın! Ama "kadın" lâfzından ne kadar hüküm beklenir ise öyle bir kadın! Nasuh ise dost olacak, bel bağlanacak, ölmek öldürmek için ittifak edilecek bir mert çocuk. Garip değil midir ki bu yürekte Catherine'in eseri bile yok?

Bize kalır ise bu pek garip bir şey değildir. Zira bu gibi mesailde göz dediğimiz uzuvlar fotoğrafya makinesinin iki camları olup, kalp ise fotoğraflar ıstılahında "karanlık oda" denilen derûn-ı vücutta "collodion" eczâ-yı mütehassisiyle tehiyye edilmiş bir safi billurdur. Binaenaleyh gözlerin bir dikkat-i mahsusa ile görmedikleri şey, kalp billûruna intikal ve intikaş edemez. Gardiyanski dahi Catherine'i ol kadar bir dikkatle görmemişti ki, hatta kalbine intikaş edebilsin.

Sebebi?

Onu kim bilir?

Gelgelelim Nasuh'a:

Bu yürek Catherine'in yüreği ile mütenasip ise de aralarındaki nispet mebsûta değil ma'kûsedir. Catherine'in kalbine çıfıt çarşısı dedik ise haydi buna da aktarın dükkânı diyelim. Ama

öyle bir aktar dükkânı ki sıçan otunu sıçanları öldürmeye medar olmak için satmaya dahi rıza göstermez. Şayet satacak olsa panzehirini de içine katar da verir. İçinde her şey var. Yalnız muzır olan hiçbir şey yok. Aşkların, muhabbetlerin ol kadar envaı var ki, bunların tam takımı oradan başka hiçbir yerde bulunamayacağı dava edilse pek güç itiraz olunabilir. Kendisine adavet ve husumet edenlere dahi hizmette bulunmak, iyilik etmek sevdası var ki, bunun pek nadir şeylerden olduğunu elbet teslim edersiniz.

Havâss-ı mevcûde miyanında hiss-i şehvânî bile var. Ama ırz yıkmak, masum baştan çıkarmak mel'aneti yok ki muzır olsun. Adam öldürmek hissi bile var. Ama adam ihyası için olmak hissi de yanıbaşında hafız ve nigehbân. Bir büyük haset var! Ama hidmet-i insaniyye hususuna münhasır! Kendisinin yapamamış olduğu bir hidmet-i insaniyyeyi başka birisi yapar ise "Ah keşke bu hizmeti o yapmamış olsaydı da, ben yapmış olsaydım!" dedirten bu his!

İşte bu sebeplere mebnidir ki içinde muzır olarak hiçbir şey yoktu. Bu yürekte ne Cartrisse'in, ne Catherine'in, ne de Gardiyanski'nin akisleri lâyıkıyla intikaş etmemiş. Buna da istiğrab etmemelidir. Çünkü bir makinenin kuvveti bu kadar aksama inkısâm eder ise harekâtı ağırlaşmak muvâfık-ı hikmet-i tabiattır. Şu kadar var ki bunca havass-ı hasene içinde teşekkül eden bir şeyin dahi mahz-ı hüsn olacağı şimdiden ümit edilebilir.

İşte şu dört yüreğin muayene ve imtihan etmiş olduğumuz mahfuzâtı ile bunların ashabından şimdiye kadar görmüş olduğunuz harekâtı mukabele ve tatbik ederseniz, edeceğiniz istifade şu olabilir ki insanların yüreklerini fiil ve hareketleriyle teşrih etmek hususunda maharet peyda eyledikten maada bir kalbe hariçten bir hiss-i ecnebî ithal edilir ise, o hissin havâss-ı sâire ile imtizacından ne gibi yeni hisler tevellüt edebileceğini dahi kestirebilirsiniz.

Kalp tuhaf şey değil mi? Tıpkı bir ispençiyarın kimyahanesine benziyor. Orada süleymanîyi emzice-i sâire ile mezc ve halt ederek zehr-i katil iken devâ-yı şâfî yerine verdikleri misillü kalpte dahi, haset gibi, şehvet gibi zehirlerin emzice-i sâire ile terekküp ve imtizâcından ne güzel mahlûtlar vücuda geliyor!

Şu muhakeme ile iştigâl eylediğimiz müddet içinde yolcuların ne ile meşgul olduklarını da bilmek ister misiniz? Artık Marsilya'ya takarrüp edilmiş olduğu cihetle bunlar eşyalarını hazırlamaktaydılar. Hele en ziyade meşgul olanı Mister James olup eşya-yı Osmaniyye sergisi demek olan sandıklarını yerleştirir ve bu işte Autrans dahi kendisine muavenet eylerdi.

Diğer taraftan yolcuların Marsilya'dan Paris'e kadar olan kara yolu için birbiriyle bağdaşmaları dahi başlıca bir meşguliyet addolunsa sezadır. Nasuh ise hiçbir kimseye bakmayıp yalnız bir kitap addolunacak kadar mufassal olan mektubunu yazmakla iştigâl ederdi. Hatta kuşluk taamını müteakiben Cartrisse yanına gelerek yolun ilerisi için kararı ne olduğunu sorduğu hâlde ona dahi, "Bakalım! Marsilya'ya çıkalım da elbet bir karar veririz!"den ibaret yürümeden bir cevap verdi. Yine yazısıyla iştigâl eyledi.

O gün havanın muvafakat-ı kâmilesiyle gemi on ikiden on dört mile kadar mesafe katederek akşam gurûb-ı şemsle beraber Marsilya'ya vardılar. Herkeste çıkmak için bir telâş! Hele Marsilya gümrüğünün yolcuları iz'âc hususunda meşhûr-ı âfâk olan şiddeti yükü çok olanları ve bilhassa Mister James'i ol kadar bîzar eyledi ki tarif kabul etmez. "Bu gümrüklerin Fransızları! Şey gümrüklerin Fransızları demişim! Fransızların gümrükleri kadar da hürriyet-i beşeriyyeyi iz'âc eden bir şey olamaz. Bu ne rezalet! İşte bende Türk tütünü yoktur. Eşyâ-yı mevcûdemin defterini de takdim ediyorum. Artık muayenede bu kadar taassuba hacet mi var?" diye bar bar bağırır idiyse de, memurlar kemâl-i nezaketi yine elden bırakmamakla beraber sandıkları silkip sarstıktan maada James'in ceplerini, koynunu, koltuğunu dahi aradıkça deli İngiliz bütün bütün çıldırmak derecesini bulurdu.

Bu aralık nereden çıktı bilemeyiz Yorgidis James'in yanına sokulup "Nasıl? Feylesof Mister James! İstanbul'da Yeni Cami'de gördüğünüz garabetin resmini yapmak istiyordunuz. İstanbul gümrüğünde bu şiddeti gördünüz müydü? Asıl lâzım olan şey Marsilya gümrüğünün resmini yapmaktır" deyince Mister James dahi "O! Yes! Hakkınız var! Marsilya gümrüğünün de resmini yapacağım ve altına ressam-ı meşhur İngiliz Mister

James tarafından tersîm edilmiştir diye yazacağım" cevabını vermişti.

Elinde bir çantasından başka eşyası olmayan Nasuh Efendi muayene azabından pek kolay yakayı kurtardıktan sonra gümrük kapısından çıkarken Cartrisse ile karşılaştı.

Cartrisse - Nereye ineceksiniz Monsieur Nasuh?

Nasuh - (Elindeki rehnümâ-yı seyyahîni gösterip) Buna danıştım. İşime elveren bir Hôtel d'Espania'dır.

Cartrisse - Aman pek murdar bir yerdir. Biz Hôtel de Lyon'a ineceğiz. Siz de oraya geliniz.

Nasuh - İşime elvermez.

Cartrisse - Canım kolayını buluruz! Dostlukta .....

Nasuh - İaneye de ihtiyacım yoktur. Dostun dosta bâr olmasını da tecvîz etmem.

Cartrisse - Öyle ise bûse-i zafer meselesini unuttunuz demek.

Nasuh - Hayır! O mukavelede müddet yoktur. Yarın gelir sizi görürüm. Burası kalabalık. Uzun uzadıya söz söylemeye müsait değil. Adiyö!

Orada yolculara muntazır bulunan arabalardan birisine atladığı gibi Nasuh *Hôtel d'Espania* kumandasını verip yola revan oldu. Bu İspanya hoteli Cartrisse'in dediği gibi pek murdar bir yer olmayıp bilâkis oldukça nazif olduğu hâlde, mekûlât ve meşrubatının fiyatı Nasuh misillü esnafça seyahat edenlere pek elverişli bir yerdir. Hem de hotellere bu misillü memleket isimlerini takmak bir emr-i itibârî olduğu hâlde, İspanya hotelinin ismi hakikate pek muvafıktı. Orada hizmetçilerden bed' ile şaraba varıncaya kadar birer İspanyol nümunesi bulunabilir. Hâsılı burası her vechile Nasuh'un işine elverecek bir yer olduğundan, o gece Nasuh'un rahat etmiş olacağına şüpheniz kalmasın.

Gardiyanski Marsilya'da polis hizmetinde bulunan bir hemşehrisine misafir gidip kuvve-i nakdiyyesine itimadı bulunan Zekâ Bey ile dalkavuğu Remzi Efendi o mükellef ve müzeyyen Hôtel de Paris'e inmiş, vesair yolcular dahi işlerine elverecek yerlere nüzul eylemişlerdir.

Vakıa Messagerie vapurunun vüruduyla beraber Paris'e bir de şimendifer katarı hareket eylediğinden, yolcuların ne sebebe mebni bu katar ile gitmemiş oldukları hatıra gelecek bir şeydir. Ancak gemide mahut İngiliz lordlarından başka bu katarın ne fiyatına, ne de isti'câline katlanabilecek adam yoktu.

On Beşinci Bap

Marsilya'ya vürut gecesinin sabahısı Nasuh Efendi bir arabaya binerek doğruca Hôtel de Lyon'a vardı. Ve Cartrisse'in ismini verdiği hâlde matlûbuna zafer-yâb olamayarak ancak (Catherine ve refikası) ismini yolcuların esamisini mübeyyin levha üzerinde görmekle o ismi vererek aradığı zevatı bulabildi. Meğer Marsilya'dan Paris'e kadar birlikte seyahat etmek bunlarca mukarrer olup, hatta Nasuh Efendi şimendiferde dahi ikinci mevkii ihtiyar ederse, ona refakat için Cartrisse Catherine'in de vaadini almış imiş. Binâberîn hâl ve hatır sualinden sonra sözü buna tahvil eylediler.

Cartrisse - (Kararı Nasuh'a anlattıktan sonra) Ey! Bu karara muvafakat edersiniz ya? Monsieur Nasuh!

Nasuh - Affınızı rica ederim Madame. Özürüm vardır.

Cartrisse - Acayip! Bizim gibi iki refik ile birlikte seyahat etmeye özür mü olur? Gümrük kapısı önündeki özrü serdedecek iseniz ben zâti öyle bir söz söylemiş olduğum için mahcubum.

Nasuh - Hayır! O lâkırdıyı ben çoktan unuttum bile. Hele Mademoiselle Catherine gibi, sizin gibi zatlar ile seyahat etmek pek büyük bir şeref ve lezzet!.... olduğunu maatteşekkür itiraf ederim. Lâkin özürüm başkadır.

Catherine - Özürünüz ne olduğunu biz de bilebilir miyiz?

Nasuh - Evet Mademoiselle! Siz sür'atle gideceksiniz. Ben ise yavaş yavaş!

Cartrisse - O nasıl lâkırdı?

Nasuh - Efendim ben Fransa'yı henüz ilk defa olmak üzere görmekteyim. Bâhusus pek etraflı görmeye mecburiyetim de vardır. Bunun için evvelâ bir hafta on gün kadar Marsilya'da ikamete mecburum. Ol mikdar zaman dahi Lyon'da oturacağım. Hâsılı ben Paris'e iki aya kadar vasıl olamam.

Cartrisse - Önümüz kıştır. Kış vakti bu zahmete hacet ne? İnşallah ilkbaharda bir Fransa'nın cenup seyahatiyle eğleniriz.

Nasuh - İnşallah! O vakit bir daha geliriz. Lâkin şimdi seyahati bu suretle etmeye mecburiyet-i sahîham vardır diyorum.

Cartrisse - Bu kadar büyük bir mecburiyet ha?

Nasuh - Evet!

Catherine - Nedir bu kadar büyük mecburiyet?

Nasuh - Benim gizli kapalı hiçbir işim yoktur efendim. Kendimi mahcup edecek hiçbir hareketi de kabul etmem. Fransa'ya azimet için kendiliğimce edebildiğim tedarikâtı itmam eyledikten sonra bir gazeteci ile mukavele eyledim ki, İstanbul'dan Paris'e kadar ama icap eden yerlerde lüzumu kadar oturarak ve ahvâl-i mevki'iyeyi güzelce tahkik ederek sûret-i seyahat ve meşhûdâtımı mübeyyin mektuplar yazayım. O da İstanbul'dan Paris'e kadar her ne masrafım vuku bulur ise göndereceğim defter mucibince te'diye edecek. İşte bir kere burada Hôtel de Lyon'da sizinle beraber bulunmak şerefinden kendimi mahrum edişim, herife göndereceğim masraf defterinin yekûnunu çoğaltmamak içindir. Paris'e kadar refakattan mahrum oluşum ise mahzâ deruhte eylediğim hizmeti bihakkın eda etmiş olmak içindir.

Nasuh'un bu suretle ettiği i'tizâr üzerine karılar birbirinin yüzüne baktılar ve bir aralık hizmeti bu kadar mükemmel görmeye gayret eylediği hâlde masrafın artmasından korkmamak lâzım geleceğini ve hatta istenilen mektuplar Parisce tahkikatı lâzımenin icrasıyla yazılmak dahi mümkün olacağını anlatmak istediler. Lâkin Nasuh bu emirlerine itaat etmek insaniyetin ve doğruluğun haricine çıkmak demek olacağını arzla özürünü kabul ettirdi. Yalnız karıların Parisce adreslerini (mahall-i ikametlerinin isim ve numarasını) almakla biliktifa oraya vardığında kendilerini yine ziyarette kusur etmeyeceğini vaat ve veda ederek çıktı, oteline geldi.

Bir memlekette yalnız orasını tanıyıncaya kadar misafir kalacak olan adamların edecekleri hareketi mülâhaza etmek ol kadar güç bir şey değildir. Bâhusus Avrupa beldeleri gibi her hususiyet-i hâlini mübeyyin kitaplar dahi elde bulunur ise, işin bir kat daha sühulet kesbedeceği derkârdır. Nasuh ise elinde bulu-

nan rehnümâ-yı seyyahîni esnâ-yı râhda ezberlemek derecesini bulduğu hâlde, Marsilya'da nefs-i şehrin ve etraf ve civarının ahvalini mübeyyin birkaç risale ve plân ve haritalar mübayaasıyla onları dahi mütalâa ve tedkik eyledikden sonra tatbikatına başladı. Derûn-ı şehirde girmediği yer, görmediği şey kalmamıştı. Her gittiği yeri ve her gördüğü şeyi hemen kaleme alıp, hatta Marsilya rasathanesine bililtizam gece gidip kendisinin meşhûdât-ı vâkıasını yazmaya memur bir seyyah olduğunu anlatması üzerine, memurlar koca dürbünler ve teleskoplar ile henüz hilâl hâlinde bulunan küre-i kameri Nasuh'a temaşa ettirdiler ve muzî cihetiyle muzlim ciheti hakkında birçok tarifatta bulunup, bunların cümlesini Nasuh'un kaydetmesini rica ettiler ve kaydettirdiler. Çünkü verdikleri malûmât tahkikât ve keşfiyyât-ı cedîdeden olmasıyla malûmât-ı mezkûrenin Marsilya rasathanesi namına intişarı onların dahi mültezimiydi.

Nefs-i şehrin içini tâ tersaneye ve gayet külfetle yapılmış olan inşaat-ı bahriyye havuzlarına varıncaya kadar her yerini gezip gördükten ve malûmat alınması lâzım gelen şeyleri öğrendikten sonra nöbet etrafa gelince Nasuh, Alexandre Dumas'nın Monté Cristo hikâyesiyle enzâr-ı âmmede namını teşhir eylediği Iff kal'asından işe başladı. Vakıa elyevm kal'a-i mezkûre metruk ve muattal bir hâlde ise de vaktiyle yani Fransa'da kral veya imparator sarayının önünden geçmek cihetiyle, kral veya imparator taraftarı addolunarak bu kadar bir töhmetle müebbeden prangaya atılanların miktarı yirmi binleri tecavüz eylediği esnada haiz olduğu ehemmiyet, hâlâ oraya birçok seyyahların nazarıdikkatini celp etmektedir. Nasuh bu kal'anın heybet ve dehşet-i çeşm-hıraşânesini gayet tafsilâtıyla kaleme aldıktan ve haricen fotoğrafla alınmış bir de resmini ilâve eyledikten maada, fazla olarak bir de kendisi kal'anın plânını resmeyledi. Ve kat kat duvarlarını ve katmer katmer koğuşlarını, setlerini birbiri içinden girilir kapılarının mevkilerini dahi bu suretle tayin ve irae eyledi.

Iff kal'asını ihtar etmekliğimizi müteakip hatırımıza gelen şey, mutlaka Catalan karyesi olacaktır. Hatta Nasuh'un aklına dahi bu gelmişti. Binaenaleyh kal'adan Marsilya'ya avdetle ertesi günü için dahi Catalan karyesini ziyarete karar verdi.

Bu karye hakkında Alexandre Dumas'nın vermiş olduğu malûmat-ı coğrafiyye ve tarihiyye vakıa tamamıyla muvafık olup, şu kadar var ki letâfet-i mevkiyyesine ve ahalisinin hasail-i merdâne ve vefakârânesine dair tayin eylediği derecât vâkıadan pek çok noksandır. Nasuh karye-i mezkûre ahalisiyle âdeta ihtilât edercesine mülâkat ve müşâfehatla tâ ahali-i merkûme indinde meşhur olan eski şarkıların aynen tercümesine varıncaya kadar, derc-i sahife-i malûmat eyledi.

Hâlbuki Catalan karyesine verilen vizite bazı kurâ-yı sâire-i mütecâvireyi dahi ziyarete lüzum göstermiş olduğundan, Nasuh Efendi Marsilya'da müddet-i ikameti yirmi güne kadar temdîde mecbur olmuştur. Bu müddet zarfında hemen iki günde bir kere yol refiki Lehli Gardiyanski'yi görür ve Paris'e ne zaman azimet etmek kararında olduğuna dair ettiği suallere Nasuh, "Bakalım"dan başka cevap veremezdi. Nihayet İstanbul'dan Marsilya'ya kadar sûret-i seyahatini mübeyyin ilk mektubundan maada birisi Marsilya şehr-i cesîminin dahilini ve diğeri etraf ve civarını mübeyyin olmak üzere iki mektup daha irsal eyledikten sonra, bir gün ertesi sabah Lyon'a azimet edeceğini Gardiyanski'ye ifade ve resm-i vedâı dahi icra eyledi.

Gardiyanski gibi bir dosttan ayrılmak her kim için mûcib-i teessür olsa Nasuh için olmayacağına inanmalıdır. Ama Nasuh'da dost kadri bilecek meziyet olmadığı için değil mahzâ dostluğu, biraz güççe akd etmek ve dostluk akd olununcaya kadar ettiği nezaket ve insaniyeti ise yalnız âlicenabâne bir mürüvvetle eylemek Nasuh'un cibilleti iktizasından bulunmasıyla Gardiyanski ile henüz böyle bir dostluk akd etmemiş bulunmasından dolayı müfarekatından teessür etmemişti.

Şimendiferin ikinci mevkiinden Lyon'a kadar tedarik eylediği bileti mütesahhiben istasyondan katara süvar olacağı zaman kendisini içinde karılar bulunmayan bir vagona bindirmesini kondüktörden rica etmesi üzerine, "Tıpkı sizin gibi bir efendi daha vardır. O da karılar ile beraber seyahat etmeyi istemediğinden başlı başına bir yere kapadık. Sizi de onun yanına koyalım" diye Nasuh'u bir göz vagonun içine koydular. Karılar ile birlikte seyahat etmek istemeyen o diğer efendi kim olsa beğenirsiniz? Lehli Gardiyanski değil mi? Hem tâ kendisi!

Gardiyanski ile müfareketinden ol kadar teessür etmemiş olan Nasuh bu kere merkumu yolcu sıfatıyla görünce bilâkis ziyadesiyle memnun olmuştu.

Nasuh - Vay! Bu ne garip tesadüf?

Gardiyanski - Size böyle bir lâtife etmek istedim.

Nasuh - Ne? Yolcu değil misiniz yoksa?

Gardiyanski - Yolcuyum! Lyon'a kadar.

Nasuh - Ben de oraya kadar. Öyledir de niçin vaktiyle haber vermediniz?

Gardiyanski - Bir lâtife etmek istedim dedim ya? Hem de oynayacağım komedyanın tertibini iki hesap üzerine yaptım. Birisi size şimendiferde rast gelmek ve ikincisi dahi Lyon istasyonunda yakalamaktı. Şimendifer tertibi üzerine kondüktörden karısız bir yer istedim. Zira sizin dahi öyle bir yer arayacağınızı tahmin eylemiştim. O hâlde ya sizi benim yanıma veyahut beni sizin yanınıza götürecekleri ihtimalini düşündüm.

Nasuh - Ya benim karısız yer arayacağımı neden bildiniz?

Gardiyanski - Hey kuzum hey! Gardiyanski tanımak istediği adamı lâyıkıyla tanır. Ben size vaktiyle kardeş demiştim. Siz henüz birbirimizi kardeş ittihaz edecek kadar muarefe peyda etmemiş olduğumuzdan bahisle kabul etmemiştiniz. Hâlbuki ben kendiliğimce size uhuvvet teklif edecek kadar muarefe peyda eylemiştim. İspatı ise işte sizin karılar ile birlikte seyahat etmeyi istemediğinizi anlayışımdır.

Nasuh - Yok ama siz bunu Cartrisse ve Catherine'in teklif eyledikleri refakati kabul etmemiş olduğumdan anladınız yoksa gemide ....

Gardiyanski - Hayır! Gemide anladım. O refakati kabul etmemekliğiniz dahi içtihadımda hatam olmadığını bana ispat eyledi.

Nasuh - Acayip!

Gardiyanski - Vakıa biraz acayiptir. Eğer benden başka birisi olsaydı, sizi karılarla refakate can atar bir adam olmak üzere tanırdı. Öyle değil mi? Öyle ise benim sizi bilâkis ve fakat

hakikî vechile tanımış olduğuma taaccüp etmeye hakkınız vardır.

Nasuh - Ey! Neden tanıdınız bakayım?

Gardiyanski - Şundan tanıdım ki Cartrisse yolculuk hâlinde yabana atılmayacak ve bahusus Catherine her zaman için hava ve hevesi insanı meşgul edecek bir karı oldukları ve size doğrusu ya kimseye etmedikleri iltifatı ve hüsn-i kabulü etmiş bulundukları hâlde, siz bunlarla hemen asla meşgul olmadınız. Hatta benim ile onlar hakkında heveskârâne bir lâkırdıda bulunmadınız. Başka bir karıya da iltifatınızı görmedim. Muamelenizi, musahabenizi daima merdâne gördüm. Bu ahvalinizin de cali olmayıp ciddî olduğunu epeyce anladım. Artık bu kadar emarât ve alâyim biraz da zekâ ile ittifak eder ise, cümlesinin ceman yekûnundan bir hükm-i sahîh çıkarılamaz mı?

Bizim iki refikler daha bu sohbetin ortalık yerinde iken lokomotif hareket ederek Lyon hattı üzerinde tekerlenmeye başlamışlardı. Bunlar şu istizah ve izahı bitirdikten sonra sözü Cartrisse ile Catherine'e intikal ettirerek ol bapta dahi bir hayli lâkırdılar teati eylediler. Nasuh tarafından sözün neticei hükmü Cartrisse'in pek ziyade hürmete şayan bir kâmil karı olması ve Catherine'in ise Cartrisse sinnine geldikten sonra belki onun derecesinde mazhar-ı hürmet olabileceği ve şimdiki hâlde bir zen-dostun temellûk-ı riyakârânesinden başka bir şeye mazhar olamayacağı suretinden ibaret olup, Gardiyanski dahi bu fikre iştirak ederek şu kadar var ki Cartrisse'in yalnız hürmet ve riayete değil, hatta muhabbete dahi şayan bir karı olduğunu ve insan bir karı sevecek ise Cartrisse'ten başkasına bel bağlamamak lâzım geleceğini ilâve eyledi.

Bir seyahatte arkadaş uygun olur ve bahis dahi usanç vermeden değişir ise, sözün arkası kesilmek mi bilir? Cartrisse ile Catherine hakkındaki fikirlerini beyandan ibaret olan bu bâba dahi, hatime verdikten sonra biraz dereden tepeye intikal eden söz gele gele Gardiyanski'nin tercüme-i hâli üzerine geldi ve orada karar kıldı. Vakıa Gardiyanski sergüzeşt-i ahvalini hikâyede naz göstermemişti. Ama tamam Nasuh tarafından bu baptaki sual irat olunur olunmaz, koca Pulak'ın tavrına derhâl bir tahavvül gelerek rengi kızardı. Gözleri başkalaştı. Âdeta

pür-gazab diye hükmolunabilecek emareler meydana çıkıp bir ahı diğerini takip ederek, ber-vech-i âtî hikâye-i hâle başladı:

On Altıncı Bap

Ey arkadaş!

Artık arkadaş diye ettiğim hitabı da kardeş diye ettiğim hitap gibi reddetmeyerek kabul edeceksin.

İşte ben isminden, şekil ve simasından derhâl Pulak olduğu anlaşılacak Pulaklardanım. Hatta nefs-i Varşova şehrinden ve oldukça da zadegândan ma'dud bir familyadanım. Sinn ü sâlim için çehremin ettiği delâlet ve şehadet kâzibdir. Çehrem beni elli yaşına varmış gibi gösterir ise de, sinnim henüz kırka varmamıştır.

Familyamın tarihini hiç sorma. Vatanımın tarihi kadar faci bir tarihtir. Ecdadım zamanından beri vuku bulan muharebâtta Gardiyanski familyası nam almıştır. Almıştır ama bu namı kanları pahasına almıştır. Pederime ve ondan sonra dahi benden büyük diğer bir kardeşime gelinceye kadar familyamızın erkekleri hep Moskof kurşununa hedef olmuş veyahut Moskof kılıcıyla kesilmiş veya Moskof ipliğiyle asılmıştır.

Validemiz vatanı uğrunda kurban etmek için rastgele bir tek kızdan başka kız doğurmayıp hep erkek doğurmuş ve bu kızcağız cenkte fedâ-yı can eden pek sevgili bir kocanın iftirakine tahammül edemeyerek, mezara kadar kocasına refakat eylemiş olduğu gibi, validem dahi pederin vefatına ağlaya ağlaya terk-i hayat eylemiş olduğundan, biz iki kardeş müddetü'l-ömr teehhül etmemeye ve lâşemize ağlamaktan helâk olacak karılar, veyahut Moskof kurşunlarına hedef olacak erkekler tevlit etmekten ise, etmemeye karar verdik. Vakıa bizden sonra familyamızın namı Lehistan içinde kaybolacağını hesaba koymuştuk. Ancak Lehistan tarihinde dünyanın son gününe kadar baki kalacak olan namımız bize yine kifayet edeceğini düşündük de, müteselli olduk. Bu verdiğimiz karar geçenki Lehistan ihtilâlinden evvelce verilmişti. Hatta ihtilâlin vukuuyla Pulak cengâverlerinin cümlesi silâha gözü yaşlı olarak sarılmış oldukları hâlde, biz gözü kuru olarak sarılmıştık. Çünkü cümlesi ya bir şefkatli anadan, veya bir muhabbetli hemşire veya sevdalı zevce, veyahut ciğerparesi evlâttan ayrılıp, müdâfaa-i

vatan muharebesinde kurban olmaya gittikleri hâlde, biz kimseden ayrılmayarak gidiyorduk. Kimimiz var ki kimden ayrılalım?

Lâkin ne fayda ki muharebâta mübaşeretimiz bu kadar mes'ut olduğu hâlde, neticesi pek fâci oldu. Ben ilk muharebede üç yerimden yaralandım. Hastahane ittihaz edilen bir ormanda altı hafta tedavi olunarak, henüz yaralarımın üzerinde fitil bulunduğu hâlde, yine muharebeye girip, tesadüf bu ya, üç yara daha aldım ve akabinde kardeşim ile beraber esir düştüm.

Allah için söyleyelim. Moskofların insaniyete en muvafık bir hareketleri var ise o da, esirlere ve bilhassa yaralılarına güzel bakmalarıdır. Beni hastahaneye dayadılar ve hizmetçi olmak üzere dahi maiyetime yine kardeşimi tayin eylediler. İki buçuk ay hastahanede kalıp bürû'-i tâm hâsıl eyledim ise de, ondan sonra yine kardeşimle beraber bizi bir zincire rapteyledikleri hâlde, Sibir'e nefy eylediler.

Gidenler yalnız biz değildik. Bizimle beraber otuz yedi çift daha vardı. Şimdi Lehistan'dan Ural dağlarının maverasına kadar olan mesafeyi piyade olarak katetmeyi zihninizde bulmalısınız. Karakoldan karakola teslim edilmek üzere tamam yirmi beş gün yürüdüğümüz hâlde, ancak yüz saat mesafe kat edebildik. Zira boyunlarımızda on sekiz, yirmişer okka demir ve arkalarımızda bundan ağır birer yol çantasıyla günde dört saatten ziyade öldürseler yol alamazdık. Yirmi altıncı günü yarı yolda kardeşim füc'eten vefat etmesin mi? Sebebi ise, hiddetle ye'sin içtimaından başka hiçbir şey değildi. Zira kendisi nahifü'l-bünye olduğundan, sürünün en arkasında daima biz kalırdık. Sevkimize memur olan Kazakta ise merhamet dedikleri şeyin eseri bile bulunmadığından, bizi yürümeye cebr ederdi. O gün ise, cebre bir de kamçı ilâve eyledi. Kardeşim pek vakarlı bir zat olduğundan, hakaretin bu derecesine tahammül edemeyerek, terk-i hayat eyledi.

O vefat etti, kurtuldu. Ama şimdi ben ne yapacağım, onu da düşünüyor musun? Kardeşimin naaşını sırtıma yüklenip, götürmek lâzım geldi. Zira boğazımızda olan lâlelerin anahtarı sevkimize memur olan Kazakta olmadığı gibi, esnâ-yı râhta demiri kırıp, cenazeyi deriden ayırmanın da ihtimali yoktu. Çünkü yabanın çölünde bunun için icap eden alât ve edevatı

nereden bulmalı? Hemşehrilerin dahi inzimâm-ı re'yiyle biraderin kafası kesilip, naaşı benden ayrılmasına razı oldum.

Bu ameliyat icra olundu. Fakat yalnız benim değil hemşehrilerin dahi gözlerinden kan revan olurdu. Biraderimin vefatından sonra dahi, boynu Moskof kılıcına gelmesi gibi bir tecelliye kim ağlamaz?

Hâsılı sevgili kardeşimi Tataristan çöllerinde etlerini kurtlar, kuşlar yemek üzere terk eyledim. Biz yola revan olduk. Ancak gitmekle biter, tükenir yol değil ki, gide gide bitirebilelim. Bahusus mamureden uzaklanıp da Asya'nın vahşet hâli bizi istikbâl etmeye başladıkça, bütün bütün zihnimiz perişan olurdu. Nihayet üç beş kişi mutlaka kurtulmağa değil, mutlaka ölmeye karar verdik. Şu kadar var ki bütün bütün bedava harcanmayıp kurtulmak sa'yi yolunda ölmeye söz verdik. Yavaş yavaş bu sırrı hemşehrilerin cümlesine ta'mim eyledik. Boyunları zincirli ve elleri kelepçeli olmak üzere yetmiş üç menfînin muhafazasında topu on nefer ile bir de onbaşı süvari vardı. Akşamları nüzul eylediğimiz karakollarda ikişer onbaşı takımı asker bulunup, bunlarla beraber otuz nefere varan kuvve-i askeriyye bizden ancak yirmişer neferin ellerini çözüp, yarımşar saat rahatlandırabilmeye müsaade gösterirlerdi. Tamam Orenburg vilayetindeydi ki bir akşam icrâ-yı mafîü'z-zamîre karar verdik. Şöyle ki:

Karakolhaneye vüsûlümüzde içinde benim dahi dahil olduğum yirmi mahpustan ibaret bir postanın kelepçeleri açıldığı zaman, çünkü yoldan gelen on süvari hayvanları hizmetiyle meşgul olduklarından, bu meşguliyetten dahi bilistifade biz hemen karakolda mevcut yirmi nefer üzerine hücum eyledik. Ama nasıl hücum ediş? Sıkıştırılıp sıkıştırılıp da tamam ye's-i küllî hâline gelen kedinin insanın gözlerine sıçraması gibi bir hücum ki, bu yıldırım gibi sür'at ve şiddet-i hareketimize Kazaklar şaşıp kaldılar ve biz onların gırtlaklarına sarıldıktan sonra hareketimizin hakikatine varabildiler.

Bir kızılca kıyamettir koptu. Kazakların sivri uçlu kamalarına biz tırnaklarımızla mukabele eylediğimiz hâlde, ahır hizmetiyle meşgul olanlar yetişinceye kadar biz mevcut yirmiden on ikisinin gırtlağını kopardık!

Badehu bunların elimize geçen silâhıyla kuvvetimizi bittezyîd yalnız dört tanemizden maadası ahır tarafından imdada gelenler ile cenk ederdik. Dört tanemiz ise derhâl tedarik edilebilen nalbant çekici vesaire ile bağlıların kelepçelerini kırardık.

Ah! Bu muharebe görülecek bir muharebeydi. Boğazlarından birbirine hâlâ merbut olan zincirli iki Lehli'nin bir Moskof'u biaynihî sansar boğar gibi boğduklarını görmüş olaydın. Bunları çıldırmış mecnunlar zannederdin. Ama biz hakikaten çıldırmıştık. Galebemizin yalnız iki sebebi olup, birisi bu çılgınlık ve diğeri dahi iki adamın bir lâle ile yekdiğere merbut olmasıydı. Çünkü çıldırmış olmasaydık kama ucuna tırnakla mukabeleye çıkışamazdık. Merbut olmasaydık iki adamın birbirini Moskof pençesinde terk edebilmeleri muhtemeldi. Hâsılı Moskoflar demir pençeli bir canavar oldukları hâlde biz dahi dörder ayaklı, dörder elli, ikişer kafa ve ikişer ağızlı bir mahluk olduğumuzdan ve o müdafaada şu serbest olan a'zâmızın cümlesini istimal eylediğimizden muvaffak olduk.

Hele hiç gözümün önünden gitmez ki ikisi bir zincirde merbut gayet gürbüz iki çocuk birer nefer Kazağı yakalayıp kıskıvrak zapt eylemiş oldukları hâlde, öldürmenin bir kolayını bulamayınca herifleri sürüye sürüye eli kelepçeli olanların yanına götürdüler ve onlar dahi demir bağ ile bağlı olan kollarını başlarından yukarıya kaldırarak demiri Moskofların kafalarına indirdikleri anda fare ezer gibi ezdiler.

Bu muharebenin neticesinde otuz nefer Kazaktan on sekizi cansız ve dördü son nefesinde mecruh görülüp bizden dahi yirmi beş vefeyât ve üç mecruh vuku bulmuş idiyse de, baki sekiz Kazak firar ederek karakolhane bizim zabtımız altında kaldı.

Sağ ve salim kalan kırk beş kişi bir meclis-i meşveret akd eylediğimiz zaman en evvel kat'iyyen karar verdiğimiz şey, asla vakit kaybetmemek lüzumu idi. Zira sağda solda olan karakolhanelerin mesafesi beşer altışar saat olup, şu hâlde nihayet sekiz on saat mürurunda takibimize adamlar çıkarılacağı derkâr idi. Bu müzakere ve karardan sonra firara müsaraat gösterdik. Vakıa kaçan Kazaklar hayvanlarını bırakıp piyâde oldukları hâlde firar etmişler idiyse de mevcut olan otuz hayvan kırk beş kişiye kifayet edemediğinden ve bunları başka türlü

taksime dahi imkân bulamadığımızdan kur'aya müracaat lâzım geldi.

Bereket versin ki ben ismine beygir isabet eden mes'utlardan oldum.

Mecruhları orada terk etmek lâzım geldiği cihetle öpüştük, koklaştık, ağlaştık, sızlaştık onlarla veda'ı icrâ ederek hayvanlara bindik. Hayvan üzerinde dahi bir meşveret akd ederek bunda cümlemiz toptan bir tarafa teveccüh etmeyerek, her birimiz etraf-ı mütehâlifeye perakende olmaklığımız kararlaştı. Zira toplu olduğumuz zaman takibimiz kolaylaşıp, perakende olduğumuz hâlde ise güçleşeceği ve birazımız yakayı ele verir ise birazımızın olsun mutlaka kurtulacağına şüphe olmadığı derkâr idi.

Bu hâlde yekdiğerimiz ile ettiğimiz veda ise dünyada burnumu en ziyade sızlatmış olan acılardan olduğunu itiraf ederim. Tâ yekdiğerimizi gözden kaybedinceye kadar hiçbirimiz yolumuzun ilerisini teftiş etmeyip daima boynumuzu geriye büker ve sevgili hemşehrileri bir kerecik daha olsun görmek lezzetini elden kaçırmamaya çalışırdık.

İşte bu suretle müfârekattan sonra ben bir buçuk ayda Bahr-ı Hazar kenarına inmeye muvaffak olabildim ama, anamdan emdiğim sütün burnumdan geldiğini dahi âdeta re'yü'l-ayn görür gibi gördüm. İlk üç gün zarfında hayvanı aç susuz olduğu hâlde âdeta gece gündüz ılgar eylediğimden, hayvanın patlaması üzerine bir Tatarın ahırına hırsız gibi girerek hayvan çalmak ve kendimi hiçbir kimseye göstermemek için köylere daima gece girerek ve haneleri açarak ekmek sirkat etmek gibi cinayetlerde dahi bulundum. Ne yaparsın? Rusya'da bir köy yoktur ki içinde birkaç nefer süvari bulunmasın. Bir kere izimi belli eder isem, kurtulmak muhal olduğunu kat'iyen hükmeylemiştim.

Hele bir defasında hastalanmayayım mı? Artık ömrümün son günü hulûl eylediğine şüphe kalmadı. Ural nehri sahilinde bir balıkçı kulübesine müracaat eyledim. Bereket versin ki herif Müslümanmış. Zira hâl ü şânımdan kaçak olduğum besbelli olup herif ise zaten Moskof mezaliminden müşteki bulunduğu cihetle, benimle hemhâl oldu. Bir hafta beni kendi hanesinde ihfa ve tedavi eyledikten maada bana bir kat Tatar elbisesi dahi verdi.

Vakıa müfredatı vechile ta'dâd ve hikâyesi pek uzuna varacak tehlikeler ile Hazar denizi kenarını buldum ama henüz kenar-ı selâmete çıkmış addolunmazdım. Hâlâ Moskof memalikinde bulunmaktan kat'-ı nazar önümde Kafkasya dahi vardı. Hesabıma göre Kafkasya benim için iki cihetle tehlikeliydi. Birisi orasının dahi bir Moskof memleketi olması ve ikincisi için de elbette Hristiyanlığın düşmanı olmak lâzım gelen mutaassıp bir millet bulunmasıdır. Bu iki nev tehlike gözlerimin önünde olduğu hâlde bir Türkmen gemisine binerek Kafkas sahiline çıktım. Çıktım ama artık mahiyetim dahi dilenciden başka hiçbir şey değildi.

Def'-i cû edecek bir lokma ekmeği lisanını, ahvalini derece-i merhamet ve mürüvvetini bilmediğim halktan dilene dilene Kafkas vilâyeti içine girdim. Elimde büyücek bir sopadan başka silâh-ı mukavemet dahi yoktu. Bir de tamam cibâl-i mürtefia içinde kışa tesadüf etmeyeyim mi?

Benim için mukavemeti muhal bir düşman var ise o da kış idi. Zira kendimi açlıktan, soğuktan, ele geçmekten muhafaza eyledikten maada, bir de sürüsüyle gezen kurtların pençesinden muhafaza etmek mecburiyeti vardı.

Bunca felâketler içinde aralıkta bir kere Cenab-ı Hakk'ın adlini, zulmünü, merhametini, şiddetini de muhakemeye vakit bulabilirdim. Derdim ki "Ey Allah! Şu zavallı Lehistan sana ne fenalık etti ki o güzel memleketi bunca belâlara uğrattın. Bahusus bizler sana ne fenalık ettik ki böyle rüyamda bile görmediğim yaban yerlerde beni zelil ve ser-gerdân süründürüyorsun? Azamet-i ilâhiyyeni bu suretle mi tecrübe ediyorsun? Sen kavisin, azimsin, ezelî ve ebedîsin! Bunu bî-din addeylediğimiz vahşiler bile teslim etmektedirler. Artık senin tecrübe-i azamete ne ihtiyacın olabilir? Yoksa bu icraatın abes midir? Hâlbuki sen alîmsin, hakîmsin! Abesle iştigâl sana gerekmez. Yoksa sen bizim hulyamızdan ibaret bir mânâsın da seni biz mi tahayyül ediyoruz? Aman! Acaba seni inkâr eden felâsife-i bî-din şimdi benim nazarımda isbat-ı müddeâ mı edeceklerdir?..... Yok! Yok! Hâşâ! Sümme hâşâ! Ben şu hâlde soğuğun şiddetiyle ayağımın parmaklarından dökülmekte olan tırnakların ve açlık tesiratıyla sızlamakta bulunan midemin ıstırabı gibi maddî ve tarife sığmaz manevî nice bin acılara tahammül edemeyecek kadar

zaafa duçar olduğum için, bu tarîk-i küfr ve inkâra ayak atmaktayım. Rücu ettim ya Rab! Pişman oldum. Senin şu hâl-i felâket içinde dahi üzerimden hiçbir zaman eksik olmayan cenah-ı himayen beni ne kadar belâlardan muhafaza etmiş olduğunu şimdi gözümün önüne getirdim. Himaye-i Rabbaniyyen olmasaydı ben buraya kadar dahi gelebilir miydim? Yolumun daha ilerisi için senin lütfundan başka hangi melce'm var ki?" diye tâib ve müstağfir olurdum.

Kışta kıyamette bata çıka bin belâya, bin acıya tahammül ede ede Çeçen vilâyetine kadar geldim. Lâkin şiddet-i şita dahi kemalini bulduğu cihetle artık yolun daha ilerisine devam ihtimali kalmamıştı. Bir köye girdim. Zahir-i hâli sairlerinden daha muntazam olan büyücek bir hanenin kapısı önünde boynumu bükerek bir inayete muntazıran avucumu dahi açtım. Çünkü istidâ-yı merhamet ve şefkat için bundan başka lisan bilmezdim. Ama kapı henüz kapalıydı. Bu heriflerin Müslüman olduklarını bildiğim için kapıyı açıp içeriye girmek şöyle dursun çalmağa bile cesaret edemezdim.

Nihayet kapı açıldı. İçeriden gayet müzeyyen bir kadın çıkıp beni o hâlde görünce Çeçen lisanıyla birkaç lâkırdı söyledi ve lâkırdının şivesinden bana bir şey sorduğunu anladım ama ne sorduğunu tahmin bile edemedim. Karı benden bir cevap alamayınca içeriye dönerek hızlı hızlı birkaç lâkırdı söyledi. Bir de bakayım ki iki üç erkek, dört beş karı bu hanımın emrine koştular.

"Artık işi fenaya saldırdık" dedim. Çünkü bunların beni sille ile tokat ile tart ve def edeceklerine şüphem kalmamıştı. Ama bu tahminim dahi yanlış çıktı. Her biri bana bir lisanla lâkırdı söylerdi. Hatta Türkçe bile sorduklarını fehm eyledim. Hayfâ ki bende bu lisanların hiçbirisine vukuf yoktu. Ben şu hâlde iken on iki, on üç yaşında bir çocuğun bana Moskof lisanıyla "Rusça anlar mısınız efendi?" dediğini işitirsem ne kadar memnun olacağımı hesap edebilir misin?

"Allah garibiyim Gospodin! Yabancıyım! Sizin en küçük bir merhametinize muhtacım!" dedim. Çocuk bu sözlerimi hanıma tefhîm eyledi. Derhâl karının yüzünde birçok alâyim-i merhamet ve şefkat gördüm. Ama hâl ü şânım da merhamet ve şefkati tahrik edebilecek bir suretteydi.

Karının verdiği emir üzerine beni derhâl içeriye aldılar. Âlâ bir ateşin başına oturttular. Isındım. Kurundum. Sıcak çorbadan bed' ile karnımı dahi bir âlâ doyurdular. Fakat hanım orada bulunmayıp kapıyı açtığı zaman nereye gidecek idiyse gitti. Tâ gece vakti yanında bir de ihtiyar adam dahi olduğu hâlde geldi.

Bu adam dahi Moskofça bilirdi. Hanım bunun vasıtasıyla beni istintaka başladı. Ben de sergüzeşt-i ahvâlimi min evvelihi ilâ âhirihi hikâye eyledim. Zaten o yere gelinceye kadar bin yerde hikâye eylemiş bulunduğumdan söyleyeceğim sözler hep ezberimdeydi. Hem şimdi size hikâye eylemekte olduğum şu suretle hikâye etmedim. Müfredata dahi girişerek ol vechile nakleyledim.

Benim Moskof olmayıp da Lehli olduğuma hanım gayet memnun oldu. Zira onlar Lehlilerin Moskoflarla olan muharebatını işitmiştiler. Hele sergüzeştimin ağlanacak yerlerine ağlamak derecesinde teessürünü görünce, artık hanıma olan emniyetim ber-kemal oldu. Sözü uzatmayalım. Burada üç gün müddet istirahatime edilen hizmet ve inayeti ömrümde hiçbir yerde ve hatta hane-i pederde bile görmemiş olduğumu maatteşekkür itiraf ederim. Üzerimde lime lime yırtılmış olan Tatar elbisesini daha ikinci günü soydular. Yerine birtakım âlâ Çeçen elbisesi giydirdiler ki, kuzu derisinden mamul âlâ kalpağın ve elbisenin her tarafının dikiş yerlerine beyaz kılaptandan gaytanlar çekilmişti. Ne dersin? Ben bu elbiseyi beğenmez isem taaccüp eder misiniz? Fakat beğenmemekte özürüm vardı. Zira bu elbise ile seyahat edemeyeğimi ve yolda hangi Çeçen beni görse şâyân-ı merhamet bulmadıktan maada elbiseme tam'an canıma dahi kastedeceğini hesap ederdim. Bakınız kardeşim, bakınız. İnsan bazı ahvale duçar olur ki o hâl içinde saadet dahi kendisine musibet yerine geçer!

Üç gün müsaferetten sonra azimetim için hanımdan ruhsat istemekle beraber, bu elbisenin dahi bittebdil yerine bir takım fakir elbisesi inayet buyurur ise benim için daha büyük bir lütuf etmiş olacağını arz eylediğim zaman, hanım bir lâtif tebessümü ketm edemeyerek çocuk vasıtasıyla bana dedirtmişti ki, "Bu kışta kıyamette nereye gideceksin? Biz senden hoşlandık. Hem

senden bir de hizmet beklemekteyiz. Eğer o hizmeti ifa ederek kışı dahi burada imrar eder isen, bizi minnettar etmiş olursun".

Ne? Benden bir hizmet mi bekliyorlar? Benim gibi garip bir adam ne hizmete muktedir olabilir? Bahusus kendilerini minnettar edecek hizmet ha?

Bu teklifi aldığım zaman hâsıl olan istiğrabımı bir türlü tarif edemem. Nihayet teklif olunan hizmeti anladık. On üç yaşında dediğim çocuk bu hanımın oğluymuş. Babası bir Moskof muharebesinde şehit olmuş. Çocuk bir Moskof esirinden Rusya lisanını öğrenmiş ise de, şimdi hanım çocuğa Moskofça yazdırmak ve okutturmak dahi istermiş.

Vakıa tamam da benim yapacağım iş. Memnunen kabul ederek artık oraya kendi hanem gibi yerleştim ve yolun ilerisinde beni bekleyip duran bunca tehlikelerin bir anda gözlerim önünde mübeddel-i sühûlet olduğunu görünce, Cenab-ı Hakka teşekkürler eyledim.

Çocuğun ismi Ahmed Şemayil idi. Ya ne kadar güzel, ya ne kadar zekiydi? Hiçbir adam Kafkasyalı olur da güzel ve zeki olmaz olur mu? Verdiğim dersleri sanki bakır levha üzerine hakk ederdim. Bir kere zihnine nakş ettim mi bir daha silinmek mümkün değil. Hele hanece muamelemiz bir dereceyi buldu ki hanımdan sonra hane umurunu ben emreder oldum. Köle ve cariyelere ve hanımın sair zîr-i destanına gayet lütufla muamele eylediğimden cümlesine kendimi sevdirdim.

Görüyorsunuz ki Çeçen lisanını dahi tekellüme başlamışım. Ben Ahmed Şemayil'e Moskofça öğrettiğim kadar o da bana Çeçen lisanı öğrettiğinden, bir buçuk ay zarfında hanımla bilâvasıta tekellüm etmeye başladım.

Bu aralık hanıma mahsus olmak üzere iki çift sözü esirgemeyelim:

On üç yaşında bir Ahmed Şemayil'e malik olan hanımı kaç yaşında kıyas edersiniz? Ha! Bak siz Türksünüz ey Nasuh! Siz doğru tahmin edebilirsiniz. Avrupalı olsanız hanımı otuz beşten aşağı tahmin edemezdiniz. Zira Avrupa'da bir karının yirmi yaşını geçmeyince ana olması hemen emsalsizdir. Ana olur ama!... Analığı kendisine yüz karası olacağı cihetle! ... O imtiyazı mel'unâne bir hissin yardımıyla mahvetmeye çalışır. Ahmed

Şemayil'in validesi Fatıma Çemsay hanım ise ancak yirmi altı yaşında vardı. Kafkaslı bir karıyı vasfetmeye hacet mi vardır? O fidan gibi boy, o kumral saçlar, kaşlar, gözler, o beyazlık, o tenasüp cihanın müsellemi değil midir? Çemsay ise cihandan maada Kafkasyalıların dahi müsellemiydi. Nasıl? Derhâl zihnin bozuldu mu? Yirmi yedi yaşında bir dul hanım! Ben ise otuz dört otuz beş yaşında bir Gardiyanski? Hem de nasıl Gardiyanski? Çeçen kıyafetini endamına pek ziyade yakıştırmış bir Gardiyanski! Şu içtima tamam ateş ile barut içtimaı addolunabilir ya?

Ne yalan söyleyeyim? İşin bencesini sorar isen karının halâveti hâlâ gözlerimin önündedir. Karı kendisine verdiği ziyneti günden güne arttırır ve bana olan nezaketi tevsî eder ve hatta pek zannederim ki benim kendisini bir nazar-ı tahassürle imtihan etmekte bulunduğumu gördükçe mutlaka mütelezziz olurdu. Ancak!

Bu ancak yok mu? Bu pek büyük bir ancaktır. O kadar büyük bir ancaktır ki, şu içinde bulunduğumuz Avrupa kıt'asında henüz tekellüm edilmemiş olduğu dava edilse becadır. Zira beş buçuk altı ay müddet Çemsay Hanımın hanesinde misafir kaldığım hâlde köylüden hiçbirisinin bu içtimaı tehlikeli görmemesinden dahi anlayacağınız vechile Çemsay Hanımın şehit kocasına vermiş olduğu va'd-i sadakatin tehlikeye düştüğü hiçbir dakikayı tasavvur bile edememekteyim. Meleklerin hâlini nasıl tasvir ederler bilirsiniz ya?

İşte Çemsay dahi kanatları eksik bir melekti. Ahmed Şemayil Bey bu müddet zarfında Rusça okudu, yazdı. Tamam mevsim bahar dahi mürur edip de ortalık gereği gibi yaz olduğu zaman bizim de müfârekat zamanı geldi. Bereket versin ki hem Çemsay'dan hem Şemayil'den bir anda müfârekat etmedim. Zira mutlaka çıldırmak nevinden bir tehlikeye duçar olurdum.

Hanım genç Şemayil'i tâ beni Karadeniz kenarına kadar götürmeye memur eylediğinden, ikimiz dahi gözlerimizden pınar gibi yaş akıttığımız hâlde birbirimizden ayrılabildik!

Niçin ağlardık? Onu ne ben bilirim, ne hanım! Şu kadar var ki yolda ben Şemayil'i Çemsay nazarından başka bir nazar ile görmediğimden müteselli olabilirdim.

Adige ve Abaza vilâyetlerinden geçerek tâ Karadeniz sahilinde vaki Sohum Kal'a'ya gelinceye kadar bir buçuk ay müddet ettiğimiz seyahatin tadını kimse tatmamıştır. Hayvanlarımız ve maiyetimizde kölelerimiz mükemmel! Herhangi beyin hanesinde misafir olsak Şemayil namı en büyük beylerin bile tazimine mazhar olmaktaydı. Beğendiğimiz yerlerde birkaç gün misafir kalarak, avlanarak, eğlenerek gelirdik. Bir acı günümüz dahi Sohum Kal'a'da İngiliz vapurunun içinde Ahmed Şemayil'den müfârekatımız günü oldu ise de, bu hanedanla geçirdiğim vakitte aldığım lezzet hiçbir zaman dimağımdan zail olamayacağını rana bildiğimden onunla müteselli olmaktayım.

On Yedinci Bap

Gardiyanski'nin buraya kadar sergüzeştini hikâye etmesi müddette Lyon şimendiferi bir iki istasyon geçmiş idiyse de, Nasuh yerinden bile kımıldanmayıp hikâyeyi harf-be harf ezberlercesine dinledi. Bittikten sonra dahi Sohum Kal'a'dan nereye gittiğini ve o zamandan bu zamana kadar ne suretle vakit geçirdiğini sual etmesi üzerine Gardiyanski İstanbul'a geldiğini ve İstanbul'dan Viyana'ya gidip oradan Varşova ile bilmuhabere familyasının ne kadar emlâki var ise sattırıp esmânını bankalara yatırdığını ve İstanbul'da, Viyana'da, Paris'te, Londra'da dahi vatanı olan Lehistan gayretiyle gerek kalemen ve gerek fiilen pek çok hizmetler gördüğünü ve el-hâletü hâzihî Lehistan'la muhaberesi eksik olmayıp, hatta bu kere Paris'e azimeti dahi Fransa ve Rusya politikasının biraz şeker renk kesp etmesi üzerine mücerret bir istifade-i millîyeye muvaffakıyyet için olduğunu anlattı.

Üç beş dakikalık bir sükut Gardiyanski hikâyesine fasıla-i tâmme verdikten sonra o dahi Nasuh'un sergüzeştini sual eylemişti. Nasuh "Benim de tercüme-i hâlimde az garabet yoktur. Lâkin sizin tercüme-i hâliniz bir tarih olamayıp benim ki ise gayeti bir roman olabilir. Aralarındaki fark bu nispettedir" dedi. Ve o da ber-vech-i âtî hikâye-i hâle başladı:

Ben İstanbul'da ulemadan bir adamın sulbünden tevellüt eylemişim. Lâkin ulemadan dediğim adam öyle devletçe menâsıb-ı ilmiyye ashabından değildi. Vaktiyle birkaç defa kadılık etmiş

ve o zamanın kadılarının muntazır oldukları yâverî-i tâli' Azrail'in himmetine raci olmasıyla erbâb-ı servetten vuku bulan vefeyatın metrukatı rüsumu pederi başlı başına yaşayabilecek kadar zengin eylemiş.

Ben babamı tanıdığım zaman hanemiz âdi bir esnafın hanesi kadar bereketliydi. Validemi hiç tanımam. Çünkü ondan iki yaşındayken müfârekat-ı ebediyye ile müfârekat etmişiz. Pederim ise ulûm-ı Arabiyyede gerçekten behre-mend ve edebiyât-ı İraniyyeye vâkıf ve hükemâ-yı İslâmın âsâr-ı hikemiyyesini hafız olduktan maada her şeye meraklı bir adam olmak hasebiyle hanemiz içinde marangozluk ve demirciliğe kadar merak eylediği sırada ulûm-ı efrenciyeyi dahi merak etmiş. Strazburglu doktor Hell namında bir dostu vardı ki ne Almanlıktan bütün bütün çıkmış ve ne de kemaliyle Fransızlanmış bir adam olup oryantalist (ulûm ve sanayi-i şarkiyyeyi merak edip ömrünü ona vakf edenlerdir) bulunmak hasebiyle vaktini şark tarafında geçirmek için İstanbul'a gelmiş.

Lâkin o zamanlar İstanbul'da bir Frenk ile bir Türkün ihtilâtı ol kadar kolay bir şey değildi. Peder merhum, feylesof-meşrep bir adam olduğu için doktor Hell ile ihtilâtta bir gûne suubet görmemiş.

Doktor Hell hekimlikten bed' ile sefaret tercümanlığına kadar her işe girer, yani ekmeğini bin kapıdan toplar bir adam olup, fakat asıl maksadı ulûm-ı şarkiyyede taammuk olduğundan haftada mutlaka dört beş geceyi pederle beraber geçirir ve her ikisi birbirine nakl-i malûmât ederdi.

Pederin benden başka evlâdı olmadığından artık beni istediği gibi terbiye etmek için hiçbir şeyi diriğ etmezdi. Ama onun istediği gibi terbiye nasıl olur mülâhaza ediyor musunuz? Her şeye baş vurmak bu terbiyenin mebnâ-aleyhi idi. Sûret-i terbiyesini size şu vechile tasvir edeyim ki, her birinde ikişer üçer ay kalmak üzere otuz [illegible] sanatı dolaştık. Ondan sonra bizi yanından ayırmayarak her nev'i adamların bezm-i musâhabesine soktu. Dindarâne sohbetler de işittik bî-dinâne sözler de. Feylesofâne mübahesede de bulunduk, zahidâne mükâlematta da?

Zekâ ve kuvve-i hafızam yerinde olduğu cihetle gördüğüm ve işittiğim şeyleri asla unutmazdım. Tahsil cihetine gelince Türkçe, Fransızca, Arabî ve Farisînin cümlesine birden başladık. Hatta pederim Rumcaya dahi bunlar ile beraber başlatamamış olduğuna teessüf ederdi. Doktor Hell'in familyası halkı Kule Kapı'sında ikamet eylediği cihetle Fransızca dersleri almak için haftada üç gün ikametgâhımız olan Beşiktaş'tan oraya kadar giderdim. Zira benden büyük bir kızı ile benden küçük iki oğlu ve karısı benimle Fransızca mükâlemeye memur olduklarından o dersi kendi hanemizde almak yasaktı. Müddet-i tahsilim içinde dahi nev'i nev'i kitaplar okudum. Fikrim bir hâle geldi ki kırkambar!

İşte bu suretle serpilip meydana çıktıktan, yani on üç yaşıma geldikten sonra pederin vefatı vukua geldi. Biz yetim! Hâlbuki doktor Hell'den maada bana vasi tayin edilmemesi dahi pederin hâl-i hayatından beri ettiği vasiyetler hükmündendi. Ölüm yatağına girdiği zaman da beni doktor Hell'e emanet edip terbiyemi kendi bildiği gibi itmam etmesini rica eyledi. Binaenaleyh kassâm tarafından satılacak olanlar satıldıktan ve alınacak olanlar alındıktan sonra doktor Hell bizi yakaladığı gibi kendi hanesine götürdü.

On üç yaşımda bulunmakla beraber eğer doktor Hell'in mevki-i hitabında bulunabilecek ve her söylediği lâkırdının hükmünü anlayıp fikrimi dahi kendisine tercüme ve tefhim edecek kadar terbiye ve tahsil görmemiş olsaydım, onun hanesi ve familyası benim için pek tehlikeli bir yer olacağı şüphesizdi. Bilâkis kabil-i hitab olacak derecede bulunmaklığım ise yine bilâkis ziyadesiyle istifademi icap eyledi.

Ben diyemem ki doktor Hell Hristiyandır. Hell'e şimdiki muhakemem üzerine azıcık aklı kemale varanların Hristiyan kalamadıklarını dava etmekteyim ya! Doktor Hell İslâmiyeti, Hristiyaniyeti, Museviyeti hâsılı her şeyi kendisinde cem etmiş bir adamdı. Bildiği şeyleri bana birer birer öğrettikten sonra ceman yekunu nereye vardığını da gösterirdi. Bir yandan kendi talim ve terbiyesi altında bulunur ve bir yandan dahi aklâm-ı devlete devam ederdim. Onun da fikir ve mütalâası peder merhumun mütalâası gibi olup zihnimi mevcudâtla muhat etmeyerek belki mevcudâtı muhit etmek için her şeyi az çok görmek lâzım geldi-

ğini dava eylediğinden biz hiçbir kalemde bir sene kalamadık. Kalemin ehemmiyetine göre üç aydan altı aya kadar devamla husûsiyet-i hâlini anladıktan sonra ondan çıkar bir diğerine girerdik. Elhâsıl vukuf cihetiyle neye malik isem pederimden sonra hep doktor Hell'in ilâ âhiri'l-ömr unutulmayacak bergüzârıdır.

Yirmi yaşıma vardıkta ikinci babam olan doktor Hell'i de ahirete gönderdik. Garip değil midir ki tâ o güne gelinceye kadar ben pederimden bana miras kalmış olduğunu aklıma bile getirmediğim gibi, doktor Hell dahi ol bapta bana harf-i vâhid söylemezdi. Mahaza hiçbir şeye muhtaç olmayan delikanlılar gibi taayyüş ederdim. Ve bu inayeti dahi doktorun zatından bilerek teşekkürâtımı da ona göre ifa eylerdim. Bir de herif tekerlendikten sonra kendimin kimler eline kaldığımı ve bu dünyada medâr-ı istinâdım ne olabileceğini hatırıma getirmeyim mi?

Bu hatıra beni bayağı sarstı. Örseledi. Zira hısım akrabadan bir kimseye malik olmadığım gibi bir dostum dahi yoktu. Pederim ile doktor Hell bize her şeyi öğretmeye çalıştıkları hâlde dost kazanmak cihetine ehemmiyet vermemişlerdi. Binâberîn kendimi o gün öksüz kalmış bir bîçare görerek doktor Hell için ağladığım dereceden ziyade öksüzlüğüme ağlamaya başladım.

Bir de efendim doktorun vasiyetnamesi meydana çıkınca ne göreyim? O vasiyetname değil âdeta bir muhasebe defteriymiş. Yedi seneden beri benim paralarımın ve emlâkimin sûret-i idaresi müfredatı vechile yazılıp, zâtıma ait mesarif dahi müfredatı vechile tenzil edildikten sonra servet-i mevcûdem neden ibaret olduğu yine müfredatı vechile gösterilmiş!

Bu hâlde dahi bükâm müşetted oldu. Zira henüz çocuk sayılacağım derkâr olmakla beraber, âdemiyet ve insaniyetin bu derecesi insanı ağlatacak kadar mesrur edeceğini muhakeme edebilen çocuklardandım.

Artık Hell familyasından müfârekat lâzım geldi. Zira Madame Hell kızını amcası oğluna vermek ve oğullarını dahi ileride kendileri için medâr-ı maîşet kazanabilecekleri birer büyük mektebe sokmak için Strasbourg'a avdet eylemişti. Bu famil-

yadan müfârekatım sizin Çemsay Hanımdan müfârekatınıza dahi kıyas kabul etmez. Zira siz gönlünüzün pek ziyade hoşlandığı bir karı ile zekâsını, hüsnünü takdir eylediğiniz bir çocuktan ayrılmıştınız. Ben ise anamdan, hemşiremden, kardeşlerimden ayrılmıştım!..... Ne ise sergüzeştlerin bu gibi müfredatına girişmeye bir defada ihtimal ve imkân yoktur ki ben de Hell familyası içinde sûret-i taayyüşümü size müfredatı vechile hikâye edebileyim. Hatta ömrümün bundan sonrasını dahi yine böyle hülâsa vechile hikâye edeceğim. Müfredat ise eğer daha tûl-ı müddet birlikte bulunur isek o zaman sırası geldikçe meydana çıkar.

Başlı başıma kaldıktan sonra bir kere kendimi yokladım. Sanatların ve memuriyetlerin cümlesini tanıdığım cihetle hangi sanata gireceğimi düşündüm. Mümkün değil hiçbirisini gönlüm istemedi. Yüreğim derdi ki "Hangi sanata girsen kâinat gibi eb'ad-ı nâmütenâhiden kendini kasr edip, yalnız o sanatın mudud-ı mazîkası içine hapsetmiş olursun." Bir sanat arardım ki her şeye karışabileyim. Göklerde uçayım, karalarda dolaşayım, denizler dibine dalıp çıkayım. Lâkin bu sanat ne olduğunu birdenbire kestiremezdim. Derken bu sanatın ne olduğu hatırıma geldi. Bu sanat telif sanatı olduğunu anladım. Lâkin bir memleketteyim ki bu sanat henüz rahm-i icâddan doğmamış. Müellif olsam bir hatibe benzeyeceğim ki muhatabı yoktur.

Mahaza yüreğim bu nokta üzerinden ayrılamadığı cihetle gece gündüz bunu etrafıyla düşünmeye başladım. Bir şey etrafıyla düşünülür ise mutlaka bir çıkar yolu bulunur. Ben de yolumu buldum. Servetimi hesap ettim. Ben İstanbul'da bey gibi değil ise de, kimseye muhtaç olmayacak kadar geçindirebilecek derecede buldum. Bunun üzerine dedim ki: "Ben müellif olurum. Ama öyle bir müellif ki âsârı kendi zamanında basılamaz. Okuyan bulunmaz ki basılsın. Ben yazar yazar yığarım. Eğer ömrüm bir muvafık zamana kadar varır ise sonra basarım. Varmaz ise tâ o muvafık hulûl eyledikte basılır. Bu Osmanlılar şu hâlde kalmazlar ya? Elbet medeniyet-i cedîde Hind'e, Çin'e intişar eylediği sırada bizim memlekete dahi bir selâm olsun verir. O zaman âsârımı basanlar da bulunur."

İşte bu mütalâa üzerine hiçbir sanata, hiçbir memuriyete girmemeye karar verdim. Ondan sonra artık keşkülü elinde vukuf

ve malûmat dilencisi gibi kapı kapı dolaşmaya başladım. Zira takdir eylemiştim ki vukuf ve malûmatın bende olan derecesi bir adamı bayağılıktan çıkarabilir ise de, teferrüt derecesine vardıramaz. Artık medrese kapısı dedim açtım, manastır kapısı dedim açtım, tekye kapısı dedim açtım. Kim ne bilir ise ondan tederrüse başladım.

Tahsilâtımı bir yandan dahi kaleme alırdım. Kime göstersem tahsinden geri durmazdı. Lâkin bence bu tahsinlerin de hükmü yoktu. Zira görürdüm ki herifler hiç bilmedikleri bir şeyi tahsin ediyorlar. Bahusus bir sene mukaddem yazdığım şeyleri bir sene sonra kendim de beğenmezdim.

Ama vukuf ve malûmatı yalnız yukarıda saydığım mukaddes kapılardan dilendim zannetmeyiniz. Meyhane kapılarına, kârhane kapılarına da baş vurdum. Gizli hovardalık âleminde ölümleri gözüme kesdirmek derecelerini buldum. Tulumbacılar ile de görüştüm. Kâğıthane zendostlarıyla da refik oldum. Fakat şu sözümü de sahih olarak kabul etmelisiniz ki bu âlemleri cevelânım fesâd-ı hâle esir olmak mecburiyetinden değildi. Dünyayı görmek ve âlemin her türlü gavâmızına vukuf peyda eylemekti. Hulya ediniz ki Naum'un operasında perdeciliğe ve Fransız tiyatrosunda makinistliğe kadar girdim. Bundan maksadım ne para kazanmaktı, ne aktrislere yeşillenmek. Vakıa oyunculara çatmak arzusundaydım. Ama mücerret o âlemi dahi görmek için.

Bin vesileler, bin hizmetler bularak Avrupalı familyalara sokulurdum. En büyük vesilem Fransızca tedris etmek sureti olmak üzere Osmanlı familyalarına dahi intisap ederdim. Bende ne kadar Çemsay Hanımlar, ne kadar Şemayil Beyler vardır ki her birinin hikâyesi insanı hayran eder.

Şu ahval tâ bundan üç sene mukaddeme gelinceye kadar devam eyledi. Ondan sonra ise mevkiim bütün bütün başkalaştı. Artık kalemin işlemesi lâzım gelen zaman hulûl eyledi. Hem de bizim kalem Türkçe ve Ermenice olmak üzere iki suretle işlerdi. İbaresi Türkçe, hurufu Ermenice olan iş'arâtım sırf Türkçe olanlardan ziyade revaç buldu. Nas beynindeki şöhretim ise Felâtunlar derecesine vardı. Ancak bu kadar şöhreti aldıktan sonra bir de kendimi yokladım ki bende o şöhrete mütenasip kuvvet yoktur. İstanbul'da ise artık ikmâl-i tahsile imkân kalmadı.

Ben her çiçeğin balını almış bitirmiştim. Binaenaleyh gönlümde Avrupa havaları esmeye başladı. Bütün gün Avrupa bilâd-ı meşhûresi ahvalini mübeyyin kitaplar okurdum. Bütün gece dahi hulyamda, rüyamda Avrupa'yı seyahat ederdim.

Zaman geçtikçe bu arzu büyüdü. Hele Avrupa'nın kemalât-ı ilmiyyesi beni kendisine âşık eyledi. Nihayet bu kere azmimi fiile çıkarmaya karar verdim. Vakıa elde olan sermayem beni Avrupa'da peynir ekmekle dahi besleyemez ise de İstanbulca birkaç matbaacı ile mukavelelerim vardır. Eğer Paris'te hulya ve hesabım gibi çalışabilir isem hem kendimi besleyebileceğim, hem de tahsili istediğim dereceye vardırmaya muvaffak olacağım.

Nasuh şu son fıkrayı cemaat tahiyyatta olup da imam Allahu Ekber diyerek kıyam eylediği zaman henüz tahiyyatı bitirememiş olan musalli gibi gayet sür'at ve isti'câl ile söylemişti. Zira katar durarak köndüktör dahi "taam için on beş dakika!" diye müddet-i müsâadeyi tayin eylemiş olduğundan sair yolcular gibi bunlar dahi dışarıya fırlamaya ve istasyon yanında vaki hotelde iskemle yakalamaya müsaraat göstermişlerdi.

Böyle dar bir zaman içinde sofrada karın doyurmaktan başka hiçbir şeye ehemmiyet verilmeyeceği malûmdur. Bunlar dahi bu bapta kaide-i küllîyeye ittiba ederek yalnız tagaddî ile iştigâl eylediler. Vagonlara tekrar girildiği zaman ise Paris'te sûret-i maîşete dair söz açmışlardı. Bu sözde dahi çend saat imrar eylediler. Nihayet:

Gardiyanski - Ey Nasuh Efendi! Lyon'da birlikte ikametimize razı olur musunuz?

Nasuh - Can ü gönülden! Ama nerede?

Gardiyanski - Şüphe yok ki kesemize elverecek bir yerde.

Nasuh - Evet! Öyle olmalı. Zira Lyon'da dahi hiç olmaz ise iki haftacık ikamete mecburum.

Gardiyanski - Gezilecek yerleri gezdirmek için başka delile de ihtiyacımız kalmaz.

Nasuh - Zaten delile ol kadar ihtiyacım yok ise de refakatinizden elbet daha ziyade müstefit olurum.

Lyon'a muvasalatlarında Gardiyanski'nin Nasuh'u götürdüğü yer "Restauration Bourgeoise" levhalı bir lokanta idi ki taharet ve nezafeti zararsız olmakla beraber fiyatlarının ehveniyeti için söz olamazdı. Avrupa'nın bu hâli acayiptir. İnsan bir frank ile karnını doyurabilir, on frank verse de aç kalır. Yer vardır ki herif süsten, alâyişten başka bir şey satmaz. Yer vardır ki insandan aldıkları para kadar mal verirler. İşte "Restauration Bourgeoise" lokantası dahi müşterilerini böyle zararlı çıkarmayacak olan yerlerdendi.

Nasuh Lyon'da dahi bi-aynihî Marsilya'da olduğu gibi memleketin derûn ve bîrûnunca tahkik ve muayenesi lâzım gelen yerleri ziyaret ve hülâsa-i meşhûdâtını gayet mufassal bir mektuba dercle İstanbul'a irsal eyledikten yani tamam iki hafta ikametten sonra Paris'e müteveccihen şimendifere bindi. Lâkin Gardiyanski dahi ayrılmamıştı. Zira Gardiyanski menzil-i maksûdu doğrudan doğruya Paris olduğu hâlde mücerret Nasuh'un lezzet-i refakatından mahrum olmamak için böyle İstanbul'dan Marsilya'ya ve oradan Lyon'a giderek her yerde on beşer, yirmişer gün ikameti ihtiyar eylemişti.

Lyon'dan Paris'e kadar bunlar tenhaca bir vagonda bulunduklarından âlemin ahvâl-i mütehalifesine ve kendi sergüzeştlerine dair müşâfehelerden maada fevkalâde bir vak'aya tesadüf etmemişlerdi. Binaenaleyh Nasuh'u Paris'te görmek için zihinlerimizi ondan evvel o payitahta göndererek kendisini şimendifer istasyonundan istikbal etmekliğimiz lâzım gelir.

(İntihâ-yı kısm-ı evvel)

İKİNCİ KISIM

-Paris'te Bir Kış-

Birinci Bap

Paris'te kânunievvelin soğucak akşamlarının birisinde Boulevard Mazas üzerinde kâin Lyon şimendiferi istasyonunda birçok kira arabacıları ve bir hayli de adamlar Lyon katarının vürûduna muntazırdılar. Zira o gün katarın mutat olan saatten biraz geç kalması bazı muntazırlar için merakı mucip olmuştu.

Verilen işaretler ve çalınan çanlar ve düdükler şimendiferin vürûdunu haber verdikte, muntazır olan araba ve cemaat içinde büyücek bir temevvüç hâsıl oldu. Çünkü Paris'te bir şimendifer istasyonuna inmek bizim Sirkeci iskelesine inmeye de makis olmayıp, olsa olsa Bahr-ı Sefid ve Siyah'tan gelen bir yolcunun vapurdan kayıklara ve onlar vasıtasıyla gümrüğe inmesine kıyas kabul edebilir ki, İstanbul'da kayıkçılardan ve gümrük yoklamacılarından yolcular ne kadar bîzar kalırlar ise Paris'te dahi arabacılardan, polislerden, gümrükçülerden, pasaportçulardan yolcular o kadar bîzar kalırlar. Bu kadar rahatsızlığın hazırlanması için ise katarın vürûdu esnasında görülen büyücek bir temevvüç çok görülmemelidir.

Katar vürûd edip de yekdiğerini çiğnercesine çıkan yolcuların müştekiyâne mırıldanmalarına kulak verenler, o gün lokomotifin yoldan çıkmış ve halkı bir hayli korkuttuktan sonra iki saatten ziyade zahmetle ancak yola sokulabilmiş olduğunu anladılar ise de, işin tafsilâtına dest-res olamayan gazete correspondantları (muhbirleri) ötekiyi berikiyi istintak ederlerdi. Paris'te yolcu ve eşya vesairenin iskelesi şimendiferler istasyonları olduğu gibi eyalât ve ecnebi havadis müteferrikasının iskelesi dahi istasyonlar olduğundan, oralarda gazetehanelere havadis götürmekle taayyüş eden muhbirler eksik değildirler.

Bu herc ü merc-i ahvale bir çeyrek yirmi dakika sonra hitam verilircesine sükunet geldikten sonra, bizim dahi vürûdlarına muntazır olduğumuz Nasuh Efendi ile Lehli Gardiyanski istasyon kapısından çıktılar ise de, yalnız kendileri olmayıp yanları

sırası bir de kadın vardı. Ama bu kadın şimdiye kadar tanımış olduğumuz kadınlardan değildir. Onlardan başka bir kadındır ki sinni otuzu mütecaviz ve endamı, hüsnü oldukça yerinde olup hâl ü şânından dahi öyle pek bayağı bir şey olmadığı anlaşılır.

Vakıa bu kadın Nasuh ve Gardiyanski ile birlikte çıktı. Ancak onlar ile beraber arabaya binmeyip erkekler evvel emirde celp eyledikleri arabaya mezbureyi bindirip hâl-i sebîline terk eyledikten sonra bir araba dahi kendileri için tedarik ederek arabacıya "Monsieur le Prince sokağı, numara dokuz!" kumandasını Nasuh ita eyledi.

Paris'te arabalar kurs ve saat hesabı olmak üzere iki suretle isticar edilir ki, kurs demek müşteriyi bir mahalden matlup olan mahall-i âhire kadar götürmek demek olduğundan ve bunun ücreti ise maktu bulunduğundan ol suretle râkip olanların arabacıya filân sokaktan geçmesi için emir vermeye hakkı yoktur. Arabacı hangi sokağı kestirme bulur ise oradan geçer. Yolcu istediği sokaktan geçmesi hakkını kazanmak ister ise arabayı saat hesabıyla tutmaya mecbur olur. Nasuh'un verdiği emir ise kurs emri olduğundan Austerlitz köprüsünü geçip de Valhubert meydanına giren arabacı Jardin des Plantes (nebatat bahçesini) sağ tarafına alarak Buffon Sokağı'ndan sürmeye başladı. Ve birkaç sokağı döndükten, büküldükten sonra Luxembourg bahçesine çıkıp oradan dahi Monsieur le Prince Sokağı'na girmeyi kararlaştırdı. Paris sokaklarını tanımak ve bir mahale gidilecek en kestirme yolu bulmak hususunda arabacıların mahareti sergent de ville'lerin (şehir kavaslarının) maharetinden daha ziyade olduğu müsellemdir.

Arabacı karar verdiği yoldan menzil-i maksuda gide dursun, biz araba içinde iki refik arasında teati olunan şu sözlere kulak verelim:

Nasuh - Vakıa bu defaki seyahatimizde yek başımıza rahat rahat gelemedik ise de, Madame Mapercine ile ettiğimiz refakatin de lezzeti fena değildi ha? Monsieur Gardiyanski!

Gardiyanski - Evet! Hem de bu Madame Mapercine şimdiye kadar gördüğümüz karılardan hiçbirisine benzemiyor. Ne ağır başlı, ne hafif meşrepli, ne feylesof, ne dindar, ne .....

Nasuh - Ne Fransız, ne İngiliz, ne Alman! Öyle değil mi? Bize adresini verdiği fena olmadı. Bir aralık bulur isek gider kendisine arz-ı hulûs eyleriz.

Gardiyanski - Fena olmaz. Hem de adresi Rue de Rivoli sokağında *** numarada pek de züğürt yatağı bir yer olmamalıdır.

Nasuh - Baht ve talihin şimdiye gösterdiği yaverîye bakılır ise Paris'te işlerimiz yolunda gidecektir. Hele bu defaki yaverîsi!

Gardiyanski - Şimdi de mezheb-i kaderîyi mi tercih edeceğiz?

Nasuh - Hangisi işimize gelir ise. Ama bu tesadüfe de diyecek var mıdır? Şimendifer yoldan çıktığı zaman hâsıl olan sarsıntısıyla Madame Mapercine'i kaldırıp bizim kucağımıza atmak! Ya kucağımıza atmayıp da tahta perde üzerine atmış olsaydı?

Gardiyanski - Atmış olsaydı öte taraftaki locadan kaldırıp attığı adama tahta perdeyi de palettirerek bizim loca için bir kapı açtırdığı gibi Madame Mapercine'in sıklet-i vücuduyla dahi bizim vagondan öteye doğru bir gedik açtırırdı.

Nasuh - Ama o zaman Madame Mapercine öteki locadan bizim locaya fırlatılmış olan adam gibi yalnız al kanlar içinde kalmazdı. Bizim locanın öte tarafında artık loca bulunmayıp vagon fasılası bulunduğundan, Madame Mapercine kendisini vagonların tekerlekleri arasında bulurdu. Hâsılı bir küçük tesadüf bizi Madame Mapercine için bir büyük hizmete mecbur eyledi. Kadın da bu hizmetimizin kadrini layıkıyla takdir eyledi ki, bize ol kadar teşekkürlerde bulundu. Hatta dostluğun ilerisi için dahi adresini verdi. Araba Soufflot sokağından Luxembourg Bahçesi kenarına çıktıkta rehnümâ-yı seyyahîni elinden düşürmemekte bulunan Nasuh "Geldik!" diye müşâfeheye hitam verip vakıa akabinde araba dahi Monsieur le Prince Sokağı'na girdi ise de, henüz numaralar dokuzdan ziyadece olmasıyla artık numaraların azala azala dokuza kadar tenezzülüne muntazır kalmışlardı. Mahaza saatte on kilometre sür'at ile yol giden araba matlup olan numaraya vüsulda dahi teehhür etmedi.

Yolcular çıktılar. Arabacının ücretinden maada (pourboire) yani şarap parası bahşişini de verdiler. Vakıa arabacıların ücret-i muayyeneden başka bahşiş namıyla bir şey talebine nizamen hakları yok ise de bahşiş hususunda Paris İstanbul'umuzu fersah fersah geçmiş ve yirmi santimlik bir kahve içildiği zaman bir yirmi santim dahi uşağa bahşiş vermemek bayağı hakareti müstelzim bulunmuş olduğundan, arabacılara hilâf-ı nizam şarap parası vermek dahi yolcuların mecburiyeti cümlesine dahil olmuş kalmıştır.

Yolcuların arabadan çıktıktan sonra girdikleri dokuz numara kapısının üzerindeki "mefruşhane" serlevhasından dahi malûm olacağı vechile bir misafirhane olup, bu haneden isticar edilecek bir mefruş oda için şehrî yirmi beş franga kadar ücret verilir.

Beyoğlu'nda en fena bir hotelde oda kirası olarak bir gece için bir mecidiye yani dört franktan ziyadece ücret verildiği hâlde, Paris'te bu kadar ucuz bulduğunuza taaccüp mü ediyorsunuz? Daha ucuzu bile vardır. Nasuh Efendi idaresini bilir bir adam olmakla beraber müdebbirâne ve mutasarrıfâne bir yolda izzetinefsini dahi arar takımdan olmasıyla, bu mahali tercih eylemişti. Yoksa bundan daha ucuz yerler dahi vardır.

Hem Paris'in ucuzluğu, pahalılığı yerine ve o yerde sakin olan halkın ahvâl-i hususiyyesine göredir. İşbu Monsieur le Prince Sokağı Seine nehrinin cenup tarafında ve "Quartier Latin" lâtin mahallesi denilen semtte olup, oraları ise ekseriyetle talebe ve ulema yatağı olduğundan, her şeyin fiyatı ehvence olmak zarurîdir. Çünkü Paris'te talebelik eden bir adam bizim İstanbul talebesi gibi yalnız bir imaret fodlası ve bir de çorba ile kalmayıp, her biri hâline ve vaktine göre her türlü zevkten geri kalmazlar. Hatta Paris'in cümleden ziyade zevkini çıkaranlar talebe güruhu olduğunu dahi kariben pek çok misalleriyle göreceksiniz. Binaenaleyh talebe ism-i umûmisi altında yad olunan bir bölük gençlerin kâffe-i levazım-ı medeniyye ve insaniyyesi, o civarda mükemmel olmakla beraber bunlar dünyanın her tarafından gelip oraya toplanmış ve tahsil ve tevsî'-i maarif yolunda gençliklerini geçirmekte bulunmuş olmalarından dolayı, kendilerine bir müsaade-i mahsusa olmak üzere fiyatça ehveniyeti daima ararlar ve icra ederler.

Paris'in Champs-Elysées gibi, Rue de Rivoli Caddesi gibi daha muteber yerleri varken, Nasuh Efendinin gelip bu talebe-i ulûm mahallesinde ihtiyar ikamet etmesine bir mana veremeyecek olur iseniz size şunu ihtar edelim ki, koyun gibi benî nev'inin arkası sıra gitmeyip yani halk böyle yapıyor diye bilâ-muhakeme halkın yaptığını yapmayıp da, insan gibi kendi akıl ve vicdanının delâletine tabi olanlar, Paris'te muteber yerlere rağbet ve gayr-i muteberlerinden mücânebet etmeye hiç lüzum görmezler. Paris bir şehr-i azîmdir ki insan-ı kâmil nazarında her tarafının itibarı birdir. Zira hangi tarafında bulunsanız arzu eylediğiniz etrafa sizi derhâl isal için faytonlar gibi, omnibüsler gibi, şimendiferler gibi, nehir vapurları gibi binlerce vesait-i nakliye emrinize, yani beş on paranıza muntazırdırlar. Herhangi tarafta olsanız gecenizi geçirebilirsiniz. Öyle İstanbul'da olduğu gibi maâzallahü tealâ geceyi Fatih'te geçirmeye mecburiyet elverip de bir ahbap hanesi dahi bulunmaz ise, bakkal dükkânında zeytin, ekmek yiyerek kahvehane peykesinde (O da kahveci razı olursa. Çünkü sizi kabule hiç mecburiyeti yoktur) beytutete muhtaç kalmazsınız.

Bununla beraber Nasuh Efendinin intihap eylemiş olduğu yer fi'n-nefsi'l-emr intihaba gayr-i şâyân mahallerden değildi. En büyük mektepler oraya komşu oldukları gibi yanıbaşında koca Luxembourg Sarayı ve bahçesi ve yine yanıbaşında demek olmak üzere Odéon tiyatrosu ve civarda Panthéon ibadethane ve medfeniyle bunun meydanı vardır ki, Paris'in yalnız bu parçası bir devlet-i mütemeddine ve müterakkiye için payitaht olmaya şayandır.

Bu mahallede oturan bir adamın pek de canı sıkılır ise Monsieur le Prince Sokağı'nı şimale doğru geçerek ve Mazarine Caddesi'ni dahi mürur eyleyerek Enstitü Meydanı'na varabilir ki mezkur meydan, Seine nehri kenarında olup oradan Louvre Sarayı ve daha alt tarafından Tuileries saray-ı cesîmi temaşa edilebilir. Karşı tarafa varmak için dahi ayaklarınız önüne Sanayi Köprüsü serilmiştir.

Daha ziyade tatvîl-i makale ne hacet? Gardiyanski Paris'e bir iki defa gelmiş ve oldukça her tarafını gezmiş, öğrenmiş olduğu hâlde Nasuh'un bu intihabına itiraz etmeyip "Zorla para harcetmek isteyenlerden maada herkesin her arzusunu itmam

edebilecek yer burası olabilir" diye emr-i intihabda Nasuh'a tabi olmuştu.

Rehnümâ-yı seyyahîn Nasuh'un ezberinde olduğunu bundan mukaddem haber vermiştik. O hâlde Paris hey'et-i umûmiyyesiyle Nasuh'un ezberinde olduğunu teslim etmelidir. Gardiyanski bu teslimiyette bulunduğu için Nasuh'un lokanta intihabına dahi itiraz etmedi. Dauphin Sokağı'nda on altı numarada (Provenceli İki Kardeşler) levhasıyla meşhur olan lokanta intihap edildi ki, orada bir adamı doyurduktan sonra artabilecek kadar biftek altmış santime (tahminen üç kuruşa)'dir. Paris'e gidenlere malûmdur ki orada lokantaların fiyatını takdir etmek için biftek fiyatı vâhid-i kıyas ve mikyas makamında olup, böyle büfteği altmış santime olan bir lokantada iki adam yarımşar biftek yemek ve mekûlât ve meşrubât-ı saireyi de ona tatbik eylemek üzere, hatta uşağın şarap parası da dahil olduğu hâlde, iki frankla akşam taamını edebilirler. Adam başına birer frank yani beşer kuruş ile edilen akşam taamını İstanbul'da onar kuruşa ancak edebilirsiniz.

Kendi ikâmetgâhlarına daha yakın yerde lokantalar bulunduğu hâlde Nasuh'un birkaç yüz adım mesafede bir yeri intihap etmesindeki hikmeti sorar iseniz şudur ki, bu kadar mesafenin insanı korkutacak kadar uzak olmamasından kat'-ı nazar Odéon Meydanı ve yine bu nama mensup olan ve ekser gençlerin maksimi bulunan dört yol ağzı dahi bu yolun üzerinde bulunmak cihetiyle akşam gerek yemeğe gidiyor ve gerek avdet ediyorken tenezzüh ve teferrüc imkânı dahi eldedir.

İkinci Bap

Monsieur le Prince Sokağı'ndaki dokuz numaralı mefruşhane zemin katından maada üç kattan ibaret koca bir konak olup katların cümlesi birbirinin aynı olduğu cihetle, yalnız birisinin taksimât-ı mimariyyesini muhtasaran haber versek, cümlesi için bu haber kifayet eder.

Merdivenden çıkıldığı zaman murabbaü'l-şekl bir divanhaneye çıkılır ise de, buna divanhane demekten ziyade bir "maksim" demek yakışık alır. Zira bu mahallin üç dıl'ı üzerinde yalnız oda kapılarından maada hiçbir şey görünmeyip vüs'ati ise merdivenden çıkanların birkaç adımda odalarına girmelerine

ancak müsait olabilir. İşbu murabba üzerine açılan kapılar üç nev'i miskinlerin kapısıdır. Birinci nev'ine "bekâr" odası itlâk olunur ki, kapı açıldıkta tütün kutusu kadar bir medhale girilip ondan dahi gemi kabinelerinden biraz daha farklıca olan odaya bir kapı açılır. İkinci nev' "ikilik oda"lar olup bunlar yalnız iki adamın beytutetine kifayet etmek üzere birinci nev'iden biraz daha vüs'atlice yapılmış ve fakat şekli onun aynı olmak üzere tarh edilmiştir. Üçüncü nev'i mebeyyitler "daire" dedikleri yerlerdir ki kapıdan girildiği zaman yine ufak bir murabba içine girilir ise de, bu murabbaa sağdan soldan ve karşıdan üç kapı açılır. Sağ taraftaki kapı küçücük bir Frenk mutfağıdır.

Sol taraftaki ise yine mutfak kadar küçük bir odacıktır ki, ekseriya hizmetçi beytutet eder. Karşıya gelen kapı açıldıkta bir salona girilir ki yedi sekiz kişinin içtima ve in'ikadına müsaittir. Salonun sağında solunda dahi birer kapı bulunup derunları ikişer yatağı havi birer yatak odalarıdır.

Merdiven başında olan murabbaın merdiven cihetindeki dıl'ı üzerinde dahi dört bap cây-ı istirahat bulunup ikisinin üzerinde "hanımlar için" ve ikisinin üzerinde dahi "erkekler için", kelimâtı okunur.

İşte hanenin her katı bunun aynıdır. Nasuh Efendi şehrî beş frank kadar farka bakmayarak ikinci katta, ikinci nev'i bekâr odalarından iki oda isticar eyledi. Bunun birisi kendi, diğeri Gardiyanski için olacağı derkârdır.

Bunların iki adama kifayet edecek olan bir daire tedarik etmemeleri ise herkesin kendi keyfinde hür olması mütalâasından neş'et eder. Hem daire isticarına ise mahal de yoktur. Zira daireler mutfaklarını kendileri idare edecek olan familyalara mahsus yerlerdir.

Nasuh Efendi ve refikinin ihtiyar-ı ikamet eylediği işbu ikinci kata, birinci nev'iden dört ve ikinci nev'iden kezalik dört ve dairelerden dahi iki bap mesken vardı ki, bunların beherini dörder oda hesap edersek tamam yirmi dört oda demekti. Mahall-i mezkûreden ikincilerin bizimkiler tarafından isticar olunan ikisinden maada birisi boş olup, birisi bir Moskoflu talebe tarafından ahz edilmiş ve birer adamlık bekâr odalarından birisi boş olup, ikisi iki Alman kardeşler ve diğeri dahi yalnız bir

Moskof tarafından alınmıştı. Dairelerin ise ikisi dahi dolu olup birisinde familyasıyla beraber Paris'li bir tarih-i umûmî hocası ve diğerinde dahi talebeye akçe ikrâzıyla taayyüş eder yine Paris'li bir familya halkı sâkindi.

İlk Moskoflunun ismi Petroviç ve diğerinin İvanoff ve Alman kardeşlerden birisinin ismi Friedrich ve diğerinin Guillaume ve muallim familyasının adı Hyrienne ve sarraf familyasının ismi dahi Savemond olduğu burada kaydı lâzım gelen malûmattandır.

Petroviç nefs-i Moskova şehrinden oldukça zengin, iri yapı, sarı saçlı, mavi gözlü, fakat bir dereceye kadar güzel adam olup, İvanof ise Tiflis halkından kezâlik zengince orta boylu nahif endamlı, karayağız ve mamafih güzelce bir delikanlıdır. Alman kardeşlerin ikisi de bir kalıptan dökme gibi birbirine benzer, yani ikisi de hem enli, hem uzun, kumral tüylü, ne güzel, ne çirkin çocuklar olup bunlar Bavyeralı yani bira hemşehrisi asıl Alman oğlu Alman'dır. Hyrienne familyasının pederi olan Monsieur Hyrienne ellisini tecavüz etmiş, fakat bu ömrü içinde tarihten başka hiç bir şeye heves etmeyerek, tarihi ise güya bugünkü bir mesele imiş gibi tamamıyla ezberine almış, sakalı, bıyığı matruş, orta boylu, şişman, mavice gözlü, iri burunlu bir Fransızdır. Zevcesi Madame Hyrienne yaşça kocasıyla muadil, uzun boylu, zayıfça ve esmer yağız oldukça nazik bir karı olup, hemşiresi yani Monsieur Hyrienne'in baldızı Madame Garnold henüz otuz yaşında ve oldukça beyaz ve güzelce bir karı olduğu halde kocası Monsieur Garnold'un pek uygunsuz bir adam çıkmasından dolayı ayrılmış ve eniştesi yanında âdeta çocuk dadılığı ifa etmekle yiyecek bir lokma ekmek bulabilmekte bulunmuştur. Zira Paris'te kardeş kardeşe muavenet etmek hamiyeti değil, fakat iktidarı azdır. Hyrienne'in Poliny isminde bir kızı vardır ki on sekiz yaşına varmış olduğundan pederine kolaylıkla çaresi bulunmaz bir baş belâsı olmuştu. Zira bîçare Monsieur Hyrienne zengin olan bahtiyarlardan bulunmadığı cihetle kızına verecek cihazı olmadığından ve cihaz bulunmadıktan sonra dahi kızına müşteri çıkmayacağı derkâr olduğundan, bunun için ne kadar kasâvetlense yeri vardı. Poliny'den maada evlâdı ise on iki yaşında Jean nam oğlu idi. Bu kadar kalabalık bir familyanın üç oda ve bir saloncuktan ibaret

daireye sıkışmaları dahi servetçe olan iktidarlarını muvazeneye kifayet eder. Savemond familyasına gelince, Madame Savemond isminde kırk yaşında şişman bir karı ile Alfred Savemond isminde on sekiz yaşında çirkin ve sevimsiz bir oğuldan ve bir de Rose isminde Savoie'lı bir işçi karıdan ibaret ve gerek azlık ve gerek servet cihetiyle ikinci katın en mes-'utlarından madut idi.

İstanbul'da bir mahalleden bir mahalleye göç eylediğiniz zaman mahallenin kadınları hareminize gelip vazife-i hoş-âmedîye müsaraat gösterirler. Vakıa bunların şu ilk ziyaretleri hareminizin istihzaya şayan ahvali var ise onu görmek emel-i aslîsine mübtenî olduğu şüphesiz ise de, mahaza bu hâl sür'at-i muarefeye yardım edeceği cihetle her hâlde makbul olmak lâzım gelir. Paris'te ise böyle konu komşu ile icap eden muarefe pek tez ve pek kolay hâsıl olmaz. Zira muarefe hâsıl olmak yani iki komşu birbiriyle merhabalaşmak için ya daireleri kapısından girer veya çıkar iken veyahut merdiven üzerinde tesadüfle boyun eğmekten başlamak lâzım gelir. Nasuh bu meseleyi bilir idiyse de muarefe peydası için aylar müruruna katlanamadığı ve bir haneye yabancı girer gibi girip çıkmayı dahi sevmediği cihetle, daha vürudunun ertesi günü komşularının birer birer kapısını çalıp girerek ve "Hanımlar! Efendiler! kendimi size yeni komşunuz olmak üzere takdim ederim ve sizi taciz edecek hiçbir hâl ve hareketim vukua gelmeyeceğini vaadle hakkımda teveccühünüzü rica eylerim" vadisinde mukaddimeler bast ederek derhâl rabt-ı rabıta-i muârefeye muvaffak olmuştu. Moskoflar Nasuh'un bu hareketinden memnun kaldılar. Zira Avrupa'nın en çelebi milleti Moskoflar addedilse şayandır. Zira insan oğluna derhâl temayül ederek ana, baba, kardeş gibi ısınmakta Türklerden bile mukaddemdirler. Almanlar Nasuh'un hareket-i lâübaliyânesine taaccüp etmişlerdi. Çünkü onlar İngilizler kadar da sıcak değildirler. Hele Fransız familyalarınca Nasuh'un bu hareketi yabancılığına hamledildi. Zira Paris'te ya bir menfaat-i şehvaniyye veyahut bir faide-i nakdiyye icap eylemez ise birbirini bilmeyen iki adam arasındaki münasebet pek bayağı bir hâlde kalır gider.

Nasuh Efendinin komşularıyla akd-i muarefe eyledikten sonra o gün için göreceği iş gidip Cartrisse ile Catherine'e birer vizite vermek olduğundan bunun için Gardiyanski'ye dahi teklif-i refakat eylediyse de, Gardiyanski o gün göreceği bazı hemşehrileri olduğundan bahisle refakati kabul etmedi. Zira bunlar Paris'te yekdiğerini hürriyet-i kâmile içinde bırakmak şartıyla akd-i refakat eylemişler ve beraber ikâmeti dahi bu suretle kararlaştırmışlardı. Binaenaleyh Nasuh kendi başına hanesinden çıktı ve Odéon Meydanı'ndan bir araba tutarak "Rivoli Sokağı'nda Hôtel Brighton, numara iki yüz on sekiz" emrini vererek Sanayi Köprüsü'ne doğru yola revan oldu.

Buraya kadar defaetle haber vermiş olduğumuz vechile Nasuh Paris plânını ol kadar ezberlemiş ve ol payitaht-ı cesîmin panoramasını (manzara-i umumiyyesini gösterir resmini) ve ebniye-i âliyyesi resimlerini ol kadar mütalâa eylemiş idi ki, bu kere Rivoli Sokağı'na doğru seyahat eder iken güya kırk yıldan beri ikâmet etmekte bulunduğu bir memlekete seyahat ediyormuş gibi esna-yı râhda tesadüf eylediği Enstitü Sarayı ve Louvre ve Grand Hôtel de Louvre ve Tuileries Sarayı ve Palais Royale misillü ebniye-i âliyyeyi hep kendi kendisine tanır, temaşa ederdi. Nihayet Brighton Hôtel'ine vardı ve Cartrisse ile Catherine'in mahall-i ikâmetleri numarasını öğrenerek evvelâ Cartrisse'in yanına girdi:

Cartrisse - Vay bonjur Monsieur Nasuh! Pek geç kaldınız ya!

Nasuh - Bonjur Madame! İşlerim ancak bitebildi. Lâkin sizi Paris'te arayanlar Londra'da bulacaklar demek.

Cartrisse - Niçin?

Nasuh - Vakıa Paris'in en şerefli bir yerinde ikâmeti ihtiyar eylemiş iseniz de büsbütün İngilizler ikâmetgâhı olan mahallini intihap etmişsiniz.

Cartrisse - Hakkınız vardır. Bizim merdüm-giriz Catherine'i insan içine sokmak mümkün müdür? İngilizler dahi kendisi gibi insandan kaçar adamlar oldukları için burasını tercih eyledi.

Vakıa Rivoli Sokağı'nın bu semti Tuileries Sarayı ile karşı karşıya ve Palais Royale ve Concorde meydanları gibi umumî meydanlar vesair muteber yerler ile hemcivar olduğundan,

Paris'in en şerefli yeri addolunur ise de bir sırada bulunan Hôtel Maurice ve Hôtel Windsor ve Hôtel Brighton ve Hôtel Wagram ve Hôtel Rivoli gibi büyük misafirhaneler hep İngilizlerin karargâhı olmasıyla âdeta Londra demek gibi bir şeydir.

Gerek Cartrisse'in teklifi ve gerek Nasuh'un hahişi üzerine Catherine'i ziyarete gittiler. Catherine'in Hôtel Brighton'un ikinci katında gayet mükellef bir dairenin yine gayet mükellef salonu içinde bulunduğu zaman gösterdiği tavır, Messagerie Impériale vapurundaki tavrına dahi makis değildi. Güya kendisi Fransa İmparatoriçesi Eugénie imiş de Devlet-i Aliyye sefirini huzuruna kabul ediyormuşçasına bir tavr-ı vakurâne ile istikbal ederek Nasuh'un öpmesi için elini uzatmaya hemen ramak dahi kalmamıştı.

Karının bu tavrına âdeta hande-i istihfaf ile güleceği gelen Nasuh içinden doğru galeyan edip gelen kahkahayı yine derununda sarf ve istihlâk ederek zahirde karının muamelesine mukabele-i lâzıme olarak gayet ağır ve vakur bir muamele gösterdi ki, Cartrisse taaccübünden Nasuh'un yüzüne baka kaldı.

Bu tavr-ı muamelede bulunan bir karı ile ne söz bulunur da söylenir? Hâlbuki Nasuh murat etmiş olsa idi söyleyecek ve karıya dahi söyletecek söz bulabilirdi. Ancak Catherine'in Fransa'yı beğenip beğenmediğine dair gayet muhtasar bir yolda sorduğu şeylere o dahi gayet kestirme bir yoldan cevap vererek beş on dakika vakit geçirdikten sonra kalktı, yine geldiği gibi bir resm-i veda icra olunarak oradan çıktı.

Gitti zannetmeyiniz. Cartrisse salıverir mi? Zaten salıverecek olsa da Nasuh gider mi? Bu kere Cartrisse'in odasında arîz ve amîk söze koyuldular.

Söylenen sözlerin iptidası Nasuh'un Fransa ve bahusus Paris hakkındaki fikrinden ibaret olup, Nasuh Fransa'ya dair hariçten aldığı malûmatı henüz hakikate tatbik etmemiş olduğunu cevaben arz ederdi. Derken söz yine o elâ gözlü Catherine cenaplarına intikal eyledi:

Cartrisse - Ey Monsieur Nasuh! Bizim kraliçe Catherine'i nasıl buldunuz? Rusya İmparatoriçesi Catherine ile bunun arasında ne fark görüyorsunuz?

Nasuh - Hemen hiçbir fark kalmamış! Kendisinin tavr-ı mültefitânesine hayran olanlar zât-ı hükümdarîlerini vapurda tesadüf ettirmeyi dua etmelidirler.

Cartrisse - Evet! Vapurda can sıkıntısından sizin gibi adamlara iltifat derecesine tenezzül ederdi.

Nasuh - Ey burada canı sıkılmaz mı?

Cartrisse - Bana kalsa pek sıkılır. Lâkin sıkıldığını bir türlü itiraf etmiyor.

Nasuh - Ne ile vakit geçirir?

Cartrisse - Bütün gün piyano başında.

Nasuh - Gezmeye filân?

Cartrisse - Zaten şimdi havalar kış. Nereye gitsin? Pek sevdiği bir müzika var ise bazı kere operaya gider.

Nasuh - Fakat kimse ile görüşmez öyle değil mi?

Cartrisse - Ona ne şüphe? En başta scena üzerindeki locaya abone olmuştur. Çünkü o locanın suret-i mahsusada tanzim olunan perdeleri gerek ziyayı ve gerek hariçten şuâ'-i enzarı men ederek içindeki zevatı umumun dürbîn-i imtihanından muhafaza eyler.

Nasuh - Locasına da kimse girmez ha?

Cartrisse - Benden başka kimse girmez.

Nasuh - (Tebessümle) Vay gidi merdüm-giriz vay!

Cartrisse - Ya ne zannettiniz idi? Siz o mahut bûse-i zafere kolay kolay nail olurum hulyasında mı idiniz?

Nasuh - Ben size kolay kolay nail olacağımı söz vermedim. Mutlaka nail olacağıma söz verdim.

Cartrisse - Bana kalır ise ....

Nasuh - Size kalmaz. Korkmayınız! Ey operadan başka hiçbir salona gitmez mi? Buraya da ahbabını kabul etmez mi?

Cartrisse - Pek nadir!

Nasuh - Geceleri erken mi yatar geç mi?

Cartrisse - Ama istintak ha!

Nasuh - Yok ama verdiğim sözü icra etmek için işi böyle inceden inceye sormaklığıma müsaade buyurunuz.

Cartrisse - Doğrusunu ister iseniz operaya ve bir salona gitmediği geceler hemen erkenden yatar.

Nasuh - Sabahleyin!

Cartrisse - Sabahleyin pek erken uyanır imişse de kendisini bekleyen hiçbir işi olmadığı için kapısını açmaz imiş.

Nasuh - Kendi kendisini hapsedermiş ha?

Cartrisse - Onun gibi bir şey! Lâkin ona sorsanız öyle değil. Hulyalarıyla eğlenirmiş.

Nasuh - (Biraz düşündükten sonra) Baloya meyli var mıdır?

Cartrisse - Asla!

Nasuh - Balodan mı nefret eder, yoksa mutlaka oyundan mı?

Cartrisse - Ben onun hızlıca adım attığını dahi bilemem.

Söz burada bir hayli müddet kesildi. Nasuh düşünmeye vardı ol kadar ki Madame Cartrisse Nasuh'u ikaza mecbur olarak:

Cartrisse - Ey ama ben bu bûse-i zafer makulesinden dahi vazgeçtim. O lâkırdıyı bıraksak da bari biraz söz teati etsek.

Bu söz üzerine Nasuh mütalâat-ı vakıasından derhâl kendisini kurtarıp Cartrisse ile sair cihetten musahabeye başladı. Cartrisse kendisini Paris'in familyaları içine sokacağı hakkında vaadler verdikçe Nasuh'un memnuniyeti müzdâd olurdu. Gardiyanski hakkında dahi sözler söylendi. Neticesinden anlaşıldığına göre Cartrisse'in Nasuh hakkındaki teveccühü kadar Gardiyanski hakkında da teveccühü olup bademe kendilerini ziyarete geldikçe onu da getirmesi sûret-i mahsûsada hem de defaetle rica eyledi.

İşte bu ikinci defasında Cartrisse'in odasında edilen içtima ve müşâfehe şüphesiz bir buçuk saatten ziyade imtidat eyledikten sonra Nasuh resm-i vedâı bilifa çıktı.

Yine gitti zannetmeyiniz. Hiç Nasuh Catherine'in Cartrisse'ten tedkik eylediği ahvâl-i garibesi üzerine bir serrişte aramadan hoteli terk eder gider mi? "Böyle insan olmaz! Bahusus böyle bir karı olamaz!... Mutlaka bunda bir iş vardır ki ben o sırra vakıf olamaz ve Cartrisse'ten bûse-i zafer alamaz isem kahrolurum!..." demişti.

Bu söz hâlâ zihninde olduğu hâlde hotelin concierge'i (yani kapıcısı demek olan dizdârı) yanına inip genç zamparaların bu adamlardan malûmat almak üzere yanlarına girdikleri zaman gösterdikleri cali tavr-ı mahcubâne ile mukaddeme-i kelâm olan beş franklık bir altını takdim eyledi. Böyle bir "pourboire" şarap parası verildiği zaman kapıcıların "votre serviteur Monsieur!" hizmetkârınızım, bendenizim efendi! cevabıyla muntazır kalmaları usuldendir. Bu intizarı görünce şu suretle ifade-i merâma başladı:

Nasuh - Gece hotelin kapısı kapandıktan sonra içeriden dışarıya çıkanlar veyahut dışarıdan içeriye girenler var mıdır?

Kapıcı - Hotel büyük! Eksik değildir efendim!

Nasuh - Hayır! Sualimi anlamadınız. Eğer istediğim malûmatı sizden alabilir isem, siz de benden istediğiniz kadar mükâfat alacağınızı elbet anlamışsınızdır.

Kapıcı - (Yılışarak) Canım orası öyle ya!

Nasuh - Dairesine girmek için gecikmiş veyahut bir mühim işi için rastgele dışarı çıkmaya mecburiyet görmüş olanları sormuyorum. Haniya şu dışarıya çıkacak bir lüzûm-ı zâhirîsi olmadığı hâlde ....

Kapıcı - (Hâlâ yılışık olduğu hâlde) Anlıyorum efendim, anlıyorum. Kocasını uyuttuktan sonra baloya kaçan karıların çıktıkları gibi! Değil mi?

Nasuh - Tamam öyle!

Kapıcı - Burası İngilizlerin karargâhı olduğunu bilmiyor musunuz?

Nasuh - Bu hotelde İngilizden başka kimse de yok değil a?

Kapıcı - Durunuz bakayım biraz düşüneyim!..... Siz karı soruyorsunuz. Öyle değil mi?

Nasuh - Öyle olacağı derhâl anlaşılabilir.

Kapıcı - Hayır efendim! Öyle bir karı burada yoktur. Yalnız bir erkek vardır ki bazı kere gece yarısından bir saat evvel çıkar ve sabah açılırken avdet eyler. Bu delikanlıya merhamet ettiğim için gece kendisine kapıyı açmakta asla suubet göstermem. O da kendisine lâyık olanı icradan geri durmaz ya! Allah için iti-

raf edelim! On franktan aşağı bahşiş vermez. Haniya on frank da insanı gece yatağından kaldırtabilecek bir paradır.

Nasuh - Ey bu delikanlı kimdir? Kimin nesidir?

Kapıcı - Ha bakınız size şunu da itiraf edeyim ki ben onun kim olduğuna dikkat bile etmedim. Etmedim değil edemedim! Bir İngiliz ama her zaman çıkar iken şapkasını burnu üzerine kadar indirir. Mendilini de ağzına tutar. Ol saat anlaşılır ki kendisini göstermek istemiyor. Benim de neme lâzım? Ben yalnız on frangı görmek isterim. O bana on frangı göstersin de varsın yüzünü göstermesin!

Nasuh - Bu delikanlının çıktığı geceler malûm mudur? Muayyen midir?

Kapıcı - Hayır pek de muayyen değildir. Yalnız ekseriya pazar akşamlarını geçirmez.

Nasuh - Ey bundan başka böyle hırsızlamadan kimse çıkmaz ha? Bahusus karılardan?

Kapıcı - Hayır efendim hayır! Karılardan kimse çıkmaz.

Nasuh - (Biraz teemmülden sonra) Teessüf ederim ki benden bir napolyon daha bahşiş alamadınız.

Kapıcı - (Yılışarak) Sizin ahz ü i'tânız bu hotel içinde olacaksa napolyonu bir defada alamaz isem bile birkaç defada olsun alabilirim.

Nasuh - İnşallah! Adiyö!

Kapıcı - Bonjur Monsieur!

Üçüncü Bap

Nasuh Efendi Brighton Hôtel'inden çıkıp Champs-Elysées tarafına doğru büküldü ve yürümeye başladı ise de, zihni gayet meşgul olduğu henüz ilk defa olarak gördüğü memleketin en meşhur bir sokağı içinde iki tarafına bakmaya dahi meydan bulamamasından anlaşılırdı.

Nelerle zihni meşgul idi?

Onu kim bilir? Fakat altı yüz adım kadar gittikten sonra kendi kendisine "Rivoli Sokağı numara *** ha? İşte şu büyük konak olacaktır" diye bir büyük konağın kapısına teveccüh eyledi.

Biz Rivoli Sokağı'nda üç yıldız adresini tanırız. Bu adres Madame Mapercine namıyla Lyon'dan Paris'e gelirler iken şimendiferde tesadüf eyledikleri kadının mahall-i ikâmetini tayin eder. Nasuh hazır Rivoli Sokağı'na kadar gelmişken bir de Madame Mapercine'in hatırını sual etmeyi tensip eylemiş olduğundan, kapının çıngırak düğmesini çekti ve kapı açılıp içeriye girdi ise de, burası Hôtel Brighton olmadığı ve bir hususi konak olduğu zahir hâlinden anlaşılırdı.

- Kendisini istikbal eden üstü başı gayet temiz bir uşağa "Madame Mapercine" ismini verdiği zaman uşak müteaccibâne bir tavırla Nasuh'un yüzüne bakıp "Efendi! Yanlış gelmiş olmalısınız! Burası Madame Mapercine'in konağı değildir" deyince Nasuh pek fena surette bozulmuştu. Öte tarafta bu sual ve cevabı işitmiş olan yine üstü başı temiz ve fakat ihtiyar bir uşak telâşla geldi ve "Hayır efendim hayır! Yanlış söyledi Madame Mapercine'in konağı burasıdır! O bilmez hata eyledi" yollu izahatla her ne kadar olsa Paris'in acemisi olan Nasuh'u müteselli edebilmişti. Evvelki uşak "Canım burası nasıl Madame Mapercine'in konağı olabilir ki o ismi hiç bile işitmemişiz" diye dursun, ihtiyar uşak "Sizi kim diye haber verelim efendim?" sualine "Dünkü gün Lyon'dan gelir iken şimendiferde tesadüf şerefine nail olan iki yolcudan birisi deseniz kifayet eder" cevabını alıp da bu haberi mahalline isal etmeye gittiği zaman evvelki uşak "Çıldırmak işten bile değil! Bizim hanımın altı aydan beri Paris'ten dışarıya çıktığı yoktur. Bu herif çıldırmamış ise onun yerine ben çıldırayım" diye mırıldanmakta kalmıştı.

Bu ihtilâf-ı hitab ve cevap Nasuh'u dahi merakta bırakmış olsa becadır. Ancak ihtiyar uşak avdet edip de "Buyurunuz efendim! Teşrifinize muntazırdırlar!" cevabını getirdiği ve Nasuh'u alıp Madame Mapercine'in huzuruna götürdüğü zaman Nasuh şimendiferde tesadüf eylediği kadından başka bir kadın görmemişti.

Evet! Gördüğü kadın Madame Mapercine'in hem de tâ kendisiydi. Lâkin hâl yolda gördüğü hâl değil. Vagondaki Madame Mapercine'in hâl ü şânından kendisinin pek bayağı bir şey olmadığı anlaşıldığı hâlde salondaki Madame Mapercine'in pek büyük familyadan bir kadın olduğu anlaşılırdı. Yolda

imtihan eyledikleri ahvali üzerine bu kadın için "Ne ağır başlı, ne hafif meşrepli, ne feylesof, ne dindar, ne Fransız, ne İngiliz, ne Alman!.... diye her hükmü selb eder bir hükm vermiş idiyseler de bu kere Madame Mapercine'in gayet mültefit, gayet zarif, şen şetaretli! nâzik!....." bir kadın olduğu görüldü. Zira Nasuh bu suretle kabul eylemişti ki gösterdiği tavr-ı âlem-pesendâne ile Nasuh vücudunun her kılı dibinden ve her mesâmâtından birtakım acayip ve garip hisler tereşşuh ediyor zanneylemişti.

Hâl ve hatır soruştuktan ve Gardiyanski'ye dair birkaç çift lâkırdı teati eyledikten sonra Madame Mapercine Nasuh'un nereli olduğunu ve Paris'e ne iş için gelmiş bulunduğunu suale başladı. Ama öyle olur olmaz sual değil. İstintak! Binaenaleyh Nasuh dahi yolda Gardiyanski'ye hikâye etmiş olduğu ahvalin hemen cümlesini Madame Mapercine'e bittakdir, ondan sonra mezburenin fikir ve mütalâa ve heves-i imtihanına dair güya derin perdeden yanaştırdığı suallere pek zarifâne ve hâlşinasâne verdiği cevaplarla dahi bayağı hüsn-i teveccühünü celp eyledi. Zira bir saatten ziyade musahabetten sonra veda ederek çıktığı zaman "Monsieur Nasuh Efendi! Her salı akşamı konağımızda cemiyet-i ülfet vardır! Eğer refikiniz Gardiyanski ile beraber teşrife rağbet buyurur iseniz yalnız beni değil cemiyet-i ahbabı bile memnun edersiniz" demiştir.

Nasuh'un Madame Mapercine konağından çıktığı zamanki hâli Hôtel Brighton'dan çıktığı zamanki hâline de makis değildi. Şu genç uşağın kendi hanımı ismi ne olduğunu bilememesine ve hele hanımının Lyon'a seyahat eylediğinden haberdar olamamasına ziyadesiyle taaccüp ederek bu işte dahi ucu görünüp duran garabeti elbette meydana çıkaracağı ümidiyle teselli bulmaya çalışmıştır.

Rivoli Sokağı'ndan kendi ikâmetgâhına kadar piyade olarak gelmek işbu ilk gün için seyahatin derece-i kâfiyesi olacağı hesabıyla Nasuh artık başka yere azimete lüzum göremeyerek yavaş yavaş hanesi semtine avdet eyledi. Kendi hesabına göre Monsieur Gardiyanski'yi hanesinde bulacak idiyse de bulamadığından ve akşam taamına ise daha bir buçuk saatten ziyade vakit olduğundan dairesi kapısı önünde rast getirdiği tarih hocası Monsieur Hyrienne'i odasına davet ederek onunla bazı mükâlemeye mübaşeret eyledi.

Böyle bir adamla Nasuh'un edeceği mükâlemenin neye dair olacağı biz söylemeden anlaşılacak bir şeydir. Monsieur Hyrienne bu âlemde tarihten başka neye dair söz söyler. Evvel emirde söz Nasuh'un Türk olması ve bu defa Paris'e gelmek için mebde-i azimeti İstanbul bulunması suretinden ibaret olduğu hâlde Monsieur Hyrienne Türk ve İstanbul namlarından bin fıkra-i tarihiyye açarak hele Nasuh'un dahi Osmanlı mesail-i tarihiyyesinde pek de kendisinden aşağı kalmadığını görünce artık lâkırdının silsilesine hatime çekecek taam vaktinden başka bir şey kalmadı. Hem de güneş gurup edip de Monsieur Hyrienne'in baldızı kendisini taama davet eylediği zaman, tarih meraklısı olan o koca muallim Nasuh'tan bayağı mahzunen müfârekat eylemişti. Nasuh ise Monsieur Gardiyanski'nin hâlâ vürud etmediğini görünce "şayet lokantada bulurum" diye kalktı, Provenceli kardeşlerin lokantasına gitti.

Filvaki refikini orada bulmuştu.

Nasuh - Sizi şimdiye kadar hotelde bekledim.

Gardiyanski - Ben de sizi burada beklemekteydim. Yoksa Paris'te iki refikin birbirini hanelerinde bulamazlar ise müşterisi oldukları lokantada bulabilecekleri sizin rehnümâ-yı seyyahînde musarrah değildir?

Nasuh - Benim aklıma bu geldi. Bir değil birkaç rehnümâya malik olduğum hâlde böyle sarahate dest-res olamayışıma gerçekten taaccüp edeceğim geliyor.

Bir yandan bu lâtifeyi ederek diğer taraftan dahi garsonun getirmiş olduğu altmış santimlik bir bifteği iki refik âdilâne pay etmeye başlamışlardı. Nasuh o günkü sergüzeştinin hülâsasını refikine arz eyledi. Gardiyanski Madame Mapercine'in kendisine gıyaben göstermiş olduğu hüsn-i kabule ve Cartrisse'in teveccühât-ı daimesine teşekkürden sonra o dahi o gün hemşehrileriyle görüştüğünü ve eğer Napolyon'un Rusya politikası böyle soğuk ve tehlikeli devam eder ise, yakında bir Lehistan ihtilâlinin daha serzede-i zuhur olması ihtimalden baid olmadığını Nasuh'a anlattı.

Mevsim kış olmak münasebetiyle ba'de't-taam ya bir tiyatroya veyahut bir gazinoya veyahut şarkılı bir kahveye gitmek imkânı elde olup, hatta Gardiyanski buna hâhiş dahi gösterdi

ise de Nasuh Paris'e vüsulü müş'ir-i mektub ile yol mesarifini mübeyyin defteri bu gece terkîm ve tanzim edeceğinden bahisle dostunu istediği yere gitmekte hür bırakarak kendisi doğruca konağına avdet ve yazıya mübaşeret eylemiştir. İşi bittiği anda dahi yatağına girmiş olduğundan, tamam gece yarısı alafranga saat on ikide avdet eden Gardiyanski Nasuh'u uykuya varmış bulunca Paris'te taayyüş eden bir adamın gece yarısından evvel uyumasına taaccüp eylediyse de, bunu Nasuh'un henüz hükmü devam eden âdât-ı Osmaniyyesine hamlederek mazur gördü.

Nasuh'un ertesi sabahki işi öyle bir iştir ki bunu her Paris'e gidenler yapmak lâzım geldiği hâlde taaccüp olunsa sezadır ki, gidenlerin hemen yüzde doksanı buna lüzum görmezler ve yüzde onu lüzum görseler dahi hakkıyla ve lâyıkıyla beceremezler. Bu ise yeni gelinmiş olan memleketi dahilen ve devren bir seyahat etmektir.

Nasuh Efendi bu seyahati pek mükemmel icra etmek kararıyla ertesi sabah kalktı ve refiki Gardiyanski ile kahvaltısını ettikten ve fikrini bir kere dahi ona teklif ile adem-i kabul cevabını aldıktan sonra, Saint Michèle Bulvarı'ndan saat pazarlığıyla bir araba tuttu. Fakat arabanın içine binmedi. Zira bundan mukaddem dahi haber vermiş olduğumuz vechile Paris şehrini arabacılar kadar hiçbir kimse tanıyamadığından ve Nasuh her gördüğü şey hakkında istediği ve hiç bir rehnümada bulamayacağı malûmât-ı mufassala ve hususiyyeyi arabacıdan almak kararında bulunduğundan çıktı. Arabacının yanı başına oturdu.

Boulevard Saint Michèle'i cenuba doğru indiler ve ondan Saint Jacques Sokağı'na bükülüp, Paris rasathane-i kebirini sağ taraflarında görerek Saint Jacques Bulvarı'na girdiler. Badehu Boulevard D'Italie ve Boulevard de La Gare ve nihayet Bercy köprüsünü geçerek Boulevard de Bercy ve Boulevard de Reuilly üzerinden tren meydanına kadar geldiler.

Vakıa işbu bulvarlar Paris'in kenarları demek olduğu cihetle temaşaya şayan olan hususât buralarda nadir ise de, Paris'te yaşayan bir adamın buralara nadiren yolu düşeceğine ve Paris'i tanımak isteyenlerin ise bu yerleri görmeleri lâzımeden addolunacağına mebni Nasuh her gördüğü yerleri hıfzına almak için nazarının var kuvvetini sarf ederdi.

Trône Meydanı müdevverü'ş-şekl bir yer olup birçok yollara maksim ittihaz edilmiş olduğundan orada bir çeyrek kadar teneffüsten sonra yine yola revan oldular. Bu kere tuttukları yol Boulevard de Charonne olup onun üst tarafında Ménilmontant Bulvarı'na gelip de meşhur Pére-Lachaise Mezarlığı'nı sağ taraflarında görünce Nasuh kendi kendisine "Bu mezarlık dahi beni bir gün işgal edecektir. Zira medeniyet-i cedîdenin vâzı'ı olan olanlarla görüşmek isteyenler, onların en kalabalık kısmını burada bulabilirler" demişti. Daha yukarıda Bellevile Bulvarı'nı tâ Boulevard de La Fayette ile iltisak eylediği mahalle kadar mürur eyledikten sonra, La Fayette Bulvarı'na girdiler ve o koca caddeyi tâ Opera'ya kadar indiler.

Bir teneffüs mahalli dahi burası ittihaz olunduğundan ve seyahatin bu derecesi için üç buçuk saat kadar yol yürümüş bulunduklarından Nasuh arabacıya yirmi dakika kadar teneffüse meydan verip kendisi Opera Tiyatrosu'nun etrafını gezdi ve biraz acıkmış olan midesine imdat olmak üzere birkaç kurabiye filân alıp, bir yandan dahi onları tenavül eyledi.

Müddet-i teneffüs münkaziyye olduktan sonra yeni ve meraklı yolcu yine arabasına binip Capucins Bulvarı'ndan Madeleine'e geldikte, "gerek burası ve gerek bunun gibi başlıca noktalar hep birer hususî ziyaretlere muhtaçtırlar" diye Saint Honoré Sokağı'ndan ve Elysée Sarayı yanından Champs-Elysées'ye inince arabacı Tuileries Sarayı'na doğru inip asıl görmek lâzım gelen yerleri göstermek istediyse de, Nasuh "Ben oralarını ne zaman olsa görebilirim" diye Champs-Elysées'yi Yıldız Kavsi Zaferi'ne kadar çıktıktan sonra Rue Vernet Caddesi'nden ve meydanından Iéna Köprüsü'ne indi ve 1861 senesinde Paris sergi-i umûmîsinin kurulmuş olduğu Champ de Mars denilen meydana girip oradan De Duquesne ve Montparnasse caddeleriyle yine Saint Michel Caddesi'ne girerek Provenceli Kardeşler Lokantası'na indi; ama ceman yekun yedi saati geçmiş olan bu seyahat az kalmıştı ki akşam taamı vaktini de geçirsin. Arabacının hakkını tamamen tediye ve bir frank dahi şarap parası i'tâ eyledikten sonra lokantaya girip Gardiyanski'yi yemek başında buldu.

Artık bu hâlde söylenecek lâkırdının mutlaka edilen seyahata dair olacağına şüphe edilemez. Hâlbuki bunların oturduk-

ları sofrada bulunan birkaç Fransız dahi Nasuh'un sebat-ı tahammülüne aferin demişlerdi. Zira böyle bir seyahati nefs-i Paris ahalisinden yüzde birinin bile icraya muvaffak olamadığı teslim edilmişti.

O gece civarda kâin Odéon tiyatrosunda Scribe nam muharrir-i meşhûrun bir komedyası icra edileceği ilân olunmuş bulunmasıyla, bazı Fransızlar tiyatroya gidip oyunu temaşa etmeyi kararlaştırdıkları sırada, Gardiyanski dahi bu bapta Nasuh'a bir teklifçik eylemişti. Nasuh pek de muvafakat göstermeyince sofrada bulunan bir Fransız dedi ki:

- Şayet efendi Scribe'in nasıl bir mahir muharrir olduğunu tanımadığı için oyuna rağbet göstermiyor.

Nasuh - Estağfurullah efendi! Scribe'i tanırım. Haniya şu Gymnase tiyatrosunun vodvil oyunlarını yazan zat değil mi? Haniya bu hizmetle kazandığı para ile mübayaa eylediği sayfiyenin kapısına şu beyti dahi yazmıştı:

Le théâtre a payé cet asyle champêtre,
Vous qui passez, mercie,
Je vous le dois peut-etre,

Tercümesi:

"Bu melce-i bedevîyi tiyatro te'diye eyledi! Ey âbir! Teşekkür ederim. Belki size de teşekküre borçluyum".

Nasuh'un şu suretle isbat-ı müddea edişi hazır bulunan Fransızların istiğrabını mucip olmuştu. Zira onlar henüz iki günden beri Paris'te bulunan bir Türk'te bu derece vukuf ve malûmata asla muntazır değil idiler. Mahaza Nasuh yeni ahbabı dahi kırmamak için tiyatroya gitmeye muvafakat gösterdi.

Gittiler. Bu tiyatro bin yedi yüz sandalye ve sâir mecâlis-i muayyene ile donatılmış, icabına göre üç dört bin adam isti'abına kâfi, oldukça cesim bir şey olup bulunduğu semt talebe güruhunun semti olmak münasebetiyle erbâb-ı temâşâ ekseriya bunlardandır. Hem bu sebebe mebnidir ki pek eğlenceli olur. Zira Paris'te talebe güruhu (teşbih-i sakildir ama) bizim İstanbul'un tulumbacı güruhu kadar serbest olduklarından, her nerede cemiyet üzere bulunurlar ise kendilerine mahsus olan şenlikten ve şetaretten geri kalmazlar. Nasuh gerek oyunu ve oyuncuları ve

gerek müzikayı ziyadesiyle tahsin ederek gece tiyatrodan çıktığı zaman refikine "Bugünkü masraf bütçenin müsaadesini ziyadesiyle geçti ise de -Bir Türk'ün Paris'e İlk Muvasalâtı- serlevhasıyla tasavvur etmekte bulunduğum mufassal bir bend-i mahsus bu masrafı kapatabilecektir zannederim" dedi.

Dördüncü Bap

Dünkü gün edilen seyahati "Bir Türkün Paris'e İlk Muvasalâtı" serlevhasıyla bir bend-i mahsus olarak kaleme almakta bulunan Nasuh Efendi henüz işe başlamıştı ki tarih hocası Monsieur Hyrienne odasının kapısını dakk ederek istihsal eylediği ruhsat üzerine Nasuh'un yanına girdi. Bu zatın daha bonjur demeden söylediği söze dikkat olunur ise Nasuh hakkında peyda eylemiş olduğu teveccühün derecesi anlaşılır. Demişti ki:

Hyrienne - Açıktan açığa söyleyeyim Monsieur Nasuh! Gönlüm sizin musahabe ve muhazaranızdan pek hoşlandı. Zira bir kere başka ecnebiler gibi ..... miskin demek hata ise mahcup diyelim. ..... mahcup değilsiniz. Kezalik başka ecnebiler gibi ifrat derecede açık da değilsiniz. Şensiniz! Şatırsınız! Zekisiniz! Tarihi pek güzel mütalâa etmişsiniz! Tarihi sizin kadar güzel mütalâa edenler mutlaka feylesof olurlar! Hasılı sizden gönlüm pek hoşlandı. Hatta bu akşam familyaca hep sizin hakkınızda söz söyleştik. Zevcem beni tasdik eyledi. Baldızım dahi ona peyrev oldu! Vakıa bugün ders günü olduğundan sizi uzun uzadıya ziyarete vakit bulamayacak isem de, bir selâm vermek arzusundan dahi gönlümü men edemem. Nasuh, bu arz-ı muhabbete epeyce memnun oldu. Fakat nezaket hasebiyle memnuniyetinden ziyade teşekkürler eyledi. Tarih hocasıyla yine söze başladılar. Bu kere dahi hikmet-i tarihten bahs ederdi.

Vakıa Nasuh hakkında şimdiye kadar almış olduğumuz malûmattan anlaşıldığına göre, Nasuh en mükemmel tahsil edenlerin birisi idiyse de, tarih ve hele hikmet-i tarih mebahisinde Monsieur Hyrienne derecesine varmak şöyle dursun, onun yüzde yetmişi nispetinde de kalamazdı. Zira âlem-i vukufta şümul ve ihata sevdasında bulunan bir adamın, fünun-ı şettada maharet-i tamme peyda etmesine imkân olamayıp, Monsieur Hyrienne kadar tarih-şinas olmak için onun gibi tarihe

ihtisas peyda ederek tarihten başka hiçbir şeye atf-ı nazar-ı rağbet etmemek lâzım gelir.

Bu mesele dahi mevki-i bahse çekildi. Monsieur Hyrienne Nasuh'u bu bapta mazur gördü. Bahusus ki Nasuh dahi tarihçe Hyrienne derecesinde bulunacak olsa, o hâlde birisinin söylemeye, diğerinin dinlemeye ihtiyacı kalmayacağı dahi Nasuh tarafından dermiyan edildiğinden, bu suret Hyrienne'in koltuklarını kabartarak yeni komşusuna olan teveccühünü arttırdı.

Şu müşâfehe eğerçi Nasuh'u kuşluk vaktine kadar işinden alıkoymağa sebebiyet göstermiş idiyse de, bir diğer cihetten faydasını dahi mucip olmuştu. Zira esnâ-yı mükâlemede lüzum görülen bir kitabın celbi için Monsieur Hyrienne baldızı bulunan Madame Garnold'a nida eylemiş olduğundan, mezbure ise kitabı getirdiği zaman erkeklerle açtığı bir söz üzerine ilişip kaldığından, Nasuh Efendi bu hikâyemizin başlıca a'zasından olacağı mukarrer ve mukadder bulunan Madame Garnold'u dahi bugün hemen lâyıkıyla tanıyabilmiştir.

Biz işbu Madame Garnold için beyazca ve oldukça güzel, otuz yaşında bir karı demiş idik. Şu tavsif sıfat-ı zahiresine mahsus olup sîrete intikal edince, o gün edilen bir nebze sohbetten anlaşıldığına göre Madame Garnold gayet serbest ve şakayı, lâtifeyi ve hatta gülüp oynamayı sever!.. Ve kendisinin güzel olduğuna inandığı hâlde karıların güzelliği mahzâ erkeklerin rağbetini celp etmek hikmeti üzerine tarh olunduğunu da bildiğinden ve kibir ve gurur ve istiğna ise bu mergubiyeti mani olacağını itikad eylediğinden, gözüne hoş görünen erkeklere sokulmaya çalışır, kanı sıcak ve gayet sevimli bir karı idi.

Hatta alafanga âleminde ve bahusus Paris'te âdet olduğu üzere Nasuh Efendi karıya bir şeref vermek için bazı mehâmidini itiraf ve medh ü sena etmeye başladıkta, Mônsieur Hyrienne dahi kendisine peyrev olarak ve fakat bu derece memduh olan elmas gibi bir karının kocası adam çıkmadığından, gayet bîçare kaldığını dahi hikâye ederek, "Şimdi lâyık mıdır ki Monsieur Nasuh böyle genç ve güzel karılar bu derece mazlum olsunlar? Bunlara acımak merhamet ve mürüvvet-i insaniyye şiarındandır" demiş ve Nasuh'un bu sözü tasdikan söylediği sözlere Madame Garnold gibi bir karıya malik olmak değil, hatta o ünsiyyet ve musahabesi şerefine nail olmak bile kadir-

şinas olan insanlar için nimet-i uzmâ olacağı suretini işrap etmesi Madame Garnold'u sevincinden çıldıracak bir derece-i memnuniyete getirmişti.

Mülâhaza ediyor musunuz ki Paris'te Madame Garnold hâl ü şânında bulunan bir karının bilvücuh ama bilvücuh!... Meyl ve muhabbetini kazanmak için bu kadar ülfet ve sohbet kâfidir? Lâkin şu muvazeneyi her meseleye tatbik etmeye kalkışır iseniz aldanır ve ihtimal ki mahcup da kalırsınız. En ziyade dikkat edilecek şey, bu suretin Madame Garnold hâl ü şânında bulunan karılara mahsus olmasıdır. Yani bir karı olmalıdır ki o hüsnde, o sîrette olmakla beraber, kadir-nâşinas bir kocanın hakaretinden kurtulmuş ve kendi idaresine ancak muktedir olan bir eniştenin dairesine sığınmış olmalı ve nefsinin arzu eylediği nice mülâtefa ve mülâebeden ve îş ü nûş ve şevk ve tarabdan mahrum bulunmalıdır.

Madame Garnold ile peyda eylediği münasebet Nasuh Efendiye tesirden hâli kalmamış ise taaccüp eder misiniz? Öyle ise işte varınız daha ziyade taaccüp ediniz ki Nasuh kuşluk taamını etmek için hanesinden çıktığı zaman "Bir de Madame Garnold peyda eyledik! Ne olur ne olmaz! Elde böyle bir de Madame Garnold bulunması Paris gibi bir yerde pek lâzımdır!" demişti. Bu mülâhaza ve mütalâa üzerine istediğiniz kadar taaccüp etmekte muhtar iseniz de, yalnız bu kadar ilm ü hikmet ve akıl ve fetanetle müzeyyen gösterdiğimiz Nasuh Efendiyi bu akça pakça, şence, şatırca bir karı ile ilk mülâkatta heveskâr gibi göstermiş olduğumuzdan dolayı, bizi ta'yîbde haklı olamazsınız. Âsâr-ı sairemizde defaetle arz eyledik ki vakıa hikâye okumaktan bir garaz dahi hikmet-i insaniyyeyi ikmal etmektir. Ancak muharrir hayvan-ı nâtıkdan ibaret olan insanı kendilerinde erkeklik, dişilik olmayan melekler gibi göstermeye çalışır ise âdeta kalpazanlık etmiş olur. İnsanı insanlığa mahsus olan, hayvaniyeti ve hayvanlığa mahsus olan havassı ile göstermelidir. Ahvâl-i umûmiyyesinde beğenmeyecekleri bir şey olur ise, erbâb-ı mütâlâa onu bitta'yîb kendileri mümkün mertebe o gibi bir hâlden tevakki ederler ve bu hâlde memduh olan hâl ve hareketini tahsinden de geri kalmazlar. Ama "insan sizin hayal ettiğiniz gibi olmaz, benim hayal ettiğim gibi olur. İnsan olmak ister iseniz benim hayalhanemde halk etmiş olduğum şu

adam gibi olmalısınız" diye ortaya çıkan bir muharriri ta'yîb etmelidir ki, o zat erbâb-ı mütalâayı ya ahmak veyahut çocuk farzıyla kendilerini aldatmaya çalışır demektir.

Kuşluktan sonra bir yere gitmeyip doğruca odasına gelerek yazıhanesi başına geçmiş olan Nasuh akşama kadar beş tabaka kâğıda ancak aldırabildiği mektubu ikmal eyledi. Tamam hatimesini çektiği zaman artık gereği gibi yorulmuş olan zihnini dinlendirmek ve eğlendirmek için kendisinin müntahabı bulunan "Yokuştan çıktım yoruldum/ Ben bir hanıma vuruldum" şarkısını aheste beste okumağa başladı. Ama bir okuyuş ki öyle şarkı okumağa heves ederek okuyuş değil. Zihni hâlâ yazdığı şeylerle meşgul olduğu hâlde ağzının kendi kendisine teganni etmesinden ibaret! Ancak teganninin en tabiî ve lâtifi dahi bu olduğu erbâb-ı tecrübenin müsellemidir.

Ha erbâb-ı tecrübenin şu da müsellemi olmak lâzım gelir ki, insan gerek bazı ve gerek sair bir meşguliyetle zihnini epeyce yorduğu zaman, Nasuh Efendi gibi birkaç beyit şarkı okur veyahut birkaç perde çalgı çalar ise, bir enfiye çekmekten ziyade fikre sükûnet ve istirahat verir.

Meğer Monsieur Hyrienne odasında değil mi imiş? Nasuh'un şarkısı Osmanlı nagamatından olduğunu alafrangaya benzemediğinden anlayıp tamamıyla dinledikten sonra, ol bapta bazı izahat ahzi için yerinden kalkmıştı. Nasuh dahi odasında bulunan Gardiyanski'yi alıp akşam taamına gitmek için kapısından çıkarken, Monsieur Hyrienne ile burun buruna geldi.

Nasuh - Vay Monsieur Hyrienne! Siz misiniz? Affedersiniz. Mide boşaldı. Doldurmaya gidiyorum malûm a. Lâmbada zeytin yağı olmaz ise yanmaz. Hayat lâmbasının yağdanı ise midedir.

Hyrienne - Ona ne şüphe! Ben de şimdi o işi göreceğim. Fakat şu çağırdığınız şarkı pek hoşuma gitti. Galiba à lâ Ottomane (Osmanlıca) olmalı.

Nasuh - Evet! Yorgunluk bu ya!

Hyrienne - Ama pek güzel bir şey idi. Şunun güftesini öğrenebilir miyim?

Nasuh - Adam onun güftesi şiir diyecek bir şey değildir, diye "Yokuştan çıktım yoruldum/ Ben bir hanıma vuruldum" kelimâtını Fransızca'ya tercüme eyledi. Fakat Nasuh'un bu tercümesini

yalnız Hyrienne dinlemiyordu. Hyrienne'in arkasında ve kendi dairesi kapısı aralığından başını çıkarmış olan Madame Garnold dahi dinlemekteydi. Hatta güftenin mezâyâsına vâkıf olduğu zaman çehresinde gösterdiği bir büyük alâmet-i itmînânın Nasuh bile farkında olduysa da, Monsieur Hyrienne baldızının orada bulunduğundan bile haberdar olmamıştır! .....

Bu gece tiyatroya filâna gidilmeye dair bir karar olmadığından ve Nasuh'un meşgul olacağı başlıca bir işi dahi bulunmadığından, dostu Gardiyanski'nin de hâsıl olan muvafakatı üzerine bulundukları mahallenin her sokağına birer kere baş vurmaya gittiler. Vakıa bu da lâzım idi. Zira Nasuh Efendi "Mekteb-i Tıbbiye Mahallesi" diye yad olunan bu mahalleyi güya orada doğup büyümüş gibi öğrenemez ise rahat edemeyeceğini düşünmekteydi. Binaenaleyh sekiz on sokağa baş vurdular. Hatta bazılarından ikişer defa geçmek icap eylediği hâlde yine üşenmediler. İki saatten ziyade zamanı bu yolda sarf ederek ve esnâ-yı seyahatte yekdiğerine o zamana kadar rast geldikleri şeylerin söylenebilecekleri!..... hakkında malûmat i'tâ eyleyerek badehu yerlerine gelip rahatlarına baktılar.

Beşinci Bap

Nasuh için Paris aşkını tevlit eden hususatın birincilerinden birisi Paris Kitabhane-i İmparatorîsi (imparatorluk münderis olduktan sonra şimdi buna Kütüphane-i Millî namı verirler) olduğu hâlde bunu ziyaretten şimdiye kadar geri kalması cây-ı taaccüb değildir. Zira Nasuh eğer kütüphaneyi ziyaret eder ise şayet bir daha oradan ayrılamayacağını mülâhaza ile evvel emirde Paris'i doya doya görmek isterdi. Mahaza Paris'i doya doya görmek arzusu dahi, kütüphane aşkının pençesi altında mağlûp kaldığından, bugün o azametli kütüphaneye de girmeye karar verdi.

Bu karar üzerine yol sandığı içinde bulunan bazı evrakını karıştırıp, bir defter çıkardı ki, bu deftere "Paris'e gidersem müracaat edeyim!" diye en muazzam âsâr-ı ilmiyye ve hikemiyye ve sınaiyye ve edebiyye esamisini derç eylemişti.

Nasuh'un âşık olduğu kitaplar ne gibi şeyler olacağını bilmek merakında iseniz, size şu misâli arz edelim: Nasuh "Encyclopédie méthodique" gibi kitapları merak edinmiştir ki,

yüzlerce erbab-ı kalem yarım asır müddet çalışarak vücuda getirmiş ve iki yüz bir cilt olmak üzere tab'ı yirmi seneden mütecaviz bir zamanda müyesser olmuştur.

Bu hikâyemizin zaman-ı vukuunda yani bin sekiz yüz altmış yedi sene-i milâdiyyesine doğru Paris Kütüphanesi parça parça yıkılıp, mücedded suretiyle tamir ve tevsî' edilmeye başlamış olduğu cihetle yerliden olan ve bir defaya mahsus olmak üzere kütüphaneyi ziyarete gelen adamlar kabul olunmayıp, ya orada her gün tetebbu'-ı âsâr ile te'lifat-ı hususiyye meşguliyetinde bulunanlar, veyahut ecnebi olduğu cihetle sair payitahtlarda emsali meşhud olmayan bu mahzen-i azîmi görmeye mecbur bulunanlar kabul olunurdu. Nasuh pasaportunu bilirâe kendisinin Paris'e yeni gelmiş bir ecnebi olduğunu ispat eylediği gibi, (Paris"te bir adam pasaportunu ibraz ile ecnebi olduğunu ispat ederse, her yerde ecnebiye mahsus olan müsaadata mazhar olur. Bunun için ekser ecnebiler pasaportlarını yanlarında bulundursalar, hata etmemiş olurlar) Paris'e gelişi mahzâ bu kütüphanede çalışmak için olduğunu dahi arz ederek, müsaadeye mazhar oldu.

Bu kütüphane, Seine nehrinin öte tarafında ve Palais Royale bahçesinin şimal cihetinde etraf-ı erbaası Petits Champs ve Richelieu ve Colbert ve Vivienne sokaklarıyla mahdut gayet cesim bir adayı istiab etmiş olup, methali Richelieu sokağında 58 numaradır. Avluya girildiği zaman asıl kütüphaneye sağ tarafta vaki bir merdivenden çıkılır. İçinde beş milyon matbu ve iki yüz bin el yazısı kitap bulunup, coğrafya takımı üç yüz bin parça harita ve plânı havidir ki bu kadar zengin bir kütüphane yalnız Paris'te değil, hatta bütün küre-i arz üzerinde dahi yoktur. Kütüb ve harait-i mevcûdeden maada birçok dahi âsâr-ı atîka vardır ki, yalnız meskûkat ve madalya dairesinde yüz elli bin parça ve milyonlar kıymetinde antikalar mevcuttur. Hele antika çanaklar ve silâhlar ve elmas ve zümrüt ve yakut taşlar, filhakika ehl-i hibrenin takdir-i kıymetten aciz kalacakları miktara varır. Bu kütüphanenin nizâmat-ı dahiliyyesi dahi ol kadar yolundadır ki, hangi bir kitap ismini verecek olsanız, tevzi memurları nihayet bir çeyrek geçmeden getirip size arz ederler. Hizmet-i te'lifte bulunacaklar için hokka ve kalem ve kâğıt dahi hazır ve amade olup, her gün kırk elli kişiden ziyade

erbab-ı te'lif ve tasnif mahall-i mahsûsasında işleriyle meşgul görünürler.

Bizim koca Nasuh bu kütüphanenin içine girdiği zaman bir aralık kendisini kaybederek, "âlem-i rüyada mıyım?" diye bazı harekât-ı garibe ile hâl-i bîdârîsini kendi kendisine ispata mecbur olmuştu. Kütüphanenin esasen münkasem olduğu dört daire-i azîmesini akşama kadar gezdiği hâlde, âdeta görülecek olan şeylerin beşbinde birisini göremedi. Merakına her suretle mağlup olan Nasuh, bugün kuşluk taamını da unutarak, akşama kadar açlığından haberdar bile olamadı. "Biz burada ömrümüzü değil, kendimiz gibi birkaç adamın ömrünü dahi sarfetsek bu kütüphaneyi hazine-i hafızada cem'e muktedir olamayacağız. Mahaza bu deryanın tâ ka'rına kadar dalmaktan beni bu âlemde hiçbir şey men edemeyecektir" diye nice bin geniş hulyalar ile Provencelı Kardeşler Lokantası'na geldi ve o geceyi derece-i hayretini Gardiyanski'ye tasvir etmekle imrar eyledi.

Ama Paris Kütüphane-i İmparatorîsi için Nasuh'un bu kadar hayrete duçar olmasını mübalâğaya hamletmeyiniz. Bir ehl-i merakın hesabına göre mevcut kitapların kalınlığı, beşer santimetre olmak üzere dolaplara konulduğu suretle yan yana konulacak olsalar, seksen beş saatlik mesafeye kadar uzanır gider. Beher cildin tulu yirmi beşer santimetre olmak üzere kitaplar tûlânî bir vaziyette tanzim edilecek olsalar, İstanbul'dan Bağdat'a kadar uzanır. Beher cilt ikişer yüz sayfa itibar edilse ve bir adam günde on saat çalışsa, beş senede yapraklarını sayıp bitiremez. İnsan bu derece azîm ve cesîm bir kütüphaneye hayran kalmaz ise o zaman onun bî-kaydisinde olan mübalâğaya gülmelidir.

Nasuh Efendi yalnız birgün Gardiyanski ile beraber Cartrisse ve Catherine'i ve badehu Madame Mapercine'i ziyaret meşguliyetinden naşi geri kalmak üzere tamam bir hafta kütüphaneye devam ederek, bu vakti ise yalnız kütüphanenin ahval-i dahiliyyesini imtihana sarf eyledi. Vakıa aldığı malûmat üzerine ol kütüphane sanki kendi kütüphanesiymiş gibi tanıyamadı ise de, kendisine lâzım olan cihetlerince kazandığı vukuf kâfi idi. Hiçbir adam o kütüphaneyi kendi kütüphanesi imişçesine tanıyabilir mi ki idarenin senevî elli bin frank verdiği bir cemiyet-i mahsusa kütüb-i mevcudenin mükemmel ve muntazam bir

defterini yapmak için nice senelerden beri uğraşmaktadır! Bu bir hafta müddetten sabahleyin konağından çıkmadan ve akşam geldikten sonra ve gece yatağa girmeden evvel olmak üzere birer miktar olarak kırkabildiği zamanlar, komşuları bulunan iki Moskof ve Alman kardeşler ve sarraf Madame Savemond ve oğlu Alfred Savemond ile dahi inceden inceye muarefe peyda ederek, hatta dört nefer bekârın hariçte birer metresi bulunduğu ve Monsieur Alfred Savemond'a validesi hovardalık için para vermediği cihetle, yalnız aşçılık eden Savoieli koca Rose'a yaltaklanmak ile imrâr-ı evkat eylediği ve validesi bunları kaç defa muânaka babında tesadüf eylemişken, tek oğlu haricî hovardalıklarda para sarf etmesin de ne yaparsa yapsın diye sesini bile çıkarmadığı derecesinde malûmat-ı mestûreye de vâkıf olmuştu.

Ya Hyrienne familyası?

Artık Madame Hyrienne'e tamam Monsieur Hyrienne gibi bir fazıl adama lâyık yine fazıl ve kâmil bir kadın olması misillü pohpohlar verilir ise, Nasuh'u evlât gibi sevmez de ne yapar? Mademoiselle Poliny'ye gelince, Nasuh Hyrienne familyasından bu kıza gerçekten bir nazar-ı lütufla bakıp hürmet ve taziminde kusur etmezdi. Hyrienne'in oğlu Jean familyayı ol kadar bîzar edemez. Zira sabahleyin mektebine gidip akşam üzeri hanesine avdet eder. Madame Garnold ise Nasuh'la, ülfeti Hyrienne familyası a'zasının cümlesinden ziyade arttırıp, hatta acayip ve garip ve lüzumlu, lüzumsuz tebessümleriyle Nasuh'un tüylerini dahi ürpertirdi.

Paris'te mahsul-i kalemini İstanbul'a gönderip bunlar için takdir olunacak kıymetle Paris mesarifine galebe edecek olan Nasuh'un, şu aralık Kütüphane-i İmparatorîn'in ahvalini mübeyyin gayet mufassal bir şey kaleme almakla meşgul olduğu dahi haber verilecek hususât-ı mühimmedendir. Belki hikâyenin en ehemm cihetleri bu gibi şeylerdir. Zira Nasuh'un servet-i zatiyyesi kendisini pek büyük bir zaruret içinde ancak yaşatabileceğinden, Parisce emel edindiği şeyleri istifa için hizmet-i kaleme ehemmiyet vermekten bir dakika hali kalmamak lâzımdır.

Fakat talihin yaverîsine bakınız ki Nasuh Paris'te taayyüş için ne yalnız servet-i zatiyyesine kaldı, ne de kalemi mahsulünün ücretine. Birgün Matbaa-i İmparatorîyi ziyarete gitmişti.

Kütüphane-i İmparatorî gibi hayret-efzâ-yı ukul olan bu daire-i cesîmeyi geşt ü güzar eder iken bir makineye tesadüf eyledi ki, arabî bir kitabın ilk on altı sayfası konulmuş ve basılmakta bulunmuş idi. Evrak-ı matbuadan birisini eline aldı ve daha ilk sayfasını gözden geçirirken dört beş yanlış buldu. Keyfiyeti makineciye haber vermiş idiyse de, herif "Ben bunun tab'ına memurum, tashihine değil! Eğer mürekkebi akçıl veyahut dolgun veya kâğıtları, harfler çok delmiş veya bir tarafı çıkmamış ise ondan mesul olurum" cevabını alınca sükut etmeye mecbur oldu. Ancak sair sayfaları gözden geçirdiği zaman dahi beşer altışar sehv ve hataya rast geldiğinden "Kitap her kimin olur ise olsun madem ki bunun tab'ına lüzum görülmüş de basılmaya başlamıştır. Bari yazık olmasın" diye doğruca müdürün yanına gidip keyfiyeti haber verdi.

Müdür Nasuh'u makinecinin telâkkisi gibi telâkki etmeyip, "Biz bu lisanı anlamayız efendim, madem ki siz yanlışlarını görüyorsunuz. Eğer tashih eder iseniz memnun oluruz. Ben de götürüp tashih cemiyetine irae ederim" deyince, Nasuh dahi "Memnunen tashih ederim" diye bir kenara oturup on altı sayfa üzerinde tesadüf eylediği seksenden mütecaviz sehvleri işaret eyledi.

Bu kâğıt tashih cemiyetine vardıkta cemiyetin reisi bulunan zat elsine-i şarkiyye musahhihlerini tekdir etmiş ve onlar tarafından "En sonra bir hata-sevap cetveli koyarız" cevabı verildiği hâlde, "Böyle gider ise kitabın zeyline başkaca bir cilt olarak bir cetvel ilâvesi lâzım gelir" diye mukabele ederek, kalkıp mahsusen Nasuh'u görmeye gelmişti. Hâl ve hatır sualinden ve Paris'e ne iş için gelindiği anlaşıldıktan sonra reis-i musahhihîn Nasuh'a teklif-i hizmet eyledi ve biraz istiğnadan sonra hâsıl olan muvafakat üzerine beher arabî formayı (yani küçük ise on altı ve büyük ise sekiz sayfayı) on franga tashih ettirmek için şifahî bir de mukavele akdolundu.

Memuriyetin sûret-i icrasına dair akd olunan şeraite nazaran bu iş Nasuh'u asla yormayacaktı. Hatta matbaaya gelmeye bile mecbur olmamak için tashih kâğıtları hazırlandıkça şehir postasıyla göndermeye ve bir gece Nasuh'un yanında kaldıktan sonra ertesi günü yine şehir postasıyla iade edilmeye karar verildi. Haftada en aşağı iki ve ayda on formadan yüz franga va-

ran varidât-ı cedîde Nasuh gibi her formayı nihayet bir saatte tashihe muktedir olan bir adam için, pek de mühimsenmeyecek iratlardan değildir.

Nasuh ise bu irad-ı cedîdi mühimsememek değil, hatta bundan dolayı azıcık memnuniyetle dahi kalmayıp ziyadesiyle memnun oldu. Zira bu fazla varidatıyla tedkikat-ı vakıasını tevsî etmeyi kurmaktan ziyade, Paris gibi bir yerde kolu kuvvetiyle para kazanmağa muktedir olan Türkler pek nadir, hem de şu sarfiyyun ve nahviyyunun "ke'l-ma'dûm" diye tabir eyledikleri nadirlerden bulunduğunu nazarıdikkate alarak memnun oldu. Bu memnuniyetle kalkıp doğruca hanesine gelerek rastgele Gardiyanski'yi dahi orada bulunca keyfiyeti bittebşir "Hazır bugün salı günüdür. Bu akşam bizim Madame Mapercine'in hanesinde cemiyet vardır. Her ne zaman ister isek gidebileceğimizi tekrar etmedi mi? Artık bizim memuriyet-i cedîde keyfiyle bu akşam oraya gidelim" dedi ve bu azimet için refikinin dahi muvafakatını istihsal eyledi.

Altıncı Bap

Paris'te erbâb-ı iktidar haftada veyahut on beş günde bir geceyi ahbabıyla sohbete hasr ederek bu gece herkesin malûmu olduğu cihetle, ahbap güya bir düğün hanesine içtima ediyorlarmış gibi orada içtima ederler. Müzika ve şarkı ve kumar oyunu bu gibi cemiyetlerin başlıca eğlencelerinden madut olup, bunların erbabı taraf taraf ayrılarak meraklarını icra ederler. Bunlardan birisine ya istidadı, ya merakı olmayanlar dahi seyirci olmak üzere uzakta bulunup, bazı letaiften söz söylemek, ya gülmek, ya güldürmek dahi bu gibi cemiyetlerin umumî bir eğlencesidir. İşbu cemiyetlere Fransızlar "soirée" derler ki, lisanımızda "müsamere" lâfzı tamam bunun mukabilidir.

Bu müsamerenin gayet parlak olması için sahibinin pek büyük kibardan olması lâzım gelmez. Hane sahibinin genç ve güzel ve zarif olması müsamereyi alevlendirecek mertebede parlatmaya kâfidir. Hele hane sahibinin ahass-ı ahbabı olan karılar içinde dahi kendisi gibi gençler, güzeller, zarifler çokça olur ise, artık o müsamereye manend olmaz. Madame Mapercine ise bu evsafı cami olduğu gibi müsamerelerinde bulunan karılar içinde dahi kendisi gibiler eksik olmadığından, verdiği suarelerine hiç

söz yoktu. Nasuh Efendi ile Gardiyanski bu kere Madame Mapercine'in hanesine gittiklerinde ilk defasında olduğu gibi hiçbir gûne karışıklığa rast gelmeyip, uşaklar kendilerini görür görmez huzzarın müctemi oldukları salonun kapısından içeriye "Monsieur Nasuh, Monsieur Gardiyanski!" diye kendiliğinden nida ve ilân eyledi.

Ne dersiniz? Bu isimler salon içinde bayağı bir dikkat ve ehemmiyeti mucip olmuştu. Vakıa gelenler henüz iki üç haftadan beri Paris'e gelmiş ve daha bu misillü cemiyetlerde isbat-ı vücuda başlamış idiyseler de, Paris halkının dikkatini celp etmek için bir ismin henüz işitilmemiş olması dahi kifayet eder. Hâlbuki şimdi göreceksiniz ki Madame Mapercine'in salonunda gerek Nasuh'u ve gerek Gardiyanski'yi tanıyan zevat dahi nadir değil idi.

Gardiyanski önde ve Nasuh arkada olarak salona girdikleri zaman hanımlara efendilere verdikleri selâm, bu misillü cemiyetlere kırk yıldan beri me'lûf olanların selâmları kadar serbestâne ve nazikâne idi. İşin bu noktasını sûret-i mahsûsada olarak tayin edişimizi abes zannetmeyiniz. Zira birkaç yüz mum ile tenvir edilmiş bulunan koca bir salon içinde, gayet ağır tuvaletleriyle mum gibi parlamakta olan yirmi otuz karı ve otuz kırk erkek içine girip de, her zamanki tavr-ı tabiîyi muhafaza etmek her adamın kârı değildir. Hele cemiyet insanın hiç tanımadığı cemiyet olur ise, hicap dahi kuvvetini arttırır. Bu hâlde insanı en ziyade şaşırtan şey ise, kendisi üzerinde içtima eden enzar-ı dikkatin yalnız istihzaya şayan kusurlar aramakta idüğünün malûm bulunmasıdır.

Madame Mapercine misafirlerini gayet nazikâne bir suretle istikbal eyledi. Bunlar salon içine doğru ilerlediklerinde, ortalık yerden bir efendi kıyam ile "Buraya buyurur musunuz Monsieur le général Gardiyanski!" diye Lehliyi davet eyledikte, Gardiyanski bu davetin sahibi Fransız miralaylarından "Causémard" olduğunu görüp bitteşekkür ol tarafa teveccüh eyledi. Tabiî Nasuh dahi ona peyrev olmuştu. Tamam "Causémard" familyasının yanına vardıklarında bir karı sadası dahi "Siz de rağbet buyurur iseniz bu tarafa teveccüh ediniz Monsieur Nasuh!" sadasını Nasuh'un kulağına isal eyledi. Bu ise Cartrisse olup Nasuh Catherine'i dahi onun

yanında görünce, Gardiyanski kendisini miralay Causémard'a ve o dahi familyası halkına takdim eyledikten sonra "Müsaade buyurur iseniz Madame Cartrisse cenaplarına dahi arz-ı hulûs edeyim" diye bilistîzân kalkıp Cartrisse ile Catherine'in ellerini sıktı ve kemal-i edeb ve nezaketle hâl ve hatırlarını sordu.

Bir müsamereye dahil olan adamın orada tanıdığı hiçbir kimse bulunmaz ise, kendisini huzzardan münasebet alanlarına takdim etmek hane sahibinin borcu olduğundan, Madame Mapercine dahi bu vazifeyi ifaya davranmış olduğu hâlde, miralay Causémard ile Cartrisse'in işbu teşrifatçılık vazifesini ifada kendisine takaddüm eylediklerini görünce, pek lâtifâne ve mütebessimâne bir tavırla Mademoiselle "Cartrisse ile Colonel Causémard cenaplarına yeni misafirlerimi salonun yabancısı gibi göstermediklerinden dolayı ziyadesiyle teşekkür ederim" dedi ve bu teşekküre onlar tarafından dahi hüsn-i mukabele gösterildi. Buraya kadar Nasuh'un hâl ü şânında ve tavır ve kıyafetinde yalnız başındaki festen maada nazar-ı ta'yîne isabet edecek hiçbir şey görünmemişti. Kendisini Cartrisse'in takdim eylemiş olduğu erkek, kadın üç beş kimseden bazıları fese olan dikkatte biraz ileriye vardıklarını Cartrisse fehm edince, derhâl izah-ı mes'eleye müsâraat gösterdi:

Cartrisse - Hanımlar! Efendiler! Bizim Nasuh Efendi dostumuz Osmanlı olduğu cihetle bu salona fes başında olduğu hâlde girer. Zira Osmanlı usûl-i teşrifâtında bir zatı veyahut bir salonu tazim etmek, fesini başında bulundurmakla olur. Eğer başını açsa o zata ve o salona hürmetsizlik etmiş sayılır.

Bir kadın - Acayip! Bu ne kadar ters muamele?

Bir zevzek efendi - Evet! Vakıa pek ters bir muameledir. Paris'e mahsus olacak iken İstanbul'a mahsus kalmış da onun için.

Diğer bir kadın - Bu daha garip oldu! Paris'e neden mahsus olacakmış?

Zevzek - Şundan ki hanım Paris'te erkeklerden yüzde sekseninin kafası çıplaktır. Şapkasını çıkardığına göre bari gösterecek bir güzel saçı olsa canına minnet idi. Fakat nazar-ı hüsn-i kabulünüze bir kafa arz eder ki ütülmüş gibi çırçıplak olduğundan

elbette istikrahınızı mucip olur... (Etraftan kahkahalar!) Ezcümle senâ-verinizin kafası gibi.

Nasuh'un Türk olması taayyün edince hakkında dikkat bir kat daha müzdad olup, fakat bu taayyün bâb-ı istihzaya dahi vüs'at verdi. Bir iki kadın baş başa vererek ve mendillerini ağızlarına tutarak hem fısıldaşırlar, hem de müstehziyâne gülerdi. Bereket versin yine ol zevzeğe ki bu meselede Nasuh için bir serrişte-i bahs ve mükâleme tedarik edebildi. Demişti ki:

Zevzek - Acayip! Hanımlar! Sizin gibi güzel hanımları bu derece münbasit edebildiğimden dolayı kendimi muvaffak addeder isem de, inbisatınıza iştirak için sözümün hangi hükmü üzerine güldüğünüzü dahi bilmek isterim.

En müstehziye bir kadın - Davada hakkınızı teslim eyledik. Tazimen başlarından feslerini çıkarmayan Türk efendilerin sair bu gibi bazı hususiyet-i hâlleri üzerine kendi kendimize mülâtefe ediyoruz.

Cartrisse - (Artık canı sıkılmaya başlayarak) Mülâtefeniz aleni olsa da bizde istifade eylesek fena mı olur hanım?

Müstehziye - Hay hay! Aleni de olabilir ya! (Yanındaki refikasını işaret ederek) Hanımla beraber hatırımıza geldi ki biz Türk olsa idik de ikimizi veyahut bizimle beraber daha birkaç yüz karıyı bir Türk efendi izdivaç etseydi. İşte bu bahis üzerine mülâtefe ediyorduk.

Bu cevap üzerine Catherine gözlerini bir tavr-ı galibiyet ve itminân ile açtı ve oracıkta Nasuh mağlup ve rezil olur ise pek ziyade memnun kalacağını âdeta anlattı. Hâlbuki Cartrisse müstehziye hanımın sözlerinden başka türlü teessür ederek "Ne duruyorsun? Cevap versene!" gibi bir manayı işrap eder çehre ile Nasuh'un yüzüne bakınca:

Nasuh - (Müstehziye kadına) Bu mülâtefeden ol kadar mütelezziz oluyor iseniz Madame, tezyîd-i telezzüz için lâtifeyi temdide muktedir olabiliriz.

Zevzek herif - Hay Allah razı olsun siz de söze karışınız da efendim şu tazimen başlarından fes çıkarmadıklarında haklı olduklarını dava eylediğim Türk dostlarımızı bari bihakkın müdafaa edebilelim.

Müstehziye - Bu bahsi temdit nasıl olur?

Nasuh - Nasıl olacak? Birkaç yüzünden kat-ı nazar fakat ikinizi bir Türk tezevvüç etse idi ne olur idi diye mülâtefe ediyor idiniz öyle değil mi?

Müstehziye - Evet!

Nasuh - Bunun da ne olacağı bedihîdir. Böyle bir nimete malik olan Türk elbette mes'ut olurdu.

Zevzek - Ha şöyle, ha şöyle!

Müstehziye - (Taaccüp ve istihza ile) Mes'ut mu olur idi?

Nasuh - Ona ne şüphe? Siz kadar güzel, nazik, zarif iki kariya malik olmak kadar âlemde nimet mi olabilir ki, tahminimde hata etmez isem her birinizin binlerce müştakı olsa azdır.

Böyle bir salonda henüz ilk defa olmak üzere görüşülen bir kariya "Sizin binlerce müştakınız olsa azdır!...." demek âdeta ilk defa olarak söylenmiş sözlerden addolunduğu cihetle, herkesin tavrında bir hande-i istiğrâb görülmüştü. Hele Catherine bu sözü pek büyük bir edepsizliğe hamlederek koca bir kahkaha koparıp dedi ki:

Catherine - Aman Monsieur Nasuh! Söylediğiniz lâkırdıların hükmünü mizan ederek mi söylüyorsunuz?

Nasuh - (Aslâ bozulmayarak ve hiç fütur getirmeyerek) En hassas terazide zerre zerre ölçerek öyle söylüyorum Madam. Hanımların ve efendilerin sözüme ne mana vererek neden dolayı istiğrap eylediklerini fark ettim. Fakat suret-i muhakemelerinde hataları vardır. Hem de bu hataları taaddüd-i zevcât hakkındaki hatalarından daha büyüktür.

Catherine - (Müstağribâne) İş gittikçe kuvvet buluyor.

Nasuh - Canınızı sıkıyor isem tek cemiyete sıklet vermemek için mağlubiyeti ve mahcubiyeti üzerime alayım da sükut edeyim.

Bir ihtiyar efendi - Hayır efendi hayır! Ne ile vakit geçireceğiz? Hem başlanmış olan bahis her zaman açılır mebahisten olmadığı için canımız sıkılmak şöyle dursun mütelezziz bile olmaktayız.

Nasuh - Ben dedim ki sizin gibi güzel, zarif, nazik iki karıya malik olmak kadar âlemde nimet olamaz. Bundan sonra dedim ki her birinizin binlerce müştakı olsa azdır. Evvelâ birinci sözde isabet-i fikrimi ispat edeyim. Güzel, zarif, nazik bir karıya malik olmak saadet midir, değil midir?

Zevzek - Buna hiç şüphe etmemelidir ki, saadettir.

Nasuh - Öyle ise bir saadet yerine iki saadet olunca nimetin tezâuf edeceği riyaziyeten müspet bir keyfiyettir.

Catherine - Gönül pazarlığını bir tarafa bırakır isek öyledir.

Nasuh - Onu da sonra muhakeme edeceğiz Matmazel. Gelelim ikinci sözümüze: Hanımların her biri için binlerce müştakı az görürüm. Yine az görürüm. On binlerce, yüz binlerce olsa sezadır derim. Cümle âlem kendilerine müştak olsa yeri var derim. Zira size sorarım ki bir hanıma yaranmak için "Siz pek güzel bir hanımsınız" demek alafrangada ayıp mıdır, değil midir?

Cartrisse - Nasıl ayıp olur ki her gün işitilen sözlerdendir.

Bir diğer karı - Hatta siz pek çirkinsiniz diyecek olsa edepsizliğine hamlederler.

Nasuh - Teşekkür ederim efendim. Ya bu bapta biraz mübalâğa edilse?

Zevzek - (Yılışarak) Onda dahi mazur görülürsünüz.

Nasuh - Şunu da sorarım ki bir güzel karı olsa. Ama gerçekten güzel! Bir adam onun hüsnünü inkâr etse. Beğenmemekte ısrar eylese. Buna ne mana vermeli?

Catherine - Buna da haksız, gaddar diye mana vermeli.

Müstehziye - Ben de bu fikirdeyim.

Nasuh - O güzel karıya bu hakareti edenler iki veyahut üç adam olsalar?

Catherine - Üçü de gaddardırlar.

Nasuh - Beş, on, yüz olsalar?

Catherine - Allah Allah! Bin olsalar yine gaddardırlar, yine haindirler vesselâm!

Nasuh - Tamam! Ben hanımlara güzel dedim. Bunun için ma'yub olmayacağım. Şayet biraz mübalâğa etmiş olsam bile mazur görüleceğim!... Bin müştakları olsa az olduğunu söyledim. Çünkü Fransızlar gibi kadirşinas ve nazik bir halkı güzel karının hüsnünü tahkir edecek kadar gaddar, zalim olmak üzere hükmetmek istemedim. Şu hâlde bir veya birkaç güzel karıyı "Siz ol kadar güzelsiniz ki binlerce müştakınız olsalar azdır" demekte istiğrap olunacak ne cihet kalır? (Her taraftan bravo! bravo!) Bin muvaffakınız var diyecek olsa idim, o zaman pek büyük edepsizlik etmiş olurdum.

Cartrisse - Doğrudur! Haklıdır!

Nasuh'un şu suretle idare-i efkâr edişi sür'at-i intikal ve vefret-i zekâsına dal olmakla herkesin tahsinini kazandı! Hele iki müstehziye karıyı fevkalgaye mahcup eylemişti. Zira "Şayet mübalâğa etmiş isem mazur görüleceğim" sözünü Nasuh balmumu yapıştırarak söylemiş yani bunda "Siz ol kadar güzel olmak üzere kabul ve hükmolunacak karılardan değilseniz bile!....." hükmünü işrap etmişti.

Bahsin bu ciheti üzerine verilen hüküm etrafında bulunan hanımlar ve efendiler miyanında epeyce bir kîl ü kali mucip oldu ise de hiçbirisi Nasuh'un aleyhine söz söylemeyip daima musaddıkâne söylerlerdi. Binaenaleyh bu galibiyetten ziyadesiyle memnun olan Cartrisse Nasuh'un mahiyet-i hikemiyyesinden biraz daha nümune göstermek için dedi ki:

Cartrisse - Ey Monsieur Nasuh! Hanımlara söylediğiniz sözde kendilerini medh ve sitâyişten başka bir maksadınız olmadığı anlaşıldı. Binâberîn sizi affetmiş olacaklarına emin olabilirsiniz. Ya şu poligami (taaddüd-i zevcât) bahsini ne yapacaksınız?

Mahut ihtiyar efendi - Evet! Evet! Bahsin bu cihetini de hâlletmek isteriz.

Nasuh - Efendim bahsin bu ciheti siyasî, tabiî, feylesofî olmak gibi birçok nokta-i nazarlardan görülür. Cümlesini başka başka muhakeme etmek ise baş ağrıtacak kadar tafsili mucip olur. Binaenaleyh size yalnız şunu arz edeyim ki ben bir karı ile müteehhil bulunduğum hâlde, karımın rızasıyla bir karı daha alır isem yani şu taaddüd-i izdivactan üçümüz dahi razı olur

isek bunun kanun-ı tabiat nazarında ta'yîb edilecek bir yeri kalır mı?

Catherine - (Horoz gibi kabararak) Kanun-ı tabiat mı? Aferin Monsieur Nasuh! Doğrusu tabiata tatbik kabul edecek meseleyi pek güzel buldunuz!

Nasuh - Fikrimi anlatamadım ise lâyıkıyla izah edeyim. Üç adamın üçünün dahi rızasıyla bir kontrat akd ederler ise kanun-ı tabiat bu mukaveleyi reddeder mi? Onu sormak istiyorum.

Birkaç kişi - Rızâ-yı tarafeyn veyahut rızâ-yı etrafla akd olunan mukaveleye ne kanun-ı tabiat bir şey diyebilir, ne kanun-ı siyaset!

Nasuh - İşte emelim yalnız bunu tasdik ettirmekti. Şimdi bu hüküm üzerine şu hükmü de bina etmek istiyorum ki, taaddüd-i zevcât rızâ-yı etrafla vuku bulur ise şâyân-ı ta'yîb görülmeye hak bulunamaz.

Catherine - Rızâ-yı etrafla olduğunu ispat etmelidir.

Nasuh - Korkarım ki ya baş ağrıtırım, veyahut bahis bir cemiyette kadınlar içinde tefevvühü ayıp olan cihetlere intikal eder de ma'yub olurum.

Karı, erkek birkaç kişi - Hayır! Kemaliyle serbestsiniz Monsieur!

Nasuh - Öyle ise bir karı koca farz ediniz ki kocası on yedi ve karısı on dört yaşında iken tezevvüç etmişlerdir. Zira bizim memleketlerde tezevvüç ekseriya böyle erken olur. Bunlar otuz sene beraber yaşamışlar. Karısı kırk dördüne ve kocası kırk yedi yaşına gelmiş. Şarkta kırk dört yaşına gelen bir kadın burada altmış yaşına gelenler derecesinde ihtiyar olur. Kırk yedi yaşındaki erkek ise hâlâ genç kalır. Zira doksan yaşında birkaç adamı ismiyle, resmiyle, şanıyla, şöhretiyle haber verebilirim ki, hâlâ çocuk tevlit etmektedirler.

Zevzek - Yaşasın Türkler! Gördünüz mü karılar Marseillaise şarkısının nâzımı tarafından "Allah'ın en liyakatli oğulları" diye vasf edilen Türkleri!

Nasuh - (Sözünde devam ile) Şimdi karılıktan çıkmış olan bu zevce hâlâ kocalığında sebat eden zevcine mukabil ne menzelette kalır? Bu hâlde o kocanın Avrupa usulünce kendisine bir

metres (kapatma) tedarik etmesi ve varidatının bir kısm-ı küllisini mezbure ile olan ma'işet-i fuhşiyyanesi uğrunda sarf etmesi ve binaenaleyh hanesine nazar-ı bîkaydî ile bakması ve şayet bir çocuğu dünyaya gelir ise onu kendisine evlât olarak kabul edemeyip bu misillü evlâd-ı nâ-meşrûaya mahsus olan me'vâlara terk etmesi mi!..... muvafık-ı akl u hikmettir? Yoksa karısını otuz yıllık dost bilerek bu müddet zarfında kendisine göstermiş olduğu hürmet ve riayete asla halel gelmemek üzere havâyic-i tabiiyyesini istifa edeceği kadını meşruan kendi hanesine alması ve binaenaleyh hânümânını perişan edecek bir maişet-i sefihâneye mecburiyet görmemesi ve şayet evlâdı olur ise, onları dahi evlâd-ı sairesi gibi bağrına basması mı evlâdır?

Bu söz üzerine bir kere Catherine asla cevap bulamadı. Zira malûmunuz olduğu vechile kendisi piçhaneye atılmış bir bîçaredir. Sair zevat ise ne cevap vereceklerini bilemediler. Zira mesele bir nokta üzerinde karar kıldı ki, biraz karıştırılır ise altından çapan oğulları çıkacağı derkâr idi.

Zevzek - Devam ediniz şanlı Türk, devam ediniz!

Nasuh - Bu arz ettiğim mütalâa ki felsefenin bir nokta-i nazarımdan bakmakla serd edilir, şöylece bir tarafta kalsın.

Bir de işin cihet-i tabiiyyesine bakalım. Gözünüzün önüne iki memleket getiriniz ki, birisinin tabiat-ı mevkiiyesi icabınca bir erkeğe bir karı çoktur bile! Diğerinin tabiat-ı mevkiiyesi icabınca iki karı azdır bile. Ama hükm-i tabiat böyle. Bir ekmekle karnı doyan adam üç ekmekle aç kalan adama "Bu ne rezalet? Sen de benim gibi niçin bir ekmekle iktifa etmiyorsun?" demekte hak kazanabilir mi?....

Bu lâkırdı üzerine karılar güya mahcubiyet alâmeti göstermek için mendillerini veyahut yelpazelerini yüzlerine tutmuşlar idiyse de, maâzâ cümlesi mendil ve yelpaze altından bu acîb ve garip Türkü nazar-ı muayene ve imtihandan geçirirlerdi.

Nasuh - Kadınlar içinde arz edilemeyecek misalleri arz ediyor isem kabahat bende değildir. Zira cemiyetin müsaadesi ile bu bahsi açtık.

Zevzek - Devam ediniz koca Osmanlı devam! Bahsi kendileri istediler. Hele bana sorar iseniz yaşasın taaddüd-i zevcât!

Cartrisse - Madem ki bu mecburiyet tabiatın tarh eylediği mecburiyetlerdendir. Ondan bahsetmekte asla mahcubiyet elvermemelidir.

Mahut ihtiyar efendi - Devam ediniz Monsieur!

Nasuh - Siyaset cihetine gelince: Bu taaddüd- i zevcâta bir din cevaz veriyor.... Ama dikkat isterim. Emretmiyor, cevaz veriyor. Zira Avrupa'yı yanıltan işte asıl bu noktadır. Buna bir din cevaz veriyor ki, gayrin ırzına taarruz eden erkeği de ve ırzını muhafaza edemeyen karıyı eşna'-ı mevt ile idam ediyor. Eğer namus bu kadar kıymetli olduğu teslim edilmeyecek ve bu ceza ağır görülecek ise, onu da başkaca bahs edelim.

Ekseriyet - Namussuz yaşamaktan namuslu ölmek evlâdır.

Nasuh - Öyle olduğu surette o din taaddüd-i zevcâta müsaade vermez ise hükümde tenakuz etmiş olmaz mı? Bizim şeriat-ı Muhammediyye, şeriat-ı İseviyye gibi insanı insanlığın fevkinde yani melek olarak farz edip de ahkâmını dahi ona bina etmiyor. İnsanın her ihtiyacının önünü açık bırakmaya lüzum görüyor. Eğer bir karı ile mümkün değil iktifa edemeyecek olan erkeğe taaddüd-i zevcât için cevaz göstermemiş olsa idi, fuhşu namussuzluk addetmemesi lâzım gelirdi. Böyle olmaktan ise insanı hür bırakıp da mürüvvet-i merdâneye dahi ona terk etmek.....

Zevzek - Yaşasın hürriyet!

Müstehziye - Şu cevaz-ı mürüvvet-i merdâne bahislerini anlayamadık.

Nasuh - Pek kolay bir şey. Hazret-i Kur'an emretmiş ki eğer size bir karı kifayet etmez ise iki alabilirsiniz. O da kifayet etmez ise üç, nihayet dört alabilirsiniz. Lâkin bunlar miyanında adalet-i tâmmeye riayet edeceksiniz, ve illâ bir karıdan başka karı alamazsınız! İşte cevaz şundan ibarettir. Yani mutlaka birden ziyade karı almak lâzım gelmeyecek. Lüzum ve ihtiyaç görülür ise almak dahi men olunmayacak, yani bu bapta insan hürriyet-i tâmme içinde bulunacak. Mürüvvet-i merdâne ise karılar miyanında adlin tavsiyesi oluyor. Cümlesine muamele-i âdilânede bulunamayacak olan insanda mürüvvet-i âdilâne dahi olamayacağını hükümle böyle mürüvvetsiz bir şehvetperestten o hürriyeti dahi men ediyor.

Zevzek - Yaşasın mürüvvet-i merdâne!

Müstehziye - Ya acaba sizin hazret-i Kur'an bir kere de işin içini dışına çevirmiş mi?

Nasuh - Ne gibi Madam?

Müstehziye - Bir karının birkaç kocaya varmasını?

Nasuh - Evet! Bu da hikmet-i İslâmiyyenin nazar-ı dikkatinden uzak kalmamıştır. Kur'an hayal âleminde gezinmez. Hakikat âleminde gezinir. Binaenaleyh şimdi arz eylediğim gibi insanı, insanlığının fevkinde tasavvur etmez. İnsan ise bir nev'i hayvandır. Hayvan mevâlîd-i selâsenin en mükemmelidir. Tenasül-i tabiî babında erkeklik tohum ve dişilik tarla olmak üzere tasavvur edilmek zarurîdir. Kur'an dahi böyle tasavvur eder. İmdi bir tarlaya birkaç çiftçi tohum rez' etse, sonra herkes kendi tohumunun mahsulünü derk etmek lâzım gelse tefrîke ne cihetle imkân bulunabilir?

Catherine - Tayin veya taharri-i übüvvet hikmet-i hukuk nazarında memnûdur. Bir karı bir erkeğin taht-ı nikâhında olur ise, o karının tevlit edeceği çocuğa kocasının kendisinden başka bir adamın çocuğu olmak üzere davaya hakkı yoktur. Kezalik....

Nasuh - Bu ayniyle bizim fıkh-ı Muhammedîde mevcut bir meselenin Fransızcaya tercümesinden ibarettir. Ama hikmet-i hükûmet bu hükmü ne fikir ve tasavvurla koymuş bilirsiniz ya? Kadın kendi kocasından maada erkekten çocuk tevlit edemeyeceği bir kere esaslandıktan sonra bu hükmü koymuştur. Edilen sual ise bu değildir. Karının kendi zevc-i vâhidinden başka ezvâcdan ne sebebe mebni çocuk tevlit edememiş olmasının esaslandığı soruluyor. İşte onun sebebi mutlaka tefrik ve ta'yin-i übüvvet meselesidir. Bir karının kendi zevcinden başka ezvâcdan çocuk tevlit edememesi esaslandıktan sonra, übüvvet tayin ve takarrür etmiş olacağından, artık tekrar taharri-i übüvvete hacet kalmayacağı cihetle hikmet-i hukuk dahi tayin veya taharri-i übüvveti men etmiştir. Yoksa kadınların yüzlerini kızartmamak için değil!

Zevzek - Yaşasın hikmet-i hukuk! Yaşasın hürriyet-i İslâmiyye! Her hükmü positivisme (müsbet-i kat'iyye), her fıkrası réalisme (hakikiyye) mezheb-i hikmetleri üzerine kurulmuş! Biz Avrupalılar ise idéalisme (hayalî) mezhebi içinde do-

laşıp ne ucunu bulabilmekteyiz, ne de ortasını! Gerek Nasuh'un verdiği karar ve gerek zevzek herifin beyan eylediği fikr-i muhik üzerine ortalığa bir sükut gelip en sonra mahut ihtiyar efendi "Lâtifeden kat'-ı nazar Monsieur'nün sözünde hakkı vardır. Biz her muhakemeyi idealizm mezheb-i hikmeti üzerine yürütmekte olduğumuz için, hiç o âlem-i vesîin ucunu ve bucağını bulamamaktayız. Hikmet-i diniyye ve siyasiyye pozitivizm ve realizm üzerine mübteni olmaz ise kabil-i tatbik dahi olmaz. Şu adem-i kabiliyeti anlamak için Alfred de Musset'nin pek namuslu hanımlara hitaben ettiği lâtifeleri okumalıdır" dedi ve artık bu söz herkesi ebkem etti, bıraktı.

Alfred de Musset'nin bu lâtifeleri dört beş beyitten ibarettir ki, mealinde gönül ve aşk ve ırz ve namus gibi şeyleri yalnız hayalen muhakeme etmekle hakikate vüsul-i müyesser olamayacağını ve pek namuslu bir karı için açlığın heykeli sararmış dudaklarını uzatarak bir buseye bir lokma ekmek mübadelesini teklif eylediği zamanı maddeten muhakeme etmek lâzım geleceğini tasvir eylemiştir.

Bir yandan şu taaddüd-i zevcât meselesi devam eylediği müddet, diğer taraftan kumar oyunu ve müzika ve nagamat icrası dahi devam edip mübahese bittikten sonra ise, erbabından bir kısmı müzika ile iştigale ve diğer kısmı dahi oyunları temaşaya başladığından, Nasuh Efendi, Gardiyanski ve dostu bulunan miralay Causémard familyasının yanına gelip bazı lâtife gûyane efkâr ile orasını dahi nurlandırdı. Badehu oyunu temaşa ettiler.

Oynanan oyun whist dedikleri İngiliz oyunu idi ki erbabına malûm olduğu üzere dört adam miyanında oynanır ise de, münavebeye dahi bindirilebilir. Binaenaleyh oyunda para kaybetmiş olanlar mağlubiyet ve tahassür alâimi yüzlerinde olduğu hâlde bir tarafta seyredip kazananlar ise galibiyet ve hırs ve tamah alâmetleri yüzünün mesâmatından teraşşuh eylediği hâlde oyunda devam ederlerdi. Miralay Causémard whist oyununda mahareti olup olmadığını Nasuh Efendiden sual ederek "Epeyce malûmatım vardır. Lâkin oyunda ne para vermeyi severim ne de almayı! Onun için iştigalim yoktur" cevabını aldıysa da, "Yok yok! Sizinle bir whist oynamak isterim. Gardiyanski'yi de alırız. Eğer efendilerden daha hahişli var ise kabul eder ve olmadığı surette üç kişilik bir parti dahi biz açarız" diye ibram

eylediğinden Nasuh Efendi dahi ilk defa olarak görüştüğü bir adamı kırmamak için kabul eyledi.

Hariçten zuhur eden talepkârların dahi müdahalesiyle Nasuh ancak bir saat kadar oyunda devam edebilip, ne kâr, ne zararla kendisini kurtarabilmiş olduğuna memnun kaldı ise de Gardiyanski beş altı napolyon vermeyince yakayı kurtaramadı.

Oyundan kalktıktan sonra Nasuh'un doğruca Cartrisse yanına gideceğini anlarsınız. Belki de akşamdan beri henüz Cartrisse'le başbaşa kalmamış olmasına taaccüp ederdiniz. Böyle bir mülâkat Nasuh'un dahi emeli olduğundan ona vakit bulamadığına müteessif iken, oyun arasında söyleşmeye muvaffak olduğuna pek memnun oldu. Bahusus Catherine dahi öte tarafta icra olunan müzikayı dinleyerek dalmış gitmiş bulunmasıyla Cartrisse mülâkatı için bundan münasip zaman yoktu.

Birleştiler konuşmaya başladılar:

Cartrisse - Kârlı mı çıktınız, yoksa zararlı mı?

Nasuh - Oyunu soruyor iseniz ne kâr, ne zarar. Akşamdan beri geçirdiğim vakti soruyor iseniz zararlıyım. Zira sizi henüz göremedim. Şimdi zararımı çıkaracağım.

Cartrisse - Ne zarafet!

Nasuh - (Kulağına) Canım bizim gün görmez sultana ne oldu ki bu akşam âlemi teşrif eylediler?

Cartrisse - Madame De la Chaisne pek aziz ahbabı; ama gayet aziz ahbabı olduğu hâlde Paris'ten şark seyahati için müfârekat etti edeli hâlâ kendisiyle görüşmemiş olduğundan, artık Madame De la Chaisne tarafından vuku bulan protesto üzerine bu gece teşrif ettiler.

Nasuh - Madame De la Chaisne kimdir?

Cartrisse - Vay! Konağına geldiğiniz hanımın kim olduğunu bilmeyerek mi geldiniz?

Nasuh - Yok! Bilerek geldik! Madame Mapercine'in konağında değil miyiz?

Cartrisse - Nasıl Madame Mapercine?

Nasuh - Nasıl olduğunu bilmem. Lyon şimendiferinde refakat ettiğimiz bir Madame Mapercine (diye sûret-i refakatını hikâye eyledi).

Cartrisse - Masal mı söylüyorsunuz Monsieur Nasuh?

Nasuh - Hayır! Hakikat söylüyorum.

Cartrisse - Rivayete göre Madame De la Chaisne iki aydır keyifsiz olup hiçbir yere çıkmamış, hatta keyifsizliğini dostlarına ilânla beraber kendi tabibinden başka kimsenin vizitesini dahi kabul etmemiş. Keyifsizliği de öyle bir merak keyifsizliği imiş.

Nasuh - Ya! Öyle ise ben kâzibim. Kâzibim efendim kâzibim! Şimdi sizin Madame De la Chaisne tesmiye eylediğiniz hanım şu konağın sahibi olan (uzakta bulunan Mapercine'i işaret ederek) şu hanım değil midir?

Cartrisse - Evet! Ta kendisi!

Nasuh - Öyle öyle! Kâzib değilsem de sehv etmişim. Ben o karıyı hiç görmedim.

Cartrisse - Öyle ise şimdi de komedya oynuyorsunuz Monsieur Nasuh.

Nasuh - (Cidden) Komedya oynamıyorum dostum. Madem ki Madame De la Chaisne Lyon seferini sırren etmiştir ve madem ki bu işe Gardiyanski ile benden başka bir kimse vâkıf değildir. Vakıa kendisi bu sırrı ketm etmekliğimiz için bize bir şey demedi isè de bizim hasbe'l-insaniyye ketm etmekliğimiz lâzım geldi. İşte mahz-ı hakikat bundan ibarettir. Bu sırrı ketm etmek hususunda siz dahi bize refakat edersiniz ya?

Cartrisse - Bu tavsiyeye hacet bile yoktur.

Madame Mapercine diye tanıdığı Madame De la Chaisne'in bu seyahat-i hafiyyesi Nasuh'un zihnini gıcıklayıp hatta ilk defa konağa geldiği zaman birinci uşak, hanım ismi Mapercine olduğunu ve Lyon'a seyahat etmediğini musirrâne dava etmesine bir mana vermediği hâlde bu manayı şimdi vermiş olması meselenin ma'âni-i ledünniyesini şerh ettirmek için dahi Nasuh'a merak vermişti. Binaenaleyh:

Nasuh - Madame Mapercine .... şey Madame Mapercine demişim ..... Madame De la Chaisne için Catherine'in aziz ahbabı dediniz. Catherine'in de bu âlemde aziz ahbabı olabilir mi?

Cartrisse - Ya ben onun aziz ahbabı değil miyim?

Nasuh - Canım bunu biliyoruz. Hoş bunu da bildiğimiz yok ya? ..... Biliyoruz diyelim. Fakat sizden başka .....

Cartrisse - Evet! Madame De la Chaisne mecburen aziz ahbabıdır. Zira ikisi bir mektepten çıkmışlardır.

Nasuh - Haniya şu ..... mektepten ha? Ya!....

Cartrisse - Ama bu da aramızda sır kalacak. Lâkırdı bizden....

Nasuh - Ben de sizin bana verdiğiniz cevabı vereyim: Bu tavsiyeye hacet mi var? Fakat meselenin izahatını da isterim.

Cartrisse - Söylediğim lâkırdıyı anlamadınız mı ki? Haniya şu veled-i tabiî dedikleri .....

Nasuh - Orasını anladım efendim. De la Chaisne tarzında bir isimden bu karının asilzade filân olduğu anlaşılır.

Cartrisse - Asilzadedir zahir! Hem hikâyesi de pek tuhaf. Dinlemekten üşenmez iseniz.....

Nasuh - Siz söylemekten üşenmez iseniz ben dinlemekten hiç üşenmem.

Cartrisse - Öyle ise dinleyiniz. Catherine henüz mahut mektepte iken kendi namına bir hazine gönderilmiş olduğu gibi, De la Chaisne'in namına hiç bir eser zuhur etmez. Binaenaleyh oradan çıktıktan sonra modistlik eden grisetteler (fakir ve hovarda kızlar) miyanına dahil olur. Bu kızların hâli malûm ya? Medar-ı maişetlerini elleri emeğiyle kazanıp bununla beraber sevdikleri delikanlılarla aşüftelikten dahi geri kalmaz.

De la Chaisne dahi birkaç sene bu âlemde gezer tozar. Derken Prés-Saint-Gervais'li bir fakir delikanlı ile alâka ederek bu alâka dahi bir nikâha müncer olur. Bunun üzerine De la Chaisne o köye giderek çiçek bahçıvancılığı ile yaşamaya başlar. Bir aralık De la Chaisne isminin kendisinden evvel sahibi bulunan Monsieur De la Chaisne isminde altmışlık bir ihtiyar dahi Prés-Saint-Gervais'ye tebdil-i havaya gelir.

Hatta bu ihtiyar Parisli olmayıp Bretagne asilzadelerindenmiş. Herif eski kurtlardan olduğu için hâlâ çapkınlığı terk edemediğinden bizim genç bahçıvancıya meftun olur. Peşine düşer. Vakıa Madame De la Chaisne kocasına hıyanet etmemek için epeyce sebat gösterir ise de, herifin döktüğü altınlardan ve mücevherâttan ziyade "Senin gibi bir karıya koca ne lâzım? Sana meta'-ı hüsn ü ânın da servet-i kâfiyedir. Bundan başka benim vereceğim servet dahi seni kibar hanımlar gibi geçindirmeye kâfidir" tarzında verdiği zehirli nasihatlerin tesiri görülerek karıyı celbe muvaffak olur.

Ama işin içinde bir komedya var ki asıl tuhafı onda. İhtiyar karıyı metres gibi almaz. Karının nereden çıktığı malûm değil mi ya? Güya bazı tahkikattan mezburenin kendi kızı olduğunu anlar da kiliseye götürüp öz vahit evlâdı olduğunu tasdik ettirerek ol suretle konağına kabul eder.

Bu oyunun ne kadar büyük bir oyun olduğunu mülâhaza ediyorsunuz ya? Kız asilzadeler menziletine vardığı için kocası olan bahçıvanla küfüvv olamayarak ayrılmakta muhtar kalır. Hâlbuki ayrıldıktan sonra da başka bir kocaya varamaz. İşte bu suret-i garibede olarak Monsieur De la Chaisne ile zahirde baba-kız gibi ve hakikatte karı-koca misillü yaşar.

Birkaç seneden sonra Monsieur De la Chaisne vefat edince serveti gibi ismi dahi kıza intikal eder. Ortaya böyle milyonlara malik ırzı namusu yolunda bir Madame De la Chaisne çıkar gider.

Nasuh - Ya zavallı kocası ne yapar?

Cartrisse - Ha! Bîçare herifçik daha o zaman yani kızın babası zuhur eylediği vakit gelip ayaklarına kapanarak kendisini dahi daireye kabul etmelerini ve uşak gibi olsun istihdam eylemelerini rica eder ise de kabul olunmaz. Kabule mahal var mı ya? Eğer De la Chaisneler baba-kız gibi yaşamış olsalar belki bu ihtimal bulunabilirdi. Lâkin hakikatte iş öyle değildir. İhtiyar vefat eyledikten sonra dahi kocası gelir. Ağlar, sızlar. Karı mümkün değil kabul etmez. "Ben bu kadar asilzadeler ve kibar içine senin gibi bir bahçıvanı nasıl çıkarayım" der bir daha demez.

Nasuh - Bir sermaye ki etrafıyla yazılsa koca bir roman olur.

Cartrisse - Ona şüphe yok. Fakat bu sırrı da dar-ı dünyada bir Catherine bilir, bir ben, bir de siz.

Nasuh - Bu sırra nasıl vâkıf olduğunuzu da sual edebilir miyim?

Cartrisse - İşte yalnız bunu sual edemezsiniz.

Nasuh - Demek oluyor ki aziz ahbaplık o mektepte başlamış. Ancak Madame De la Chaisne grisettelik ve bahçıvanlık ettiği müddet dahi devam eylemiş mi?

Cartrisse - Bir şey sual ediyorsunuz ki Monsieur Nasuh güleceğimi getiriyorsunuz. Hiç o mektepten koca bir hazineye malik olduğu hâlde çıkan Catherine ile bir grisette veyahut bahçıvan karısı arasında münasebet mi kalır? Tâ Madame De la Chaisne böyle bir Madame De la Chaisne olduktan sonra münasebet-i kadîme teceddüd eyler.

Lâkırdı bu encama erince Nasuh derince bir düşünmeye varır. Kendisini bu dalgınlıktan ikazla:

Cartrisse - Ne düşünüyorsunuz ya? Korkarım hikâye merakınıza dokundu.

Nasuh - Hiç korkmayınız Madam! Ya acaba şimdi Prés-Saint-Gervais'deki bahçe hâlâ Madame De la Chaisne'in kocası elinde midir?

Cartrisse - Onu bilmem. Fakat kocası bahçeye malik değildi. Zira bahçe bir kilisenin vakfıdır. Orada kiracı idi.

Şu bir çift söz dahi teati edildikten sonra Gardiyanski artık avdet zamanı gelmiş olduğundan bahisle Nasuh'u çağırdığından, kalktı ahbabın cümlesiyle ve konak sahibi olan Madame De la Chaisne ile veda resmini icra ederek ve her ne zaman suaresini teşrif ederler ise memnun kalınacağına dair Madamdan bir de vaat alarak refikiyle beraber avdet eyledi.

Nasuh'un Paris Kütüphane-i İmparatorîsine devamı Paris'teki ikametinin maksad-ı aslîsi olduğu bu hikâyede kat'iyen bilinecek bir şeydir. Her gün bir mani-i azîm olmaz ise oraya devam ederek altı yedi saat çalışırdı. Sûret-i sa'yine dair şu izahatı da verelim ki Nasuh fünunun şu'beâtı üzerine kendili-

ğince bir plân kurup tetebbu ve mütalâatını o plân mucibince yürütür ve telifatını dahi ona bina ederdi. Bundan başka mebâhis-i şettâya dair gayet güzel makaleler dahi kaleme alarak, onları da her posta takım takım İstanbul'a irsal eylerdi ki asıl medâr-ı maişeti bu olduğu malûmdur.

İşte şu meşguliyet-i sahihadan sonra fazla-i evkatında gördüğü, işittiği, yaptığı şeylerdir ki, bu hikâyeye sermaye ittihaz edildi. Mevâd-ı mezkûrenin en başlıcalarından birisi Hyrienne familyasına müteallik olduğunu şimdiye kadar görmüş olduğunuz mukaddemâttan anlarsınız.

Yedinci Bap

Aradan vakit mürur eyledikçe Nasuh'un Hyrienne familyasıyla münasebeti ol derece kuvvetlenmişti ki, ihtiyar Madame Hyrienne ya hemşiresi Madame Garnold'a veyahut kızı Mademoiselle Poliny'ye canı sıkıldıkça sellemehü's-selâm Nasuh'un odasına varıp onun tatlı muhabbetleriyle sıkletini def eder olmuştu. Hâlbuki Nasuh dahi Madame Hyrienne'in muhazarasından memnun olurdu. Zira artık taravetini kaybeylemiş ve hatta karılıktan çıkmış olan hanımlarla ihtilât, insanın yüreğini buz gibi soğutacak zannolunur ise de bunlar ile dost olmak ve bazı menakıbını dinlemek de Nasuh gibi insan evlâdının yüreği içinde imtihanla meşgul olanlara ziyadesiyle lezzet verir.

Nasuh dahi vakit buldukça Monsieur Hyrienne'in dairesine hatta bilâ-istîzân girmekten çekinmezdi. Binaenaleyh Mademoiselle Poliny ile dostlukları artıp, hatta bîçare kızcağız Nasuh'la inceden inceye hasbihâlcikler dahi ederdi. Lâkin Nasuh'un Mademoiselle Poliny ile olan münasebetini Madame Garnold ile olan münasebetine kıyas etmeye asla mahal yoktur. Onu Garnold gibi telâkki etmezdi. Bir sevgili hemşire gibi de telâkki etmezdi. Kendi kızı nazarıyla da görmezdi. Mademoiselle Poliny'yi yersiz, sahipsiz kalmış gayet güzel bir pamuk kedi imiş de onu okşuyormuş gibi severdi.

Teşbihimizi pek garip mi buldunuz? Vallahi doğrusunu isterseniz itiraf edelim ki bizde garip bulduk. Lâkin Nasuh'un Poliny hakkındaki hissini tasvir edecek başka bir misal bulamadık. Bakınız, mülâhaza ediniz ki karşınızda bir kız var. Güzel denilen kızlar kadar güzel. Zeki addolunan insanlar kadar zeki.

Zihnini her yere erdirir. Fakat Paris'te karı olacak bir karının karılığını itmam edecek olan nakdine-i cihaza malik olmadığını görerek, zihnini her erdirdiği yerden mahzunen rücu ettirir. Sizi şehvetperest bir çapkın tanımamış, bîçarelerin çaresizliğini takdir edebilir, icabına göre yüreği de sızlar bir mert tanımış. Siz de ona bir nazar-ı şehvetle bakamıyorsunuz. Ama ne sebebe mebni bakamadığınızı siz de bilmiyorsunuz. Onu görünce içinizde öyle birtakım tatlı hisler uyanıyor ki, mahiyetini takdire muktedir değilsiniz. O kız maşukanız olmadığı gibi, hemşireniz gibi, kerimeniz gibi de değil. Mahaza maşuka ve hemşire ve kerime ve saire saire muhabbetleri hep bir yere cem olmuş da o kız hakkında ittifak etmiş gibi, onu gördükçe yüreğiniz içine sokacağınız geliyor. İşte böyle bir hisle telâkki edilen kızı okşamak gayet güzel ve sevimli bir kediyi okşamaktan başka bir şeye teşbih edemedik.

Madame Garnold ile olan münasebete gelince: Bu münasebet âdeta ateş ile barut oyunu gibi bir şey idi.

Ama nasıl bir barut ile ateş oyunu? Öyle gayet yabis bir barutun gayet parlak bir kor ile mukabil gelir gelmez parlamasından ibaret değil. Madame Garnold'un barut hissiyatı her şeyden mahrumiyet ve enişte hanesine iltica gibi bir rutubet-i hırmanla nem-nâk olmuş ve Nasuh'un âteş-i hevesi ise nice bin mütalâat ve iştigal-i zihniyye ile küllenmek derecelerini bulmuştu. Binaenaleyh bu ateş ile barut oyunundan hâsıl olacak parlayış müddet-i tekabülün imtidadıyla kızışarak "pısır pısır!" diye tarif edebileceğimiz bir suretle kıvılcımlanmaya başladıktan sonra, saçağa sarmak lâzım gelecekti. Madame Hyrienne familyasıyla buraya kadar tasvir eylediğimiz münasebet şimdiye kadar hâsıl olan derecedir. Bundan sonrasına gelince Mademoiselle Poliny ile Nasuh arasında cereyan eden bir hasbihali ber-vech-i âtî hikâye edelim:

Bir gün kuşluk taamından sonraca idi ki Nasuh Efendi İstanbul'a göndereceği birkaç parça şeyi rahatça kaleme almak için odasına gelmişti. Kâğıdı önüne ve kalemi eline almış ve kendisini derip devşirmiş idiyse de, fikrini bir türlü başına toplayamamıştı. Erbâb-ı kalemden iseniz bu hâlin kesirü'l-vuku olduğunu defaetle tecrübe etmişsinizdir. İnsanın her şeyi ve hatta yazacağı meselenin tedkikat ve mütalâatı dahi hazır ve âmâde

olur da, bunları derip toplayarak kâğıt üzerine koymak için icap eden huzur-ı fikr ve selâmet-i zihn eksik olduğundan bir türlü muvaffak olamaz. O gün ise Nasuh perişâni-i efkârının sebep ve illetini dahi tayin edemezdi. Nihayet "Madame Hyrienne'e gideyim. Çok görmüş çok işitmiş bir ihtiyardır. Dereden tepeden konuşur eğlenir ve yazıyı da bu gece yazarım" diye kalktı, komşusuna gitti.

Meğer o gün pazar günü olduğundan Madame Hyrienne kilisedeymiş. İnsanın ömrü âhir olmaya başladığı zaman takvası artacağı bilinmeyecek bir şey değildir. Madame Garnold ise (vekilharçlık hizmeti dahi kendisinde olduğu cihetle) çarşıya levazım mübayaasına çıkmış. Monsieur Hyrienne bazı dostları ziyarete gitmiş. Zavallı Mademoiselle Poliny haneyi beklemeye kalmıştı.

Nasuh'un artık bu familyaya münasebetinin müsait olması cihetiyle Mademoiselle Poliny ile oturup edeceği sohbeti etmesinde bir mani kalmamıştı. Aşağıdan yukarıdan birkaç söz teati eylediler. O gün niçin çıkmadığı ve sabahtan beri ne ile vakit geçirdiği hakkındaki isticvablarla bir çeyrek kadar vakit geçirdiler. Meğer kızcağız roman mütalâasıyla vakit geçirmiş.

Nasuh - Hiç kızlar için roman mütalâası caiz midir?

Poliny - (Hicapla) Caiz değildir ama ben o kızlardan müstesnayım.

Nasuh - Neden?

Poliny - Neden olduğu sizce dahi malûm olacak mevaddandır.

Nasuh - Hayır! Bence hiç malûm değil. Biraz mukaddimesini açmış olsanız belki .....

Poliny - Cihaz meselesi .....

Nasuh - Ha! Şimdi anladım. Demek istiyorsunuz ki cihazı olan kızlar için roman okumak caiz değildir. Olmayanlar ise ondan müstesnadır. Öyle değil mi?

Poliny - (Hicapla) Evet!

Nasuh - Ey bundaki hikmeti de anlayabilir miyim?

Poliny - O da pek sadedir. Cihazı mükemmel olan bir kız hüsnüyle ve âdâb-ı meclisdeki vukufuyla celb-i kulûbe muhtaç değildir ki.

Nasuh - Cihazı olmayan bir kız ise hüsnünden de kat'-ı nazar, fakat zarafeti ve âdâb-ı mecliste maharetiyle celb-i kulûbe muhtaç olacağından, bunu da roman mütalâasıyla iktisap etmek lâzım geliyor öyle mi?

Poliny - Evet öyledir.

Nasuh - Ey bu fikri size kim verdi? Yani babanız bu fikre müşterek midir demek isterim?

Poliny - Hayır! Ne babam, ne de validem. Ben kendim böyle düşündüm de buldum.

Nasuh - Güzel ama yavrum sizin gibi genç kızları roman mütalâası ziyadesiyle üzer. Zira birtakım fikirler verir ki, mevki'-i icraya koymaya muktedir olamazsınız.

Poliny - Zararı yok! O da bir şahsî bir roman olur. İnsan kendi ahval-i şahsiyyesini araştırdıkça daima o romanı okumuş olarak eğlenir.

Nasuh - (Tebessümle) Bu sözü pek mücerrebâne bir surette söylüyorsunuz Matmazel. Böyle bir romanın dibacesini sahife-i kalbinize terkîm etmeye başladınız mı yoksa?

Poliny - (Kızarıp) Yok!

Nasuh - Ama beni ağyar gibi kabul etmekte iseniz gücenirim. Beni en ziyade hâl-şinas bir dostunuz gibi kabul etmenizi rica ederim.

Poliny - Teşekkür ederim efendim.

Nasuh - Ben yalnız teşekkür ile iktifa etmem. Size şunu da vaat ederim ki eğer böyle bir roman başlanmış ise ashab-ı vak'anın birinci tabakada bulunanlardan birisi de ben olayım. Sadakatle, hamiyetle memlû olan bir yüreğin ilcââtına tatbik-i muamele edeyim.

Poliny - Pek büyük nezaket gösteriyorsunuz efendim. Teşekkür ederim.

Nasuh - Hayır Matmazel! Nezaket göstermiyorum. Cidden dostluk arz ediyorum. Siz ne kadar olsa fikir ve mütalâanızın

isabetinden emin olacak kadar tecrübekâr değilsiniz. Vakıa pederiniz sizi tezvîc edemeyeceğini gördüğünüz hâlde siz kendiniz kendi başınızın çaresini aramağa mecbur olmakta hata etmemiş olursunuz. Lâkin böyle aşk ve sevda ile akd-i izdivac kararında olan kızların önünde kararıp duran tehlikeleri dahi inkâr edemezsiniz ya? Hüsnünüzle, zarafetenizle birisinin yüreğini ele aldım zannedersiniz. Bu zan üzerine siz de ona hem de gerçekten gönül vermekte bir beis görmezsiniz. Ya o zatın aşkı bir heves-i muvakkat-ı müştehiyâneden ibaret ise? .... Ama eğer hudud-ı resmiyyenin haricine çıkıyor isem affınızı rica ederim. Görüyorsunuz ki ben size pek sadık dost, pek muhabbetli bir kardeş gibi lâkırdı söylüyorum. Arz ettiğim hâl kızlar için ol kadar mühim hususattandır ki maâzallah!...

Poliny - Buralarını ben de düşünmekten hâli değilim.

Nasuh - Demek oluyor ki dediğim romanın dibacesi yazılmış.

Poliny - Hayır Monsieur Nasuh hayır! Bundan filhakika emin olabilirsiniz.

Nasuh - Hiç olmaz ise henüz derdest-i tasvirdir diyelim mi?

Poliny - (Önüne bakarak) İnsanın hayali önüne set çekilmez a? Fakat hulyayı hakikate tatbik için meydan bile bulamayan bir kız .....

Nasuh - Niçin meydan bulamayacaksınız? Ben size muin olayım diyorum.

İşte bu suretle cereyan eden hasbihal şu noktaya geldiği hâlde Madame Garnold dahi dairenin kapısından içeriye girmiş olduğundan, vakıa kesilmiş idiyse de bu hasbihal birinci olmadığı gibi en sonraki dahi olmayıp, badema bu gibi müşâfeheler taaddüd eylemiştir.

Madame Garnold ile Nasuh arasındaki münasebetin böyle bir suretini görmek istiyor iseniz onu şu fıkrada görebilirsiniz:

Bir akşam Nasuh Efendi yazı işinde teehhür ederek taamdan gecikmişti. Âdeta gurub-ı şemsden bir buçuk iki saat sonra odasından çıkıp merdiveni inerken, Madame Garnold'u merdivenden çıkmak üzere tesadüf eyledi.

Garnold - (İnbisat üzere) Nereye gidiyorsunuz genç Türk?

Nasuh - Akşam taamına gidiyorum güzel Fransız!

Garnold - Bu vakit taama mı gidilir? Kim bilir nerelere gidiyorsunuz.

Nasuh - Acaba nerelere gidiyorum Madam? Nerelere gittiğimi haber alsam memnun olur idim.

Garnold - Hele şu adam aldatıcı ağızlara bakınız!

Nasuh - Hakikat olmak üzere sual ederim.

Garnold - Bal maskelere giden, Prado'lara giden benim öyle mi?

Nasuh - Demek istiyorsunuz ki benim ha? Acaba kimler ile gidiyormuşum?

Garnold - Kim bilir hangi güzel karılarla!

Nasuh - Sizinle gidemediğim hâlde hiçbir kimse ile gidemeyeceğimi siz de bilirsiniz, ama insanı gıcıklamak için böyle söylüyorsunuz.

Garnold - Bu yollarda benim size refakat edemeyeceğimi bilirsiniz de onun için bana teklif-i refakat etmezsiniz.

Nasuh - Niçin benimle refakat edemeyesiniz?

Garnold - Ya benim harekatımca ne kadar bir esaret altında bulunduğumu hesap etmez misiniz? Ben Prado'ya gidecek olsam gece yarısından sonra gitmeliyim... Gitmeliyim demişim! Ben yalnız nasıl gidebilirim? Beni götürecek olan gece yarısından sonra götürmelidir diyecektim. Çünkü hemşirem ve eniştem ve çocuklar uyumadıktan sonra .....

Nasuh - Ey sizi birisi böyle bir vakt-i münasibde davet edecek olsa gider miydiniz?

Garnold - Hayır! Birisi davet edecek olsa gitmezdim. Fakat Monsieur Nasuh davet ederse giderim .....

Nasuh - Teşekkür eder, ben de bu işi düşüneceğim, hatta icabını icra edeceğimi dahi vaat eylerim.

Garnold - Ama vakit muayyen olmalı ki ben de tedarikli bulunayım.

Nasuh - İşte bugün perşembedir. Prado açık. İster iseniz pazar günü.

Garnold - Yok, yok! Bu akşama!

Nasuh - Pekâlâ! Bu akşama!

Prado dedikleri yer Luxembourg bahçesinin cenup tarafında ve Rasathane dört yol ağzında vakıa bir büyük mahal olup, orada her perşembe ve pazar akşamları umumî balo verilir. Ama nasıl balo? Öyle zadegânın mahall-i ictimaı değil. Esnaf takımı bile oraya uğramaz. Civarda kain mekâtib-i cesîme talebesiyle ressam, nakkaş, hakkâk, müellif çırağı, tiyatro oyuncuları gibi erkek, karı bir bölük gençler içtima eyler. Bu cemaatten bir takımı çift çift gelmiştir. Zira bunlardan her sınıfın müzekkeriyle müennesi bağdaşırlar. Bir takımı dahi eşini orada bulmak kararıyla gelir. Üçüncü takım ise eşsiz kalmış olan güruh olup, orada kendisine bir eş aramağa gelir ve mutlaka bulmaktan geri kalmaz.

Paris'in bu âlemi sair payitahtlara pek de makis değildir. Her yerde bu misillü ittifakların içinde bir de para ve istifade sevdası olup Paris'te ise, karı erkek her biri kendi işlerini başkaca görüp kazanacakları parayı kazandıktan ve maişetlerini yoluna koyduktan sonra, mücerret erkekleri zen-dostluk ve karıları merdüm-dostluk etmek üzere bu âlem-i serbestîye can atarlar. Gayeti erkek refakatında bulunan karıya "soupé" denilen bir gece taamı arz eder ise pek büyük sahavet göstermiş olur. Hem keyfiyet ittifakları dahi bir günlük bir şey değildir. Bu yolda akd olunan muaşakalar aylarca ve eğer âşıklar biraz daha sabırlı iseler senelerce devam eder. İstiğraba şayandır ki bu karılar bir erkeğe vaad-i muhabbet ve sadakat eder ise, bu vaatlerini öyle kolay kolay bozmazlar da. "Coccotte" denilen aşüfteler ile bunlar arasında pek çok fark vardır. Hatta isimlerinde bile fark vardır. Bunlardan tahsilde bulunan karılara "étudiante" derler ki talebe demektir. İçlerinde pek meşhur ebeler ve muallimeler ve tiyatrocular çıkması dahi nadir değildir. Ressamlık filân öğrenenlere "ouvrier" derler ki amele demektir. "Grisette" namı ekseriyetle bunlardan yapma çiçek vesair el işleriyle iştigal eden modacılara ıtlâk olunur. "Artist" ve "aktrist" namları müzika veyahut tiyatro oyunculuğuna sülûk edenlere verilir. İşte bu saydığımız sınıfların her biri kendilerini "coccotte"lardan tefrik ederler. Hâlbuki bu fikir erkeklerinde de vardır. "Coccotte"lardan birisiyle izdivaç eden

erkek nadir olup fakat sunûf-ı mezkûre ile izdivaç edenler nadir değil bilâkis çoktur. Zira bir oda isticâr ederek ve akşama kadar bulvarlar üzerinde gönül avlayarak en uzun müddet-i muâşakası bir geceden ibaret olan coccotte güruhunu "namus pahasıyla taayyüş ediyor" diye "fille perdu" yani zayi olmuş kızlardan addedip diğerleri ise maişetlerini, hünerleriyle kazanıp, fakat zevk ve safasında herkes hür addedildiğinden bir delikanlı erkeğin istediği vechile eğlenmesi ta'yîb edilmediği gibi, bir delikanlı karının dahi bu bapta şâyân-ı ta'yîb görülmemesini iddia ederler. İşte şu ahval üzerinedir ki, bu hâlin Paris'ten maada payitahtlara makis olmadığını hükmeyledik.

Prado balosuna devam eden şu cemaatin icra eyledikleri rakslar sair baloların rakslarına asla benzemez. Bunlar ol kadar serbestane, öyle aşüftegâne ve o derece çılgıncasına raks ederler ki gerçekten namuslu olan veyahut (Paris'te eksik olmadığı vechile) namuslu olmak üzere geçinen bir kadın!..... Bu oyunları temaşadan bile haya eder. Vakıa polis daima hazır olup rezaletin derecesi haddinden ziyade artar ise, müdahale ve men eder ise de hadden ziyadesi değil eksiği dahi müfredatı vechile tarif ve tavsifinde sayfaları dolduracak kadardır.

İşte Madame Garnold tarafından gösterilen muvafakat değil, hatta âdeta hahiş ve arzu üzerine Nasuh'un kendisini götürdüğü balo burası idi. Hem de araba ile götürdü. Paris'te araba demek ne demek olduğunu da mülâhaza ediyorsunuz ya? Her köşesinde bin garabet dolu olan payitahtta araba demek müteharrik bir odadır ki, içine girilip de perdeleri indirilir ise, açtırmağa gündüz bile kimsenin hakkı yoktur. Nerede kaldı ki gece.....

Sekizinci Bap

İnsanın bir kere hoşuna giden şeyde biraz vakit olsun devam edeceği tabiîdir. Prado balosu dahi böyle biraz vakit (ve ihtimal ki çok vakit) devam edilecek eğlencelerden olduğu cihetle, birkaç defa daha tekerrür eylemişti ise de sonra Prado ikileşmiş olduğundan, yukarıda tavsif eylediğimiz Prado'ya nöbet biraz seyrekçe gelirdi.

İlk Prado'ya sani olan Prado öyle talebe filân güruhunun mecma'ı değildir. Oraya hiç kimse gitmez. Yalnız Nasuh ile

Garnold gider ve oraya araba ile gidilmez, piyade olarak gidilir. Zira pek yakındır. Âdeta Monsieur Hyrienne'in dairesi kapısından çıkıp da sağ tarafa iki adım atıldığı gibi tesadüf eden kapıdan ibarettir.

Ancak bu ahz ü i'tânın Nasuh'u işgal edeceğini vesair bunca umuruna bakmaktan men eyleyeceğini hesap etmemelidir. Yirmidört ve bazı kere kırk sekiz ve hatta yetmiş iki saatte bir defa oynanan Prado polkası insanı ne kadar işgal edebilir ki? Binaenaleyh Nasuh sair işlerine bakmak için asla mümânaat görmezdi. Hatta Hôtel Brighton'da Cartrisse ile Catherine'i ilk defa olarak ziyarete gittiği gün kapıcıdan vuku bulan tahkikatı üzerine hâsıl olan merakını hâl için o zamandan beri pek çok tahkikat-ı saireye muvaffak olmuş bulunduğu gibi bundan sonra dahi o meşguliyetle iştigalden geri kalmamıştır. Catherine hakkında o zamandan beri almış olduğu malûmatın mehazı Madame De la Chaisne tesmiye edildiğini sonra haber aldığı Madame Mapercine'dir. Sûret-i ahzı da epeyce tuhaftır.

Şöyle ki:

Bir gün yolu Rivoli sokağına uğramak veyahut bililtizam uğratılmış bulunmak münasebetiyle Nasuh Madame De la Chaisne'i ziyarete uğramıştı. O gün Madamın sair bir meşguliyeti olmadığı ve binaenaleyh içi dahi sıkılmakta bulunduğu cihetle Nasuh Efendi ile uzun uzadıya konuşmaya hem vakit buldu, hem de lüzum gördü. Esnâ-yı mükâlemede Nasuh bililtizam "Evet Madame De la Chaisne!" ve "Hayır Madame De la Chaisne!" Hâsılı "Madame De la Chaisne" hitaplarını çokça irat eylediğinden karı nihayet bu bapta şöyle bir istizaha kadar mecbur edildi.

De la Chaisne - Benim ismim Mapercine değil mi idi? Sonra bunu De la Chaisne'e tahvile ne lüzum görüldü Monsieur Nasuh?

Nasuh - Vallahi bilmem Madam! Asıl isminiz De la Chaisne iken Mapercine'e tahavvül etmiş olmasına ne lüzum görüldüğünü bilemem.

De la Chaisne - Hayır! Sualimi ters anlamayınız. Asıl ismim Mapercine iken ...

Nasuh (manalı bir tebessümle) - Arz eylediğim surette başka suretle anlamağa ihtimal yoktur efendim.

De la Chaisne - Canım siz beni en evvel De la Chaisne diye mi tanıdınız, Mapercine diye mi?

Nasuh - Niçin sözü uzatırsınız Madam? Şu asıl isminizi nasıl öğrendiğimi merak ediyorsunuz öyle değil mi?

De la Chaisne - Merak değil. Sual .....

Nasuh - Hayır efendim merak ediyorsunuz, merak. Karşınızdaki Nasuh bendenizi kıl ile yedilecek kadar muti olmak üzere kabul ediniz. Fakat pek kolay aldatılacak kadar ahmak olmak üzere telâkki buyurmayınız. Ben hatta bu merakınızın mevridini bile bilirim.

De la Chaisne - Nedir bakayım?

Nasuh - Suarenize ilk defa kabul olunduğum gece Catherine'in yanına gittim. İşte bu!

De la Chaisne - Oh! Bu benim merakıma neden dokunsun? Sizinle aramızda bu bapta bana merak verecek bir ilişki mi var ki?

Nasuh - Hayır efendim. Fakat insanın mektep arkadaşı,pek aziz dostu olur ama, öyle bir dostla rekabet dahi dostluk derecesinde büyük olur.

De la Chaisne - (Mektep arkadaşı! Sözü üzerine biraz kızarır gibi olduysa da "Adam sen de!" manasını işrap eder bir tavr-ı bî-fütûrâne ve müctirâne ile, ne kadar katmerli lâkırdılar söylüyorsunuz Monsieur Nasuh! Sanki benim asıl ismim De la Chaisne olduğunu size Catherine söylemiş öyle mi?

Nasuh - Evet! Hem de bence bana pek büyük bir hizmet etmiş oldu. Zira bu haberi almamış olsa idim, Mapercine ismini telâffuzla gezer dururdum.

De la Chaisne - Hayır! Siz onu daha ilk günü başkalarının bana hitabından anlar ve öğrenirdiniz. Fakat Catherine size başka esrardan da malûmat vermiş olmalıdır ki ...

Nasuh - Verdi Madam! Fakat Catherine hakkında gazabınızı teşdit edecek bir gûne malûmat vermedi ki. Pederiniz efendiyi sonradan nasıl bulmuş olduğunuzu!... Ve gerek ismine ve gerek servetine nasıl bihakkın! malik olmuş idüğinizi söyledi. Böyle bir işte sizi ta'yibe kimsenin hakkı olamaz.

De la Chaisne - Olamaz ama sizin gibi âlemin hey'et-i umumiyyesine birden nazar eden efkâr ve intizâr-ı tâmme erbabı indinde olamaz. Ancak Catherine'e böyle boş boğazlığı hususunda hak veren de bulunur mu? Ya birisi de onun esrarını faş etmeye kalkışır ise keyfi gelir mi?

Nasuh - (De la Chaisne'i bu kadar hararetlendirdiğine memnun kalarak daha ziyade deşmek için) Catherine'in bir gûne sırr-ı mektûmu yok ki faş edilir ise keyfi kaçsın. Vakıa mukaddes İncillerde evlât, pederin ve validenin günahlarından mes'ul olacağı yazılmış ise de, ben Hristiyan değilim Madam Müslümanım! Benim kabul eylediğim kitapta hiçbir nefsin, nefsi âhir için mes'ul olmayacağı yazılmıştır. Hakikat dahi bundan ibarettir zannederim. Binaenaleyh gerek sizin ve gerek Catherine'in valideniz veya pederiniz bir hata etmişler ise ben ondan dolayı sizi ta'yibe asla mahal bulmam. Bilâkis papazın kıydığı nikâhtan melekü'l-aşkın kıydığı nikâhı daha mukaddes bularak öyle bir nikâhtan tevellüt eden çocuğu daha ziyade takdis ederim.

Nasuh'un bu sözü karının gayet hoşuna gitmiş ve her âkilin bu fikirde olması lâzım geleceğini hükmeylemiş idiyse de, Catherine hakkında başlayan şiddetini bu söz men edemedikten maada bilâkis arttırmıştı. Binaenaleyh:

De la Chaisne - Hayır! Peder ve maderinin sırrını değil. Kendi esrar-ı zatiyyesini!

Nasuh - İşte mana veremeyeceğim bir söz var ise o da budur Madam. Ama zannetmeyiniz ki Catherine'e olan hususiyetim size olan hulûsumdan ziyadedir de onu müdafaa için bu sureti iltizam ediyorum! Hayır! Size yemin ederim ki ben sizden gördüğüm hüsn-i kabulü, sizden gördüğüm iltifatı Catherine'den görmedim. Mahzâ bilmediğim bir şey üzerine hüküm vermemek için bu ciheti iltizama mecburum. Bana kalırsa Catherine gibi hemen âlemden elini çekmiş olan bu karının ketmi lâzım olacak esrarı bulunamaz.

De la Chaisne - (Hararetle) Vah bîçare saf-dil vah! Asıl o dünyadan elini çekmiş zannolunan feylesof karılar değil midir ki esrar küpüdürler? Yirmi yaşındaki bir karı ne zaman feylesof olabilir? Ömrün bu ilk baharında herkes ve her şey kendisine

dumanlı bir nazar-ı hevesle görüldüğü hâlde âlemden nefretin vechi ne kalır? Şuna Cizvit deseniz daha münasip olur zannederim.

Nasuh - İhtimal ki olur. Lâkin Cizvit diye içi dışından ve fiili kavlinden bütün bütün başka olan insanlara denilir.

De la Chaisne - Ey Catherine'de bu sıfatın haricinde midir?

Nasuh - Bilmem!

De la Chaisne - Bilmezseniz, öğreniniz efendim!

Nasuh - Nasıl öğrenmek mümkün olduğunu da bilmem. Ben şu memleketin yabancısı bir adamım.

De la Chaisne - Of! Aman Monsieur Nasuh! Elinizden hiçbir işte mi gelmez?

Nasuh - Ne iş gelsin istersiniz?

De la Chaisne - O feylesof Catherine'in biraz peşine düşünüz, tahkik ediniz de bak neler görürsünüz. Ben söylesem şayet inanmazsınız.

Nasuh - Bilakis! Ben gözümle gördüğümden ziyade size inanırım.

De la Chaisne - Bana inanır iseniz ben size derim ki Catherine hiç de sizin tanıdığınız gibi dünyadan nefret etmiş bir feylesof değildir. Bilakis dünyaya pek ziyade muhabbeti vardır. Yalnız kendisinin ne olduğu tanınmamasını ister. Binaenaleyh Catherine grisetteler gibi maişet eylediği adama kendisini hiç tanıtmamağa çalışır. Akranı içinde dahi bu sırra kimseyi vâkıf etmemeye çalışır. İşte bu kadar.

Nasuh - Öyle ise taaccüp ederim efendim. Şu bir adamın kimseden korkusu olmadığı hâlde, bu derece ketm-i esrara neden mecbur olduğuna akıl erdiremem.

De la Chaisne - Böyle olmaz ise sonra âlemin kusur ve kabahatini saymağa kendisinde nasıl salahiyet bulabilir? İşte birtakımı bu fikir ile ketm-i esrar eder. Birtakımı da böyle insanların diline düşmemek için her muamelesini saklar.

Catherine hakkında aldığı şu malûmat Nasuh'un fikrine kuvvet vermek için kâfi ve vâfî idi. Şimdi hazır serrişte-i suhen

sarkıp kalmış iken biraz da hususiyet-i ahvalden malûmat almak için asla vakit kaybetmeyerek:

Nasuh - Demek oluyor ki zât-ı âliniz bu ikinci sınıftansınız. Çünkü yüreğiniz öyle çürük yüreklerden olmadığı cihetle, kimsenin meâyibini aramağa mecburiyet görmezsiniz ki, esrarınızı ketm edesiniz. Fakat bu gibi ağzında bakla ıslanmayan karılara da sırrınızı duyurmak istemezsiniz. İşte şimdi şu mülâhaza üzerine diyorum ki, keşke Lyon'da isminizi Madame De la Chaisne diye haber vermiş ola idiniz. O hâlde ben sizi en evvel Mapercine ismiyle tanımış olduğumu da onlara zarurî ihbar etmemiş olurdum.

De la Chaisne - Hayır! Bunda hiçbir beis yoktur. Zira yakînen ümit ederim ki Lyon seyahatinden hiç birisinin haberi yoktur. Siz de buna dair .....

Nasuh - Maşallah artık o kadar da çocuk muyum? Ben isminizin Madame Mapercine olması hususunda güzel bir komedya oynayarak sırrı setr ettim. Dedim ki Madame De la Chaisne mukaddemen Mapercine ismiyle tanımış olduğum bir hanıma benzediği için ona kendimce bu ismi vermekteyim.

De la Chaisne - Ya hâsıl olan muarefemizi?

Nasuh - O pek kolaydı. Refikim Gardiyanski ahbabından miralay Causémard vesâtetiyle tanışmış olduğumuzu haber verdim. Fakat ....

De la Chaisne - Ey fakat?

Nasuh - ..... Ama olmaz efendim sormam. Zira bendenize henüz ol kadar emniyet hâsıl edip etmemiş olduğunuzu bilemem de.....

De la Chaisne - Bilakis! Ben zannediyorum ki beynimizde gizli kapaklı hiçbir şey kalmadı. Bundan sonrası için de samimi dost olacağız.

Nasuh - Teşekkür ederim efendim! Lâkin gizli kapaklı bir şey kaldı. Şu Lyon seyahati sırren etmekte de olan hikmet!

De la Chaisne - Adam o hiçbir şey değildir. Âdeta bir lâtifeden ibarettir.

Nasuh - Derece-i iltifatınızın müsait olup olmadığını lâyıkıyla bilsem, bu lâtifeye de âgâh olmaklığımı isterdim.

De la Chaisne - Benim esrarım sizi bu kadar gıcıklıyor mu?

Nasuh - Şimdi siz kendiniz ne buyurdunuz Madame? Bundan sonra dahi samimî dost olacağım vaadiyle beni çıldırasıya sevindirmediniz mi? Evet! Çıldırasıya sevindirdiniz. Zira henüz sizin koca bir Madame De la Chaisne olduğunuzu bilmediğim ve sade bir yolculuk hâlinden başka hiçbir hâlinizi görmemiş olduğum zaman bile, muvazene etmiş olduğum ahval-i umumiyyeniz üzerine sizinle samimî dost olmayı ez-cân ü dil arzu etmiştim. Bugüne kadar nail olduğum iltifatlar huzurunuzda bu gibi sözleri söylemeye bana cür'et verdiğini gördükçe ve kendimi yoklayıp can vermedikten sonra sır vermeyecek kadar besaletli bulunduğumu dahi anladıkça, bu gibi tatlı esrara vukuf peyda etmeyi kendimi size gerçekten kul etmenin esbâb-ı mütemmimesinden bulmaktayım efendim!

De la Chaisne - Zarifâne muamele! Bana ilân-ı aşk ediyorsunuz zannediyorum Monsieur Nasuh!

Nasuh - Emelim ilân-ı aşktan daha pek çok ziyade büyüktür Madam. Hem de hayâlâttan dem vurmuyorum. Hakikat söylüyorum. Bugün söylediğim sözde ve gösterdiğim fiil ve harekette beni ilâ âhirihi sabit bulacaksınız. Emelim ilân-ı aşktan daha büyüktür demedim mi? Tekrar ederim ki daha büyüktür. Zira bir âşık size hissiyât-ı heveskârânesinin ilcasıyla ilân-ı aşk eder. Ben ise zimâm-ı ubûdiyyetimi yed-i ihtiyarınıza teslim etmek emelindeyim. Bunun için benden her suretle emin olabileceğinizi vaat ve temin ederim.

De la Chaisne - (Fevkalhad inbisatla) Bu kadar dava hep Lyon seyahati üzerine mi?

Nasuh - "Evet" desem de olur, Madam "hayır" desem de! Bu sözler zaten söylenecekti. Sırası şimdi geldi de arz ettim. Ancak şu Lyon seyahati sırrına vâkıf olsam kendimi pek muvaffak, bahtiyar bileceğim.

De la Chaisne - Güzel ama sual eylediğiniz şeyin bir papaza bile itiraf edilemeyecek esrardan olduğunu bilerek mi sual ediyorsunuz?

Nasuh - Onu bilmeyerek sual ediyorum. Fakat şunu biliyorum ki size âşık değil kul olmak azm-i kavisinde bulunan bir adamdan, esrarın en büyüğünü ketme dahi mahal yoktur.

Hatta beni hidemât-ı hafiyyenize âlet ederek o yolda istihdam eyler iseniz, sair bendegânımızdan daha ziyade sadakatle hizmet edeceğimden dahi emin olabileceksiniz.

De la Chaisne - (Birçok teemmülden sonra) .... Canım kadınlık hâlini bilirsiniz ya? Yirmi iki yaşında dul kalan bir kadın bu gibi şeylerde mazurdur.

Nasuh - Bir adam hürriyet-i şahsiyyesine malik olduktan sonra dilediği gibi yaşamasına kimse bir şey diyemez efendim.

De la Chaisne - (Biraz hicapla) Çılgıncasına bir sevdanın yadigârı olan bir ciğerparesini Lyon'da bir daireye teslim ettim.... Ne düşünüyorsunuz ya?

Nasuh - Buna hiç lüzum görmemiş olsa idiniz, ne olmak ihtimali olur idi diye onu düşünüyorum.

De la Chaisne - Aman ya Rab! Sonra âlemin ağzını ne ile kapatırdım.

Nasuh - Âlemin ağzını kapatmağa da neden mecbur olacak idiniz? Âlem varsın ne söyler ise söylesin. Siz yaptığınız işten şimdi nedamet getiriyor musunuz?

De la Chaisne - Nedamet getirsek de ne faydası olur?

Nasuh - Nedametin pek çok şeylere faydası olur ya Madam!... Fakat evlâdınızı elinizde büyütmeye dahi yalnız halkın ağzı mani idiyse ...

De la Chaisne - Artık bir şeydir oldu. Fakat bunu sizin mürüvvet-i merdanenize tevdi ederim.

Nasuh - Bundan fevkalâde emin olabilirsiniz efendim. Madame De la Chaisne şu mühim sırrı Nasuh'a keşf eyledikten sonra sanki söylediğine pişman olmuş gibi bir mülâhazaya vardı. Tuhaftır ki bu dalgınlık Nasuh Efendiye de geldi. İkisi dahi kendi mütalâa-i mahsusalarıyla meşgul oldular. Eğer o hâlde birisi bunları görmüş olsa idi mutlaka ya bir büyük kabahat etmiş olduklarını, veyahut yekdiğerine kırgın ve dargın bulunduklarını hükmederdi.

Hele biz görseydik hakîm Büzürcumhur'un şu sözünü tasdik ederdik ki, "Ne söyleyeyim diye düşünmek niçin söyledim diye pişman olmaktan evlâdır" demiş! Bazı kere sevk-i kelâm insanı öl serhatlere kadar sevk eder ki insan akîbinde kendisini topla-

dığı zaman, oraya kadar nasıl olup da gelmiş bulunduğuna taaccüp eyler.

Bu sükûnet-i hâl şüphesiz yarım saat kadar devam eyledikten sonra Nasuh artık gitmek tedarikâtını göstermiş ve Madame De la Chaisne dahi mümanaat göstermediğini "Beni yine sık sık görmekten vazgeçmezsiniz ya Monsieur Nasuh?" sözüyle anlatıp Nasuh dahi eli gerek değsin, gerek değmesin ziyarette kusur etmeyeceğini anlatmıştı. Ancak giderken "Komşum ve hocam Monsieur Hyrienne'in âdeta hemşirem makamında bulunan kızı Mademoiselle Poliny Hyrienne'i şayet suarelerinizden birisine getirirsem reddolunmaz ya? Çünkü yetişmiş bir kız olduğu hâlde henüz âlem içine ayak atmamıştır" diye istizân edip Madame De la Chaisne'den dahi muvafakat cevabını alarak, ol suretle avdet eylemiştir.

Dokuzuncu Bap

Nasuh Efendinin Mademoiselle Poliny'yi Madame De la Chaisne'in müsameresine götürmek istemesine ne mana verirsiniz? Karının tercüme-i hâline dair şimdiye kadar aldığımız malûmat üzerine böyle kocasını terk ederek babamdır diye bir esir-i şehvet ihtiyarla yaşayan ve en sonra dahi bir sevda-yı gayr-i meşrûun yadigâr-ı hicabı olan çocuğunu Lyon'da bir yere terk eden Madame De la Chaisne'in salonuna, Mademoiselle Poliny gibi âlem-i vücuda henüz, hem de pek meyusâne ayak atmakta bulunan bir bîçare kızcağızı götürmek tehlikeli değil midir?

Şu bir mülâhazadır ki, bu işi Nasuh'tan başka birisi deruhte etmiş olsaydı, pek beca görülürdü. Ancak Nasuh'un şimdiye gördüğümüz ahvâl-i mahsûsası üzerine bu mülâhazayı, şimdi ol suretle etmek lâzım gelmeyip icap eder ise, ileride "İşte böyle Nasuh gibi kendisini dev aynasında gören yiğitler kaş yapalım derlerken ekseriya göz çıkarırlar. Bîçare kızcağız pek çılgıncasına bir mülâhazanın kurbanı olarak zayi oldu gitti" suretinde icra edilmek daha münasiptir.

Nasuh kızı De la Chaisne'in salonuna götürmek için pederinden istizân eylediği zaman "Mademoiselle Poliny vakıa pek nazik, pek terbiyeli bir kız ise de henüz kibar salonlarını görmemiştir. Kız kısmının istikbali malûm olamaz. İhtimal ki müddet-i ömründe böyle kibar salonlarını idare edebilecek bir mev-

kide dahi bulunur" yollu mukaddimeye de hacet görmemişti. Zira bu gibi mukaddimeler o zamana kadar defaetle serd edilmiş olduğu gibi, Nasuh'un Hyrienne familyasıyla olan münasebeti de "Monsieur Hyrienne! Bu akşam Matmazeli birlikte alıp gezdirmeye götüreceğim" diye alıp götürüvermek derecesini bulmuştu. Nasuh'un böyle bir hareketinden kim şüphelenir? Şüphelense şüphelense Garnold şüphelenecek değil mi?!.... Hâlbuki o dahi Nasuh'un Poliny'ye hemen Paris, Paris olalı hiçbir genç adamın, hiçbir genç kıza bakmamış olduğu bir nazar-ı hulûs ve safvetle bakmakta olduğundan emin olup, kızın anası, babası ise bu itikat ve imanları üzerine istavroz çıkarmak derecesinde idiler.

Elhâsıl bir salı akşamı Mademoiselle Poliny Madame De la Chaisne'in salonunda isbat-ı vücud eyledi. O zamana kadar Nasuh Efendi bu salonda artık yerlileşmiş olduğundan ve Hyrienne namı ise bu cemiyetin kulağına henüz vasıl olmamış bulunduğundan, "Mademoiselle Poliny Hyrienne!" diye edilen tavsiyeden ziyade "Nasuh Efendinin hocazadesi Mademoiselle Poliny!" diye edilen tavsiyenin hüküm ve tesiri görülmüştü.

Görülmemeli midir ya? Nasuh Efendi mebâhis-i şettâda herkesi ilzâm eylemiş olduğu hâlde, onun kendisine hoca ittihaz eylediği zatın ne olması lâzım gelir?

Mademoiselle Poliny'nin tuvaleti pek âdi idi. Vakıa gayet açık mavi rubasıyla bunun letafetine uydurmuş bulunduğu tezyinât-ı sâiresi başka bir salonda olsa enzâr-ı tahsini celp edeceği derkâr idiyse de, Madame De la Chaisne'in salonunda bulunan karıların etek doluları para ile edindikleri tuvaletlere nispetle pek adi kalırdı. Bahusus ki kızcağızın kıyafeti son moda üzerine olmayıp da altı ay evvelki moda üzerine olması kadar adilik ve sadelik olamaz.

Eğer Mademoiselle Poliny bir çirkin kız olsaydı, tuvaletinin şu bayağılığına gülenler az olurdu. Lâkin bir kız veyahut genç bir karı enzâr-ı rağbeti celp edecek kadar güzel olur ise, karılar için artık ona merhamet edilmek imkân ve ihtimalden tebâüd ettikçe eder. Şekl-i simâsınca gözlerinin kuyruğuna ve endamınca ayak atışına ve tuvaletince başındaki yapma çiçeklerin bir goncesine veyahut yaprağına kadar kusur bulunur. Mutlaka istihza edilir. Poliny ise öyle enzâr-ı rağbeti alelâde celp edecek güzel-

lerden de olmayıp tavr-ı masumâne ve mahzunânesiyle erbâb-ı hissin yüreğini sızlatacak olan melek-simâlardan idi.

Varsınlar âyîne-i imtihanında kendilerinden maada bir kimseyi beğenmeyen hanımlar, Poliny'yi bir cemiyette bulunmayı bilmediğine varıncaya kadar istihza ededursunlar. Biz salonun ahvâl-i sâiresine atf-ı nazar edelim:

Evvelâ şunu haber verelim ki, o gece Catherine cenapları bu meclisi teşrif etmemişlerdi. Zât-ı haşmet-penahileri erkenden hâbhanelerine girmiş oldukları cihetle yalnız Cartrisse gelmişti. Bundan mukaddem Nasuh'un ilk defa olarak geldiği zaman takdim edilmiş bulunduğu Causémard familyası dahi mevcut değil idiyse de, bunların yerine Nasuh, sair birkaç familya ile daha muarefe peyda eylemiş ve Gardiyanski ise bu gibi cemiyetlerden hoşlandığı cihetle Nasuh'un "gidelim mi" teklifine muvafakattan geri durmamıştı.

O akşam mesail-i âliyyeden bahis açılmadı. Zira böyle bir bahsin rehberi Cartrisse olacağı derkâr olup, o ise Gardiyanski ile kim bilir nasıl bir mes'ele-i mühimme üzerine kulaktan kulağa bahsetmekte olduğu cihetle, Nasuh'u deşecek vakti yoktu. Binaenaleyh Nasuh, himayet-gerdesi olan Poliny'yi Mélange isminde tanımış olduğu bir familyaya tavsiye ve onlar miyanına ik'ad edip kendisi dahi bir sandalye alarak orada oturdu. Bu Mélange familyası ced-be ced şairiyetle şöhret-şiar olup el-hâletü hâzihi familyanın pederi makamında bulunan Monsieur Mélange yetmiş yaşına varmışken hâlâ şuhâne ve âşıkâne eş'arını her ehl-i tabiata kemâl-i minnetle dinletir ve otuz beş yaşına varmış olan oğlu George Mélange dahi şiirde âdeta pederine de tefevvuk derecesine varırdı. Madame Mélange gerçi altmış yaşında gayet terbiyeli lâtif bir kadın idiyse de, şiir ve inşaca behresi olmayıp, fakat kırk yaşına varan kızı Madame Yvonne ile kocası yani Monsieur Mélange'nin damadı Monsieur Yvon dahi edebiyatta beyne'l-akran müşârün bilbenân idiler.

Bu familya civarında erkek, kadın sekiz, on kişi daha bulunduğu hâlde bunların Poliny'yi uzaktan temaşa ve istihza eden hanımlar gibi istihza etmemelerine şaşar mısınız? Hele Poliny erkeklerin istihza edecekleri şeylerden olmadığını anladınız. Fakat kızcağız her hangi tavır ve muamelede bir acemilik etse, veyahut lisanından bir sehv sadır olsa Monsieur Mélange ile

damadı Monsieur Yvon nice lâtif meseller, nice zarif beyitler ile tamirine müsaraat göstererek, hem gerek halka ve gerek bilhassa Nasuh'a ibraz-ı behre ve malûmat ve hem de Mademoiselle Poliny'ye arz-ı nezaket ve müzaheret eylediklerinden, kızcağız sıkılmağa ve utanmağa pek de mecbur olmazdı.

Bu gece bahis ve münazara gecesi olmadığını haber verdik ya? Bahis ve münazara yerine müzika ve teganni kaim olmuş bulunduğunu dahi haber vermek sırası gelmiştir. Piyanoda ve tegannide mahareti olanlar bir hayli çalıp çağırdıktan ve bahusus Madame Yvonne huzzardan bir büyük kısmın ricası üzerine piyano başına geçip gerek kendisinin ve gerek kocasının ve biraderinin ve babasının bazı güzel şarkılarını herkesin tahsinini kazanacak bir surette çağırdıktan sonra, Monsieur Mélange ahbaba şöyle bir teklifte bulundu:

Mélange - Hanımlar! Efendiler! Altmış seneden beri huzuruyla salonlarımızı neşelendiren Mélange pederinizin bu gece istifa edilecek iki arzusu vardır. Birisi Mademoiselle Poliny'nin piyanoya geçip bize bildiği şarkılardan bir şey okuması, diğeri de Monsieur Nasuh oğlumuzun memleketi şarkılarından birisini piyano ile beraber çağırmasıdır. Ben bu arzularımı ahbabın hey'et-i umûmiyyesine arz eylerim. Eğer arzumun husulü kabil ise ricamın teyidini niyaz ederim.

Ahbap - Pek münasip! Pekâlâ! Biz de ricanıza iştirak ederiz.

Nasuh - Monsieur Mélange pederimizin arzusuna muvafakatla ahbabı dahi memnun etmek bizim için bir şereftir. Lâkin Mademoiselle Poliny'nin hâl-i hicabıyla bizim Osmanlı usûl-i musikisinin Avrupa usûl-i musikisine hiç müşabeheti olmaması da evvelce arz edilecek özürlerdendir.

Poliny - (Hicabından yanakları pembeleşerek) Bu kadar mahir musiki-şinasların nagamatı üzerine benim müzikama ıslık çalsalar becadır.

George Mélange - O zaman biz de onlara yuha çağırmaya hakkımız olur Matmazel. Biz sizi meclise büyük opera hanendelerinden olmak üzere takdim etmedik ya? Ahbapça, familyaca eğleneceğiz.

Nasuh - (George'a bitteşekkür) Çok merdâne söz!

Ahbaptan birkaç kişi daha bu bapta George'a peyrev olmalarıyla Mademoiselle Poliny gayrete gelerek piyano başına geçti. Vakıa piyanoya dokunuşta ol kadar mahareti olmadığı gibi, başladığı şarkının uzun perdelerini tekmil edecek kadar nefesi de kifayet etmediğinden gerek çalgısı ve gerek şarkısı o zamana kadar icra olunanlara nispetle hiçbir şey demek değil idiyse de, piyano başında hicabından renkten renge girdikçe, arttıkça artan letafeti ve sadasında tabiî mebzul olan halâveti, lezzetin cihet-i ma'neviyyesiyle şirin-mezâk olmak âdetinde olanları pek ziyade mütelezziz edip, diğer taraftan Mélange familyası ve onlara peyrev olanlar maddeten dahi alkıştan geri durmamışlardı. Hele piyano yanında dikilip hem gözlerini Poliny'den ayırmayan ve hem de göğsünün armonika körüğü gibi şişip inmesini bir türlü men edemeyen uzun boylu, kara bıyıklı etine dolgun gayet yakışıklı bir delikanlı müzikanın hitamında mahcup hanendeyi ol kadar tahsin eylemiştir ki, tahsin ve aferinde olan bu derece-i ifrat dahi kızı başkaca mahcup etmiştir.

Nöbet Nasuh Efendiye geldikte kalktı, piyano iskemlesine bir oturuş oturdu ki, tavr-ı müctirânesinde "beni tahsin etseniz de umurumda olmayacaktır, istihza etseniz de" manası âdeta bedahet suretiyle görülürdü. Parmaklarını örümcek ayağı gibi bir sür'at-i âcile ile perdeler üzerinde gezindirerek bu kemiklere dokunmak hususundaki mümâresesini ispat eyledikten sonra, pes perdeler ile tiz perdeler arasındaki armoniyi (ahengi) bulup sûzi-nâkden gezinmeye başladı.

Bâdi-i emirde Fransızlar bu usul-i musikiyi hiçbir şeye benzetemeyerek birbiri yüzüne bakınmaya başlamışlardı. Ancak Nasuh kemâl-i cür'et ve maharetle işinde devam ederek, "Râzıyım her ne eder ise bana ol sîm-tenim" gazelini dahi pes ve aheste perdeden okumağa başlayınca, koca salonun her tarafında ses kesilip, herkes can kulağıyla dinlemeye mecburiyet görmeye başladılar. Tuhafı şunda ki, hiç anlamadıkları bir usul kendilerine tesirden hâli kalmayıp tabiatın her vücutta hükmünü gösterdiği kanun bunda dahi icrâyı ahkâm eylediği, yani herifler sanki yürekleri teline basılıyormuş veyahut kalpleri icra olunan müzika ahengince tanin-endaz oluyormuş gibi bir şeyler duydukları hâlde, buna bir mana da veremezlerdi. Nihayet Nasuh dönerek dolaşarak

"Niçin nâlendesin böyle/ Gönül derdin nedir? söyle" şarkısının iki beytini dahi gayet ağır ve aheste olarak irat eyledikten sonra cemiyet kendisini ez-cân ü dil ol derece tahsin eyledi ki, tarif kabul etmez. İhtiyar Mélange "Ey Nasuh! Farabî şark usulüyle icrâ-yı ahenk eylediği zaman istediği adamı ağlatır, istediğini güldürür yani kanunun kirişine değil herkesin yüreği teline mızrab-zen-i tesir olur dedikleri zaman inanmamıştım. Siz bu davayı elhak ispat eylediniz" demiş ve şairiyet merakıyla okuduğu şiirin tercümesini rica edip de, Nasuh dahi baştan aşağıya kadar tercüme eylediği ve hele "Hülle-i cennet olur ise çekeyim çâk edeyim!/ Dem-i vuslatta bana hâil olur pîrehenim" beytini karılarla, erkekleri hemen kucak kucağa getirecek bir vech-i dilaşubla şerh ve tefsir ettiği zaman vücutça pek ihtiyar ve fakat yürekçe pek genç olan o koca şair âdeta inbisât-ı fevkalâdesiyle raks etmeye başlamıştı. Madame De la Chaisne'in bilhassa gelip müsameresini gerçekten neşedâr eylediğinden dolayı Nasuh'a yerlere kadar eğilerek bitteşekkür ihtimal ki o zamana kadar hiçbir erkeğe etmemiş olduğu sûret-i nazikâne ve mütevazıânedeki iltifatlar ile tekrîm eylediği dahi buraca kayıt ve ihtarı lâzım!... hususât-ı mühimmedendir.

Bu gecenin ferdası günü Nasuh'un Mademoiselle Poliny'yi görerek kibar salonlarını ne hâlde bulduğuna dair fikrini soracağı umûr-ı tabiiyyedendir. Hatta Nasuh kızın orada canı sıkılıp sıkılmamış olduğundan ve bu cemiyete defaât-i saire için heveskâr olup olmadığından fazla orada mevcut olan gençler içinde, mazhar-ı takdiri olabilecek bir kimse bulunup bulunmadığını dahi sormuş ve es'ile-i saireye muvafık cevaplar almış ise de bu son suale bir humret-i hicâbından başka alâmet-i cevab alamamıştı.

Kendisiyle birlikte olmak şartıyla cehenneme bile girse eteğine kıvılcım sıçrayamayacağından emin bulunan Nasuh Efendi, Mademoiselle Poliny'yi birkaç defa daha bu salona götürmüştü. Ancak Nasuh'un gayet güzel, nazik, mahcup meleksima bir kız ile salonlarda gezmesi havadisi, sultana selâm vermez olan Catherine cenaplarının nasılsa merakını gıcıklayarak şu dünya güzeli Poliny'yi görmek için bir defa daha Madame De la Chaisne'in suaresini teşrif eylemiş ve Poliny'yi gördükte zarurî asla beğenemeyip!.... Ve hele âdâb-ı meclis-i kibara ol ka-

dar vâkıf olamamasını asla affedemeyip, kızı birkaç defa mahcup dahi eylemişti.

Onuncu Bap

Hazır söz Catherine'e intikal eylemişken ona dair birikmiş olan malûmatı dahi araya sıkıştıralım.

Silsile-i kelâmın cihet-i saireye teselsül edip gitmiş olmasından dolayı, ihtarât ve izahat-ı lâzımesi vakit ve zamanıyla haber verilememiş olmasından Nasuh Efendinin artık Catherine'i öyle sık sık ziyaret etmemekte bulunduğunu zannetmek icap eylemez. Bilâkis Nasuh mezbureyi nazar-ı ehemmiyyetten asla düşürmeyip, her ne zaman Rivoli sokağına gitse yani Madame De la Chaisne'i ziyaret arzu eylese, Cartrisse ve Catherine'i de görmek için Hôtel Brighton'a dahi baş vurduğu gibi Kütüphane-i İmparatorîye gittiği zamanlar dahi bazı kere yolun uzayacağına ve vaktin kayıp olacağına bakmayarak, Concordia meydanından geçip Brighton Hôteline uğrardı. Münasebeti ne dereceye isal etmiş olduğunu sorarsanız, miyânelerinde cereyan eden muhaverât ve müşafehâtı aynen derc ederek keyfiyeti bihakkın tasvir için sayfalar doldurmak lâzım gelir ise de, ol bapta bir fikr-i icmalî vermek için yalnız şu kadarıyla iktifa edelim ki Catherine kendi hakkında Nasuh'un günden güne artan kayıtsızlığını Madame De la Chaisne ile münasebet-i hususiyye ve hafiyyeyi gittikçe kuvvetlendirmiş bulunmasına haml ile üzüldükçe üzülürdü. Hiçbir karı yüreğini tedkik ve taharri eylediğiniz var mıdır? Erkek yüreğine pek de benzemez. Misâl aramak için uzağa gitmeye ne hacet? Yine elde olan meseleyi kendisi için misâl ittihaz edelim. Meselâ Catherine! Halkın hissiyât-ı melekânesini telvîs eden hiss-i şehvaniyyeden bilkülliye nefret göstererek Yusuf-ı sânîyi görse, yüz çevireceği davasında bulunmasıyla Nasuh'a ümit verecek hiçbir lihâza-yı iltifat ve âtıfet depretmez iken, şayet Nasuh, De la Chaisne ile bağdaşmakta olması mütalâası üzerine hasedinden içini yer bitirir. Bir şey bana yaramaz ise ondan hiçbir kimse dahi istifade edemesin itikadı erkeklerde ağlebiyetle mefkud olduğu hâlde, kadınlarda bilâkis ağlebiyetle mevcuttur. Bu histe Catherine'i deste başı addetmeye ise hiçbir mani göremezsiniz.

Ama bakılsa Catherine'in bu şüphelerinde özürü dahi makbuldür. Haniya o vapurda Catherine'i hüsn ü cemal ilâhesi Venüs addederek âdeta arz-ı perestişe hazırlanmakta bulunan Nasuh? Vakıa o zaman dahi Catherine'in hikmet-zenâne ve efkâr-ı hod-pesendânesini kıracak mübahasede bulunurdu. Ancak bu mübahaseyi mücerret Catherine'in nazarıdikkatini celbe medar olmak için edip yoksa mezburenin edna mertebede incinmesi üzerine ne suretle tarziyeler etmiş olduğu dahi malûmumuzdur. Bu yakınlarda ise böyle bir perestişkârlık kalmayıp âdeta ikisi bir paye ve haysiyette adamlar imiş gibi pek sade bir yolda konuştuklarından maada, Nasuh arada bir kere Mademoiselle Poliny'nin hüsn-i ma'sumânesini ve Madame Garnold'un letâfet-i levendânesini ve Madame De la Chaisne'in âdeta en zorlu gönülleri pek kolay avlayabilecek mertebede olan muamele-i mütevazıâne ve nazikânesini dahi meydan-ı bahse arz eder ve Catherine'in bir cibillet-i garîbe saikasıyla bu bahislerde makam-ı itirazda kazıklanıp kalmasına da asla ehemmiyet vermeyerek açıktan açığa ve doğrudan doğruya olamaz ise bile, kapalıdan kapalıya ve eğriden eğriye olsun "Karı olur ise onlar gibi olur, yoksa onlar ve emsali karılar varken bu tavr-ı nemrutâneye esir olacak adam bulamazsınız. Hele benim gibi hürriyet-i muamelesini zayi etmemek azminde bulunanlara hiçbir şey yapamazsınız" manasını işrap eder bir Nasuh olmuştur.

Bakılsa bu muamele-i muhakkirâne üzerine Catherine hâl ü şân ü tavrında bulunan bir karı için bu da mümkün değildir. Zira o hâlde mağlubiyet-i sahîhasını teslim etmiş ve hakaret-i vakıaya razı olmuş addolunacağını kendisi dahi bilir. Bu hâlde bulunan bir Avrupalı ve bilhassa Parisli karı Nasuh gibi rakip addeylediği adamı kahr ve tenkîl etmek azmine de kalkar. Eğer Fransız romanları mütalâasıyla tevaggul etmiş iseniz görmüşsünüzdür ki, böyle bir cür'et-i kahramanîye kıyam etmek gayretiyle ne kadar karılar usta heveskârların pay-ı galibiyetleri altında pâmâl olup kıvranmışlardır. Vakıa kendisini bilvücuh muktedir zanneden bir karı "intikamımı bırakmam alırım!" demeyi erkekçesine bir söz olmak üzere pek ziyade lezzetle söyler. Ancak bir karının gördüğü hakaret mutlaka hüsnüne, cazibesine ehemmiyet verilmemesinden ibaret olduğuna göre ahz-i gayre-

tinde bulunduğu intikamın neden ibaret olacağı pek kolay hesap edilebilir!... Bahusus ki Paris karıları "intikamımı alırım" sözüne "o zalimi dizlerime kapandırırım!" sözünü dahi ilâve ederler!.....

İşte Catherine dahi ayniyle bu hâlde idi. Hatta Nasuh'la münasebet-i dostâneleri günden güne artan Cartrisse son defa olarak Nasuh'un Madame De la Chaisne müsameresinde mazhar olduğu bir hüsn-i kabul-i teveccüh-i tammı haber verdiği ve buna ilâveten Nasuh'un birtakım medayihine dahi yol açtığı zaman Catherine artık hangi histen tevellüt edeceği malûm bulunan renklerin birçoğunu çehresinde gösterdikten sonra bayağı gazabından gözleri şimşek gibi çakarak ve gök gibi gürleyerek Nasuh denilen yadigârın en muhterem karılarla müstehziyâne eğlenmek davasında bulunur bir hınzırdan başka hiçbir şey olmadığını ve fakat kendisi böyle çok hınzırlara mukabeleden âciz kalmadığı gibi Nasuh'u dahi dizlerine kapandırmayınca!.... Rahat ve huzur bulamayacağını dermiyan eyledi.

Bûse-i zafer davası üzerine Catherine'den dahi bu sözü işitmiş bulunan Cartrisse ne muhakemede bulunmuş zannedersiniz? Nasuh'un işi bu dereceye getirmesi üzerine artık muvaffakiyet-i tammeye ramak kaldığını hükmedeceğine şüpheniz kalır mı?

Lâkin bu aralık bir hâl vuku buldu ki Cartrisse'e bu hükmü geri aldırdı. Şöyle ki:

Ber-mutat Nasuh bir gün Cartrisse'i görmeye gelip ahval-i eyyama dair bir hayli sözler söyleştikten ve lâtifeler dahi ettikten sonra "Acaba Mademoiselle Catherine'i dahi ziyaret edebilir miyim?" diye gösterdiği arzu ve Cartrisse tarafından istihsal olunan müsaade üzerine huzura müsûl şerefine nail olmuştu. Söz dönüp dolaşıp Madame De la Chaisne üzerine geldi. Bugün Catherine Nasuh'un De la Chaisne hakkındaki medayihine bîtarafâne itirazlar ile kalmayıp her sözünde Madame De la Chaisne gibi bir karının bu derece meddahı geçinmekte hikmet ne olabileceğini!... ve bu kadar yılışık ve tatsız bir karının musahabetinden ne lezzet alınacağını!..... ve Madame De la Chaisne gibi bir karıdan istifa olunacak bir haz var ise onu istifa için bulvarlar üzerinde bin tane Madame De la Chaisne bulunabileceğini!..... ve hem de onların âtıfetine mazhar olmak

için salonda piyano çalıp şarkı söylemek külfetlerine dahi hacet olmadığı hâlde, niçin Madame De la Chaisne için bu kadar külfetler ihtiyar edildiğini!.... âdeta sarahaten gösterir hükümler arz ederdi.

Nasuh bu sözlere ne cevapla mukabele etse beğenirsiniz? Yalnız şu sözü söylemişti. Demişti ki: "Bu söylediklerinizin hepsi vaki' olabilir. Ancak benim Madame De la Chaisne'den istifa edilecek hiçbir hazzım olmadığına ve olamayacağına yemin ederim. Onunla hâsıl olacak istifadem birtakım gerçekten komedyalar seyretmek içindir. Hayalî komedyalardan artık lezzet alamamakta olduğum cihetle hakiki komedyalar seyrine muhtaç kaldım. Bu karının vâkıf olduğu esrara ise nihayet yoktur. En sonra seyreylediğim komedya surette Hazret-i Meryem ve sîrette Rigolboche geçinen bir hanımın esrarıdır."

Şimdi bu sözde Catherine'e dokunacak ne hüküm görebilirsiniz? Vakıa Rigolboche meşâhir-i aşüftegândan bir bîperva karının ismi olduğuna göre büyücek mahalde kale alınacak bir şey değil idiyse de, bunun dahi Catherine'e dokunur yeri olmamalıydı. Lâkin Catherine bu sözü tamamıyla dinleyip bitirdiği akabinde mosmor değil simsiyah kesilip, "Efendi! Efendi! İnsanca hareket etmeyip de perdenin arka cihetini tecessüsle lezzet bulan ve böyle bir tarîk-i mel'anette De la Chaisne gibi bir kahpe ile akd-i refakat eden adamın benim ile hiçbir işi yoktur. Buyurunuz!" sözlerini ancak ikmal edebilerek kanepesi üzerine yığılıverdi.

Bu cevab-ı kat'îyi alınca Nasuh için çıkmaktan başka yol kalmadı. Çıktı Cartrisse'in odasına gelip parmaklarıyla saçlarını tarayarak düşünmeye başladı. Zira Cartrisse serpilip bayılmış olan kerimesi mesabesindeki dostu Catherine'e ruhlar koklatmak ve aklını başına devşirtmek ile meşgul idi. Neden sonra kızı yatağa koymuş olduğu cihetle Nasuh'un yanına geldiyse de, Cartrisse bu vak'adan ziyadesiyle müteessir olmuş bulunduğu cihetle Nasuh'un muamele-i vakıasını tahsin edemeyip, takbihe ve dostluğun müsaadesi derecesinden ziyade bile olarak tevbîhe mübaşeret eylemişti. Nasuh "De la Chaisne hakkında söylediği sözleri işittiniz Madam. Benim verdiğim cevabı da işittiniz. Ama De la Chaisne'in ahvâl-i mazbutasını der-pîş edecekmişsiniz. Hazret-i İsa'nın dediği gibi içimizde kendi vic-

danımız önünde mes'ul-i mu'ateb tutulmayacak bir kimse var ise o fahişenin yüzüne tükürmeye mütecâsir olsun! Lâkırdının en sağlamı budur. Madame De la Chaisne'i bu suretle aradan çıkardıktan sonra ben Catherine'e ne dedim ki damla inmiş gibi yerlere serilinceye kadar teessür eyledi?....." diye mukabeleye başlayınca Cartrisse yelkenleri indirmeye mecburiyet görüp hele "Eğer bu tekdirden muradınız beni kendi odanıza da lâyık görmediğinizi anlatmak ise, onu da Catherine gibi açıktan açığa söylemenizi rica ederim" dediği zaman Cartrisse, "Estağfurullah! Bu lâkırdı dudaklarıma gelmek şöyle dursun böyle bir fikrin hayalime bile gelmediğine yemin edebilirim. Catherine dahi dostum, canım, ciğerim olduğu için aranızda böyle bir soğukluk vaki olduğuna bitteessür bu cür'eti aldım" dedi. Hatta Cartrisse belki yine ıslâhü'l-beyn mümkün olur mütalâasıyla artık o bûse-i zaferden dahi vazgeçeğini arz eylemişti. Ancak Nasuh gayet mağrur bir adamın en gazubâne tavrını giyerek "Hayır Madame! Islâh-ı beyn için hiç zahmete girmeyiniz Madame. Bûse-i zafere gelince pek yakında nail olacağımı da hatırdan çıkarmayınız!" dedi ve bu tavırla karıyı veda ederek çıktı hanesine geldi.

Cartrisse ise Nasuh'un şu son davası üzerine "Bak şu kendisini Catherine'e beğendirip de aman diye ayaklarına kapandırmak davasında bulunan efendiye ki, şimdiye kadar Catherine'in nefret-i mütezâyidesinden başka bir şeye nail olamadığı gibi, bugün aralarında bulunan rabıta-i cüz'iyyeyi dahi çatır çatır kırmış bir daha tamir kabul edemeyecek hâle getirmiştir" fikriyle kalmıştı.

On Birinci Bap

"Bu aralık" diyebileceğimiz kadar az bir zaman içindeydi ki Paris'te Palais Royale Tiyatrosunda ilk defa olmak üzere mevki-i temâşaya vaz olunan bir komedya ziyadesiyle beğenilerek gazeteler bunun medayih ve muhakematıyla dolmaya başlamış ve hatta birtakım musavver gazeteler işbu komedyanın bazı parçalarını gayet tuhaf suretler ile tasvir eylemiş idiler.

İşbu komedyanın musavvir ve muharriri evvel emirde eserine takmış olduğu isimle âmmenin merakını tahrik

eylemişti. Zira bir eserin revacına en evvel hizmet edecek olan şey ismi olması, her yerde mu'tekid olduğu gibi Paris'te dahi bu itikad vardır. Vakıa bir muharrir şöhret bulduktan sonra artık bu itikaddan vazgeçer. Meselâ "Ahmed" serlevhasıyla sekiz yüz sayfalık bir şey kaleme almağa başlayıp revacını ise kitabın serlevhasından değil kendi isminin kazanmış olduğu şöhretten bekler. Ancak âlem-i matbuatta erbâb-ı rağbetin bu derece teveccühüne mazhar olmak her mütehammilin tahammül edemeyeceği kadar güç ve uzun olduğu cihetle, erbâb-ı kalemden birçoğu ıttılâ'-ı beşerden bir katreyi ancak havi olabilecek olan eserine "Okyanus-ı Ma'rifet" diye bir isim koymaz ise mazhar-ı rağbet olamayacağı itikadından bir türlü vazgeçemez.

Palais Royale Tiyatrosunda oynanan komedyanın musavviri kendi isminin iştiharından istifade edecek takımdan değildi. Zira ismi henüz mesmû' bile olmadıktan maada eseri üzerinde tasrih dahi edilmemişti. Binaenaleyh yalnız eserin serlevhasından istimdat muradıyla komedyasına şu unvanı vermişti:

Une noble grisette
Sans famille
Par
Moi
(Familyasız Bir Asilzade Grisette)
Muharriri
Ben

Bu serlevhanın nasıl merak gıcıklayacak bir serlevha olduğunu azıcık şerh edelim mi?

Bir kere bir karı asilzade olur ise grisette olamaz. Olması lâzım gelir ise ya pek büyük bir felâket üzerine o derekeye düşmüş olmalı veyahut pek garip âmâl üzerine bunu sırren ihtiyar etmiş bulunmalıdır. Hâlbuki bir adam asilzade olur, familyasız olamaz. Zira asilzadelik insana familyasından intikal eder. İmdi bir asilzadenin familyasız olması, veyahut familyasız bir kimsenin asilzadeler âleminde bulunması için çuval çuval esrarın ortaya dökülmesi lâzım gelir. Ya muharririn ismi musarrah olmayıp da yalnız bir "Ben" zamir-i nefs-i mütekellim-i vâhidesi konulmuş olması ne kadar şüpheler, meraklar davet eyler?

Hâlbuki Palais Royale Tiyatrosunun bu komedyası isminden muntazır olan şeylerin hepsini ifa dahi ederdi.

Oyun esasen üç perde ve bir tabloya münkasem idi.

Birinci perdede familyasız olan Asilzade Grisette'in, asilzadelik hâli görülürdü. Gayet müzeyyen bir oda. Gayet güzel bir asilzade ki mücevherâta müstağrak. Yanında kâmil bir kadın. Birtakım misafirler gelir, gider. Asilzade gelenlerin her birine hikmetler satar. Kimse tarafından mümânaat ve mukabele görmez. Herkes fikrini teslime müsâraat gösterir. Hatta mukaddemleri Amerika, Asya kıt'asına merbut olduğu hâlde Kristof Kolomb'un rakibi bulunan Amerigo nam kaptan bunun Asya'ya asla münasebeti olmayan bir kıt'a-i müfreze olduğunu ispat ederek, keşşaflık şanını kendisine hasretmek için Behring Boğazı'nı lâğım imaliyle açmış olduğu melhuz idüğine dair serd eylediği fikri, herkese ittifak-ârâ ile kabul ettirir. Yalnız bir Deli Herif var ki asilzadenin her fikrine itiraz etmeyi kurmuş medâr-ı istinadı da herkes asilzade hanımdan bir gûne ümit ve intizarda bulunduğu hâlde, kendisinin hiçbir ümitte bulunmamasıdır. Hatta kâmil dediğimiz kâhya kadın ile dahi buna dair bahse girişir. Deli herif der ki, "Karı kısmı insanın gölgesidir. Eğer insan gölgesinin üzerine doğru gider ise gölge ondan kaçar ve bilâkis kendisi gölgeden kaçar ise, gölge dahi onun arkasını bırakamayıp ardı sıra gelir." Bunu der ve bu sözüyle kâhya kadını kendisine güldürür. Yine bu birinci perdede gece hulûl eylediği, mumlar yandığı görülür. Fakat gece asilzadenin misafiri hemen hiç yok mertebesindedir. Kendisi dahi sair cemiyetleri hiç sevmez. Bir yere gitmez. Bir şeyle eğlenemez. Binaenaleyh erken yatıp erken kalkmak mutadıdır. Kendi rivayetine göre yazın bile sabahları gayet erken kalkıp tulû'-ı şemsi temaşa edermiş. Bulutların renkten renge girmesi kadar mütelezziz olduğu hiçbir şey olmayıp, bu telezzüzden asla usanmazmış. Hâsılı mumlar yanar. Biraz sonra dahi uyku zamanı geldiğinden kâhya kadın kendi dairesine çekilir. Lâkin asilzade filhakika yatağına girmez. Kadın elbisesini çıkarıp yerine İngiliz modasınca bir âlâ erkek elbisesi giymeye başlayarak gayet güzel bir mahbup olduğu hâlde meydana çıkar. Giyinirken "Şimdi de Carinot valideye gider grisette kıyafetimi giyerim. Eğer grisettelere yolda sataşmak tehlikesi olmasaydı,

hiç de bu iki defa tebdil-i kıyafet zahmetini ihtiyara mecbur olmazdım" sözlerini ağzından serper. Nihayet şişli bastonunu eline alıp odasından çıkar ve işte burada birinci perde iner.

İkinci perde açıldıkta bir grisettein hem yatak odası, hem de işhanesi bulunan büyücek odası görülür. Bir yanda karyolası. Ötede beride üç beş grisette daha. Bizim Asilzade Grisette'in oraca ismi Georgette'dir. Kendisi gündüzleri bir modiste yanında imrâr-ı evkat eyler. Ama öyle dükkân, tezgâh sahibi modist değil. Büyük konakları dolaşan bir modist. Hatta onunla iştiraki de varmış. Sair grisetteleri kendi hesabına işletir. Cümlesinin parasını vaktiyle verdikten maada arada bir kere ümidinden ziyade temettu' ve ticaret eylediğinden bahisle, fazla-i ticaretinden sair refiklerine dahi hisse tefrik ediyor. Binaenaleyh bu kadar keremkâr olan bir işbaşıya sair grisetteler kemaliyle muhabbet edip her emrine muntazırdırlar. Ama Mademoiselle Georgette ne kadar da çalışkan! Sabahleyin daha karanlıkta kalkar! İşine gider!... Akşam dahi gayet geç gelir! Hatta bazı geceler hiç de gelmez. Aralıkta bir kere üç beş ve daha ziyade geceleri dışarıda geçirir.

Mademoiselle Georgette'in Paul isminde bir de sevgilisi vardır ki otuz yaşında gayet güzel ve yakışıklı olup, fakat nakkaşlık sanatında maharet peyda edemediği cihetle fakirü'l-hâl kalmış bir adamdır. Georgette bunu, bu Georgette'i ol kadar sever ki yekdiğerini gölgelerinden kıskanırlar. Georgette sevdiğine paraca dahi muavenet eder. Grisettelerin bu gibi cemiyetlerinde hem işlemek, hem şarkı çağırıp eğlenmek âdet olduğundan, herkes nöbetle teganni eyledikleri gibi Paul dahi teganni eylediği zaman gerek kendisi ve gerek Georgette hüngür hüngür ağlarlar. Sair kızlar bu hâle gülmek isterler ise de zaten işbaşı Georgette'in hatırını saymağa mecbur oldukları cihetle gülemeyip bahusus Georgette gayet talâkatli olmakla "Sevdanın bu derece çılgıncası da olabileceğini tecrübe etmemiş iseniz edenleri ne hakla istihza edebilirsiniz?..." diye açtığı davaya kimse cevap veremez. Georgette bu kadar çalışkanlığıyla beraber tamam sevdiğiyle iştiyak-ı mütekabil artınca "Ben artık yatacağım. Sizi de sevdikleriniz bekler haydi gidiniz ama ellerinizdeki işi bitirmek gayretinden dahi vaz geçmeyiniz" diye mevcut olan kızları savıp, kendisi cananıyla tenha kalır.

Bîçare Paul! Aşkından gerçek çıldırmak derecesindedir. "Ah! Georgette! Şu muhabbetin ilâ âhiri'l-ömr devam edeceğini bilsem, âlemde kendim kadar hiçbir kimseyi bahtiyar göremezdim" der ve muhabbetin devamını kızın temin etmesi üzerine "Madem ki sen de beni bu kadar seviyorsun gel bari izdivaç edelim. Bir nikâh kıyalım! Beni ihya etmiş ol" diye ayaklarına kapanır ise de, taş yürekli Georgette, "Hayır! Ben kendimi yalnız nikâh esareti altına alamam. Hem ben ne idüği belirsiz familyasız, isimsiz bir kızım. Sen fakir olsan bile yine belli başlı bir familyadansın. Hâsılı bana izdivaç sözünü söyleme de, ne söyler isen söyle. Muhabbetimin devamından emin ol. Ben senden başka kimsenin Georgette'i olmam" diye çocuğun ümidi önüne yıkılmaz bir set çeker ve tamam mumlar söndürülüp gece kandili yakılacağı esnada ikinci perde dahi iner. İner ama mumlar söndükten ve uykuya varılmış alâmetleri gösterildikten sonra Paul'den başka bir adamın karyola altından yüzükoyun sürüne sürüne çıkarak scénenin sol tarafında görülen pencereyi yavaşça açıp haricindeki balkon üzerine çıktığını dahi erbâb-ı temaşanın nazarından setr edemeye edemeye iner.

Komedyanın üçüncü defa olarak açılan perdesi tabloyu temaşa ettirecek olan perdedir ki, Paris'in Champs-Elysées Bulvarı'nı Concordia Meydanı cihetinden irae eyler. Bir yandan mârrîn ve âbirîn gelip geçerler. Diğer tarafta ise herkesin oturup istirahat etmesi için mevzu olan ağaç kanepelerin üzerine karılar erkeğin gölgesidir davasında bulunan Budala ile Georgette'in dostu Paul oturmuşlar, konuşurlar. Bunlar henüz birkaç haftadan beri dost olmağa başladıkları cihetle birbirine hikâye-i ahval ederler. Aralıkta bir istizahatta dahi bulunurlar. Paul yeni dostuna Georgette'i göstereceğini vaat eyler. Budala ise "Görmeye ne hacet? Mademoiselle Georgette'i pekâlâ tanıdığını ve muarefeleri pek yolunda olduğunu ve hatta pek de murat eder ise, kendisiyle izdivaca razı olmayan Georgette'i kabul-i izdivaca mecbur edecek dereceye kadar muktedir olduğunu tefevvüh eder. Bu söz üzerine vay bîçare Paul'deki memnuniyet! Bir aralık inanamayacağı gelip bu lâkırdının lâtife olup olmadığını sorar. Pek ciddî olduğuna dair aldığı cevaplar üzerine daha ziyade sevinir. O akşam için Georgette'in hanesinde bulunmalarını pek büyük rica ile Budala'dan istidâ

eyler. Budala, canım buna ne hacet? Siz Georgette'in sevgilisi olduğunuz hâlde onun şimdi şu saatte nerede olduğunu bilmezsiniz. Ben ise elimle koymuşum gibi bilirim" der. Paul bu kadar cür'ete istiğrab edip, hayrette kalır. Nihayet ağızla söylenen sözde hüküm olamayacağından ve artık Paul'e merhamet eylediğinden bahisle Budala "Kalk bakalım arkadaş! Sana Mademoiselle Georgette'i ben göstereyim!" diye yeni dostunun kolundan tutarak kaldırır. Tuileries Sarayı'na doğru yürümeye başlarlar. Tablonun perdesi dahi iner.

Son perde açıldıkta saha-i temâşâda yine Asilzade Grisette'in asilzadeliğine mahsus olan dairesi görülüp, fakat kendisi orada bulunmayarak yalnız kâhyası demiş olduğumuz kâmil karı görünür. Bu aralık Budala ile Paul kapıdan içeriye girerler. Kâmil karı Budala'yı iltifatla kabul edip Paul'ü hiç tanımaz ise de, Budala onu pek aziz ahbabından olmak üzere takdim ile beraber, asilzade hanımın lütfen bir lâhzacık teşrifi istidasında bulunduklarının kendisine arz olunmasını rica eyler.

Kâmil kadın ricayı mahalline isal eder. Bir de asilzade hanım meydana çıkınca bîçare Paul karşısında kendi Georgette'ini tanımaz mı? İki taraftan dahi istiğrap ve hayret nidaları! Budala efendi muzafferâne bir tavr-ı acîb ile dimdik dikilmiştir. Artık asilzade hanım "Aman bu sırrı sizden başka kimse bilmesin zira rüsvây olduğum gündür!" diye Budala'nın ayaklarına kapanır. Fakat Budala, Paul ile izdivaca rıza verdiğini mübeyyin evvelce hazırlatmış olduğu nikâh senedine imzasını vaz ettirmeyince, bu sırrın can altında mahfuz kalacağına dair yemin vermez. Nihayet Budala, muvaffakiyet-i tammesiyle müftehir ve Paul çıldırasıya memnun ve Georgette dahi her gece iki üç defa tebdil-i kıyafet külfetinden vâreste olarak son perde dahi iner oyun hitam bulur.

Nasıl oyunu beğendiniz ya? Ettiğimiz tarif pek hülâsa olduğundan ihtimal ki pek de beğenmemişsinizdir. Lâkin bu oyunu tiyatro üzerinde icra edilirken temaşa etmiş olsa idiniz, ziyadesiyle beğenir idiniz. Hele Paris'in tiyatroya meraklı olan halkı ziyade beğenmişlerdi. Hatta Palais Royale Tiyatrosu bazı pek serbestâne oyunlar oynadığı cihetle iffette taassup eden familyalar oraya gitmemeyi süs edindikleri hâlde, bu oyunu lütfen temaşaya rağbet buyurdukları cihetle birbiri arkası sıra defaatle

icra olunmuş ve her defasında tiyatro hıncahınç dolmuştur. Şari vari gibi bazı eğlence gazeteleri şu Asilzade Grisette'in bazı tanınmış olan hanımlara benzer resmini yaparak, meselâ İngiliz kıyafetiyle konağı kapısından çıkar iken arkası sıra yalnız iki kaş göz ve bir uzun burundan ve bir de şeytan külâhından ibaret bulunan bir casusun dahi birlikte gittiğini ve buna iki de kanat takarak bir grisettehaneye uçtuğunu ve bazılarının bu ucûbe casusu karyola altına girer iken ve bazıları çıkar iken Georgette ile Paul'ün asla haberdar olmadıklarını tasvir etmesi Georgette resmine zarurî müşabeheti olan karıların yüreklerine velvele vermişti.

Ya nüshalarından ne kadar satıldı? On beş gün içinde âdi tab'ları bittiği cihetle iki defa dahi musavver olarak basıldı. Hasılı bu oyun sahibinin yüz binlerce frank kazanmış olmasını tahmin eden züğürt muharrirlerin hasedlerinden yüreklerinin kanı kurudu.

Mezkur oyunun en ziyade efkârı gıcıklayan yeri neresi idi bilir misiniz? Kabının alt sayfasında yazılı olan "Bu oyunun son perdesine kadar olan kısmı, hayalen değil fiilen oynanmış yani vaki olmuştur. Son perdesi dahi pek yakın bir zamanda fiilen oynanacaktır. Eğer o zaman bu nüshada gösterilmiş olan suretten fazla şâyân-ı temâşa bir şey zuhur eder ise, son tab'ı olmak üzere bir nüsha daha tabolunarak oraya ilâve kılınacaktır" ibaresi idi.

Artık yarası olan gocunsun!

On İkinci Bap

Ortada şu meşguliyet devam eylediği müddet Nasuh'u dahi başkaca bir meşguliyet işgal etmekteydi. Şöyle ki:

Bir akşam Provenceli Kardeşler Lokantasında yemek yerken kendi oturduğu masaya uzun boylu, kara bıyıklı, etine dolgun gayet yakışıklı bir delikanlı gelip bir biftek ısmarladı. Ancak gözlerini Nasuh'a dikip güya her mesamını ayrı ayrı imtihan ediyormuş gibi meşgul olduğundan, garson bifteği getirdiği hâlde delikanlı farkında bile olmamıştı. Bu hâle hem Nasuh, hem de Gardiyanski vâkıf oldular. Fakat Nasuh'un ses çıkarmadığını görünce Gardiyanski istizâh-ı merâma mecbur oldu.

Gardiyanski - (Nasuh'u irae ederek) Efendiyi galiba bir bildiğinize benzettiniz.

Delikanlı - Hayır efendim! Kendilerini tanırım. Nasuh Efendi değil midirler?

Nasuh - Evet efendim. Ben de sizi bir yerde gördüm zannediyorum ama, nerede görmüş olduğumu tahattur edemiyorum.

Delikanlı - Bundan birkaç hafta mukaddem Madame De la Chaisne'in suaresinde bulunduk. O zamandan beri iki üç suarede hep görüşmekte isek de, birbirimize takdim edilmemiş bulunduğumuzdan .....

Nasuh - Takdime ne hacet efendim? İngilizlerin bu moda üzerinde gösterdiği taassubu tahsin edenlerden değilim.

Delikanlı - Keza. Serbest adamlar bir dakikada hem de kendi kendilerine muarefe peyda edebilirler. Hele ben bunu göze aldırdıktan maada Monsieur Nasuh, size insanca bahusus namuslu olan insanlarca gayet mukaddes bir şey hakkında izahat istemeye geldim.

Şu söz, gerek Nasuh'un ve gerek Gardiyanski'nin nazar-ı ehemmiyyetlerini açmıştı. Zira Paris'te gençler miyanında bu söz bir düellonun mukaddime-i takarrürü demektir. Binaenaleyh:

Gardiyanski - Ortada ihlâl edilmiş bir namus var ise, her ne suretle olacaksa tamirine refikim Monsieur Nasuh hazırdır. Lâkin mesele onunla bitmez. Dostu olduğum için bir kere benimle konuşmak lâzım gelir.

Delikanlı - (Gülerek) Yok Monsieur Gardiyanski! Ha bak ism-i âlinizi de öğrenmek şerefinden mahrum kalmamış olduğumu arz edememiştim. Yok efendim! Öyle bir kanlı mesele değil. Başka bir şey.

Nasuh - Muradınız ne ise efendim. Açıktan açığa beyan edebilirsiniz.

Delikanlı - Mademoiselle Poliny hakkında bir şey soracaktım.

Nasuh - Buyurunuz.

Delikanlı - Kendisine muhabbetiniz var mıdır? Sualim pek serbestâne ise de mertliğinize itimadım olduğu için sual ediyorum.

Nasuh - Pek ziyade!

Delikanlı - Ya!.. Ben böyle tahkik edememiştim. Allah mübarek etsin efendim. İnşallah mes'ut olursunuz.

Nasuh - Siz nasıl tahkik etmiştiniz?

Delikanlı - Kendisine alâkanız olmadığını ve âdeta birbirinizi kardeşçe sevdiğinizi tahkik etmiştim.

Nasuh - Şayet bu tahkikiniz doğru ise onun üzerine bina eylediğiniz emeli dahi açıktan açığa beyan edebilir misiniz?

Delikanlı - Zaten bu akşam sizi tacizim bunun içindir.

Nasuh - Öyle ise hiç çekinmeyiniz. Beyan ediniz.

Delikanlı - Eğer Mademoiselle Poliny'yi hemşireniz gibi sevmekteyseniz, kendisine yüreğimi arz için müsaadenizi rica edecektim. Zira haber aldığıma göre Mademoiselle Poliny üzerindeki nüfuzunuz pederinin nüfuzundan ziyadeymiş.

Gardiyanski - Demek oluyor ki Mademoiselle Poliny'ye alâkanız vardır.

Delikanlı - Hayır Monsieur Gardiyanski, ben öyle alâkayı oyuncağa çeviren çocuklardan değilim. Ömrümde kimseye alâka etmedim. Vakıa sevmek için sevdim. Ancak âşık olmadım. Mademoiselle Poliny hakkında ne aşkım vardır, ne alâkam. Yalnız kendisini beğenmek derecesindeyim. Hüsnü yerinde, terbiyesi değerinde, iffet ve ismetine söz yok. Ama fakir imiş. Benim servetim beni pekâlâ idare ediyor. Bir kişi için kâfi olan iki kişi için de kifayet eder. Mertçe hesap ettim, kitap ettim Mademoiselle Poliny'yi kendime zevce olmaya salih buldum. (Kartvizitesini çıkarıp vererek) İşte adresim. Mahall-i ikâmetimden vesair beni tanıyanlardan ahvalimi tahkik edersiniz. Simon Angot'yu pek çok kimseler yakinen bilirler. İşretim yoktur. Kumarım yoktur. Hovardalığım yoktur. Sefahatim yoktur. Fırçamla kendimi geçindirecek kadar ressamım. Fakat akçeye ihtiyacım ve servete hevesim olmadığı cihetle yalnız keyfim için işlerim.

Nasuh - (Biraz teemmülden sonra) Siz Mademoiselle Poliny'ye bu bapta bir şey açtınız mı?

Simon - Hayır Monsieur Nasuh. Bir kere sizinle istişare etmedikçe bir şey açmamağa karar verdim. Şayet iş husule gelmeyecek ise siz de Matmazele hiçbir şey açmazsınız. İş güya hiç hatıra gelmemişe döner. Ama size şunu da söyleyim ki, Mademoiselle Poliny Simon Angot'yu kendisine ebedî, fakat gaibâne bir dost olmak üzere kazanmıştır. Bunu hiçbir vakitte kaybetmez.

Nasuh - (Biraz daha mülâhazadan sonra) Ne kadar serveti-niz var Monsieur Simon?

Simon - Yetmiş bin frank sermayem var. Gayet emniyetle idare olunması için çok faize bakmayarak yüzde sekiz kadar bir şeyle yatırdım. Senevî beş bin altı yüz frank, kanaat sahibi olan bir familyayı idare edemez mi? Böyle olunca cihaz alacağım diye zengin kızları arayarak başının belâsını bulmakta ne mana vardır? Pek de sıkılırsam sanatıma müracaat edebilirim.

Nasuh - (Cüz'ice tebessümle) Ama siz Mademoiselle Poliny'yi öyle pek de fukara kızı diye mülâhaza ederseniz bu nokta üzerinde hata etmiş olursunuz.

Simon - Pardon Monsieur Nasuh! Hyrienne familyasını lâyıkıyla tedkik ettim. Öyle her saadetten mahrum familya değildir. Mes'uden yaşıyorlar. Yalnız Monsieur Hyrienne'in kızına verecek cihazı yokmuş. Bunu da o hanede sakin olan Petroviç isminde bir Moskoflu dostumdan tahkik ettim.

Nasuh - O da hata etmiş. Mademoiselle Poliny'nin serveti sizden ziyadedir.

Gardiyanski - Acayip! Benim de tahkikim Monsieur Simon'un kavlini teyit etmekteydi.

Nasuh - Canım şu insan evlâdı da ne acayiptir? Haydi Monsieur Simon'un hakkı vardır diyelim. Evlenecek! Lâkin Petroviç'in, sizin ne üzerinize vazifedir ki bir genç kızın bu gibi husûsiyet-i ahvâlini tahkike lüzum görürsünüz?

Gardiyanski - Acıdığımızdan! Böyle genç, güzel bir kızın yalnız birkaç okka madene malik olmaması cihetiyle kıymet-i

tabiiyyesine dahi halel geldiğini görerek yüreğimiz mahzun olduğundan .....

Nasuh - Hepsi hata! Her kıymet erbabı indinde takdir olunur. Nadan elinde ise kayıp olur. İşte Monsieur Simon indinde Poliny'nin kıymet-i tabiiyyesine halel gelmemiş. Zira kendisi her karının rağbetini kazanacak kadar güzel delikanlı olduğu ve züğürt de bulunmadığı hâlde Poliny'yi hâl-i fakrıyla beraber tercih eylemiş. Hâlbuki Poliny gerçekten fakir değildir. Yüz on bin frank cihaza malik bir kızdır.

Gardiyanski - Yüz on bin mi? Vallahi memnun oldum Nasuh.

Simon - Madem ki böyledir de bunu niçin ketm ediyorlar?

Nasuh - İnsanlığın ahvâl-i acîbe ve garibesinden birisi dahi budur. Monsieur Hyrienne ister ki kızına müşteri çıkmayıp hüsnüne, cemaline, terbiyesine, kemaline, iffetine, istikametine müşteri çıksın.

Gardiyanski - Aferin Monsieur Hyrienne. Gerçekten feylesofmuş.

Simon - Benden de alınız o kadar. Şimdi Mademoiselle Poliny'yi tercihteki isabetimden bir kat daha emin oldum. Ama parası olduğunu haber aldığımdan değil. Böyle bir adamın kızı olduğunu gördüğümden.

Nasuh - (Aradan biraz zaman sükûtla geçtikten sonra) Monsieur Simon siz kendinizi Mademoiselle Poliny'ye, dostlarına beğendirip kabul ettirebileceğinizi hesapla bu emele düştünüz. Öyle değil mi?

Simon - Evet! Monsieur Nasuh, her hâlimi tahkik edebilirsiniz.

Nasuh - Evet! Ben de onu söyleyeceğim. Biz bir taraftan sizin ahvâl-i şahsiyyenizi, familyanızın hâlini tahkik ededuralım. Siz de yarından itibaren bizim odayı teşrif edersiniz. Benim vasıtamla Hyrienne familyasına takdim olunursunuz. Ondan sonra sizin gibi her evlenecek olanların usulûne tatbik-i hareketle kıza yaranmağa başlarsınız.

Gardiyanski - Anlaşılıyor ya? O yoldaki maharetinizi sarf edersiniz. Olur ise olur, olmaz ise olmaz.

Simon - Teşekkür ederim Monsieur Nasuh. Fakat familyamın ahvalini tahkike lüzum görmezsiniz. Zira dâr-ı dünyada bir teyzemden başka akrabam yoktur. O da kendi familyasının reisi olup bana asla müdahale etmez. Yani tek başıma hürr-i mutlakım. Ahvâl-i şahsiyyemi ise istediğiniz kadar tahkik ediniz.

Bu gece lâkırdı bu derecede kalıp Simon önüne gelen bifteği tatmayarak yerine iade eyledikten sonra, "Yarına! Yarına!" diye Nasuh'u ve Gardiyanski'yi veda ederek gitti. Gerek lokantada ve gerek hanelerine gelirken yolda ve hanelerinde Nasuh ile Gardiyanski Monsieur Simon'u mebhusün-anh edinmişlerdi. Ancak bu derece merdâne bir suretle hareket eden delikanlının kendisinde şüphesi olmayacağından ve ahvali tahkik edildiği zaman mutlaka hakkındaki teveccühünü arttıracak malûmattan başka bir şeye dest-res olunamayacağından, başka bir şeye netice veremediler.

Bir aralık Gardiyanski "Vallahi Nasuh! Ne yalan söyleyeyim. Ben senin Mademoiselle Poliny ile olan münasebetin böyle biraderâne olduğunu bilmezdim. Âdeta kız hakkında başka heveslerdeysen de bekâretine hürmet lâzıme-i zimmet-i insaniyyet olduğu teslimiyetinden ayrılamadığını zanneylerdim" diye bu işe beyân-ı istiğrâb dahi eylemişti. Ancak Nasuh "Bakınız Monsieur Gardiyanski! Ben size şu nokta-i şehvet üzerindeki itikadımı da arz edeyim! Karı denilen mahlûk yok mu? Onu bir meyve gibi kabul edersen lezzetine doyulmak olmaz! Onu bir insan gibi kabul edersen ne kadar hakîm olsa yine zevzekliğine tahammül edilmez. Ama insanları hayvaniyet-i tabiiyye ve cibilliyesinden bir derece-i melekiyyeye vardırmak isteyenler, bu fikrim üzerine barbarlığımı hükmedeceklermiş. Orası benim asla umurumda değildir. Ben karıyı şu iki nazardan başka bir üçüncü nazarla daha görmek istersem, onu gayet nazlı bir dost olarak görürüm. Öyle bir dost ki senin yüzünden hâsıl olacak yüz binlerce ihtiyacı vardır. Buna mukabil senin de onun yüzünden hâsıl olacak yüz binlerce ihtiyacın olduğunu zanneyler. Fakat kendi havâyicinin tesviyesini sana emredip, senin havayicinin tesviyesi için dahi hak-i pâyine yüz sürerek yalvarmaklığını ister. Aşk ve alâka diye icat olunan ve evhamperestler tarafından büyütüldükçe büyütülen mahiyetini bilmediğim ve hatta kendisine bir mahiyet tayin edemediğim şey dahi, karı

ile erkek arasındaki dostluğun şu münasebetini arttırdıkça arttırmış a. İmdi ben karı ile dost olmakta pek büyük bir lezzet bulurum ama, karıyı temin etmeliyim ki onun yüzünden hâsıl olacak ne şehvanî, ne ruhanî, ne de maddî hiçbir ihtiyacım yoktur, olmayacaktır. Bunu temin eyledikten sonra pek nazlı dost dediğim o karının nazı dahi hükümsüz kalır. Hatta o mutlaka bana nazı hükmünü geçirmek için bin şeyler arar, bulur. Ben onun bu yolda çırpınışlarına ve sa'y-i beyhudesine içimden gülerim. Elhâsıl karıyı ulüvv-i cenabımla zabt etmeliyim. Yok eğer onu bir meyve gibi göreceksem indimde âdi bir elmadan karının hiçbir farkı yoktur. Ama şu mütalâama hanımlar gücenecekmişler. Varsınlar gücensinler. Ben yüreğimde olmayanı başka yerden çalarak arz etmiyorum. Hissim, fikrim bundan ibaret olmakla yalancı değil, doğru sözlü olmak istiyorum. Simon'u dahi bu fikirde gördüğüm için pek memnun oldum, pek sevdim" muhakemâtıyla o zamana kadar Mademoiselle Poliny'den bir nazlı dost lezzeti almaktan başka hiçbir fikirde bulunmamış olduğunu temin eylemiştir.

Ertesi sabah Monsieur Simon Angot Nasuh'un odasına gelmede teehhür etmedi. Bir kıza ilk defa olarak takdim olunacak ve kendisinin zaten beğenmiş olduğu kıza, kendisini dahi beğendirmeye çalışacak olan delikanlının ne kadar süslü olması lâzım geleceğini hulya edersiniz?

Bilâkis Simon'da süse dair hiçbir şey yoktu. Her zamanki tuvaletine bir harf dahi ilâve etmeden gelmişti. Hatta Nasuh "O!Yeni yavuklu! Bu kadar sade hâl içinde kendinizi maşukanıza nasıl beğendirebileceksiniz?" diye lâtife etmesi üzerine Simon gayet ciddî bir tavırla "Matmazel beni bu kıyafetle beğenir ise beni beğenmiş olduğunu kaviyyen itikat ederim. Yok eğer beğenmek için süs arıyor ise o hâlde modacılar dükkânını sırtına yüklenecek bir başka koca bulsun!" dedi ve bu sözüyle Nasuh nazarında meziyetini bir kat daha arttırdı.

Tesadüf bu ya! Simon, Mademoiselle Poliny'yi Hyrienne familyasından evvel gördüğü gibi takdim olunmak hususunda dahi familya halkına takaddüm vaki oldu. Sabahleyin Poliny dün gece bitirmiş olduğu romanları Nasuh'un kitaplığına koyup yerine dahi o gün mütalâasına başlayacağı diğer bir iki kitabı almağa gelmişti. Ama ne hâlde âdeta Nasuh gibi kardeş

derecesini bulmuş olan bir dosttan başka, hemen hiç kimsenin huzuruna çıkamayacak bir hâlde. Ayağında bir jüpon! Arkasında bir gömlek ki yalnız yakasından düğmelenmiş olduğu cihetle turuncistan-ı sadrını pek de setr edememekte. Henüz taramamış olduğu saçlarını dahi iki omuzları üzerinden ön tarafa doğru salıvermişti.

Kapıyı açtığı zaman sellemehü's-selâm tâ odanın ortasına kadar gelmeyince odada Nasuh'tan başka erkek olduğunu fark edememişti. Simon'u görünce "Pardon efendiler! Misafir huzuruna çıkacak hâlde değilim" diye avdete müsaraat göstermek istedi ise de, Nasuh yerinden fırlayıp "Ben senin nen isem Monsieur Simon dahi bana odur. Yani kardeşimiz. Sizi ta'yib etmeyeceğine ben eminim" diye kızı men'e çalıştı. Vakıa ibramı ziyadece eyledi. Ancak yatak örtüsü makamında olarak Nasuh'un karyolası üzerine serilmiş bulunan âdeta bir karı şalını omuzlarına almayınca kızı ibka etmek mümkün olamadı.

Monsieur Simon bu temâşâ-yı garîbin kız cihetinden ziyade, Nasuh cihetini istiğrabla seyredip içinden dahi "Yahu! Bu kadar güzel bir kız ile bu derece laübaliyâne münasebet peyda eden adam acaba erkek değil midir? Melek midir?...." der idi. Teşrifatçılık Nasuh tarafından icra edildikten sonra Poliny bir çeyrek kadar daha oturup nihayet bili'tizâr kalktı, kendi dairelerine gitti.

Simon - Size mertçe, yani açıktan açığa bir şey söyleyeyim mi Monsieur Nasuh?

Nasuh - Her muamelenizde (franc) açık olursanız, beni kendinize gerçekten dost edersiniz.

Simon - Üdebanın tasvir eylediği âsâr-ı aşkı şimdi yüreğimde hissetmeye başladım.

Nasuh - Aman Monsieur Simon! Bu sözünüz sizin aleyhinizde birtakım ahkâma delâlet eder. Bu kadar sebatsızlık ha? Dün akşamki sözünüz ne idi, bu sabahki sözünüz ne?

Simon - Bu maksada vüsul için hileyi, yalanı asla kabul etmem Monsieur Nasuh! Dün akşamki sözüm de mahz-ı hakikat idi. Bu sabahki sözüm de sırf gerçektir. İşte iki sözü yanyana getireyim de görünüz:

"Ömrümde kimseye âşık olmadım. Üdebanın tasvir eyledikleri âsâr-ı aşkı şimdi yüreğimde hissetmeye başladım." Şu sözüm de gerçektir ki Monsieur Nasuh her sözümü gerçek olarak söylüyorum ki, ben tekellüfât-ı resmiyyeden asla hoşlanmaz bir adamım. Binenaleyh şimdi hükmediyorum ki şimdiye kadar bir kimseyi letafet-i tabiiyyesinde göremediğim için âşık olamamışım. Hangi cemiyette bulundum ise gözlerim Gobelin'in rengârenk kumaşlarından, modistlerin çiçeklerinden, düzgüncülerin düzgünlerinden ve pudralarından başka hiçbir şey görmedi. Karı denilen mahlûku işte bugün gördüm.

Nasuh - Hakkınız vardır. Herhangi şeyde olur ise olsun Allah'ın dest-i tabiatiyle yaptığı beğenilmez de sun'la tezyin etmeye çalışır ise âkil indinde hiçbir letafeti kalmaz. Biraz vakit geçsin Matmazel hiçbir şeyden haberdar değil a. Her günlük rubasını giysin de, sizi, familyası halkına da takdim edeyim. Nasuh'un "biraz" diye tayin eylediği müddet pek çok sürmeden geçti. Badehu kalkıp Monsieur Hyrienne'in salonuna gittiler ki Madame Hyrienne dahi orada hazırdı. Nasuh âdeta bir sıkı dostunu takdim edercesine Simon'u takdim edip muzmer olan emele dair harf-i vahid söylenmemişti. Mademoiselle Poliny dahi geldi. Hakikat-i mes'eleden asla haberi olmadığı cihetle misafire tavrında bir gûne fevkalâdelik görünmediği hâlde iltifat eder ve Simon'u deli divane edecek bir şey var ise o da, bu tavr-ı sâdegî olduğu cihetle kızın her muamelesi delikanlının yüreğinde bir nokta-i te'sir bırakırdı.

Müddet-i mülâkat bir saat kadar imtidat edebildi. Ondan sonra Monsieur Hyrienne iş vakti gelmiş olduğundan bahisle bili-'tizâr misafirleri zevkinde bırakıp gitmeye kalkıştığından, Monsieur Simon dahi meclisi daha ziyade uzatmak istemeyerek herkes işlerine dağılmak için Madame Hyrienne'e ve Mademoiselle Poliny'ye ve kapıdan çıkarken orada tesadüf edilen Madame Garnold'a (fakat ona yalnız Nasuh!) veda ederek çıktılar.

On Üçüncü Bap

Konaktan çıktıktan sonra Monsieur Hyrienne ayrılıp Simon, "Quai Voltaire" denilen rıhtımda bir kitapçıya gideceği ve Kütüphane-i İmparatorî'ye giden Nasuh Efendi Quai

Voltaire'den geçer ise yolundan pek çok geri kalmayacağı cihetle oraya kadar beraber gittiler. Esnâ-yı râhda Simon, Mademoiselle Poliny kadar kendisine dahi alâka eylediğinden bahisle arzeylediği samimî dostluğun yine an-samîmi'l-kalb kabulünü Nasuh'tan rica eylemiş ve buna mukabil Nasuh "Âlemde benim dostluktan, mertlikten başka hiçbir metâ'ım yoktur. Onu erbâb-ı rağbete karşı sermişim. Her kim kabul eder ise diriğ elimden gelmez" yollu bir cevap ile delikanlıyı kendisine bir kat daha rapteylemişti. Tamam Quai Voltaire'de ayrılacakları zaman o akşam taamını yine Provenceli Kardeşler Lokantasında birlikte etmek kararıyla ayrıldılar.

Nasuh Kütüphane-i İmparatorî'de olan işlerini ikmal eyledikten sonra İstanbul için yazıları yazmak üzere ikindi üstü hanesine geldikte, yazıdan evvel tesviye edilecek bir mesele kendisini istikbal eyledi. Bu mesele ise mahut Asilzade Grisette'in komedyası idi. O günler Paris'te bu komedyadan başka lâkırdı olmadığından ve komedyanın şöhreti ise tâ Monsieur le Prince Sokağında Hyrienne familyasına kadar gelmiş bulunduğundan, Mademoiselle Poliny bu komedyayı temaşa eylemek istedi ise de bu gibi meselede henüz hiçbir kere kendi tarafından arzu beyan etmemiş olduğu cihetle bu emelini pederine açamazdı.

O gün Nasuh odasına gelince kızcağız olanca cür'etini toplayıp Nasuh'un yanına geldi ve yine olanca cür'etile:

Poliny - Yazıya mı hazırlandın Monsieur Nasuh?

Nasuh - Evet! Matmazel, bir emrin var ise yazıyı terk ederim.

Poliny - (Mahcubâne) Seni işinden alıkoymak istemem dostum. Fakat bir de büyük ricam var.

Nasuh - Hiç senin gibi bir melek bana senli benli lâkırdı söyler, beni feriştahâne muamelesiyle mütelezziz eyler de ben artık işimden alıkonulmuş olduğumu düşünür müyüm kuzum? Bak sen bana "dostum!" diyorsun. Ben sana "kuzum" diyorum. Bu ne saadettir?

Poliny - Teşekkür ederim efendim. Fakat ricam?....

Nasuh - Emret demiyor muyum ya?

Poliny - Ama biraz garip bir rica!

Nasuh - Nedir?

Poliny - Ben şu Asilzade Grisette komedyasını görmek istiyorum.

Nasuh - (Kendisini toplayarak) Ha! Şu ..... Ha? Palais Royale Tiyatrosuna senin gibi genç kızlar gider mi?

Poliny - İşte ben de onun için düşünüyorum ya? Fakat Paris'te benim gibi genç kızlar roman da okumazlar amma.... Hepsi ezberlerindedir.

Nasuh - Hem serbestsin, hem mahcup! Hem meleksin, hem ..... dilim varmıyor.

Poliny - (Hicabından önüne bakarak) Şeytan diyeceksin değil mi? Fakat sen zaten Paris'in bu hikmetini beğenenlerden değilsin ki!

Nasuh - Evet değilim. Lâkin babandan ne diye izin almalı?

Poliny - Elbet bir kolayını buluruz. Sen götürecek olduktan sonra ...

Nasuh - Ya! Seni gidi mini mini adam aldatıcı seni! Bir de beni yalancı etmek istiyorsun ha? Artık ...

Poliny - Yok a canım! İzni yine tiyatro için alırız. Zaten ilk defa olarak aldığımız şey değil a. Fakat Odéon'a gideceğimize Palais Royale'e gidiveririz.

Nasuh - Madame Garnold da üç dört günden beri başımın etini yiyip bitiriyor. Onu henüz hiçbir yere götürmemiş (?!.....) olduğum için bir türlü cevap verememiştim.

Poliny - Onu da beraber götürürüz.

Nasuh - Beraber gidersin ha?

Poliny - Yabancımız değil a.

Nasuh - Yalana o da müşterek olacak mı?

Poliny - Hay hay!

Nasuh - Sen ona, o sana bu bapta bir şey söyleştiniz mi?

Poliny - (Kızarıp) Söyleştik ama o bana sana söylememekliğimi tembih eyledi.

Nasuh - Sen yine söyleme.Yalnız bu işte bizimle müşterek.....

Poliny - Hay hay dedim ya.

Nasuh - Öyle ise gideriz.

Bu vaadi aldığı zaman Poliny'deki memnuniyeti görmeliydi. Âdeta sevincinden Nasuh'un boynuna sarılacağı geldi. Nasuh ise Poliny'yi sevindirmekle mütelezziz olduğundan bu lezzetle kaleme sarıldı. O gün mutadından bir misli ziyade yazı yazıp akşam üzeri Gardiyanski'yi alarak yemeğe gitmeye kalkıştı ise de, Gardiyanski bir yere med'uv olduğu cihetle bulamayıp yalnız gitmişti. Biraz sonra Monsieur Simon dahi geldi. Artık söz nereden açılır? Mâ nahnü fîh olan meseleden başka neden söz söylenir?

Simon - Bugün gerek Madame veya Monsieur Hyrienne ve gerek Mademoiselle Poliny'ye hiçbir şey açtınız mı Monsieur Nasuh?

Nasuh - Yok!

Simon - Ben ise başka ümitte idim.

Nasuh - Ben ise başka hesapta idim. Bir kere siz Poliny ile işi pişiriniz. Biz de sonra onu icap eden yerlere kotarırız.

Simon - Demek oluyor ki biz Madame De la Chaisne'in suarelerine devam edeceğiz.

Nasuh - Bu akşam bir tesadüf var. Kız tiyatroya gidiyor. Palais Royale'e!

Simon - (Taacüple) Palais Royale'e mi?

Nasuh - (Tebessümle) Evet efendim. Alacağınız kız roman mütalâasından de memnû' değildir.

Simon - Anası babası bu müsaadeyi .....

Nasuh - Hayır! Anası babası değil. Kardeşi olan Nasuh müsaade ediyor. Men'inde bir fayda göremiyorum da onun için.

Simon - Orası öyle.

Nasuh - Ya başka yeri nasıl? Yani Palais Royale'e mi itirazınız var? Vakıa oranın oyunları biraz açıkçadır. Asilzade Grisette dahi ....

Simon - İşin bencesi bir şey değil kardeşim! Fakat âlemin lisanını gözetmek lâzım.

Nasuh - Biz yani ben, Poliny'nin hürriyet-i tâmmesini kendi eline vermişimdir arkadaş. Onu alacak olan zat dahi her hâlini iyice imtihan eder de işine gelir ise alır. Ama halk bilmem ne diyecekmiş. Eğer biz hâlâ halkın lisanının esiri olacak isek bana Paris de lâzım değil, Amerika da, hatta dünya bile .....

Simon - Ben bu fikrinize müşterekim. Bu fikir tamam benim fikrimdir. Hatta refakata kabul buyurulur isem .....

Nasuh - İşte ben de onu söylüyor idim ya? Bu akşam birlikte gideriz. Kız ile daha sıkıca görüşürsünüz. Hâsılı iş sizin kendinize kalmıştır.

Delikanlının "Bu fikrinize müşterekim! Bu fikir tamam benim fikrimdir" demesi maksadı hâsıl olacağı müddete mahsus bir riya değildi. Simon cidden bu fikir ve mütalâada bulunduğundan, o akşam için teklif olunan refakati ez-can ü dil kabul eyledi. Yemekten sonra bir büyük araba alıp konağa gittiler. Doğruca Hyrienne'e varıp tiyatro için istizân eylediler. Hyrienne "Bu kız sizi masrafa sokuyor Monsieur Nasuh! İşten haberim var. Bu akşam Madame Garnold dahi beraber imiş. Biz de karı koca sizi basmak tedbirini kurduk ise de talebe güruhu Odéon Tiyatrosunu insanın başına yıkacak kadar gürültü eylediklerinden tahammül edemiyoruz" diye istedikleri müsaadeyi diriğ etmedi. İki karı ve iki erkekten ibaret bulunan dört refik arabaya bindiler. Fakat Hyrienne'in tahmini gibi Odéon'a değil, tâ nehrin öte tarafında vaki Palais Royale'e kadar gittiler. Müzika dahi tamam ilk perdenin açılmasına mukaddime çalmaktaydı. Kalabalık hâlâ kemalinde olduğu cihetle bunlar bayağı müşkilâtla bir loca bulup girdiler.

İşte bu gece bu locanın içerisi tiyatro saha-i temâşasından ziyade şâyân-ı temâşa idi. Bir tarafta Simon Poliny'ye yaranmak için nezaketçe var kuvvetini pazıya verip çalışır ve diğer tarafta ise Nasuh ile Garnold oyunun sûret-i cereyanına tebaiyyetle idare-i efkâr ederlerdi. Bu iki sûret-i temâşanın ikisi dahi insana başka başka lezzet verebilir. Zira Poliny Simon'un hakikat-i emelinden asla haberdar olmayıp delikanlının gayet nazikâne ve mutîâne sözlerine ondan ziyade nezaket ve tevazu'la mukabele eder ve Simon ise her sözünde firiştehâne bir ismet gördüğü kıza râz-ı derûnundan mümkün

değil bir şey çıtlatamazdı. Garnold ile Nasuh'un meşguliyetlerine gelince:

Garnold - (Kulaktan kulağa) Acaba bu oyunu yazan muharrir bizi mi tasvir etmiş?

Nasuh - Neden?

Garnold - Ya bu Asilzade Grisette elbette hayalî bir şey olacaktır. Hakikatte ise âlemden el çekmiş olduğu hâlde âlemin zevk ve safası içinde boğulurcasına istiğrak etmiş olan biziz.

Nasuh - Tuhafsın Garnold.

Garnold - Bak bak Nasuh! Şu Asilzade Grisette'in İngiliz kıyafetiyle odasından çıkması tıpkı bizim talebe kıyafetiyle çıkışımıza benzemiyor mu? Ama biz bunun kadar ihtiraz etmiyoruz.

Nasuh - Senin cesaretlerine nihayet mi olur?

Garnold - (Biraz temaşadan sonra) Ben şu Asilzade Grisette olmayı pek isterim. Sen de şu Monsieur Paul olmaya razı olur musun Nasuh?

Nasuh - Zaten razı olmuşuz ya işte.

Garnold - Öyle ise o geveze herif kim olsun? Haniya şu karılar insanın gölgesidir diyen herif?

Nasuh - (Tebessümle) O da ben olayım.

Garnold - Bir adam iki parça olabilir mi?

Nasuh - Ustalıklı taksim edilir ise sekiz parça bile olur!.... Bahusus Paris'te!!

Asilzade Grisette oyunundan Garnold ne kadar mütelezziz oldu ise Mademoiselle Poliny'nin memnuniyeti dahi o nispeti buldu. Lâkin Poliny Asilzade Grisette'i beğenerek memnun olmadı. O zevzek herif Asilzade Grisette'i mağlup edip de Paul ile izdivaca mecbur etmesine pek memnun kaldı.

Hîn-i avdette araba içinde kayıt ve tahrire şayan bir şey zuhur etmedi. Konağa vasıl oldukları zaman dahi kadınlar hemen veda ederek yerlerine çekilmiş olduklarından yine bir lâkırdı olamadı. Yalnız Simon ile Nasuh oda kapısı önünde şu birkaç sözü teati etmişlerdi:

Nasuh - Ey mukaddime-i muvaffakiyyetten bir eser var mı?

Simon - Ne bileyim? Nasıl söyleyim? Ne var, ne de yok. Matmazel gayet nazik, gayet terbiyeli, her sözüme, muameleme beni çıldırtacak surette mukabele etti. Buna bakar isen mukaddime-i muvaffakiyyet yolunda. Ancak fikrini aşk ve muhabbet vadisine getirmek mümkün olamadı. Hatta Asilzade Grisette ile âşıkı olan Paul muaşaka ederler iken Mademoiselle Poliny "İşte böyle yavan musahabetleri enzâr-ı umumiyyeye koymamış olsalar kızların da tiyatrodan men olunmaları lâzım gelmezdi" dedi. Bu sözü işittiğim hâlde kendisine âşıkâne bir söz söylemek kapısı kapandı.

Nasuh - Bu kapı hep kapalı mı kalacak?

Simon - Yok! Daha ilk defa olduğu için müsaadeli davrandım.

Nasuh - Ben size yarın bir hatt-ı hareket tayin ederim.

Simon - Matmazelin benim hakkımdaki fikrini anladıktan sonra öyle değil mi?

Nasuh - Evet!

Simon - Ben de bu ümitte idim. Uyku zamanı geldi. Adiyö! Geceniz hayır olsun.

Nasuh - Geceniz hayır olsun.

Ertesi sabah kalkıldığı zaman Nasuh için Mademoiselle Poliny'yi çağırmağa hacet kalmadan kız geldi. Kapıyı vurdu. Nasuh "giriniz!" emrini verip de giren zatın Poliny olduğunu görünce:

Nasuh - Acayip! Artık girmek çıkmak için istizâna mı lüzum görmeye başladık?

Poliny bazı kere odada yabancılar bulunuyor da .....

Nasuh - Yabancılar dediğin Simon Angot mudur? Hâlbuki o adam senin için yabancı değildir. Zira senin dostunun dostudur. Yoksa çocuğu beğenmedin mi?

Poliny - Bir kusuru yok. Çok terbiyeli, pek nazik bir adamdır.

Nasuh - Bu lâkırdı basma kalıp resmî lâkırdılardandır. Herkes herkese böyle lâkırdılar söyler. Ben işin ciddî ve hakiki cihetini soruyorum. Simon'dan hoşlanmadın mı?

Poliny - Hoşlanmayacak adam değildir. Güzeldir. Zariftir.

Nasuh - Yok a canım! Muradımı anlatamadım. Ben o çocuktan pek çok hoşlanmışım. Mahrem-i râzım oldu. Ben de onun mahrem-i râzı oldum. Madem ki seninle de kardeş gibiyiz. Sizi de birbiriniz ile böyle dost görür isem memnun olacağım. Ama senin yüreğin Simon'dan hoşlanmamış ise seni bu dostluğu kabule mecbur edemem ya? İşte bunu anlatmak istiyorum.

Poliny - Ben de bunun cevabını veriyorum ya! Pek ırz ehli, iffetli bir adamdır. Tiyatroya gitmekten men olunan kızlar bunun gibi adamlar ile gönderilir ise hiçbir beis olmayacağını temin ediyorum.

Nasuh - Demek oluyor ki bir daha tiyatroya beraber gitsek memnun olacaksın.

Poliny - Yüz kere bile.

Nasuh - Bazı kızların bazı adamlara dedikleri gibi "Of! Ne sakîl adam? Lâkin çare ne? Babam ve familya dostları bu herifften başkasıyla görüşmeye müsaade vermiyorlar!" diye mi? Yoksa gerçekten memnun olarak mı?

Poliny - Hayır! Gerçekten memnun olarak.

Nasuh - Öyle ise Simon'u sevebildin. Veyahut sevebileceksin.

Poliny - (Mahcubâne) Allah Allah Monsieur Nasuh! Bir lâkırdı söylüyorsun ki senden başka hiçbir kimse söylemez. Ben Monsieur Simon'u sevip de boynuna sarılacak değilim ya?

Nasuh - Yine sevgili Nasuh'una iltifat ediyorsun ha. Teşekkür ederim. Yani "Ben öyle babam gibi, kardeşim gibi severek pek de içim istedikçe boynuna sarılacağım, öpeceğim adam Nasuh'tur. Başkasını böyle sevemem" demek istiyorsun ha? Pek büyük teşekkürler ederim. Lâkin bir kıza yalnız bir kardeş lâzım değildir. Daha başka şeyler de lâzımdır!.... Ama yine öyle kiraz gibi kıpkırmızı olma! Ben senin babanım, kardeşinim ama öyle eşek babalardan, eşek kardeşlerden değilim. Seni hürriyet-i şahsiyyene kemaliyle malik bilerek her hakkını teslim eden kardeşlerdenim. Binaenaleyh âdi bir ihtar olarak ihtar ederim ki, şayet gönlün Simon'dan haz edecek

olur ise bunu benden ketm etme. Söyle. Tâ ki sana yar ü yaver ve muîn olayım.

Poliny - Hiç hatır ve hayalimde olmayan şeyleri işitmeye mi geldim.....

Diye tersine dönüp Nasuh her ne kadar iadesine çalışır ise de mümkün olamaz.

On Dördüncü Bap

Asilzade Grisette oyununun âlem-i matbuatça ne kadar büyük velveleyi mucip olduğu hatırdan çıkmamış olmalıdır. Hâlbuki Nasuh'un yukarıki iki bapta hikâye edilen meşguliyeti yine bu Asilzade Grisette dağdağaları esnasında cereyan eylediğinden Paris'in bu velvelesi hâlâ devam etmekte demek olacağı dahi edna mülâhaza ile malûm olur.

Evet! Asilzade Grisette şamatası hâlâ devam etmekteydi. Devamından kat'-ı nazar, günden güne zuhur eden esrâr-ı cedîde dahi işin ehemmiyetini arttırmaktaydı. Meselâ Figaro gazetesinde şöyle bir bend okundu:

"Asilzade Grisette Meselesi"

"Çend haftadan beri zuhur ederek her gün ehemmiyetini arttırmakta bulunan Asilzade Grisette meselesine dair peyderpey almış olduğu havadisi günü gününe neşredebilmiş olmak şerefinde gazetemiz sair arkadaşlarına tefevvuk etmekle iftihar eyler. Erbâb-ı mütâlâaya malûmdur ki bu komedyanın son perdesinden maada cümlesi hakikat ve nefsü'l-emr temaşagâhında maddeten oynanmış ve yalnız son perdesi musavvir ve muharririnin hayalhanesinde tasavvur ve tahayyül olunmuş ise de bu perdede gösterilen ahval ileride hakikatle tevafuk etmez de yeniden yeniye mesail meydana çıkar ise, onların dahi ilâvesiyle eserin son tab'ının neşredileceği muharririnin cümle-i mevâîdinden bulunmuştu. O zamandan beri işbu son perdeye girecek olan birtakım husûsât-ı garîbe baş göstermiş olduğunu haber almakta ve bu iş daima derûn-ı perdede sırren cereyan eylediğinden hakâyıkına bir türlü zafer-yâb olamamaktaydık. Nihayet sahib-i eser ile matbaa miyanında bir mukavele akd edildi. Yeniden zuhur eden mesail-i hafiyye ileride komedyaya ilâve edilinceye kadar gazetemizle havadis-i âdiyye kılıklı neşr edilmek için

müzakerât-ı lâzımenin icrasıyla kararı dahi verildi. Binaenaleyh ilk defa olmak üzere hususât-ı âtiyyeyi derc ve ilân eyleriz:

Mahut Deli Herif ile Asilzade Grisette'in âşıkı ve maşuku olan Monsieur Paul, Champs-Elysées'de Asilzade Grisette'i hiç ümit edilemeyecek olan bir yerde bulmak ve işin icabât-ı sâiresini dahi icra eylemek kararıyla kalkıp Tuileries'ye doğru geldikten ve badehu bir konağa girdikten sonra (komedyada gösterilmiş olduğu vechile) kendilerini Asilzade Grisette'in dairesine kabul ettirememişler. Bilâkis Grisette bunları pencereden mi görmüş ne etmiş, hâsılı gelen misafirlere kâhya kadın ile "Madam yoktur" veyahut "Madam görülebilir bir hâlde değildir" gibi bir cevap verdirip herifleri savmış. Bunun üzerine Monsieur Paul refikini o akşam Grisettehaneye götürmek istemiş ise de, mahut Deli Herif buna lüzum görmemiş "Madam cenapları bugün görülebilir bir hâlde değil ise yarın elbet öyle bir hâlde bulunur. İşimiz bu Madam ile görülecektir" diye cevap vermiş. Hâlbuki o akşam Asilzade Grisette iş hanesinde Monsieur Paul ile tenha kalınca "Ben seni dün Champs-Elysées'de bir herif ile beraber gördüm. O herif senin en büyük düşmanındır. Âdeta beni senin elinden alıp kendisi kabulletmeye gayret eder. Sakın ha onun hiçbir sözüne kulak vermeyesin" diye Paul'ün zihnini çelmiş. İşte şu küçük bir hile sebep olarak şimdi Paul ile Deli Herif'in arası soğumuş.

"Zeyl"

Gazetemiz tabolunacağı esnada aldığımız havadis şudur:

Mahut Deli Herif nasılsa akıllıca hareket ederek Monsieur Paul'ü temin edebilmiş ise de Asilzade Grisette i'mâl-i letâif-i hiyelde bir mertebe daha ilerisine varıp "Bu Deli Herif seni ya zehirleyecek veyahut sair suretle canına kıyacaktır. Bundan emin olmak şöyle dursun eğer bir kolaymı bulursan herifi içine oynatmanın çaresine bak" demiş ve bu sözle âşık Paul'ü yine kandırmıştır. Rivayete göre Paul şimdi Deli Herif'in kasdı için fırsat aramakta imişse de Deli Herif'in birisi Hırvat ve diğeri Fransız olarak gayet cesur ve sadık iki arkadaşı olup kendisi her nereye gitse uzaktan uzağa arkasından ayrılmadıkları cihetle bu suikasttan ol kadar tehlike me'mul değilmiş."

Figaro'nun bu nüshası nüseh-i sâirenin iki buçuk misli daha ziyade füruht olunur ise taaccüp eder misiniz? Sebebi ise işte yalnız bu Asilzade Grisette bendiydi. Hatta sair gazeteler bu bendi aynen nakletmeye müsaraat gösterdikleri hâlde Figaro gazetesi sahib-i eser ile olan mukavelesini arz ederek buna dair yazacağı bendleri nakilden bilcümle gazeteleri men'e muvaffak olmuş ve yalnız musavver olan gazeteler bunu naklederler ise mutlaka ona dair bir de resim koymak şartıyla nakledebilecekleri hükûmetin resmî gazetesi olan Moniteur'de ilân olunmuştur.

Figaro'nun diğer nüshasında okunan şu bend dahi az tuhaf değildir:

"Asilzade Grisette Meselesi"

Mahut Deli Herif son defa olarak kâhya kadını görmeye gidip de "Canım Asilzade Grisette'in canıma kastettirmek derecesinde bana husumeti neden neş'et ediyor? Behring Boğazı'nın Kaptan Amerigo tarafından küşat edildiğini teslim etmemekten ibaret olan bir kusurumun cezası idam mı olabilir?" diye tazallüm-i hâl eyledikte, o kâmil kâhya kadın dahi Deli Herif'i müteselli edecek teminatı verirken bir de odanın kapısı tekme ile sırtına dayanıp meğer kapı arkasından beklemekte bulunan Asilzade Grisette oda içine fırlamış ve "Efendi seni bir daha burada görürsem polise veririm ve kâmil hanım siz de bir daha bu herif ile burada mülâkat ederseniz, aramızda olan kâffe-i münasebatı kat' ederim" diye Deli Herif'i tard ve def eylemiştir. Bunun üzerine ya o akşam veyahut ertesi veya daha ertesi akşam Asilzade Grisette sevdiği Paul ile geceyi geçirip de sabahleyin erkenden asilzadelik konağına gelmek için yatağından kalkınca yastığı üzerinde bir mektup bulmuş ve açıp okudukta hükmü şundan ibaret olduğunu anlamıştır:

"Canım! Siz meydan-ı kahramanîde nail-i i'lâm-ı zafer olmak hevesindeyseniz de şimdiye kadar yalnız Asilzade Grisette namı Paris'i çalkamış olduğu gibi nihayet asıl nâm-ı nâmîniz hakikî tasvirinizle beraber meydan-ı intişara konulunca bizzat kendiniz zebân-zed-i enâm olacaksınız. Cehl ve humk ile ittifak eden kin ve gazap, sizi adam öldürmeye kadar mütecasir ediyor ise de, hayfa ki bunun cezası da ölüm olduğunu sizin nazarınızdan ketm ediyor. Hem de fiil-i katlin vukuuyla terettüp edecek cezası değil. Belki bu azminizde sebat ve devamınızla terettüp

edecek cezası ölüm olacaktır. Siz bir adamın canına kıymağa davranırsanız, onun da size mukabele-i bi'l-misile davranması haklı değil midir? Gözlerinizi bürümüş olan gazap sizi bu gibi mehlekelere ilka etmekte olduğu hâlde henüz mevkiinizi tayin edememiş olmanıza acırım. Kemal-i merhametimden size bu bapta şu ihtarı yazdım. "

İşte Asilzade Grisette şu mektubu aldıktan sonra telâşından ne edeceğini şaşırıp bir aralık Fransa'dan çıkıp gitmeyi kurmuş ise de aldığı diğer bir mektupta, Fransa'dan değil, hatta dünyadan çıkmış olsa yine arkası bırakılmayacağı arz edilmiş olduğu cihetle, bu karardan dahi vazgeçmiştir. Böyle gider ise Asilzade Grisette oyununa birkaç perde daha ilâve olunacağını zannedenler hata etmemiş olurlar.

Figaro gazetesinin bu zamana kadar yazdığı bendlere cevaben Asilzade Grisette tarafından mufassal bir bend gelmiş ise de Figaro "Biz bu meselede Asilzade Grisette tarafından cevap istememiş olduğumuzdan, gelen bendi derc etmemekte mazuruz. Şunu da arz edelim ki Asilzade Grisette bu bendi sair bir gazete ile neşreder ise, çünkü bendde hasmını ismiyle, resmiyle tayin eylemiş olduğundan hasmı dahi kendisini mahall-i ikameti ve isim ve resmiyle tayin etmekte haklı olacaktır" diye bendi derc ve neşredememiş olduğu gibi, Grisette bu cevabı sair gazetelerle dahi neşrettirememiştir.

Birkaç gün içinde neşrolunun bir ilânda dahi Asilzade Grisette oyununun şimdiye kadar icra olunan defaatinde temaşasıyla telezzüz eden zevât-ı kirâmın vuku bulan iltimâslarına mebni bir perde daha ilâvesiyle oyun beş perdeye iblâğ edilmiş ve bu son perdesinde dahi şimdiye kadar Figaro nüshalarıyla ilân olunan hususât saha-i temaşaya vaz' olunmuş idüği ilân ve işâa kılınmıştır.

Biz burada yalnız Figaro gazetesinin münderecâtını haber verdik. Sair gazetelerin malûmat-ı sun'iyyeden olmak üzere yazdığı şeylerle musavver gazetelerin derc eyledikleri karikatürleri dahi siz hayal ederseniz bu Asilzade Grisette meselesinin gerçekten gittikçe arttırmış olduğu velveleyi tahmin edebilmiş olursunuz.

İşte bu velvele-i umûmiyye içindeydi ki, bir salı akşamı Nasuh Efendi Poliny dahi yanında olarak ber-mutat Madame De la Chaisne'in müsameresine gitmişti. Salondan içeriye girince en evvel gözüne ilişmiş olan zat Catherine olur ise taaccüp eder misiniz? Vakıa Nasuh dahi Catherine'in gözüne ilişmiş olduğuna şüphe edemeyiz. Ancak mezbure güya Nasuh'u hiç görmemiş tavrında bulunup Nasuh ise araları bozuk olmakla beraber inadına doğruca ol tarafa teveccüh eyledi ve gerek Catherine ile Cartrisse ve gerek sair huzzarı gayet mütevazıâne bir suretle selâmlayarak Poliny'yi dahi cümlesine arz ve takdim eyledi.

Catherine'in Nasuh'a ne yolda mukabele eylemiş olduğunu düşünüyorsunuz öyle değil mi? Fakat bunun için evvel emirde Catherine'in öyle pek de basbayağı bir karı olmadığını hatırdan çıkarmamak lâzımdır. Saniyen Nasuh ile kavga eylediği gün sokaklarda yüzlerce miktarı gezip tozan kokotlara benzetmiş olduğu Madame De la Chaisne'in artık yüzüne bakmaması lâzım gelirken, müsameresini teşrife nasıl tenezzül buyurmuş olduğunu da mülâhaza etmelidir. Bu iki mülâhaza bihakkın edilir ise artık Catherine'in Nasuh'u kemâl-i tevazu'la kabul etmesini hükmeylemek işten bile addolunmaz. Zira muamelenin böyle olması lüzûm-ı zarurî ile lâzım gelir.

Hiç Catherine hesap etmez mi ki Nasuh'u soğuk bir muamele ile telâkki eder ise, bu hâl huzzar beyninde Nasuh'la aralarında bir dargınlık olmasına delâlet eder? Bir karı ile erkek arasında nazikâne muamele dostluğa delâlet etmez. Zira medeniyet âleminde herkese nazikâne muamele etmek âdettir. Lâkin soğuk muamele edilir ise bilâkis bu hâl ikisi arasında pek büyük bir dostluğa delâlet edebilir. Ol kadar büyük dostluk ki, birbirine darılmaya ve sonra yine barışmağa!... kadar nazları geçer. İşte Catherine mücerret bu hesap üzerine bina ederek yalnız Nasuh'a değil, Mademoiselle Poliny'ye dahi büyük bir tevazu ve nezaket göstermişti. Hatta lâkırdı arasında Cartrisse bir fırsat bularak Nasuh'un kulağına "Fikr-i hikmetiniz gibi fikr-i şeytanetiniz dahi ne büyüktür ki, insanın en zayıf yerini, zamanını, hâlini bulmakta dahi asla suubet çekmezsiniz. Böyle gider ise bûse-i zafere muvaffak olacağımızı dahi ümit edeceğim geliyor" demiştir.

Bütün âlemin lisanında Asilzade Grisette meselesi deveran edip dururken o gece dahi bundan başka söz mü söylenir? Bu meselede a'zâ-yı vak'anın cümlesi hakkında beyân-ı istiğrâb olunduğu sırada Nasuh Efendi dahi söze karışıp o ise yalnız Asilzade Grisette hakkındaki istiğrabını arz eylemişti.

Demişti ki:

Nasuh - Cemiyet bu baptaki fikrimi senakârınıza sorar ise, ben yalnız Asilzade Grisette'ten başkasına istiğrap eylemem. Ama hakkım olup olmadığını munsifâne muhakeme etmenizi rica ederim. Bir karı ki pek güzeldir. Ama gerçekten güzeldir. Kendisini beyler gibi idareye kâfi serveti de vardır. Gönlü bir adamı sevmiş. Sevdiği adam ise öyle bir karının muhabbetine elhakk lâyık. Zira karı gayet hırçın ve davalı olup sevdiği ise kuzu gibidir. Tasmayı başına taktığı gibi istediği tarafa çekip getirmek mümkün olduktan maada kuzu kendisine ziyadesiyle alışmış olduğundan, tasmasız bile yine peşinden ayrılmaz. Ama çocuğun muhabbeti karının malına, saadetine değildir. Hüsnüne, zatına mahsustur. Zira maşukasını o kadar büyük ve zengin olmak üzere tanımaz. Âdeta bir Grisette olmak üzere tanır. Şimdi hâl bu merkezdeyken Asilzade Grisette'in bu çocuğu elinden tutarak kendisine koca etmesinde ne mani kalır? Namusça bir bozukluğu yoktur ki ondan utansın.

Bir kadın - Ben size hak veririm Monsieur Nasuh.

Catherine - Ben yalnız Deli Herif diye tesmiye edilen zata istiğrap ederim. Komedyanın sûret-i cereyanından anlaşıldığına göre Deli Herif Asilzade Grisette'in yalnız grisetteliğinden başka hiçbir sırrına vâkıf olmadığı hâlde, daha ne cür'etle ve ne fikir ve emel üzerine bu işte canını da tehlikeye koymaktadır?

Nasuh - Bunu bendeniz dahi düşünmemiş değilim. Fakat ben dahi komedyanın sûret-i cereyanından anladım ki bu Deli Herif diye tesmiye olunan zat asla deli değildir. Pek akıllı bir adamdır. Saniyen Asilzade Grisette bunu kendisine düşman bellemiş olduğu hâlde, düşman değil bilâkis pek büyük dostudur. Komedyanın hatimesinde görülen şey nedir Matmazel, bir kere bunu tedkik eylediniz mi? Bir nikâh senedinin imzası değil midir? Hâlbuki üstünde Deli Herif'in ismi münderic değildir.

Bir kadın - Ya kimin ismi münderictir?

Nasuh - Asilzade Grisette'in sevdiği ve mücerret pek ziyade sevmesinden dolayı her gece iki üç defa tebdil-i kıyafetle tâ grisetteler miyanına kadar gitmek zahmetini ihtiyar ve bu yolda bir hayli de para sarf eylediği Monsieur Paul'ün ismi münderictir.

Bir efendi - Öyle ise Asilzade Grisette âdeta hezeyan ediyor.

Nasuh - Bendeniz öyle demem efendim. Şayet gücendiririm. Deli Herif'in Asilzade Grisette'e pek büyük dost olduğunu şundan da istifham ederim ki, komedyada deli diye tesmiye edilen akıllı herif yaşına başına göre ilmi, irfanı yerinde, zekâsı değerinde olan karıları pek ziyade sever. Hatta Asilzade Grisette'in kâhya kadını makamında bulunan o kâmil karıya da pek ziyade muhabbeti varmış. Asilzade Grisette ise yalnız hırçınlığından başka her meziyetini Deli Herif'e takdir ettirmiş olduğu hâlde, Deli Herif ona nasıl adâvet edebilir? Zaten ettiği var mıdır? Kendisini pek sevdiği adamla karıştırmak haniya şu şer'an kavuşturmak adâvet midir?

Cartrisse - Öyle ama Asilzade Grisette'in Paul ile izdivaç edeceği var ise kendi kendisine edebilirdi.

Nasuh - Hırçınlığı mani olurdu.

Catherine - Cartrisse'in pek büyük hakkı vardır. İzdivaç için vasıtaya asla ihtiyaç yoktur.

Nasuh - Henüz tezevvüç etmemiş olduğunuza göre bu usulleri bilmem diyebilirseniz de, muttasıf olduğunuz vukuf-ı küllîye göre tezevvüç için vasıtaya ihtiyaç olmadığını dava etmenize taaccüp ederim.

Catherine - Vardır diyelim. Ancak o Deli Herif'in vesâteti!.....

Nasuh - Vay! Deli Herif'in vesâteti kabul olunacak vesâtetlerden değil midir efendim?

Catherine - Vasıta olacak adam dost olmalıdır.

Nasuh - Ey Deli Herif, Asilzade Grisette'in düşmanı mıdır?

Catherine - Asilzade Grisette onu kendisine düşman tanıyor.

.....

Nasuh - Niçin böyle tanıdığını da beyan edebilir misiniz Matmazel?

Catherine - Böyle..... Şunun için ki..... Sebebi şu ki.... Ha..... Şu.....

Nasuh - Zahmete girmeyiniz efendim. Müsaade buyurursanız bendeniz arz edeyim. Şunun için ki Deli Herif Asilzade Grisette'e hiçbir vakit, hiçbir meselede alçakçasına müdahaneye tenezzül etmeyip ve yüreğinin hissinden maadasını arz etmek gibi bir yalancılıkta bulunmayıp tamam merdâne ve âlicenabâne muamelede bulunduğu için düşman tanıyor. O zannediyor ki dost olmak için yerlere kapanmak, yalan söylemek, her fikrini teslim etmek vesaire vesaire lâzımdır.

Bir efendi - Ama siz ikiniz de sadedden çıktınız.

Catherine - Hayır çıkmadık efendim. Asilzade Grisette, o Deli Herif'i dost tanımamakta mazur olduğunu dava ediyorum. Nasuh Efendi dahi onu müdafaa ediyor.

Nasuh - Siz de hakem olunuz efendim de davamızı fasl ediniz. Kabul eder misiniz Matmazel?

Catherine - Hay hay!

Efendi - Öyle ise davanızı serd ediniz Matmazel.

Catherine - Bir adamla mülâkat eylediğiniz günden beri kendisini her fikrinize muteriz bulur ve sizi bu suretle daima tahkir etmek istediğini görürseniz, onu dost tanıyabilir misiniz?

Efendi - Ama fikirlerimde isabet etmemişsem?

Nasuh - Bravo! İşte komedya oyunu meydanda. Asilzade Grisette Behring Boğazı'nın Kaptan Amerigo tarafından hark edildiğini dava ediyor, Deli Herif dahi bunu tasdik etmemiş. Şimdi bir de ben müdafaamı serd edeyim. Bir karı tanıdınız. Pek çok şeyler mütalâa etmiş. Güzel, nazik, terbiyeli. Yalnız davası pek büyük. Hem de büyük davasında haksızlığı da müsellem. Meselâ size alâkası yoktur. Siz onu severseniz de alâka menzilesinde henüz rabt-ı kalb etmeye muvaffak olamamışsınız. Zira siz dahi müşkil-pesend bir adamsınız. Çünkü bir karıyı severseniz ona kul, kurban olmak gayretinde bulunuyorsunuz.

Efendi - Bu da sadedin haricinde. Komedyada böyle bir şey yok.

Nasuh - Misal arz ediyorum efendim. O karı sizi henüz kendisine rabt edememiş olduğu hâlde bir de diğer bir karıdan sizi kıskanır ise? O karı hakkında terzîlâne sözler söyler ise? Siz de bu sözleri kabul edemezseniz? O diğer karının mahiyet-i hakikiyyesi ne ise, onu harf-be-harf meydana koyarsanız?

Efendi - Ben şaşırdım, gitti.

Catherine - Çünkü sadedden yine çıktık.

Nasuh - Hayır a canım! Şayet böyle bir muamele olur ise demek istiyorum.

Efendi - Böyle bir muamele olur ise o hâlde bu muamele üzerine size adâvet eden karı garazkâr olur. Siz mertlikte sebat etmiş olursunuz.

Nasuh - İşte benim de istediğim budur.

Bir kadın - Bundan size davaca ne fayda vardır.

Nasuh - Ben Deli Herif'in avukatı değil miyim ya? İşte yine mecnunâne bir hâl olmak üzere hakem efendinin bu hükmünü, davamı kazandırmış diye kabul ederim.

Cartrisse - Öyle ise bir komedya da burada oynanır demek!....

Nasuh - Buraya vakit geçirmeye toplanmadık mı?

Müsamerenin yalnız bu bahis ile geçmemiş olacağı derkârdır. Ancak biz işin yalnız hikâyemize taallûk eden cihetini dinlemekle iktifa eyledik. Huzzar içinde Nasuh'un Deli Herif'i bu kadar müdafaa edişine ve bahusus Catherine'in bu meselede muterizâne davranışına taaccüp edenler bulunmuştu. Hele ertesi günkü Figaro gazetesinde şu bendi mütalâa eyledikleri zaman gerçekten apaşikâre oynanmakta bulunan komedyaya cümlesi hayret derecesinde istiğrap eylediler. Bend şudur:

"Asilzade Grisette Meselesi"

"Biraz vakitten beri Paris'te tiyatrolarda oynanmakta bulunan Asilzade Grisette komedyası artık büyük büyük salonlarda dahi oynanmaya başladı. Evet! Bu tabiri istimalde mazuruz. Zira bu gece Rivoli sokağında bir madamın salonunda birkaç kimse komedyanın birinci eşhasından bulunan Grisette ile Deli Herif'i muhakeme etmekte bulundukları hâlde Asilzade

Grisette ile Deli Herif'in kendileri dahi bizzat o salon içinde hazır bulunmalarından ve bahusus komedya muharririnin dahi orada cümleyi hurde-bîn dikkatle tedkik etmekte bulunmasından cümlesi gafil idiler.

İstanbul'dan memleketimize yeni gelmiş olan bir âkil Türk Deli Herif'i müdafaa etmekte ve Paris'in ser-âmedân-ı zürafâsından bir Matmazel dahi Asilzade Grisette'e avukatlık eylemekteydi. Muhakemenin sûret-i cereyanını müşahede edenlerin rivayetlerine göre hakkı, Türk efendi kazanmıştır. Zira komedyada Deli Herif diye tesmiye edilen zat filhakika deli ve zırzop bir şey olmayıp pek namuslu, terbiyeli bir adam olduğu, bu sırra vâkıf olanların müsellemi bulunduğu hâlde, Asilzade Grisette'in bu zattan nefret etmesi doğru sözlülükten, doğru özlülükten, namusluluktan, ırzlılıktan nefret etmek demektir. Bu kaziyye üzerine bir hükm-i ber-aks bina edilmek lâzım gelir ise, Asilzade Grisette'in Deli Herif'i sevmesi ve onun dostluğundan hoşlanması için Deli Herif'in yalancı, hilekâr, namussuz, arsız, yüzsüz bir şey olması icap edecektir. Artık bir Asilzade Grisette 'beni dost ittihaz etsin' diye meziyyat-ı hasenesiyle mümtaz olan bir adamın tahvil-i ahval etmesini hiçbir âkil hükmedemez.

Garaibin agrebi olmak üzere komedyanın muharriri olan ve bu meselenin kâffe-i esrarına vâkıf bulunan zat ilân ediyor ki mahut Deli Herif Asilzade Grisette familyasının nısfını yani yalnız valide cihetini tanıdığı ve validiyet ve mevlûdiyeti ispata dahi muktedir olup, hatta validesinin ismini verecek olsa Asilzade Grisette'in dahi o kadını bileceği derkâr bulunduğu hâlde mücerret validesi olan hanım her memlekette başka bir nam ittihazına mecbur bulunan zevattan bulunduğu, yani Asilzade Grisette'in validesi tanınmağa lâyık olmadığı için âleme karşı Asilzade Grisette'i mahcup etmemek üzere validesini ilân eylememektedir. Şimdi şu hâl Deli Herif'in Grisette cenaplarına düşman değil bilâkis pek kuvvetli dost olduğunu ispata kâfi değil midir?"

On Beşinci Bap

Bir gün Kütüphane-i İmparatorî meşguliyetinden avdet ederken Nasuh, Tuileries Sarayı önünde Madame De la

Chaisne'e tesadüf ederek mârrîn ve âbirînin verebilecekleri selâmlar derecesinde bir selâmla resm-i dostîyi ifa ederek geçmişlerdi. Birbirinden beşer, onar adım kadar ayrıldıktan sonra Madame De la Chaisne, aklına yeniden bir şey gelmiş gibi dönerek Nasuh'a ses verdi. Bereket versin ki kış münasebetiyle bulvarlar adam adam üzerine denilecek kadar kalabalık olmadığından Nasuh, De la Chaisne'in sesini işitebilip döndü. Bir kenarda şu sözleri teati eylediler:

De la Chaisne - Nereden geliyorsunuz Monsieur Nasuh?

Nasuh - (Koltuğu altındaki cilbendi göstererek) Malûm a Madam! İşten.

De la Chaisne - Bu çalışmakla hâliniz nereye varacak? Kütüphane-i İmparatorî'yi yutmağa yemin mi ettiniz? Biraz da zevkinize hizmet lâzımdır. Zira bir Türk her zaman Paris'e gelemez.

Nasuh - Sayenizde zevkten de mahrum kaldığım yoktur. Bir haftalık yorgunluğu bir suarenizde aldığım lezzetle def edebilirim.

De la Chaisne - Bu akşam bana refakat eder misiniz?

Nasuh - Ez-can ü dil.

De la Chaisne - Nereye diye sormadınız ya?

Nasuh - Türklere refakat teklif edildiği zaman nereye diye sormazlar Madam. Gayeti ölüme refakat teklif ediyorsunuz öyle değil mi? Bir Türk için ölüm yolunda teklif edilen refakati de kabul etmek şandır.

De la Chaisne - Hayır hayır! Mevt ve harabî yolu değil. Hayat ve safa yolu.

Nasuh - Daha âlâ ya işte!

De la Chaisne - Bu akşam gerek taamı, gerek eğlenceyi birlikte edelim diyorum. Büyük Opera'da güzel bir représentation varmış!

Nasuh - Her hâlde emir sizin.

De la Chaisne - Haydi öyle ise gidelim.

Nasuh - Şu kâğıtları?

De la Chaisne - Bizde bırakırsınız.

Nasuh - Ben istiyordum ki gideyim, bırakayım hem bir de haber vereyim de.....

De la Chaisne - Yok yok! Sonra peşinize birtakım da madamlar, matmazeller, mösyöler, senyörler takarsınız.

Nasuh - Rüfekam size sıklet veriyor ise fî-mâba'd.....

De la Chaisne - Hayır! Sıklet vermiyorlar ama bu gece kimseyi istemem. Haydi diyorum, gidelim.

Nasuh - Haydi öyle ise.

Bunlar kolkola verip De la Chaisne'in konağı semtine doğru yürümeye başladılar. Esnâ-yı râhda müsamereye devam ettirdiği dostları için itizâr eder ve Madame De la Chaisne dahi bunlar aleyhinde söylediği şey yalnız bu geceye mahsus olup yoksa gerek Mademoiselle Poliny'den ve gerek Gardiyanski'den pek ziyade hoşlanmakta bulunduğunu temin eylerdi. Konağa vardılar ki henüz güneş gurub etmemişti.

De la Chaisne - Taamı burada mı edelim, yoksa onu dahi dışarıda istediğimiz bir yerde mi?

Nasuh - Orası sizin bileceğiniz şeydir. Bu gece benim hisseme düşen şey yalnız muvafakattır.

De la Chaisne - Yalnız muvafakat mı?! Pek önü açık, pek kuvvetli söz söylüyorsunuz!

Nasuh - (Manalı bir tebessümle) Evet! Hem de körü körüne muvafakat! Her emre canla başla itaat! Sanki ne demek istiyorsunuz? Sizin gibi bir hanıma bu kadar merbutiyet bir erkek için az şeref midir?

De la Chaisne - Körü körüne muvafakat! Canla başla itaat ha? Haniya ben Madame Pompadoure imişim! Kral bana âşık. Ben birtakım erkeklere âşık da hiçbir tarafa sır vermeden icrâ-yı merâm için âşıklar kumandayı hep bana terk etmişler ve her emrime canla başla itaat ve muvafakat göstermekte bulunmuşlar! Öyle mi? Öyle ise bu lâkırdıyı Catherine sultana söylemiş olaydınız, size kırk yıl daha darılırdı.

Nasuh - İltifat kapısını açtığınız zaman insanı o kadar müstağrak ediyorsunuz ki başını çıkarıp da teşekküre bile mecal bırakmıyorsunuz.

De la Chaisne - Yine şıklaştınız Monsieur Nasuh! Yine zarafet satmağa başladınız. Fakat bu gece zarafeti, külfeti filânı bertaraf edelim de serbestâne bir eğlenelim. Yemeği Boulevard des İtaliens'de yiyelim. Maison Dorée'de!

Nasuh - Prensâne ha?

De la Chaisne - (Gülerek) Yemin ederim ki Monsieur Nasuh yüreğiniz Maison Dorée'de yemek yemeyi tecvîz etmez. Kezalik yemin ederim ki Maison Dorée'nin fiyatları da ezberinizdedir. Zira sizin rehnümâ-yı seyyahîn .....

Nasuh - İkinci yemin yerindedir ama birinci değil. Fiyat ezberimdedir. Biftek bir frank yetmiş beş santim! Fakat orada yemek yemeyi gönlüm niçin tecvîz etmesin?

De la Chaisne - Geçen gece ne demiştiniz?

Nasuh - Lokantaların fiyatı gibi her zaman, her yerde dediğim dahi ezberimdedir. Ancak ben aleddevam taamı bu büyük yerlerde etmeyi tecvîz eylemedim. Yine etmem! Meram on franga, yirmi franga bir taam etmek ise orta hâlli bir yere gidiniz. İki frank ile taam ettikten sonra sekiz frank dahi bahşiş veriniz. O zaman daha ziyade büyüklük göstermiş olursunuz. Yoksa Maison Dorée bizim Provenceli Kardeşler'den daha güzel yemek pişirir derseniz, bunda hak kazanamazsınız. Ama böyle mücerret eğlence için bir de Maison Dorée'de yemek yemeyi yüreğim tecvîz etmemek şöyle dursun, emir bile eder.

De la Chaisne - (Lâtife yollu) Bu semahat nereden geldi? Galiba zenginliği arttırmağa başladınız.

Nasuh - Semahatı, buhlü filânı bilmem. Nefsime cefayı caiz görmem. Lâkin nefsin her mecnunâne arzusuna da muvafakat göstermem.

De la Chaisne - Canım lâtife ediyorum, lâtife!

Nasuh - Ben de lâtifenize mukabele ediyorum.

De la Chaisne - Biraz müsaade ediniz de tuvaleti icra edeyim.

Diye karı (femme de chambre) yukarı hizmetçisini yanına alarak tuvaletini düzmeye gitti.

Tuvaletin icrası için De la Chaisne'in sarf eylediği bir saatten ziyade zamanı Nasuh salon içinde resimleri temaşa ile ge-

çirmişti. Sekiz on kadar gayet muteber ve meşhur levhalara lâakal elli, altmış bin frank verilmiş olacağını bittahmin âsâr-ı tabiatı taklitten ibaret bulunan şeylere bu kadar para verilmesine taaccüp eyledi ise de, Avrupa'da sanayi'in bugünkü dereceye varması dahi sanayi'in görmekte olduğu bu kadar rağbetten neşet eylediğini düşünerek, bu bapta taaccübünü bertaraf eyledi.

Bakılsa bu taaccüpte Nasuh'un hakkı yok mudur? Meselâ bir sepet çiçeği herif levha üzerine resmetmiş. Ol kadar âlâ resmetmiş, o kadar güzel boyamış ki, görenlerin nazarında tecessüm eylediği zaman insanın hemen eğilip koklayacağı veyahut bir tanesini alıp paltosunun iliğine takacağı gelir. Şu hâlde bu levhaya aliyyülâlâ namı verilerek birkaç bin frank kıymet takdir edilmiş. Hâlbuki bu resmin aslı olan bir sepet çiçeği ortaya koysalar, topu birkaç frank kıymet takdir edilirdi. Bu hâle göre asıl vücuttan ziyade o vücudun gölgesine kıymet takdir edilmiş olmaz mı? Binaenaleyh âkil olanın resminden ziyade, bir sepet çiçeğe kıymet takdir etmesi lâzım gelir. Şu kadar var ki ressam san'at-ı hâlikiyyette Hâlik-i ale'l-ıtlâkı taklide mütecasir olduğu için, bu küstahlığına mükâfaten masnû'-ı mevhûmuna ol kadar kıymet takdir ediyorlar.

Uzattıkça uzatmağa müstaid olan şu mütalâayı Nasuh henüz bitirmemiş olduğu hâlde De la Chaisne dahi zuhur eyledi. Giymiş olduğu libas ve icra eylediği tuvalet pek sade olmasına Nasuh itiraz eder zannıyla dedi ki:

De la Chaisne - Tuvalet yapmağa gidiyorum dediğim zaman gerçekten à lâ pompadoure bir tuvalet uyduracağımı hulya etmiş idiyseniz, şimdi hatanızı anlarsınız. Ben büyük yerlere gittiğim zaman daima âdi ve sade tuvalet ile giderim.

Nasuh - Daha güzel olursunuz da onun için.

De la Chaisne - Hayır! O hesapla değil. Büyük hanımefendiler miyanında süsün büyüklüğüyle teferrüt etmeye hemen imkân yoktur denilecek kadar güçtür. Böyle yerlerde âdi tuvalet gösterilir ise, hanımların lisan-ı istihzasına kuvvet verilmemiş olur. Niçin sustunuz ya? Bu fikrimi beğenmediniz mi yoksa?

Nasuh - Bana ait mesailden değildir de onun için.

De la Chaisne - Neden?

Nasuh - Çünkü bir karının tuvaleti üzerine asla idare-i efkâr etmem de, edemem de.

De la Chaisne - Canım sizcesi öyle. .....

Nasuh - Hayır hayır! Bencesi nasıl olduğunu anlamadan "öyle" diye hükmetmeyiniz. Bencesi nasıl olduğunu henüz anlamadınız.

De la Chaisne - Yani tuvalete itibar etmem. Sahibine itibar ederim, demek istiyorsunuz. Değil mi?

Nasuh - Hem de tuvalete ne kadar itibar etmem bilir misiniz? Ol kadar ki sizi en ağır rubalar içinde görmekten ise vahşiler kıyafetinde görmekten daha ziyade mütelezziz olurum.

De la Chaisne - Yani yalnız belimde bir setri ile. Seni gidi hovarda seni!

Nasuh - Fikir bu ya, ayıplanmaz!

Parisli bir karı ile bu yolda edilen lâtife ayıp sayılmadıktan başka, belki de zarafete hamlolunur. İstanbul'da olsa âdeta çapkınlık olmak üzere hükmedilirdi.

İnsanlığın garaib-i bî-nihâyesinden birisi de budur. Cemiyet-i beşeriyyenin şu noktasında haram, ayb-ı memnû' olan bir şey, öteki noktasında mubâh, memdûh ve mücâzdır.

Her ne hâl ise bizim iki refik işlerini bitirdikten sonra kol-kola verip sokağa çıktılar. Hava müsait olduğu için Maison Dorée'ye kadar piyade olarak gitmeye karar verdiler. Artık esnâ-yı râhda edilen lâtifeleri, müfredâtı vechile kaydetmeye imkân yoktur.

Maison Dorée denilen yer Paris'in en mükellef kahvehanesi ve lokantalarından birisi olup orada bir adam, ister halk içinde ve ister ayrıca bir mahalde taam edebilir. Bizim iki refik gibi zevat halkın nazar-ı tecessüsünden mahfî bulunmak emelinde olacakları cihetle ayrıca bir kabine açtırdılar ve iki adamlık bir sofra tehiyyesini emreylediler; ama gerek nazara ve gerek dimağa halâvet verecek esbabın cem'ine Maison Dorée'ce imkân ne mertebeye kadar müsait ise ol dereceye varılması sûret-i mahsûsada emr eylediler. Böyle bir emir verildiği zaman sofraya konulan bir şişe şarabın sekiz, on franktan aşağı etmeyeceği erbabına malûmdur. Erbâb-ı şikemden

bulunmadığımız için, burada et'ime ve eşribenin envaını tavsif ile iştigâl etmeyeceğiz. En büyük lezzet sohbetten alınır itikadında bulunduğumuzdan, yalnız ona hasr-ı nazarıdikkat eyleyeceğiz.

En âlâ şarabın en eskileriyle çakırkeyf olan bu bir çift ehl-i zevk ve sefahat bir zamandan beri dolaştırıp durdukları lâkırdıyı dünya denilen şu misafirhanede ne kadar ve ne türlü zevk edilebileceği cihetine getirerek:

De la Chaisne - Bana kalırsa Monsieur Nasuh zevki aramak zevki hâsıl etmez. Eğlence âleminde zuhurâta tâbi olmalıdır. Bu akşamki şu zuhurât gibi.

Nasuh - Orası öyledir Madam.

De la Chaisne - Bir de dünyanın zevkini çıkarmak heves-i âlem-perestânesinde bulunanlar hiçbir kayd ile mukayyet olmamak lâzımdır. Ama bu kayıt yalnız familya sahibi olmamak demek değildir. Kibir ve gurur dahi insanı safadan men eder bir kayıttır. Meselâ can ister ki bir akşam dahi grisetteler gibi eğlenelim. Lâkin bu maişet insanın kibrine dokunacağı cihetle icra edilemez. Bu ise bir mahrumiyettir. Dünyanın bu cihetindeki zevkten dahi mahrum kalınmamalıdır.

Nasuh - Olunca öyle olmak lâzım gelir.

De la Chaisne - Hele arkadaş dahi uygun olur ise artık Asilzade Grisette oyununu her gün, her gece hakikaten icra etmeye hiçbir mani kalmaz. Siz de bu fikirdesiniz ya?

Nasuh - Tamamiyle!

De la Chaisne - Ey beni böyle bir âlemde refakata şayan arkadaş olmak üzere kabul eder misiniz?

Nasuh - O kabül size aittir.

De la Chaisne - (Bir kadeh daha parlatarak) Bana mahsus ise benim sizi kabul etmiş olduğuma daha büyük delil mi istersiniz ki, işte ben size teklif-i refakat ediyorum. Ömrümüzden istifade edelim. Genciz! Yarın Azrail boğazımıza sarıldığı zaman pişman oluruz. Ama papaz efendilerimizin vaadine göre bir de semavâtın melekûtu mev'ud imiş. Vallahi Monsieur Nasuh bana sorarsanız ben yarın için vaat olunan şeye bugünkü mevcudu tercih ederim.

Nasuh - Bu da bir fikirdir.

De la Chaisne - Ama siz akşamdan beri beni tasdikten başka hiçbir söz söylemiyorsunuz. Dalkavukluğun bu derecesi dahi pek bayağı kalır (Bir daha parlatır).

Nasuh - Ben size ne dedim? Bu gece size körü körüne itaat edeceğim demedim mi? Bazı efkârınıza itirazım olsa bile arz edemem. Bir kere etrafınıza bakınız. Neredeyiz?

De la Chaisne - Nerede olacağız? Maison Dorée'de!

Nasuh - Evet! Maison Dorée'de. Hem de bir hususi kabinede. Böyle hususi kabinede başbaşa kalan bir genç karı ile bir genç erkek arasında mübahese, mücadele ve muânede olur mu?

De la Chaisne - Vay vay vay! Koca zenanperest! Demek oluyor ki göstermekte bulunduğum muamele-i nevâzişden bu dereceye kadar cesaret alabildiniz. Birkaç kadeh daha yuvarlanır ise hemen boynuma da sarılacaksınız ha? Tamam Pompadoure kesildik, gitti.

Nasuh - Orasını bilmem efendim.

De la Chaisne - Nasıl bilmem?

Nasuh - Bilmem gibi bilmem.

De la Chaisne - Evvel emirde benim tarafımdan mı bast-ı mukaddimeye hacet görüyorsunuz? Öyle ise bende bu cür'et de yok değildir kahraman Türk!...

Diye karı kolunu Nasuh'un boynuna dolamağa davrandı ise de Nasuh bu harekete öyle körü körüne itaat etmeyerek geri çekildi.

Şu muamele De la Chaisne'in nazar-ı ehemmiyetini açarak "Acayip! Naza da mı başladık!" diye Nasuh'un üzerine tagallübe çalışmış ise de Nasuh bir gazal-ı vahşi gibi vahşet gösterince De la Chaisne bozularak, "Ya! Madame Garnold kadar da olamadık mı?" diye ta'na kıyam eyledi.

Nasuh - (Kemal-i teeddüble) Estağfurullah efendim. Madame Garnold menzilesine inmediniz.

De la Chaisne - Vay bir karı için sizinle muaşaka etmek tenezzül müdür?

Nasuh - Bu bahsin cereyan edeceği gece, bu gece değildir efendim. Biz Maison Dorée'de yemek yiyip badehu Büyük Opera'ya gitmek kararıyla çıkmadık mı?

De la Chaisne - Evet! O karar ile çıktık, ama Maison Dorée'ye yemek yemeye gelmek ne demek olduğunu siz pekâlâ bilirsiniz.

Nasuh - Öyle bir söz söyüyorsunuz ki Madam yüzümü kızartıyorsunuz. Maison Dorée'ye yemek yemeye gelmek ne demek olduğunu bilirim ama, bir kokot ile gelindiği zaman bu manayı veririm. Siz ise Paris'in bütün karılarından müstesnasınız.

De la Chaisne - Bahsi kapalı yürütmeyiniz efendim.

Nasuh - Açılacak yeri de burası değildir dedim.

De la Chaisne - Hayır hayır! Beni keyif hâlinde görüp de lâkırdı anlamaz, bahsedemez zannetmeyiniz. Şu Madame Garnold ile Prado'ya teşrif eylediğiniz hâlde ben o kadar da olamıyor muyum?

Nasuh - Madame Garnold'u size kim haber verdi.

De la Chaisne - Kim haber verdiğini bilmek lâzım değildir. İnkâr edemeyeceksiniz ya? İşte ben diyorum ki Madame Garnold ile Prado'ya....

Nasuh - Hayır efendim. İnkâr edemeyeceğim. Dünyada kendi muamelâtı için bir hatt-ı hareket tayin etmiş olanlar, hiçbir muamelesinden utanmazlar ki ben de Madame Garnold meselesinde mahcup olayım.

De la Chaisne - Yine mi hikmetten? Bu hikmetleri Catherine sultana arz etseniz fena olmazdı.

Nasuh - Hikmet filân bilmem. İşte Madame Garnold ile Prado'ya gittiğimi ve hâlâ da gitmekte olduğumu itiraf ediyorum efendim.

De la Chaisne - Öyle ise demek oluyor ki hüsnce, letafetçe beni Garnold derecesinde bulamıyorsunuz. Olabilir ya? Gönül kimi sever ise güzel odur. Zaten ben hüsn davasında da değilim. Catherine gibi hasedim de yoktur.

Nasuh - Öyle değil efendim! Sözün en doğrusu olmak üzere arz ederim ki hüsnce, letafetçe bir erkeğin nazar-ı rağbetini kazanmağa lâzım olan her şeyce Garnold sizin kâ'bınıza varamaz.

Şu kadar var ki bugünkü günde Garnold kendi hürriyetine kendisi sahip kalmış. Siz ise öyle değilsiniz.

De la Chaisne - (İstiğrabla) Acayip! Âlemde benden daha hür bir karı olabilir mi?

Nasuh - Kocanızın hâla nikâhı altındasınız.

De la Chaisne - Garnold da tıpkı benim gibi.

Nasuh - O da öyle değil. Garnold'un kocası onu istemeyip terk etmiş. Sizin kocanız ise hâlâ sizi ister. Siz onu reddediyorsunuz. Bu hâlde sizin üzerinizde elan bir hakk-ı zevciyyet vardır. Garnold'da böyle bir hak kalmamış. Elyevm kendi salâhiyetini istediği gibi istimal ve ondan istediği gibi istifade edebilir.

De la Chaisne - (Şap kesilerek) Ey!

Nasuh - Eyisi şu ki sizde bir tabak elma var ki başkasının hakkı olduğu hâlde gasben ve cebren o başkasını hakkından men ederek, şimdi onunla bana ikram etmek istiyorsunuz. Ben ise malı magsûbu benimseyemem. Garnold kendi malı olan meyveyi bana arz eyledi. Kabulünde asla tereddüt etmedim.

De la Chaisne - (Bir müddet mülâhaza-i sarhoşâneden sonra) Feylesof olan adam ile musahabet dahi pek güçmüş.

Nasuh - Pek kolaydır. Yalnız feylesofî mezheb-i mahsusundan ayırmağa çalışmamalı. Karı hususunda işte mezhebim: Müteehhil bulunur isem, kendi karımdan maada âfet-i cihana dahi meyl etmem. Bu perhizkârlığa tahammül yok ise teehhül de etmem. Bekâr bulunur isem Garnold gibi kendisi kendisine sahip olan bir karı ile tarîk-i şehvâniyyede refakat edebilirim. Bir kız ile değil. Zira başkasının malı olmağa hazırlanmaktadır. Bir zevce ile hiç değil. Zira başkasının hakkıdır. Gayrin hakkına taarruz hıyanettir. Bir fahişe ile de değil. Zira fahişe yoktur ki fuhşu ihtiyarî olsun. Muâşaka ise ıztırarî olamaz. Elimden gelir ise fahişeyi fuhşundan kurtarmağa çalışırım.

De la Chaisne - Ne tuhaf mezhep! diye sofradan kalktı. Nasuh dahi ona peyrev oldu. Vakıa evvelki kararları mucibince yine Büyük Opera'ya gittiler! Gittiler ama evvelce hazırlanmış oldukları kadar eğlenmek mümkün olamadı. Hatta operayı so-

nuna kadar temaşa dahi edemeyip De la Chaisne sarhoşluktan âriz olma bir baş ağrısını bahane ederek avdet etmeyi istedi. Nasuh dahi karıyı tâ kendi hanesine teslim edinceye kadar refakatında kusur etmeyip badema bir arabaya rakiben hanesine avdet eyledi.

On Altıncı Bap

Büyük operanın hitamını dinlememekle beraber her hâlde gece yarısına doğru karargâhına gelebilmiş olan Nasuh'un artık doğruca yatağına gireceğini hesap edersiniz. Öyle değil mi?

Hâlbuki öyle değil. O gece opera balosunun açık bulunduğu gecelerden olmasıyla Madame Garnold kıyafetini tebdil etmiş ve Nasuh'un gelmesine muntazır bulunmuştu. Binaenaleyh Nasuh odasına girerken arkası sıra girmekte olduğunu hisseylediği bir karının Garnold olduğunu görünce, Madame De la Chaisne huzurunda arz eylemiş olduğu kaide-i iffete tevfîk-i fiil ve hareketten bir dakika hâli kalmayan Nasuh, Madame Garnold'a adem-i kabul yüzü göstermek şöyle dursun bilâkis "Vay sen misin sevgili ve güzel Fransız?!" diye hüsn-i kabul yüzü gösterdi.

Garnold - Akşamdan beri beklete beklete insanı üzüm üzüm üzmek Türklere mahsus bir yürek katılığı mıdır? Yoksa .....

Nasuh - (Tavr-ı münbasitânesinde istifham hâli göstererek) Ey yoksa?.....

Garnold - Yoksa büyük aşüftelere beni feda mı ettin?

Nasuh - Bu sözü lâtife olarak her zaman tekrar edersin. Ancak bu geceki şu lâtifen lâtife değil pek ciddîdir.

Garnold - Demek oluyor ki gerçekten..... Yüzüme karşı da inkâr etmeyip söylüyorsun. Yine bir Asilzade Grisette mi?.....

Nasuh - Bu akşam bir asilzade kokota çattık.

Garnold - (Telâşla) Demek oluyor ki filhakika lâtife değil.

Nasuh - Lâtife olmadığını haber verdik ya.

Garnold - (İntizarla) Ey!

Nasuh - Maison Dorée'de yemek! Büyük Opera'da eğleniş.

Garnold - Allah'ı seversen!....

Nasuh - Pek doğru söylüyorum.

Garnold - Ah zalim! Yüzüme karşı bu acı sözleri söylerken yüreğin hiç de mi sızlamıyor? Kim bilir ne kadar eğlenmişsinizdir.

Nasuh - Ol kadar eğlendik ki tiyatronun hitamını bekleyemedik.

Garnold - Öyle olacak ya! Hanımı devlethanelerine kadar götürmek, teslim etmek ve fakat ba'de't-teslim avdet etmeyip kendisine gece sabaha kadar yatakta dahi refakat eylemek için. Paris'in büyük hanımefendilerinin bu modalarını bilenlerdeniz.

Nasuh - Hesapsız lâkırdı söylüyorsun Garnold! Kendisini hanesine teslimden sonra avdet etmemiş olsaydım, şu saatte burada bulunabilir miydim?

Garnold - Ha! Gerçek öyle! Ama Maison Dorée dahi pek muvafık bir yerdir. Orada sizin gibi çiftler kendi haneleri kadar rahat edebilirler.....

Nasuh - Ama o hâlde tiyatroya gitmeye vakit kalmayıp, gitseler bile son perdeye ancak yetişebilirler. Biz ise daha ilk perde başlarken locaya girmiştik.

Garnold - Öyle ise lâkırdıyı sen hesapsız söylüyorsun.

Nasuh - Hayır! Ben hesapsız söylemiyorum. Olan işleri olduğu gibi arz ediyorum. Fakat Prado vakti de geçiyor. Haydi sana keyfiyeti yolda arz edeyim.

Diye iki refik Prado yoluna düzüldüler. Ol iki refik ki kendilerince mevzu olan kanûn-ı iffeti harf-be-harf muhafaza etmekle beraber Prado balosunda Paris'in en serbest hovardaları gibi eğlenmekten geri kalmazlar.

Nasuh yolda meseleyi harfiyen Garnold'a hikâye eyledi. Karı kısmının hâli malûm a? Garnold Nasuh'un De la Chaisne'e göstermiş olduğu mukavemete inanmamak için pek çok sebat ve ısrar eylemişti. Lâkin Nasuh şimdiye kadar kendisine hangi meselede yalan söylemiş olduğunu sorarak ve karıyı inandırabilecek olan teminatı arz eyleyerek inandırdı ve bu suretle Garnold'un kendisine olan muhabbetini ol kadar tezyîd eyledi ki, o gece Garnold artık gerçekten çıldırmışçasına bir neşe ile raks ederdi.

Bu vukuatlı gecenin ertesi sabahı Nasuh uykudan uyanıp da Madame De la Chaisne meselesini der-hatır eylediği zaman, artık arada bu kadar soğukluk hâsıl olmuş olan bir karının fî-mâba'd bir daha yüzüne bakamamak lâzım geleceğini, bâdî-i emirde düşünmüştü. Zira Nasuh'un yerinde her kim olsa böyle düşüneceği derkârdır. Ancak Nasuh bu gibi mütalâatta pek de herkese benzeyen insanlardan olmadığı cihetle herkes için umumî olan şu mütalâadan çarçabuk caydı ve mahiyeti harekât-ı âtiyyesinden anlaşılacak bir mütalâa-i uhrâ ile kalktı, çarçabuk giyindi.

O gün, o gece hiç görmemiş olduğu refiki Gardiyanski'yi bir kere görüp merhabalaşmak için odasına vardıkta, merkumu henüz yatağında bulduğuna taaccüple:

Nasuh - Hasta mısınız arkadaş?

Gardiyanski - Hayır! Bugün de tembellik ile vakit geçiriyorum.

Nasuh - Neden?

Gardiyanski - Büyücek bir sebebi vardır. Eğer vaktiniz var ise, oturunuz da size hikâye edeyim.

Nasuh - Hayır! Vaktim yoktur. Eğer akşama kadar bu hâlde devam edecekseniz, akşam gelip sizi burada bulayım. O zaman hikâye edersiniz.

Gardiyanski - Hayır! Akşama kadar bu hâlde kalmam. Lokantaya biraz erkence gelirseniz.....

Nasuh - Gelirim. Şimdilik bir yarım adiyö!

Gardiyanski - Bonjur!

Nasuh'u bu kadar ta'cîl eden şey Rivoli Sokağına bir an evvel varmak emeli olduğundan, çağırdığı arabacıya sür'at tavsiye eylemişti. Binaenaleyh sekiz on dakika sonra kendisini Madame De la Chaisne'in konağı önünde buldu ve arabacının kirasını ve şarap parasını verdikten sonra kapıyı çalıp uşak vasıtasıyla vürudu haberini Madam'a isal eyledi.

Her zaman haber gittiği anda "buyursunlar" emri gelirken bu kere beş dakika teehhür etmesi Nasuh'u büyücek bir meraka düşürmüş ve hatta "Madam görülür bir hâlde değildir" cevabına intizara dahi başlamıştı. Nihayet uşak gelip mutlaka

hanımdan aldığı tavrın tercümesi olacaktır ki yarımca bir ağız ile Nasuh'a "Buyurunuz efendim. Teşrifinize muntazırdırlar!" emrini getirdi.

Madame De la Chaisne henüz tuvaletini icra etmeyip derbeder bir hâldeydi. Nasuh her zamanki sûret-i derece-i ta'zîmini asla değiştirmeksizin selâm verip, karı ise her zamanki tavr-ı mültefitâneye hiç benzemeyen bir hâlde redd-i selâm eyledi.

Nasuh - İnşallah sıhhat ve âfiyetiniz yerindedir efendim. Zira cümbüş gecelerinin yorgunluğu ferdasında hissolunur!

De la Chaisne - Vakıa biraz kırıklığım vardır. Dinler ve feylesoflar işreti men etmekte pek haklı imişler. İnsan zimâm-ı ihtiyarını elden giderecek kadar!... işret eder ise âdeta hasta oluyor.

Nasuh - Hakkınız vardır efendim. Hatta fikri it'âbla me'lûf olanların ayda bir kere mest-i lâ-ya'kıl oluncaya kadar sarhoş olmaları sıhhatçe lâzım olduğuna dair Lokman'a atf ve isnat olunan fikir dahi yanlıştır.

Şüphesiz on dakikadan ziyade sükuttan sonra:

De la Chaisne - (Mahcubâne) Evet! Sarhoşluk hiç de arzu olunacak şeylerden değildir. Çünkü insanın bir kere ihtiyarı elden gitti mi artık ne yaptığını, ne söylediğini de bilmez.

Nasuh - Niçin bilmesin efendim? Benim tecrübem bunun aksinedir. Ben derim ki insan sarhoşluk âleminde her yaptığını .....

De la Chaisne - Bilir ama yapmaktan kendisini men edemez.

Nasuh - Öyledir efendim.

De la Chaisne - Men edemez de ertesi gün dahi hicabını def'e muktedir olamaz.

Nasuh - Fakat biz öyle ertesi günü kendimizi mahcup edecek hiçbir harekette bulunmadık efendim.

De la Chaisne - Acaba öyle midir desem?

Nasuh - Vukuât mazbutumuz değil mi?

De la Chaisne - Mazbutumuz olduğu için böyle söylüyorum ya! Hatta yüzünüze bakamayacağım geliyor.

Nasuh - Niçin? Bilâkis benim .....

De la Chaisne - Hayır hayır! Pek hafifmeşrebâne harekette bulundum. Artık sizden özür mü dilesem, ne etsem? Ama siz de pek sert mukabelede bulundunuz.

Nasuh - Benim fikrime kalırsa ne siz hafifmeşrebâne muamelede bulundunuz Madam, ne de ben sert muamelede bulundum. Herkesin kendisince bir meslek-i hikmeti vardır. Kendisini feylesof tanımayanların dahi bir meslek-i hikmeti zarurîdir. Çünkü cibillîdir. Hatta bir muharririn "İnsan olan feylesof olur da sonra taallüm eder. Yoksa feylesof olmak taallümden sonra müyesser olacağı itikadı batıldır" demiş olması şu manaya göre pek doğrudur. Şimdi size bu sözü söyleten şey ise bir gûne muamele-i makdûhamız değildir. Dün gece ikimizin meslek-i hikmeti tevafuk etmemesidir. Âlemde en büyük ihtilâflar dahi bundan tevellüt eyler.

De la Chaisne - Bir lâkırdı söylüyorsunuz ki ilk defa olmak üzere işitiyorum.

Nasuh - Dün geceki mukabelemi ilk defa olmak üzere tesadüf eylediğiniz muamelâttan gördüğünüz için taaccüp etmiştiniz. Öyle değil mi Madam?

De la Chaisne - İtiraf ederim ki öyle. Fakat fikriniz bu kadar muhtasar kalırsa lâyıkıyla tasavvurdan âciz kalacağım.

Nasuh - İzah edeyim efendim. Siz meslek-i hikmetinizde kendinizi hürr-i mutlak olarak görmüşsünüz. Ben ise kendimi pek mukayyet olmak üzere bulmaktayım. Ama doğru söze gücenmemek lâzım gelir.

De la Chaisne - Catherine kadar da hoppa değilim. Gücenmem korkmayınız.

Nasuh - Bu ise servet ve güzellik insanı her kayıttan azat eder mütalâasından gelmiştir. Bana dahi vazife-i insanın hürriyetine karşı çözülmez bir kayıt olmak mütalâasından gelmiştir. İmdi siz genç, güzel ve bahusus zengin dahi olduktan sonra, her arzunuzu icraya hiçbir mani görmezsiniz. Ben ise vazifenin müsaadesi haricinde olduktan sonra hiçbir şey yapamamak mecburiyetini görürüm. Şu hâlde sizin için hakk-ı zevciyyeti tanımamakta hiçbir müşkül yoktur. Lâkin benim için dahi kanun-ı medeniyyetin yani vazifenin haricine çıkmış olan bir karı beni oraya davet eder ise kabul imkânı yoktur.

De la Chaisne - Garnold .....

Nasuh - İşte şimdi onu arz edecektim. Bilmem kimden ve nasıl haber almışsınız. Hâsılı Garnold ile olan ahz ü i'tâmızı öğrenmişsiniz. Vakıa Garnold dahi kocasıyla ayrılmış olmakta sizinle hemhâldir. Lâkin aranızda olan nispet mebsute değil ma'kûsedir. Garnold'u kocası terk etmiş. Siz ise kocanızı kendiniz terk eylemişsiniz. Şimdi Garnold'un kocası onu terk eyledikten sonra artık üzerinde koca hakkı kalmamıştır. Binaenaleyh koca hakkını hâlâ muhafaza edip etmemekte hürdür. Sizde bu hürriyet yoktur Madam. Zira kocanız sizi terk etmemiş olduğundan şimdi sizin gönlünüzü başka yere vermenize kocanız razı olmamak ister ise razı olmaz. Zira aranızda rızâ-yı tarafeyn ile akd edilmiş olan kontrat henüz rızâ-yı tarafeyn ile bozulmamıştır. İşte siz meslek-i hikmetinizce kontrat bozulmuş ve hürriyetiniz elinize girmiş itikadında bulunduğunuzdan, dün gece bana arz eylediğiniz rağbeti bir kabahat olmak üzere arz etmediniz. Salâhiyetiniz dahilinde bir muamele olmak üzere arz eylediniz. Ancak benim meslek-i hikmet aksine olduğu için, ben size muvafakatı kabahat addeyledim de muvafakatta bulunmadım. Bu ise ne sizin için bir mahcubiyeti intac eder, ne de benim için.

De la Chaisne - İyi muhakeme. Fakat kanun-ı medeniyyet beni kocamdan ayırmıştır.

Nasuh - Bak Madam! Bir adam hakikatte katil olur. Fakat hîn-i muhakemede fiil-i katl sübût bulunmadığı için, ona tebriye-i zimmet mazbatası verilir. Şimdi bu adam Hak nazarında berîü'z-zimme midir?

De la Chaisne - (Mahcubâne) Olamamak lâzım gelir.

Nasuh - İşte demek oluyor ki hikmet-i nazarında kanûn-ı medeniyyet denilen şey, bu resmî meclislerin verdikleri mezâbıt ahkâmından ibaret değildir. Kanun diye ortaya "bu böyle olacaktır. Bunun böyle olması hükmolunmuştur. Halk bunu böyle yapmaya mecburdur" diye konulan emirnamelere demezler. Kanun nefsü'l-emrin ve tabiat-ı maslâhatın mecrasını göremeyenlere irae için yazılmış bir kitaptır. İki kere ikinin dört olması bir kanundur. Düsturlara konulmuş olsa da kanundur, konulmamış olsa da. İki kere ikinin sekiz edeceği Kayserler,

Napoléonlar tarafından emr olunsa bile yine kanun olamaz. Şimdi size sonradan teveccüh eden!..... bir asilzadelik kocanız ile küfüvv olamamağı ve nihayet kocanızdan ayrılmağı intac eylemiş. Nazar-ı Hak'ta bu hükm doğru mudur? Siz kendiniz, kendi vicdanınız önünde muhakeme ediniz de, tayin eyleyiniz. Hiç kanûn-ı medeniyyet....

De la Chaisne - Anladım, Monsieur Nasuh sözünüzü anladım. Hatta bu lâkırdının neticesini nereye vardırmak istediğinizi de anladım. Lâkin atılan ok yaydan çıktıktan sonra geri dönmez.

Nasuh - Durûb-ı emsal hikmet-i avamdır. Ama Madam hikmet düsturlarının en çoğunun hilâfına ahkâm-ı saire kaim olabilir. Vakıa atılan ok geri dönmez. Lâkin ben şu kitabı bir kere elimden atmışsam, bir daha elime alamaz mıyım? Bu kitabı elime alamamaklık atılan okun geri dönememekliği kadar muhal midir?

De la Chaisne - (Bir hayli sükuttan sonra) Beni kendinize mukabeleye muktedir kıyasıyla muhakemede bu kadar kuvvet gösteriyorsanız, hata ediyorsunuz. Zira bende bu iktidar yoktur. Lâkin Catherine gibi hod-pesend dahi olmadığımdan şu mübahasede mağlup olduğuma hiç darılmam. Belki ettiğim hatalara beni vâkıf eylediğinizden dolayı bir gün olur da tashih-i muamele ederim diye memnun bile olmaktayım.

Nasuh - Haşa ki size galebe etmek arzusu bende bulunsun. Benim bugün hâk-i pâyinize gelip de şu sözleri söyleyişim başka bir emel üzerinedir. O emel ise sizce pek güç, pek kolay ve bence pek büyük, pek mühim bir şeydir. Ben arzu ederim ki Madam beni kendinize her garazdan berî, her istifade tamahından âri bir dost olmak üzere kabul edesiniz. Sizin pek çok dostlarınız vardır. Ancak kimisi malınıza, kimisi hüsnünüze dosttur. Ben ise kendi zatınıza dost olayım. Bir de böyle dostunuz bulunsun.

De la Chaisne - Bu ise hâsıldır.

Nasuh - Teşekkür ederim. Ben ise dün gece fikirlerimizin tevafuk edememesinden dolayı artık beni dostluktan teb'îd eylemişsinizdir mütalâasında idim. Şu hâlde bana pek büyük bir ulüvv-i cenab göstermiş oldunuz.

De la Chaisne - (Hayretle) Ben sizin gibi hiçbir adam görmedim Monsieur Nasuh! İrşadınız da nazikânedir. Islahınız, tekdiriniz de. Bu uluvv-i cenabı gösteren siz olduğunuz hâlde ..... Alt tarafını bulamayacağım! Bulsam dahi söyleyemeyeceğim. Dostuz vesselâm!

Meselenin neticesi bu surete müncer olmasına gerek. Madame De la Chaisne ve gerek Nasuh Efendi begayet memnun olmuşlardı. Zira Madame De la Chaisne için Nasuh gibi bir dosta malik olmak pek yeni ve binaenaleyh pek lezzetli bir şey olduğu gibi, Nasuh dahi böyle genç, güzel, zengin, serbest bir karı ile bilâ-garaz ve lâ-ivaz dost olmaktan maada bazı mütalâat-ı atiyyesi üzerine dahi hoşlanacak cihetler bulurdu. Binaenaleyh zamanın bundan sonra bir kısmını dahi şu müşâfehe-i lâtifede geçirdiler:

Nasuh - Ey şu bizim Garnold ile olan ahz ü i'tâyı nasıl haber aldınız? Allah aşkına olsun bunu anlamak isterim.

De la Chaisne - Prado'da cancan raksını eylediğiniz karılar kimler olması ihtimalini hiç hatıra getirdiğiniz yok mudur?

Nasuh - Demek oluyor ki sizinle dahi bir hayli cancan oynamışız.

De la Chaisne - Öyle demek oluyor. Hatta kim bilir daha hangi karılarla oynamışsınızdır. Burasına Paris derler kuzum. Burada her damın altında binlerce Asilzade Grisetteler vardır. Bu oyunun ol kadar revac bulması dahi bundan neşet etmez mi ya? Muharriri her kim ise, halkın fikrini gıcıklayacak bu zemini bulmasında pek isabet etmiştir. Hatta bir aralık ben bile kuşkulanmıştım.

Nasuh - Sizin bu Paris esrarı âlemince rüesâdan olduğunuza şüphem kalmadı. Lâkin o âlem-i esrar içinde beni dahi refakatinize alsanız o zaman....

De la Chaisne - Bu kadar akıl ve hikmetle bu arzu bir yere sığmaz.

Nasuh - Niçin sığmasın?

De la Chaisne - Şunun için ki o âlemin her köşesinde, her bucağında binlerce ağızlar olup, cümlesi sizi vazifenin haricine davet ederler, dururlar.

Nasuh - Bu idareyi bana bırakınız. Ben bunun da üstesinden gelirim.

De la Chaisne - Göreceğiniz her karı De la Chaisne değildir. Bana ettiğiniz mukabeleyi başka birisine ederseniz, bu kadar kolaylıkla tevcîhine muktedir olamazsınız. Zira bu âlemin içinde sizin gibi bir merd-i kâmilin canı, hayatı bir âşüftenin gayret-i âşüftekârânesine mevdû'dur. İnsan lemha-i basarda yok olur gider.

Nasuh - Merakımı arttırdıkça arttırmaktasınız. Bu merak üzerinde can versem gam yemeyeceğim gelir.

De la Chaisne - Öyle ise biraz sabrediniz. Lâkin hazır sırası gelmişken taşı yerine koyayım. Tekrar ederim ki körü körüne itaat edeceğinize dair bana verdiğiniz vaadi bozmuş olduğunuz gibi, bundan sonra dahi o yolda hareket edecek olursanız helâk olduğunuz gündür.

Nasuh - Bu tehditler Nasuh'un cesaretini bozmaya kifayet edemez.

On Yedinci Bap

Nasuh bugün biraz geçce kalkmış olduğu gibi iki üç saat zamanı dahi Madame De la Chaisne'in hanesinde geçirmiş olduğundan, artık kütüphane vakti gecikmiş ve binaenaleyh böyle kenardan köşeden kırkabildiği vakitleri Paris içini gezip her köşe ve pazarı lâyıkıyla tanımağa sarf eylediği misillü, bugün dahi akşama kadar olan bakıyye-i zamanını devr-i esvâkla imrâr eylemişti.

Akşam oldukta Provencelı Kardeşler Lokantası'nda Gardiyanski'yi bulmağa gitti. Buldu. Yiyecekleri et'imeyi sipariş eyledikten sonra Gardiyanski ile ber-vech-i âtî hasbihale başladı.

Nasuh - Ey size tembellik hiç yakışmadığı hâlde bugün sizi tembel eden ve günün yarısına kadar yataktan çıkarmayan özür nedir bakalım?

Gardiyanski - Ha! Size bu özrü hikâye edeceksem de evvelâ şunu sormalıyım ki, siz benim bir karıya alâka edebileceğime ihtimal verebilir misiniz?

Nasuh - Bir kere daha Kafkasya'ya seyahat verirseniz belki bir Çeçen karısına daha alâka edebilirsiniz.

Gardiyanski - Yok yok! Burada, Avrupa'da, Paris'te!

Nasuh - Ben ne zaman alâka edersem sizin de o zaman alâka edeceğinize ihtimal verebilirim.

Gardiyanski - Hâlbuki ben alâka etmeye başladım bile.

Nasuh - Acayip! Lehistan'ın Ruslar elinden kurtarılması hayalinden başka bir tahayyülde bulunmayan ve gündüz bu bahis ile iştigâl edildiği gibi gece dahi bundan başka hiçbir rüya bile görmeyen General Gardiyanski ha!

Gardiyanski - Evet! Gönlümde bir heves vardır ki galebesi mümkünsüz.

Nasuh - Ey! Kime alâka ettiniz?

Gardiyanski - Gülersiniz!

Nasuh - Eğer bizim sarraf Madame Savemond'a alâka etmişseniz, güleceğime hiç şüphe etmeyiniz.

Gardiyanski - Adam, lâtife zamanında değiliz. Ben size bayağı büyücek bir derdimi döküyorum. Hatta emelim de sizden bir derman istemektir.

Nasuh - İyi ya işte. Kime alâka eylediğinizi söyleyiniz. Anlayalım da bu derde bir derman arayalım.

Gardiyanski - Cartrisse'e!

Nasuh - Cartrisse'e mi?....

Gardiyanski - Evet! Tâ kendisine!

Nasuh - Tuhaf!

Gardiyanski - Neden tuhaf olsun? Gönül bu!

Nasuh - Orası öyle ya! Fakat siz Cartrisse'te böyle aşka, muhabbete filâna dair size ümit verecek bir emare gördünüz mü?

Gardiyanski - Görmüş olsam bu derdin büyücek bir dert olduğunu hükmeder miydim? Görmediğim için işin mühim olduğunu hükmediyorum da, size müracaata lüzum görüyorum.

Nasuh - (Biraz mülâhazadan sonra) Ey! Nasıl oldu da alâka ettiniz?

Gardiyanski - Ne bileyim ben? O karının hâli, tavrı ve bahusus erkekten istignâsı bana hoş görünmeye başladı. Hevesim arttıkça arttı. Şimdi zannediyorum ki Cartrisse benim olmaz ise, ben bu âlemde yapyalnız ve hiç kimsesiz kalacağım. Buna cinnet denilir ya?

Nasuh - Zaten aşk ile cinnet arasında mebsuten tenasüp vardır. İnsan olan deli olmayınca âşık olamazmış. Ne ise! Bari hâlinizden Cartrisse'e bir şey anlattınız mı?

Gardiyanski - Ne mümkün? Hiç. Ben buna muktedir ve mütecasir olabilir miyim?

Nasuh - Demek oluyor ki cenk için, politika için kırk yıllık tecrübekârsınız. Aşk için ise henüz bir cahil çocuk.

Gardiyanski - Tâ kendisi! Bir yerde Cartrisse'i gördüm mü, artık yanından hiç ayrılmayacağım geliyor. Sokuldukça sokulmak isterim, taciz ederim diye de korkuyorum.

Nasuh - İltifatça evvelki derecesiyle şimdiki derecesi?

Gardiyanski - Hep öyle!

Nasuh - (Epeyce düşündükten sonra) Ey! Ben Cartrisse'i size alıverirsem?

Gardiyanski - Bir muhali mümkün etmiş olursunuz.

Nasuh - Hangi muhali?

Gardiyanski - Ya Cartrisse'e işi ne diye anlatabilirsiniz? Artık "Gardiyanski sana âşık olmuş. Gel şununla tezevvüç eyle" demezsiniz ya?

Nasuh - Canım orası sizin nenize lâzım? Yalnız bir günceğiz benim vereceğim talimata, tevfîk-i harekete muvaffak olursanız iş biter, gider.

Gardiyanski - Talimatı siz verdikten sonra tevfîk-i hareket dahi benden.

Nasuh - Öyle ise oynanmakta bulunan oyunların son perdesini ta'cîl lâzım gelecek.

Gardiyanski - Hangi oyunların?

Nasuh - Siz oynamakta olduğunuz politika oyunlarına dair bana malûmat veriyor musunuz? Benim de elbet kendimce bazı

oyunlarım vardır. Olmasa Cartrisse'in fikrini hiç anlamadığım hâlde size izdivacı vaat etmeye muktedir olabilir miydim?

Bu gece Gardiyanski biraz merak dağıtmak için Nasuh'a bir tiyatroya veya sair bir eğlence mahalline gitmeyi teklif eyledi ise de, Nasuh "Bugün âdeta kalem batırmadım. Benim gibi kalemiyle taayyüş eden bir adam bu kadar da tembel olur ise aç kalır. Bahusus Paris'te!" diye refakattan istifa eyledikten maada Gardiyanski gibi feleğin sille-i terbiyesi altında büyümüş olan bir zatın böyle henüz heva ve hevesin mukaddemâtında merak dağıtmağa mecburiyet görmekte bulunması üzerine dahi istiğrabını ketm etmedi. Binaenaleyh Gardiyanski gönlünü eğlendirmeye ve Nasuh dahi hanesine yazı yazmağa geldi ise de, âşık gönlünün öyle kolay kolay eğlenemeyeceği derkâr olduğu misillü Poliny ile epeyce bir vakitten beri hasbihâl edememiş olması dahi Nasuh'un yazı yazmasına mümanaat eyledi. Şöyle ki:

Genç Simon Angot, Nasuh'tan aldığı tavsiye ve familya halkından gördüğü müsaade üzerine Mademoiselle Poliny'ye mülâzemete başlamış ve iki gençten başka kimsenin arasında söylenemeyecek olan sözleri söyleyerek yüreğini dahi açmış olmasıyla, Mademoiselle Poliny'nin hâl ü şânında büyücek bir tebeddül görülmeye başlamış idiyse de, Nasuh bu tebeddülün mahiyetini teftiş ve tahkik hususunu bililtizam tehir ederek, hatta sabahları gayet erken çıkmak ve akşamları geç girmek suretiyle Poliny ile dairesinde tesadüften bile mücanebet cihetini ihtiyar eylemişti. O akşam odasına erkence gelmiş olması Poliny için bir vakt-i münasib yerine geçerek, Nasuh gelir gelmez o dahi yanına vardı ve mukaddime taharrisine de lüzum görmeden, doğrudan doğruya ifade-i merama başladı:

Poliny - Senin bu Simon dostun pek nazik, mütevazı bir çocuk ise de artık mülâzemeti ruha sıklet vermeye başladığından, şuna bir ihtar etsek de beni biraz seyrekçe ziyaret eylese.

Nasuh - (Mütebessimâne) Neden?

Poliny - Neden olduğunu tahkik lâzım değil. Dostumun dostu benim de dostum olması darb-ı meselin hükmü iktizasından ise de, dostumun bu Simon Angot dostu varsın benim de dostum olmayıversin.

Nasuh - Hayır! Neden olduğunu bilmezsem meseleye bir hüküm veremem ki! Ben Simon'a ne vesile ile seni ziyaretten vazgeçmesini teklif edebilirim? İnsaniyete, terbiyeye sığmaz bir muamelesi var ise onu söyle ki.....

Poliny - Bir genç kıza ümit ve intizarının hilâfında fikirler vermek terbiyeye pek de uyar şeylerden değildir.

Nasuh - A canım! Ben böyle kapalı lâkırdılardan ne anlayabilirim? Açıktan açığa konuşmadıktan sonra.....

Poliny - (Hiddetlice) İşte açıktan açığa söyledim ya? Bir kızın ümit ve intizarı hilâfında fikirler veriyor diyorum.

Nasuh - Ne diyor a kuzum? Bana herifin dediği lâkırdıları söyle ki, meseleyi etrafıyla muhakeme edeyim.

Poliny - (Sıkıntısından yanakları kızarıp) Of! Canım alâkadan, aşktan, gönülden bahsediyor.

Nasuh - Ey!

Poliny - Eyisi işte öyle. Güya beni pek çok seviyormuş.

Nasuh - Ey! Bu lâkırdının neresi fena! Seni pek çok sevmemiş olsa bu kadar mülâzemet eder miydi? İhtimal ki çocuk seninle izdivaç dahi edecektir.

Poliny - (Daha ziyade kızararak) İşte bundan da bahsediyor.

Nasuh - Vallahi tuhaf be! Canım bir kızla tezevvüc hevesine düşmek, ona bu bapta sözler söylemek, yani kendisini beğendirmeye çalışmak bir erkek için ayıp ve kabahat mi sayılır? Zaten ben işin bu cihetini bilirim. Senden sualim ve benden başka bir fena hâli olup olmadığı kaziyyesidir.

Poliny - Hayır! Bundan başka bir fenalık yok ama, benim için bu kadar fenalık da kâfidir.

Nasuh - Poliny! Ben senin gerçekten dostun muyum?

Poliny - Dostluktan senin şüphen var ise benim şüphem yoktur.

Nasuh - Öyle ise böyle iki yüzlü söz söylemeyelim. Bak Simon Angot benim gerçekten dostumdur. Herif bana yüreğinin ince perdelerini de açtı. Bu nikâh meselesinde neler düşündüğünü,

neler yapacağını anlattı. Şimdi sen de benim dostum isen esrarını benden ketm etme. Açıktan açığa konuşalım.

Poliny - Sen de bazı lâkırdıları bir suretle söylersin ki Monsieur Nasuh! Hiç benim seninle kapalıdan kapalıya söz söylediğim var mıdır?

Nasuh - İyi ya işte, öyle ise söyle bana bakayım. Şu Simon'un sana teklif eylediği mukaddes bir şey üzerine bu derece hiddetin sebebi nedir?

Poliny - Beni tahkir çıkıyor da işte o!

Nasuh - Niçin tahkir çıksın?

Poliny - Benim fakir ve cihazsız bir kız olduğumu bütün âlem bildiği gibi o da tahkik etmiş olduğundan .....

Nasuh - Gördün mü bir kere a çocuk, gördün mü zihninin yanıldığı yeri? Zavallı Simon! Bari böyle bir fikirde bulunsa! Çocuk bu dediğin şeyin bütün bütün aksini, zıddını mütalâa ediyor. Ne mütalâada bulunduğunu söylerdim, ama sende bu hiddeti müteneffirâne baki iken söylemem. Eğer gönlün Simon'dan hoşlanmış olduğunu bilsem söylerdim.

Poliny - Hayır efendim! Benim gönlüm böyle servetiyle âlemin fakir ve bîçare kızlarını tahkir etmeye kalkışan delikanlılardan hiçbir vakitte hoşlanmaz.

Nasuh - Şu servet lâkırdısını ortadan kaldır. De ki Simon bir fakir çocuktur. O zaman yine hoşlanmaz mıydın?..... Ne sustun ya? Simon'un zatını soruyorum, zatını. Şâyân-ı nefret bir çocuk mudur?

Poliny - Orasını hiç de hatırıma getirdiğim yoktur.

Nasuh - Ey şâyân-ı nefret değildir farz edelim. Şâyân-ı muhabbettir diyelim. Olur mu? Olur ise işte şunu da bil ki Simon seni alır ise cihazsız bir kız olarak almayacaktır. Senin yüz bin franktan ziyade cihazın mevcut olmak üzere alacaktır.

Poliny - O nasıl lâkırdı Allah'ı seversen? Tiyatro mu oynamaktayız?

Nasuh - Hayır! Hakikat söylemekteyiz. İşte senin yüz on bin frank kadar cihazın var. Hem de nasıl var olduğu bak ne kadar tuhaf! Simon dostlarına demiş ki Mademoiselle Poliny Hyrienne'in hüsnünden, terbiyesinden sonra yüz on bin frank

kadar da cihazı vardır. Lâkin babası Monsieur Hyrienne kızı için zuhur edecek kocanın cihazına değil, belki bizzat kızına zuhur etmesi için ötekiye berikiye "Benim kızımın bir para cihazı yoktur" diye ilân etmiş. Dostlarına bunu böyle söylediği gibi yüz on bin franklık banknotları benim vesâtetimle sana teslim edecek. Bu işi hiçkimse bilmeyecek. Hatta sen ve Simon dahi bilmeyeceksiniz. Çünkü Simon bu bapta sana harf-i vahid söylemeyeceğinden elbet sen de bunu ona açmağa bir vesile bulamayacaksın. Yani sen bu parayı âdeta kendi malın olarak kocana götüreceksin. O da senin malın olmak üzere telâkki edecek. Yalnız ikinizin sırrına ben vâkıf olacağım. Anladın mı şimdi?

Poliny - Anladım. Lâkin.....

Nasuh - Ey! Lâkin?

Poliny - Beyhude bir tedbir!

Nasuh - Neden?

Poliny - Olacak iş değil de onun için.

Nasuh - Olacak olmayacak senin nene lâzım? Orasını Allah bilir. Sana sorduğum şey böyle bir fikirde bulunan delikanlının bir kızı tahkir etmiş sayılıp sıyılmayacağı kaziyyesidir. Şimdi bunda bir hakaret fikri var mı? Sen görüyor musun?.... Hayır! Susmak lâzım değil.... Ey! Sen ağlamağa da başladın! Çocuk!.... Bunda ağlayacak ne var! Vah! Vah! Vah! Ey! Seni böyle ağlar görmekten ise Simon'a ziyaretlerini seyreltmesini tavsiye etmek evlâdır. Ağlama yavrum, ağlama! Ben Simon'a tembih ederim. Yalnız şu çocuğu seni tahkir ediyormuş gibi görme de bize o kâfidir.

Müşâfehe buraya gelince Poliny göz yaşlarını yutarak ve halecanını men için yüreğini eliyle bastırarak kalktı. Kendi dairelerine gitti.

Nasuh bu kere kızın gidişine hiç mümanaat göstermedi. Gittikten sonra ise arkasından kendi kendisine "kız kısmı işte böyledir. En büyük bahtiyarlık onları ağlatır. Ağlatır ama o bükânın altından dahi sevinçler tereşşuh eylediği görülür" demekle biliktifa yazısına başladı.

Bizim koca Nasuh'un Paris'te sûret-i taayyüş plânına hemen hemen lüzumundan ziyade vüs'at vermiş olduğuna dikkat buyurulur mu? Bir yanda Cartrisse ile bûse-i zafer mukavelesi, bir tarafta Gardiyanski ile olan tezevvüc vaadi. Diğer tarafta Monsieur Simon ile Poliny meselesi. Bir de Madame De la Chaisne'e Paris'in âlem-i esrarında refakat kararı. Madame Garnold ile olan küçücük ahz ü i'tâ! Kütüphane-i İmparatorî'ye devam! Matbaanın tashihiyyesi. İstanbul'a gönderilen yazılar..... Bunlar meşâgil-i aleniyyesi olup bu kadar işlerin zimâmı kendi yedd-i idaresinde bulunan zatın elbet birçok da meşguliyet-i batıniyyesi olur. Mahaza Nasuh kadar faal olan bir adamın bu kadar işi becerebilmesi de ümit olunamayacak mevaddan değildir.

(İntihâ-yı kısm-ı sani)

ÜÇÜNCÜ KISIM

-Mevsim-i Bahar-

Birinci Bap

Paris'in ne mevsim-i baharı İstanbul'a kıyas kabul eder, ne de halkın mevsim-i baharı sûret-i telâkkisi! Hele bu mesele Akdeniz adalarına asla kıyas kabul etmez ya?

İstanbul'da baharın bihakkın kendisini göstermesi pek nadirdir. Zira kış içinde havaların hem de ekseriya ol kadar müsaadesi görülür ki, halk berren ve bahren mesirelere gidip çemenistanın kesbetmeye başladığı hayat-ı taze kendi tab'larını dahi tazeleyebilir. Hele Akdeniz adaları ve Beriyyetü'ş-Şam taraflarının fasl-ı şitası âlâ bir fasl-ı rebî' demektir. Binaenaleyh bu taraflar halkı baharın letâfet-disâr-ı vürûd olmasını ol kadar şiddet-i tahassürle telâkki etmezler.

Paris'te ise fasl-ı şitada her taraf kar ile mestur olup zemin bazı kibara mahsus olan seralardan (fırın ile idare olunur kış bahçelerinden) maada yerlerde eser-i hayat göstermez. Ekseriya kışın hükmü nisan evâsıtına doğru mümted olur. Ancak bir kere de tabiat o pâyitaht-ı cesîmi ihata etmiş olan sahrayı ihya etmeye başlar ise birkaç gün zarfında ortalık bir kaliçe-i zümrüdîn ile döşenmişe döner. Boulogne ormanı gibi en lâtif yerler letafetlerinin şemme-i mukaddimesini meşâm-ı erbâb-ı tabiata birdenbire isal eyler.

İşte bu sebebe mebnidir ki, dört beş ay bir zulmet-i mütemâdiyye içinde kalan Laponya ahalisinin ilk defa olarak güneşi gördükleri zaman âdeta bayram edişleri gibi, Paris halkı dahi iki üç aydan beri kışın cenâh-ı beyaz-ı kasvet-ihtivası altında kaldıktan sonra birdenbire fasl-ı rebî'in taravet-i hayat-bahşasını görünce sevincinden çıldıracağı gelen çocuklar gibi çılgıncasına karlara dökülürler. İhtiyarlar bile çayırlar içinde koşuşup yuvarlanırlar. Hele gençleri başlarını taze bahar çiçekleriyle donatıp ilân-ı zafer eyler.

Nasuh'un Paris'te imtidad-ı ikâmeti baharı dahi ele almış olduğundan bütün kış Paris şehrini dahilen cevelân eden zihnini, artık haricen dahi deveran hevesine düşmeye başlamıştı. Vakıa hele en ziyade heves eylediği yer Boulogne ormanı idi. Bu ormana kış içinde gidip gezenler dahi vardır. Ancak bu suretle gezmek İstanbul'da bazı Kâğıthane meraklılarının kış içinde kürklere sarılarak hemen arabalarından çıkamamak şartıyla Kâğıthane'ye gitmelerine benzeyeceğinden ve belki de Paris'in bu baptaki nispeti daha büyük olduğundan, bizim Nasuh Efendi her şeyi mevsiminde icra etmek kararıyla Bois de Boulogne'ı mevsim-i şitada ziyaret etmeyi münasip görmemişti.

Bu defa mevsimin hulûlüyle yalnız Fransa'nın değil belki bütün Avrupa'nın acayibinden en büyüğü sayılmağa şayan olan bu makamı ziyaret etmeye karar verdikte, bunu tenezzüh için giden bir ehl-i zevk gibi görmek istemeyip tahkik ve teftiş için giden bir ehl-i dikkat gibi görmek arzusuyla, evvel emirde ormanın bir mükemmel haritasını bilmübayaa badehu saat hesabıyla isticâr eylediği arabaya râkiben yalnızca yola çıktı. Seine nehri ve Rivoli sokağını ve Champs-Elysées'yi geçip de Yıldız Kavsi Zaferi'ne geldikten sonra "Avenue de l'Impératrice" denilen caddeye büküldü ki, yüz kırk metre arzında ve bin üç yüz kırk metre tulünde olduğunu plân üzerinden hesap eylediği bu cadde ile iki tarafındaki cesim ağaçlarının müzdâd eylediği letâfetiyle, âdeta Avrupaca nâdirü'l-emsâl olduğunu herkes gibi Nasuh dahi teslim eylemişti.

Bu caddeye gelince arabanın içinden çıkıp arabacının yanına bindi ve artık her gördüğü şey hakkında arabacıdan izahat talebine başladı.

Avenue de l'Impératrice'in müntehası Dauphine kapısı olup bu kapıdan çıkılınca Paris hatt-ı istihkâmından çıkılmış ve hemen Boulogne ormanına girilmiş olur. Ekseriya ormanı gezmeye giden ecnebiler, her yerden evvel "Jardin d'Acclimation" denilen ve memâlik-i baîde hayvanât ve nebatatını Fransa havasına alıştırmak için teşekkül eden bir cemiyetin zîr-i idaresinde bulunan bahçeye giderler ise de, Nasuh bu âdeti kabule kendisini borçlu görmeyip, ormana duhulü müteakip "Allée des Fortifications" denilen büyük yola saptı. Bu yolun üzerinde bir saat kadar gidildikten sonra Auteuil kapısı hizasına gelip

ondan Boulogne dairesi yolunu tutarak Margueritte caddesine ve ondan dahi tâ Madrid bulvarına gelip nihayet Maillot tarîkiyle sağ tarafında orman ve sol tarafında mahallat olduğu hâlde Maillot kapısına geldi ve bu suretle Boulogne ormanını üç tarafıyla bir ortasından dolaşmış oldu, ama şu seyahat dahi ancak üç saatte müyesser oldu.

Nasuh bu devri ettikten sonra da arabacının tavsiyesi mucibince Jardin d'Acclimation'u gezmeye gitmeyip, ormanın en mergub ve meşhur mevkii olan göller mahallini görmek istedi ve Suresnes tarîkiyle göller üzerine indi. Paris'e gitmiş ve Boulogne ormanını ziyaret etmiş olanlar teslim ederler ki bu orman, her mes'ut ve ma'mur payitahtlara mahsus olmadığı gibi, sun'-ı beşerin âsâr-ı azîmesinden olan bu göller dahi her yerde bulunur şeylerden değildir. Aşağı göl, yukarı göl diye ikiye inkısâm eden göllerden aşağıki gölün tulu 1152 metre olup, arzı su hesabıyla birbiri üzerine yüz metreye varır ise de ortasındaki adalar arzına biraz daha vüs'at vermiş olduğundan, su ve adalar hesaba katılınca birbiri üzerine iki yüz metreyi dahi tecavüz eder. Yukarıki göl bunun nısfı kadar olamaz. Adaların içi dahi orman ve bahçeler ile tezyin olunduktan maada kahve ve gazino ve lokantaları da vardır. Buralara kayıklarla gidilir. Hatta erbâb-ı zevk kayıklara binerek gölü dairen-mâdâr dolaşarak eğlenirler.

Nasuh Efendi bu mahalli tamamıyla gezip hatta kayık ile adaya dahi geçerek biraz yemek yedi ve artık günün bakiyesini yalnız ormanın bu semtinde her tarafa doğru olan eb'adı ölçercesine gezmek ve ceylanlar avlusunu temaşa etmek ile imrâr edip akşam oldukta, Jardin d'Acclimation'u görmeden avdet eyledi.

O gece Nasuh'un "Paris'te Boulogne Ormanı" serlevhasıyla gayet mufassal bir bend-i mahsus kaleme almaktan başka hiçbir işe bakmamış olduğu, buraca haber verilecek hususattandır. Zira Parisce meşhudat-ı vakıasını yazmağa müteahhit olan muharririn gördüğü şeyleri hâlâ meşhudat-ı vakıasından ettiği teessür üzerinde kaleme almasında başka çeşni görülür.

Ertesi günü dahi dünkü işini bıraktığı yerden başlamak üzere yine erkenden arabaya binip doğruca göller yanına vardı. Zira dünkü gün tedkikatını aşağıki gölün müntehasından ayrılmakta bulunan iki kıt'a sun'i nehirlere kadar getirmiş ve orada bırakmıştı. Bugün ise mezkur iki nehirden Jardin d'Acclimation tara-

fına takarrüp edenin sahili üzerinden yürüyerek badehu Longchamp tarîkini ayrıkırılayıp piyade olduğu hâlde Jardin d'Acclimation'un kapısına geldi. Elli santim ücret-i duhuliyyeyi vererek bahçeye girdi.

Bu bahçe erbâb-ı tabiata göre Paris'in en ziyade görülmeye şayan olan yerlerinden olduğuna hiç şüphe yoktur. En uzak ve vahşi memleketlerin hayvanâtı, nebatâtı orada cem edilmiş ve her birinin tabiatına göre hararet verilmek, yuvalar yapılmak, gıda tedarik edilmek üzere cümlesi Paris havasına alıştırılmakta bulunmuştur. Orada bulunan bir hayvan tabiatın en evvel kendisine tayin ve tahsis eylemiş olduğu yerde bulunduğunu zanneyleyeceği şüphesizdir. Zira hayvanın bu hissini aldatmak için konulduğu mahal kendi vatanına ol kadar taklit edilir ki, insanın bile aldanacağı gelir. Hele bir tarafı erbâb-ı temaşaya açık olmak üzere mahsusen inşa olunan göller içinde, hayvanât ve nebatât-ı garîbe-i bahriyyenin sûret-i tenasül ve taayyüşlerini görmek kadar tab'a hoş gelir bir şey tasavvur olunamaz. Bu göllerden bazıları deniz suyu ile memlu olup bahçe idaresinin derece-i sa'y ve himmetini şununla muvazene etmeli ki, tuzlu gölleri idare etmek üzere tâ denizden su getirerek göl içindeki suyun asla bozulmaması için makineler vasıtasıyla lâyenkati' teceddüt etmesi tarîkini dahi bulmuştur.

Hâsılı gök ve yer ve deniz hayvanâtıyla berr ve bahr nebatı bu bahçede ne kadar sanatla cem edilmiş olduğunu gören bir ehl-i dikkat, buna kitab-ı tabiatın bir sayfası değil âdeta fihristi demekte hiçbir gûne müşkilât göremeyeceğinden, Nasuh akşama kadar zamanını bu bahçe içinde geçirip badehu hanesine geldikte, bir de "Boulogne Ormanında D'acclimation Bahçesi" serlevhalı bir bend kaleme aldı ki, tafsilatça ve gerek letafetçe orman bendine dahi faik idi.

Şu kadar seyahat mevsim-i baharı geçirmeye kâfi malûmatı tehiyye etmiş sayılamaz. Hele Nasuh Paris'in maîşet-i bahariyye ve sayfiyesine dair malûmatın bu derecesiyle asla iktifa edemez. Zira kendisi Paris'in hangi tarafında ve hangi âleminde bulunsa, güya kırk yıldan beri oranın yerlisiymişçesine davranmak gayretinde bulunduğundan, Paris'in havalisini lâyıkıyla seyahat ve tahkik ve tedkike her gün bir yeni lüzum görmekteydi. Binaenaleyh üçüncü günü dahi erkenden bir

arabaya binerek yola çıkmaktan Nasuh'u hiçbir iş men edemedi. Hatta kendi kendisine dedi ki:

"Şu günler Kütüphane-i İmparatorî'ye gidemiyor isem, kütüphane-i tabiata devam ediyorum. Bu mehazdan ettiğim istifadeden daha büyük olduğu gibi, İstanbul'a göndereceğim yazılarca dahi büyüktür."

Koca müdekkikin bugünkü kararı Paris'in şark tarafına doğru tebaüt etmekti. Çünkü payitahtın etraf-ı erbaasından her gün bir cihete tebaüd etmeye karar vermişti. Binaenaleyh bugün Vincennes tarîkiyle Paris'ten çıkarak Vincennes ormanını ve karyesini ve Fontenay karyesi semtini tâ Seine nehrine varıncaya kadar gezip, badehu yolunu şimal tarafına bükerek Rosny karyesine geldi ve yine garp tarafına tebdil-i istikametle her tarafı görerek bilhassa Montreuil karyesine girerek nihayet Paris'e avdet eyledi.

Ertesi günü şimal cihetince gördüğü yerler Aubervilliers ve Saint Denis ve Stains ve Pierrefitte ve avdette Gennevilliers ve Asnières ve Clichy karyeleri olup, daha ertesi günü garp tarafından Neuilly ve Carrières ve Montesson karyelerini görerek Saint-Germain ormanına girdi ve cesametçe Boulogne ormanının birkaç misline varan bu azîm ormanı bir saat kadar gezdikten sonra, avdette aşağı yolu tutarak Marais ve Marly ve Louveciennes ve Bougival ve Malmaison ve Suresnes'i görerek Boulogne ormanından geçip geldi; ama bugünkü seyahat cem'an yekun sekiz saati tecavüz etmiş olduğu cihetle ancak gece ile beraber mahalline avdet edebilmişti. Nihayet cenup tarafından dahi İssy-les-Moulineaux, Meudon karyeleriyle Meudon ormanını ve avdette Sceaux Bourg la-Reine ve Villejuif ve Arcueil ve Gentilly karyelerini görerek Paris etrafı seyahatine şimdilik hitam verdi.

Bu kadar seyahati bahusus Nasuh'un dikkati kadar bir dikkatle eden zatın Paris havalisince bir hayli malûmat alacağı şüphesiz olup, Nasuh ise gözüyle gördüğü yerlerden maada mahsusen mübayaa etmiş olduğu Paris havalisi haritasını dahi ol kadar ezber etmişti ki, bir Parisli, hem de olur olmaz Parisli kadar değil, memleketini ve havalisini en âlâ tanıyan Parisli kadar etraf ve civarı dahi tanımış ve öğrenmişti. Binaenaleyh birkaç güne kadar meşguliyeti Vincennes ve Saint-Germain orman-

ları gibi Paris havalisinin en mutena yerlerini kaleme almaktan ibaret kalmış ve her yazdığı bir rağbet-i mahsusaya mazhar olduğu gibi, bu bendleri her yazdığından ziyade şâyân-ı itibar görülmüştür.

İkinci Bap

Nasuh'un böyle bir hafta müddet zamanı Paris havalisini seyahatla geçirmesi ve geceleri dahi meşhudat-ı vakıasını yazması, sair evkatını bu mebahiste geçirmeyi istilzam eylemiş ve mebahis-i mezkûre ise Poliny yüreğinde bir sahra görmek emeli tevlit etmiş olduğundan, bir pazar günü kızcağız bu emelini Nasuh'a arz etmeye mütecasir olmuştu. Poliny bir şey emel eder ve o emelin husulü dahi Nasuh'un iktidarı dahilinde olur da, Nasuh onu reddeyler mi?

Kız arzusunu beyan eder etmez Nasuh rûy-ı muvafakat gösterip, fakat bu seyri eğer Simon Angot dahi birlikte olduğu hâlde ederler ise daha hoş olacağını kıza ihtar edip, Poliny seyahatin yalnızca edilmesini daha ziyade seveceğini arz eyledi ise de, Nasuh yalnız bu emelin hilâfını iltizam ederek ilhâh ve ibram gösterdi. Kız dahi zarurî arz-ı muvafakat etti.

Monsieur Simon, Poliny dahi birlikte olduğu hâlde sahraya gitmeye davet edildiği zaman ne kadar sevinmiş olacağı cây-ı mülâhazadır. Hemen, derhâl kalktı. Monsieur Hyrienne'in hanesine gelip orada kendisine muntazır bulunan Nasuh ile Poliny refakat ederek üçü birlikte yola çıktılar.

O gün havanın müsaadesine mebni bütün Paris halkı Champs-Elysées'ye ve Boulogne ormanına dökülmüş olduğundan, ortalığın hâli gerçekten görülmeye şayan bir suretteydi. Hele bîçare Poliny böyle şeyleri pek seyrek görmekte olduğu cihetle şöyle sadece bir seyrine çıksa bile hayran kalacağı derkâr iken, birisi kendisine yaranmağa mecbur ve diğeri her emrini icra etmekle mütelezziz iki adam refakatında ve her emr ü nehy kendi elinde olduğu hâlde gidişten ol kadar memnun oldu, ol kadar sevindi ki gerek Nasuh'un ve gerek Simon'un boyunlarına sarılacağı gelirdi. Simon ise Poliny'nin bu derece inbisat ve memnuniyetini kendisi için bir muvaffakiyet-i mahsusa addetmekte haklıdır. Zira o gün Nasuh'un göz ucuyla ettiği teşvikler üzerine

kıza ne kadar âşıkâne ve müştakâne muamelelerde bulunmuş ise, cümlesine hüsn-i mukabele edildiğini görmüştür.

Böyle bir günde Boulogne ormanının göl kenarları âmmenin mecmuu olup bir âşinasını arayanlar da orada bulurlar, aramayanlar da. Hele bizim üç refik göl kenarına vardıkları zaman fevkalâde bir vak'anın icabından olarak, birkaç bin nüfustan ibaret bir halkın oraya yığılmış olduğunu gördüler.

Bu fevkalâde vak'a at ile göl kenarında gezinen bir zatın atı ürkerek göle düşmesi ve bîçare Fransızcayı pek iyi bilmediği cihetle, "Bu atların Fransızları kadar da fena hayvan hiç bir memlekette görmedim! Aman aman! Boğulacağım! Üzengilerim kaltağın ayaklarında kaldı! Şey! Ters söyledim. Ayaklarım kaltağın üzengilerinde kaldı. Aman ayaklarımı kurtarınız! Bir daha bu ormanın Boulogne'sına! Şey! Bu Boulogne'nın ormanına gelirsem beni sopalar ile tard etsinler!" diye bağırmasıdır.

Böyle bir hâlde bulunan adamın imdadına koşanlardan ziyade hâline gülenler çok bulunacağı insanlığın ahvâl-i garîbesindendir. Hele Paris'te bîçareyi kurtarmak âlemi kahkahalar ile gülüp eğlendikleri bir komedyadan mahrum etmek demek olur. Ancak bu sada Nasuh'un kulağına pek de yabancı bir sada olmak üzere vasıl olmayıp, yakın vakitte işitmiş olduğu bir sada olmak üzere vasıl oldu. Zaten hiç tanımadığı bir ecnebi sesi olsa bile muhtac-ı imdâd olanların imdadına yetişmeyi lâzıme-i zimmet-i hamiyyet addeylediğinden, hemen arabasından fırladı ve göl kenarına varıp bir adımını dize kadar göle batırarak atı kuyruğundan yakaladı.

İşte bu dakika vak'anın en komik (gülünç) dakikası oldu. Zira suya düşen zat imdadına yetişildiği ve bahusus Nasuh'un atın kuyruğuna yapıştığını görünce, kendisi dahi can havliyle atın boğazına sarılıp olanca avazıyla Nasuh'a "O! Yes yes! Tornistayn! Tornistayn! Folspidistayn!", diye bağırmağa başlamıştı. Her ne hâl ise Nasuh atı kenara kadar çekti ve Paris'te ne olur, ne olmazı düşünenlerin mecbur oldukları ihtiyatlardan olmak üzere, yanından ayırmamakta bulunduğu hançeri çıkarıp üzengileri keserek deli İngiliz'i bayağı büyücek bir mehlekeden kurtardı.

Ve İngiliz'in kim olduğunu ihtimal ki siz dahi tanımışsınızdır. Zira kendisinin sûret-i telâffuzu size de meçhul değildir. Eğer tanımamış iseniz, biz size haber verelim: Messagerie Impériale vapurunda görmüş olduğumuz yolculardan İngiliz Mister James'dir.

Herif Nasuh'u görür görmez tanıdı. Bir taraftan zırıl zırıl suları akmakta olduğu ve diğer taraftan dahi henüz serince olan havaların tesiriyle tir tir titremekte bulunduğu hâlde, Nasuh'a teşekkür etmeye kalkıştı. Hem de nasıl teşekkür ya? Türkçe! Ama ne Türkçe? "Ben siz büyük ya Rab şükür yapar! Siz ben içinde vapur görmek, tanımak! Ya Rab şükür, ya Rab şükür! Efendi Nasuh!" dedikçe Nasuh'un dahi gülmekten kasıkları çatlamak derecesine gelirdi. Nihayet sırsıklam olmuş bir kartvizit çıkarıp Nasuh'a verdi ve yarısı Fransızca, yarısı Türkçe olarak mahall-i ikametine gelip kendisini bulur ve görür ise, pek ziyade memnun kalacağını anlatarak mündefi' oldu, gitti.

Bu eğlence halk için teşekküründen âciz kalacak eğlencelerden olduğu gibi Nasuh'u dahi haylice eğlendirmiş idiyse de, öyle bir bacağı dize kadar ıslak ve pantolonun ve paltonun sair cihetleri dahi hemen kâmilen çamur serpintileriyle mülemma olduğu hâlde, Boulogne ormanında gezmenin bir letafeti olamayacağına mebni erkenden avdete mecbur oldular. O akşam için lokantada Gardiyanski ve Simon ve hanesinde Poliny ve Monsieur ve Madame Hyrienne ile Mister James meselesinden başka söz söylenmemiş olacağı derkârdır.

Nasuh Efendi Mister James'ten almış olduğu kart de visite ehemmiyet verip de gidip kendisini görmeyi merak etmez mi kıyas edersiniz? Vakıa Nasuh gibi ehemmiyetsiz şikâra tazı saldırmayan bir adamdan bu merak hiç ümit edilmez ise de, Nasuh bilâkis yazısı bozulmak derecesinde ıslanmış olan vizite kâğıdını güç hâl ile okumağa muvaffak olarak, Mister James'in Rivoli sokağında Windsor hotelinde ikâmet eylediğini anladıktan sonra ertesi gün mahsusen kendisini ziyarete gitti.

Vay Mister James'deki hüsn-i kabul! Deli İngiliz saye-i himmetinde rehâ-yâb olduğu zata nasıl teşekkür edeceğini bilemedi. Bu inayetin yadigâr-ı ebedîsi olmak üzere keyfiyeti sergüzeşt-i ahvalini mübeyyin deftere kayıt ve tahrir eylemiş oldu-

ğundan, bunu Nasuh'a okuyarak Fransızcaya dahi tercüme eyledi. Hele altına "Meşhur bir İngiliz ressamının tehlikeli dakikası. Ressam-ı meşhur Mister James tarafından tersim kılınmıştır" ibaresini yazmış olduğu bir resimde, Nasuh'u atın kuyruğundan çeker ve kendisini atın boğazına sarılmağa çalışır göstermiş olması, insanı gülmekten kıracak kadar tuhaf idi. Nasuh bu kadar hezeyanları bir inbisât-ı mahsûsla telâkki eyledikten sonra, Mister James ile şöyle bir söz açtı:

Nasuh - Sizin Monsieur Autrans nerelerde?

James - Paris'te! Paris'te! Yolda yazmış olduğu seyahatnameyi satabilmekle meşgul. Fakat Tour de Monde gazetesine götürmüş, almamışlar. Charivari gazetesine götürmesini tavsiye etmişler. Oraya götürmüş. Charivari'ye konulacak kadar tuhaf bulmamışlar. Kitapçı Hachette'lere filânlara baş vurmuş. Fakat bir aydır kendisini gördüğüm yok.

Nasuh - Ey sair yol arkadaşları? Onlardan kimseyi görmemekte misiniz? Zira siz feylesofsunuz. Sizin gözleriniz dürbün kadar görür.

James - Yes! Yes! Dürbün değil teleskop kadar görür. Ben Zühal'in halkasını çıplak göz ile görebilirim.

Nasuh - Ey arkadaşlardan bazılarını da görebildiniz mi? Meselâ Zekâ Beyi?

James - Haniya şu çok süslü bey!

Nasuh - Evet!

James - İki ay var ki hiç görmedim. Onun metresi Madame de Trouville ile kavga eylediklerinden beri görmedim.

Nasuh - (Madame de Trouville namına bir ehemmiyet-i mahsusa vererek) Madame de Trouville nerede?

James - Çok uzak değil. Bulvarın Sivastopolunda .... Şey! Sivastopol'un bulvarında. Amma çok zevzek karı!

Nasuh - Kendisiyle sıkça mülâkatınız var mıdır?

James - Ben istemem. Ama o gelir. Ben ondan hoşlanmam. Ama o benden hoşlanır. O ne söyler ise ben beğenmem. Ben ne söylersem o pek beğenir. Pek çok güler.

Nasuh - Ben de kendisini görmek isterim ama, nasıl görsem bilmem?

James - Siz bana pek büyük bir hizmet ettiniz. Ben de size böyle pek küçük bir hizmeti dirig edemem. Eğer siz arzu ederseniz ben sizi konağın Madame de Trouville'ine!.... Şey! Madame de Trouville'in konağına götürürüm.

Nasuh - Bana pek büyük bir inayet etmiş olursunuz.

James - Bu mu inayet? Bah! Bu pek küçük bir şey. Ama size tavsiye ederim ki sakın ha kendi ikâmetgâhınızın adresini De Trouville'e vermeyiniz. Hatta ben artık pek çok usandığımdan, tebdil-i mekân edeceğim ve yeni adresimi haber vermeyeceğim.

Nasuh - O beni taciz edemez.

Nasuh'un De Trouville gibi bir karıyı bu kadar ehemmiyetle aramasına ne mana verirsiniz? Hele karının Paris'ten çıkmamış olduğuna ve mahalli haber alındığına ol kadar memnun kaldı ki, işin içindeki sırra vâkıf olmayan herkes buna ne kadar taaccüp etse sezadır. James ile karar verdikleri bir gün karının ikâmetgâhına gitti. En büyük asilzadelere edilen tevazular gibi nazikâne tevazularla De Trouville'e dahi hayret verdi. Hele münasebet-i dostânenin kuvvetlendirilmesi arzusunda bulunduğunu beyan ve kendisi dahi lütfen teşrif eder ise pek ziyade memnun ve minnettar kalacağını dermiyan eylediği zaman, az kalmıştı ki deli İngiliz baklayı ağzından çıkarsın ve bu karının o kadar yüz vermeye şayan olmadığını arz etsin.

De Trouville ile münasebet-i dostîyi bu suretle kuvvetlendirmiş olduğu günün akşamı, lokantada Gardiyanski ile Cartrisse'i tezevvüce dair olan meseleyi açtı ve galibâne ve muzafferâne bir tavırla artık kendisini ber-murad etmek zamanı takarrüp eylediğinden bahisle, ertesi günü birlikte Cartrisse'i görmeye gitmek lâzım geldiğini anlattı. Bu teklife Gardiyanski'nin muvafakattan başka bir mukabele etmeyeceği derkârdır.

Ertesi günü iki arkadaş kalktılar. Bir arabaya binip doğruca Hôtel Brighton'a vardılar. Cartrisse'i görmek için evvelce istizana hacet bile yoktu. Kapısını dak eylediler. Bir fistan şıkırtısı kapıya kadar yavaşça geldikten ve kapının anahtar deliğinden dahi bir göz parlattıktan sonra "Giriniz!" emri

işitilmekle Nasuh önünde ve Gardiyanski arkasında olarak girdiler. Selâm verdiler.

Cartrisse - (Redd-i selâm etmezden) O! Vefasız yol arkadaşları! Hele Monsieur Nasuh! Canım asırlar, yıllar geçti sizi göremedik. Bize bu kadar da dargınlığa ne mahal var?

Nasuh - Estağfurullah efendim! Darılmak bizim haddimizin haricindedir.

Gardiyanski - Bu töhmetten nefsimi kurtarmak isterim Madam. Nefsimi kurtarmak için dahi ziyarette kusur etmemeye çalıştığımı arz eylerim.

Cartrisse - Evet! Sizin için protestoya mahal yoktur. Fakat Monsieur Nasuh elimden ve dilimden kurtulamaz.

Nasuh - Benim de özürüm vardır Madam.

Cartrisse - (Manalı bir nazarla) Arz etmek istediğiniz özürü bilirim. Gördüğünüz muameleyi söylemek istiyorsunuz ama, onu benden görmediniz.

Nasuh - Hayır efendim, özürüm o değildir.

Cartrisse - Ya başka ne olabilir?

Nasuh - Huzurunuzda delilini elimde hazır ve amade etmemiş olduğum bir dava açmıştım. Onun delilini maddeten tedarik edinceye kadar bizzarure teehhür eyledim.

Cartrisse - Nasıl dava?

Nasuh - Bir iki hafta evvel.

Cartrisse - Sayıklıyor musunuz? Ben sizi görmeyeli bir iki hafta değil, bir iki ay bile oldu.

Nasuh - Bir suretle bahsediyorsunuz ki Madam âdeta gafilâne ve bîhaberâne bulunmak istiyorsunuz diyeceğim geliyor.

Cartrisse - Niçin a canım?

Nasuh - Ben size bir dava arz etmek için mutlaka huzurunuzda mı bulunmalıyım? Gıyaben serd-i dava edemez miyim?

Cartrisse - (Epeyce düşündükten sonra) Vallahi der-hâtır edemiyorum. Evvelâ davanın neden ibaret olduğunu ihtar ederek, sonra da deliliniz ne idüğini gösterirseniz mantıka muvafık bir harekette bulunmuş olursunuz. Siz ne diyorsunuz Monsieur Gardiyanski?

Gardiyanski - (O zamana kadar hemen kendisini kaybetmişçesine dalgın bir hâldeyken bu sual üzerine kendisini toplayıp) Vallahi Madam! Fikirce bir meşguliyet bahsinizin mecrasına tebaiyyetten beni men eyledi.

Cartrisse - Lehistan meseleleriyle mi meşgul idiniz?

Gardiyanski - Onlarla meşgul olmakta dahi mazur görülürüm zannederim. Lâkin .....

Nasuh - Elbette mazur görülürsünüz. Zira hizmet-i vatan her şeye takaddüm eder.

Cartrisse - Ey! Lâkin?

Gardiyanski - Lâkin meşguliyetim politika meşguliyetlerinden değildir. Zatça bazı mesail .....

Cartrisse - Evvelâ davayı, sonra delili gösterseniz dedim Monsieur Nasuh.

Nasuh - Onun zamanı bu zaman değildir efendim.

Diye davanın mahut bûse-i zafer meselesine ait bir dava olduğunu ve delili ise maddeten ve bizzat mevcut bulunduğunu dermiyanla Cartrisse işi tayin etmesini ne kadar rica eylemiş ise de, tayin etmeyip fakat şu günlerde kendisini ne yapıp yapıp bir dakikacık olsun Catherine ile görüştürmesini istedi. Bu ise Cartrisse için pek güç bir iş değildi. Eğer Catherine mutlaka kabul etmeyecek de olur ise, ale'l-gafle görüştürebileceğini vaat eyledi. Güya Nasuh'un emeli yalnız bu vaadi almaktan ibaretmiş. Onu aldıktan sonra bazı işleri olduğundan bahisle avdet için ruhsat alarak arkadaşıyla beraber karıyı veda eylediler. Hotelden çıktıkları esnada Gardiyanski "Bana verdiğin vaadin sûret-i ifası bundan mı ibarettir?" demiş ve Nasuh bu suale "Acele etme! Derdini daha evvel söylemiş olsaydın şimdiye kadar ber-murat olmuştun bile" cevabını vermeye başlamıştı ki, bir de Madame De la Chaisne'in uşaklarından birisi Nasuh'un yanına sokularak "Bir saatten beri size muntazıran burada beklemekteyim" diye bir mektup verdi. Nasuh mektubu okudu. "Hemen şimdi sizi bir dakikacık görmek isterim. Yalnız gelseniz daha âlâ olur. Refikinize tarafımdan dahi itizar ediniz. Çabuk geliniz" kelimeleri yazılmıştı. Nasuh dahi tavsiye edilen itizarı Gardiyanski'ye arz ederek doğruca Madame De la Chaisne'in konağına doğruldu.

Üçüncü Bap

Mektubun mefhumu Nasuh'a mukaddemen De la Chaisne'den istida eylemiş olduğu vechile kendisini artık Paris'in âlem-i esrarına idhal etmeye başlayacağı hakkında bir ümit verip, bu ümit üzerine dahi bu akşam için mutlaka bir şeye karar verilmek üzere çağırıldığını kurmuş idiyse de, konağa varıp da salon kapısından içeriye girdiği zaman bu ümidin hilâfında bir alâmet görmüştü.

O alâmet ise De la Chaisne'in salonu içinde bir rahibe karının bulunmasıdır.

Nasuh kapıdan girer girmez De la Chaisne kendisini bir şetaret-i fevkalâde ile karşıladı ve "Sizin Brighton Hôtel'ine girdiğinizi gördük. Ancak hazır Hemşire Anne cenapları buradayken sizi kendisine takdim etmek arzusunu bir türlü yenemediğimden, artık bu suretle tacize mecbur olduk" diye Nasuh'u rahibeye ve rahibeyi Nasuh'a takdim eyledi.

Nasuh'un hüsn-i mukabelede kusur etmeyeceğinden eminsiniz zannederiz. Hatta ol kadar hüsn-i mukabelede bulundu ve kendisinin Türk olması rahibeye anlatılması üzerine Fransızlığa ve Hristiyanlığa tamamî-i vukufunu ol kadar ince hereketlerle gösterdi ki, karıya her lâkırdısında "madam" ve "matmazel" tabirattan yanılıp da birisini söylemeyerek daima "Evet! Hemşirem! Hayır hemşirem! Hâsılı hemşirem!" diye hitap eylerdi. Bunlara böyle hitap adabdan olduğu hâlde kendileriyle pek seyrek muhatebe edildiğinden dolayı, asıl Fransız ve Hristiyan olanların dahi ekseriya şaşırmakta bulundukları hâl-şinâsan-ı erbâb-ı tedkike malûmdur.

Her yerde, her sohbete mukaddime olan birtakım yavan sözler ve cali nazikâne tabirler, bugün dahi teati edildikten ve hatta Hemşire Anne cenaplarının o gün gelmesi Nasuh'un kendisine gösterilmesi hakkında evvelce De la Chaisne ile vermiş oldukları bir karar icabından olduğunu dahi De la Chaisne ağzından kaçırırcasına irat eyledikten sonra, yine De la Chaisne asl-ı mes'elenin mukaddimesini şu vadide açtı.

De la Chaisne - Vallahi Monsieur Nasuh! Size sözün doğrusunu söyledim. Anne hemşire an-asl benimle mektep arkadaşıdır. Sonra rahibeliğe saptı. Lâkin okumağı derseniz, okudu. Âdeta

tekmil-i nuseh etti. Ben sizi kendisine tavsiye eyledim. Hatta ilk akşam taaddüd-i zevcâta dair açtığınız bahse kimse tarafından cevap verilemeyerek hak sizin olduğunu dahi söyledim. Binaenaleyh sizi görmek ve siz ile söz teati etmek arzusuna düştü. İkiniz dahi bahsetseniz. Ben sözün kapısını açtım. Arkasını da siz işletiniz.

Nasuh - Ben medhe şayan bir adam olmadığım hâlde medhetmiş bulunmanız itibariyle Hemşire Anne cenapları huzurunda duçar olacağım mahcubiyetlerin cümlesinin mesuliyetini size irca eylerim.

Anne - Madame De la Chaisne cenapları hiçbir mahcubiyete duçar olmayacağınızı kat'iyen tayin eylediği cihetle, irca etmek istediğiniz mesuliyeti dahi vukuuna imkân olmamak itibariyle kabulde bir beis görmez.

De la Chaisne - Ben size bir doğru lâkırdı söyleyim mi? Müşâfeheniz artık benim söz karıştıramayacağım dereceyi buldu. Ne Monsieur Nasuh'un, ne de sizin şu mesuliyet-i muhayyele meselesinden münasebet getirerek bana ettiğiniz iltifata münasebetli bir yolda teşekkürden bile acizim. Binaenaleyh meydan-ı sühanda ikiniz kalınız da beni dahi müstemi' sıfatında terk ediniz.

Nasuh - Böyle beyân-ı acz yolunda ibraz-ı kudret etmek dahi bir büyük ustalıktır. Bu kadar nezaketler içinde öyle taaddüd-i zevcât meselesi gibi, ihtiyar-ı ruhbaniyyet meselesi gibi nice bin mehlekeli yollarda sizinle nasıl muvacehe edebileceğimi Hudâ alîm bilememekteyim.

De la Chaisne - Ha bakınız, bir de ruhbaniyet meselesi var. Yalnız bir değil birkaç zevceye ihtiyaç davasında gezinen bir Türkün ruhbaniyete hiç cevaz veremeyeceği derkârdır.

Anne - Neden? Herkes hürriyet-i şahsiyyesine malik değil midir?

Nasuh - Evvelâ muradınız vechile taadddü-i zevcâttan mı bahsedeceğiz, yoksa ruhbaniyet meselesinden mi?

De la Chaisne - Bana kalır ise ruhbaniyet meselesinden. Zira bir kere Hemşire Anne'ı siz zevce-i vahide sıfatına irzâ ediniz de, ondan sonra taaddüd-i zevcât meselesini derpîş edelim.

Nasuh - Pekâlâ! Öyle ise Hemşire Anne'a rica ederim ki deminki sözünü tekrar etsinler.

Anne - Herkes hürriyet-i şahsiyyesine malik değil midir? diye sual ettim.

Nasuh - Ben de size sual edeceğim ki bu bahsi feylesofça mı yürüteceğiz, yoksa Hristiyanca mı?

Anne - Ey! Hristiyanlığın felsefeden bir farkı var mıdır? Felsefe Hristiyanlıktan ibaret, belki o okyanus-ı hikmetten bir katre değil midir?

De la Chaisne - Al işte bir mesele daha!

Nasuh - Değildir hemşirem!

Anne - Niçin?

Nasuh - Çünkü Hristiyanlığın en büyük senedi nakildir. Hikmet ise akıl ile istidlâl eder. Vakıa din-i İslâmın dahi en büyük senedi nakil ise de, nakil muvâfık-ı akl olmaz ise hikmet-i İslâmiyye nazarında dahi senet olamaz.

Anne - Tamam! Bizim menkulâtımız dahi kemaliyle muvâfık-ı akıldır.

Nasuh - Buna "değildir" demem. Fakat şu sözünüzü bir yere kaydederiz. Sonra en evvel Hristiyanlığın her nakli muvafık-ı akıl olup olmadığını bahsederiz. Eğer Hristiyanlığın menkulâtından yüzde sekseni muvâfık-ı akıl olmadığını ispat eder isem, o evvelki yazdığınız şeyi bozar mısınız? Hem de o yazıyı bozmak! Ne demek!... olduğunu bilerek bozar mısınız?

Hemşire Anne vakıa Madame De la Chaisne'in dediği gibi çok okumuş, hem de okuduğunu pek müdekkikâne muhakeme etmiş bir karı idi. Nasuh'un bu sözü üzerine bir kere kafasını koynuna sokarcasına mülâhazaya vardı. Bir hayli vakti bu mülâhazada geçirdi. Hiç şüphe edilemez ki bu mülâhazada dîn-i nasara aleyhine yine Hristiyan erbâb-ı kaleminin ve ihtimal ki bazı hakîm papazların yazmış oldukları eserlerde irae ve tayin edilen ve her biri bir mecnunun zincirine kazık kakılabilmeye müstaid olan nokta-i itirazları birer birer zihnindin geçirdi. Hem geçirdi, hem de hangisine baktı ise ümit-vâr olabilecek bir cihetini bulamadı. Zira en sonra başını kaldırarak dedi ki:

Anne - Pekâlâ! Ruhbaniyet meselesini hikmeten konuşalım.

Nasuh - Öyle ise hikmetin hangi mesleği üzerine bina-yı mesele edelim? Fizik-i "tabiî" üzerine mi? Yoksa metafizik "mâverâü't-tabîa" üzerine?

Şimdi Nasuh'un şu suali dahi Hemşire Anne'ı beş on dakika düşünmeye mecbur etmiş ve bahusus iki cihetten birisini ihtiyar etmekte meyus bırakmış ise taaccüp eder misiniz? Bize kalırsa taaccübe hiç mahal yoktur.

Bir kere çok âlim olan hiç mağlup olmaz zannındaysanız, hatadır. Bilâkis çok âlim olan en kolay mağlup olur. Haniya Nasrettin Hoca'nın mesailinden olarak hikâye ederler ki, bir zaman Nasrettin Efendiyi bir dehrî ile imtihana sevk etmişler. Dehrî bir elinin parmaklarını aşağıya sallandırmaktan ibaret bir işaret etmiş. Hoca dahi parmaklarını yukarıya kaldırmak suretiyle avucunu açmaktan ibaret bir cevap vermiş. Dehrî bu cevabı savab olmak üzere kabul eylemiş. Saniyen dehrî yere bir daire çizmiş. Hoca dahi dairenin kutrunu tayin edercesine ortasından bir hat çekip bu cevabı dahi dehrîye kabul ettirmiştir. Salisen dehrî koynundan bir parça peynir çıkarıp göstermiş. Hoca dahi koynundan bir hazırlop yumurta çıkarıp gösterince dehrî "Elhak güzel cevap verdi. Ne sordumsa cevaptan âciz kalmadı. Ben mağlup oldum" demiş. Sonra vaktin padişahı mı nesi ise hâsılı en büyüğü dehrî'yi çağırıp, "Sen Hoca'dan ne sordun? O sana ne cevap verdi?" diye sual eyledikte dehrî: "Efendim ben ona dedim ki gökten yağmur yağar bunun milyonlarca kataratını hesaptan âciziz. Allah'ın bu kudreti ne kudrettir, buna vâkıf mısın? O bana cevap verdi ki: O yağmur sebebiyle yerden dahi bu kadar nebat biter. Çiçeklerinin elvanını bile ta'dada iktidarın yoktur. Sonra ben ona sordum ki: Ufk-ı âlem bir daire olduğunu bilir misin? O bana cevap verdi ki: Hatta hatt-ı istivâ bu ufkun kutrudur. Nihayet ben ona dedim ki: Şu peynir süt iken bunun yağı neresindeydi, peyniri neresinde? O bana cevap verdi ki: Şu yumurta bir tavuk olacak? El-hâletü hâzihi bunun kemikleri neresinde, tüyleri neresinde?" demiş. Hâlbuki emîr-i merkum: "Dehrî sana ne dedi, sen ona ne cevap verdin?" diye Hoca Nasrettin'den sual eyledikte, Hoca birinci suali pek müstehcen bir yolda tasvir eyledikten sonra ikinci, üçüncü sualler için dahi "Efendim bana sordu ki: Şöyle bir kül poğaçası olsa ne yapardın? Ben ona dedim ki: Şöylece orta yerinden keser yarısını sana

verirdim. Sonra koynundan peyniri çıkarıp da: Bir poğaça olsa hazır şu peynir ile yerdim dedi. Ben de ona dedim ki: Pek iyi bilmişsin. Benim de yumurtam var ama, iş ekmekte. Habisin karnı aç imiş. Başka bir davası yokmuş" cevabını vermiş.

Şimdi şu bir hikâyedir. Hem de sözün doğrusunu isterseniz pek de tuhaf bir şey değildir. Lâkin pek mütenasip ve âdeta mahz-ı hakikat olduğunu da itirafa mecburuz. Anlamak anlatmakla mütenasiptir. Beyinlerindeki nispet dahi umûm-ı husus mutlaktır. Bir adam ne kadar anlatır ise, o kadar da anlamıştır. Kezalik bir adam ne kadar anlamış ise, o kadar da anlatır. Şu hâlde ve anlatmakta iki taraf dahi anlamakta bir büyük behreye malik iseler, aralarında dahi niza uzanmaz. İki çift lâkırdı ile işi bitirirler. Hatta bazı kere olur ki birisi bir şey söyler. Anlatmak ister. Ancak onun anlatabilmesinden ziyade muhatabın anlamak iktidarı olur da, anlatmak isteyenin anlatmak istediğinden ziyadesini muhatap anlar. Eğer iki taraf dahi ne anlar, ne anlatabilir takımdan iseler, mazallah!...

Hemşire Anne anlamakta, Nasuh dahi anlatmakta mütenasibü'l-iktidar oldukları zaman, hükmün neye müncer olacağını şimdi mülâhaza ediyor musunuz? Bir şeyin esası çüpçürük olduğu ve ne kadar çürük olduğu ise onu muhafaza edecek olan âkilin malûmu bulunduğu hâlde, o âkil Aristo-yı zaman olsa yine mağlup olur. Eğer mağlup olmamasını isterseniz o âkilin âkil değil belki ahmak olmasını temenni ediniz. Çünkü böyle bir mevki'de ahmak, cahil olur ise muânede yolunda başını verir de sözünden geri dönmez.

Bu muvazenenin doğruluğu Hemşire Anne üzerinde dahi meydana çıktı. Zira edeceği kadar mülâhazayı eyledikten sonra dedi ki:

Anne - Malûmunuzdur ki Monsieur Nasuh hikmetin mesâliki, kimyanın birer unsuru gibidir. Unsur-ı vahidden ibaret cisim terkib etmek olamaz. Mutlaka anasır-ı mütehalifeyi mezc etmelidir. Biz dahi bu meselede ta'yîn-i meslek etmeyelim. Bahsin mecrâ-yı tabiiyyesi hangi mesleklere uğrar ise baş vuralım.

Nasuh - Bana kalır ise unsur-ı vahidden ibaret cisim olabilir. Hatta en makbulü de odur. Mahaza bu bahiste arzu eylediği-

niz bir yolda devam edelim. İşte sözü dahi ben tekrar ediyorum: Şu ruhbaniyeti niçin ihtiyar eylediniz hemşirem.?

Anne - Buna cevaben herkes hürriyet-i şahsiyyesine malik değil midir? diye sordum.

Nasuh - Değildir hemşirem!

Anne - Neden? Bu bahis itiraz götürür mevaddan değildir. Hükema bu bahis üzerinde müttefiktirler.

Nasuh - Bir bahsin itiraz götürmemesi için hükemanın o bahis üzerinde müttefik bulunması lâzım gelmez. Eğer herkesin hürriyet-i şahsiyyesine malik olması makbul olur ise insanların bir kanun-ı dinî veya siyasî altına girip girmemekteki hürriyet ve salâhiyetleri dahi makbul olur. Şu hâlde intizam-ı âlem nereye varır?

Anne - Yok ama kanun denilen şey bir musallatın suret ve keyfiyet-i tasallutunu cebbarâne emr etmez. Tabiat-ı maslahatın mecrasını gösterir. Binaenaleyh insanların bir kanunla mukayyet olmaları tabiîdir. Şu hâle göre insan bir kanuna tabi olur ise, hürriyeti tahdit edilmiş sayılmamalıdır. Belki tabiatın kendisine vermiş olduğu hürriyetin bundan ibaret olduğunu teslim etmelidir.

Nasuh - Pek âkilâne ve âlimâne bir söz söylediniz hemşirem. Öyle ise siz bir kanuna niçin tabi olmadınız da, kâffe-i kavanînin hilâfına olarak şu ruhbaniyeti ihtiyar eylediniz? Zira hiç ümit edemem ki ruhbaniyetin şeriat-ı nasâraca meşru olduğunu bana şer'an ispat edebilesiniz.

Anne - Evet! Şer'an bir âkili ikna edecek surette ispat olunamaz. Çünkü bir kere bu hâl bid'attir. Aslında yoktu. Sonra hikmet-i nasâranın gösterdiği bir lüzum üzerine teşekkül eyledi.

Nasuh - Bu sözünüzü asla unutmayacaksınız. Zira bu söz üzerine bir hüküm bina edeceğim. Evvelâ şu suali edeyim ki, hikmet-i nasâra bu ruhbaniyete neden dolayı lüzum gösterdi?

Anne - Familya gailesi hizmet-i ilâhiyyede bihakkın iştigâle mani olur da bu mâniiyeti ber-taraf etmek için. Hatta Cenâb-ı Mesîh buyurmuştur ki bana vasıl olmak isteyenler anayı, babayı, hısım ve akrabayı, kavim ve kabileyi bütün bütün terk etmelidirler. Etmezler ise vasıl olamazlar.

Nasuh - Böyle bir hüküm usul-i diniyyedendir. Her dinde bu söz söylenir. Lâkin bunu anlamak lâzımdır. Eğer anlaşılmaz ise mazallah akıl ve hikmetin asla tecvîz etmeyeceği dalâletlere duçar olmak işten bile değildir.

Anne - Biz bu sözün hükmünü anlamamışız demek mi istiyorsunuz?

Nasuh - Evet hemşirem!

Anne - Neden?

Nasuh - Şundan ki eğer vusul için mutlaka familyayı terk etmek lâzım gelir ise, bu lüzum herkes üzerine şamil olmalıdır. Dinde bir hüküm şuna ait olup da bunun o hükümden müstesna olması caiz olamaz ve olamamak lâzım gelir. İmdi herkes vusul için familyasını terk eder ise cemiyet-i beşeriyyeye ihtilâl gelir. Medeniyet alt üst olur.

De la Chaisne - (Söze karışıp) Sizde de bu kayıt var mıdır Monsieur Nasuh?

Nasuh - Vardır Madam. Lâkin bizde hiç rahip, rahibe yoktur. Çünkü biz bu kaydı kemâyulayık anladık.

De la Chaisne - Nasıl anladınız?

Nasuh - Bu sözden maksat gönülde muhabbet-i Allah'tan başka bir şey bulunmamalıdır. Zira hakikat-i ibadet bundan ibarettir. Eğer insanda muhabbet-i Allah'a galip bir muhabbet daha olur ise, insan Allah'a galip bir Allah tanımış olur. Fakat muhabbet-i Allah'tan sonra sair şeylere de muhabbet memnu değildir. Bilhassa hısım ve akrabaya muhabbet emr olunmuştur.

De la Chaisne - Cehlimi itiraf ederim; ama bana kalır ise Luther gibi ve onun tarafdarânı gibi ulemâ-yı nasâra dahi bu bahsi sizin anladığınız vechile anlamışlardır. Yalnız Katolikler ters anlamışlar.

Anne - (Biraz hiddetle) Niçin ters anlamışlar?

De la Chaisne - Onu benden sormayınız hemşirem. Ben cehlimi itiraf ettim. İşte Monsieur Nasuh. Ondan sorunuz.

Nasuh - Evet! Ters anlamışlar hemşirem! Bir kere şeriatın ahkâmı kavaid-i küllîyeden olup da istisnası bulunmayacak ise

....

Anne - Evet! Kavaid-i küllîyedendir. Lâkin ben tecehhül edebilmek salâhiyeti elimde olduğu hâlde ondan vazgeçerek ömrümü Hazret-i Meryem'e vakfedersem kim ne diyebilir?

Nasuh - Herkes, her şey diyebilir. Ezcümle ben diyebilirim ki sizin ömrünüz yalnız size mahsus değildir. O ömürden istifadeye herkesin hakkı vardır. Herkesten bir tanesini ihtiyar ile sizin ona vakf-ı vücud etmeniz, kanun-ı tabiata muvafıktır. Yoksa Hazret-i Meryem'e değil.

Anne - Anlaşılmayacak bir söz!

Nasuh - Pekâlâ anlaşılabilir sözdür hemşirem. Bir kere de tabiatın ahkâm-ı sairesine bakalım. Allah bir gülü yaratmış. Elvan-ı gûna gûn ile tezyin etmiş. Bize de iki göz vermiş ki, elvanı görüp mahiyetlerini tayin edebilir. Ve elvandan alınacak lezzeti dimağımıza nakleder. Şimdi biz o güle bakmayacaksak Allah o gülü niçin yaratmış? Bizim gözümüzü neye halk etmiş? Abes olarak mı?

Anne - Öyle ama .....

Nasuh - Daha sözümü bitirmedim. O güle bir güzel koku vermiş ve ondan istifade için dahi bizde burun halk eylemiş. Elbette gülü koklasınlar. Burunlarıyla telezzüz eylesinler diye böyle halk etmiş. Yoksa hilkatte abes mi vardır?

De la Chaisne - O! O! O! Bu da bitti! Bu da bu kadar! Bunun alt tarafı sırf muanede kalır! Siz bir gülsünüz hemşirem. Hem de Allah'ın en güzel ve en ziyade bûy-ı vefa ile ta'tîr eylediği güllerden. Allah bu gülden bihakkın istifade edebilmek iktidâr ve istidâını da erkeklere vermiş. İstifade edecekler hemşirem! Koklayacaklar. Hatta soldurunca kadar, içini çeke çeke koklayıp şu taravetinize asla merhamet etmeyecekler. Haklarıdır. Ben bu hakkı teslim eyledim. Onların seni, beni koklamak haklarıdır. Bizim de kendimizi koklatmak hem hakkımız, hem borcumuz, hem de zevkimizdir.

Nasuh - Şer'in müsaadesi altında olmak üzere zevkimizdir.

Anne - Aman ya Rab! Ne harisâne, ne şehvetperestâne sözler! Kelâm bile mülevves olmuş, gitmiş!

De la Chaisne - Ben tabiatın delâletine tabi oluyorum hemşirem. Sizin gibi tabiatın icabını yani Cenab-ı Hakkın hükm-i

hilkatini tağyîr için birtakım teskin edici otlar isti'mal etmiyorum. Nasuh bizim aziz dostumuz. Ondan bu gibi şeyleri ketm için asla bir mecburiyet-i mahcubânemiz yoktur.

Nasuh - Ne mahcubiyetiniz olacak Madam! O edviyeyi istimal ile beraber bakalım sabahları uykudan uyandıkları gibi yataklarından hemen sıçrayıp kalkıveriyorlar mı? Yoksa iki saat yuvarlanıp, dönüp .....

De la Chaisne - Ateş-i iştihaları içinde yanıp teverrüm edenleri ne kadar istersiniz?

Anne - Bu yoldaki sözleri dinlemekten memnûum. Binâberîn azimetim için müsaadenizi rica ederim.

Nasuh - Bir büyük sualim daha vardır ki ona cevap vermeden giderseniz, sizi mağlup addederim.

Anne - Hangisi o sual?

Nasuh - Demincek unutmamanızı ihtar eylediğim şey! Demiştiniz ki ruhbaniyet hikmet-i nasâranın gösterdiği lüzum üzerine kurulmuştur.

Anne - Evet öyle demiştim.

Nasuh - Size sual ederim ki sizin, kendinizin rahibeliği ihtiyarınıza lüzum gösteren şey nedir?

De la Chaisne - O! Bunu sual ettiniz ya? Eğer Hemşire Anne bu sualinize doğru cevap vermek ister ise iş biter, gider.

Anne - Mazurum efendim, mazurum. Böyle bir bahis içinde bulunmaktan memnûum! Adiyö! Allah sizi takdis eylesin!

Hemşire Anne bu vedaı icra eyledikten sonra bir dakikacık daha tevakkuf etmeyip aldı, yürüyüverdi. O gittikten sonra De la Chaisne ile Nasuh bu bahiste biraz daha devam eylediler:

De la Chaisne - Ey Monsieur Nasuh? Bizim rahibe hakkında fikriniz nedir?

Nasuh - Hemen hiç! Hatta şüphe etmem ki rahibe cenapları sülûk eyledikleri yoldan nadim olmamış bulunsunlar! Hem de çoktan beri nadim.

De la Chaisne - Bugün sizin huzurunuzdaki aczine doğrusuya ben şaştım. O bizimle beraber bulunduğu zaman kendisinin âdeta âlem-i melekiyyette pervaz eylediğini ve bizim ise levs-i

şehvetle mülevves olduğumuzu ispatta izhar-ı acz etmezdi. Hatta ben taaddüd-i zevcât hakkındaki fikrinizi kendisine açtığım zaman "Adam sen de! Öyle bir Türk'ün lâkırdısı mı olur? Bir şey ki Hristiyanlığa mugayirdir, her hikmete, her mantıka da mugayirdir. Dört söz ile lâkırdısını ham armut gibi boğazına tıkarım" demiş idiyse de, bugün kendi lâkırdısı ham armut gibi boğazına tıkıldı da hatta taaddüd-i zevcât bahsini açmağa muktedir olamadan gitti.

Nasuh - Bari şu tarîk-i ruhbaniyyeti iltizamına lüzum gösteren hikmet ne olduğunu söylemiş olsaydı.

De la Chaisne - Onu söylemek işine gelir mi?

Nasuh - Demek ki söylenmeyecek bir şey.

De la Chaisne - Hangi rahibe kendi ruhbaniyeti sebebini söyleyebilir ki, Hemşire Anne dahi söyleyebilsin? Hangisine sorsanız "Hazret-i Meryem gönlüme ilham etti. Ömrümü ona vakfeyledim" der.

Nasuh - Ey bizim Hemşire Anne'ınki?

De la Chaisne - Hikâye edeyim de dinleyiniz:

Hemşire Anne, epeyce zengin bir familyadandır. Hem de familyanın varis-i ferîdi idi. Doksan yaşında bulunan bir dayısı vefat eylediği zaman, serveti tamamıyla kendisine kaldı. O zaman Hemşire Anne gayet serbest meşrepli, âdeta dinsiz gibi bir şey idi. Kendisiyle Paris'in esrârı âleminde bir hayli gezdik, tozduk. Derken bir herife alâka eyledi. Ona varmağa, o da kendisini almağa karar verdiler. Ancak Hemşire Anne herife varacak idiyse de herif Hemşire Anne'ı almak sevdasında olmayıp, paralarını almak hevesindeydi. Bunlar karı koca gibi yaşamağa başladılar. Ol kadar ki aralarında yalnız bir nikâh eksikti. Biz keyfiyeti kendisine ihtardan geri durmadık. "Bu herif sana ne âşık olabilir, ne de koca! Sen koca istersen daha münasipleri de bulunur. Lâkin bir kere elindeki servet gider ise o zaman hâlin yaman olur" dedik. Kim dinler, kim inanır?! Bize galebe edemedikçe "Ne yapalım? Eğer iflas edersem gider bir manastıra rahibe olurum!" derdi. Vakıa dediği gibi oldu. Herif kumarlarda birçok para kaybeyledikten ve bir hayli parayı dahi kendisi çaldıktan sonra birgün nâ-bedîd oldu. Meğer Amerika'ya firar eylemiş. Eylemiş ama yüz binlerce frangı dahi

beraber kaçırmış. Kaldı mı Hemşire Anne'ın iki eli böğürlerinde? Bakıyye-i serveti olarak elinde ne kalmış ise onu manastıra terk ederek bir de "bakir" unvanı aldı, girdi.

Nasuh - Bakir unvanı mı?

De la Chaisne - Öye ya? Henüz başından nikâh geçmemiş. Yalnız karnında birkaç şeytan bulunduğundan papaz efendiler o şeytanları çıkardılar!... Artık Hemşire Anne'ın bekaretinde bir leke kalmadı.

Nasuh - Fena değil! Demek oluyor ki bugün Hemşire Anne'a bir ikbal teveccüh edecek olsa bugün manastırdan firar eder.

De la Chaisne - Ona hiç şüphe etmeyiniz. Hatta ağzı burnuna yakın güzelce bir adam bile Hemşire Anne'ı baştan çıkarabilir.

Nasuh - Şöyle bir şey olsa vallahi pek tuhaf olurdu.

Dördüncü Bap

Nasuh Efendi Cartrisse ile olan mülâkatına Hemşire Anne ile olan mülâkatından ziyade ehemmiyet vermiş olmalıdır ki, Madame De la Chaisne ile sözü bitirerek veda edip de kapıdan çıktığı zaman Hôtel Brighton'a doğru bir nazar temdîd eyledi ve kendi kendisine "Yarın bakalım görürüz!" diye Concordia tarîkiyle ikâmetgâhına geldi.

"Yarın" denilen zamanın pek çabuk vürut edeceği derkârdır. Nasuh Efendi dahi yarını ele geçirmek hususunda teehhür etmedi. Doğruca Voltaire rıhtımı üzerine varıp orada bir kahvede kendisine muntazır bulunan Paul isminde bir delikanlıyı gördü. Aralarında teati edilen sözlere bakılır ise bu Paul, Nasuh'un ne dostu olduğu anlaşılırdı, ne de düşmanı. Bakınız ikisi arasında cereyan eden sözler nasıldır:

Nasuh - (Dalgın bir hâlde olduğu durgunluğundan anlaşılan bir tavırla) Bonjur Monsieur Paul! Beni hesabımda yanlış çıkarmadınız.

Paul - (Şüpheli bir tavırla) Bonjur Monsieur Nasuh! Dün akşam mektubunuzu aldığım zaman evvel emirde iş'arınıza kulak bile vermemek istedim.

Nasuh - Öyle olacaktı.

Paul - Sonra "dostluk, düşmanlık yarınki gün belli olacaktır" lâkırdısı beni düşündürmeye başladı. Hesap ettim ki benim sizden hiç bir korkum yoktur. "Bakalım şu adam bize ne surette isbat-ı müddeâ edecek" diye gelmeye karar verdim.

Nasuh - Pekâlâ! Öyle ise koyduğum şartı da kabul ettiniz demek.

Paul - Bana vereceğiniz paketi o zata kendi elimle takdim etmek şartı değil mi?

Nasuh - Evet! Alınız işte şu paketi (diye Paul'e bir paket verir).

Paul - (Paketi alarak) Bu bir kitaba benziyor. Bu zarfın içinde bir kitap var.

Nasuh - Ne var ise var. Lâkin emrimden bir harf dışarıya çıkarsanız mukavele bozulur. Sonra işi .....

Paul - Hiç şüphe etmeyiniz Monsieur Nasuh! Sonra işi ölüme kadar devam edecek bir düello paklar.

Nasuh - Haydi öyle ise gidelim.

Dost veyahut düşman oldukları belli olmayan bu iki adam kalktılar. Bir arabaya bindiler. Doğruca mahut De Trouville'in hanesine vardılar. Meğer Nasuh o akşam bir mektup dahi Madame de Trouville'e yazmış imiş. Onu dahi arabaya aldıktan sonra Hôtel Brighton'a gelip Cartrisse'in odasına girdiler.

Cartrisse Nasuh'un gerek kendi hâline ve gerek refiklerine istiğrab eylemişti. Mahaza yolda Messagerie vapurunun ikinci mevkiinde hâsıl olan cüz'î bir muarefenin icabından ziyade olmak üzere Cartrisse, De Trouville'e hürmet ve riayet eyledi. Nasuh güya bir tiyatroda hiç sevmediği bir oyunu gayet sıkılarak oynayan aktör gibi, sözleri hemen ağzından dökülürcesine bir suretle dereden tepeden birçok sözler açmağa başladı. Ama ne kadar da dereden tepeden ya? Meselâ Madame de Trouville'in ne kadar güzel tabiatlı, serbest mezhepli, cömert bir karı olduğunu gerek Cartrisse'e ve gerek Paul'e anlatmaktan ibaret bir söz ki, Paul "Ne iş için geldik, ne çıktı? Bu zevzek herifin rezaletini yüzüne vuracağım ama dur bakalım biraz daha sabredelim" diye içini yer bitirirdi.

Ancak Nasuh hâlâ hikâyeye hatime çekmiyor ki. Hep de bahis, o bahis. Madame de Trouville, haniya şu gemide envâ-ı rezaleti ile âlemi taciz eden Madame de Trouville'i bir hakîm-i azîm yaptı, bıraktı. Pek cesur olduğunu, söylediği lâkırdıyı beğendiği gibi söylemekten asla çekinmediğini hikâye babında sözü uzattıkça uzatır ve bu medh ü senalar ile Madame de Trouville'i münbasit ettikçe ederdi.

İş bir dereceye geldi ki artık Cartrisse'in dahi canı sıkılmağa başladı. "Nasuh aklını mı şaşırdı ki bu zırzop karıyı göklere çıkarıyor? Karı da edilen senaları hep tamamı tamamına kabul edip, kabına sığmaz oluyor" diye Nasuh'u ta'yîb ederdi. Nihayet Nasuh sözün istikametini değiştirip De Trouville'in ne kadar bîçare ve meyus olduğunu anlatmağa başladı. Bu me'yusiyet ise en büyük bir aşkın, en mukaddes bir sevdanın mahsul-i giran-kıymeti olan ciğerparesi bir kızın ne olduğunu bilememesinden ibaret idüğini hikâye eyledi.

Lâkin Nasuh'un bu hikâyesi pek mestur olduğundan ve hâlbuki ucunu gösterdiği bazı serrişteler Cartrisse'in ve hatta Paul'ün bile ziyadesiyle merakını tahrik eylediğinden, ikisi birden De Trouville'i istintaka başladılar.

De Trouville, Cartrisse'in dediği gibi artık inbisatından kabına sığmayacak bir hâlde değil mi ya? Cartrisse'in merakını ve istifsâr ve istizâhta gösterdiği tehalükü dahi bir sem'-i iğtirar ile telâkki eylediğinden, kendisini pek bîçare görmekte, Nasuh'un pek haklı olduğu mukaddimesiyle söze başladı. Dedi ki:

- Her bahtiyarlık içinde bir bîbahtlık mesturdur. Benim bugünkü hâlime bakanlar gıbta ederler. Servetim daha benim gibi on beş, yirmi Madame de Trouville'i zengin etmeye kâfidir. Karışanım yok. Herkes huzurumda takdim-i ubudiyyetle müftehirdir. Lâkin Monsieur Nasuh'un dediği gibi bir de işin iç yüzünü benden sual ediniz. Efendim ben an-asl Paris'in eski bulvarlarından birisinde bir mağazada hizmet eylerdim. Lâkin bu hizmete beni mecbur eden şey yalnız fakrım idi. Yoksa De Trouville familyasından bir kızı ancak fakr-ı küllîden maada hiçbir şey bir mağazada hizmetkâr edemez. Ana yok, baba yok. Hiçbir hısım, akraba yok. Çocukluğumda bir güzeldim bir güzeldim ki, bulvar üzerinde değil a, hemen Paris'te dahi benden güzeli yoktu. En bü-

yükten, en küçüğe kadar herkes mücerret beni görmek için dükkânımıza gelirler, alış veriş ederlerdi. Ben güzelliğimle beraber bir de hırçındım ki tarif kabul etmez. Şuh-meşrepliğim icabınca henüz on altı yaşımdayken fındıkçılık bile ederdim. Erkekler bana mağlup olmağı şeref bilirlerdi. Çoğunun kesesini boşalttım! Derken bir gün İngiliz lordlarından birisi mağazaya gelip beni gördü. Herif derhâl bana vurulmuş. Birkaç gün daha devamdan sonra bana ilân-ı aşk eyledi. Beni ol kadar sevdi ki, hatta mağazanın tamamını bilmübayaa bana terk etmeyi dahi teklif eyledi. Ben ise ahz ü i'tâdan hoşlanmayacağımı anlattım. Hâsılı efendim sözü uzatmayalım, İngiliz lordu bizi mükellef bir daireye aldı. Hizmetkârlar, filânlar hep emrime muntazır. Ben haşarı idim dedim ya? Artık size itiraf-ı günah kabilinden olarak arz edelim ki Mister Habbes ismindeki daire müdürümüzü dahi aldatmak ile eğlenmeyi kurdum. Hâlbuki benim onu aldatışım onun beni aldatışı ile tenasüp ederek ikimiz birbirimizi aldatmış veyahut ikimiz birbirimize aldanmış olduk. O zaman dahi ben gebelendim. Deli İngiliz benden doğacak çocuğunu iftihar-ı mahz olmak üzere ilân etmeye hazırlanırdı. Bir de bu aralık bir gün Mister Habbes ile beni güler oynarken bastırmasın mı? Biz bir hâldeydik ki cürmümüzü inkâra asla mecalimiz yoktu. O günden itibaren Mister Habbes hanemizden mahvoldu. Nereye gittiğini, ne olduğunu hâlâ bilmem. Fakat bizim lord bana hiçbir şey söylemedi. Ben bu affını bana olan aşkının şiddetinden bilirdim. Meğer öyle değilmiş. Karnımdaki çocuğu beklermiş. Vakit erişti. Çocuğu doğurdum. Sırtına çakı ile bir istavroz çizdi. İsmini dahi "Catherine" tesmiye eyledikten sonra "İşte iftihar-ı mahzım olarak intizar eylediğim çocuğu piçler dairesine götürmedeyim. Fakat bu çocuğun benim çocuğum olduğu meşkuk olmakla mes'ut olacağına şüphe etme. Sen ise var birkaç Mister Habbes daha bul da fiilini icra et" diye yalnız üzerimdeki elbisemle hanesinden tard eyledi.

Karı hikâyenin bu noktasına geldiği zaman Cartrisse gaşy olmak derecesinde bir teessür göstermiş idiyse de, teessürünün vechini Nasuh sual eylediği zaman "Madame de Trouville cenaplarının çocukluk belâsıyla duçar olduğu menkûbiyyete acımaktayım!" diye besbelli ki asıl vech-i teessürünü

söylememişti. Monsieur Paul ise hayretinden odanın ortasına kadar sıçradı. Karı ise bu hâlleri gördükçe cesaretini arttırdığından İngiliz lordu kendisini tard eyledikten sonra başına neler gelmiş olduğunu ve İstanbul'a gittiğini, hem de nasıl gittiğini ve orada hangi sanatla ne kadar para kazandığını anlatmağa başladı ise de, namuslu bir yerde kale alınması caiz olmayan isimler ve tabirler geldikçe onları güya üstü örtülü geçerdi.

Madame de Trouville gibi Nasuh'un âkil-i fatîn olmak üzere vasfeylediği bir karıda gördüğünüz şu hiffete taaccüp eder misiniz? Hâlbuki Nasuh o medhleri mahzâ karıyı söyletmek için irat eylemiş olduğunu anladığımız hâlde, bu taaccübe mahal kalmaz. Bir de İstanbul'da markiz valide namını almak mecburiyetiyle beraber, erbabının yüzünü kızartacak olan sanayii icrada muztar kaldığını bir muvaffakiyet-i azîme imişçesine hikâye eden bir karının, artık yüzünde hangi hicap kalır ki bir şeyden çekinebilsin? Onun için her rezaletin bir hüner olduğunu daha Messagerie vapurunda gördüğümüz ahvali bize anlatmıştır.

De Trouville hikâyesini huzzara dinlettikten ve hatta kendisini memnun edecek tahsinlere dahi mazhar olduktan sonra, Cartrisse kulaktan kulağa "Delilsiz olduğu hâlde delili muahharen tedarik etmiş olduğunuz davanın hangi dava olduğunu şimdi anladım. Delili dahi pek beğendim" sözlerini Nasuh'a ve Nasuh dahi "Öyle ise istediğim mülâkatı icra ediniz. Ben görüşmek istemem. Şu efendiyi götürünüz. Ben burada beklerim" lâkırdılarını Cartrisse'e teati eyledikten sonra Cartrisse kalktı. Paul'e dahi kalk işaretini verdi. Paul bu kıyamdan maksat ne olduğunu Nasuh'un ima ve işareti üzerine anlamış olduğundan, şu hâlde tuhafça bir oyun temaşa etmek istersek nazardikkatimizi Cartrisse ve Paul'ün arkası sıra sevk ederiz.

Bunların nereye gidecekleri daha kalktıkları zaman malûm olmuştur. Doğruca Catherine'in odasına gittiler. Hem bilâ-istîzân! Paul salon kapısından içeriye girip de o mükellef salon içindeki yine mükellef hanımın kendi grisettei olduğunu görünce ne hâle girmiş olduğunu mülâhaza buyurmakta mısınız?

Bîçare çocuğun ne hâle girmiş olduğunu daha o hâle girmeden evvel Palais Royale tiyatrosunun erbâb-ı temâşâsı scena üzerinde görmüşlerdi. Lâkin onların gördükleri şey bir taklit olduğu hâlde, bu defa Mademoiselle Catherine cenaplarının salonunda görülen suret, hakikat-i mahz idi. Hele Catherine'in hayretini hiç sormayınız. Elinden gelse kendisini pencereden aşağıya atacaktı. Paul ise Nasuh'a vermiş olduğu vaadi unutmayarak, elinde bulunan paketi "İşte kendi elimle takdim ediyorum Matmazel" diye Catherine'e sundu.

Artık ister şaşkınlığa hamlediniz, ister başka bir şeye. Catherine paketi aldığı zaman zarfını açmakta tereddüt göstermedi. Ancak içindeki kitabın üzerinde "Familyasız Bir Asilzade Grisette Komedyası" terkibini okuduğu gibi mafsallarında kuvvet kalmayarak kitabı yere ve elleri dahi iki yanlarına düşüverdi.

Oyunun şu son perdesi hemen dilsiz oyunu gibi bir surette cereyan eylemişti. Catherine bu aralık Nasuh içeriye girecek mi diye kapıdan gözlerini ayıramamakta idiyse de, birkaç dakika muntazır olduğu hâlde Nasuh'un girmediğini görünce Paul'e, "Pekâlâ Monsieur Paul! Pek güzel! Netice-i karar bunun içinde melfûf değil mi? İcabını arz ederim" diye çocuğu dışarıya gönderdi.

Paul çıktıktan sonra Catherine ile Cartrisse bilâ-şüphe bir çeyrek kadar birbirinin yüzüne bakakalmışlardı. İkisinin dahi nutku tutulmuşçasına harf-i vahid söylemeye kudretleri olmadığı hâlde, nihayet Catherine boğula boğula, yutkuna yutkuna söze başladı.

Catherine - Bana gerçekten dost olduğunu dava ettiğin Türk en sonra beni ressam çırağına da rüsva eyledi ha?

Cartrisse - Vay ressam çırağı dedikleri zat bu muymuş?

Catherine - Evet!

Cartrisse - Ben sana bir şey söyleyim mi Catherine? Hem de son lâkırdı! Ol kadar son lâkırdı ki sana müddetü'l-ömr söyleyeceğim lâkırdıların dahi sonu! Ressam çırağı Monsieur Paul bir ressam çırağı Monsieur Paul olduğu hâlde senden daha neciptir. Sen onu kendine küfüvv görememekteysen, o seni kendisine hiç küfüvv göremez. Zira sen bir mağazacı grisettein kendisini

mükellef bir daireye almış olan sevdalısı, delisi, divanesi bir İngiliz lorduna hıyaneten uşağından kazandığı çocuksun! Yok ama kıpkırmızı olma! Hem bu asıl ve nesil, hem bu kibir ve azamet bir yere sığmaz. Sana gerçekten dost olan herif, seni bu insanlığa benzemeyen hâlden çıkarıp insancasına bir maişete sevk etmeyi derûhte eyleyen zat, işte valideni buraya getirmiş. Benim odamdadır! Karıya bilâ-ihtiyar sergüzeştini hikâye ettirdi. Validen olduğuna şüphe kalmadı. İşaretlere varıncaya kadar haber veriyor. İsmini söylüyor. Ancak hâlâ sana valide olacak karı değildir. Zira İstanbul'daki kârhanesini daha dün kapatmış. Eğer Nasuh sana adavet edecek olur ise bir gün o karı marifetiyle seni gerçekten rüsva edebilir. Lâkin emeli, Monsieur Paul gibi hüsnüne, letafetine senin de söz bulamadığın ve yalnız kibrine yedirip de koca sıfatıyla şu daireye kabul edemediğin bir namuslu çocuğu sana koca, kul köle etmektir. Senin huzurunda şehvetperestâne müdahaneleri kabul etmeyip de, şu biraderâne muamelesinden dolayı Nasuh'a hem teşekkür, hem de şimdiye kadar ettiğin hakaretlerden istifa eylemezsen, o hâlde cibilletin hâlâ bir veled-i zina cibilleti olduğunu ikrar ve ispat etmiş olursun. Yok süprüntülükte gül biter hükmünü göstermek istersen dediğimi yaparsın ki, bu sır dahi Nasuh ile bizim aramızda kalır. Kimse vâkıf olmaz. Yine sen bilirsin kuzum.

Cartrisse şu lâkırdıyı dahi bitirdikten sonra Catherine bir on dakika kadar daha düşündü. Bukalemun gibi renkten renge girdi. Baygınlık hâlleri de gösterdi. Ancak hiçbir şeyin faydası olamayacağını güzelce fehm eylediği cihetle Nasuh'u çağırmağı Cartrisse'e teklif eyledi.

Bu hâlde Nasuh'un ne tavırla salona girmiş olduğu dikkat edilecek bir şeydir. Öyle bir tavırla girmişti ki ilk günü vapurda Catherine'e gösterdiği tevazu'la bunun arasında hiçbir fark yoktur. Catherine'in ilk vaz'ıyla bugünkü vaz'ı arasında ise bir büyük fark vardı. Çünkü vapurda ilk defa olarak görüştükleri zaman yalnız bir ufarak baş eğmekten ibaret bir resm-i nezaket göstermiş olduğu hâlde, bugün Nasuh'un önünde iki diz üzerine gelmeye davranmıştı. Nasuh bin estağfurullahlar ile karıyı kaldırdı. Ve "Hususiyet-i ahvalinizi ilk anladığım gün sizin gibi kimsesizliği yüzünün karası olan bir genç ve güzel karıyı familya sahibi etmek hevesi yüreğimde doğmuştu. Şimdiye

kadar bu dünya üzerinde yalnız kupkuru bir Catherine namıyla yaşadıktan sonra badema Monsieur Paul'ün pek namuslu familyası ismiyle yad olunabilirsiniz efendim. Size teklif eylediği şeref-i namusu dahi hakaret addederek kabul etmemek elinizdedir. Ancak böyle bir kocayı, benim gibi bir kardeşi kabul ederseniz, biz dahi sizin gibi bir zevce ve hemşireyi kabulü kendimize şeref biliriz" sözlerini asla telâş ve teessür alâyimi göstermeden irat eyledi.

Hâlbuki Catherine daha Nasuh'un lâkırdısını itmam etmesini de beklemeyip kitap paketine leff edilmiş olan bir nikâh senedini imza ve Nasuh'a takdim ile "sair muamele-i şer'iyyesi için dahi emrinize muntazırım kardeşim!" dedi.

Bu "kardeşim" sözü pek tatlı bir söz olacağı şüphesizdir. Hele Nasuh bundan bir dereceye kadar memnuniyet gösterdi ki, artık karşısındaki mütekebbir ve müteazzım karıyı kendi emrine boyun eğmiş ve mutî hemşireden başka bir şey göremediğinden, sağ kolunu karının omuzundan dolayıp alnından bir bûse-i uhuvvet aldı.

Öte taraftaki salonda bu kadar büyük bir oyun oynanmış olmasından haberi bile olmayan De Trouville, müddet-i gaybubeti biraz uzamış olan Nasuh'u aramak ve yanında bulunan Monsieur Paul'e sormakta olsun, Catherine'in salonundan çıkmış ve henüz Cartrisse'in dairesine girmeyip koridor üzerine kadar gelmiş olan Nasuh Cartrisse'le şu sözleri teâtî etmekte bulunmuş idi:

Nasuh - Ey Asilzade Grisette'in kâmil kâhya kadını? Bûse-i zaferi hak edebildim ya? Çünkü işte Catherine'i ayaklarımda gördünüz.

Cartrisse - Gördüm ama sizin için değil.

Nasuh - Ne âlâ kendi kendinizi dama düşürdünüz. Ben de bûse-i zaferi kendim için kazanmamış olayım.

Cartrisse - (Biraz şaşırarak) Ya kimin için kazanmış olacaksınız?

Nasuh - Geldiği zaman görürsünüz.

Tamam bu sözler teâtî olunmuş ve ihtimal ki Nasuh henüz bitirememiş olduğu esnada artık Nasuh'un gecikmesi üzerine merakı arttırmış olan De Trouville cenapları, odadan dışarıya fır-

layıp Nasuh ile Cartrisse'i başbaşa görünce cibillet-i malûmesi hasebiyle başka bir sûret-i mülâtefe bulamayarak:

De Trouville - Vay! Koridor muhabbeti ha? Fena değildir. Tatlıdır. Keşke rahatınızı bozmamış olaydım.

Cartrisse - (Bilâ-fütur) Evet Madam! Ne çare? Alâka bu! Keşke sizin Zekâ Bey burada olaydı da, siz dahi .....

De Trouville - Bırakınız şu bîvefayı!

Paul ve Nasuh ve Cartrisse ve De Trouville'den ibaret olan evvelki dörtler, Cartrisse'in odasında yine akd-i bezm-i müşafehe eylediler. Güya içeriki odada hiçbir şey olmamış gibi beş on lâkırdı daha söyledikten yani De Trouville huzurunda mesele-i cariyeden asla renk kapılacak hâl bırakılmadıktan sonra, misafirler hane sahibini veda ederek çıktılar, gittiler.

Beşinci Bap

Her yerde denildiği gibi hikâye okumaktan bir maksat dahi nev-i beşerin etvâr-ı gûna gûnu nazar-ı muhakemede cem ederek kendi insaniyetimiz için en beğendiğimiz bir çığırı açmak ise, yukarıki babın nihayetinde hatimesini çekmiş olduğumuz "Asilzade Grisette" nâm-ı diğer "merdüm-giriz Catherine" meselesinde bizzat Catherine hakkında şu birkaç sözden ibaret olan muhakemeciğimizi çok görmezsiniz.

Messagerie Impériale vapurunda Catherine'in gerek Cartrisse ve gerek Nasuh ile ettiği mükâlemelerinde nümunesini görmüş olduğunuz fetanet ve zekâ ve nezaket ve hüsn-i eda söz götürmeyecek derecede olup, kendisinin dahi dediği gibi biraz hodbinliği vardı ise de, herkesin bir veya birkaç kusuru olabileceği itibariyle bu kadar hasenatı cami olan bir karıda, biraz da hodbinlik bulunur ise ta'yîb olunamayacağı derkâr idi.

Burada sizin o zaman hâsıl etmiş olduğunuz fikri tasvir eyledik. Asilzade Grisette oyunu meydana çıktıktan sonra ise Catherine hakkında hâsıl olan ilk fikrin biraz tadil edilmiş olacağı dahi şüphesizdir. O hâlde Catherine'in hodbinliği affedilemeyecek dereceye varan bir kibir ve azametten ibaret olduğu görülmüştü. Grisette sıfatıyla icrâ-yı merama ibtidar etmesini biz Catherine için pek de affolunamayacak kusurlardan

görmeyiz. Çünkü bu kusurun validi dahi, o bihakkın affolunamayacak olan kibir ve azamettir.

Catherine'in bir familya ismi taşımadığı malûmunuzdur. Vakıa bu nispetsizliğiyle beraber mücerret serveti için kendisine tâlip çıkanlar eksik olmamış ise de, Catherine muttasıf olduğu zekâ ve irfanıyla Paris âdet ve ahlâkınca kendisi bir kocaya yüz karası olacağı derkâr iken, yine kendisini tezevvüce rağbet edenlerin servet için, namus sarf eden denîlerden başka hiçbir şey olamayacağını kestirmiş ve binaenaleyh bu kabil zevatla tezevvüç etmemeyi kat'iyen kararlaştırmıştır. Bu karar pek beca değil midir? Şimdi teehhül etmeyeceğini kat'iyen kararlaştırmış olan Catherine gibi bir karı kibar meclislerinde muamele-i lâübaliyâne ve harekat-ı zarifâneye dökülür ise, bu hareket verdiği karar ile mütenasip düşer mi? Zira muamele-i lâübaliyâne harekat-ı zarifânenin neticesi bir heveskârın meylini celp ve bundan dahi bir aşk ve sevda tevellüt eyler. Catherine teehhül etmeyecektir ki tevellüt eden aşk ve sevda yüz ağartacak ve insanı takdis edecek bir şey olsun. Böyle olmayınca yüz kızartacak ve hatta karartacak insanı telvîs ve rüsva edecek aşklardan olacağı da malûm. Şu hâlde Catherine ne yapar? Kendisiyle hemhâl olabilecek bir adam bulup da onunla tezevvüce kibri!.... azameti ..... mani ki bu seyyieler hulkî ve tabiî oldukları için kendisini mazur gösterebilirler. Nihayetü'l-emr işte öyle bir bîçare Monsieur Paul bulur onunla kendisini tanıtmadan ve gayet sırren meramını icraya varır.

Elhâsıl Catherine'de beğenmediğiniz ne var ise ancak kendisini kendi mahiyeti vechile görmek istememesi yani teazzumu olduğundan, nazar-ı tedkiki bu noktaya hasr edelim.

İnsan niçin mütekebbir ve müteazzim olur?

Yukarıda dedik ki bu hâl hulkî ve cibillidir. Fakat emelimiz hilkat ve cibilletin bu hükmünde olan hikmeti sormaktır.

Bize kalır ise bir hakîmin dediği gibi, her hakikatin hududunu bihakkın henüz tayin edememişse bile bir gün gelip de edeceği me'mûl ve muntazır bulunan tıp, bu hakikati dahi meydana çıkarmakta izhar-ı acz etmez.

Tıp bir tevârüs kaide-i tabiiyyesi gösterir ve bu tevârüs kaidesi üzerine birtakım hastalıklar zikreder meselâ verem gibi,

vesaire gibi emraz-ı mütenevviaya "emraz-ı mütevârise" ismini vererek emraz-ı mezkure valideynden evlâda intikal eylediğini ispat eder. Hatta agreb-i garaib olmak üzere bu tevârüsün bazı kere sekip atladığını da gösterir. Meselâ bir babada bir maraz-ı mütevâris olur oğluna intikal etmez de hafidine intikal eder olduğunu ispat eyler. Şu mes'ele-i tıbbîyeyi bast ve temhid eyledikten sonra bir de şu surete intikal edelim:

Tıp "usul-i tedavi-i cism ü ten" olunur ise hikmet dahi "usul-i tedavi-i ruh" olamaz mı?

Olamaz değil. Öyledir. Bir tabip insanın emraz-ı cismaniyyesini teşhis ve tedavi eden doktor (yani müntehâ) ise, bir hakîm dahi insanın emraz-ı ruhaniyyesini teşhis ve tedavi eden doktordur. Şu hâlde insanda "emraz-ı mütevârise-i cismaniyye" olabileceği gibi, "emraz-ı mütevârise-i ruhaniyye" dahi olduğunu kabul sırası gelmiştir. Zira ruhun cisimden, cismin ruhtan tecerrüdü farz olunur ise insanın hayat-ı maddiyyesinin müntehasında farz olunabilip, insan sağ olmak için bunların birbirinden asla ayrılamamaları lâzım gelir. Madem ki hilkat bu suretle mümtezicdir, elbette hilkatin mukteziyatı dahi mümtezic olmak lâzım gelir.

Görüyor musunuz Catherine'in böyle kendisini bîzar edecek mertebedeki azameti nereden geliyor? Haniya Nasuh'un mücerret söyletmek için önüne düşmesi üzerine gençlikte ne kadar hırçın, nasıl herkesi aldatmakla mütelezziz, sevdalısına ne yolda hıyanetle mahcup olduğunu hikâyeden çekinmeyen De Trouville yok mu? Kırk yaşından sonra ne hâlde bulunduğunu dahi vapurda gördünüz? Böyle bir karı ile İngiliz olduktan sonra mutlaka hodbin, behemehâl mütekebbir, elbette divane olacağı müsellem bulunan bir babadan doğan bir kızın dahi Catherine'den başka hiçbir şey olamayacağı burada "tıbb-ı ruhanî" diye tabir edeceğimiz fen nazarında pek mütenasip ve pek muvafıktır.

Erbâb-ı ukûle malûm olduğu vechile fenler ve ameller birbirini teselsül ederek gider. Hesabın hendeseye, hendesenin heyʼete ve ilm-i cerre teselsülü gibi. Hatta teselsül bir encama reside olamadığı gibi, ilmin dahi bir encama reside olamaması burada nazar-ı kabul ile görülecek nukat-ı müteayyinedendir. Fenler böyle teselsül eyledikleri gibi aralarında bir de münasebet-i tâmme vardır. Meselâ hesapta "iki sekiz, on altıya ve dört kere

dört, on altıya müsavidir. Öyle ise bu adetlerin cümlesi birbirine müsavidir" denildiği gibi hendesede dahi "şu hat, şu hatta muvazi ve bu üçüncü hat da o ikinci hatta muvazidir. Öyle ise bunların cümlesi birbirine muvazidir" denilir. Mantık dahi böyle söyler.

İmdi ilimler arasında şu münasebet dahi mevcut olduğu hâlde, acaba tezevvüc edeceği karının kendisiyle küfüvv olmasını emr eden ilm-i din ile şu tıbb-ı ruhanî dediğimiz ilmin arasında da bir münasebet bulamaz mıyız?

Bulamamak şöyle dursun temhid eylediğimiz mukaddemât üzerine o münasebet bi-zâtihen meydana çıkar. Elbette küfüvv aramak lâzımdır. Lâkin yalnız malca değil, yalnız hasbîce de değil, ahlâkça da küfüvv olmasını aramak lâzımdır. Zira madem ki evlâda emraz ve hatta sima bile tevârüs etmektedir. Ahlâkın dahi tevârüs edeceğine hiç şüphe etmemelidir. Madem ki beşeriyetin cümle-i garaibinden olmak üzere herkes kendi ahlâkını beğenmektedir, öyle ise evlâdını kendi ahlâkı gibi sevmesi için bir babanın yine kendi ahlâkında evlâd tevlîdi lâzım gelir. Bunun için ise karının hilkaten dahi kendisiyle küfüvv olması lâzım gelir.

Ama insan pek hakîm imiş kendi ahlâkında olan noksanı takdir eylemiş imiş de, evlâdının kendisi gibi olmayıp kendi noksanından musahhah olmasını arzu eylemiş imiş. Bu hâlde o zat emeline nail olabilir. Bir zenci ile bir beyazdan kahve renginde çocuk tevellüt eylediği gibi, bir hırçın ile bir hilm-i himârî erbabından dahi hilm-i mutavassıt sahibi bir çocuk tevellüt edebileceği o hikmetin hesabına tevafuk eder. Mucibince hareket dahi eyler. Tevârüs-i ruhanî hakkında buraya kadar size söylediğimiz söz eğerçi söz olmak üzere yenice söylenmiş bir şey addolunabilir ise de, hakikat olmak üzere pek eski, âdeta ibtida-yı hilkat kadar eskidir. Binaenaleyh ahlâklarını tanıdığınız ana ile babaların çocuklarını da nazar-ı imtihandan geçirirseniz, sizi epeyce eğlendirecek ve burada söylemiş olduğumuz sözlerin sıhhatini nazarınızda ispat edecek dakîkelere vasıl olursunuz.

Henüz irae ve ihtar etmemiş olduğumuz yalnız bir cihet kaldı ki o da, Nasuh'un Catherine mukabilinde olan hareketidir.

Acaba Nasuh Catherine için bir tabib-i ruhanî olabildi mi?

İlk nazarda bu hükm-i ber-aks olarak verilmek ihtimalden baîd değildir. Zira Nasuh'un sûret-i hareketi âdeta Catherine'i terzîl edercesineydi. Ancak meselenin umkuna doğru ta'mîk-i fikr edilince Nasuh bu tedavi emrinde pek hâzık bir tabip gibi hareket eyledi.

Bir tabip görürsünüz ki hâl-i za'f ve nâtuvânîde bulunan hastasına hâlâ perhiz emr eder. Kan alır. Hukne verir. Bunlar ise sûret-i zahirede hastanın za'fını arttıracağı cihetle gayr-i muvafık ve muzır görünür. Ancak hasta bürû-i tâmmı bunlar ile bulur. Tabib-i ruhanî sıfatında bulunan bizim Nasuh dahi ayniyle böyle hareket eyledi. Catherine'de olan kibir ve gurur hastalığını kırmağa lüzum gördü de böyle yaptı.

Ama kırabildiğine emniyet-i tâmmeniz olacak mı? Sizi bilmeyiz. Biz kendimizde bu emniyeti görememekteyiz. Şu kadar var ki maksat Catherine'i kimsesizlik, yalnızlık âleminden çıkarıp familya sahibi etmekti. Buna ise gurur mani oluyordu. O mani kırıldı. Demek oluyor ki maksat hâsıl oldu. Bundan sonra Catherine'in kibir ve gururu devam etmesinde bir mahzur kalmayacak ki, hatta bu hastalıkların mahvına çalışmak gibi bir muhal ile iştigale lüzum kalsın.

Altıncı Bap

Cartrisse'in odasından çıktıktan sonra Nasuh'u bir baş hanesine giderek Gardiyanski'yi aramıştır mı zannedersiniz? Hikâyemizin yukarıdan beri gelişi bunu icap eder ise de, bu gibi zanlarda acele etmek iyi değildir. Ezcümle insanın intizar-gerdesi olan şeyin teehhürü can sıkacağı için iyi değildir.

Nasuh De Trouville'i tâ hanesine kadar götürüp bıraktıktan sonra Paul ile şu iki çift lâkırdıyı etti:

Nasuh - Ey Monsieur Paul gerek senin, gerek Catherine'in dostu olduğum sabit oldu mu?

Paul - Bu lütfuna kıyametin son gününe kadar teşekkürde devam edeceğim.

Nasuh - Bundan sonra samimi dost olacağız öyle değil mi?

Paul - Evet!

Nasuh - Artık sen de benim canıma kıymayacaksın, Catherine de bu bapta sana emir vermeyecek ha?

Paul - Asla!

Nasuh - İşte senedin elinde! Nikâhın merasim-i sairesini icra edersiniz. Artık beni kendi işime terk et. Gideyim. Asilzade Grisette oyununun son beyannamesini dahi ilân edeyim.

Paul - Vay! Asilzade Grisette oyununu yapan sen misin?

Nasuh - Bilmiyor muydun?

Paul - Vallahi bilmiyordum. (Düşünmeye başlar.) Aman! Bu oyun bizim oyun ha! Âdeta oyundaki Paul bizzat benim!

Nasuh - Şimdiye kadar kendini tanıyamamıştın demek! Ama zararı yoktur. Zira kendisini tanıyabilmek sana bana değil, en büyük adamlara dahi pek güç müyesser olabilir kemallerdendir. Bonjur dostum. Belki bu akşam görüşebiliriz.

Paul - Adiyö azizim!

Paul ile bu suretle ayrılıp da yalnız kaldıktan sonra Nasuh tâ Figaro idarehanesine kadar gidip bir saat sonra Paris'te Figaro'nun şu ilâvesi neşrolundu:

"Figaro'nun İlâvesi"

Asilzade Grisette Meselesinin

Neticesi

Bugün şu ilâveyi neşretmekle gazetemiz hem müftehir, hem de mütekedderdir. Müftehirdir. Çünkü Asilzade Grisette meselesinde erbâb-ı mütalâaya hüsn-i hizmetini lehülhamd güzel bir encama isal eyledi. Mütekedderdir. Zira erbâb-ı mütalâanın ziyadesiyle telezzüz eyledikleri eğlenceli ve tatlı mesele bitti.

Şöyle ki:

Mahut Deli Herif, Asilzade Grisette'in asl ve neslini bildiği hâlde mücerret validesinin kendisine valide olmağa lâyık bir karı olmadığı için meydana koymaması, kendisini düşman zanneden Grisette için büyük dostluk olduğunu ilân eylemiştik. Deli Herif bu sırrı yine ortaya koymayacaktı. Ancak Grisette'in sevgilisi olan Monsieur Paul ile ne hasmâneye, ne de dostâneye benzemeyen muamelesi pek karışık bir hâle geldiği, yani artık bu meseleye hitam vermeye lüzum-ı sahih görüldüğü cihetle

mahut valideyi Grisette'in kâhyası sıfatında gösterilen kâmil kadına götürmüş ve her tarafça meçhul olan sırrı karının kendisine hikâye ettirerek hele âşık Monsieur Paul'ü âşıka Grisette'e takdimin dahi yolunu bulmuş olmakla familyasız Asilzade Grisette, artık bir familya sahibi olmağa ve zaten dava etmediği hâlde her oyunda mücaz olan mübalâğalardan olmak üzere muharrir tarafından rivayet olunan asilzadelikten dahi vazgeçmeye teehhül suretiyle, Grisette maişetini de terke razı olmuştur. Figaro gazetesinin bu meselede kendi fikrini arz etmesine müsaade buyurulur ise der ki:

Keşke her komedyanın encamı böyle bir familya teşkiline müncer olsa! Hayfa ki mevcut oyunlarımız ev yapmağa hizmet etmeyip ekseriyetle ev yıkmağa hizmet ederler. Zira oyuna karıştırdıkları entrikalar hemen alelumum bir kocayı aldatmaktan başka bir şey değildir.

Vakıa tiyatro saha-i temaşasında aldanmış bir kocanın sergüzeşt-i ahvaline bir perde çekmek ile hitam verilir ise de, aldanmış bir kocanın netice-i ahvali hakikatte bu perdenin inmesiyle hitam bulmaz. Uyuyan elbet bir gün uyanır. Aldanan elbet bir zaman aldatır ve o hâlde aldatmış sıfatında görülen karıdan ziyade aldanmış kimse olamaz.

*

* *

İşte Nasuh Efendi Gardiyanski'yi aramağa gitti ama Figaro'nun şu ilâvesi neşrolunduktan sonra gitti.

Hem de koca Lehliyi odasında buldu.

Dedi ki:

Nasuh - Ey dostum! Bugün şu sizin meseleye de bir hatime çekelim mi?

Gardiyanski - Cartrisse meselesi değil mi?

Nasuh - Evet!

Gardiyanski - Canım Monsieur Nasuh! Bir lâkırdı söylersiniz ki insanın inanamayacağı gelir.

Nasuh - Neden inanamayacağı gelir?

Gardiyanski - Ya biz meseleye başladık mı ki bugün hatimesini de çekelim?

Ortada dönen işlerde Gardiyanski'nin vukuf ve malûmatı hemen hiç yok denilecek kadar az olduğundan, Nasuh'un daha yolda gelirken başlamış olduğu bir meseleye yani bûse-i zafer meselesine bugün hitam vereceğini tayin edememişti. Paris'i velvelede bırakan bu koca oyuna vakıa Gardiyanski dahi girmişti. Ancak yalnız Monsieur Paul, Catherine'in iğfaliyle Nasuh'un canına kastetmeye kalkıştığı zaman Nasuh'a muhafızlık suretiyle girip bu muhafazanın vech ve keyfiyetini de öğrenmeye bir mecburiyet görmemişti.

Kahramanlığa yakışan da bu değil midir? Bir kahramanı can pazarına davet ederler ise göstereceği icabet, düğüne davet olunanların gösterecekleri icabete de benzemez. Düğün med'uvvü hiç olmaz ise, düğün kimin düğünü olduğunu, düğünde kimler bulunacağını sorar anlar. Bir kahraman ise can pazarındaki ahz ü i'tânın sûret-i cereyanını bile düşünmez. Hele bir Lehli kahramanı olursa! Bahusus Nasuh ile Gardiyanski gibi birbirini bir menfaat-i zatiyye yolunda değil, sırf merdâne sevenler olursa!

Mahaza Nasuh "Asilzade Grisette" oyununun bu şubesine dahi bir şive-i lâtif katmak için Gardiyanski'yi yine esrardan haberdar etmedi. Yazı levazımının bulunduğu masa başına geçip iki mektup yazdı. Bunları da Gardiyanski'ye okumadı. Yalnız "Bu mektupların birisi Cartrisse'edir. İşte üzerini yazdım. Birisi de sizedir. Onun da üzerini yazdım. Sizin mektupta Cartrisse huzurundaki sûret-i hareketinize dair talimat-ı lâzıme derc olunmuştur. Ama tâ Cartrisse'in huzuruna varmayınca açmayacaksınız. Orada açacaksınız. Bunu yaparsanız, matlub bugün hâsıl olur. Bu harekette kusur ederseniz mahrum kalırsınız ki, o hâlde dahi kabahati kendinize bulup beni mazur görürsünüz" diye eline verdi.

Gardiyanski - (Mektupları alarak) Dediğiniz gibi hareket edersem iş bitecek ha?

Nasuh - Evet!

Gardiyanski - Yalnız bu mektuplarla ha?

Nasuh - Evet!

Gardiyanski - Hemen gideyim mi?

Nasuh - Bir dakika fevt etmemeli!

Gardiyanski - Vallahi sihirbazsınız Monsieur Nasuh! Eğer böyle iki varakpare benim muhal gördüğüm işi hâsıl ederler ise size sihirbaz derim.

Nasuh - Haydi bakalım. Allah tevfîk versin. İki gündür kalem batırmadım. Bari ben de birkaç satır yazayım da beş on para kazanayım!

Bu kadar kuvvet üzerine Gardiyanski artık dakika fevt eder mi? Vakit akşama takarrüp eylemiş olduğu hâlde hemen kalktı. Bir arabaya bindiği gibi soluğu Hôtel Brighton'da aldı.

Ancak Cartrisse'in huzuruna girdiği zaman tavrında ol kadar büyük ve bâhir alâmet-i fevz ü zafer yoktu. Beynelhavf ve'r-rica olan tavrı ise Cartrisse'in nazarıdikkatine çarpamazdı. Zira Cartrisse Nasuh'un gittiği saatten beri zamanını Catherine ile yine o günkü mesele üzerinde imrar etmişti. Binaenaleyh Gardiyanski'yi her zamanki hâliyle kabul edip bir de mektubunu açarak okuyunca, karı birdenbire şap kesildi.

Sûret-i mektup şudur:

"Aziz ve muhterem Cartrisse!

Catherine'i kendimden başka birisi için mağlup eyledim ise bûse-i zafere dahi kendimden başka birisi için istihkak kazanmış oldum. O zat ise her hâlini benimle beraber tedkik eylemiş olduğunuz Lehli general Gardiyanski hazretleridir!

Ancak vapurdaki mukavele hâlâ hatırınızda olmalıdır. Zira tekrar tekrar te'kid ve takviye eylemiştik ki, bûse-i zaferi istediğim gibi alacağım. Bu hak ayniyle vekilime intikal edeceği şüphesizdir.

Vekilim bûse-i zaferi öyle her buse iktitaf edenlerin sûret-i ahzi vechile almak istemiyor. Hak kendi yedinde değil mi? İstediği gibi alacak değil mi? Öyle ise sizi, gelinlere mahsus olan beyaz ruba ile kiliseye götürüp ikinizce dahi mukaddes olması lâzım gelen Katolik ayiniyle bûse-i zaferi takdis eyledikten sonra "balayı" denilen ve gerçekten bal kadar tatlı olan ayın ilk günü enine boyuna kemal-i heves ve perestişle almak istiyor. Buna bir kere itiraza hakkınız yoktur. Çünkü tekrar edeyim ki bûse-i zaferin nasıl arzu olunur ise öyle alınmasına söz vermişsi-

nizdir. Saniyen kemal-i şan ve şerefle müşârûn bilbenân olup bilhassa teveccüh-i iltifatınızla müftehir bulunan bir generali, elbette kendinize lâyık göreceğinizde şüphe etmem!"

Cartrisse bu mektubu okuyunca şap kesilmiş olduğunu haber verdik. Ya Gardiyanski kendi mektubunu okuyunca ne olduğunu sormuyor musunuz? O zavallı alık gibi bir hâle gelmişti. Çünkü mektubunda "Sizin Cartrisse'ten bir buse almağa hakkınız vardır. Hem de buseyi istediğiniz gibi alabilirsiniz. Ama nasıl isterseniz öyle! Bir karıdan kaç türlü buse alınabileceğini elbet bilirsiniz!.. Hakkınız ise ol kadar kuvvetlidir ki hemen şimdi Cartrisse ile sarmaş dolaş olsanız itiraza mümanaata hiç salâhiyeti yoktur. Şu talimat üzerine daha ne yolda hareket edeceğinizi de bildirmeye hâl müsait değildir. Mes'ut olunuz kardeşim!" ibaresi yazılmıştı. Hâlâ âşk ve şevkinden bir kelimecik bile çıtlatmamış olduğu karıya Gardiyanski nasıl olur da hemen sarılıverir?

Şimdi şu anda iki zatı kapı aralığından temaşa etmiş olsaydınız, kahkahalarla gülecek bir komedya görürdünüz. Zira birbirinin yüzüne baktıkları esnada çehreleri yekdiğerine "Ey! Ne dersin? Bu nasıl iş? Bu işin neticesi neye müncer olacak?" manasını ifham eyledikleri hâlde güya mermerden mamul birer statue imişçesine ikisinin dahi vücutlarında hiç bir hareket görülemezdi. Nihayet Rusya ordularına göğüs verdiği zaman şecaatini asla kaybetmemiş olduğu hâlde bu gönül kavgasında olanca cesaretini kaybetmiş bulunan general, bakıyye-i cesaretini toplayarak dedi ki:

Gardiyanski - Madam Cartrisse! Görüyorum ki ikimizde de bahse iktidar yoktur. Yalnız şunu arz edeyim ki bu oyunda şu mektupta münderic olandan ve bir de sizin heves-i izdivacınızdan başka hiçbir bildiğim, duyduğum yoktur. (Diye mektubu karıya verdi.)

Cartrisse - Öyle ise siz de şunu okuyunuz. Zira bu işte bana dahi ilk haberi veren bu mektuptur.

İkisi de birbirinin mektubunu okuduktan sonra Cartrisse şöyle bir söz söylemesin mi?

Cartrisse - Ey Gardiyanski! Sen beni cidden sevmekte mi idin?

Gardiyanski - Pek cidden efendim. Hâlâ da sevmekteydim. Eğer siz dahi .....

Cartrisse - Bu heves bende dahi birkaç aydan beri vardı. Ancak senin rağbetine mazhar olamaz isem, mahcup olurum diye korkmaktaydım.

Gardiyanski - Öyle ise .....

Cartrisse - Öyle ise .....

Nikâh yalnız kilisede kıyılmaz ya? Yürek sahipleri kendi nikâhlarını kendi gönüllerinde de kıyarlar. Papazın bahşişini vermek için ise her zaman olabilir.

Her âşık ve âşıkanın muvasalatı akabinde bir hasbihâl hemen zaruriyattandır. Hele bizim Monsieur Gardiyanski ile Madame Gardiyanski (Çünkü artık öyle demek oldu) gibi derunlarında olan hissi yekdiğerine tâ saat-i visâle kadar teati etmemiş bulunan âşık ve âşıka hasbihâli, daha başka bir surette cereyan etmek tabiîdir. Binaenaleyh bu hasbihâli aynen kaydetmek lâzım gelir idiyse de, mesele zaten erbâb-ı mütâlâanın malûmu olduğundan, hasbihâlin kaydıyla kariin-i kirâma yeni bir malûmat vermemiş olacağımız mülâhazası, bize bu lüzumu inkâr ettirdi. Yalnız şu kadarını haber verelim ki işin içinde Nasuh'un ustalığı olmasaydı, bu işin vücuda gelebileceği mümkün olmayacağını karı koca birbirine temin eyledikleri zaman, Cartrisse "Nasuh'un hareketlerine şaşmamak mümkün değildir. Âdeta levha-i kaderi okuyup da teşebbüs edeceği işleri ona göre idare ediyor diyeceğim geliyor" demiş ve buna mukabil Gardiyanski "Onu bilmem! Ama bu çocuğun deruhte eylediği işlerde saniyeler saat kadar büyüyüp kilometreler milimetre kadar küçülüyor. Santimlerin kıymeti liralar kadar büyüyüp muhallerin kuvveti, sühuletler kadar küçülüyor. Zira on saatte yalnız hikâye edilemeyecek olan bir işi on saniyede vücuda getiriyor. Haberi ancak isal edilebilecek olan bir mahalle icraatını gönderiyor. Milyonlarla vücuda gelemeyecek işleri bedava vücuda getiriyor. Muhal ve müşküller kendisine gerden-dade-i itaat oluyor" suretiyle mukabelede bulunmuştur.

Vakıa biraz mübalâğalıca sözdür ama, hakikat dahi bundan pek de uzakta değildir.

Cartrisse'in izdivacını Catherine nasıl telâkki eyledi diye mi sual eylediniz?

Hâlbuki Cartrisse'in keyfiyeti Catherine'e nasıl arz eylediği dahi bilinecek mevaddan değil midir?

Ba'de'l-münâkehe (hem de mana-yı ıstılâhiyyesince değil manâ-yı lügâvîsince ba'de'l-münâkehe) hasbihâle dahi hitam verdikten sonra Cartrisse hâl-i mes'udiyetine çehresince bin alâmet şehadet eylediği hâlde kalkıp Gardiyanski'yi dahi koluna takarak Catherine'in odasına gitti.

Catherine - (Generali hüsn-i istikbalde kusur etmeyerek) Vay! Monsieur Gardiyanski gelmiş ha? Teşerrüf eyledik!

Cartrisse - Yalnız Monsieur Gardiyanski değil!

Catherine - Ya?

Cartrisse - Kocam da .....

Catherine - (İstiğrabla) Kocan da mı geldi?

Cartrisse - Evet!

Catherine - Aklını bozdun mu Cartrisse?

Cartrisse - Ben Cartrisse değilim. Ben Madame Gardiyanski'yim.

Catherine - Sen çıldırmamış isen ben çıldıracağım!

Gardiyanski - Hayır efendim! Bunda çıldıracak bir kimse var ise o da benim! Mes'udiyet-i hâlime sevinmekten çıldıracağım. Zira....

Catherine - Zira?

Cartrisse - Zira izdivaç eyledik. Benim de sevincim nihayetsiz ise de hamdolsun ne çıldırdım, ne de çıldıracağım.

Catherine - Masal mı söylüyorsunuz Allah'ı severseniz?

Cartrisse - Hakikat arz ediyoruz.

Gardiyanski - Mahz-ı hakikat efendim.

Catherine - Vallahi inanmam! Böyle divanelik mi olur? Bundan bir saat mukaddem hiç kimsenin haberi yok iken ....

Gardiyanski - Hatta bizim bile haberimiz yok iken!

Catherine - Ey! Gökten bir nida geldi de mi sizi tezevvüç eyledi?

Cartrisse - Hemen de onun gibi bir şey!

Diye Nasuh'un mektuplarını gösterdikten sonra mahut bûse-i zafer meselesini dahi baştan başa anlattı. Catherine hikâyeyi ol kadar hayret, o derece istiğrabla dinlerdi ki tarif kabul etmez. Hikâyenin hitamında "Nasuh'un iktidarı kudretullah'tan bir cüz'ü olduğuna inanmayan hata edecek! Zira nev-i beşerde bu iktidar olamaz!" dedi. Ama bu sözü mahzâ kemal-i hayretten naşi ne dediğini bilemeyerek söyledi. Zira Nasuh'un yapmış olduğu işler kudret-i beşerin kifayeti dahilinde olduğu Catherine'in değil en bayağı bir adamın bile takdir edeceği mevaddandır.

Yedinci Bap

Asilzade Grisette meselesiyle bûse-i zafer meselesi hakkında buraya kadar vermiş olduğumuz malûmat üzerine hikâyemizin bu ciheti için "Kırk gün kırk gece düğün bayram olup onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine" diyebilecek miyiz? Vakıa onlar muratlarına erdiler ama henüz düğünleri, bayramları olmamıştır. Zira Avrupa'da murada ermek mutlaka düğünün, bayramın icrasına mütevakkıf değildir. İki yavuklu ne zaman isterler ise muratlarına erebilirler. Düğün, bayram denilen şey ise akraba ve ahibbaya ya kendi hanelerinde veyahut güzel bir hotelde balo ve ziyafet i'tâsından ibarettir. Binaenaleyh eğer "Onlar ermiş muratlarına, kırk gün kırk gece düğün, bayram dahi etmişler, baki biz çıkalım kerevetine" diye sözce bir takdim tehir yapılır ise daha münasip olur.

Bunların sûret-i izdivaçları bir sûret-i garîbede vuku bulduğu gibi, düğünleri dahi Parisce mucib-i istiğrab olacak bir suretteydi. Çünkü payitahtta çifte düğün âdeta emsali meşhud olmayan şeylerden iken yazılan davet tezkerelerinde düğünün çifte düğün olacağı evvelce ilân kılınmıştı. Hele Cartrisse ile Catherine'in hususiyet-i hâllerine vâkıf olup da izdivaçlarına asla imkân vermeyenlerin hayretini tarif edebilmeye hiç kimsede iktidar yoktur zannederiz.

Düğün ziyafeti ve balosu büyük hotelde icra olunmuştur. Fakat bu büyük hotele yalnız "Büyük Hotel" demek onun büyüklüğünü ifhama kâfi olamaz. Zaten böyle büyük küçük, güzel çirkin gibi sıfatların hiçbirisi mefhumunu tavsif edemez ya?

Zira zevat ve eşya miyanında büyüklük, küçüklük, güzellik, çirkinlik hep bir nispet tahtında olup bunun için "daha güzel, pek güzel, en güzel" gibi edatlar ilâvesiyle, sıfatlar terkip edilmiş olduğu hâlde matluba vüsul yine müyesser olamamıştır. Hâsılı fesahat ve belâgat pek piyade bir şey olup, ekseriya ve belki daima muhataba sükût-ı sahîh verdiremediği gibi büyük hotel için dahi "Pek büyük! Ziyade büyük! Pek ziyade büyük!" gibi tabirler ve hatta anasından henüz doğmuş olan ediplerin bundan sonra icad edecekleri sözler dahi bir haber-i kat'i veremezler. Mebhus'ün-anhını bıçak ile kesip atarcasına kateden fendir ki, büyük hotel hakkında dahi insana sahih-i sükût ifade edecek malûmatı verebilir.

Efendim bu Büyük Hotel dediğimiz şey Capucin'ler bulvarı üzerinde ve La Paix sokağıyla karşı karşıya bir azîm binadır ki, yetmiş kıt'a büyük salonu, yedi yüz tane odası, beş büyük yemek salonu müteaddit hamamları, tütün içmeye mahsus yerleri ve bir mükemmel kıraathanesi ve gayet vasi bir bilardo salonu ve kahvehanesi vardır. Rivayete göre bunun binası ile mefruşât-ı mükellefe ve tezyinatı için on beş milyon frank yani yedi yüz elli bin lira sarf olunmuştur. Vakıa Avrupa'nın başka memleketlerinde dahi yedi yüz elli bin lira sarf olunmuş binalar yok değildir. Ama bu masrafla bir büyük hotel vücuda getirilememiştir. Haniya demek isteriz ki eğer bu hotel on beş milyon franga yapılmış ise mutlaka bu on beş milyon frank binaya yani mahall-i sarfına sarf olunmuştur.

Bu hotelin içinde telgrafla muhabere olunur. Yalnız bu hizmete mahsus elli kadar memur vardır. Uşaklar iki yüz elliyi tecavüz eder. Her akşam umum için küşade olan yemek salonu alelâde üç yüz kişilik olmak üzere tertip olunur. İcabına göre bin kişiye kadar taam arz etmeye muktedirdir.

Şu kadarcık malûmat-ı istatistikiyye Büyük Hotel'in derece-i cesametini nazarınızda tayin edebilmiştir zannındayız.

İşte bizim çifte düğünler şu Büyük Hotel'in gayet mükellef tefriş ve tezyin edilmiş ve yalnız tenviri için avizelerde üç binden ziyade mum yakılmış olan bir salonunda icra olunup düğüne kendileriyle muarefemiz olan Madame De la Chaisne ve miralay Causémard familyası ve şair Mélange familyası ve bizim tarih hocası Hyrienne familyası davet edildiği gibi

muarefemiz olmayan ve yalnız düğün sahiplerinin muarefeleri olan sair beş, altı familya daha davet edilerek sofra yüz yirmi kişilik olmak üzere tertip kılınmıştı.

Bir alafranga balo, alafranga sofra cümlenin bildiği ve gördüğü şeylerden olmasıyla bunlara dair tafsilâta erbâb-ı mütâlâanın ihtiyacı yoktur. Biz yalnız vukuata hasr-ı nazar-ı ehemmiyyet edelim.

Madame De la Chaisne tanıdığı bazı zevatla aşinalık ederek vezâif-i nezaketi ifa ve itmam eyledikten sonra döndü, dolaştı Nasuh Efendinin yanına geldi. Fakat Nasuh'un yanı yalnız kendi yanı olmayıp, Mademoiselle Poliny ve Monsieur Simon Angot'nun dahi yanı olmak cihetle Madame De la Chaisne bunların cümlesiyle merhabalaştıktan sonra içinde coşup duran şeyleri Nasuh'a arz için yanına çekti:

De la Chaisne - Ey! Bunlar izdivaç eylediler ha?

Nasuh - Öyle olmuş!

De la Chaisne - Nasıl öyle olmuş! Tereciye tere satmak istiyorsunuz öyle mi?

Nasuh - Ya ne diyeyim?

De la Chaisne - Ne diyeceksiniz? "Ben azimüşşan kalem-i takdiri öyle çektim" deyiniz.

Nasuh - Bu gibi küfürler Parislilere yakışır ama Türklere asla yakışmaz.

De la Chaisne - Böyle küfürler, bizcesi lâübalilikler Türklere yakışmaz ise yalancılık yakışır mı?

Nasuh - Estağfurullah!

De la Chaisne - Öyle ise mücerret sizin yapmış olduğunuzu bildiğim ve belki muavenetinizde bulunduğum bir işi benden niçin inkâr ediyorsunuz?

Nasuh - Siz de madem ki bilirsiniz, neden sual ediyorsunuz?

De la Chaisne - Catherine için hiçbir sualim yoktur. Asıl Cartrisse'in izdivacına şaşmaktayım.

Nasuh - Onun da Gardiyanski ile bir alâkası varmış. Hazır şu aralık!....

De la Chaisne - Kurt masalı istemem Monsieur Nasuh! Ben size her esrarımı açtım. Zaten Paris'in âlem-i esrarı içinde gezmek için akd-i refakat etmiş olduğumuz hâlde .... Ne ise ona daha başlamadık ise de başlayacak zamanlar dahi hulûl ediyor. Ey şu Cartrisse muaşakasını bana etrafıyla hikâye ediniz bakayım!

Karının ısrarı üzerine Nasuh bir hayli zaman daha naz gösterip nihayet muradı vechile kendisinin öyle kolaylıkla sır vermeyen adamlardan olduğunu ve De la Chaisne gibi sırdaşına bu kadar inat gösterir ise artık başka bir kimsenin ondan ser-rişte-i esrar olup olamayacağının mülâhazaya muhtaç kalacağını naz ve inadıyla karıya güzelce tefhim eyledikten sonra, bûse-i zafer meselesini hikâyeye başladı. O kadar güzel ve zarifâne bir bu yolda hikâye eyledi ki De la Chaisne hayrette kalıp "Canım sen dünyada mukallibü'l-ahval olmak için mi anandan doğdun? Bu işlerden aldığın lezzet nedir?" diye Nasuh'u kucaklayacağı gelmiş ve Nasuh dahi "Ben ömür diye buna derim! Yoksa tavuklar gibi sabahları kümesten çıkıp akşamları yine kümese girmekten ibaret olan ömrü neylerim?" cevabını vermiştir.

Bunlar şu müşâfehedeyken Poliny ile Simon'un canları sıkılmış veyahut söyleştikleri şey neye dair olmasını merak eylemiş olduğunu zannetmezsiniz ya? Bilakis Simon kendilerinin kendi başlarına yalnız kaldıklarına pek memnun olmuştu. Bakınız kız ile neler söylemekte idi:

Simon - İnsan için âlemde şöyle bir düğün gecesinden başka saadet gecesi yoktur. Öyle değil mi Matmazel?

Poliny - Bilmem!

Simon - Vakıa bilmezsiniz. Lâkin tasavvur edebilirsiniz ya?

Poliny - Belki!

Simon - Vakıa bu geceden sonra bir ay (mois de miel) balayı dahi pek tatlıdır ama, asıl lezzetin bidayeti bu gece olduğu için .... Niçin öyle kıpkırmızı oluyorsunuz ya Matmazel? Hata mı ettim?

Poliny - Estağfurullah!

Simon - Ne zaman beni böyle tasavvur ve tahayyülüyle dahi mes'ut edecek bir söz açsam o saat kan yüzünüze vurup sanki me-

sâmâtından fışkıracak gibi oluyor. Ah Poliny! Benim hissiyatımın binde biriciği sizde olsa ...

Nasuh ile De la Chaisne, Catherine ve Cartrisse meselesine dair olan sözü bitirdikten sonra kolkola vererek, balolarda âdet olduğu vechile halka boy göstermeye kalktılar. Böyle kolkola gezinenlerin güya halkla meşgul olmayıp kendi umur-ı mahsusalarıyla meşgul olduklarını göstermek için, hiç söyleyecek sözleri yok ise bile türrehâttan olsun bahsederler. Bu da Paris'e mahsus olan modalardandır. Halbuki De la Chaisne ile Nasuh'un birbirine veyahut sözün daha doğrusu De la Chaisne'in Nasuh'a ciddden söyleyeceği bazı sözler bulunmakla ayakta gezinirken dahi ağız ağıza ve kulak kulağa konuşurlar ve bazı mütecessisler de "ihtimal ki birkaç haftaya kadar bir de Nasuh ve De la Chaisne düğününe davet olunuruz!" sözünü fısıldaşmağa salâhiyet verirlerdi. Âlemin hezeyanı bizim nemize lâzım? Biz De la Chaisne ile Nasuh'un arasına kulak verelim:

De la Chaisne - Bak, bak şimdi aklıma geldi. Demincek de geldiydi ama lâf karıştı da söyleyemedim. Rahibe Anne'dan haberiniz var mı?

Nasuh - Ne olmuş?

De la Chaisne - Galiba düşündüklerimiz olacak.

Nasuh - Ne gibi?

De la Chaisne - Haniya rahibe cenapları bizden çıkıp, gitti mi?

Nasuh - Ey?

De la Chaisne - "Bir Âşık Mister" imzasıyla bir mektup almış.

Nasuh - Allah'ı severseniz?!...

De la Chaisne - Mektubu gördüm. Gözümle gördüm. Okudum. Çünkü rahibe benden hiçbir hâlini setr etmez. Bahusus bu mektubu isbat-ı müddea makamında arz eyledi.

Nasuh - Hangi müddeayı ispat?

De la Chaisne - "Bak, bak! Sanki âlem yalnız sana mı meftun? İşte hâlâ böyle mektuplar alıyorum. Âşık Mister imzasıyla zenginin birisi bana hâlâ izhar-ı rağbet ediyor. Lâkin

ben ömrümü Hazret-i Meryem'e vakfettim. Böyle şeylere ehemmiyet bile vermem" dedi.

Nasuh - Ey siz de buna inandınız ha?

De la Chaisne - İnanılmayacak şey değil ki! Mahz-ı hakikat!

Nasuh - Ya rahibe size böyle bir tafra-füruşluk için bu mektubu tasnî' etmiş ise?

De la Chaisne - Hayır efendim tafra-füruşluğa neden mecbur olsun? Benim şüphem yok ki, sahihtir.

Nasuh - Eğer sahih ise tuhaf şey!

De la Chaisne - Ama ne kadar tuhaf ya? Âdeta sizin Asilzade Grisette meselesinden daha tuhaf! Şunu da bir tiyatroya koyabilir miydiniz?

Nasuh - Tiyatro olmaz ama bir âlâ roman olabilirdi. Lâkin arkası işlemez ki!

De la Chaisne - Hulya bu ya! Şayet arkası işler ise yazmağı deruhte eder misiniz?

Nasuh - Bu sırra da vukufunuz var gibi söylüyorsunuz. Korkarım mektubu yazan da sizsiniz!

De la Chaisne - Hayır vallahi! Haniya elimden gelse yapmayacağım şey değildir, ama muktedir olamam. Fakat ben Hemşire Anne'ı öyle bir idare ederim ki eğer bu işin arkası işler ise mutlaka bana malûmat verir. Ben de size söylerim. Zaten romanların hepsi sahih olmaz ya? Biraz da siz himmet ettiğiniz gibi iş vücuda gelir. Ne dersiniz?

Nasuh - Türkler "olmaz olmaz deme, olmaz olmaz" derler. Fransızların "muhâl yoktur" dedikleri gibi.

De la Chaisne - Öyle ise ismini ne koyalım?

Nasuh - Adı üstünde "Bir Âşık Mister" deriz.

De la Chaisne - Güzel isim ama içinde bir rahibe olduğu anlaşılmıyor. Bunu da anlatacak bir isim olmalı.

Nasuh - Öyle ise "Bir Rahibe-i Mağlûbe" deriz.

De la Chaisne - Bunda da "Âşık Mister" yok.

Nasuh - İkisini beraber söyleriz. "Bir Âşık Mister ile Bir Rahibe-i Mağlube" deriz ama bu da uymaz. Bakalım karı mağlup olacak mı?

De la Chaisne - Şimdilik buna karar verelim de şayet mağlup olmaz ise o zaman "galibe" deriz.

Nasuh - Bakalım. Ama siz bu işi cidden emel etmekteyseniz, aldığınız malûmatı bana peyderpey bildirmelisiniz.

De la Chaisne - Şifahen, tahriren nasıl kolayını bulur isem.

Bu sözleri söyleyerek tâ ihtiyar Mélange'nin önüne geldiklerinde koca şair, De la Chaisne'in önünü kesip "Ey firişte! Ey peri! Bu kadar naz ve eda ile salınma! Jüpiter'in nazar-ı perî-perestânesinden seni kıskanırım! Hem ihtiyar Mélange'in bir büyük arzusu var! Bu haris ihtiyar, senin beline sarılarak hırsla za'f-ı pîrinin ictimaından hâsıl olan lerze ile titreye titreye polka oynamak istiyor. Haydi bakalım! Erbâb-ı istidâyı mahrum bırakmak senin kadar güzel olanlara caiz değildir" diye karının beline sarıldı ve zaten çalınmakta ve oynanmakta bulunan polkaya tatbik-i hareketle raks etmeye başladı.

İhtiyar şairin lâtife-i ser-bazânesi herkesi münbasit eylemişti. Bunun üzerine Nasuh, "Monsieur Mélange, Madame De la Chaisne'i Jüpiter mabudun nazar-ı perî-perestânesinden kıskanmakla kendisini Büyük İskender gibi on üçüncü ma'bud-ı a'zam etmek hevesine düşmüş olmalıdır. Zira bir güzel karı ile polka oynamak için itiraf eylediği hırs ve tehalük bunu icap eder. Ama ben derim ki eğer Monsieur Mélange'de bu heves var ise Büyük İskender'den üç kere daha büyük olur. Zira İskender otuz üç yaşında olup 33 x 3= 99 eder" deyince huzzar bir kahkaha-i inbisat ve neşe koparıp Nasuh'un mitoloji (esatir-i evvelîn) esrarına dahi vukufunu tahmin eylediler.

Paris ahlâkına vukufu olanların malûmu olduğu vechile bu gibi düğün balolarında müddetin tayini huzzarın re'yine menût olup, şu kadar var ki gelin ile damat yekdiğerine kemal-i iştiyakla mütehassir iseler, onların nısfü'l-leyle doğru gaybubet etmelerine huzzar iğmâz-ı ayn eyler. Lâkin bizim gelinler ve güveyiler birbirine ol kadar müştak olmadıkları cihetle, tâ misafirler dağılıncaya kadar balodan gaybubet etmediler. Herkes dağıldığı sırada, yani Nasuh Efendi dahi Poliny ve Simon'dan

ibaret olan refiklerini istishabla gideceği esnada artık Monsieur Le Prince sokağından çıkmış ve Rivoli sokağına nakl-i hane etmiş demek olan dostu Gardiyanski'nin elini sıkarak "Mevlâ ikinizi de mes'ut etsin diye dua etmek boştur! Monsieur Gardiyanski. Çünkü sizin gibi bir karı kocanın mes'ut olacağına şüphem yoktur. Mevlâ Catherine ile Monsieur Paul'ü mes'ut etsin diye dua etmeliyiz. Adiyö! Bonne force!" dedi ve Cartrisse ve Catherine ve Paul için dahi birer münasip söz bularak resm-i vedâı bilicra sair huzzar gibi o dahi Büyük Hotel salonundan çıktı.

Sekizinci Bap

Bizim çifte düğünün Parisce emsali nâ-meşhud olan nevadirden olduğunu haber vermiştik. Her düğünde balayı, gelin ile güveyinin istedikleri yerlerde istedikleri vechile imrâr-ı evkat etmeleri suretiyle güzeran eylediği hâlde, bu çifte düğünlerin balayı dahi bu suretle mürur etmemesi cümle-i garaibinden addolundu.

Şöyle ki:

Nasuh düğün mahallinden kendi hanesine avdet eylediği gecenin ferdası komisyoner denilen ve şunun bunun mektubunu ve eşyasını matlup olan mahale isal etmekle taayyüş eden Paris sâîlerinden birisi yediyle dört imzalı bir mektup aldı ki iki gelin ve iki güveyi tarafından yazılmıştı. Bu mektupta balayının kendi vereceği karar mucibince hep birlikte imrârı suretini müzakere etmek üzere serian gelmesi rica edilmiş bulunduğundan derhâl kalktı Hôtel Brighton'a vardı.

İstanbul'ca paça gününe muadil olmak lâzım gelen bu ilk günü sair gelin, güveyi olsalardı, çehrelerinde pek büyük bir memnuniyeti epeyce bir hicap altında setr etmeye çalışarak ilân ederlerdi. Ancak bizimkiler pek pişkin gelin ve güveyilerden olmasıyla Nasuh'u bilâ-hicab kabul eylediler.

Nasuh - (Kemâl-i şetaretle) Bonjur Hanımlar! Efendiler! Bu geceyi nasıl geçirdiniz diye sormak her zaman âdet ise de, yalnız bugün o âdetin hükmü yoktur. Çünkü nasıl geçirdiğiniz herkese malûmdur.

Gardiyanski - Hele ben mes'udiyetimin derecesini bir türlü tarif edemem.

Paul - Ya ben?

Cartrisse ve Catherine - Cümlemiz mes'uduz vesselâm!

Nasuh - Demek oluyor ki sizi mes'ut edecek bir hizmete muvaffak olmuşum! Artık bunun bahsini ebediyen kat' edelim. Ey! Balayı meselesi varmış ha?

Catherine - Evet! Bunu sizin re'yinize havale edeceğiz.

Nasuh - Sizce bir mukaddime-i karar yok mu?

Gardiyanski - Ben Paris civarına bir mahale gidelim de biraz kırlayalım diyorum.

Nasuh - Paris civarında kırlayacak hangi mahal var? Bir kere civarda bir kır yolu yok. Nereye gitsen iki tarafı bağ bahçe duvarlarıyla mahdut sokaklar görürsün. Ben buna kır mı derim?

Cartrisse - Bence de öyle.

Paul - Versailles'a kadar gideriz. Bir âlâ hane kiralarız.

Catherine - Monsieur Nasuh'un re'yine tâbi olmayacak mıydık?

Nasuh - Ha! Sahih! Bu bapta emir ve ferman ben hazretlerinin olacak. (Düşünerek) Nereye gidelim, nereye gidelim!.... Durunuz bakalım hatırıma bir şey geliyor ama ne bileyim?

Cartrisse - Mutlaka iyi bir şey geliyor.

Nasuh - Fontainebleau'ye kadar gidebilir misiniz?

Catherine - Bu nereden aklımıza geldi?

Nasuh - Nereden mi? Bari size en evvel bunu söyleyim: Paris ve civarı haritası ezberimde olduğunu bilirsiniz ya.

Gardiyanski - Bana kalır ise Paris kütüphanesi de ezberinizdedir.

Nasuh - O kadar da mübalâğaya mahal yoktur general! Paris ve civarı haritasını şimdi şöylece gözlerimin önünden geçirdim. Baktım ki Fontainebleau'yü göstermemiş. Ama sehv değil uzakça olduğundan ve haritanın mikyası dahiline giremediğinden göstermemiş. Bu haritanın gösterdiği yerler içinde kırla-

nacak bir mahal bulamayınca yani daha uzağa gitmeye lüzum görülünce hazır aklımda bulunan Fontainebleau gözlerimin önüne geliverdi. Lyon'dan gelirken yanından geçtik. Bilirsiniz ya Monsieur Gardiyanski? O azîm ormanı ne kadar beğenmiştik?

Gardiyanski - Ya o saray!

Nasuh - Onu pek de görmemiş idiysek de bu kere hepsini görebiliriz.

Cartrisse - Ben bu fikri tasvip ederim.

Catherine - Ben de tahsin!

Nasuh - Hazır ne uzaktır, ne yakın! Yakın olmaması istediğimiz gibi kırlanmaklığa müsaade eder. Uzak olmaması da benim için gelip gitmeyi teshil eyler. Şimendifere bindin mi, iki buçuk saatte yuvarlanıverirsin.

Paul - Sizin için gelip, gitmeyi mi?

Catherine - Ben de burasını anlayamadım.

Nasuh - Anlayamayacak ne var efendim? Siz balayını geçirmeye gidiyorsunuz. Ben de gayeti parmaklarımı yalayabileceğim! Paris'te bu kadar işler, bu kadar yazılar!

Gardiyanski - İşleri beraber alırsınız.

Nasuh - O zaman bütün Paris'i Fontainebleau'ye götürmeli.

Cartrisse - Öyle ya! Çünkü Nasuh Efendinin işleri bütün Paris iledir.

Catherine - Hep beraber olsaydık.

Nasuh - Yine hep beraber oluruz. Ey! Kararı verelim. Bu akşam ha?

Hepsi birden - Bu akşama! Saat dokuzda.

Nasuh - Dokuzda ama şimendiferlerin hareketi saat dokuzdadır. Biz bir saat evvel gitmezsek sonra arabacıların, memurların elinde oyun topu gibi yuvarlanırız.

Catherine - Öyle ise saat sekizde.

Nasuh - Öyle ise şimdilik adiyö!

Catherine - Nereye ya?

Nasuh - Acayip! Seyahate çıkacak olan bir adamın tesviye edilecek hiçbir işi olmaz mı?

Gardiyanski - Olur a?

Nasuh - Siz kendi tedarikatınıza bakınız. Ben saat yedide gelir sizi bulurum. Bonjur!

Hepsi - Bonjur!

Hôtel Brighton'dan ayrıldıktan Nasuh bazı müfredât-ı umûru için öteye beriye baş vurarak badehu öğle taamını dahi bir lokantada ederek Rivoli sokağında De la Chaisne'in hanesine vardı.

Tesadüf mi istersiniz? Hemşire Anne cenapları orada bulunmasın mı?

Nasuh riâyet-i lâzımeyi yerine getirip gayet-i mehâzır ve mücâvebesiyle ortalığa neşe verdi ise de, bugün öyle ruhbaniyet maddesi, taaddüd-i zevcât meselesi gibi mebahisde bulunmayıp Fransızların "homme de salon" dedikleri salon zürefası sıfatıyla söz söylerdi. Nihayet lâkırdıyı balayı meselesine getirerek:

Nasuh - Bugünkü lâkırdıları mı pek tatlı buluyorsunuz ha? Hikmetini bilseniz bu lezzeti çok görmezdiniz.

De la Chaisne - Acaba öğrenemez miyiz?

Nasuh - Öğrenmek istememiş olsanız bile ben öğreteceğim. Efendim bugün balayının ibtidasındayız.

Anne - Teehhül mü ettiniz?

Nasuh - Hayır hemşirem! Teehhül etmedim. Teehhül etmiş olsaydım doğrudan doğruya kendi dimağıma lezzet-bahş olan balın tadından ihtimal ki yanardım bile. Teehhül bu! Ne kadar tatlıdır! Başkasının ettiği teehhülün lezzetinden .....

De la Chaisne - Çifte düğünlerin balayı ha?

Nasuh - Evet! Hemşire Anne cenaplarının bu çifte düğünden malûmatları var mı?

Anne - Şimdi De la Chaisne söylüyordu.

Nasuh - İşte o düğünün balayındayız. Kovan tutmak için de Fontainebleau'ye gideceğiz.

De la Chaisne - O kadar uzağa ha?

Nasuh - Daha uzak bir yer bulamadık ki? Şayet vızıltımız çok olur ise Paris'ten işitilmesin diye.

De la Chaisne - Öyle ise inşallah yakın vakitte Hemşire Anne cenaplarının balayıyla dahi şirin-mezâk oluruz.

Nasuh - O nasıl lâkırdı?

Anne - Sizin ağzınızda bakla ıslanmaz ki!

De la Chaisne - Yok ama Nasuh Efendi bizim candan ahbabımız ve sırdaşımızdır. Zaten meselenin ibtidasından malûmatı vardır.

Nasuh - Korkarım şu Âşık Mister meselesi....

De la Chaisne - Hiç korkmayınız. Herif bir mektup daha yazmış.

Nasuh - Etmeyiniz!

De la Chaisne - Na, işte oku! (Diye Nasuh'a bir mektup verir)

Nasuh - (Mektubu ber-vech-i âtî okur:) "Aziz ve mukaddes hemşire! Derunumu tatlı tatlı yakan ateşten tarafınıza sıçrattığım şerarenin hiçbir tesiri olamaması vakıa acemi bir âşıkı telâşa düşürür ise de, ben bu hâli kendimin iki kusuruma hamlederek asla telâş göstermedim. Birisi kendimin nasıl bir adam olduğunu size anlatmamış olduğumdan beni öyle alelâde âşıklardan addetmeniz için size sebebiyet göstermiş olmaklığım ve diğeri dahi suret ve vasıta-i muhabereyi tayin etmeyerek arîzama cevap verebilmek yolunu seddeylemiş bulunmaklığımdır. Ben bir Âşık Mister'im. Hem de ol kadar Âşık Mister ki bu muaşaka babında benim için hiçbir sırdaş tasavvur edemeyeceğimden kendimi bütün âlemden setr etmeye şiddet-i mecburiyetle mecburum. Hatta ni'met-i visâlinize nail olduğum zaman size bile yüzümü göstermeyeceğimdir? Çünkü sırrım fâş olması sizin için âdeta hiçbir tehlikeyi mucip olmadığı hâlde beni mahv edebilecektir. Ben ise hazineler sarfını göze aldırabilirim. İllâ bu sırrı ifşaya razı olamam. İşte bunu muhakkak biliniz de, benden ona göre emin olunuz. Maruzatıma vereceğiniz cevaba gelince: Mektuplar gerek üzerini 'Aleksandre Efendiye' diye yazınız Voltaire rıhtımı üzerinde kitapçı ** dükkânına bırakınız. Oradan bana vasıl olur. İşte bu kadar. Baki o mukaddes gözlerinizden kemâl-i tahassür ile öperim!

İmza

Âşık Mister"

De la Chaisne - Şimdi siz buna ne dersiniz?

Nasuh - Ne demekliğimi istersiniz?

Anne - Bana sorarsanız bu meseleyi meskutün anha bırakmak isterim.

De la Chaisne - Hayır hemşire! Nasuh Efendinin zekâsı bu baptaki müşkülü hâlleder.

Nasuh - Hangi müşkül imiş o?

De la Chaisne - Şu mektubu yazan kim olduğunu kestirmek müşkülü!

Nasuh - (Bu mektubu evirip çevirip birkaç defa dahi kokladıktan sonra) Bu müşkül o kadar büyük bir şey değil. Paris'te bu kadar muhteriz hangi âşıkı tasavvur edebilirsiniz?

De la Chaisne - Ne bileyim ben? Böyle şey başıma geldiği yok ki!

Nasuh - Bana kalır ise bu kadar muhteriz olan âşık bir papaz olabilir. Hem de büyücek ve belki büyük bir papaz! İspatım da var.

Anne - Nedir?

Nasuh - Zannederim ki siz buradan başka yerlere pek de devam etmezsiniz.

Anne - Hiç bile gitmem.

Nasuh - Tamam! Öyle ise sizi kim görebilir ki bu kadar alâka etsin. Ben edemem ya?.... Ederim ama!.... Ah ki siz ömrünüzü Hazret-i Meryem'e vakfetmişsiniz.

De la Chaisne - Vallahi iyi buldunuz Monsieur Nasuh! Hemşire Anne âlem ile ol kadar ihtilât etmez. Bu mektuptaki ağız dahi bir papaz ağzıdır.

Nasuh - Bir ispat daha ister misiniz? Koklayınız şu mektubu bunda inceden inceye hisseylediğiniz? Buhur kokusu papazlardan başka bir kimsenin odasında hissolunur mu?

De la Chaisne - (Koklayarak) Vallahi öyle! İş sabit oldu Hemşire Anne! Müşkül hâl olundu!

Nasuh - Ey! Şimdi bunun üzerine neye karar vereceksiniz?

Anne - Bir şiddetli kâğıt yazıp herifi rüsva edeceğim.

Nasuh - Rüsva olmaz ki! Rezalet şüyû'la hâsıl olur. Ben olsam.....

De la Chaisne - Siz olsanız ne yapardınız?

Nasuh - Ben olsam herif ile bir âlâ eğlenirim.

Anne - Böyle şeyleri eğlence olarak da kabul etmek günahtır.

Nasuh - Size kabul ediniz diyen yok. Herifi idare edersiniz. Tamam iş çığırından çıkacağı zaman şimdi düşündüğünüz terzil suretine müracaat eylersiniz.

De la Chaisne - Sahih sahih! Hemşire! Şöyle bir şey yap bakalım, papaz efendinin hırs ve şehveti ne dereceye kadar hükmünü ortaya koyacak?

Anne - Aman De la Chaisne sen de! Şeytanlar iliğine, kemiğine dolmuş.

De la Chaisne - Senin Âşık Mister papaz olsa bir istavroz ile çıkartabilirdi.

Nasuh - Siz meseleyi dallandırdınız. Benim bugün birçok işlerim var. Vakıa bast etmekte olduğunuz şeyler benim için pek tatlı meseleler ise de, bu akşam seyahatimiz olduğundan ve zaten size bir adiyö etmek için gelmiş bulunduğumdan, artık müsaadenizi rica ederim.

De la Chaisne - Paris'e bir ay hiç gelmeyecek misiniz?

Nasuh - O nasıl olur? Elbet geleceğim ve her gelişimde mutlaka zatınıza arz-ı hulûs edeceğim, orevuar!

Diye gerek De la Chaisne'i ve gerek Hemşire Anne'ı veda ederek çıktı. Artık bakıyye-i umûru kendi hanesinde olduğu için oraya geldi. Her tarakta bir bezi olan Nasuh hanesinde de boş mu kalır? Daha divanhanede Madame Garnold'a rast gelerek:

Nasuh - (Yarım ses ile) Bizim gelinlerin, güveyilerin balaylarını geçirmek için Fontainebleau'ye gidiyoruz.

Garnold - Ne zaman?

Nasuh - Bu akşam.

Garnold - Onlar balayı icra edecekler. Mütelezziz olacaklar. Sen ne yapacaksın?

Nasuh - Ben de bütün kış Prado balosunda yediğim balların lezzetini yad ile telezzüz edeceğim... Fakat öyle değil. Ben yine her gün burada gibi bir şeyim!

Garnold - Demek oluyor ki hanımların, beylerin vekilharcı olacaksın.

Nasuh - Olacaksın değil, oldum! Sanki ne demek istiyorsun? Dostum için vekilharç olsam ayıp mı?

Garnold - Beni de götürürsen ayıp değil!

Nasuh - Ha şöyle meramını söyle de iş yoluna girsin! Götürürüm zahir! Ama bugün değil a! Misafir gibi!

Garnold - Ben de sana bugün demiyorum a?

Nasuh - Mademoiselle Poliny burada mı?

Garnold - Burada!Yine âşıkından bir haber mi var?

Nasuh - Hayır! Kendisine bir adiyö diyeyim.

Garnold - Onu da götürmeyi vaat edecek misin?

Nasuh - Sana vaat ettikten sonra elbet ona da vaat edeceğim.

Garnold - Fakat şimdiden söyleyim ki ikimizi birlikte götüremeyeceksin. Bir gün onu götür, bir gün de beni!

Nasuh - (Manalı tebessümlerle) Seni hovarda seni!

Garnold - Sanki bu arzuya sen de müşterek değil misin?

Nasuh - Ez-cân ü dil.

Diye odasına girdi ve biraz sonra Poliny gelip ona dahi Fontainebleau vaadini verdi ki, ömründe Paris'ten hemen bir saat ayrılmamış olan kızcağız bu kere on, on beş saatlik mesafeye kadar seyahat edeceği için ne kadar sevineceğini de bilememişti.

Hâsılı Paris'ten birkaç gün müfârekat için kendisince edeceği tedarikâtı ikmal eyledikten sonra refiklerine vaat eylemiş olduğu vechile, akşam üzeri saat yedide gitti, kendilerini buldu. Bunlar dahi birlikte olarak saat sekizde Lyon şimendiferi istasyonuna gelip sekiz buçuktan sonra hareket eden katar ile yola düzüldüler.

Dokuzuncu Bap

Fontainebleau Paris'e elli yedi kilometre mesafede vaki cesim bir ormanın içinde kâin on bin nüfuslu bir küçük kasaba olup, ancak orada en eski zamanlardan beri Fransa krallarının sayfiye ittihaz eyledikleri saraylar bulunmakla Fransa'nın en mühim mevkiilerinden birisidir. Vaktiyle yapılan ebniyenin pek ufak ve pek sade olduğu tevarihte münderic olup, ancak her kral bir daire ilâve ederek ve bilhassa Sultan Süleyman'ın muasırı bulunan Birinci François tarafından tevsî' ve tezyinine pek çok hizmet edilerek elyevm umum Avrupa içinde müşârün bil-benân olmak mertebesini haizdir.

Vaktiyle, yani Fransa'da tanzimat filân bulunmayarak hazine-i millet kralın kendi sandığı demek olduğu zamanlarda François gibi "karısız saray, fasl-ı baharsız seneye veyahut çiçeksiz fasl-ı bahara benzer" diyen krallar buraya yüzlerce prens, prenses, dük, düşes, marki, markiz, kont, kontes ile gelip bunların âdeta bambaşka bir millet teşkil eden tevâbiî bu cesim sarayı hıncahınç doldurur idiyse de, bu asırda Üçüncü Napoléon tekmil dairesi halkıyla Fontainebleau sarayına gidecek olsa ancak bir dairesinde yani yirmide bir kısmında cüz'î kalabalık bulundurabilir.

Üçü büyük ve küsuru küçük olmak üzere müteaddit avlular vardır. Avlu tabir olunan yerler üç veyahut dört dıl' âlî binalarla muhat olduğu hâlde, ortada kalan açıklıklardır ki bu suretle üç avluyu ihata eden on kadar dıl'ın her biri üzerindeki binalar, birer krala saray olabilirler. Hele bahçenin cesamet ve tezyinatına hiç söz yoktur. Sarayların salonlarını tezyin eden âsâr-ı atîka ve statueler ve resim levhaları dahil-i hesap olmadığı hâlde, yalnız bugünkü mevcut olan ebniye ve inşaat-ı mimariyyeyi yine bugün vücuda getirmek için birkaç milyar frank sarfı lâzım gelir.

Bu mahallin cesim bir orman içinde bulunduğunu haber vermiştik. Bu orman vüs'atte bizim Deliorman kadar olamaz ise de derununda altı yüzden sekiz, dokuz yüz seneliğe kadar mevcut olan eşcâr-ı azîme dehşet-bahş-ı uyûn-ı seyyâhîndir. Bazı taraflarına balta girip tashih ve tesviye eylemiş ise de, bazı yerlerine dahi bililtizam balta idhal edilmemiş olduğundan hâl-i vahşet ve dehşeti Amerika ormanlarını andırır. Yedi,

sekiz yüz seneden beri bu orman kralların saydgâhı olmasıyla beraber haydutların dahi mahall-i ictimaı idi. Hatta Saint Louis nam kral bir geyiğin arkası sıra koşarak maiyeti halkından uzaklaştıkta, bir bölük haydutlar etrafını almışlar ise de boynunda asılı olan boruyu çalarak bilistimdad adamları dahi yetişmekle şu büyük tehlikeden kurtulmuş olduğu sahaif-i tevarihte mündericdir. Şimdiki hâlde vakıa haydut korkusu âdeta hiç yoktur. Ancak kış mevsiminde gidilir ise kurt ve yabani canavar gibi hayvanât-ı müfterisenin mazarratlarından korkulabilir.

İşte bizim çifte gelin ve güveyilerin balayını geçirmek için gittikleri Fontainebleau böyle bir mahal olup, bunlar nakli kolay bir yol piyanosundan al da, ta sayd ü şikâr takımına varıncaya kadar her nev'i eğlence esbabı mükemmel olmak üzere gitmişler ve dört, beş odalı küçük bir hanecik istikrâ ederek yerleşmişlerdi.

Vüsullerinin ilk günü yerleşmek ve maişetlerine bir suret vermek ile meşgul olup ikinci günü Nasuh tarafından gösterilen lüzum üzerine, gerek sarayları ve gerek bahçe ve ormanı gezmeye çıktılar. Nasuh'un elinde Fontainebleau'ye mahsus bir de plân olduğunu görünce:

Cartrisse - Siz nereye gitseniz böyle elinizde bir de plân bulundurmağı vacip mi addedersiniz Monsieur Nasuh?

Nasuh - Evet Madam! Fakat bu vücubu ben icat etmemişim. Bu gibi mahallerin plânlarını yapmak kararlaştırıldığı zaman bu vücub icat edilmiştir.

Cartrisse - Ama herkes buna ehemmiyet vermez.

Nasuh - Ben kendimi herkese benzetip benzetmemekte hürüm! Halk kendi saadetlerinin itmamı için ne yapılmış olduğuna dikkat etseydi, kendi saadetine hizmet edenler için ne kadar teşekkür etmek lâzım geleceğini tasavvurda bile âciz kalırdı. Madem ki bir Nasuh Fontainebleau'ye gider ise ziyaretini teshil etsin diye şu plânı tanzim etmişler. Ben eğer ondan istiğna gösterirsem bana edilen hizmetin kadrini bilmemiş, reddetmiş olurum.

Gardiyanski - Pek güzel bir fikirdir doğrusu, pek tahsin olunacak bir itikattır. Şunu da düşünmelidir ki bu memleketlerin vesair mevaki-i müteayyinenin plânları hep bir zamanda ve bir

defada yapılmamıştır. Evvelâ birisini yapmışlar. Ona gösterilen rağbet, erbabını sair yerlerin plânlarını yapmağa da teşvik etmiş. Binaenaleyh şimdi İngiltere'de, Fransa'da, Almanya'da, Avusturya'da âdeta mahsusan plânı yapılamamış yer yok gibidir. İspanya ve İtalya ve Rusya'ya gelince orada halk böyle şeylerin kadrini bilmediklerinden maada, kendilerine irae edilse bile ehemmiyet vermediklerinden, en büyük memleketlerinin de plânları yoktur. Âlemin gözü oralarını görmez ve oraları kendilerini âlemin gözüne arz etmezler. Hele memalik-i Osmaniyyeyi hiç sormayınız. Henüz payitahtın bile mükemmel bir plânı yoktur.

Nasuh - Teessüf ederim ki bu sözünüzü tasdike mecburum.

Sarayın bazı avlularını gezdikleri ve herkes a'sâr-ı ahîre acayibinden addolunmağa şayan olan bu binâ-yı i'câzkârâne hakkında bir fikir beyan ederek söz açtıkları hâlde, Monsieur Paul asla şakk-ı şefe etmemişken veda avlusu denilen avluya gelip de at nalı merdiveni denilen ve vakıa iki taraflı, kırımlı bir nal şeklini teşkil eyleyen merdivenin üzerine çıktıkları zaman avluya doğru bir nazar atfetti de, dedi ki:

Paul - İşte büyük Napoléon Elbe adasına nefy olunacağı gün bu merdiven üzerinde şurada benim durduğum mahalde durmuş, askere veda eylemişti.

Cartrisse - (Gülerek) Vay sen de söz söylersin ha? Dostum!

Paul - Söylediğim söz beğenilmedi ise, geriye alırım.

Nasuh - Bilâkis Monsieur Paul! Madamın muradı o değildir. Şimdiye kadar sükutunuza bu suretle beyan-ı taaccüp eyledi. Bu gibi fıkarat-ı tarihiyyeyi herkes sem'-i kabul ile dinler.

Catherine - Paul şimdiye kadar şu saray üzerine hiçbir fikir beyan etmediği hâlde, şimdiye kadar aklından neler geçmiş olduğunu haber verirsem kerametime hamleder misiniz?

Gardiyanski - Demek oluyor ki kâhinlikte de behreniz vardır.

Catherine - Vardır, yoktur. Orası lâzım değil.

Nasuh - Kerametinize hamletmeye ne lüzum var? Aferin deriz.

Catherine - İşte Paul inkâr etmez ise sözümü tasdik eder ki, şimdiye kadar sarayın hangi tarafına baktı ise kendisini pürgazab edecek şeylerden başka hiçbir şey görmedi. Kral denilen ve mahzâ bir kralın sulbünden indiği için kral olan bir adamın zevki için sarf olunan milyonları, istihdam edilen adamları düşündü. Hatta Versailles gibi Saint-Claud gibi sair sekiz, on sayfiye için bu suretle ihtiyar edilen tekellüfleri bile hatırına getirdi. Nihayet bunların cümlesi için sıkılarak, çatlayarak fikri Büyük Napoléon'a gelince, yalnız onu kazandığı azamete lâyık bir adam görerek kemâl-i şan ve şerefle buradan nefye giderken askere veda eylemiş olduğunu artık ağzından döktü.

Nasuh - Demek oluyor ki Monsieur Paul républicain (cumhur fikrinde)dir.

Catherine - Öyle değil mi Paul? Ama fikrini saklama doğru söyle. Bir yerdeyiz ki burada Üçüncü Napoléon cenaplarının casusları yoktur.

Paul - Pek kızar isem varsın olsun deyiveririm. Herkes fikrinde hür değil midir? Kanun, hürriyet-i vicdana set çekemez. "Sen bunu böyle düşünmeyeceksin!" diyemez. Gayeti, fiil ve harekete set çeker. "Sen bunu böyle yapamayacaksın" der. Evet Monsieur Nasuh! Catherine'in dediği sahihtir.

Nasuh - Eğer onun dediğini biraz izah buyursanız, daha lâyıkıyla meseleyi anlardık.

Cartrisse - Bir adam artist (sanatkâr) olsun da républicain olmasın! Görülmüş şey değil. Binaenaleyh Monsieur Paul'ün cumhur taraftarı gibi görünmesine hiç taaccüp etmeyiz.

Paul - Velev ki taaccüp ediniz Madam. Ben de cumhur taraftarı olmayanlara taaccüp ederim. (Nasuh'a) Efendim medeniyet, böyle memleketler kadar saraylar yapmaktan ibaret olmadığını teslim edersiniz zannederim.

Nasuh - Ben bunu çoktan teslim ettim. İşte ispatı yine bu sarayın kendisidir. Bu sarayı François tevsî ve tezyin eylediği vakitte Fransa medenî değildi. Demek oluyor ki saray olduğu zaman medeniyet yokmuş. Ama İsviçre'de, Belçika'da böyle bir saray olmadığı hâlde medeniyet vardır.

Paul - Hah şöyle! Cumhur fikrinde olan bir adam der ki, bu gibi beyhude işler ile insanları kahretmekte mana nedir? Şu sa-

rayın içinde birkaç prens attan düşmek veyahut suikast edilmek veya ecelinden ölmek üzere terk-i hayat etmişlerdir. Eğer burada böyle bir saray bulunmamış olsaydı, onlar hep kendilerine ölmek için birer yer bulabilirlerdi.

Nasuh - Ey bunun sonrası?

Paul - Demek istiyorum ki hürriyet ve müsavât ve uhuvvet-i insaniyyeden ibaret bir binâ-yı medeniyyet kurmalı. Yoksa insanlar içinde büyük olmak üzere temeyyüz edenler yalnız kendi zevkleri için böyle Semiramis sarayları yapmağa hasr-ı vakit etmemeli.

Nasuh - Sair sözler nasıl söz ise Monsieur Paul, bu da öyle bir sözdür. Bir söz ki hükmünün mahiyeti ne tayin edilmiştir, ne de tayin olunabilir. Tayin olunsa bile o hükmün fiiliyata tatbiki hemen muhaldir. Ben ise Catherine'in dediği gibi Napoléon'u kazanmış olduğu şana lâyık bir adam görecek misiniz, görmeyecek misiniz diye ona muntazır idim. Şimdi anladım ki görmektesiniz.

Gardiyanski - Siz meseleyi dallandırdınız ya?

Paul - Hürriyet, müsavât, uhuvvet lâkırdıları sair lâkırdılar gibi birer âdi söz müdür dediniz?

Nasuh - Elfaz ve huruftan mürekkep olmak itibariyle.

Paul - Bunların hükmü muayyen olmadığını neden bilirsiniz?

Nasuh - Çok aradım bulamadım da ondan.

Paul - Acayip! Hürriyet demek insanın salâhiyet-i tabiîyyesine malik olmasıdır.

Nasuh - Öyle ise şu cemiyet huzurunda keşf-i avret edeceğim. Salâhiyet-i tabiiyyem var.

Catherine - (Kahkahalarla gülerek) Âdâb-ı umûmiyye bunu men eder.

Nasuh - Öyle ise demek olur ki hürriyet mahdut imiş. Mahdut olan hür olamaz.

Paul - Canım bir kanun dahilinde hürriyet!...

Nasuh - Bu ise cumhura mahsus değildir. İnsan Haccac-ı Zalimin zamanında dahi bu suretle hür olabilir. Ey şu müsavatı anlayalım, bakalım.

Paul - Cümlemiz insan değil miyiz? İnsanlar arasında büyüklük, küçüklük olmayıp hepimizin müsavi tanınması!

Nasuh - Meselâ hepimiz hükümdar, hepimiz zabit, hepimiz asker, hepimiz çiftçi, hepimiz sanatkâr ha?

Gardiyanski - Yok a canım. Monsieur Paul demek ister ki hukukta müsavât olsun. Meselâ bir adam zadegândan bulunduğu için insaniyetçe pespayeden büyük tanınmasın.

Nasuh - Pek güzel! İşte bizim memlekette hükûmet-i cumhuriyye olmayıp hükûmet-i sultaniyye vardır. Bununla beraber şu dediğiniz müsavât da vardır. Bir sadrazamın oğlu sadrazam olmaya lâyık değil ise, mahzâ zadelikten dolayı hiçbir iddiaya kıyam edemez. Öte tarafta bir hamalın oğlu liyakat kazanır sadrazam olur. Demek isterim ki bu nimet-i müsavât dahi yalnız hükûmet-i cumhuriyyede bulunmaz. Şu uhuvvet dediğiniz şey ne oluyor? Bir de bunu anlayabilir miyiz?

Gardiyanski - Artık onun adı üzerinde.

Nasuh - Ben sizden sormadım. Mösyöden sordum.

Paul - Gardiyanski'nin dediği gibi adı üstünde! Millet fırka fırka ayrılmamalı. Bu cumhur taraftarı, bu Napoléon, bu krallık tarafgiri olup da birbirinin canına susamışçasına cenk etmemeli.

Nasuh - Ey! Şu ittifak-ı efkâr dahi mahzâ cumhur sayesinde mi olur?

Bu bahiste Nasuh'un şu kısa ve kat'i sözleri Paul için sözü uzatmağa mecal bırakmayıp ve fakat Fransa'da bu cumhuriyet hevesiyle içtiği birkaç yudum şarabın birkaç kat sekrini hissederek kabına sığmayan, birkaç yüz bin adam bulunduğu ve müteaddit isyanlarda bunca kanlar döküldüğü hâlde şu koca davaya Nasuh'un bu kadar ehemmiyetsiz mukabelede bulunarak, hak kazanmak suretinin dahi meydana çıkmasına bir vechile razı olamayıp, oldukça bir gazap ve hiddetle artık ağzına geleni söylemeye başladı. Ol lâkırdıları ki basma kalıp gibi herkesin ezberlemiş olduğu şeylerdir. Âlemde beşeriyetin medar-ı saadeti olan servet birkaç kişinin elinde bulunarak, umum insanlar onların esiri kaldığını şu zengin murabba-nişîn-i sadr-ı saadet olup da, bu fakirin inlemesi insanlığa sığar şey olmadığını, saadet-i beşeriyyeden umumun müstefit olması lâzım geleceğini, işte Napoléon âleme bu inkılâbı vermiş bir büyük adam idüğini, kral-

ları, dükleri, kontları, müşirleri, filânları pespayeler menzilesine indirerek, neferleri müşir ve pespayeleri kont ve dük etmiş bulunduğunu, vesaireyi, vesaireyi, hâsılı bir çuval lâkırdıyı ortaya koydu.

Nasuh rüfekasıyla beraber bu sözlerin cümlesini bilâ-fütur dinlerdi. Hatta Nasuh'un kemal-i sükut ve sükunetle dinlemesi Paul nazarında kendi galibiyetine delâlet eylediğinden herif coştukça coştu. Ne Marseillaise şarkısı kaldı, ne Azîmet şarkısı hepsinden birer beyit söyledi. Nihayet:

Cartrisse - Ey! Siz sükuta vardınız ya? Monsieur Nasuh? Demek oluyor ki Monsieur Paul'ün efkâr-ı cumhuriyyesi sizin krallık fikrine galebe etti.

Paul - Monsieur Nasuh'un henüz hangi fikirde olduğunu da anlayamadık.

Nasuh - Benim fikrim politikaca dahi asla filozofîden ayrılmaz.

Catherine - Vay! Filozofî politikaya da karışır mı?

Nasuh - Neye karışmaz ki, ona da karışmasın?

Catherine - Ey! Filozofî ne diyor bakalım? Hangi fikri tercih ediyor?

Nasuh - Çok şey söylüyor. İnsan hangisini ihtiyar etse mes'ut kalacağı hakkında fikirler arz ediyor.

Paul - Ta'yin-i mes'ele etmeli efendim!

Gardiyanski - Öyle ya.

Nasuh - Filozofî diyor ki, eğer insanın tamamıyla hür ve müsavi olması kat'iyen matlup ise, bir kere medeniyeti, diyaneti hatta karabeti dahi terk etmesi lâzımdır.

Cartrisse - Zihî hikmet?

Catherine - Anlaşılmayacak bir muamma!

Nasuh - Niçin anlaşılmasın? Evvelâ medeniyeti terk etmelidir. Zira medeniyet denilen şey bir kanunun hükmü olup, o kanun ise hürriyet-i kâmile-i beşeriyyeyi tahdit eyler. Saniyen diyanetten vazgeçmeli. Zira her din bazı şeyleri emr ve bazılarını nehy edip, insanın bu emr ve nehyi kabule mecburiyeti ise hürriyet-i kâmile-i beşeriyyeye münâfî görülür. Saniyen familyayı

da terk etmek lâzımdır. Çünkü bu hem hürriyete, hem müsavata münâfîdir. Hem hürriyete münâfîdir. Zira insana familyasını terk edemeyip, beslemek vazifesi tarh olunmuş. Müsavata münâfîdir. Zira çocuklarım ve bahusus karım benimle müsavi olmak lâzım geldiği hâlde, ben onların hizmetkârı olmakta muztar kalırım.

Gardiyanski - Sözün doğrusunu ister misiniz? Buralarda nazar vardır.

Nasuh - Her işittiği şeyi, işittiği gece kabul etmeyip de, ol bapta ta'mîk-i efkâr edenler için elbette nazar vardır.

Paul - Ey şimdi medenî, dindar ve familya sahibi olmak için mutlaka hürriyeti, müsavatı terk etmek mi lâzımdır?

Nasuh - Bunların bir faydası yok ki, terkinden müteessir olasınız. Haydi bakalım Hotanto çöllerine gidiniz de istediğiniz kadar hür, istediğiniz kadar müsavi olunuz. En büyük mükâfatı olarak bir yamyam sizi ekl eder veyahut birisi karnınıza bir mızrak sokar.

Paul - Öyle ise ne yapmalıdır?

Nasuh - Daha yapılacak şeyi düşünecek mevkie gelmedik. Bir kere de şu iltizâm-gerdeniz olan cumhuriyet ile hükûmetin suver-i sairesini mukayese edelim. Cumhuriyet suver-i saireden ziyade bir kuvve-i kudsiyyeye mi maliktir?

Paul - Hakk-ı hükûmet milletin olduğunu ispat ve kabul ile elbette daha kuvvetlidir.

Nasuh - Hiçbir hükûmet olamaz ki, hakk-ı hükûmet milletin olduğunu teslim etmesin.

Paul - Amma yaptınız ha? Bu hakikat henüz asr-ı ahîrin keşfiyyatındandır.

Nasuh - Hata ediyorsunuz? Bundan yedi asır mukaddem bir Müslüman hakîm:

"Güsfend ez berâ-yı çûbân nîst
Belki çûbân berâ-yı hıdmet-i ôst"

diye bu hakikati tasvir eylemiş ve bin iki yüz seneden beri dahi saltanat veyahut hükûmet halkın el öperek bîat ve kabulüyle icra olunan milletler dahi, gözümüzün önünde durmakta bu-

lunmuştur. Sükût ettiniz ya? Ben henüz fikrimi bast etmedim. Size bir sualim daha vardır. Yine evvelki sualin teferruat ve tertibatındandır. Hükûmet-i cumhuriyye halka olan vesayasını ne ile tebliğ eder? Kanun vasıtasıyla değil mi? Ya hükûmet-i sultaniyye ne ile tayin eder?

Gardiyanski - O da kanunla!

Nasuh - İmdi makam-ı hükûmette gerek bir imparator bulunsun, gerek kral, gerek reis. Mücerret kanunun hükmünü tenfîz ve icraya memur olduğu hâlde, hükûmetlerin birbirinden ne farkları kalır?

Paul - İyi ama cumhurdan maada usul-ı hükûmette hükümdarın arzusu kanun olur.

Nasuh - Otuz kadar millet ta'dad ederim ve bunların tanıdığı bir dini dermiyan eylerim ki, orada fıkıhan kanunu gayet serbestâne ictihadlarla, mücadelelerle vaz ve tayin etmişlerdir.

Paul - Meramınızı biliyorum. İslâmiyeti tavsiye edeceksiniz.

Nasuh - Evet! Ol İslâmiyeti ki hiçbir kavmin hürriyet-i dinine ve kavmiyyesine halel gelmeden, mes'udiyet-i medeniyyesini tekeffül edebilir. Nasıl ki bin iki yüz seneden beri etmiştir de.

Catherine - Öyle ise âlemi Müslüman mı edelim?

Nasuh - Size etmeyelim diyemem. İhtimal olsa da Müslüman etsek elbette hayran kalırdım. Ancak şer'in tekeffül eylediği bu mes'udiyete nailiyet için mutlaka Müslüman olmak lâzım gelmez! İşte Şarkta bu kadar milel-i gayr-i Müslime vardır. Cümlesi bu saadetle mes'ut oluyorlar.

Paul - (Müstehziyâne) Evet oluyorlar. Onun için binlerce fenalık vukua gelmiyor! Onun için .....

Nasuh - Bir kanunun doğru olması fenalığı men'e kâfi değildir. Farz edelim ki en âlâ bir kanun sizin cumhurcuların elinde bulunsun. Tatbikatında kusur olur ise ne yaparsınız?

Gardiyanski - Bir bahis açtınız ki sonu gelmez. Biz buraya Fontainebleau'yü gezmeye geldik. Sözün en kısasını bari ben söyleyim de, sizi uzun uzadıya münakaşadan kurtarayım. Medeniyetten gayet maksat insanların rahat yaşamasıdır.

Hangi hükûmet bunu vücuda getirir ise, velev ki Rusya hükûmeti olsun pek âlâdır. Bu maksadı vücuda getirmedikten sonra ise cumhuriyet dahi fenadır.

Paul - Napoléon!....

Nasuh - Bana kalır ile Napoléon milyonlarca adamı, milyarlarca masrafı tahrib-i âlem yolunda istihdam ve isti'mal etmeyip de tamir yolunda ede idi, Fransa'yı yekpare bir has bahçe eder, bırakırdı.

Gardiyanski - Benden de al o kadar.

Onuncu Bap

Gardiyanski bu sözü söyleyerek alıp yürüyüvermesi üzerine vakıa refikleri dahi kendisine tebaiyyetten geri durmadılar ve sarayın ve bahçenin birçok yerlerini gezdiler ise de, Paul muanedesinden bir türlü vaz geçmeyerek efkâr-ı müfrite erbabının kalıptan dökme olarak ortaya koydukları birçok tabirat-ı mecnunâne ile bahsi tazeler ve Nasuh dahi mümkün değil, hiçbirisine kısa ve mukni ve kat'i cevap tedarikinden âciz kalmayıp, daima o çılgıncasına vaz olunan esas-ı kavaid-i cumhuriyyeyi reddeylerdi. Hatta bu suretle homurdanıştan ibaret bulunan bakıyye-i müşâfehe diğer üç refikin fikrini Nasuh lehinde teyit eylemiş ve "Bir familyaya bir baba lâzım ise millete dahi bir baba lâzımdır. Babaların taaddüdü ki cumhuriyettir. Familyanın rahatsızlığından başka hiçbir fazla menfaat hâsıl etmez!" müeddasını cümlenin zihnine nakş edip, hele Nasuh'un "Temyiz ve tercih-i hükûmet emrinde harici emsallere bakar iseniz daima davanızı kaybedersiniz Monsieur Paul! Fransa cumhur olduğu zamanlar hiçbir vakitte şimdiki Belçika hükûmet-i müstakilesi kadar mes'ut olamadı. Elyevm Amerikalılar ki cumhuriyete tâbidirler, hiçbir vechile bir krallığa tâbi olan İngilizler kadar mes'ut değildirler. Zira bir Amerikalı'nın elindeki mes'udiyeti, İngiliz'in mes'udiyetinden beş kat pahalı satın almakta bulunmasını dahi hesaba katmalıdır" demesi, bahsini bütün bütün keserek, maksad-ı aslî saadet-i beşeriyye olduğu ve bunu istihsal eden devlet ne olur ise olsun en iyi idüği noktasında karar kıldılar.

Akşam olup da cemiyet kendi hanelerine geldiği zaman muannit Paul'ün gösterdiği sebebiyet üzerine politika bahsi yine

açılmasın mı? Nasuh "Hanımlar, efendiler! Bilirsiniz ki ben yazı yazar ise geçinir, yazmaz ise aç kalır bir adamım! Varınız siz cumhuriyet fikrinin âlem-i medeniyyet içinde ne kadar kanlar döktüğünü hesap ederek bu bahsi kendi kendinize yürütünüz. Ben ise odama çekilip 'Fontainebleau' serlevhasıyla bir bend-i mahsus kaleme alacağım. Zira bu posta ile İstanbul'a göndereceğim sermaye biraz kahtcadır" diye, bahsin tekerrürünü kabul etmeyerek odasına çekildi ve işine başladı.

Bahsin tekerrürünü neden kabul etsin? Paul gibi bir bahiste en büyük şiddet gösterenlerin en büyük emelleri, zaman-ı menkûbiyetlerinde zalim diye yâd eyledikleri adamları indirerek yerlerine kendileri çıkmaktır! Nasuh'ta ise böyle bir emel yoktu. Onun emeli şimdiye kadar anlamış olduğumuz vechile Paris kütüphanesince olan taharriyat ve iltikatâtını ikmalden ve bir de öyle horoz ve tavuk misillü yuvasına akşam girip sabah çıkmayarak, dünyanın her kenar ve köşesine baş vurmaktan ibaretti. Binaenaleyh bahsi terk ederek yazı yazmağa gitmesinde pek isabet eylemiştir. Zira o gece yazdığı şey henüz Fontainebleau hakkında malûmat-ı tarihiyyeden ibaret bir mukaddime olduğu hâlde, pek beğenmişti. Ötekiler ise efkâr-ı serbâzînin Fransa için ne kadar kıymetli adamları zayi ederek ve ne kadar muharebatı icap edip bunlar yüzünden ne kadar harâbîyi istilzam eylediğini ta'dad ile fikirlerde sükûnet yerine galeyan ve ortalıkta asayiş yerine şûriş olduktan sonra, politika mesailinin her şubesine lânet okumak lâzım geleceğine karar vermişlerdi. Hele Cartrisse muharrirîn-i meşhûreden Condorcet'ye ol kadar acımıştır ki, gözlerinden birkaç damla yaş dahi düşürmüştür.

Fontainebleau'ye muvasalatın üçüncü sabahı Nasuh erkenden yatağından kalkıp gerek saray ve bahçelerin ve gerek ormanın henüz lâyıkıyla göremediği bazı yerlerini birkaç saat içinde görüp bitirdikten sonra, ilk katar ile Paris'e gelmeyi kararlaştırmakta bulunmuştu. Bir de elbisesini giyinip dışarıya çıktığı zaman hanenin kapıcısı kendisine bir mektup vermesin mi?

Açıp baktıkta De la Chaisne'in olduğunu görmesin mi? Hemen okumağa başladı. Çünkü ilk kelimesinde "Hemşire Anne" yazılmıştı!

"Sûret-i Mektup"

"Hemşire Anne meselesi tuhaflaştıkça tuhaflaşıyor. Bizden çıktığı gün doğruca gitmiş, dediği gibi bir mektup yazmış. Bu mektupta papaz mıdır, nedir işte o Âşık Mister'e söylemediği lâkırdı bırakmamış. Mektubu mahut kitapçı dükkânına bıraktıktan sonra oralarda bir hayli müddet gezinerek, kimler gelip gittiğine muntazır kalmış. Vakıa birçok adamlar geldiği sırada birkaç tane de papaz gelmiş ise de, bunlardan hangisi Âşık Mister olduğunu anlayamamış. Tuhafını ister misiniz? Tâ geceye kadar zamanını orada geçirmiş. Nihayet bize geldi. Ne kadar şiddet-i efkârı var ise hepsini ortaya döktü. Ben teskin için icap eden sözleri söylemekten geri durmadım. Lâkin söylediğim sözler kendisini teskin edecek yerde, bir kat daha teşcî eyledi. İşte havadisin en mühimi budur ki bilâ-te'hir yazdım. Sizi göreceğimiz geldi. Paris'e geldiğiniz anda doğruca beni görmenizi rica ederim.

İmza

Dostunuz De la Chaisne"

Nasuh bu mektubu okuduktan sonra cüz'î bir teemmül ile hemen kalkıp Paris'e gitmeye karar vermişti Lâkin bu kararı müteakiben mütalâası değişip, "Paris'e gitmeyi bu kadar ta'cile sebep ne olacak? Anne meselesi ise, işte De la Chaisne haberini verdi. Hem de bu mesele üzerinde o kadar tehalük göstermenin ne manası var? Sonra ihtimal ki karıya şüphe vermiş olurum. Onun en iyisi bugün Paris'e hiç gitmemektir. Bugün ormanı baştan başa gezerim. Yarın bile son katar ile Paris'e giderim" dedi ve mucibince hareket eyledi.

Hatta refikleri uykularından uyanıp da Nasuh'tan eser göremedikleri zaman, Paris'e avdet etmiş olduğuna kanaat eylemişlerdi. Zira sabah kahvaltısına da gelmedi. Hâlbuki kuşluk taamında dahi bulunmamıştır. Nihayet akşam üzeri yorgun, argın gelip koltuğu altında bulunan kâğıt cüzdanı masa üzerine atarak kanepenin birine uzandı. Ve "Vakıa ziyade yoruldum ise de her şeyi mahallinde yazdım. Yazacağım şey karşımda olduğu hâlde yazdım" sözlerini yorgun yorgun söyledi.

Gardiyanski - Ne yazdınız?

Nasuh - Fontainebleau'nün mevâki-i müteayyinesini.

Gardiyanski - Gece yazmağa gitmiştiniz ya?

Nasuh - Öyle bir gecede bitecek şey mi ki? Gece yalnız mukaddimesini yazdım. Daha yarın için dahi bir hayli iş var.

Catherine - Bu seyahati aç açına mı?...

Nasuh - Bak yalnız o kadar mecnun değilim. Aç açına nefes almağı bile istemem. Şehre gittim. Buranın lokantalarını dahi ziyaret etmiş olayım diye, canıma ziyafet çektim. Fakat yahu burası Paris'ten daha pahalıdır!

Paul - Bizim gibi misafirler için pahalıdır.

Nasuh - Ama ormanda ne mevkiler gördüm ya? Aklıma bir şey daha geldi. Ama bilmem becerebilecek miyim? Seyyar fotoğrafçıların fotoğrafya takımından bir küçük takım alıp da, şu gördüğüm peyzajların (ağaçlık ve manzarası lâtif yerlerin) birer resmini almak suretini düşünüyorum.

Catherine - Vallahi bize pek âlâ bir eğlence olurdu.

Paul - Ne hacet? Hazır alınmışları var.

Nasuh - Var olduğunu bilirim. Lâkin benim istediğim yerlerin resimleri benim istediğim gibi alınmış mıdır bakalım? Sarayların, köşklerin, havuzların, filânların birkaç yerden görünüşleri var ise de ben orman içlerini almak isterim.

Cartrisse - İsterseniz birtakım mübayaa edelim. Milyonla olmaz ya?

Nasuh - Ben de öyle diyorum. İşimiz bittikten sonra yine satarız. Hiç olmaz ise fiyatının sülüsânını olsun kazanırız.

Catherine - Ben fotoğrafîyi pek severim. Alınız Monsieur Nasuh, alınız. Vallahi pek isabet etmiş olursunuz.

Gardiyanski - Canım! Alınız diyorsunuz ama bunu kim icra edecek? İçimizde bu sanatı bilen var mıdır bakalım?

Nasuh - Ben!

Gardiyanski - Fotoğrafyacılık ha?

Nasuh - İnsana merak veren hangi sanat var ise hepsini!

Gardiyanski - Lâkin sizin için mutlaka "cin!" "şeytan!" yahut "sihirbaz!" diyeceğim. Canım bu kadar şeyleri ne zaman öğrendiniz?

Nasuh - Bunların hepsi birer günde öğrenilir şeylerdir.

Catherine - Canım Monsieur Nasuh! Alınız, alınız! Hatta isterseniz yarı parasını da ben veririm.

Nasuh - Alacağım Madam! Fakat yarı parasını sizden istemeye lüzum yoktur. O kadar züğürt değilim.

Hele bu akşam hikmet ve hürriyet bahisleri gibi mücadeleler hail olmayarak yemekten sonra müzika ve nagamatiyle eğlenildi. Hatta Nasuh'un dahi şevki artarak ihtiyariyle birkaç nevbet çaldı ve çağırdı. Nihayet kırda yaşayanların öyle gece yarısına kadar oturmayıp erken yatarak erken kalkmaları kaidesini herkes birbirine ihtar eylediler ve nısfü'l-leylden birkaç saat mukaddem cümlesi yataklarına girdiler.

Ertesi gün dahi Nasuh, Fontainebleau ormanını seyahatte devam ederek tâ akşam üzeri son katar ile gitmek için dostlarını veda eyledi. Paris'e âdeta geceleyin varmıştı. Madame De la Chaisne'in iş'arı mucibince en evvel doğruca Anne'ın hanesine varıp, isbat-ı vücud eyledi. Meğer De la Chaisne Nasuh'a bir mektup daha yazmaktaymış. Kendisini görünce kalemi elinden bırakıp:

De la Chaisne - Canım nerede kaldınız? Paris'i bütün bütün mü terk eylediniz? Bari mektubuma cevap vermeliydiniz.

Nasuh - Kararımdan bir gün ziyade kaldım Madam! Mektubunuzun cevabı olarak dahi işte kendim geldim.

De la Chaisne - Vukuat artık birbirini çiğnemeye başladı.

Nasuh - Hep Hemşire Anne meselesi ha?

De la Chaisne - O da var! Siz de varsınız!

Nasuh - (İstiğrabla) Ben de mi varım?

De la Chaisne - İsminiz var ya! Na işte şu La Vie Parisien (Parislilerin Sûret-i Ömrü) gazetesini oku da bak! (diye Nasuh'un eline bir musavver gazete verir).

Nasuh - (Gazete sekiz on sayfalı bir mecmua gibi olduğundan yapraklarını çevirerek) Neresini okuyayım?

De la Chaisne - Tefrikayı, tefrikayı! "Paris'te İki Türk" sernameli uzun bendi!

Nasuh - Ha buldum (diye ber-vech-i âtî okumağa başlar).

"Bu kışın ibtidasından beri Paris'te iki nefer Türkün ahval ve harekâtı ehl-i dikkat tarafından dürbün-i tedkik ve hurdebîn-i tahkik ile muayene olunmaktadır. Bunların birisi Nasuh isminde bir genç olup memleketinde hazaîn-i ulûm ve fününu yutmuş olduğu hâlde henüz lezzet-i maarife doymamış olduğundan, Paris kütüphanesini de yutmak için gelmiş ve her gün kütüphane-i mezkûre gidip tetebbu'-ı âsârı kendisine başlıca vazife edinmiştir. Her posta ile mahsul-i fikr ve kalemi olan asarı İstanbul'a gönderir ve orada her eseri bir rağbet-i mahsusa ile kabul olunur.

Diğeri ise Zekâ Bey namında Nasuh Efendiden daha genç bir adam olup, o dahi İstanbul'un hân-ı safa ve sefahatından karnı çatlayıncaya kadar tenavül eylediği hâlde, çesniyi tebdil için Paris'e gelmiş ve kokotlardan bed' ile grisetteler âlemine kadar terakki eylemiş ise de, bu türlü safaları memleketinde dahi bulduğundan ve Paris'te daha başka bir âlemde icrâ-yı zevk arzusuna düştüğünden, nihayet sûret-i muvaffakiyyetini gazetemizin şu tefrikasına sermaye eylemiştir. Şöyle ki:

"Bu zat genç olduğu gibi hüsnce de söz götürmeyecek bir derecededir. Hele Nasuh Efendi Paris'te kendisini tanıyanlar miyanında ilim ve hikmetçe nasıl bir nümune-i itibar ise, Zekâ Bey dahi son modalara tatbik-i kıyafet değil, hatta moda icat ve ihtirâıyla taayyün eylemiş olduğundan, şu kadar meziyet bir araya gelince ve bahusus şimdiye kadar kokotlar ve grisettelerden gördüğü sühulet-i muvaffakiyyet dahi bunlara karışınca, artık Parisli ve Fransız olduktan sonra hiçbir kadının kendisine mağlup olmamak ihtimali olmadığı hakkında beye bir itimâd-ı tâm vermiş.

Bunun üzerine kalkıp en zengin ahalisi orta hâlli ve en bayağısı ise gerçekten fakirü'l-hâl bulunan esnaflardan idüğini evvelce tahkik eylediği bir hanede, kendisi için bir âlâ daire tehiyye ve tedarik eylemiş. Bütün karıların ve hatta perilerin bile yek nazarda meftun kalacaklarında asla şüphesi yok a?

Binaenaleyh esnaf karılarından ilk defada gördüğü mukavemete hiçbir ehemmiyet vermeyerek, azminde devam edermiş.

Bu genç Türk'ün ümitlerine en ziyade kuvvet veren şey, esnaf takımının gayet lâübali meşrep olması kaziyyesi olup, bu takımın karıları bu kadar lâübali oldukları hâlde böyle cevr ü cefa suretinde görünmeleri, fakr-ı hâlleri münasebitiyle mahzâ bazı hediyye, behiyye kopartmak maksadından ileri geleceğini hesap ederek müntehabı bulunan Madam *** isminde bir kadına hediyeler takdimine başlamış. Bu Madam *** gayet pişkin bir karı olmasıyla hediyelerin vüruduna kadar beye mahcup etmeyecek bir sûret-i nazikânede müdafaa gösterdiği ve meramını anlatamadıkça muamelesini sertleştirecek yerde, bilâkis daha ziyade âkilâne ve dostâne cihetleri iltizam ederek, âdeta kendisine bu kadar müştakâne ve mütehassirâne evzâ'da bulunmayıp da, namuskârâne hareket eder ise kendisini gerçekten sevebileceğini beyefendiye anlattığı hâlde, Zekâ Bey bu gerçekten sevmek sözüne kendi hulyasına muvafık manalar vererek tâ hediyeler takdimine kadar cesareti ele alınca, Madam *** bunları kabul ile beraber yine evvelki muameleye asla halel vermemiş, Zekâ Beyin refakatinde akıl kâhyası gibi bir surette bulunan Remzi Efendi dahi hovardalık yolunda Zekâ Beyden akıl tahsil eder ise şaşılır ya? Ancak bu romanın entrikası işbu Remzi Efendinin parmağında bulunmasıyla biz bu bapta taaccüp yerine tahsine müsaraat eyleriz.

Meğer Madam *** Remzi Efendinin dahi nazar-ı rağbetini kazanmışmış. Hem de Remzi Efendi, Zekâ Bey sırrına vâkıf olduğu hâlde Zekâ Beyin Remzi Efendi sırrına vâkıf olamaması Remzi'nin ustalıkları cümlesindendir. Hâsılı Madamın hediye kopartmak emeli Remzi Efendiye dahi münkeşif olunca, o da bir yandan takdim-i hedâyâya müsaraat gösterir.

Ama hesap etmelidir ki bu zatlar Türktürler. Haniya ulüvv-i cenab ve sehâ ve ihsanla meşhur olan Şarklılar yok mu? İşte onlardan. Öyle bizim Fransızlar gibi mahbubelerine at kuyruğu tellerinden örme bir gerdenlik veyahut firuze taşıyla donanmış bir yüzükten ibaret hediyeler takdim etmezler. En bayağı hediyeleri gümüş ve altındır. Bunları pırlanta ile tarsi'e kadar dahi mürüvvet ederler. Hele Zekâ Bey ile Remzi Efendi mutlaka nail-i emel olmak için takdim-i hedâyâ bâbında ol kadar mübalâğa

eylemişlerdi ki, âvâni-i sîm ü zer ve mücevherattan maada potin ve fistan gibi şeylere kadar takdim etmekte bulunmuşlardı.

Madam *** bu iki âşık-ı keremkârın hem de birisi diğerine rekabeten takdim eyledikleri hediyeleri kabulden geri durmaz ve fakat ilk muamelesini asla değiştirmez ve bu suretle âşıklarını ne tamamıyla meyus ve ne de nail-i emel eylemez ise, işin encamı nereye varır? Muahharen meydana çıkan hakayıktan anlaşıldığına göre Remzi Efendinin takdim eylediği hediyelerin pahası dahi Zekâ Beyin hesabına yazılırmış.

Bu hâlde işin netice-i ûlâsı Zekâ Beyin kesesi boşalarak, erbâb-ı matlûbun dahi sefarethaneye müracaat edeceklerinden bahisle tehdidine müncer olur. Şu hâlde maksuduna henüz nail olmamış bulunan âşık dahi, maşukasını tehdide başlar. Sen benim şu kadar binlerce franklık hediyemi kabul ettin. Henüz mukabelesini icra etmedin. Buna fındıkçılık derler. Ben tâ kocana ihbarı keyfiyete kadar varırım" sözlerini güya nail-i emel olmanın vesile-i mahsusası imiş gibi arz eder. Ancak Madam *** en sonra yapacağı işi en evvel düşünmüş olduğundan, beyefendinin bu tehditlerinden kılını bile kıpırdatmayarak bir gün kocasını alır bir odaya götürür ki, kırk, elli çift kadar gûna gûn potinler, sekiz, on takım elbise ve birkaç mukavvâ dolusu envâ-i çiçekler, eldivenler, çoraplar, küpeler, bilezikler, gerdanlıklar, saatler, velhasıl kadın eşyasına dair nice metalar ile dolu bir mükemmel mağazaya dönmüş. Kocası bunları görünce "Karı bunlar kimin? Senin mi?" der ise de karı "Benim olsa istimal etmez miydim? Korkma mâl-i mesruk dahi değildir. Komşumuz Zekâ Bey her birini bir mağazadan mübâyaa ederek buraya idhâr ve muhafazasını dahi bana havale eylediği emtiadır" mukaddimesinden tutturarak, hikâyeyi min evvelihi ilâ âhirihi nakl ü beyan eyledi.

"Koca esnaf! Karısından şüphesi yok ki midesi bulansın! Nihayet karı koca bedavadan bir eğlence olmak üzere Zekâ Beyin alacaklılarına ilân-ı keyfiyet ederek, cümlesinin gelip mallarını almasını teklif ederler ve bazıları bu teklife rıza gösterirler ise de, en çoğu bir kere satmış ve hesabını yürütmüş oldukları malı kabul etmediklerinden, şimdi eşyâ-yı mezkûre müzayedeye konulmuştur. Her kime karı ziyneti olarak türlü türlü şeyler lâzım ise ucuz almaları için matbaamıza müracaat

etmelerini ihtar eyleriz. Zira eşyanın bulunduğu hane bizce mazbut ise de, adresini gazetemiz ile ilân edememekte mazuruz.

(İntiha)"

On Birinci Bap

Nasuh La Vie Parisien gazetesinin bu tefrikasını okuduktan sonra tavrında müteessifâne bir hâl gösterince:

De la Chaisne - Ne düşündünüz ya?

Nasuh - (Derhâl tebdil-i tavr ederek) Hiç!

De la Chaisne - Hayır! Bu bende ehemmiyet verdiniz.

Nasuh - (Teessüfünü yenerek ve zarurî bir inbisat göstererek) Bizim genç Türk yanlış kapıyı çalmış! Yerine düşememiş!

De la Chaisne - Yok ama, siz taşı yanlış yere atıyorsunuz! Nişanı vuramayacaksınız!

Nasuh - O nasıl lâkırdı?

De la Chaisne - Söylediğiniz sözün en ince hükümlerini de anlamış olduğumu iş'âr eder bir lâkırdı. "Yanlış kapıyı çalmış, yerini bulamamış" demek ne demek? Yani bizim kapıyı çalmalıydı diyeceksiniz ha?

Nasuh - Burası aklıma bile gelmedi.

De la Chaisne - Fakat De la Chaisne olsun veyahut benim hâlimde sair bir karı bulunsun öyle Zekâ mıdır, nedir? O gibi çılgınlara selâm bile vermez. Ben size arz-ı emel ettim, sizde bir büyük emniyet istidadı gördüm de onun için ettim. Yoksa bizler hiçbir vakitte kendimize arz-ı hâhiş eden kıçı kırıklara meyletmeyiz.

Nasuh - (Bir büyük kahkaha koparıp) Yahu! Bu lâtif tabirler de Parislilere mahsustur. Kıçı kırık ha? Haniya şu hanımlara tazim için belini kırıp da kıçını fırlatan şıklar değil mi? Pek muvafık teşbih!

De la Chaisne - İşte La Vie Parisien gazetesinde resmi de vardır. Bakınız şu nasiyeye! Bakınız şu süsteki ifrata! Bunlar dünyayı ve bahusus Paris'i işte bu süsten ve böyle kıç kırmaktan ibaret olmak üzere tanımışlar. Fakat sizin sözün hükmünden de anladığım mana çıkar ha!

Nasuh - Evet Madam! Kusur etmişim. Benim muradım burjuva (esnaf) güruhunun öyle pek de kolaylıkla fetholunur kal'alardan olmadığını anlatmaktı. Eğer sarraf ve bankacılar âleminde olsaydı, belki böyle hediyelerle, filânlarla nail-i emel olmak mümkün olurdu.

De la Chaisne - Evet! Çünkü nakden en zengin onlar olduğu gibi hükmen en fakir olanlar dahi onlardır. Hem de gözü tok ve arzusu mahdut olan fakirlerden değil.

Nasuh - Ne ise! Paris için birkaç gün eğlenceyi mucip olacak bir fıkra dahi bu olur. Hemşire Anne meselesinden de bir şey var mı?

De la Chaisne - Var zahir! Var! İş ehemmiyetini arttırdıkça arttırıyor. Hemşire Anne'ın yazdığı mektuba cevap gelmiş.

Nasuh - Ne diye?

De la Chaisne - Na işte! Aynen elinden aldım. Al da oku!

Nasuh - Bu gece buraya birçok garabet okumağa gelmişim, demek diye mektubu dahi ber-vech-i âtî okur:

Aziz ve mukaddes Hemşire Anne! Eğer bir acemi adam olsaydım, aldığım mektubunuz üzerine kat'-i ümid ederek bir daha size arz-ı hâl için cesaret bulamazdım. Lâkin bir rahibenin hâl ve mevkiini pekâlâ bildiğim için öyle gökler gibi gürleyerek yazmış olduğunuz mektup bana ümid-i tâm verdi. Ömrünüzü Hazret-i Meryem'e bahş etmişsiniz. Ne inanılmaz söz! Biz ömürlerini Hazret-i Yesûa bahşetmiş birtakım da erkekler görmekteyiz. Lâkin bu gibi sözlerin cümlesi bir manasız lâfz-ı mühmel olduğuna yakînen malûmatımız vardır. O zamanlar geçti hemşirem. Şimdiki zamanlar o evliyalar zamanları değildir. Vakıa evliyalık zamanlarında birtakım kadınlar ömürlerini Hazret-i Meryem'e vakfederlerdi. Lâkin o kadınlar, Paris gibi her ziyneti ve dükkânlarında bulunan tuhafı, bulvarlarında gezen her genci sizin gibi dindarlar için birer şeytan demek olan payitahtta doğmuş, büyümüş kızlar değildirler. İtalya dağlarında yetişmiş karılardır ki zaten heva ve heveslerinin hududu pek dar olduğu için, evliyalık derecesine dahi pek kolay vasıl olabilirler. Siz ise hiç inanmam ki ibadet eylediğiniz saatlerde bile nice bin arzuların yadı zihninizi

meşgul etmesin. Hem de bir kadın gayet-i tabiatça tezyin olunmuş mini mini dairesi içinde ve kendisine tapan bir sadık dostun kucağında îş ü nuşla yaşar ve vezaif-i mürettebesini dahi icrada kusur etmez ise, Hristiyanlıktan çıkar mı itikat edersiniz? Ben ise dinde bir derece daha ileriye gitmek için nefsini her şeyden maddeten men eylediği canda, masivânın hevesini men edememiş olarak tarîk-i i'tizâli iltizâm etmeyi daha garip gördüm.

Her ne hâl ise böyle tekdîr-âmiz mektuplarınız ateşimi bir kat daha alevlendirmekten başka hiçbir şeye hizmet etmez. Elifü'l-leyle hazineleri gibi bitmez tükenmez bir hazine sizin ve benim mes'udiyetimizi ikmale açıktır. Rahibelik hâli üzerinizde olduğu hâlde sizi bu îş ü nuşa davet etmem! Firar ediniz! Muhafazanıza hazırım ve mutlaka cevabınıza muntazırım!

İmza

Âşık Mister

De la Chaisne - Nasıl? Kuvvetli değil mi?

Nasuh - İstiğrab olunacak derecede kuvvetli! Ey, Hemşire Anne bunun üzerine ne cevap verecek?

De la Chaisne - Kendisi pek ziyade şiddet gösterdi. Lâkin görüyorum ki hakikatte yüreğinin ipleri gevşemiş.

Nasuh - Demeyiniz Allah'ı severseniz!

De la Chaisne - Vallahi öyle! Çünkü hem o kadar şiddet gösteriyor, hem de benim "artık bu gençlikte nefsini bir manastırda hapsetmenin manası yok ya? Böyle sana hazineler arz eden bir âşıkın saye-i muhabbetinde arabalarla gezmek varken ..." diye tasvir eylediğim maişet-i mes'udâneye içini çekiyordu. Mutlaka şeytanları ayaklanıyor. Mutlaka rahibe Anne yola girecek. Fakat ah şu Âşık Mister kim olduğunu görsem.

Nasuh - Ben size bir şey söyleyim mi Madam? Benim bu bapta şüphem sizdendir.

De la Chaisne - Vesselâm! Bunu neden anladın?

Nasuh - Ya, bu işte pek zî-medhalâne hareket ediyorsunuz.

De la Chaisne - Ben sizden şüphe edip dururken, sizin benden şüphe etmenize şaşarım.

Nasuh - Benden mi? Maşallah! Buldunuz ya adamını! Ama anladım! Bunu da anladım. Sırrı setr için bu ağızları kullanmak dahi kaidedendir.

De la Chaisne - Ben size yemin ederim. Bu işteki şüpheniz beyhudedir. Lâkin şu sırrın içine girsem âlemde başka bir şey istemezdim.

Nasuh - Ben de öyle ama, böyle papaz entrikalarının ucunu bulmak da muhallâttandır.

De la Chaisne - (Epeyce bir teemmülden sonra) Hayır efendim! O kadar da müşkül değildir.

Nasuh - Öyle ise çalışsanız a.

De la Chaisne - Şayet zahmetim hebaya gider diye mülâhaza etmekteyim.

Nasuh Efendi Madame De la Chaisne'den alacağı malûmatı aldıktan sonra artık vakit dahi geçmekte olduğundan, kendi ikâmetgâhına avdet eyledi. O gece Poliny ile Madame Garnold'a ve ertesi günü Monsieur, Madame Hyrienne'e Fontainebleau'ce olan meşhudatını ol suretle arz eyledi ki, Monsieur Hyrienne "Bu sene imtihan tatillerinde gidip müddet-i tatili Fontainebleau'de imrar ederim" diye karısına vaat etmiş ve Poliny ile Garnold ise hemen o gün kendilerini Fontainebleau'ye götürmesini Nasuh'tan ricaya başlamıştılar. Nasuh bunların ikisinin dahi ricasını kabul edeceğini vaat eyledi ise de, oturdukları hanede topu dört tane yatak odası bulunup bunun üçü kendileri tarafından işgal edildiğini ve Poliny ile Garnold'a arz olunacak yalnız bir yataklı bir oda bulunduğunu beyanla, ikisini birden götürmekteki suubeti!... arz eyledi ve bu suubeti Poliny'den ziyade Garnold tasdik ederek!... evvelâ Poliny'yi götürmesini ve kendisi sonraya kalsa da bir beis olmadığını!... anlattı.

Ertesi günü Nasuh Efendi üç günden beri devam edememiş olduğu kütüphane ve matbaa işleri vesair bazı umûr-ı zatiyyesi ile imrar edip, akşam üzeri Poliny'nin sevdalısı Simon Angot'yu görmüş ve Poliny ile olan rabıta ve münasebetlerine dair söz açmıştır.

Simon - Vallahi meseleyi sana nasıl anlatayım kardeşim! Poliny benden nefret etmiyor! On beş gün hiç yanından ayrılma-

yıp sohbet eylesem usanmayacak. Evvelki iç sıkıntıları filân kalmadı. Hatta validesi bile kızın bana ısındığını görerek memnun oluyor. Lâkin bugüne kadar dudaklarım parmaklarının ucuna bile dokunmadı.

Nasuh - Acaba bu kadar mukavemet ve suubeti, senin aşkını takviye ve teyit için mi gösteriyor? Nasıl görüyorsun? Ne mana veriyorsun? Ne diyorsun?

Simon - Bunun da ihtimali yoktur, diyemem. Hatta dünkü gün senin burada bulunmadığından bahisle, kendisini Champs-Elysées'ye doğru gezdirmeye götürmekliğimi benden rica eyledi. Ben dahi babasından ruhsat aldım götürdüm. Eğer benden müteneffir olacak olsa, bu arzusunu bana açar mıydı?

Nasuh - Âşıkların tabirince perestiş!... için iki diz üzerine gelip arz-ı meram ettiğin var mı?

Simon - Ne mümkün? Buna cür'et verecek mukaddimeler yok ki, hatta neticeyi buraya isal edeyim.

Nasuh - Anlaşıldı! Bazı serkeşçe kızların hâli böyledir. Şimdi sen ona kendini vuracağından, öldüreceğinden filândan bahset. Hatta "Ben külliyen meyus olur isem yalnız kendi canıma kıymam, belki seni de kıyarım. Ama düşmanlığımdan değil. Belki seni bütün âlemden kıskandığım için cinnet-i aşkın ilcasıyla dostâne olarak öldürürüm" diye tehdide başla! Bazı kızlar bu yolu isterler.

Simon - Ne kadar ustasın Nasuh! İlân-ı aşkın bir suretini gösterdin ki şimdiye kadar âdeta hiçbir âşık tarafından tasvir bile edilmemiştir. Dediğin gibi yaparım. Fakat bu akşam yine âlem-i gaybubette misin?

Nasuh - Bu sual neden icap etti?

Simon - Ya sen bazı kereler gaybubet edersin. Ekseriya müdavim olduğun yerleri hep ararım. Seni hiçbir yerde bulamam.

Nasuh - Paris geniş!

Simon - İşte Paris geniş olduğu için soruyorum ya!

Nasuh - Bu akşam nerede istersen orada bulunabilirim.

Simon - Seni bir büyücek yere götürmek istiyorum.

Nasuh - Aman Allah'ı seversen beni öyle büyücek bir yere götürme. Çünkü bu sizin Parisli Fransızların her bilmedikleri şeyler üzerine bilircesine bahsedişlerinden artık usandım.

Simon - Yok! Öyle bahs-i hikmet filân yeri değil! Zevk, cümbüş, âhenk yeri. Delikanlıca bir âlem!

Nasuh - Öyle ise giderim.

Simon - Seninle görüşmeye pek müştaktırlar da onun için.

Nasuh - Öyle ise haydi yemeği birlikte yiyelim. Yemekten sonra gideriz. Bu kıyafetle gidebilirim ya?

Simon - Hay hay! Sen feylesofsun! Muharrirsin! Şairsin! Senin gibi adamlar daima mazur görülür.

İki refik taamlarını birlikte ettikten sonra bir arabaya binerek Simon Angot'nun delâleti üzerine gide gide büyücek bir konağa vardılar ki, daha sokak kapısından girdikleri zaman kulaklarına vasıl olan büyücek bir gürültü, patırtı, kıyamet yukarıda pek parlak bir cemiyet bulunduğunu Nasuh'a ilâm eylemişti. Yukarıya vardıklarında karı, erkek elli, altmış kadar zevattan mürekkep koca bir cemiyetle malâmal olan bir salona girdiler. Teşrifatçılık vazifesini kemâl-i serbestî ile Simon deruhte ederek, "Ey cemiyet! Huzurunuzda ihzara memur olduğum Nasuh Efendiyi takdim ederim" deyince o koca patırtı kütürtü bir anda kesildi, bitti. Herkes Nasuh'a müteveccihen müsaraat göstererek beş, on dakika içinde elli, altmış kişi ile resm-i takdim ve tekaddüm icra olundu, bitti.

Hîn-i takdim ve takaddümde verilen isimlerden Nasuh bu cemaatin her biri bir malikâne ismiyle yad olunur orta kibar takımdan olduklarını anladı. Cemiyetin müzika ve şarkı gibi eğlencelere ol kadar itibar ve rağbeti olmayıp, birtakımı tuhaf tuhaf hazır cevaplıklar ile yekdiğerini eğlendirirler, gülerler, kıyamet koparırlar ve birtakımı dahi önlerine yığdıkları küme küme banknotlar ile ehemmiyetlice kumar oynayarak, eğerçi zahiren onlar dahi zorla gülmeye çalışır idiyse de bu tebessümleri ütülenmiş koyun kellelerinin sırıtışlarından başka bir şeye benzemezdi. Zira kaybedenlerde meyusâne ve kazananlarda harisâne ve her ikisi kansız ve baygın bir çehreden başka hiçbir şey görünmezdi.

Huzzar bir aralık Nasuh'u hazırcevaplıktan yoklamağa başladılar. Nasuh'un hiçbir sual önünde âciz kalmamasına hayran olmuşlardı. Ezcümle karının birisi "Şu Asilzade Grisette oyununun musavviri bulunan zatı ben gerçekten iki kanatlı zannederdim. Zira yaptığı işler için bu iki kanat sahihen lâzımdı. Meğer kanatlı değilmiş!"dedikte Nasuh "Hayır Madam! Kanatlıydım! İki kanadım vardı. Ama şimdi onları Asilzade Grisette'in aşk ve hevesine ta'lîk eyledim. Bu sebebe mebnidir ki Paul'e olan aşkı havalandıkça havalanır!.." dedi ve bu cevabı huzzar ile beraber karı kendisi dahi pek beğendi. Bu gibi bazı muhazara ve mülâtefeden yani huzurundan cümleyi mütelezziz eyledikten sonra, bir aralık dahi oynanan whist oyunlarını seyretmeye gidip, bu gibi salonlarda âdet olduğu vechile Nasuh'u dahi oyuna teklif sırası geldikte teklif eylediler ve Nasuh ne kazanmayı da, ne kaybetmeyi sevmediğini cevaben irat etti ise de, gayet oyunculuğuna itimâd-ı tâmmı olan ve akşamdan beri birtakım kimseleri yenmekte bulunan zengin bir Moskoflu, Nasuh'u mahcup edecek birtakım sözler söylemekle "Yenilerek beş on frank kaybetmek bu Moskofluyu söyletmekten daha kârlı çıkacak" diye oyuna oturdu.

İlk ağız Nasuh epeyce kaybeylediğinden Moskoflunun iftiharına nihayet görülememeye başlamıştı. Bir de baht ve talih Nasuh'a teveccüh etmeye başlayarak Moskoflu bir hayli şey kaybedince ol kadar canı sıkıldı ki, tarif kabul etmez.

Oyunda yenilip de kızanların ne kadar büyük tehlikeleri göze aldıracakları malûmdur. Bunların daha üst tarafını ise Moskoflu göze aldırmıştı. Zira Petersburg ve Moskof prenslerinin kumarda ne derece şiddetleri olduğuna vukufu bulunanların teslim edecekleri vechile, bunlar miyanında nakd-i mevcudunu, emlâk-ı mevcudesini kumara verdikten sonra kızlarını, karılarını dahi bir kıymet mukabilinde kumara koyanları dahi görülmüştür.

Moskoflunun yenildikçe def-i hicab için Nasuh'un mızıkçılığına dair serd eylediği efkâr vâhî idüği huzzar tarafından ispat edilir ve böyle ispatlar edildikçe Moskoflu daha ziyade kızardı. Derken bir aralık oyuncular iki taraf oldu. Bir taraf Moskofluyu ve diğer taraf Nasuh'u iltizam eylediler. Moskoflunun tarafı oynanan meblağın miktarı muayyen oldukça

oyuncunun cesareti kırıldığını dermiyan eylediler. Bunun üzerine iki taraftan vekiller naspolunarak her yüz puntoyu daha evvel kazanan için, kazanılması lâzım gelen meblağı ikisinin de haberi olduğu hâlde paket paket yapmağa karar verdiler.

Nasuh bir kaybeder ise üç kazanır olduğu hâlde beş, on paket daha kazandı ise de, temettuatının kıymetini bilmeyip yalnız paketleri bilirdi. Nihayet Moskoflunun taraftarları dahi "Bu zatla oyun oynanmayacak! Hazineler olsa dayanmaz!" diye el çektiler.

Banknotları Nasuh'un cüzdanı almadığı ve birtakımını gazete büker gibi büküp paltosunun koynuna koyduğu hâlde, hatta saymağa bile lüzum görmemesi insanın ahlâkını kumar oyununda tecrübe etmekle müstefit olan birtakım ehl-i dikkat nazarında Nasuh efendinin ne kadar tok gözlü bir adam olmasına delâlet eylemişti. Halkın kazandığını hesapla tezyîd-i tahassür eden birtakım erbâb-ı hırs ise Nasuh'un bu gece kazandığını elli bin franktan ziyade olmak üzere hesap eylediler.

Elhasıl o gece Nasuh her yüzden tac-ı zaferi kendisi giymiş olduğu hâlde nısfü'l-leylden iki saat sonra refiki Simon ile beraber konaktan çıkıp arabalarına binmişlerdi. Tâ yekdiğerinden ayrılacakları yere kadar geldiler. Orada Nasuh arabadan inip refikinin yolu daha uzakça olduğu cihetle arabayı ona terk ederek, kendisi yakın bulunan hanesine doğrulduğu sırada iki adam üzerine hücum ederek "Ya keseyi, ya canını!.." demesinler mi?

Eğerçi bunlar gece yarısından sonra sokakların tenhalığından istifade ederek birer hançer dahi çekmişler idiyse de, Nasuh asker olmamakla beraber öyle bir, iki Fransıza kolay kolay can değil, kese dahi teslim eder takımdan olmamasıyla, heriflerin tehdidine harf-i vahid cevap vermeden hemen gerisine geri çarh-ı felek gibi dönerek üç adım çekildi ve çekilir çekilmez bastonu içinde bulunan yetmiş santimetre tulündeki bir şişi çıkarıp yine yıldırım gibi bir sür'at-i müdhişe ile heriflerin muvacehesine gelerek siper hareketleriyle hem müdafaa, hem hücum göstermeye başladı.

Bir yandan muharebe eder ve diğer taraftan dahi avazı çıktığı kadar polisi çağırırdı. Paris'te sık sık noktalarda eksik olmayan polis yetişinceye kadar, şüphesiz yarım saat muharebe

ile herifleri ne kaçırdı, ne kendisine bir zarar eriştirmelerine meydan bıraktı! Zira hırsızlar kaçmak için arka çevirirler ise Nasuh kendi canlarını şişin ucuna takacağını yakinen anlamışlar ve hançerlerle hamle eyledikleri hâlde dahi, diş geçirememekte bulunmuşlardı. Sokak üzerine açılan her pencerelerde birer ikişer seyirci Nasuh'un içinde bulunduğu tehlikeye acımakta oldukları hâlde bir de polis geldi, yetişti. Hırsızların ikisini dahi yakalayarak Nasuh'un ikâmetgâhı ismini ve numarasını kaydeyledikten sonra çekildiler, gittiler.

Nasuh o gece bu vak'ayı hikâye etmek için kimi bulabilir? Kendisine böyle gece yarısından iki saat sonraya kadar Madame Garnold'dan başka kim intizar eder ki hikâye etsin? Kendisine yalnız Madame Garnold muntazır idi. Hem de kendi odası içinde muntazır idi. Geldi. Sergüzeşt-i ahvâlini ona hikâye eyledi ise de kumar meselesinden harf-i vahid söylemeyip, yalnız haydutlar keyfiyetini anlatmıştı.

Ertesi sabah Nasuh yatağından kalktıktan sonra muhtelif kıymetlerde bulunan banknotları yalnızca sayıp cümlesinin yekununu bir kâğıt üzerinde topladı ve kaimeleri büyücek bir tomar yapıp kuşak olarak sardığı kâğıt üzerine (89.500 frank) diye bir kalem şey yazdıktan sonra "el-habîsât li'l-habîsîn ve't-tayyibîn li't-tayyibât" diyerek çekmecenin bir tarafına koydu!

Ertesi günü polis tarafından yalnız Nasuh değil sair icap eden bilcümle kesân celp ve cem olunarak ve öyle sair mahaller polisleri gibi bir çok zaman işi sallantıda bırakmış şöyle dursun, ferdaya kadar bile ta'lîk kılınmayarak tahkikat ve tedkikat-ı müteâkıbe üzerine, bu iki haydudun bayağı kibar takımından oldukları hâlde mallarını kumarda çürütmeleri üzerine, şimdi salonları dolaşır ve Nasuh gibi ziyade para kazananları gördükçe ve bir kolayını buldukça, soymakla imrar-ı evkat eder adamlar oldukları ve dün gece dahi Simon'un Nasuh'u getirmiş olduğu konakta bulunup Nasuh'tan biraz evvel çıkarak ve Nasuh arabaya binince biraz ümitleri zayıflamış ise de, şayet ileride bir tarîk-i ümid daha açılır mülâhazasıyla derhal arabanın arkasına sarılarak, ta Simon ile ayrıldıkları yere kadar araba bu haydutları dahi beraber getirmiş olduğu zahire çıktı. Ve bu keyfiyet dahi gazetelerle âmmenin nazar-ı istiğrabına arz olunarak hırsızlar ise prangaya gönderildi.

On İkinci Bap

Bugün polisçe tedkikat işinde mürur eylediğine mebni Nasuh hiçbir yere gidememiş olduğu hâlde ertesi günü yine Fontainebleau'ye azimet için Madame De la Chaisne'i vedaya gittikte, her şeyden mukaddem bütün Paris'in vâsıl-ı sem'-i ıttılâı olduğu sırada De la Chaisne'in dahi mesmûı olan bu haydutlar meselesi üzerine söz açtılar. De la Chaisne Nasuh'un hem âlim, hem âkil olması üzerine bir de ni'met-i şecaatte behremend olduğunu ispat eylemiş bulunmasından dolayı, tebrik ve Nasuh da şecaatinin derecesini o güne kadar takdir edememiş olduğu hâlde, bu vak'a üzerine kendi derece-i cesaretini anlamış olması faydadan hâli olmamış ise de bu gibi tecrübelerin tekerrürünü pek de arzu edemeyeceğine dair mukabele eyledikten sonra:

De la Chaisne - Bir hayli de para kazanmışsınız diyorlar.

Nasuh - Ben kazanmadım. Kaybedenler kendileri verdiler.

De la Chaisne - Haniya siz kumar oynamayı sevmezdiniz ya?

Nasuh - Yine sevmem. Fakat bir adam "Mutlaka şu paralarımı alacaksın, almazsan sana korkak derim, miskin derim" diye mecnunâne bir davaya kıyam eder ise ona parasını elinden almaktan başka muamele olamaz. Ben ise aldığım parayı hakikatte almamış oldum. Yerini buldu bile!

De la Chaisne - Çokça bir şey miydi?

Nasuh - Bu on beş bin frank kadar.

De la Chaisne - Epeyce bir şey imiş be! Yeri neresiydi?

Nasuh - İşte yalnız bu sual için size mezuniyet veremem.

De la Chaisne - (Şeytanca bir tebessüm ile) Sanki bilmiyoruz ha? Anlamıyor muyuz sandın? Madame Garnold'a verildi kuzum, Madame Garnold'a!

Nasuh - Olabilir ya? Fakat ben bugün Poliny ile birlikte Fontainebleau'ye gidiyorum. Size adiyö demeye geldim. Hemşire Anne meselesine dair yeni bir şey var ise haber veriniz de öyle gideyim.

De la Chaisne - Henüz bir haber yok.

Nasuh - Acayip!

De la Chaisne - Neye taaccüp eylediniz?

Nasuh - Malûmat alabilirim diye gelmiştim!

De la Chaisne - (Mütecessisâne) Malûmat alabileceğinizi ne hüküm üzerine ümit eylediniz?

Nasuh - Hiçbir hüküm üzerine ümit etmedim. Her zaman gün aşırı bir haber aldığınız hâlde, bu kere haber almadım deyişinize taaccüp ettim.

De la Chaisne - (Gittikçe merakını arttırarak) Hayır, hayır! Sizde bugün Hemşire Anne meselesine dair büyücek bir merak var!

Nasuh - Tuhaf lâkırdı söylüyorsunuz Madam! Ne merakım olsun?

De la Chaisne - Var, var! Benim önümde pek de perende atılmaz kuzum!

Nasuh - Öyle ise iyi ya işte! Perende atılmak mümkün ise atılır, değil ise atılmaz. Bundan bana ne?

De la Chaisne - (Kendisini toplamak gibi bir vaz göstererek) Lâtife ediyorum Monsieur Nasuh, lâtife! Gerçekten malûmat yoktur. Çünkü Hemşire Anne bugüne kadar gelmedi. Fakat madem ki bu işi merak ediyorsunuz eğer bugün, yarın her ne zaman bir haber alırsam, size yazarım.

Nasuh - Ben ne merak edeyim? Bana merakı siz verdiniz. Roman yapmağı da siz teşvik eylediniz.

De la Chaisne - Romanı da yaparız. Bu defa Fontainebleau'de kaç gün kalacaksınız?

Nasuh - Bakalım! Belki bir, iki gün kalırız.

De la Chaisne - Çok gecikmeyiniz Allah'ı severseniz. Zira görüşülecek adamın bu kadar kaht olduğu bir zamanda.....

Nasuh - Elden geldiği kadar tez avdete ve gelince sizi görmeye gayret ederim efendim.

Diye resm-i vedaı icra ederek çıktı, gitti.

O gün Poliny ile verilen karar mucibince Monsieur Simon Angot dahi birlikte gidecek ve kız, refiklerini akşam saat sekizde bekleyecekti. Nasuh Simon'u dahi karar verdikleri yerde

bularak ikisi beraber geldiler. Kızı alıp istasyona giderek saat dokuzda hareket eyleyen vagona bindiler. Esnâ-yı râhda haydutlar meselesinden başka söz söylenmeye vakit kalmadan,yani iki saat zarfında Fontainebleau istasyonuna varmışlar ve istasyondan kasabaya kadar olan mesafeyi dahi omnibüs ile gelip gelinler, güveyiler huzurunda isbat-ı vücud eylemişlerdi. Fontainebleau'dekiler Poliny'nin ve Simon'un vürudlarına ziyadesiyle memnuniyet gösterdiler. Zira payitahttan uzayıp da dört, beş gün aşinalardan kimseyi görmeyenler için, en uzak aşinalar dahi en yakın dostlar kadar memnuniyet verebilirler. O gece karı kocalar kendi odalarında ve Simon Angot Nasuh ile beraber ve Poliny dahi mahut bir yataklı odacıkta beytutet etmek üzere karar verip, bir yandan hizmetçiler ona göre tertibatı icra ede dursunlar, diğer taraftan dahi gayet parlak bir mehtaptan istifade için ormana doğru gezmeye çıkan refiklerden Catherine, fotoğrafya takımını mübayaa edip etmemiş olduğunu Nasuh'tan suale başladı.

Nasuh - Efendim nasıl mümkün olur ki bir gün ahbapla bonjur dedik, bir gün de zabtiyede muhakeme ile geçirdik.

Catherine - Nasıl muhakeme?

Nasuh - Vay haberiniz yok mu? Üzerime iki haydut hücum eylemişlerdi (diye hikâyeyi ikmal eyledikten sonra). Bu havadis bütün Paris'i çalkadı. İşitmedik kimse kalmadı. Gazeteler bizim istintakla doldu.

Cartrisse - Ya! Ey oğul biz Paris'te miyiz? Biz âdeta Hotanto memalikindeyiz.

Catherine - Daha beter! Dünyadan haberimiz yok.

Gardiyanski - Hayır Madam var! Benim haberim var ama burada hiçbir şeyden haberdar olmamağı mes'udiyetin tamamı bileceğimize sair karar vermiş olduğumuz cihetle, ben size hiç haber vermedim. Yoksa ben her gün gazetemi okumaktayım. Monsieur Nasuh büyücek bir tehlike geçirdi.

Nasuh - Pek de o kadar büyük değil idi.

Gardiyanski - Hayır efendim büyüktü. Bence bu tehlike bir muharebede bulunmaktan daha büyüktür. Zira bir muharebede insan gayret-i umûmiyye ile hareket eyler. Böyle bir yerde ise

kendi gayret ve şecaat-i zatiyyesinden başka medâr-ı istinâdı yoktur.

Catherine - Öyledir.

Cartrisse ve Paul - Bizde öyle olmak üzere tasdik eyleriz.

Uyku zamanı gelip de herkes uyumak için yerlerine çekildikleri sırada Poliny hemen müddetü'l-ömr böyle ormanlık bir yerde sabah olduğunu ve güneş doğduğunu hiç görmemiş olduğundan bahisle, o sabah kendisine tulû'-ı âfitabı göstermek için Nasuh Efendiden rica etmesi üzerine, bu fikir cümle tarafından tahsin olunmuş ve ertesi sabah kendilerini erkenden uyandırmak işi dahi Nasuh tarafından deruhte edilerek, uyku mahallerine çekilmişlerdir. Ancak ertesi sabah olup da güneş âlemi pek çok tenvir eyledikten sonra herkes birer birer yataklarından kalktıkları ve Nasuh'u aradıkları hâlde bulamayınca, ne kadar taaccüp etmiş olduklarını hesap etmelidir. Bu zamana kadar hiçbir vaadinde bir dakika hilaf etmemiş olan Nasuh'un böyle bir karar-ı kat'î varken birdenbire gaybubet etmiş olması cümlenin merakına dokunarak, saray tarafına ve orman içine adamlar çıkardılar ve kendileri dahi her tarafa münteşir oldular, aradılar ise de Nasuh'tan hiçbir eser göremeyince bütün bütün mütehayyir kaldılar.

Bîçare Poliny bayağı çocuk gibi ağlamağa başlamıştı. Cartrisse ve Gardiyanski Fontainebleau zabıtasına haber vermeyi re'y eylediler. Ancak buna hacet kalmaksızın Nasuh Efendi çıka gelmekle cümlesinin çehresinde fevkalâde bir alâmet-i şükran ve memnuniyet görüldü ve hepsi birden bu nâgehanî gaybubetin sebep ve illetini suale müsaraat gösterdi.

Nasuh - Gaybubetim size bu kadar merak verdi ha? Eğer bunu bilmiş olsaydım, gitmezdim. Matbaanın birkaç tertip yazısı var idi ki tashih olunup bitmiş olduğu hâlde, evde masa üzerinde kalmıştı. Hesap eyledim ki ben daha birkaç gün burada kalacağım. O hâlde herifin işi geriye kalacak diye koştum, Paris'e giderek kâğıtları yerine verdim.

Gardiyanski - Bir hâl ki Nasuh'tan hiç de ümit edilmez.

Cartrisse - Evet! Her işini kronometre saati gibi işleten Nasuh'tan.

Catherine - Ben ise bize bir şaka ediyor zanneylemiştim.

Paul - Hayır! Ben şaka zannetmemiştim. Belki yine bir tarafa yazı yazmağa gitti zanneylemiştim.

Poliny - Vallahi benim yüreğime bin türlü fena şeyler gelmişti.

Simon - Benim de öyle Matmazel, benim de yüreğime fena şeyler gelmişti. İkimizin de yüreğimizde olan his bir imiş!.....

Nasuh - Hamdolsun hiç bir fenalık yok. Hem Allah bizim gibi yüreği doğru olanlara fenalık etmez de. Aman Gardiyanski! Senin Türk şıkına neler olmuş haberin var mı?

Cartrisse - (Gardiyanski'den evvel) Ne olmuş?

Nasuh - Çeşmeden arayacağı suyu fırından aramağa gitmiş. Ateşi de çeşmeden.

Diye Zekâ Beyin duçar olduğu vak'ayı baştan aşağıya hikâye ederek hele bu hikâyesiyle yüreklerin evvelki hissini unutturmuş ve ormanı seyahat hususunu ferdaya ta'lîk ile gaybubeti meselesinde hiçbir ukde bırakmamıştır.

Acaba Nasuh'un bunlara verdiği cevap mahz-ı hakikat midir? Acaba Nasuh gibi bir adam hiç yalan söylemez mi?

Haniya bizim bir davamız vardı ki muharrir olan yazdığı hikâyede insanı kendi insanlığı dairesinde gösterip öyle melekler mertebesine çıkarmamalı demiştik. İnsan kısmı yalan dahi söyler. Şehvetine hizmete cibilleten mecbur olduğu gibi, yalana dahi zamanına göre birçok mecburiyetler görür. Âkil denilir, hakîm denilir, terbiyeli denilir ol adama ki hissiyât-ı şehvaniyyesini hane yıkmak uğrunda istimal etmemekle beraber, habs-i nefs gibi kendi vücudunu dahi yıkmak ahmaklığını tecvîz eylemez. Kezalik ciddî olan şeylerin hiçbirisinde yalanı kabul eylemez ise de, zaman ve mekânın icap eylediği ve mecburiyet-i sahiha gösterdiği yerlerde dahi mızrak gibi dosdoğru lâkırdı söyleyerek, birçok kimseleri dürtmez ve delmez. Hele "yalan esrarın kilididir" diyen hakîmin hakkını mutlaka teslim edersiniz. Eğer yalanın müzahereti olmasa, size tevdi olunan bir sırrı nasıl muhafazaya muktedir olursunuz?

İmdi Nasuh'un bu akşam ihvânına söylediği söz dahi yalandı. Zira Nasuh kâğıtları birine vermek için Paris'e gitmemişti. Sabahleyin erkenden Fontainebleau postahanesine

mahsusen tayin eylemiş olduğu adam kendisine bir mektup götürüp, onu okudukta "zannımda hata yoktur! Bu karıdan mutlaka şüphe etmek lâzımdır!" sözlerini mırıldanıp hemen gitmiş ve ilk şimendifer katarı ile yola düşmüştü. İşte Paris'e gidişi bu suretle vuku bulduğu ve ne kendi hanesine ve ne de matbaaya uğramamış olduğu hâlde, ihvânına verdiği cevabın yalan olduğuna hükmetmek lâzımdır.

Böyle bir yalan söylemiş olduğundan dolayı Nasuh'tan yüz çevirecek misiniz? Çevirecek iseniz şunu düşününüz ki, içinizde bu kadar yalan söylemeyen kim vardır?

Ertesi günü vakıa rüfekasıyla beraber ormanı seyahata çıktılar. Nasuh kaleme almakta bulunduğunu, "Fontainebleau" serlevhalı bendi ikmal edecek pek çok yeni şeyler gördükten maada, fotoğrafya âletleri alındığı zaman resimleri çıkarılacak olan en güzel yerleri dahi tayin ederdi. Hele Mademoiselle Poliny'nin bugünkü inbisatına hiç söz olamaz. Cemiyet içinde kendisine en büyük dost bildiği Nasuh'tan sonra en büyük dostu Monsieur Simon olduğu için, her gördüğü şeylere dair ondan malûmat sorar ve Simon dahi bu sualleri cana minnet bilerek ol kadar nazikâne ve o derecede muvafık cevaplar verirdi ki, bîçare çocuk artık Poliny yüzünden ikmal olunacak saadet hâlinin mükemmeliyetine hiç şüphe etmemeye başladı.

On Üçüncü Bap

Bugün verilen karar üzerine ertesi sabah cemiyet tâ Seine nehrine kadar giderek orada kayıklara binecek ve aşağıya yukarıya nehren seyahat edecek idiyse de, ertesi sabah Nasuh bu kararın hilâfına bazı mazeretler iradıyla Paris'e gideceğini beyan edildikte, arkadaşları bayağı kendisinin oyunbozanlık etmeye başladığını yüzüne vurmaktan çekinmemişlerdi. Hele bu defa Poliny'yi dahi götürmeye kalkışmış olması üzerine kızdan gördüğü itiraz ve mukavemet pek kuvvetliydi. Ancak kendi a'zârı kendisince pek büyük olduğundan ve bu defa gidip Paris'te iki gececik ikâmete eşedd-i mecburiyyetle mecbur bulunduğundan bahisle, mutlaka azimetten kendisini hiçbir kimse men edemedi. Şu kadar var ki Cartrisse ile Gardiyanski'nin nezaret-i himayetkârânesinde bulunmak şartıyla Poliny'nin kalmasına razı

olarak ve "iki güne kadar adiyö!" diye veda ederek kalktı, Paris'e geldi.

Doğruca nereye gideceği pek de o kadar merak edilecek bir şey değildir. Zira hiç gitmediği bir yere gitmedi. Madame De la Chaisne'in konağına vardı ki karı henüz tuvaletini icra etmemiş ve gecelik hâliyle yatak salonunda oturmakta bulunmuşken dahi, Nasuh'u yanına kabul eyledi.

Reviş-i hâle bakılır ise Nasuh'un evvelisi gün bir lüzûm-ı azîm üzerine Paris'e gelmiş olmasından Madam De la Chaisne'in dahi malûmatı yoktu. Zira üç dört günden beri görüşülememiş olduğundan bahisle beyân-ı iştiyak eylemişti.

Nasuh - Evet Madam! Üç dört günden beri görüşülememiş olması bana dahi tesir eylediğinden, bu defa Paris'e gelir gelmez işte def'-i iştiyak için doğruca zât-ı âlinize müsâraat gösterdim.

De la Chaisne - Nasıl bari Fontainebleau'de güzelce eğlenmekte misiniz?

Nasuh - Ben nerede olsa eğleneceğim şeylerle ve eğlendiğim kadar eğlenebilirim.

De la Chaisne - Fontainebleau kasabasının kızları muaşaka babında pek mahir olmak üzere meşhurdurlar. Sizin de esrâr-ı âşıkâne vukuf için merakınız müsellemdir. Bari bir ser-rişte-i esrâr dahi orada bulabildiniz mi?

Nasuh - Hayır! Zaten elimizde bulunan serrişteyi de kaybetmek derecesine geldik.

De la Chaisne - Hangi serrişte o?

Nasuh - Âşık Mister meselesi! Asırlar geçti ki aldığınız haberleri bana vermez oldunuz.

De la Chaisne - (Mütecessisâne) Ne haber aldım da size vermedim. Fakat .....

Nasuh - Alıp almadığınızı bilemem. Vermediğiniz üzerine söylüyorum.

De la Chaisne - Fakat bugün haberim vardır. Vardır ve pek büyüktür. Ama hakikatine vasıl olamadığım için merakımdan çatlayacağım!

Nasuh - Nasıl haber bakalım? Ben size bulamadığınız hakikati bulur çıkarıveririm.

De la Chaisne - Hemşire Anne son haberi getirdiği zamandan beri bir haber daha getirmedi. Lâkin dünkü gün gelip benden bir kat elbise ile bir de yarım maske istedi.

Nasuh - Ey!

De la Chaisne - Abi*'si bu. Bir râhibe benden ne hikmete mebni elbise ister? Bahusus maskeyi ne yapacak?

Nasuh - Öyle ise iş bitmiş demek.

De la Chaisne - Ben de öyle hesap ediyorum ama, işin nasıl bitmiş olduğunu bir türlü kestiremiyorum.

Nasuh - Ben kestirivereyim: Bu Âşık Mister'in bir papaz olduğuna hiç şüphe yoktur. Çünkü Hemşire Anne halkla ihtilât etmez. Kendisini daimî suretle görebilse görebilse, papazlar görebilir. Bundan sonra bir de geçenlerde kulağıma değmişti ki Âşık Mister, Hemşire Anne'a kendi yüzünü göstermekten muhterizmiş. Demek oluyor ki herif Hemşire Anne ile maskeli olduğu hâlde görüşecek. Şimdi hükmederim ki Hemşire Anne bu ahz ü i'tâya razı oldu. Lâkin o da maskeli bulunmak gibi bir şart koydu.

De la Chaisne - Vallahi hesabınız pek yolunda. Ancak bu hesap üzerine ne yapacaksınız?

Nasuh - Ben mi?

De la Chaisne - Öyle ya!

Nasuh - Hiç! İşin bana hangi cihet-i taallûku var?

De la Chaisne - Canım bu meseleyi roman hâlinde kaleme almayacak mısınız ya?

Nasuh - Ey alacak isem?

De la Chaisne - İşin encamını görmek icap etmez mi?

Nasuh - Mukaddematını gördük mü ki encamını dahi görelim? Alacağımız haberlere göre bir şey tasvir eder ismini dahi bir Âşık Mister koyarız, olur bir roman.

---

* abi= habit (Haz›rlayan›n notu).

De la Chaisne - Öyle ise bu roman Asilzade Grisette oyunu kadar tatlı olmaz. Yoksa bir bakıma ondan daha tatlı mı olacak?

Nasuh - Vallahi orasını kimse bilmez. Kalem bilir.

De la Chaisne - Bakalım.

Aradan bir müddet zaman sükûtla ve bir müddet dahi sair havaî şeyleri konuşmakla geçtikten sonra:

Nasuh - Ey Hemşire Anne'ın istediği elbiseyi gönderdiniz mi?

De la Chaisne - O saat! Gül renginde bir âlâ fistan!

Nasuh - Acaba mülâkat mahalli olarak neresini kararlaştırmışlar, ondan da haberiniz var mı?

De la Chaisne - Niçin sordunuz?

Nasuh - Sizden artık bu sırrı da ketm etmek olmaz ya? Doğrusu eğer karar verdikleri yeri bilmiş olsam, gider bir şeytanlık ederdim.

De la Chaisne - Seni şeytan seni!

Nasuh - Neden? Öyle bir iş görsem makbule geçmez miydi? Böyle ömrünü Hazret-i Meryem'e bahşetmiş davasında bulunan bir rahibeyi, davasının haricine çıkararak mahiyet-i malûmesini hem kendisine, hem bütün cihana göstermek az zevk midir? Çünkü bu suretle .....

De la Chaisne - Biliyorum ya! Elbet bir büyük şeydir. Lâkin nereye karar vermiş olduklarından haberim yoktur.

Nasuh - (Tebessümle) Şu sözü bir suretle söylüyorsunuz ki âdeta karar verilen mahalli pek âlâ bildiğiniz hâlde, benden ketm ediyorsunuz zannedeceğim geliyor!

De la Chaisne - Allah Allah! Bu sırrı meydana çıkarmak ikimizin dahi aradığı muvaffakıyyet değil midir? O hâlde bilmiş olsam söylemez miydim?

Nasuh - Öyle ise gideyim. Hemşire Anne'ın rahibehanesi kapısında gezineyim. Gülpembe renkli bir karı çıkar ise arkasına düşeyim.

De la Chaisne - (Bu sözden fevkalgaye bir memnuniyet tavrı göstererek) Hah! Tamam! İşte gördünüz mü işin en muvafık cihe-

tini? Lâkin böyle kendi kıyafetinizle giderseniz Rahibe Anne sizi tanır. İşinden vazgeçer!

Nasuh - Tebdil-i kıyafet ederim.

De la Chaisne - (Kezalik memnuniyet tavrıyla) Âlâ! O zaman hiçbir şüphe kalmaz. Ama ne kıyafete girersiniz?

Nasuh - Yok! Bak onu söylemem.

De la Chaisne - Niçin? Vay böyle şeyler beynimizde saklanacak mı?

Nasuh - Şair ne demiş? "Bu dört duvarın kulakları olabilir şahım!" dememiş mi? Siz beni kendi işime bırakınız. Ben alacağım malûmatı tamamıyla size nakl ve hikâye ederim.

De la Chaisne - (Biraz vakt-i tereddüdden sonra) Pekâlâ buna razı olduk. Lâkin rahibenin hangi zaman çıkacağını bilmezsiniz.

Nasuh - Yirmi dört saatten hariç bir zamanda çıkmaz ya? Ben yirmidört .....

De la Chaisne - Ya şimdiye kadar çıkmış, oynayacağı oyunu bitirmiş ise?

Nasuh - (Biraz düşünerek) Elbise size iade olundu mu?

De la Chaisne - Hayır!

Nasuh - O hâlde velevki şimdiye kadar bir defa çıkmış olsa bile, bir daha çıkar. Hem Âşık Mister'in kararı daimî değil miydi ya? Canım! Siz orasını bana bırakınız demedim mi? Bana bırakınız vesselâm!

Bu müşâfehe bittikten sonra Nasuh Madame De la Chaisne'i veda ederek çıktı. Doğruca bir baş Madame de Trouville'in hanesine vardı. Sûret-i muameleden anlaşıldığına göre Nasuh Efendinin umûr-ı hafiyesince Madame de Trouville'in malûmatı ve belki müşâreketi de vardı. Hatta Nasuh Madame de Trouville'e "De Trouville" namıyla nida etmeyip ismiyle "Marguerite valide!" diye nida ederdi. Karı ile bir çok sözler söyleşip, birtakım umuru müzakere eyleyip, bir yandan dahi Madame de Trouville'in dolaptan çıkarıp getirmiş olduğu İngiliz rubasını giyinirdi.

Kıyafetini tamamıyla tebdil ederek hatta bir de yapma sakalı taktıktan ve cebine bir nikab koyduktan sonra "a bientôt" yani (şimdi avdet etmek üzere) diye bir kısa veda eyledi. Sokağa çıktı.

Nasuh sokağa çıktığı zaman gece hulûl etmiş ve gazlar yanmıştı. Şu hâlde kendisinin gideceği yer Hemşire Anne'ın rahibehanesi olacağı derkârdır. Oraya vardı. Her işsiz adamın yapacağı vechile civarda bir aşağıya, beş yukarıya gezinmeye başladı.

Ne dersiniz? Talihin şu yardımına ne mana verirsiniz ki Nasuh Efendi bu hâlde pek çok gezinmedi. Hemşire Anne'ın çıkması ol kadar teehhür etmedi. Bir buçuk saat kadar intizardan sonra Hemşire Anne olacağı indinde şüphe götürmeyen gülpembe fistanlı ve yüzü yarım nikablı karı kapıdan çıktı. Henüz nikabını düzeltmekteydi. Bunu görünce Nasuh dahi kendi cebinde olan gayet güzel ve ustalıklı maskesini yüzüne koyup karının arkasına düştü.

Böyle piyade olarak gidişleri birkaç yüz adıma mahsus bir şey idi. Ondan sonra Hemşire Anne bir araba tutmakla iştigale başlayınca Nasuh dahi derhâl bir araba tutup "Şu karının arabası arkasından ayrılmayacaksın! Şarap parası benden!" diye içine girerek yine Hemşire Anne'in arkasını bırakmadı.

Nasıl? Şu hâlde Nasuh Efendinin yerinde olsaydınız, ne kadar meraklı bir hâlde bulunurdunuz? Ya Hemşire Anne'ın arabası gide gide tamam Madame de Trouville'in hanesi kapısında durur ise, merakınız ne dereceyi bulur idi?

Evet! Hemşire Anne'ın arabası tamam Madame de Trouville'in kapısı önünde durup karı çıktı. Kapıyı vurup açtırarak içeriye girdi!

Nasuh dahi arkasından!

Ancak gayet ihtiraz ile girdiği cihetle Hemşire Anne kendisinin duhulünden haberdar olamamıştı. De Trouville karıyı karşıladı! Hemşire cenapları "Aman hemşireciğim, havf ve dehşetten helâk olacağım!" diye kendisi için açılan salona girdi.

Nasuh dahi arkasından!

Karı İngiliz kıyafetindeki Nasuh'u görünce bayılmak derecesine gelip "Aman, bir dakikacık merhamet et! Zira beni helâk eyledin" diye elini yüzüne tutup ancak öteden beri merak edip durduğu hâlde bir kere karının Madame de Trouville'in hanesine girmiş olmasından dolayı, merakının derece-i gayeye varmış olacağını hesap edebileceğiniz Nasuh, amana zamana bakmayarak "O mukaddes yüzünüzü görmezsem hemşirem, bir türlü gönlüm rahat edemeyecek!" diye yürüdü. Karının nikabını çıkarmağa davrandı.

Bu cür'et üzerine Hemşire Anne'ın gerçekten serpilip bayılmiş olmasını beca görürsünüz ya?

Fakat bilâkis Hemşire Anne dahi "Ben de sizin yüzünüzü görmezsem yüreğim rahat etmeyecek" diye davranıp Nasuh Hemşire Anne'ın nikabını söktüğü anda, Nasuh'un nikabı dahi Hemşire Anne'ın ..... Şey! Hemşire Anne demişiz!.... Hata etmişiz!.... Âdeta Madame De la Chaisne'in!.... Hem de tâ kendisinin elinde kalmıştır!

Bunların ikisinden dahi mütehayyirâne ve müteaccibâne işitilen "Ay! Sen misin?" avazeleri bir adamı uykudan uyandıracak kadar değil, belki uzakta bulunan Madame de Trouville'in yüreğini oynatacak derecedeydi. O dahi koştu. Bunların ber-vech-i âtî mücavebelerini işitti:

Nasuh - Vay sensin ha? De la Chaisne! Bu oyunu bana oynayan sensin ha?

De la Chaisne - Hayır! Ben sana bir oyun oynamadım. Sen bana oynadın! Hem de pek büyük oyun oynadın!

Nasuh - Vallahi ben senden pek çok şüphelenmiştim ama, şüphemi kendi nazarımda ispat edecek hiçbir muameleni göremediğim için emniyet gelmişti.

De la Chaisne - Ben de ayniyle öyle! Şu Âşık Mister sen olduğuna hiç şüphem kalmamak derecesini bulmuştum. Ama beni bütün bütün temin edecek bir hâl ve hareketini göremedim. Allah aşkına bu işte emelin ne idi?

Nasuh - Benim emelim pek bedihî! Sana söylemiştim de! Hemşire Anne'ın nasıl iğfal olunduğunu yüzüne vurarak ömrünü Hazret-i Meryem'e vakfetmemiş olduğu hakkındaki davamı kazanmaktı. Lâkin senin muradın ne idi?

De la Chaisne - Bilmiyor musun sanki?

Nasuh - Bildiğime kalır ise beni aldatmak için ....

De la Chaisne - Hiç seni aldatmak için değil. Senden şüphem kalmadı dedim ya? Âdeta hovardalık defterinde bu da bulunsun diye böyle yaptım.

Nasuh - Yani?

De la Chaisne - Yani Âşık Mister tarafından ilk gelen mektuplarda herifin hevesini pek büyük gördüğüm için kendisine ümidinin hilâfına bir şey arz etmek ve bunu da eğlencelerimin defterine ilâve etmek yolunu düşündüm. Sûret-i muvafakata dair olan cevapları ben yazdım. Hemşire Anne'ın imzasını koydum. Rahibeler kapıcısını ele aldım. Hemşire Anne namına gelen kâğıtları bana teslim eyledi. Bu kadar küçük bir komedyayı oynayamaz mıyım zannedersin?

Nasuh - Daha büyüğünü bile oynarsın. Lâkin bu işten Hemşire Anne'ın malûmatı var mıdır?

De la Chaisne - Asla! Hatta sen bizden çıkar çıkmaz ben hazır bulundurduğum pembe fistanı derhâl iktisâ ve araba ile dört nala giderek rahibehaneye muvasalat eylediğim zaman, Hemşire Anne beni bir sûret-i memnunânede istikbal ederek şu Âşık Mister'den kurtulmakta bulunmuş ve hatta kurtulmuş olduğuna dair hem memnuniyet gösterdi, hem de yüreği içinde bu mahrumiyetinden dolayı gizlice bir teessüf vardı.

Nasuh - Bu hünerinden pek memnun oldum. Eğer Rahibe Anne işten haberdar olsa idi.....

De la Chaisne - Velev sellem olsun. Ondan sana ne? Âşık Mister kim olduğunu bilmiyor ki.

Nasuh - (Bir müddet mütehayyirâne sükûttan sonra) Ömrüm içinde aldanmış olduğumu hiç bilmiyorum. Bu birincisidir.

De la Chaisne - Bana kalır ise bunda dahi aldanmış olmazsınız. Çünkü ben de aldatmışım! Sizin yalnız bir kusurunuz vardır. O da Hemşire Anne'a oynamak istediğiniz oyunda beni kendinize sırdaş etmemiş olmaklığınızdır. Eğer sırdaş etmiş olsaydınız, daha kolay muvaffak olurdunuz.

Nasuh - Yalnız bu işte size emniyet caiz olmadığını hesap eyledim.

De la Chaisne - Yanlış hesap!

Nasuh - Eğer isterseniz bundan sonrası için bu işte de müttefik oluruz.

De la Chaisne - O da mümkündür. Zira Hemşire Anne'ın henüz hiçbir şeyden haberi yoktur. Lâkin hikâyenin bu cihetini bir cilt olarak neşretmezseniz, ittifakı kabul etmem.

Nasuh - Siz dememiş olsanız bile ben yazarım. Bir muharrire bundan âlâ sermaye mi olur?

Nasuh'la Madame De la Chaisne, De Trouville'in hanesinden çıkarak her biri bilâ-ihtiyar düşmüş ve düşürmüş oldukları tuzaklara şaşarak yerlerine gittiler. Ertesi sabah yine birleşip hikâyeyi birbirine tekrar etmişlerdi. Nasuh işin pek gizli tutulması lâzım geleceğini teyit eyledikten sonra, hikâyeyi kaleme alacağını De la Chaisne'e kat'iyen vaat ederek ve Catherine ile karar verdikleri vechile birtakım da fotoğrafya edevatını alarak, Fontainebleau'ye refikleri nezdine avdet eyledi ve orada hem yazıya ve hem de resimleri alınmağa şayan olan yerleri almağa başladı.

On Dördüncü Bap

Nasuh'un Fontainebleau'den bu defaki gaybubetinde hikâyemizce kayd ve tahrire şayan ahvâl-i âtiyye vuku bulmuştur.

Şöyle ki:

Fontainebleau sarayını ve gerek âlâ avlularını, muntazam bahçelerini, statuelerini, ormanlarını görmeye doyamamakta bulunan Poliny, Nasuh Efendinin Paris'e gitmesi üzerine kendisinin buralarda gezdirilmesini Monsieur Simon'dan rica eylemiş ve bu ricanın kabulü Simon için cana minnet olduğu gibi Simon ile Poliny miyanındaki alâka kendilerinin malûmu bulunan rüfekâyı saire dahi (kendi itikadlarınca) birbiriyle hâlleşmeye, dilleşmeye can atan âşıkların biraz zaman dahi böyle tenhaca gezinmelerinde bir mani ve mezâhim görmediklerinden, kız ile Simon o gün yalnız oldukları hâlde gezmeye çıkmışlardı.

Böyle âşıkı maşukası için çıldırmakta ve maşukası âşıkı için bin özür, bin ihtiraz göstermekte olan çiftlerin, haylûlet-i ağyârdan hâli kalarak başlı başlarına bulundukları zamanki sû-

ret-i muameleleri şöyle uzaktan ve onların göremeyecekleri ve vâkıf olamayacakları bir taraftan seyredilmeye bilvücuh şayandır. O hâlde bulunan bîçare âşık, mahbubesine arz-ı meram için her şeyde ve her sözde münasip bir vesile aramağa çalışır, arar. Ancak hiçbir vesileyi münasip bulamadıkça meyusiyetinden çıldıracağı gelir. Çünkü o hâlde bulunan maşuka kendi heveskârı için serrişte olabilecek hususatın cümlesinden tevakki ve mücânebetle, hatta en büyük vesileleri dahi tanımamağa çalışır. Ama bu gibi mülâkatlarda âşık ile maşukanın âşıkâne ve mecnunâne hasbihalé mütecasir olacakları vesile asla bulunmaz değildir. En sonra bulunan vesile hiç münasip addedilemeyeceği derkâr iken, artık âşık-ı bîçare onu vesile-i sühan ittihaz ederek damdan düşercesine arz-ı merâma müsaraat göstermek hemen âdet gibi bir şeydir.

İşte bugün bizim Simon ile Poliny'nin hâlleri dahi bunun gibi bir şey idi. Gezinmeye evvelâ saraydan başlayıp muhafızdan istihsal eyledikleri müsaade üzerine, sarayın derununu gezerek her biri mimarlık, oymacılık, ressamlık sanatlarının birer nümunehanesi ittihaz olunmakla elhak seza-vâr bulunan o müzeyyen salonları temaşa eyledikleri sırada Poliny, böyle temaşası akıllara hayret veren güzel şeyleri karîha-i san'atkârîde düşünüp ve bulup icat ve inşa edenlerin ne büyük adamlar olduklarından bahseylediği hâlde, Simon aşk müekkelinin resmi önüne gelmek veyahut bir güzel su başında maşukasının dizi üzerine başını koyup uyumakta bulunan âşıkın resmini temaşa için tevakkuf eylemek gibi vesileleri düşürdükçe, derhâl aşkın insana bahşeylediği saadetten bahis açmağa çalışır ve vâhayfa ki Poliny şu münasebetin önünden derhâl savuşarak bîçare Simon'un lâkırdısını ağzında bırakırdı.

"Galerie des cerfs" yani geyikler sofası denilen mahalle geldikleri zaman vakıa, sûret-i cereyanı Simon'u sevincinden çıldırtacak suretle aşka ve aşkın icabatına dair bahis açılmıştı. Ancak bakınız nasıl açılmış ve ne suretle cereyan eylemiştir:

Poliny - Geyikler sofası burası mı dediniz Monsieur Simon?

Simon - Evet Matmazel! Burasıdır.

Poliny - Acayip! Ben tarihte bu sofa gerçekten sarayın geyiklerine mahsus bir şey zannederdim. Meğer agleb-i tezyinât-ı

mimariyyesi geyik kafaları oymalarından ibaret olduğu için imiş.

Simon - (Kızın bu geyikler sofasını tarihte görmesi meselesinden bilintikal) Matmazel! Madem ki bu sofaya dair tarihte bir kayıt görmüşsünüz. Elbette içinde vukua gelen vak'a-i hâileyi de beraber görmüşsünüzdür.

Poliny - Evet Monsieur Simon! Bir tarih mualliminin kızı olduğum ve tarihi gerçekten sevdiğim için mütalâasıyla tevaggul ederim. Bu sofa içinde vuku bulan faciayı da bilirim. Sizin de tarihe vukufunuz var mıdır Monsieur Simon?

Simon - Ah! Allah bizim ikimizin de yüreğini bir histe yaratmış ama zannıma göre biz yüreklerimizin hissine tevfîk-i hareket etmemekteyiz. Siz her ne severseniz ben de hem şimdi size mümâşât için değil, öteden beri hep o şeyi sevmekteyim. Siz neden nefret etmekteyseniz, ben de ondan nefret etmekteyim. İşte bu hiss-i müşterek tarihte dahi kendisini ortaya koydu.

Poliny - Ama zaten ressam olana tarihi güzelce bilmek lâzımdır da.

Simon - Hem pek güzel bilmek lâzımdır. Zira size ihtara hacet olmadığı vechile ressamlık yalnız hayalî tasvirden ibaret değildir. Ressam bir fenni ve bahusus ekseriya tarihten bir bahsi de tasvir edebilir. Tarihten bir bahsi tasvir edebilmek için o bahsin zaman-ı vukuunda doğmuş büyümüş ve o zamanın âdât ve etvarını kıyafetini, filânını gözü ile görüp öğrenmiş kadar bilmek lâzımdır.

Poliny - Ben bu sözü Monsieur Nasuh'tan dahi işitmiştim. Ama o ressam olmayıp muharrir olduğu için, tarihe veyahut coğrafyaya isnat olunan mesailde hikâye-nüvisin veyahut tiyatro müellifinin o zamanda veya o mekânda doğmuş, büyümüş kadar vukuf sahibi olması lâzımdır demişti.

Simon - Pek büyük hakkı vardır Matmazel. Romanların muhakemâtında bunun büyük dahli olur. Hele tiyatro âdeta bir canlı resim levhası demek olduğundan, bu lüzum onun hakkında dahi sabittir. (Biraz sükûttan sonra bahsi yenilemek için) Ey bu salonda güzerân eden vak'a-i fecîa sanki bir âlâ levha olamaz mı? Özenip de yapmış olsam pek beğenirdiniz.

Poliny - Hele pek güzel resmedeceğinize şüphe etmem. Ancak vak'a-i mezkûrenin muhakemesi zihinde oldukça temaşası tab'a inbisat yerine inkıbâz verir.

Simon - Niçin efendim?

Poliny - Ya vak'ayı bilmez misiniz?

Simon - Bildiğim şu ki bin altı yüz şu kadar senesinde İsveç kraliçesi Christine, Fransa'ya gelerek misafireten burada ikâmet eylediği sırada, pek sevdiği ve âdeta aşkıyla çıldırdığı musahibi kont veyahut marki her ne ise Monaldeschi nam efendi hakkında birtakım ....

Poliny - Hikâyeyi böyle başlarsanız dediğim muhakeme hâsıl olmaz ki, hatta resmedeceğiniz levhanın temaşasından dahi hesap eylediğim nefret hâsıl olsun. Şu Christine'in nasıl bir Christine olduğunu da tasvir ederek gitmeli ki .....

Simon - Bunlar malûm şeyler! Kemâlât-ı ilmiyye ve hikemiyyesini itmam için Avrupa'nın Descartes gibi en büyük uleması, fuzalâsı maiyetine tayin edilmiş ve kendi ifrat-ı zekâ ve fatâneti ile bunların cümlesini makhur edercesine hırpalamış ve nihayet hikmetin tevsî eylediği vicdanı önünde kâinat bittabi küçülmeye başladığı zaman, küçülüp de artık bir darı tanesi kadar küçülünce zimâm-ı idare-i efkârı koparıp, ondan sonra âlemde bir nefes müddeti îş ü nûştan ve zevk ve safadan başka bir şeyle imrâr etmeye âlemin tahammülü olmadığı davasına düşmüş olan Christine.

Poliny - Güzel tasvir ettiniz. Şimdi Christine hakkındaki bu kadar bir tasvirinizi tasavvur edenler, ondan nefret mi ederler yoksa ona muhabbet mi?

Simon - Hikmetin hedm ü harabdan başka bir şeye hizmet etmeyen bu kısmına kimse muhabbet etmez ki, ben de edeyim.

Poliny - Öyle ise şimdi hikâyenizde devam ediniz.

Simon - İşte bu Christine Fransa'ya geldi. O zaman Fransa'da Louis Quatorze devri kemal-i debdebe ve tantanasıyla hüküm sürmekteydi. Sımsıkı elbise giyinmiş ve vücudunun her uzvunda olan letafeti bu dar elbise bir kat daha tashih ederek, fidan gibi reftarıyla o zamanın kuvvetli zen-dostlarını çıldırtmak derecesine getirmiş olduğu gibi, yanındaki

Monaldeschi dahi On dördüncü Louis cenaplarının safâperest olan harem-sarayına çatmış olduğundan, aşk ve sevda âleminde tekevvüne başlayan bu gibi bir büyük entrika dahi Kraliçe Christine'i gazaplandırarak, ikâmetgâhı olmak üzere tayin kılınan işbu Fontainebleau Sarayı'nda ve tamam işte bu geyikler sofasında merkum Monaldeschi'nin katli emrini vermiştir.

Poliny - Bu emrin hükmü ne suretle icra olunduğu dahi malûmunuz mudur Monsieur Simon?

Simon - Malûmum olmasaydı bu vak'ayı irae eder bir levha resmedebileceğimi vaade mütecâsir olabilir miydim Matmazel?

Poliny - Ama bunu tarihin ıttılâı yetişmeyen esrardan addederler.

Simon - Monaldeschi'nin sebeb-i katli olan entrikayı esrardan addederler ama, Matmazel fi'l-i katlin sûret-i icrası meçhul değildir. O zaman şurada Rédemption kilisesinin papazı bulunan Lebel bu fi'l-i katlde maktulün günahını çıkarmak için hazır bulunarak keyfiyeti gördüğü gibi kaydeylemiş ve muahharen tarih dahi ondan iktibas etmiştir.

Poliny - Acayip! Tevârih-i mufassalada bunun da kaydı yoktur.

Simon - İhtimal efendim! Lâkin neşriyat-ı cedîdeye rağbet etmelidir ki, bu misillü yeni vukuflar nazar-ı ıttılâdan kaçmasın. Daha geçen gün Monsieur Dupays bunun için mahsusen bir cilt neşr eylemiştir.

Poliny - Aman şunu babama haber vereyim. Ey! Sonrası nasıl olmuş?

Simon - Daha yakında okuduğum için hatırımdan çıkmamış. Kraliçe Christine merkum Monaldeschi aleyhindeki gazabını mucip olan ve merkumun el yazısıyla yazılmış bulunan birkaç mektup elinde olduğu hâlde yanında üç nefer zabit ve Monaldeschi dahi birlikte olarak bu sofaya gelmişler ve papaz Lebel'i dahi sonradan huzuruna getirmişler. Kraliçe bu zaman elindeki kâğıdı Monaldeschi'nin suratına atıp "Papaz efendi! Bu hınzır ölüme müstahak oldu. Şuna son nefesinde icap eden levazım-ı diniyyeyi icra et" demesiyle ve Monaldeschi kâğıtları görmesiyle kraliçenin ayaklarına kapanmış. Hazır olan üç zabit kılıçları çekerek davranmışlar. Ancak Monaldeschi

kraliçenin beline sarılıp hem aman dileyerek, hem de karıyı kendisine siper almak için köşeden köşeye sürüklediği cihetle zabitler silâhlarını istimal edememişler. Bunun üzerine kraliçe tebriye-i zimmet edebilecek ise etmesi için Monaldeschi'ye iki saat mühlet vermiş. Monaldeschi salonda kalarak kraliçe ise şu odaya çekilmiş. Ancak tebriye-i zimmet mümkün olamadığından, evvelki emr tekerrür ederek papaz dahi mücrimin günahını çıkarmağa başlamış. Zavallı Monaldeschi günah çıkarmak için ettiği tecdîd-i imanı ve tövbe ve istiğfarı kâh Lâtince, kâh Fransızca ve İtalyanca söyler ve hiçbirisini de beceremezmiş. Nihayet zabitlerin en büyüğü merkumu meçinin uçuyla iterek, tâ şu duvara dayadıktan sonra midesi üzerinden bir pâre açmış. Bu hâlde artık canından meyus olan Monaldeschi dahi güya mukavemete medar olmak için, zabitin kılıcına el salmış ise de zabit kılıcı çektiği gibi üç parmağını doğraması akabinde ikinci zabit gelmiş. Elindeki kılıcı Monaldeschi'nin başına havale edince, kafa kemiğini yarıp herifi dahi karnı üzerine düşürmüş. Artık iş işten geçtiği cihetle bu azâb-ı mevtten kurtulmak için bîçare maktul cellâtlara boğazını göstererek işaretle "aman kesiniz de bir an evvel kurtulayım!" ricasını edermiş. Bu ricayı da üçüncü zabit is'âf için elindeki uzun ve ensiz bir meç ile gırtlağını delmiş ise de, buradan çok kan akmağa hayatı müsait olmayarak Monaldeschi dahi ruhunu teslim eylemiştir.

Poliny - (Yüreği bulanır gibi bir tavr-ı müstekrehâne ile) Vay gidi hunharlar vay! Tevekkeli Voltaire "Bir karının davayı hod-serâne-i şehvet-perestânesine muvafık gelmeyecek edna bir hareket, işte ekseriya böyle bir facia ile mücâzât görür. Bir İsveç kraliçesi olur ise idam eder, adi bir karı olur ise gizlice tesmimine kalkışır!" dememiş. Ben erkek olsam karı denilen mahlûkun duvarda resmini bile görmek istemezdim.

Bu mütalâa üzerine Simon karılığı Poliny nazarıyla hiçbir vakitte göremeyeceğine ve kendi nazarında karı denilen şey şâyân-ı perestiş bir timsal olduğuna ve vakıa Monaldeschi ile Christine arasında olan münasebet gibi bir münasebet-i fuhşiyâneyi kendisi dahi nazar-ı la'netle görür ise de, bilfarz ve't-takdir bir karı ile böyle bir münasebet peyda etmiş olsa bile madem ki bir kere akd olunmuştur, o münasebeti dahi vikayede hiç kusur

etmeyeceğine ve eder ise Monaldeschi gibi eşna'-ı mevtle in'idâma razı olacağına dair uzun uzadıya bir söz açtı ise de, Poliny bunların hiçbirisine havale-i sem' kabul eylediğine dair tavrında bir emare göstermedi. Geyikler salonunu temaşa edip bitirdikten ve sarayın sair birçok yerlerini gezdikten sonra, bahçenin "parterre" denilen kısmına gelmişlerdi. Burası murabbaü'ş-şekl ve ortasında fıskiye feveran eden büyük bir açıklığı havi olup, bu ikinci murabbaın her dil'i ortasından birer yol açılmış ve bu suretle hâsıl olan dört büyük ve fakat birer rub'ları nâkıs-ı murabba yerler bahçe ittihaz edilmiş gayet lâtif bir mahal olduğundan, Poliny buraya gelince "Aman! Şu suya karşı biraz oturalım" diye tamam havuzun kenarına âdeta taşlar üzerine oturdu. Simon dahi yanı başına oturmuştu.

Orta yerdeki fevvârenin hâsıl eylediği dalgacıklar daire-i vüs'atlerini tevessü ede ede kenara gelinceye kadar bütün bütün mahvoldukları cihetle, tamam kenarda suyun sathı ayna gibi müstevî ve mücellâ olduğundan Simon kendilerinin suya akseden suretlerini görüp, suda hâsıl olan bu lâtif levhanın ressamca bir noksanı var ise o da yalnız kızın erkekten biraz uzakça bulunması idüğini derk ederek Poliny'nin yanına biraz daha sokulduktan sonra:

Simon - Bak, Poliny bak! Allah aşkına şu sudaki levhaya bak! Ressamlar böyle bahçelik içinde su kenarlarında âşık ile âşıkanın diz dize, baş başa oturduklarını tasvir ederler. Lâkin şu ağaçların suya in'ikâsı kadar güzel ve tabiî bir "peyzaj" ve bu peyzajın içinde bizim vaz'ımız kadar güzel bir vaz resmedebilmişler mi? Etmek mümkün mü?

Poliny - (Suya bakarak ve resm-i tabiînin letafetini bir türlü inkâr edemeyerek) Gerçek pek güzel!

Simon - Pek güzel de ya a zalim niçin bu levhanın gerçekliğini itmam etmiyorsun? Vakıa bunun sûret-i zahiresince hiçbir kusvâ yoktur. Beni irae eden resim dahi kusursuzdur. Çünkü iliklerime, kemiklerime tesir etmiş olan âsâr-ı aşkın yüzümün mesâmâtından tereşşuh etmekte olup, bunu dahi ressam-ı hakikiyyenin kalem-i kudreti işte şu levha-i sîmin üzerinde tamamıyla göstermiş. Dikkatlice bak. Sen de görürsün. Bir de kendine bak! Bu kadar hüsnün, bu kadar letafetin hep kalpazan mamulâtı gibi duruyor. Ama pardon! Hakikatte öyle değildir.

Bu çehreye tavr-ı âşıkâne yaraştığı ve âşık çehresi olmak için yaratıldığı hâlde, sen kendin hilkatin bu hükmü hilâfına isyan ediyorsun da onun için bambayağı görünüyorsun. İşte levhanın bu cihetinde ruh yok. Bunu ruhlandırmak da senin elinde. Şöyle bir levha-i mücessem tasnî' eylesen de, çeşm-i ma'nevî-i uluhiyyet taht-ı âlî-i arş-ı a'zamı üzerinden bizi takdis eylese fena mı olur idi?

Bîçare çocuğun şu sözleri Poliny'ye tesirden, hem de ziyadesiyle ve gerçekten tesirden hâli kalmadığı kızın yüzünde görülen ve ne şairin ve ne de ressam-ı mâhirin kalemiyle tasviri mümkün değil, müyesser olamayan birçok âsâr meydana vurdu ise de cebr-i nefs eylediği dahi yine alâim-i mahsusasından müstefhim olan zoraki bir tavır ile:

Poliny - Bu gibi güzel lâkırdıları eğer beni memnun etmek için söylüyor iseniz ....

Simon - "İseniz"i kabul etmem. Ben sana kemal-i safvet-i derunumla senli benli lâkırdı söylüyorum. Sen de bana öyle hitap edeceksin.

Poliny - Pekiyi! Bu gibi zarifâne, şairâne, âşıkâne lâkırdıları beni memnun etmek için söylüyorsan, söylememiş olsan daha ziyade memnun olurdum.

Simon - Niçin? Ne sebep?

Poliny - Sebebini söylemek kaldırıp kendimi şu havuza atmağı icap eyler de onun için.

Simon - Hayır! Hiç de onun için değil. Sebebi olsa olsa gönlün benden hoşlanmaması ve benim bunca sûzişlerimden senin o mermer yüreğin sızlamamasıdır.

Poliny - Küfür ediyorsun Simon!

Simon - Sen insanı imandan çıkardıktan sonra böyle küfürler bir şey mi?... Bak sana en sonra olacak şeyi en evvel söyleyim Poliny! Ben Nasuh'a itiraf ettim ki müddet-i ömrümde hiçbir kimseyi sevmedim! Hatta bâdi-i emirde seni de sevmemiştim. Yalnız alelâde tezevvüç etmek isteyenlerin kabulüne şayan ağırbaşlı, sakin, sakit bir kız olduğun için seni istemiştim. Sonra birkaç mülâkat üzerine âteş-i aşkın ilk defa olarak yüreğim içinde kıvılcımlanmağa başladığını hisseyledim. Bir yanış ki tadına

doyulmaz. Hele bugün bir hâldeyim ki billah ricalarım mutlaka tesir etmeyeceğini yakînen bilsem de, kat'iyen me'yus olsam bu lezzet-i aşk dimağımda olduğu hâlde ölmeyi, âlemde senin aşkından mahrum olmak şartıyla ebediyen yaşamağa tercih ederim. Seine nehri benim gibi pek çok âşıkların mezarı olmuştur. Boulogne ormanı dahi bu işte Seine nehrinden aşağı kalmaz. Ölümün acısı ise mazallah o tasavvur eylediğim ye'sin acısından ziyade değildir. Hele benden sonrasını da dünyada sağ bırakmağa hasedim bir vechile kail olamayacağından, ihtimal ki dârü'n-naîm-i cennete evvelâ seni gönderirim de, sonra arkan sıra ben gelirim.

Poliny - (Bir dakika evvelki alâim-i teessür yüzünden bilkülliye zail olarak güya hiç fütüru kalmamış gibi kemâl-i sükûnetle) Güzel lâkırdı! Güzel söz! Tamam âşıkâne hareket. Şu kadar var ki mahallinde değil!

Simon - (Bayağı hiddet ve tehevvürle) Neden? Niçin mahallinde değil? Sanki yapamaz mıyım sanıyorsun?

Poliny - Niçin yapamazsın zannedeyim? Bir iş ki benim gibi bir âciz kız bile yapabilir. Seine nehri yalnız birçok âşıkların mezarı olmamıştır. Birçok âşıkaların da mezarı olmuştur. Hem sen kendine kıyacağın zaman ondan evvel beni öldürmeye ne hacet? Sanki senin sağlığında sineme vuracağın bir bıçağı vefatından sonra ben vuramaz mıyım? Hatta vurmayacak mıyım? Ne zannediyorsun?

Simon - (Daha ziyade tehevvürle) Sen ha?

Poliny - Evet!

Simon - (Mecnunâne) Demek oluyor ki sen benim için, benim vefatım için kendine kıyacaksın ha?

Poliny - (Hâlâ bilâ-fütur) Pek büyük bir iş yapmış olmayacağım. Sen büyük zannediyor isen de, bence pek ehemmiyetsiz bir iş görmüş olacağım.

Simon - Öyle ise demek oluyor ki sen de beni seviyorsun.

Poliny - Ben böyle artık paçavra gibi eskimiş ve kaç defalar hain ağızlardan yalan olarak çıkıp kaç defalar dahi büyük büyük facialarin fetvası makamına kaim olmuş sözleri kale bile almak istemem.

Diye yerinden fırladı. Fakat bu defa artık kolunu da Simon'a vermeyerek orman seyahatinden bile sarf-ı nazarla Fontainebleau kasabasındaki ikâmetgâhlarına avdet yolunu tuttu.

On Beşinci Bap

Nasuh'un Paris'ten Fontainebleau'ye geldiği zaman kendisini istikbal eden meşguliyet yukarıki bapta hikâye edildiği vechile, Simon ile Poliny'nin Fontainebleau Sarayı'nda ve bahçesindeki seyahati esnasında teati eyledikleri kelimât ve bunların delâlet eyledikleri efkârın kendisine hikâyesi kaziyyesi idi. Şimdi Simon'un kendisince ve Poliny'nin dahi yine kendisince bu meseleyi Nasuh'a ne suretle arz eylediklerini tafsilen yazmak, âdeta hasılı tahsil demek olur. Zira her ikisi bu vak'ayı olduğu gibi hikâye etmişlerdi. Ancak bu vak'ayı olduğu gibi hikâye eden iki adamın, bir de "kendisince"si olacağı cihetle burada yalnız onu irae ve tayin etmek lâzım gelir.

Bu ise sözü pek de uzatmağa lüzum gösterir bir şey değildir. Simon meseleyi ol suretle hikâye eylemiş ve arada öyle fikr-i husûsîler katmış ve karıştırmıştı ki, "Poliny'nin beni sevdiğine hiç şüphem kalmadı. Hem öyle bir muhabbet ki benim için canına kıymağı dahi alenen ve kat'iyen göze aldırıyor!.... Yalnız emr-i nikâha.... rıza göstermek istemiyor. Bunun sebebi ise çocukçasına ve karıcasına sapmış olduğu fikr-i feylesofâne olacağına şüphe yoktur. Ben Matmazelin beni dost ittihaz etmiş olmasına razıyım. Bu kadarıyla iktifa ederim. Asıl maksada gelince o ne zaman olsa hâsıl olur!" fikrini Nasuh'a lâyıkıyla telkin eylemeye kifayet eylemişti. Nasuh'un Simon'da gördüğü bu itmînandan memnun kalacağı âşikârdır.

Hâlbuki Poliny dahi meseleyi hikâye eylediği zaman Nasuh'a işrab eylediği his ve fikir Simon'un efkârından pek de uzak değildi. "Simon her hâlince dost ittihaz edilmeye şayan bir çocuk olup, ben sana olan itimat ve emniyet ve muhabbetimin bir nev'ini dahi Simon hakkında hissetmekte isem de kendisinin dostlukça bir müntehayı mutlaka muaşakada ve izdivaçta bulması noksan addolunabilir. Eğer fikrinde olan bu noksanı ıslâh ve tashih eder ise dostluğuyla mes'ut olacağıma şüphe yoktur.

Bilâkis bu fikirde devam eylediği surette ise korkarım ki hepimizi bizâr edecek su-i ahval vukua gelir" müeddâsını âdeta harfiyen Nasuh'a eda eylemişti.

Nasuh'un bu nöbette dahi Fontainebleau'de çend gün ikâmeti ve ondan sonra Poliny'yi bahariye-i mezkûreden müteessifen ayırıp Paris'e getirdikten sonra, nöbet Madame Garnold'a!.. gelmek münasebetiyle onu alıp getirmiş ve mezbure ile dahi ormanı dolaşıp!... seyr ve seyahat eylemiş olması sözü uzatmağa değer şeylerden olmayıp, şurada tekevvün eden vukuât içinde nazarıdikkatimizi kendi üzerinde tevkif edecek vak'a bizim eski âşinalardan Zekâ Beyin bir salonda Nasuh'u zemme yeltenmiş olması meselesi olmakla, biraz vaktimizi dahi ona hasretmeliyiz.

Gardiyanski'nin dostlarından Nasuh'u lâyıkıyla tanıyan Varonski nam bir Lehlinin yine Gardiyanski'ye ettiği hikâyeden anlaşıldığına göre:

Bizim Zekâ Beyefendi cenapları Paris'te kokot ve grisette takımından ve en bâlâsı kendi terzisi ve kunduracısı gibi esnaf güruhundan olmak üzere, ihtilât eylediği sunûf-ı malûmeyi biraz daha büyülte büyülte matbaalarda muharrir yamağı geçinen veyahut devâir-i hükûmette mukayyitliğe kadar yol bulmuş olanlar ile ihtilât derecesine vardırmış imiş.

Bir gün yazacağı şeyin muhtaç olduğu malûmatı gerçekten muharrir olanlardan alan ve aldığı malûmat üzerine yazdığı şeyleri dahi yine başka bir muharrire göstermeden neşr ve ilân edemeyen ve fakat malûmatı başkasından alıp tashihi dahi başkasına ettirdiğini, malûmat aldığı ve tashih ettirdiği zevatın ikisine dahi bildirmeyip, birisine yazabilir ise de, malûmatı olmadığı ve diğerine malûmatı var ise de yazamadığı tavrında görünen muharrirlerden birisi, (bu kabil muharrirler İstanbul'da kum kadar çoktur) Zekâ Bey ile dost olduğu cihetle kendisini bir büyücek yere götüreceğini vaat ile alır götürür.

Vakıa götürdüğü yer büyücek bir yer olup hele terbiyece, namusça hiçbir söz getirmediği orada hazır bulunan Lehli Varonski'nin dahi müsellimidir. An-asl pek zenginken servetini kaybetmemiş olan kibardan ve an-asl pek fakirken zengin olmağa başlamış ve fakat zenginlik ile beraber su-i ahvâli dahi

öğrenmemiş olan sigardan karı, erkek yirmi otuz kadar zevattan ibaret bulunan cemiyette, Zekâ Beyin hüsnü ve sözü ve (aslı edebsizlik ve terbiyesizlik olduğu hâlde ilk hicabın muhafazası altında biraz ta'dil ve tashih gören) şenliği ve şuhluğu müstahsen görülüp cümle tarafından mazhar-ı iltifat olmuştu. Malûm olmalıdır ki, ekser ahvalde ve bilhassa bu gibi yerlerde iltifatı ehlinden gayriye ederler ise, iltifat edilen adama dostluk gösterilmiş olmaz. Bilâkis düşmanlık gösterilmiş olur. Zira ol nâ-ehl gördüğü iltifattan cür'etini arttırarak asıl mayesini ortaya koymaktan çekinmemeye kadar mütecâsir olur.

Vakıa bir Zekâ Beyin henüz bu nâ-ehllerden olduğunu hükmedecek kadar ahval-i hususiyyesini görmedik. Şimdiye kadar gördüğümüz ahvali bize ancak terbiyesi nakıs olduğunu göstermiştir. Lâkin Varonski'nin ber-vech-i âtî hikâye etmekte olduğu ahval üzerine burada yukarıki mukaddimeyi bast ve temhide sevk-i kelâm iktizasınca lüzum görmüşüzdür.

Bâdi-i musahabede Zekâ Beyin Türk olması anlaşılması üzerine eski kibardan Monsieur de Belarbre mahzâ genç Osmanlıya bir iltifat olmak için, "Türklerin bu son asırdaki terakkiyatına söz yoktur. Okuduğumuz gazetelerin rivayeti böyle olduğu gibi, şarka seyahat edip gelenler dahi böyle söylüyorlar. Nümunesi ise elyevm gözümüzün önündedir. Zira henüz kendisini göremediğim ve fakat âsârından ve kendisini görenlerden aldığım malûmat üzerine görmüş ve ahvalini tedkik etmiş kadar tanıdığım Nasuh Efendi isminde bir yeni Türk, doğrusu milletini umum âlem-i medeniyyetin payitahtı demek olan Paris'te hüsn-i sûretle teşhir eylemiştir" demişti. Bu medh-i sitayiş Zekâ beyefendiye biraz çirkince görünerek kendisini Nasuh'a takdim ettirmenin en âlâ yolunu bulmuş olmak zu'muyla:

Zekâ - Nasuh Efendi mi dediniz Monsieur? Kendisini biraz tanırım.

Belarbre - Evet! İşte o Nasuh Efendi!

Zekâ - (Müstehziyâne bir hafif tebessümle) Milletimiz hakkında gösterdiğiniz teveccühe teşekkürden başka bir şey edemem. Lâkin nümuneyi tam nümune olmak üzere görememişsiniz.

Huzzardan - (Nasuh'u tanıyan bir zat) Nasuh Efendiden daha güzel bir nümune arz edebilecekseniz, Türkler hakkında bir

kat da teveccüh kazanabilmiş olacağınıza şüphe etmeyiniz Monsieur Zekâ!

Zekâ - Ondan daha iyi bir nümune arz edebilirim demek başka bir davadır, onun tamam bir nümune olmadığını söylemek yine başka bir dava! Ben Nasuh Efendinin tamam bir Türk nümunesi olmadığını dava ettim.

Varonski - (Biraz canı sıkılarak) Öyle ise bu davanızı ispat etmelisiniz.

Zekâ - Efendi Nasuh'un ilim ve irfan davasında bulunmasına kimse bir şey demez.

Varonski - Diyemez ki desin.

Zekâ - (Sözünde devamla) Fakat dava eylediği ilm ile mütenasip filozofîsi yoktur. Meselâ taassup hikmete yakışık almadığı hâlde, Nasuh bililtizam taassup ederek başına şapka giymeye bir vechile razı olmaz.

Belarbre - Acayip! Şapka giymek ayıp mıdır?

Zekâ - İşte söyledim ya. Ayıp olmamak lâzım geleceği bedihî bulunduğu hâlde, mücerret taassup belâsıyla bu inadında sebat eder.

Bir Madam - Ben ne Nasuh Efendiyi tanırım, ne de Türklere dair şimdiye kadar bir fikir hâsıl eyledim. Lâkin uluorta bir söz söylemiş olmak üzere demek isterim ki mütemeddin ve feylesof olan bir adamın, şapka giymesine dair kanunlarda bir kayıt var mıdır?

Varonski - Pek güzel söylediniz Madam! Bu sözü şu surete kalbetmek dahi mümkündür: Mütemeddin ve feylesof olan bir Parisli İstanbul'a giderse, başından şapkayı çıkarmağa mecbur olduğu hakkında dahi kanunda bir sarahat var mıdır?

Tuhaflardan birisi - "L'habit ne fait pas l'homme" İnsanı ruba insan etmez derler ki darb-ı meseldir (diye kahkahalarla gülmekten kırılır)

Zekâ - Efendim gülecek bir şey var mı ki, bu kadar gülüyorsunuz? Biz usül üzere .....

Tuhaf herif - Kah kah kah! Kih kih kih! Gülecek ne mi var ki gülüyorum? Tuhaf be kah kah kah! Gülmeyecek ne var ki gülmeyeyim? Kih kih kih!

Zekâ - (Hiddetlenerek) Eğer meramınız tahkir ise ....

Tuhaf herif - Allah aşkına hiddeti bırakınız Monsieur! Zira siz hiddetlendikçe ben gülmekten çatlayacağım. Eğer bu kadar gülmekliğimi yasak etmek için beni düelloya davet edecekseniz, kah kah kah kah!... İşte size vizite kâğıdımı takdim ediyorum. İsmim, adresim üzerinde ... Kah kah kah!... Yazılıdır.

Müşâfehe bu surete geldikte Zekâ hiddetinden çatlamak derecesine gelmiş idiyse de, araya giren mutavassıtların tavassutlarını (mücerret düello belâsından dolayı olmalıdır ki) bin canla kabul ederek müsâlâhayı tercih eyledi.

Belarbre - Eğer Nasuh Efendi gibi bir adam başına bir şapka koymakta dahi taassup ediyor ise, doğrusu ya taaccüp olunur.

Varonski - Akıllı bir adam her şeyi bir lüzum üzerine yapar, öyle değil mi efendim? Nasuh Efendi şimdi şu meclise gelse fes başında olduğu hâlde kabul olunacağını bilip dururken, kırk yıldan beri başının alışmış olduğu serpuşunu tebdil etmeye ne lüzum görsün?

Belarbre - Bak buna diyeceğim yok.

Zekâ - Böyle dediğiniz surette olsa kimsenin diyeceği kalmaz. Lâkin hakikat bundan ibaret değildir. Nasuh mahzâ taassup belâsiyla şapka giymez. Hatta işitmiş olmalısınız ki hangi mahalde bulunsa ve Müslümanlık hakkında bir söz işitse, müdafaası yolunda can verir.

Belarbre - Taaccübüm arttıkça artıyor.

Tuhaf herif - Benim kahkaham gibi mi artıyor? Kah kah kah! Demek oluyor ki medenî olmak için insan dinini terk etmeli ha?

Madam - Yahut tahkir etmeli öyle mi?

Varonski - Hukuk-ı ümem ve düvelden bahseden hükema medenî addeyledikleri milletlerin mutlaka Hristiyan olmaları lüzumuna dair bir bahis koymuşlar mı? Yoksa bunca felâsifenin hepsi Hristiyan olup bir adam Hristiyan olmayınca feylesof olamaz mı?

Tuhaf herif - (Kasıklarını tutarak) Aman çatlayacağım! Kih kih kih! Oh! oh! oh! Hâlbuki.....

Belarbre - Bana kalır ise o Nasuh Efendinin İslâmiyeti ne suretle müdafaa edişine dikkat etmeli de, ona göre lâkırdı söylemeli.

Varonski - Ben o çocuğu iyice tanırım. Bir hayli bahislerinde daha bulundum. O mahzâ insaniyet ve medeniyet ve uhuvvet-i umumiyye nokta-i nazarından bakarak, İslâmiyeti ona göre müdafaa eyler, hatta mebahis-i malûmede taassup gösterenleri kendisi dahi ta'yîb eyler.

Belarbre - Böyle ise diyecek yok.

Zekâ - Nasuh'un her sözünü hakikat-i mahz olmak üzere kabul edenler böyle zannederler. Lâkin bir kere de o zât-ı şerifin ne kadar cizvit olduğunu hesap edenler, bu gibi hüsn-i şehadetlerde biraz teenni ederler. Kendisi iffet-i mücesseme olduğu hâlde bilmem kimler ile Prado balolarında gezdiğini dahi bilenler vardır. Artık alt tarafı mülâhaza oluna.

Zekâ'nın bu sözü bayağı tesiri mucip olmuş ve vakıa Nasuh'u iltizam edenler yine müdafaadan yüz çevirmemişler ise de, böyle bir cemiyette yalnız Prado ismini telâffuz etmek lâübaliliğin derece-i gayesi olmak için kâfi olduğu cihetle artık sözü uzatmağa kimse rıza göstermediğinden, ber-minval-i muharrer hâsıl olan tesir baki kalmıştır.

Bir de aradan bir saat kadar zaman mürur eyledikten sonra Zekâ Bey âdeta başbaşa gibi bir suretle konuşmakta olduğu karı ile kim bilir sözü hangi vadilere getirerek ve hâlbuki bu sırrı lâyıkıyla ketm edemeyip, karının taallûkatından bulunduğu hâlde yanıbaşında oturmakta olan bir erkeğe sezdirerek, herif beyefendinin kolundan tuttuğu gibi "Burada oturmanıza rızam bu kadar efendi! Gördüğüm hâl üzerine bana kalırsa salonda oturmanıza da müsaade etmem, ama burada oturmayınız da nerede oturur iseniz oturunuz" diye kaldırmasın mı?

Şu hâlin sebebi ne idüği herkese merak olmuş ise de bu merakı kimse hâlledememiştir. Ondan sonra Zekâ Beyefendi artık salonda oturamayıp kendi iradesiyle çıkmış, gitmiş ise de kimseye adiyö demeden! gitmiştir.

Zekâ gittikten sonra mahut tuhaf herif yine kahkaha ve kihkihileriyle çatlayarak ayağa kalktı ve bu kadar gülmesine sebep ne olduğunu kimse bilmediği hâlde, şimdi kendisi bildire-

ceğini vaat ederek cebinden "La Vie Parisien" gazetesinin Zekâ Bey hikâyesini havi olan nüshasını çıkarıp cemaate arz eyledi. Bu hikâye okunduktan sonra huzzarın fikri tashih edilmiş olduğunu elbet ümit eylersiniz. Hatta Varonski Türkler içinde böyle Zekâ Bey gibi gençler dahi bulunması Türklerin terakkiyât-ı hâzıraları için bir su-i şehadet edemeyeceğini ve yine Nasuh'tan işitmiş olduğu

Bârân ki der letâfet-i tab'eş hilâf nîst
Der bâğ lâle rûyed u der şûre-bûm has

beytinin hükmü olmak üzere bir millet-i azîme, bir bahçeye benzeyip o bahçe içinde yetişen dikenlerden gül için bir ayıp terettüp eylemeyeceğini ve hatta ayıba teşbih edilen diken gülde dahi bulunsa yine bûy-ı safâ-bahşâsı ve reng ü ziynet-i can-fezâsı teslim edilmek icap eyleyeceğini arz eylediği zaman, cümlesi birden kendisini tasdik ederek eğer bir imkânını bulur ise bir akşam Nasuh Efendiyi kendileri yanına getirmesini Varonski'den rica eylediler.

İmdi Nasuh bu defa Fontainebleau'ye gelip gittiği esnada ve Poliny ve Simon'un kendi ahvalini hikâye eyledikleri sırada, şu Zekâ Bey meselesini dahi işitmiş ve pek ziyade canı sıkılmış idiyse de, canının sıkılması Zekâ Beyin kendi aleyhinde bulunduğu için olmayıp, mahzâ ettiği bahse vukûf-ı tâmmı olmadığı hâlde söz söyleyenlere canı sıkılması kabilinden olarak sıkılmıştı.

İşte bakınız Nasuh'ta bu hâl vardı. Ama bunu Nasuh'un noksanına verecekmişsiniz. Ne yapalım? Sözün doğrusunu söylemeye mecburuz. Nasuh daha İstanbul'dayken bazı evrak-ı havadisin hiç bilmedikleri büyük büyük bahislerde bilir gibi davranarak, serd-i efkâr etmelerine pek ziyade canı sıkılırdı. Hatta bir gün Ceride-i Havadis'e bir bend-i mahsus verip böyle hiç vukufu olmadığı hâlde meselâ hürriyet-i milliyye ve usûl-i idare-i düveliyye gibi bahislerde bulunan muharrirleri ta'yîb ederek, "acaba bu fikirleri malûmât-ı mukayyede olarak bir kitaptan mı aldıkları, yoksa kendi sahife-i hulyalarında mı okudukları sual edilse ne cevap verirler?" demişti.

Gazete muharrirleri hakkında Nasuh'un bu suretle idare-i efkâr etmiş olmasına biz diyecek bir şey bulamayız. Nasıl bula-

lım ki .... Hatta neden dolayı bulamadığımızı dahi söyleyemeyiz. Lâkin Zekâ Bey gibi bir adamı gözden düşürmek ile icrâ-yı arz etmeye çalışanlara canı sıkılmasında Nasuh'u haklı görürüz. Ama yine bilmediği bahse karıştığı için değil! Belki Nasuh gibi birçok erbâb-ı dikkat tarafından daima imtihan edilerek nazar-ı hüsn-i kabül ile görülmüş olan bir adamı, nazardan düşürmek isteyen Zekâ Beyin kendisi bir kat daha nazardan düşeceği için Nasuh'u haklı görürüz. Mesele İstanbul'da olsaydı yine ne ise nedir. Paris'te olması insanın canını bütün bütün sıkar. Ne çare ki asıl sebebiyeti veren şu dakikaların hiçbirisini düşünmez.

On Altıncı Bap

Nasuh Paris ile Fontainebleau arasında azimet ve avdet-i seyahatlerini icra eylediği müddet her defasında Paris'e geldikçe mutlaka Madame De la Chaisne'i görür ve ahval-i âlem üzerine ve bilhassa Hemşire Anne'a dair sözler söyleşirdi. Söyleştiği sözler henüz Hemşire Anne'a nasıl bir oyun oynamak ve kendi davasını yine kendi hareketiyle nasıl iptal ettirebilmek müzakeratından ibaret olup, daha Madame De la Chaisne ile hiçbir şeye karar verememiş ve bir işe başlamamış olduğu hâlde, bir de bir gün Madame De la Chaisne'den şu malûmatı alır ise taaccüp edersiniz ya?

De la Chaisne - Galiba sen yine art perdeden bir komedya oynuyorsun.

Nasuh - Ne komedyası?

De la Chaisne - Hemşire Anne meselesi!

Nasuh - (Merakla) Ne olmuş?

De la Chaisne - Sanki hiçbir şeyden haberin yokmuş gibi davranıyorsun ama nafile, artık yemin değil, ateşi yutsan inanmam.

Nasuh - Merak verdiniz ne olmuş Allah'ı severseniz?

De la Chaisne - Karı baştan çıkmış!..... Şey! Baştan çıkmış demişim! Bizcesi yola gelmiş.

Nasuh - Demeyiniz? Yine Âşık Mister tarafından mı yola getirilmiş?

De la Chaisne - O ağızlara inanan kalmadı Monsieur Nasuh! Vakıa pek ustalıklı davranıyorsun! Benden başka her kimi olsa aldatabilirsin, ama benden artık aldanmağı hiç bekleme!

Nasuh - Canım siz bana meseleyi hikâye ediniz de, varınız yine benden şüphe ediniz.

De la Chaisne - Pekâlâ! Hiç haberiniz yokmuş gibi itikat ederek size ol suretle anlatayım:

Geçen gün Hemşire Anne bana geldi. Tarîk-i ruhbaniyetten birçok şikâyetler eyledi.

Nasuh - Ya! Öyle ise hakkınız varmış. Şikâyetleri ne oluyor.

De la Chaisne - Kendisi o tarîki, melekler tarîki zanneylemiş ise de, şeytanlar tarîki imiş. İçinde pek çok fena karılar varmış. Sulh için içtima eden o karılar bir vakitten beri kavgadan başka bir şey etmiyorlarmış. Bu böyle gider ise ne yapacağını bilmiyormuş.

Nasuh - Tamam tamam! Bizim De Trouville hanesindeki rezaletten haberi yoktur ya?

De la Chaisne - Hiç ondan haberi olsa böyle şeyleri söyler miydi? İşi ol saat çakacağımı bilmez mi? O Âşık Mister meselesinin artık unutulduğunu kaviyyen hükmetmiş.

Nasuh - Hâlbuki hikâyesi der-dest-i tahrirdir. Demek oluyor ki, bu defaki fitil Âşık Mister tarafından değil.

De la Chaisne - Öyle mektup geldiğinden, kâğıt gittiğinden filândan haber vermiyor. Yalnız tarîk-i ruhbaniyetten şikâyetle bir kolayını bulsa çıkacağını anlatıyor.

Nasuh - Nesine itimatla çıkacak?

De la Chaisne - Artık Âşık Mister'ine mi itimat edecek, yoksa başka birisine veya başka bir şeye mi onu bilemem.

Nasuh - Yalnız şunu bilir ve teslim edersiniz ki, bizim yapmak için bunca müzakereler etmekte olduğumuz iş kendi kendisine hâsıl olacak, öyle değil mi?

De la Chaisne - Öyledir demek lâzım geliyor.

Bu defaki şu müşâfehe bu derecede kalıp diğer taraftan ise balayının hükmü artık geçmiş ve Cartrisse ile Catherine familyası Paris'e avdet eylemiş olduğundan, Nasuh yine evvelki meşguliyetini bir intizam-ı cedîd altına alarak işinde devam etmeye başlayıp, bu aralık hemen her gün Madame De la Chaisne'e müdâvemet ve mülâzemet eyler ve gerek Hemşire Anne'a ve gerek mesâil-i sâireye dair söz söyleyerek malûmat teati eylerdi.

Ancak Nasuh'un en büyük emeli Madame De la Chaisne'in vaat eylemiş olduğu vechile, Paris'in esrarı âleminde geşt ü güzâr olup, karı ise bu vaadinin ifasını tehir eylemiş olduğundan buna canı sıkılmaktaydı. Hatta bir aralık keyfiyeti Madame De la Chaisne'e açtı da.

Dedi ki:

Nasuh - Paris'in âlem-i esrârında beni refakata kabul edeceğinize dair bir vaat verdiniz, sevincimden çıldırttınız. Lâkin bu vaadi verdikten sonra aradan aylar geçtiği hâlde henüz semeresini görememekliğim dahi evvelki sevincim kadar ye'simi mucip oluyor.

De la Chaisne - Hakkınız var. Lâkin mevsim fena. Paris'in en güzel mevsimi şu mevsim-i bahar olmakla beraber, eğlence âlemince en fena mevsimi dahi yine bu mevsimdir. Balolar yok. Tiyatrolar da hemen yok gibi bir şey. Hâlbuki bahariye safası herkesi kendisine celp eder. Hâsılı Paris'in içi yazdan beter bomboştur. Vakıa yazın dahi boştur. Çünkü kibar takımı bütün sayfiyelere gider. Ancak Mabille bahçesi gibi yerler kış mevsiminin Prado'larına mukabil olabilirler. Hâsılı kışı geçirdik. Baharda ise o kadar iş yürümez. Artık yaza kadar sabır lâzım gelir.

Nasuh - Güzel ama bende o kadar da sabır yoktur. Var olabilirdi. Ancak şu refakata kabul edildiğime dair bende bir kuvvetli senet olmak üzere bir kerecik işe başlanmış olsa var olabilirdi.

De la Chaisne - Bu derecede tehalük ha?

Nasuh - Ama beni ta'yîb etmeyiniz Madam! Ben Paris'e rahat etmek, eğlenmek için gelmedim. Öğrenmek için geldim.

Vakıa öğrenmenin zımnında eğlenme dahi dahildir. Ancak öğrenmek sureti teehhür eder ise, eğlenmek sureti de teehhür eder.

De la Chaisne - Öyle ise birkaç gün daha sabret de, sana bir güzel şey tertip edivereyim.

Nasuh - Teşekkürler ederim.

Vaadin şu suretle teceddüt etmesi üzerinden iki gün kadar daha zaman mürur eylemişti ki, bir sabah erkenden "komisyoner" denilen çocuklardan birisi Nasuh'u uykudan uyandırmak üzere kapısını vurup bir mektup getirmişti. Nasuh mektubu açıp da imza De la Chaisne'in imzası olduğunu görünce ve "Çabuk gel. Zira bir büyük eğlence kendi kendisine hâsıl oldu!" ibaresini okuyunca, "Hah! De la Chaisne vaadini ifaya başlamış" diye alelacele kalktı. Yarım yamalak giyindi. Hemen bir arabaya binip tekerleklerin demiriyle kaldırımların taşları tesâdümünden ateşler saçarak doğruca De la Chaisne'in konağına vardı.

Vakıa salon içine girdiği vakit o zamana kadar hiç görmemiş olduğu genç güzel, süslü bir kadını görünce, hulyasının vücut bulmakta olduğuna kail olarak ve mahaza yine ta'zîm ve ihtirâmı elden bırakmayarak bir güzel selâm vermişti. Bir de bu mükellef hanımın Hemşire Anne olduğunu tanımasın mı?

Tanıdı. Ancak öyle veleh, hayret derecesinde müteaccip olmadı. Hatta zahir-i hâlinde hiçbir taaccüp ve istiğrap alâmeti de göstermedi. Binaenaleyh kendisinin bu hâli mucib-i taaccüp olarak:

De la Chaisne - Tanıyamadın mı yoksa Monsieur Nasuh?

Nasuh - Pekâlâ tanıdım Madam. Fakat Anne cenaplarına hâlâ Hemşire Anne diye mi hitap etmek lâzım gelir, yoksa artık Matmazel diye mi çağırmak icap eder, bunu kestirmek için düşünmekteyim.

Anne - İhtiyar elinizdedir Monsieur Nasuh (diye lüzumsuz bir kahkaha ile gülmeye başlar).

De la Chaisne - Mademoiselle Anne'ı imana getiremedik ama, o kendisi imana geldi. Bundan böyle ömrünü Hazret-i Meryem'e vakfetmeyip yine kendi zevk ve safasına vakfedecekmiş.

Anne - Hayır! Öyle de değil. Kendi zevk ve safama niçin vakfedeyim? Rahibe olmayan karılar nasıl taayyüş ediyorlar ise!... ben de öyle taayyüş edeceğim.

Nasuh - Tebrikten başka edeceğim şey yoktur.

Anne - Neme lâzım efendim! Geçinemeyecek ne başım var? Ders versem, hocalık etsem yine kendimi besleyebilirim. Ben rahibeler yanına gerçekten bu dünyadan el çekmek için girmiştim. Hâlbuki dünyanın en girift ve en muğlak ahvali içine onlar girmiştirler. Ne ise! Şimdi burada rahibeleri zem ile vakit geçirmeyeceğiz ya? Zati bir saat kadar ancak oturabileceğim.

De la Chaisne - Neden? Bugünü de birlikte geçirelim bari.

Anne - Hayır hemşirem! Bugünü kendime bir yuva tedarik etmek ve yaşamağa lâzım olan şeyleri yoluna koymak için sarfedeceğim. Bundan sonra inşallah birlikte geçireceğimiz günler pek çok olur.

Diye rahibeler cemiyetini zemmetmemek istediği hâlde kenardan, köşeden yine bir hayli zemminde bulunmuş ve yalnız hocalık etmekle yaşayamayacağı ve mutlaka kendisine bir imdat eder bulunacağı hakkında edilen istizahlara izahat-ı lâzımeyi veremeyip, işin bu en mühim noktasını mektum tutarak ehibbâyı bilvedâ' çıkıp gitmiştir. O gittikten sonra:

De la Chaisne - Ey Nasuh! Şimdi bu işteki hikmeti ben anlamayacak mıyım? Hâlâ bu sırrı benden ketm edecek misin?

Nasuh - Zaten sizden bu sır ketm olunmamış ki.

De la Chaisne - Demek oluyor ki ilk tahminim sahihtir. İyi ya bunu benden gizli yapmakta hikmet ne idi?

Nasuh - Haberiniz olmadığı hâlde bir eğlence tedarik etmeye başlamıştım. Hâlbuki siz dahi kendi haberiniz olmadığı hâlde benim ayaklarıma bir hile tuzağı kurdunuz. Şu hâlde ben ma'yûb olmadım ise de muvaffak dahi olamadım. Binaenaleyh bu gibi işlerde ne dereceye kadar muvaffak olabileceğimi göstermek ve gösterdiğim hüner ile bir kat daha emniyetinizi kazanmak için böyle yaptım. Bir emelim dahi hocamdan işitmiş olduğum bir fıkra-i hikemiyyenin fiiliyatını tecrübe etmekti. Onu ettim. Çok şükür iki başlı muvaffak oldum.

De la Chaisne - Ama sözü bu kadar kısa kesmeyi istemem. İzahat isterim. Bu işi ne yolda idare ettin onu söyle.

Nasuh - Bu işi ne yolda idare ettiğimi anlatmak için evvelâ hocamın fıkra-i hikemiyyesini arzetmek lâzım geliyor.

De la Chaisne - Pekâlâ! Evvelâ onu söyle. Zaten benim de istediğim şey vukuftur. Vâkıf olmak istediğim şeye daha ziyade ıttılâ etmiş olurum.

Nasuh - Efendim! Henüz gençken bir gün hocamın önünde aşinalardan bir zatı medh etmekteydim. Ama medheylediğim zat gerçekten medhe sezâ-vâr idi. Irzlı idi, edepli idi. Afif idi, emin idi. Lâkin henüz çocuk bulunmaklığım hasebiyle medhde biraz mübalâğaya varmışım. Yüzüme baktı baktı ve bir garip tebessüm ile bana dedi ki: "Oğlum senin medhettiğin kadar mükemmel bir adamı çeşm-i cihan görmemiş olduğunu dava etsem haksız çıkmam. Zira insanoğlu bu kadar mükemmel değildir. Olamaz. Mükemmeliyetin bu derecesi Allah'a muhsustur. Evet. İnsan da afif olur. Ama bir dereceye kadar. İnsan da emin olur. Hep bir dereceye kadar. O dereceyi aşınca iffet de gider, emniyet de. Bir memur afif olur da beş, on bin kuruşları irtikap etmez. Çünkü onun iffetinin derecesi daha büyüktür. Lâkin bu miktarın beş, on katı iffetin derecesine dahi tefevvuk edeceğinden o zaman o adamda iffet kalmaz. Hırsız olur. Hem de nasıl hırsız? Beş, on bin kuruş çalan küçük hırsızlardan değil, beş, on bin lira çalan büyücek hırsızlardan olur. Bir adam görsen ki pek mazlumdur. Bilmiş ol ki, o adam zalim olmağa muktedir olamadığı için mazlum görünür. Eline iktidar-ı küllî ver de o zaman bak ne kadar zulmeder. Kezalik bir adam görsen ki erbâb-ı kanaattendir. Fakrı ihtiyar eylemiş. Lâkin zengin olamadığı için kanaat köşesinde fakrı ihtiyar eylemiştir. Ona mal ver de bak ne müsrif, ne sefih bir adam çıkar. İşte insan kısmı böyledir. En garibi şunda ki insanın hasenatı böyle mahdut olduğu hâlde, seyyiatı asla mahdut değildir. Önü açıktır. Meselâ on kuruş çalan bir hırsız hiçbir vakitte benim sirkatimin derecesi bu kadardır. Bundan ziyade bir şey çalmam diye bu seyyieye hudut kesmez. Onun on katını, yüz katınını, bin katını ve ilâ âhirihi bütün âlemin servetini çalabilir. Binaenaleyh hiçbir kimsenin hâl-i hâzırına ehemmiyet verme. Vukuata tâbi ol."

Bu kere Hemşire Anne meselesinde işte hocamın şu fıkrası üzerine hareket ettim. Sizden öğrenmiştim ki Hemşire Anne ruhbaniyeti, mahzâ paraları bitirdiği için ihtiyar eylemiştir. Zaten hocamın nasihatı üzerine onun kanaatine ehemmiyet vermek de icap etmeyecek. Binâberîn ona noksanı olan şeyi vermek lâzım geldi. Geçenlerde kumardan kazanmış olduğum parayı o zaman sizin zanneylediğiniz gibi Madame Garnold'a vermedim. Çünkü Kur'an-ı Şerîf'te yazar ki habîs olanlar, habîs olanlar içindir. Garnold ise nazarımda habîs değildir. Bu murdar parayı yine yerine sarfetmiş olmak için, fakat birden bire değil ceste ceste Hemşire Anne cenaplarına gönderdim. Netice-i tesirâtına muntazır oldum. İşte neticesi geldi kendisini bize arz eyledi.

De la Chaisne - (Nasuh'un bu ifadesini baştan aşağıya kadar dinledikten ve birçok da mülâhaza eyledikten sonra ciddî bir tavırla) Aferin Nasuh! Feylesof imişsin! Hem de öyle olur olmaz feyleşoflardan değil! Derin fikirli bir adam imişsin. Anne gibi bir karının eline yetmiş seksen bin frank geçer ise etrafını yetmiş seksen bin şeytan sarmış olur. Artık ona rahat, huzur mu kalır? Lâkin bu işte Hemşire Anne'a hıyanet mi etmiş oldun, yoksa hizmet mi?

Nasuh - Orasını Hemşire Anne bilir. Eğer bu meblağı bir yere yatırıp iradını alır ve fazla olarak kendi dediği gibi hocalık ederek o yüzden kazancını dahi bu irada ilâve eyler ise, büyük hanımlar gibi yaşayabilir. Bu hâlde kendisine hizmet etmiş olurum. Böyle hareket etmez de eski mirasyediliği yine ele alır ise, kendisine hıyanet edilmiş olur ama, o hıyaneti de ben etmiş olmam. Kendi kendisine etmiş olur.

De la Chaisne - Vakıa öyledir. Yetmiş, seksen bin frankın iradı bir de hocalık sa'yinin semeresi insanı kraliçeler gibi idareye kâfidir.

Nasuh - Ey! Bu merakımız hâlledildi. Lâkin benim merakım hâlâ hâlledilmedi. Bu sabah mektubunuzu aldığım zaman artık vaadinizin ifasına mübaşeret olunacağı ümidiyle gelmiştim. Ümidimin hilâfını buldum.

De la Chaisne - Zati yaz da hemen hulûl eyledi. İnşallah seninle çok garibeler göreceğiz.

Nasuh - Ha şunu da ihtar edeyim ki, bu sır Hemşire Anne'dan ketm olunacak. Zira Âşık Mister romanının neticesi hâlâ ele alınmadı.

De la Chaisne - Daha oynayacak oyunun mu var?

Nasuh - Neticeden ibaret.

(İntihâ-yı kısm-ı sâlis)

DÖRDÜNCÜ KISIM

"Mevsim-i Sayf"

Birinci Bap

Bundan evvelki kısmın nihayetinde Madame De la Chaisne'in Nasuh Efendiye ihtar eylemiş olduğu vechile devr-i âlem döne döne Paris'i mevsim-i sayfa yaklaştırmağa başlamış ve bu mevsim-i ra'nânın hulûlü ise bazı sayfiyeler ashabının nüzhetgâhlarına çekilmeye başlamalarından ziyade, meselâ Mabille bahçesi gibi yerlerin mevsim-i bahar içinde sislerden ve kapalı havalardan mağmum bir hâlde bulunan donanmaları enzâr-ı müştakînde parıl parıl parlamağa başlamalarından anlaşılmakta bulunmuştu.

Emsal-i sâiresinden kat'-ı nazar hazır ismi zikredilmiş olan Mabille bahçesi hakkında, şuracıkta birkaç lâkırdı söylemeliyiz. Zira şu aralık mezkûr bahçede görülecek bazı şeylerimiz vardır.

İşbu bahçe Champs-Elysées'de Pont Rond denilen köprü civarında bir yer olup ahîren Château des Fleurs denilen bahçe ile birleştirilip tevsî edilmiştir. Evkat-ı muayyenesinde kandiller ve fenerler ile donatılıp şehrâyin edilir ki, Paris'te dahi bu donanma halkın tahsinini kazanmıştır. Her tarafı müzeyyen, her ciheti mükellef bir yer olup, bahusus müzikası Parisçe müşarünbilbenân olan bandolardandır. Yaz kış her gün açık olduğundan aleddevam balolar verilir ise de, yazın bahçe içinde olan cemiyet kıştan daha parlaktır. Cumartesi ile salı günleri duhuliyesi üç frank olduğundan yalnız zengin takımı girip, sair günler iki franka olmakla ve bahusus karılar için bedava bulunmakla talebe güruhuna kadar herkes gelir.

Burası Prado balosu kadar açık değildir. Lâkin öyle bütün bütün kapalı da değildir. Zaten Paris'te bütün bütün kapalı olacak hangi yer vardır ki? ..... Buraya gelen zengin takımı hovardalığı zengincesine eden takım demek olup vakıa kuyumcu

dükkânı gibi mücevherâta müstağrak olan tuhafcı dükkânı âsâ tepeden tırnağına kadar çiçekler ve tenteneler ile donatılmış bulunan hanımlar bir tavr-ı mütehakkimâne ve bir vaz'-ı mütegalibâne ile gezerler ise de, kendilerine selâm veren zatın oldukça genç, oldukça güzel, şık idüğini görünce pek mütevazıâne redd-i selâmla bir de oldukça zengin olduğunu anlayınca, artık kendilerine takdim olunan kolu kabulde hiç kibir etmezler. Talebe güruhu geldiği zaman bunlar pek de ortada görünmezler. Zira onlar bir sınıf-ı zen-perestandır ki naz ve eda herkes indinde müstahsen olduğu hâlde, onlar indinde müstenfirdir. Onların erkekleri de böyledir, dişileri de. Erkekleri yine erkek gibi karıları severler. Artık karıları ne gibi erkekleri sevecekleri mülâhazaya muhtaç kalır.

Bizim Nasuh Efendi bir gün bu bahçeyi akşam üzeri seyahat ederek kenarını, köşesini gördükten sonra o gece bahçenin gecelik hâlini dahi görmek kararıyla akşam taamını yine alıştığı yerde etmek için, Provenceli Kardeşler Lokantası'na gelmişti.

İçeriye girdikte lokantayı bir kalabalık buldu, bir kalabalık buldu ki, âdeta kendisi için hiçbir sandalye bulamayacağını anladı. Bu kalabalık talebe kalabalığıydı. Ol derecede ki, on iki adam istiabına kâfi bir sofraya talebeler üç, dört sandalye daha ilâve ederek on beş adamlık mikyasına vardırmış idiler.

Nasuh bu kalabalığı görünce "Alıştığım yerde yemek yemek için geldim, ama beyhude bu kadar yolu yürümüş oldum" diye kapıdan avdet etmeye davranmıştı. Ancak lokantanın ortalık yerinde vaki bir masadan "Hey! Bana bak! Monsieur Nasuh! Efendi! Efendi! Nasuh Efendi! Bu tarafa bak!" diye gelen bir avaze, Nasuh'u bu azminden alıkoyup ol tarafa nazar eyledikte talebeden birisinin sadayı daha güzel işittirmek ve eliyle dahi icap eden işareti vermek için âdeta sofranın üzerine çıkmış olduğunu gördü.

Bu zat Nasuh'un hiç tanımadığı bir delikanlı idiyse de, herifin lâyenkati' "Bana bak, buraya gel" diye bağırması ve bu emrini tekîd için eliyle dahi "gel" işaretlerini vermesi üzerine o tarafa gitmeye lüzum gördü. Sofra an-asl on iki kişi için tertip edilmiş bulunduğu hâlde iki sandalye daha ilâvesiyle on dörde iblâğ edilmiş ve sandalyelerden altısını, altı tane genç karı ve

sekizini dahi dokuz tane genç talebe işgal eylemiş ve sekiz sandalyenin dokuza taksimi için üç tanesi birbirine yakın konularak üzerine dört kişi oturmuştu.

Nasuh'u çağıran talebe - Evvelâ kendimi sana présenter (takdim) edeyim. André dostun! Talebeden! Anladın ya işte? Başka tavsiye lâzım değil. Bu cemiyeti de takdim edeyim! İşte bir bölük hayvanât! Ama hayvanât-ı nâhikadan değil. Nâtıkadan! Nâ bak görüyorsun ki dişisi de var, erkeği de. Hepsi dostun, hepsi ahbabındır. Vakıa sen hiçbirisini tanımaz isen de talebe makulesi indinde tarif resm-i tâm olsun, resm-i nâkıs olsun derhâl hükm-i tâmmını hâsıl eder. Sen de talebe demek olduğundan bu hüküm sende dahi kendisini gösterir. Al sana şekl-i evvelden bir kıyas! Diyeceğin var mıdır?

Nasuh - (Böyle şuhlar meclisinde icap eden tavr-ı münbasitâne ile) Hiçbir diyeceğim yoktur. Teşekkür ederim hanımlar! efendiler!

Diğer bir talebe - O! O! Anlaşıldı! Bu efendi galiba şiir ve inşa talebesi olmalı! Teşekkür meşekkür gibi tabirle tahsilince vukufunu ispat etmek istiyor. Ama şiir ve inşa ne cevherdir, ne araz! Ne bizâtihen kaimdir, ne bir cism-i âhirle. Burada öyle şeyler akçe etmez babam!

André - Öyledir Jean öyledir. Hakkın var! Metre ile ölçülür, gramla vezn edilir. Cesameti, sıkleti tayin edilir. Maddiyata bakalım yoksa! Ey Monsieur Nasuh! Bu akşam .....

Jean - İşte bu da olmadı, André bu da olmadı. Bunda da nispet yok. Mösyönün Nasuh'a nispeti, ağanın Jean'a nispeti gibidir. Yani neseb-i erbaadan ne umûm husus-ı mutlak var, ne umûm husûs-ı min vech! Âdeta tezat var.

Başka bir talebe - Mösyö lâkabını hazf etmeli!

Jean - Ona şüphe yok Philippe! Ona şüphe yok! Bir kere münasip olmadığı için hazf etmeli! Sanki şiir ve inşa para etmez dediğime bakıp da beni mantık, maânî görmemiş, yalnız tahlilât-ı kimyeviyye ile beyin patlatmakta bulunmuş diye mi kıyas ediyorsunuz? Nasuh'a yalnız "Nasuh" diye hitap eylediğimiz zaman basit gibi zannolunur ise de, tahlil ettiğin anda bir efendi, bir de Nasuh'tan mürekkep olduğu görülür.

Philippe - Hay hay! Ben senin bu hakkını teslim ederim Jean! Hatta büsbütün basit zannolunan cisimlerin bile tahlili mümkün olsa mürekkep oldukları meydana çıkar ama ....

Jean - Öyle ya! Yaşasın kimya! İçelim be Philippe! Kimyanın sıhhatine içelim!

Birkaç karı - Evet! İçelim ki kimya hasta olmasın! Zira kimya hasta olur ise hikmet-i tabiiyye ona ilâç edemez.

Jean ve Philippe - Bravo! Bravo! Hurra!.....

Bunlar bahsi şu dereceye getirdikleri esnada Nasuh ile André yine sözde devam ederlerdi.

André - Bu akşam yer bulamadım diye mi dönüyordun? Bizim gibi dostlar varken .....

Nasuh - Evet! Onu gördüm ki bu akşam bütün lokanta halkı dostumdur. Çünkü cümlesi talebedir. Lâkin kendilerini taciz etmemek için ....

André - Bah! Taciz mi? Hiç talebe güruhu taciz olur mu? Biz bütün dünyayı taciz edebiliriz ama, bütün dünya bizi taciz edemez.

Birisi - Bir murabbadan iki müselles çıkıp da, bir müsellesten iki murabba çıkamadığı gibi. Değil mi André? Gözüne yandığım! Zaviyeler hesaba gelmez ki çıksın! (Yanındaki karıya) Ne içmiyorsun be Adolphine!

Adolphine - Sofraya oturduğumuz zaman ettiğimiz hesap ve tahmin üzerine erkeklere ikişer buçuk ve karılara birer ve üç çeyrek kadeh şarap isabet etmemiş miydi? Ben bir üç çeyreği yuvarladıktan sonra senin hesabına da mahsuben bir çeyrek yuvarladım.

Yandaki karı - Yok, ama Adolphine mikyası bozmağa gelmez. Sonra hîn-i muvâzenede zuhur edecek açığı kapayamayız!

Nasuh - (André'ye cevap) Talebe güruhu bütün dünyayı taciz eder ise beni edemez. Zira ben de talebeyim demektir.

Birkaç kişi - Yaşasın talebe güruhu!

Bu ses çıkar çıkmaz lokanta içinde ve her sofranın üzerinde bulunan yüz seksen, iki yüzden ziyade talebe güruhu "yaşasın"

diye mukabele eylediler ki, koca lokanta güm güm gümledi ve herkesin kulakları çın çın çınladı.

André - (Arkadaşlarına) Ey arkadaşlar! Bu akşam Nasuh'u buraya kabul edeceğiz. Çünkü yer yok!

Birkaçı birden - Hay hay.

André - Lâkin kendi masrafıyla mı? Yoksa bizden ikram mı?

Nasuh - Benim param vardır arkadaşlar!

Birkaçı birden - Vay bizim yok mu?

Philippe - Cemiyete bir teklifim var! Karılar müstesna, fakat erkeklerden adam başına yirmişer santim! Dokuz adamız! 9 X 20= 180 tamam bir adamın masrafı! Ne dersiniz? Bunu da bütçeye idhal edelim mi?

Jean - Böyle teklifi İngiltere'nin Lordlar Meclisi bile kabul eder.

Cümlesi - Makbul makbul!

André - Ey bakalım öyle ise bir yer hazırlayalım.

Philippe - Mühendislik, muhasiplik bende! Sandalyelerin vüs'ati öteden beri malûmdur ki kırk santimetredir. Şurada üç sandalyede dört kişi oturmuş. Bir daha ilâve edelim. 4 X 40= 160 eder. Üzerine beş kişi oturalım. O hâlde 160/ 5= 32 eder. İndelmuvazene 40 - 32= 8 ki, herkes kendisinin kırk santimetre vüs'atinden sekizini kaybetmiş olur. Bu dahi indennisbe bir hums eder ki çok değildir.

Cümlesi birden - Bravo! Bravo!

Yanındaki karı - Sen hendesenin hesaba tatbikinde pek kuvvetlisin Philippe!

Philippe - Ne zannettin ya? Parbleu! Ben bütün seneyi yalnız sana tapmakla geçirmedim ya Christine! Geceleri kitap üzerinde göz nuru döktüm. Kara tahtanın başında tebeşirim elimde olduğu hâlde beni görseydin duvarcı çırağı zannederdin. Çünkü ben hesap yaparken öyle çuha kenarı filân aramam. Kolumla da silerim, dirseğimle de!

Christine - Ey! Bu sene imtihanda birinci mertebeyi alırsan bana ne alırsın?

Philippe - Sana mı? Sana! Dur bakayım ne alırım?.. Bir çift potin.

Jean - İnanırım inanırım! Alır, Christine alır! Ama yarı parasını sen verirsen.

Birisi - Haniya şu geçen gün aldığı şapka gibi!

Christine - Yok be! Onun tekmil parasını ben verdim.

İşte buraya kadar numunesini görmüş olduğunuz gürültüler, patırtılar ile Nasuh'u aralarına kabul ederek taama başladılar. Gençliğin, şuhluğun, serbestliğin kâffe-i müsâidâtından bihakkın istifade eden ve sözün en kestirmesi âlemde kendilerini hiçbir kayıt ile mukayyet bilmeyen bir güruhun, öyle teklif ve tekellüfe riayet olunan yerlerde olduğu gibi uslu, akıllı taam edemeyeceklerini elbet teslim edersiniz. Kendi önündeki taam bitince kimin önünde ziyade var ise bir miktarına ortak olmak ve beş on dirhem bifteği yarım tabak makarna ile mübadele için iki refik arasında çekişe çekişe pazarlık edilmek gibi ahval, bunların ahvâl-i âdiyyesinden olup, hatta böyle bir mübadele hususunda bazı kere iki talebe miyanında ihtilâf zuhur edince, içlerinde ilm-i hukuk talebesi bulunan her kim ise onu hâkim naspederek cidden muhakemeye giriştikleri dahi görülür ki, âlemde bunu temaşa etmek kadar tatlı ve gülünç hiçbir şey tasavvur edilemez.

Karılar yanında sigara içilmek alafrangada olmadığı hâlde bunlar kendi refakatlarında bulunan karılar yanında sigara dahi içerler. Şu kadar var ki, güya karıların müsâade-i mahsûsalarıyla içiyorlarmış gibi resmen bir "avec votre permission", yani "müsaadenizle" diyerek hemen sigarayı tellendirirler. Bu "müsaadenizle" sözü talebe için pek çok yerde işe yarar. Hatta hiç tanımadığı ve fakat talebe ile düşüp kalkar takımdan olduğunu hisseylediği bir karıyı dahi yalnız bir "müsaadenizle" mukaddimesi ile koluna takıp götürmeye kadar varırlar.

Bu gece dahi böyle aslı yoktan bir istizân ile bade't-taam herkes sigarasını yaktı ve bir yandan dahi bakıyye-i şarabını içerek gecenin bundan sonrası için ne yapılmak lâzım geleceği müzakere edilmeye başlandı.

Şu da malûm olmalıdır ki, talebe güruhu indinde eğlencenin en ucuzu hangisi ise en âlâsı da odur. Zira gidecekleri eğlence mahallerinde kendilerini eğlendirecek olan şey, ne o mahallin müzikasıdır, ne de tekellüfât-ı sâiresi! Bunlar nerede olsalar hep kendi kendilerini ve belki bütün âlemi eğlendirirler. Binaenalâ-zâlik bu akşam eğlenmek için birkaç yer ihtar edildiği hâlde hiçbirisinin fiyatı matlûba tevâfuk etmeyip bir de Nasuh Efendi, Mabille bahçesini ihtar edince "Tamam tamam! Artık yaz geldi! Kanlar ısındı, kaynadı! Mabille bahçesi ömürdür. Fakat maliye cihetini hesap etmeli" diye cümlesi rûy-ı muvafakat gösterdiler.

Bu hâlde himmet Philippe'e kalmıştı. "Ey çocuklar! Evvel emirde cemiyetin kuvve-i maliyesini bilmek lâzımdır. Bu dereceyi ona göre tanzim etmeli!" diye eline bir kalem alıp, talebe güruhu miyanında mutat olduğu vechile herkesin cebinde kaç para var ise birer birer sorarak kaydetmeye başladı. Bu hâlde yalan söylemek talebede görülür denâetlerden değildir. Herkes cebinde ne var ise dosdoğru haber verir. İmdi taam mesarifi ödendikten sonra bu hesaba kalkışılmış olduğundan mal olarak arz edilen miktarlar, elli santimden bed' ile en ziyadesi iki frank yirmi beş santime ancak varabilmekteydi. Philippe cümlesinin yekûnunu topladı. On iki frank yetmiş beş santime baliğ oldu. Ancak karılar ücret-i duhuliyyeden müstesna oldukları hâlde Nasuh'la beraber tamam on kişiye varan erkekler için, ikişer franktan yalnız yirmi frank ücret-i duhuliyye lâzım geldiği cihetle, bütçenin muvazenesi olarak 20 - 12,75= 7, 25 deyince:

Nasuh - Öyle, ama beni hesaba koymadınız. Benim mevcudumu sormadınız.

Philippe - Bu akşamlık seni ârifâneden müstesna tutmak istedik, ama yalnız duhuliye için daha yedi frank yirmi beş santime muhtacız.

Jean - Yine müstesna tutalım. Bu meblağı da cemiyet namına lokantacıdan istikrâz edelim.

André - Zati etmediğimiz iş değildir ya!

Nasuh - Canım niçin böyle ediyorsunuz? Murat bana ikram idiyse onu ettiniz. Hele cemiyetinize kabul olunmaklığım en büyük ikramdır.

Philippe - Anladık anladık! Mutlaka para vermek istiyorsun. Biz de mutlaka para almağa veyahut istikraz etmeye mecburuz. Ya bize ikrâz et veya .....

Nasuh - Bak yalnız sarraflık ilmini öğrenemedim.

Birisi - Öğrenemezsin ki, öğrenmek isteyesin. Çünkü ekonomi politik, sarraflığı bir fenn-i mahsus olamaz diye kesip atmıştır.

Philippe - Demek oluyor ki bu bütçeye sen de gireceksin. Söyle bakalım öyle ise kaç frangın var.

Nasuh - (Paralarını sayarak) Şu üç napolyon altmış frank! Şu da bir çeyrek ki beş, etti altmış beş. Şunlar da birkaç santim.

Philippe - Onları da saymalı.

Birisi - Tamam elli.

Bir karı - Bu Nasuh Rochilde familyasından mıdır? Bu ne hazine?

Philippe - Öyle ise bizim bütçe Çin devletinin bütçesinden daha geniş. Masrafın dört misli irat var. Haydi öyle ise Mabille'e!

Hepsi birden - Mabille'e! Mabille'e!

Birisi - Şu "Mabille'e!" diye nida ettiğiniz gibi "Berlin'e! Berlin'e!" diye de nida edebilir misiniz?

Diğer birisi - Petersburg'a! bile nida ederiz. Ne diyorsun sen Allah'ı seversen, talebe bu! Yaşasın talebe!

Cümlesi birden - Yaşasın talebe!

İkinci Bap

İşbu talebe güruhu bir mahalden bir mahale gitmek için hemen asla arabaya binmezler. Ekseriya kendi ayaklarına binip giderler ki, bu ayaklarına binmek tabiri dahi onların ıstılâhatı cümlesindendir. Eğer bu defa olduğu misillü bütçeleri müsait ise, binecekleri şey omnibüslerdir. Zira Paris içinde uzak yakın nereye gidecek olsalar, eğer arabanın içine girecekler ise otuz ve yukarısında oturacaklar ise on beş santim verirler ki, talebe gü-

ruhu yalnız on beş santim kazanmak değil, sigarasını dahi içebilmekte hür olmak için (zira arabaların derununda sigara içmek hanımlara riayeten yasaktır) daima üzerine bindiklerinden, onbeş santim yani otuz para kadar bir ücretle Paris'in bir başından diğer başına gidebilirler.

Nasıl? Paris'te omnibüsleri pek ucuz mu buldunuz? Vakıa ucuzdur, ama o şehr-i cesîm içinde otuz bir tane omnibüs hattı bulunup bunlar ile istenilen mahale seyahat edebilmek için yalnız her birinin nokta-i azîmet ve hedef-i hareketlerini bilmek kifayet etmez. Bir de bunların yekdiğeriyle tekatu' ve tekabül eyledikleri yerleri bilmek lâzım gelir, ve illâ insan menzil-i maksuduna varamaz. Bu garabeti anlatabilmek için işi İstanbul'a tatbik edelim:

Meselâ Bahçekapı'sından bir araba kalkıp Aksaray'a kadar gider. Bir tanesi dahi Kumkapı'dan kalkıp Fatih'e varır ki bunlar Bayezid önünde tekatu' ederler. Bu tekatu' ve tekabülü bilmez ise Bahçekapı'sından bindiği gibi soluğu Aksaray'da alıp bir türlü matlûbu olan Süleymaniye civarına takarrüp edemez.

Bunun için Bayezid'e gelince o arabadan inip Fatih arabasını beklemeli ve onunla Süleymaniye'ye en civar olan bir mahale kadar varmalı. Paris'te bir adam, bu tekabül noktalarını bilmez ise otuz santim ücretle bu delâleti kondüktörlere havale edebilir. Ancak talebe güruhu bu ilimde pek mahir olduklarından asla şaşırmazlar.

İmdi Nasuh'un beraber bulunduğu cemiyet Provenceli Kardeşler Lokantası'na en yakın ve civar olan Odéon istasyonuna varıp, rastgele henüz boş bulunan bir arabaya doldular. Kendileri kalabalık olduklarından pek az bir zaman bekledikten sonra arabanın yükü tamam olmakla hareket eyledi. Şu hâlde Rivoli sokağındaki nokta-i tekabüle kadar rahatça geldiler ise de, orada tebdil edecekleri araba dolu gelmekle içlerinden yalnız ikisini alabilerek küsuru beklemeye mecbur olmuşlardı. Onu müteakip gelen arabalar dahi hep dolu olduklarından, yalnız birer ikişer kişiyi kabul edebilirlerdi. Binenaleyh bunlar Champs-Elysées'de birleşmek kavl ve kararıyla böyle perakende nakledilmeye razı oldular ki, şu hâlde cümlesinin Jardin Mabille önünde birleşebilmeleri ancak bir saatte müyesser oldu.

Bu gece bahçe ne pek kalabalık, ne de pek tenha olup mutavassıt bir hâldeydi. Bizim cemaat kapıdan girerlerken müzika dahi "galop" denilen ve dört nala sür'atle icra edilen raks havası çalmakta olduğu ve oynayanlar bu havaya tatbik-i sür'at ve hareket ederek koşmakta bulundukları cihetle, bizimkilerden dahi altı erkek, altı karıya sarılarak ve küsuru birbirini kucaklayarak oyun mahalline kadar raks ede ede ve sıçraya sıçraya gittiler. Bu hâlde Nasuh'a ikramen bir karı takdim olunmuştu ki, bizim feylesof Nasuh'un bu karının beline sarılarak ve sekerek, sıçrayarak koşmakta bulunmuş olduğunu görseydiniz, şaşardınız.

Evet! Şaşardınız. Hem de yalnız Nasuh gibi bir adamın böyle çılgın geceler ile birleşip, yine çılgıncasına bir raks ile Mabille bahçesine girmiş olduğuna şaşmazdınız. Hayretinizi arttıracak daha başka bir şey görüp asıl ona şaşardınız.

Sonra bu dediğimiz şeyi Nasuh dahi görerek şaştı ya? Lâkin sonradan gördü.

Ne gördüğünü mü merak ettiniz? Gördüğü şey bakılsa pek de o kadar merak edilecek bir şey değildi. Çünkü hiç görmemiş olduğu bir şey de değildir. Kolları arasında bulunan karıyı biraz ziyade mi yakalamış, ne olmuş karının şikâyet yollu dırlanması ve "Bir kere hâlime bak da benim kadar nahif olan bir karıya bu derece eziyet edilir mi anla! Ona göre hareket et!" demesi üzerine yüzüne dikkatlice bakınca bu talebenin âdeta Madame De la Chaisne olduğunu tanımıştı.

Nasuh - Vay! Yine sensin ha?

De la Chaisne - Sus! Sakın ha? İsmimi telâffuz etme. Benim buradaki ismim Christine'dir.

Nasuh - Christine ha? Demek oluyor ki yemekte beraberdik.

De la Chaisne - Göremedin mi?

Nasuh - Gördüm, ama De la Chaisne olarak göremedim, Christine olarak gördüm.

De la Chaisne - Allah aşkına tanıyamadın mı?

Nasuh - Vallahi şüphe bile etmedim. Bir kere seni orada hiç beklemez ve ümit etmezdim ki tanıyayım. Saniyen bu kadar us-

talıklı tebdil-i kıyafet edilir de nasıl tanıyabilirim? Simanın rengini, saçlarının rengini hep değiştirmişsin, ya bu elbise?

De la Chaisne - Talebe elbisesi!

Nasuh - Allah aşkına! Bu tesadüf müdür? Yoksa hesap üzerine mi?.....

De la Chaisne - Âlemde bundan kolay bir hesap mı olabilir? Senin her akşam buraya gelip taam eylediğin malûm. Geldim, bekledim. Hatta bu talebe içinde seni tanıyan hiç kimse olmadığı hâlde André'ye ben ihtar ettim de çağırttım.

Söz buraya kadar gelince cemiyet dahi oyun mahalline gelerek orada mevcut cemaate karışmış ve arkadaşlardan birkaçı bunların yanına sokulup oyunda devamı ihtar eylemiş ise de, bunlar kemküm ederek ve bu kalabalık içinde böyle kemkümden ibaret cevap tamamıyla sevap görülerek cümlesi oyunlarında devam eyledikleri sırada, Nasuh ile De la Chaisne yine sözlerine devam etmeye yol bulmuşlar ve yalnız André yanlarına gelince ondan ihtiraz etmeyip onu daire-i mahremiyyete kabul eylemişlerdi:

Nasuh - Öyle Monsieur André mahrem-i esrârındır.

De la Chaisne - Pek de muhtasar bir Monsieur André değil. Monsieur André De la Roche Bleue! iradıyla yaşar zengin bir beyzade.

Nasuh - Öyle ise kendilerine peyda edeceğim hususiyeti kendime şeref bileceğim!

De la Chaisne - (André'ye) Haniya her zaman yâd u tezkâr eylediğim Nasuh yok mu? Tanıdın ya, işte o!

André - Teşekkürât-ı resmiyyeye hacet göremiyorum Monsieur Nasuh! Ben o adamlardan olmadığım gibi, seni de o adamlardan addetmem! Nasıl? Bu akşam ki muhabbeti beğendin ya?

Nasuh - Ona söz mü ister?

De la Chaisne - Dünyada gam, kasavet denilen şey her yere girer, illâ talebe âlemine girmez. Hem de bunlar miyanında hiç tanımadan eğlenmek gayet kolaydır.

André - Evet öyledir. Çünkü hiçbir kimsenin familyası ismini sormak bunlarda âdet değildir. Yalnız kendi ismi kifayet

eder. Saniyen "ben filânım yahut filân işteyim, servetim şudur" demeye de hacet yoktur. "Talebedenim!" denildi mi kifayet etti, gitti.

De la Chaisne - (Nasuh'a) Sana Paris'in âlem-i esrârında refakatini vaat etmedim mi? İşte mebde'i bu gece olsun. Lâkin senin bu akşam bir kusurun görüldü.

Nasuh - Hangisi.

De la Chaisne - Parayı çok çıkardın.

Nasuh - Ama o kadar var idi, o kadar söyledim.

De la Chaisne - Onun zararı yok ya! Fakat bir daha bunlar miyanına geldiğin zaman yanına nihayet yirmi franktan ziyade para alma. Hem o yirmi frank da bir napolyon olmamalı. Bir çeyrek altın, küsuru gümüş, biraz da bakır olarak ol miktara varabilmeli.

Nasuh - Ama benim talebeden olmadığımı bilirler.

De la Chaisne - Zararı yok. Bunlar ol kadar gani parayı da sevmezler. Çünkü asıl zevkleri paranın azlığıyla beraber eğlencenin çokluğundadır. Ne ise bu akşam işaretlerime dikkat et. Hangi karıya "ceylanım" diye hitap edersem mutlaka büyüklerdendir. Ona göre muamele etmeli.

Nasuh - Anlaşıldı.

De la Chaisne - Hele asıl emelim bizim Hemşire Anne'dır Gayet dikkatli davran. Çünkü böyle şeylerde pek ustadır.

Nasuh - Bu akşam burada olduğuna malûmatın var mı?

De la Chaisne - Hayır! Kat'iyen malûmatım yok. Ama aralıkta bir kere buraya gelmekte olduğunu tahkik eyledim. Onun gibiler yeniden dama düşürecekleri âşıkı burada sayd ü şikâr ederler.

Nasuh - Dikkatte kusur etmem.

Mabille bahçesinin hâlini zaten bihakkın tarif edebilmek müşkilâttan olduğu gibi, hele bu akşam cemaatin kısm-ı küllîsi talebeden bulunmak hasebiyle ol kadar parlak, ol kadar başı açıktı ki, bihakkın tarif müşkil değil, âdeta muhaldir. Oynanan polka cancan'dan (yani en serbest hovardaların oynadıkları rezilâne oyundan) farklı olmayıp artık şu hâle göre cancan'ların

nasıl oynanmakta bulunduğu mülâhazaya muhtaç kalır. Vakıa zikrolunan bahçede bu kadar rezalet memnu' ise de, bu aralık Napoléon cenaplarının politikaca çıkaracağı bir işi tervîce medar olmak üzere ortalığın ve bilhassa talebe güruhunun kemal-i serbestîsine ilişmek işine gelmeyeceği, böyle kemal derecede serbest olanların malûmları bulunmakla artık genç takımının istedikleri gibi rezalet etmelerine mümânaat gösterecek ortada bir kuvvet dahi kalmamış gibi idi.

Cemiyetin kasası Philippe'te olup hesabını dahi o gördüğüne ve hâlbuki kasada cemaate birer chope (bira) tevziine dahi kuvvet olduğuna mebni onun tarafından i'lâ olunan "Biraya! çocuklar biraya!" avazesi üzerine herkes "def-i hararet edelim! Biraya, biraya!" sözlerini tekrar ederek bir ağaç altındaki tahta masa üzerine doldurulmuş olan kadehlerin tarafına dizildiler ve "A la santé de toute la compagnie" diye bütün cemiyetin sıhhatine nûş ettiler.

Ortalıkta bu şamata, bu gürültü yerleri sarstığı hâlde bizim Nasuh Efendi "Buraya yalnız gelsem göreceğim sûret-i zahire-i hâl şundan ibaret değil mi? Fakat maksat asil işin iç yüzünü görmek olduğuna göre De la Chaisne'in arkasından ayrılmamalıyım!" diye mezburenin arkasını bırakmaz ve hangi karıya ceylanım diye hitap edeceğine dikkatten hâli kalmazdı. Vakıa De la Chaisne birkaç karıya bu hitabı etti ve vakıa Nasuh Efendi o karıları dikkatle muayene eyledikte, öyle talebe güruhu ve genç takımıyla düşüp kalkan karılardan fark ve temyîz edilebilecek çok emareler gördü. Ancak Nasuh bunların cümlesinin hüsn ve cemalce öyle şayan-ı takdir ve tahsin karılardan olmadıklarını dahi pîş-i nazar-ı dikkate alınca şu hakikati keşfeyledi ve kendi kendisine dedi ki, "bu karılar mahzâ kibar âleminde kendilerine rağbet edenler bulunmadığı için bu âlem-i süflîye tenezzül ediyorlar. Yoksa De la Chaisne gibi, bizim kraliçe Catherine gibi bir hâl-i tenekkür içinde eğlenmek için değil. Zira henüz onlar kadar güzellerine tesadüf etmedim". Bu hakikati bir aralık De la Chaisne'e arz eyledikte, o dahi kabul eylemiştir. Çünkü hakikat her hâl ü kârda hakikat olup binenaleyh her hâl ü kâr da makbul ve muteberdir.

De la Chaisne bir iki saat kadar gezip tozduktan ve oynayıp sıçradıktan sonra artık kemaliyle yorulmasıyla arkadaşlarına itizâr ederek geldi, bir kenarda oturdu. Nasuh dahi yanından ayrılmayacağı derkârdır.

De la Chaisne - O kadar koştum, o kadar gezdim, o kadar aradım bir türlü gözüme iliştiremedim.

Nasuh - Hemşire Anne'ı mı?

De la Chaisne - Evet! Sen görebildin mi?

Nasuh - Hayır! Ben de lâyıkıyla dikkatten hâli kalmadım, ama göremedim. Demek oluyor ki, bu akşam pek de memnun ve mutmain değilsin.

De la Chaisne - Neden?

Nasuh - Ya seni iç yüzünden eğlendirecek bir sırrın serrîştesini parmağına dolayamadın.

De la Chaisne - O! Öyle serrişteler bu gibi yerlerde hiçbir akşam eksik değildir. Hele bu akşam bir iş oldu ki hikâye etsem bir roman dahi onun üzerine kaleme alırdın.

Nasuh - O kadar tuhaf ha? Ya biz nasıl vâkıf olamadık?

De la Chaisne - O kadar tuhaf, ama öyle henüz bir akşamlık çırak bu kadar ince şeylere vâkıf olamaz.

Nasuh - Ama merak veriyorsunuz ha! Bu ağızları, yalvartmak için ediyorsanız beyhudedir. Ben yalvarmaktan çekinmem.

De la Chaisne - Ne için yalvaracaksın? Gördüğüm şeyi söyletmek için mi?

Nasuh - Öyle ya! Benim bu gibi şeyleri ne kadar merak edeceğimi bilirsin.

De la Chaisne - Bunun için yalvarmak lâzım değil a çocuk. Na işte hikâye edeyim: Madame Rougepierre'e tesadüf eyledim. Hatta ceylanım diye ettiğim hitap üzerine sen dahi gördün. Mavi elbiseli bir karı!

Nasuh - Evet! Evet!

De la Chaisne - Bir de beş on adım ötede kocası Monsieur Rougepierre'i de görmeyim mi?

Nasuh - Vay! Demek oluyor ki Madame Rougepierre tehlikede.

De la Chaisne - Yok! Bilâkis! Demek oldu ki Madame Rougepierre'e eğlence çıktı.

Nasuh - Acayip! Ya kocası kendisini görür ise?

De la Chaisne - Vakıa biraz acayiptir. Ama kocasının kendisini görmesinde hiçbir tehlike olmadıktan başka, hatta bir eğlence çıkarıp güzelce eğlenmek için karı kendisini kocasına gösterecektir bile.

Nasuh - Aman etme Allah'ı seversen! Hiç kocasına kendisini nasıl gösterebilir?

De la Chaisne - Bak nasıl: Herife kendisini tanıtmamak üzere ne kadar ihtiyat ve ustalık lâzım ise ederek yanına sokulur. Dikkat etmedinmi ki karının yüzünde kalınca ve sıkça bir siyah tül vardı. Bu ise yarı maske yerine geçer. Hâsılı mümkün olduğu mertebede kocasına kendisini tanıtmadan aklını çelmeye başlar. Kırılır, dökülür. Mutlaka herifi baştan çıkarır. Zira herife kendi hanesinde her günkü taamı tatsız geldiği için mücerret çeşni değiştirmek üzere buraya gelmiştir. Şu hâlde onu baştan çıkarmak işten bile değildir. Çünkü kendisi evvelâ baştan çıkmış da buraya öyle gelmiştir.

Nasuh - Canım er geç herif kendisini tanımayacak mı?

De la Chaisne - Acele etme. Hikâyeyi güzelce tasvir edeyim: Herifin aklını çeldi mi? "Haydi seni evime götüreyim!" diye koluna taktığı gibi götürür.

Nasuh - Nereye?

De la Chaisne - Filhakika kendi hanesine. Bir de kapıdan içeriye girip de kocasına kendisini tanıttırınca .....

Nasuh - Al hikâyenin neticesini! Ey! Kendisini tanıttırınca?

De la Chaisne - Tanıttırınca akabinde bir de hüdâyî sille indirip "Seni gidi hain herif seni! Sanki senin ettiğin işlerden benim haberim yok mu zannediyorsun? İşte dört beş defa vardır ki ben senin arkan sıra Mabille gibi rezalethanelere kadar gidiyorum!... Hele bu akşam rast getirdim. Artık inkâra mecalin yoktur!" diye kıyametleri koparır. Bu suretle kendisini muhafaza ve düşmanı demek olan kocasını mücazât eyledikten maada bir de heriften ya bir elmas veyahut bir kat âlâ elbise alıp ol suretle barışmağa tenezzül eyler.

Nasuh - Hikâye âlâ! Fakat ya herif kendisini daha bahçede tanır ise?

De la Chaisne - Allah Allah! Sen de bu akşam amma alıklaştın ha Monsieur Nasuh! Herif kendisini bahçede tanır ise şamarı dahi orada yer!

Nasuh - Vallahi garip! Ya arkadaş sen bana böyle ömrümde tasavvur bile etmemiş olduğum şeyleri maddeten hikâye ve irae edersen alıklaşmaz da ne yaparım?..... Şimdi bu akşam Madame Rougepierre kocasına bu oyunu oynayacak ha? Ah! Keşke arkalarında bulunsaydım.

De la Chaisne - Böyle oyunlar Paris'te ilk defa olarak oynanmamıştır. Lâkin kocaların haberi olmaz. Ama kocalar da karılarına yine bunun emsali oyunlar oynamaktan hali kalmazlar ya? Hatta birisi bir oyun oynamış ki gerçekten bir roman olur.

Nasuh - Sanki bu Madame Rougepierre'in hikâyesi gerçekten bir roman olmaz mı?

De la Chaisne - Bu daha âlâdır. Başını ağrıtmazsam hikâye edeyim de bak.

Nasuh - Canım! Hiç benim böyle şeylerden .....

De la Chaisne - İsmini de bilirdim, ama unuttum. Ne ise jandarma yüzbaşılarından birisi gayet ehl-i ırz bir adammış. Zaten gayet ehl-i ırz olmamış olsa jandarma yüzbaşısı olmazdı ya! Bu iffet-i müştehiresini behemehâl muhafaza etmek için hariçten bilkülliye elini çekip ümidini kesmeye mecbur olmuş. Lâkin artık yirmi yıllık karısından da bıkmış, usanmış. Bir köylü hizmetçisi dahi varmış ki köylülerin en güzeli denilecek mertebede güzeli olduğu gibi, en ahmağı denilecek mertebede dahi ahmağıymış. Hatta kızın familyası halkı mücerret bu humkuyla beraber ırzını muhafazaya medar olmak üzere polis yüzbaşısı bulunmasından naşi iffetine kimsenin diyeceği olmayan yüzbaşıya sûret-i mahsûsada tavsiye etmişler. Yine jandarma efradından kızın bir de emmizadesi olup aralıkta bir ve bazı kere sıkça sıkça gelir kızı görürmüş. Paris bu! Ahval-i garibesini bir dereceye kadar öğrendin ya? Bu gibi kızları erkeklerden evvel, yine kendisi gibi kızlar baştan çıkarırlar. Sair hizmetçi kızlardan bazısı efendisini ve bazısı komşu efendiyi kendisine bend etmiş olduklarını müftehirâne hikâye ederek, hatta bu efendilerin

hanımlarını istihzaya aldıkları sırada bizim ahmak kız kendi efendisini kendisine bend edemediğinden dolayı mahzun olurmuş.

Nasuh - Aman De la Chaisne tıpkı masal söyler gibi söylüyorsunuz.

De la Chaisne - Billah masal değil! İşte sana bir de yemin! Bu iş sahih olmuş.

Nasuh - İnandım, inandım! Ey sonra?

De la Chaisne - Nihayet ahmak kız efendisini bend etmek hevesini büyülttükçe büyültmekle ve bir aralık efendileri kendisine bend etmek için gizli ve tenha yerlerde onun üzerine gülmek ve oynaklık göstermek lâzım olduğunu dahi öğrenmekle, bu sûreti işvebazâneye başlamış.

Nasuh - Binbaşı da zaten teşne!

De la Chaisne - Binbaşı değil yüzbaşı! Evet! O da teşne! Kız ile mukaveleyi akd etmişler, ama hanıma duyurmamak pek ziyade lâzım olduğu cihetle yüzbaşı bunu tekrar tekrar bittekîd, hatta bunun için badema hanıma ziyadesiyle mümâşât etmesini ve her ne emr eder ise icrasına müsâraat göstermesini de anlatmış. Bu kadar tembih ile beraber herifçik yine kızın pek büyük bir ihtiyatla yanına gidermiş. Hem de nasıl ihtiyat ya?

Nasuh - Nasıl?

De la Chaisne - Kışlada nöbetçi kalmak veyahut kol gezmek için hanesinden gaybubet geceleri çoğalıp fakat gaybubet eder etmez bir jandarma neferi kıyafetiyle yine avdet edermiş. Bunun hikmeti ise şayet kendisi kızın dairesine girer veyahut çıkarken görülecek olur ise, zaten kızın bir emmizadesi olduğu herkese malûm bulunmakla şüpheyi serian davet etmemeye medar olmak imiş.

Nasuh - Ey nihayeti? Nihayeti? Bu hikâyenin mutlaka bir nihayeti olacak.

De la Chaisne - Ama acele etmemeli! Nihayeti şu olacak ki, yüzbaşının karısı sık sık gelip gitmekte bulunan emmizade efendiyi gözüne kestirir. Hatta bunun için hizmetçi kıza dahi sırrını açar. Kız hanıma mümâşât için efendiden emir almadı mı ya? Mümâşât eder. Hem de mümâşâtı bir dereceye vardırır ki artık

bir akşam emmizadesi gelir ise hanımın yanına sevk edeceğini dahi vaat eyler.

Nasuh - Aman aman! Pek komik! Pek tuhaf!

De la Chaisne - Lâkin asıl kendi emmizadesini ileride tezevvüc edeceği cihetle hanımdan kıskandığı ve ahmak kızın nazarında gece "İşte ben senin emmizaden oldum!" diye lâtife ederek gelen efendisi hemen emmizadesinden başka bir şey olmadığı cihetle, bir akşam yine efendisi kendi odasına geldikte kız "Hanım seni pek seviyor. Hatta bana kaç defa dedi ki ben senin emmizadeni pek seviyorum. Nihayet seni benden istedi. Ben de hanıma mümâşât için aldığım emir üzerine buna dahi mümâşât eyledim. Şimdi ise kendisi içeride süslenmiştir. Seni bekliyor" demesin mi?

Nasuh - Artık herife firardan başka yol kalmadı demek.

De la Chaisne - Yok! Yüzbaşı öyle kolay kolay mağlup olacak kurtlardan değil imiş. Aslâ fütur göstermeyip kıza "Var git hanıma söyle! Ben oraya gidemem. Kendisi buraya gelsin!" der. Kız dahi bu vesâteti icra edince hanım besbelli "Eşek nefer! Nezaket ve zarafet ne olduğunu bilmez ki! Ben bu ağır tuvaleti onun için icra eyledim. Şimdi bu tuvalet ile beni hizmetçi kızın odasına davet yakışır mı?" diye huylanır ise de çaresiz lütfen ve tenezzülen kalkar emmizade efendinin yanına gelir.

Nasuh - Al şimdi rezaleti!

De la Chaisne - Ona ne şüphe? Fakat galebe herifte kalır. "Akşam ben seni âdi bir tuvalet ile bırakmıştım karı! Şimdi gece yarısı bu kadar mükellef süslere ne hacet? Kızın emmizadesi böyle ağır tuvaletten ne anlar?" deyince karı hicabından, hayretinden ellerini yüzüne örterek hemen kendi odasına can atar. Herif ise ertesi sabah erkenden kızı def edip bu suretle kendi rezaletini dahi setr etmiş olur.

Nasuh - Vallahi tuhaf! Fıkarât defterine kaydetmeli. İleride bir büyük roman sermayesi olur.

De la Chaisne - Ahmak kız Paris'te kullanıla! kullanıla! biraz daha dirayet peyda eyledikten sonra, bu hikâyeyi kendi ağzından işitmişler.

Madame De la Chaisne bu fıkrayı dahi hikâye eyledikten sonra "Hey Christine! Christine! Müzika bir mazurka başladı. Oynamayacak mısın?" diye gelen bir avaze üzerine kalktı. Mazurka oynamağa gitti. Nasuh ise işittiği garaibi zihninde muhakeme ederek kalktı. Nihayet gece yarısı hulûl ederek bahçe tenhalaşmağa başlaması, bizim cemiyet dahi bahçe kapısı önünde vedalaşarak kimisi araba ile ve kimisi piyade oldukları hâlde yerli yerlerine dağıldılar.

Üçüncü Bap

Bu gecenin ferdası günü Nasuh'a konak kapıcısı bir mektup getirmişti. Nasuh bu mektubu açıp da okumağa başladıkta çehresinde ol kadar büyük bir alâmet-i sürur görüldü ki tarife sığmaz.

Bu sürurun vechi dahi şimdilik bilinemez. Şu kadar var ki mektubu bitirir bitirmez hemen kalktı, gitti. Voltaire Rıhtımı üzerinde vaki bir kitapçı dükkânına kadar piyade olduğu hâlde seğirtip kitapçıya "O adam nerededir?" diye sordu, ama sualinde olan ehemmiyeti görmüş olsaydınız, mutlaka Nasuh'un ya candan bir ahbabını, veyahut cana kasteden bir düşmanını aramakta olduğunu zanneylerdiniz.

Kitapçı parmağıyla orada, bir köşede oturmuş olan bir herifi işaret eyledi. Nasuh, sorduğu adam bu herif olduğunu anlayınca kemâl-i tahassür ile yanına varıp elinden tuttu. Şu iki lâkırdıyı âdeta hafakan gibi bir hâlde teati eylemişti.

Nasuh - Alexandre sizsiniz ha? Efendi?

Alexandre - Evet! Alexandre dedikleri ben oluyorum. Fakir ve fakat namuslu bir adam!

Nasuh - Fakr pek kolay servete mütekallip olabilir bir şeydir. Buraya gelmezden evvel neredeydiniz?

Alexandre - Lyon'da bağ.....

Nasuh - (Sözünü keserek) Elverir! Benimle beraber gelmek ister misiniz?

Alexandre - Beni Lyon'dan "Seni Paris'te pek büyük bir dostun bekliyor. Fakrın servete, felaketin saadete mübeddel olacaktır" diye gönderdiler ya! Demek oluyor ki o dostum siz oluyorsunuz.

Nasuh - Hiç şüphe etmeyiniz. Hemen beraber geliniz.

Alexandre - Şüphe edecek olsaydım Lyon'dan buraya kadar gelmezdim.

Diye ayağa kalktı ve Nasuh'un arkasından yürümeye başladı.

Nasuh - "Fransa gibi bir yerde aranılan bir adamı dört ayda bulabilmek bakılsa büyük bir tedennidir" diye mahaza bu Alexandre'ı bulabilmiş olduğuna fevkalhad memnun kalmakta idiyse de, Alexandre denilen adam ayağında yeni iken bir parmak kalınlığında köseleden yapılmış ve el-hâletü hâzihi yama yama üzerine gelerek âdeta iki parmağa kadar kalınlaşmış bir kundura ve bacaklarında an-asl rengi lacivertken şimdi ne olduğu anlaşılmayacak dereceye gelmiş abadan ve kezalik yırtık bir pantolon ve sırtında gömleğe ve yeleğe güç teşbih edilebilir bez parçaları üzerinde yine pantolon hâlinde bir palto ve başında yamru yumru bir à lâ İspanyol şapka ve elinde bilek kalınlığında bir baston ile mücehhez pek bayağı bir adam olduğundan, Nasuh'un böyle bir adama kavuşmuş olması üzerine ne dereceye kadar memnun kalmış idüğine dikkat edenler, behemehâl mütehayyir kalırlar.

Bu zat şu derece pejmürde kıyafet olmakla beraber bir uzun boya, lâtif bir çehreye ve siyah sakal ve bıyığa gayet güzel siyah kaşlara ve kara gözlere hâsılı halâvet-i endam ve simaya malikti. Yalnız rengi pek esmerlenmiş idiyse de bu esmerlik yüzü ile ellerine mahsus olup, yoksa bilekleri ve boynu hizasından elbise tahtında mahfuz kalan vücudunun pek beyaz olduğu görülürdü.

Kitapçı dükkânından çıktıktan sonra Nasuh Efendi bu adamı bir arabaya bindirip doğruca kendi hanesine götürdü. Orada bir saatten ziyade mahfîce konuştular. Ama ol kadar mahfîce ki, hatta şimdiki hâlde muharrir-i hikâyenin kalemi bile bu sırra vâkıf olamamıştır.

Konuşacakları şeyi konuşup bitirdikten sonra Nasuh Efendi yeni dostuna "Bu kıyafeti artık burada terk etmek lâzım gelmiştir" diye dışarıya çıktı ve kapıcıyı bir perukâr celbine gönderdi. Kapıcıya bu emri verdiği zaman hâlâ Nasuh'un çehresindeki alâmet-i sürur baki idi. Hatta "kıyafeti kaba saba

ama, herifin fikri pek ince! İş pek yolunda! Muvaffakiyet derkâr!" sözlerini kendi kendisine mırıldanırdı.

Perukâr gelinceye kadar Nasuh Alexandre'ı tepeden tırnağa kadar soyup üzerinden çıkan şeyleri bohçalayarak bir mahalde hifz eylemiş ve kendi çamaşırlarından bir kat çamaşır çıkarıp mümkün mertebe herifin başını, yani koca saçlarıyla bir kucak sakalını yıkadıktan sonra, bu çamaşırı ve ayaklarına çoraplar ve terlikler giydirmişti. Yarım saat sonra perukâr geldiği zaman odada henüz seferden, hem de uzun bir seferden gelmiş bir yolcu bulup saçlarını ve sakalını düzeltmeye başladı.

Saçları kesildikten ve tekmil çenesini kaplayan koca sakal iki tarafından gayet hafif ve lâtif favorilere ayrılıp çene traş edildikten sonra Alexandre'ın çehresi biraz daha açılıp bayağı insan kılığına girmişti. Perukâr gittikten sonra Nasuh "İkimiz hemen bir vücuttayız. Şimdilik şunları giy de ilerisini de düşünürüz" diye kendi elbisesinden bir takım çıkarıp herife giydirdi. Yalnız şapka bulunmadığı ve Nasuh'un kunduraları herifin ayağına olmadığı için bunları hazır nev'inden derhâl mübayaa eylediler.

Buraya kadar haber verdiğimiz ahval ancak üç saat içinde bitebilmiş ve tamam kuşluk taamı vakti gelmiş olduğu cihetle Nasuh Alexandre'ı yemek yemeye dahi götürmüş idi ise de kendisinin her zaman müdavim olduğu Provencelı Kardeşler Lokantasına götürmeyip başka bir yere götürdü. Yahu! İnsanın karnı doyup üç, beş kadeh şarapla dahi keyfi yerine gelince hâli ne kadar başkalaşıyor? Ama herkesin değil! Böyle Alexandre gibi pek çok zamandan beri ve belki müddetü'l-ömr mükellef bir sofrada et'ime-i nefîse ile karın doyurmamış olan adamları söylüyoruz. Biz bunu bizzat tecrübe ettik. Tecrübe-gerdemiz olan zatı bir saat evvelki hâl-i meskenetten bütün bütün çıkmış bulduk. Nasuh'un tecrübesi dahi bu hükmü teyit eylemişti. Hatta "Böyle gider ise Alexandre üç gün içinde işe yarayacak bir Alexandre olacak!" diye memnuniyetini bir kat daha arttırmıştı.

Ba'de't-taam Seine nehrini öte tarafa geçerek tâ mahut Madame de Trouville'in hanesine vardılar. Meğer bu Monsieur!.. (artık öyle demek icap etti) Monsieur Alexandre'dan Madame de Trouville'in dahi malûmatı varmış. Madam cenapları herifi bayağı bir nezaketle istikbal ederek Nasuh'a "Vürudlarına

muntazır olduğumuz Monsieur Alexandre değil mi? Daireleri bir aydan beri hazırdır! Kendilerine muntazırdır!" dedi. Pelâs-pûş Alexandre'ın fikrinde olan inceliği şununla imtihan ediniz ki koca Alexandre, Madame de Trouville'in bu sözünden kendi ikâmetgâhı orası olacağını ve hatta Madame de Trouville dahi kendisiyle müştereken ve maân ikâmet edeceğini anlayıp derhâl teşekküre dahi müsâraat gösterdi. Ama sûret-i teşekkürü biraz kabaca imiş de Madame de Trouville'de ufacık bir tebessüm-i müstehziyâneyi mucip olmuş! Artık iki saat mukaddem tebdil-i kıyafet eylemiş olan bir Monsieur Alexandre'dan o kadar da zarafet beklerseniz, hata etmiş olursunuz.

Üç saat kadar Madame de Trouville'in hanesinde ikâmet ve Monsieur Alexandre için tehiyye edilmiş olan bir salon, bir yatak odasından ibaret daire dahi ziyaret edildikten sonra Madame de Trouville'e ufacık bir adiyö denilerek iki dost sokağa çıktılar. Doğruca gidecekleri yer terzi ve modacı dükkânları olup Monsieur Alexandre için üç kat mücedded ruba kestirildi ve yarım düzine dahi çamaşır takımı sipariş edildi. Bu iş görüldükten sonra gezmeye bile vakit kaldığı cihetle birkaç sokağa girdiler, çıktılar. Hatta bir de kahveye oturup def'-i hararet için birer bira içtiler. İşte bu sıradaydı ki Nasuh koynundan bir cüzdan çıkarıp "cep harçlığınız dahi bundadır Monsieur Alexandre! Lâkin tasarrufa riayet lâzım olduğunu da unutmayacaksınız ya?" diye herifin eline verdi.

Alexandre - (Cüzdanı açıp içindekilere bakarak) Galiba bunlar banknot olacaklar ha?

Nasuh - Hiç görmemiş miydiniz?

Alexandre - Bizim gibi adamlar bank kaimesini nereden görecekler? Yalnız işitirdim ki kâğıttan dahi akçe vardır ve zenginler öyle altın ve gümüş para ağırlık vereceği için onları taşımayıp banknotları tercih ederler. Şimdi siz dahi bana bu cüzdanı "harçlık!" diye verdiniz. Hâlbuki harçlık para olmak lâzım geldiği hâlde bunun içinden kâğıtlar çıktı. İşte bundan anladım ki bu kâğıtlar para yani bank kaimesidir.

Nasuh - (Şu numûne-i zekâya da memnun olarak) Evet! Fakat bundan sonra bank kaimesini tanımadığınızı kale almayacaksınız ya?

Alexandre - Yok! O bapta ağzımdan bir kelimecik bile kusmam!

Nasuh - İşte bu da pek patois (yani pespayelerin kullandıkları kaba lisan) öyle kusmak filân demek ne demek? Sizin gibi bir efendi böyle ahad-ı nâsın söylediği lâkırdıları söyleyecek mi ya?

Alexandre - Anladım, anladım! Söylemeyecek. Bundan sonra ben sizin lâkırdılarınıza hep dikkat ederim de kendi lisanımı tashih eylerim.

Nasuh - Ben de o zaman ziyadesiyle müteşekkir kalırım!

Alexandre - (Bir müddet kaimeleri gözden geçirdikten sonra) Bunların fiyatları kaç?

Nasuh - Okumak bilmez misiniz?

Alexandre - Vallahi epeyce okumak bilirim, hatta yazarım bile ama bu yazılar çiçekli! Hem de ziyadece karışık olduğundan okuyamadım.

Nasuh - İşte üzerinde rakamları da vardır.

Alexandre - Ha! Sahih! Onları görmemiştim. (Her kaimeyi, rakamları mucibince sayarak ve hesap ederek) İki bin beş yüz frank ha? Çok para Monsieur Nasuh, çok para!

Nasuh - Bunlar ödünç değil mi ya? Varsın çok olsun!

Alexandre - Ödünç olduğu için daha çok ya! Bunları şimdi aldık ama bir de onun tediyesi var. Ben ömrümde bu kadar parayı bir yerde görmedim.

Nasuh - Bak bu da olmayacak. Ömrümde bu kadar parayı bir yerde görmedim demek ne demek? Bunun yüzlerce mislini görmüş gibi davranmalı. Vakıa tasarruf için tavsiye ettim, ama sakın ha hisset derecesine de varmamalı! Bu iki bin beş yüz frank ile .... Ama büyük ve kümelice bir masrafınız vuku bulmamak üzere iki aya idare edebilirseniz kâfidir.

Alexandre - Aman ya Rab! Ben neler görüyorum! Bana neler gösteriyorsun! Fakat Monsieur Nasuh beni ayıplamayınız! Ben kendimi toplarım. Ben iki bin beş yüz frank ile iki, iki buçuk sene kendimi idare edebilirim de, şimdi bu masrafı bana iki ay için tahdit eylediğinizi görünce istiğrabımı bir türlü yenemiyorum.

Nasuh - Hâsılı bakınız dostum! Şu saatten sonra bundan dört, beş saat mukaddemki ahvalinizi bilkülliye unutacaksınız. Kendinizi efendiler sırasına çıkaracaksınız. Şu kadar var ki bu parayı bir haftada çürütmek gibi divanelikleri ....

Alexandre - Korkmayınız Monsieur Nasuh! Emin olunuz! Alexandre eski kurttur. Siz bir söylüyorsanız ben yirmi beş anlıyorum.

Nasuh - Hem sizin bir familya isminiz yok mudur? Yalnız size Alexandre diye mi hitap ederler?

Alexandre - Evet! Yalnız Alexandre diye hitap ederler. Hatta Monsieur filân gibi lâkap dahi vermezler. Familya ismi de yoktur. Lâkin bir familya ismi takınmak lâzım gelecek. Zira şimdiki hâlde benim gibi bir mösyö için yalnız Alexandre ismi az gelir.

Nasuh - Bravo! Size bir âlâ isim bulayım! Rose en coeur! Nasıl? (Yüreği üzerinde gül var demektir.)

Alexandre - Âlâ! Monsieur Alexandre Rose en coeur ha? Vallahi yakıştı.

Nasuh - Öyle ise yeni isminizi güzelce bellemelisin. Ben Madame de Trouville'e dahi haber verdim.

Alexandre - Şey! Allah'ı severseniz Madame de Trouville benim aslımı faslımı bilir mi?

Nasuh - Hayır! İsminizi ilk işittiği zaman en yakın dostlarımdan Monsieur Alexandre diye işitti. Lâkin lisanınızın biraz kaba olduğunu ve görgünüz az idüğini bilir. Hatta hiç yazmak ve okumak bilmez diye tanır ama, şimdi biraz yazıp okuduğunuzu haber alır ise daha memnun olur.

Alexandre - Anlayışıma kalır ise bu hanım bizi terbiye edecek. Çünkü sûret-i ifadenizden öyle anlaşılır.

Nasuh - Evet! Fakat benim de anlayışıma kalır ise sizi pek terbiyeli, pek nazik bir efendi etmekte hemen hiç suubet görmeyecektir. Çünkü intikalâtınızdan öyle anlaşılıyor.

Alexandre - Evvel Allah, sonra dikkat! Hem benim yazıp okumaklığım o kadar da kaht değildir. İmlâda bayağı kusurum yoktur. Yalnız işlek değil. Biraz zaman efendiler gibi yaşasam kendiliğiyle yoluna girer.

Nasuh'un meşguliyet-i rûzmerresi zaten malûmumuz olan bir şey olup şu aralık bizi işgal edecek olan zat ise Monsieur Alexandre Rose en coeur bulunmakla koca Nasuh'u yine meşâgil-i zâtiyyesine terk ederek biraz vakit nazar-ı ıttılâımızı bu Monsieur Alexandre Rose en coeur'e hasretmeliyiz.

Dördüncü Bap

Bu akşam Nasuh Monsieur Alexandre'ı Madame de Trouville'in hanesine götürüp teslim ve ahvâl-i zâtiyyesi hakkında karıya birtakım vesâya-yı hafiyye i'tâ eyledikten sonra üç gün sırasıyla bazı işleri olduğundan, gelip kendilerini göremeyeceğinden bahisle veda ederek çıktı, gitti. Böyle ilk akşamından bed' ile Madame de Trouville'in umûr-ı me'muriyyeye mübaşeret edemeyeceği derkârdır.

Ancak ertesi sabah uykudan uyandıkları gibi Monsieur Alexandre'ı görüp "İşte efendi! Hizmetçiniz olan kız sularınızı doldurmuş, tuvalet takımınızı hazırlamıştır. Nasuh Efendinin birinci tavsiyesi ise tuvalet-i hususiyyedir ki size her ne kadar sıkıntı olacak ise de artık birkaç gün zarurî nezaret edeceğim" diye tuvaletin icrasına başladı.

Ama ne tuvalet? Âdeta bir eczahâneye benzeyen raflar üzerinden şişelerin birisini alır, birisini bırakır. Alacalı ve sûret-i mahsusada tertip olunmuş sabunların envaı, on beşi, yirmiyi tecavüz ederdi. Sözü pek de uzatmayalım şüphesiz bir buçuk saat kadar zamanı yalnız Alexandre'ın, fakat hizmetçi kız vasıtasıyla, başını ve yüzünü yıkayıp taratmak ve tanzimat-ı sâiresini icra etmekle imrâr eyledi. İmrar eyledi ama en sonunda Alexandre aynaya baktığı zaman âdeta kendi kendisini tanıyamamıştı. Zira isti'mâl olunun edviyenin her biri bir tesir göstererek nice senelerden beri güneşin altında köseleye dönmüş olan derisi yumuşamağa ve ağarmağa ve pembeliğini yerine getirmeye daha o günden başlamıştı. Tuvalet işini bitirdikten sonra:

De Trouville - Efendim! Kibar beyninde bir âdet vardır ki sabahleyin kalktıkları zaman evvel emirde sütlü kahvelerini ve hatta bazıları kahvaltılarını tenavül edip tuvaletlerini badehu icra ederler. Bu kibarlıkmış. Lâkin zürefa indinde âdet

bunun aksinedir. Süslü bulunacak olan bir adam uykudan uyanır uyanmaz tuvaletini icraya müsaraat gösterir.

Alexandre - Bu müsaraatın hikmetini anlayabilir miyim Madam! Zira bu işte kibara muhalefet edişlerinin hikmetini anlayamaz isem, şayet zihnim kibarı taklit cihetine sapar.

De Trouville - Evet! Hikmeti pek bedihî bir şeydir. Bir kere sabahleyin uykudan kalkıldığı anda henüz gecelik hâliyle taze olan yüze isti'mâl olunacak edviyenin tesiri pek ziyade olur. Bundan sonra en büyük salonlarda ne derece süs ile bulunulacak ise insan kendi hanesinde hemhâl-i bîdârinin akabinde o süs ile bulunmak nezafetin birinci ahkâmındandır. Ne hacet siz okumak biliyorsunuz. İşte şu kitabı mütalâa ederseniz tuvalete dair pek çok malûmat alabilirsiniz.

Alexandre - (Kitabı alarak) Nedir bu kitap?

De Trouville - İşte üzerinde yazılı ya? "Hüsn ü Cemali Muhafaza ve Tezyin Etmek San'atı." Lamy nam muharririn eseri. Bu iki cilt, bir kitaptır ki şu size verdiğim birinci cildidir. İşte ikincisi de burada tuvalet takımı üzerinde.

Alexandre - Şu ince yazılarda kitabın mahiyetine dair daha ziyade tafsilât vermiş. "Tabiatın sehviyle olan kusurları setr ve hatta ikmal etmeyi dahi gösterir" diyor.

De Trouville - Orası size ait değildir. Sizde hiçbir kusur yoktur!.... Çehreniz pek güzel!..... Hele birkaç gün geçsin de bakınız daha ne kadar açılacaksınız. Siz o kitabı mütalâa ediniz de ..... Ha şunu diyecektim. Nazifler, zarifler tuvaleti icra eyledikten sonra kahvelerini ve kahvaltılarını alırlar. Bizimkiler de hazırdır. Rağbet buyurursanız .....

Alexandre - Maalmemnûniyye!

Diye kalkıp kahvaltının başına geçerler. Monsieur Alexandre Rose en coeur henüz kahvaltı nasıl edilir olduğunu bilmez ise, ayıplar mısınız? Herif görmediği şeyi nasıl öğrensin? Madame de Trouville anladı ki (Fransızların dedikleri gibi) bu zatı former etmek yani bir şekl-i medenîde teşkil eylemek için sütlü kahve, çay, punch vesair bu makule şeyler nasıl içilir, tereyağı, kaymak gibi şeyler nasıl yenilir, buralardan bed' ile tâ sofrada nasıl bulunulur, ne zaman ne suretle kalkılır, buralara varıncaya kadar göstermek lâzımdır. Zira Nasuh Efendi şu

Monsieur Alexandre Rose en coeur'de hiçbir şey bulunmadığı hâlde tâ bir kibar salonunda bulunabilecek kadar terbiyesini Madame de Trouville'e tavsiye eylemiş ve ondan dahi vaat almıştı.

Kahvaltıdan kalkıldıkta De Trouville, Alexandre ile arîz ve amîk söze girişip bîçare adamcağız argot ve patois denilen pespayegân lisanından kaç kelime irat eder idiyse, karı cümlesini tashih eder ve anlamalı kuvve-i hâfızayı ki, Alexandre bir kere tashih edilen sehvini bir daha tekrar etmeyip kendisine ne söylenir ise artık bademe unutmamak üzere bellerdi.

Ama şu sureti masal olarak dinlememenizi rica ederiz. Yani Alexandre'de görülen bu derece kuvve-i hafıza görülmüş şey olmadığı hâlde bir hikâye-nüvis hayalhane-i vicdanında her şeye imkân vererek hikâyesini tasvir eylediği gibi bunu dahi mahzâ bir hayal olarak meydana koymuştur diye şu kuvve-i hafızayı hadd-i imkândan hariç görmeyiniz.

Zihin denilen şey beynin bir kuvveti değil midir? Her kuvvet sarf edile edile zaafa meyleder olmak fizyoloji yani menafi'ü'l-a'zâ nazarında makbul ve mahkumdur. Kesret-i iştigal ve isti'mâl ile kuvve-i bâsıraya nasıl zaaf gelir ise, kuvve-i hâfızaya, hatta kuvve-i müfekkireye dahi zaaf gelir. Bu hakikat müsellem ise aksinin dahi müsellem olması lâzımdır. Yani kuvvet, sarf ile tenakuz edeceği gibi adem-i sarf ile hâl-i kesretinde kalacağı dahi anlaşılır.

İmdi Alexandre kuvve-i hâfızasını hemen hiç isti'mâl etmemiş olan bahtiyarlardandı. Binaenaleyh bu kere kendisine her ne söylenir ise bir harfini zayi etmeksizin ezberleyebilmesi istib'âd olunacak mevaddan değildir.

Madame de Trouville'in Alexandre'ı kelâmla işgal etmesi tâ kuşluk vaktine kadar devam eyledi. Hatta kuşluk taamında dahi karı sözün arkasını kesmezdi. Çünkü hiç kesmemek ve herifin yanında her şeyden bahseylemek için Nasuh Efendiden emir almıştı. Ama neler söylememişti? Diyanetten, medeniyetten, hikmetten, nezaketten başlayıp tâ büyük familyalar ahvaline ve salonlar âdâtına varıncaya kadar her şeyden bahsedip

Alexandre ise hemen ömründe böyle güzel, tatlı lâkırdılar işitmemiş olduğu cihetle karının lâkırdılarını rağbetle dinlerdi.

Sofrada müzika hakkında şöyle bir lâkırdı açıldı:

De Trouville - Müzikaya âşina mısınız Monsieur Rose en coeur?

Alexandre - Hemen âşina değilim demektir. Bizim gibi köylü makulesi demek olan adamlar kavaldan başka bir şey bilmezler.

De Trouville - Demek oluyor ki piyano bilmezsiniz.

Alexandre - Hemen nasıl şey olduğunu da bilmem desem hata etmemiş olurum. Bir kere tıpkı konsola benzer bir şey gördüm. Adına piyano dediler. Ama evvelce işittiğime göre piyano bir nev'i müzika aleti olacağından, böyle konsoldan başka hiçbir şeye benzemeyen dolabın nasıl olup da müzika olabileceğini kafam bir türlü yiyemedi.

De Trouville - İşte bu tabir de kibar tabiri değildir. Kafam yemedi demezler. Zihnim kabul edemedi derler.

Alexandre - Anladım Madam!

De Trouville - Öyle ise sizin gibi bir efendi için piyanoyu yalnız görmek değil, hatta biraz dokunmak ve çalmak dahi lâzımdır. Ben size üç, dört gün içinde piyanodan bir hayli behre peyda ettirebilirim.

Alexandre - Teşekkür ederim Madam!

Kuşluk taamından kalktıkları gibi De Trouville herifi piyanonun başına götürüp evvelâ her tarafını açarak makinelerini gösterdikten sonra nota usulünü tarife başladı. Herifte kuvve-i hâfıza var dedik ya! Hangi işaret hangi perdenin olduğunu bir kere gösterince bir daha unutmak Alexandre için değildi. Şu kadar var ki henüz derisi gevşememiş olan ellerde perdelere dokunmak kabiliyeti olmadığından bunda zahmet çekerdi. Mamafih bir iki saat (scala) ettirdikten sonra bu kabiliyet dahi yavaş yavaş münbasit olmağa başladı.

Görüyorsunuz ki sabahtan beri Alexandre hiçbir tarafa çıkmayıp vaktini hep De Trouville ile geçirmiştir. Hâlbuki akşama kadar dahi bîçare adamcağızın aklına bir yere çıkmak sureti gelmemişti. Hiç gelmemişti değil. Fakat kendisini eski mertebe-

sinden çıkmış ve henüz yeni bir mertebeye varmamış görünce çarşıya, pazara çıktığı zaman kendisine yakışacak bir yer, bir eğlence bulamayacağını hesap ile bu hatırayı bütün bütün men eylemişti.

Piyano meşguliyeti âdeta akşama kadar devam eyledikten sonra akşam üzeri bir aralık yine salonlar âlemine dair lâkırdı açıldı. De Trouville kibar güruhunun salonlarda ne suretle eğlenmekte olduklarını anlattığı sırada sözü "jeu d'innocence" denilen ve salonlarda kızlar ve hatta bazı kere büyükler arasında dahi oynanan envâ-i oyunlara intikal ettirince:

Alexandre - Evet! Böyle oyunları bizde dahi oynarlar.

De Trouville - Oynarlar ama sizin oyunlar ile kibar takımının oyunları arasında ne kadar fark vardır! (Kalkıp bir taraftan iki üç kitap alarak) İşte size birkaç kitap daha! Bu Madame Celnarde'ın "Cemiyetler Oyunları" nam kitabıdır ki içinde gençlerin her türlü oyunları vardır. Şu iki cilt dahi Monsieur Richard'ın "İlmi Telkin Eder Salonlar Oyunları" nam kitabı olup bunu mütalâa ederseniz yalnız oyunları değil, fununun bazı tuhaflıklarını dahi öğrenip bir salonda âdeta âlimâne bir tavırla bulunabilirsiniz. Bu ise Monsieur Lebrun'un dama gibi satranç gibi akıl ve hesap ve zar oyunları gibi baht ve talihe tevakkuf eden oyunları talim eder kitabı olup, salonlarda bulunacak olan adam bunları da öğrenecek olur ise faydadan hâli değildir.

Alexandre - Zaten bunların pek de acemisi değiliz.

De Trouville - İşte orada raf üzerinde bir hayli kitaplar daha var. Hepsi bir cemiyette halkın nazarıdikkatini celp edecek fıkarât ve muhâzarâttan vesair tuhaflıklardan bahseder. Vakit buldukça bunları mütalâa etmenizi tavsiye ederim.

İhtisâr-ı kelâm buraya kadar görmüş olduğunuz nümûne vechile Monsieur Alexandre Rose en coeur tamam üç gün üç gece sokak kapısından dışarıya çıkmayıp ve belki uykuyu bile pek az uyuyup kendisine telkin edilen hususatı icraya bezl-i mâ-hasal-i himmet eyledi. Lâkin hesap ediyor musunuz ki ne kadar terakki eyledi? Hem de terakkisi iki cihete dahi şamildi. Yani hem tenine taravet ve çehresine letafet gelmek ve hem de bayağı bir büyücek familyadan imiş gibi âdâb-ı muhâzarayı öğrenmek

cihetinden terakki eyledi. Hatta piyanoda bir iki havayı bazı mertebe eksik ziyadesiyle icra edebilmeye kadar vardı. Binaenaleyh üçüncü günü Nasuh Efendi gelip de Monsieur Rose en coeur'ü gördüğü zaman hemen tanıyamayacağı gelip hele etvâr ve evzâca evvelki Alexandre'a hiç müşabeheti kalmamış olduğunu müşahede edince gerek kendisine ve gerek Madame de Trouville'e teşekkürle:

Nasuh - Hesaplarım yolunda gitmekten fazla, hatta ümidimin dahi fevkinde gidiyor. Lâkin bu suretle daha bir hafta devam etmeli.

Alexandre - Evet! Hiç dışarıya çıkmadan öyle değil mi Monsieur Nasuh?

Nasuh - Yok! Akşamları gezmeye de çıkmalı.

De Trouville - Bizim Monsieur Rose en coeur'ün ise kapıdan dışarıya baktığı bile yoktur.

Nasuh - (Pek manalı bir tebessüm ile) Kabahat sizde Madame de Trouville. Hiç elinizde Monsieur Rose en coeur kadar güzel ve yakışıklı bir kavalye (Bir kadın ile bir erkek kolkola gittikleri zaman karıya "dame" ve erkeğe "kavalye" diye tabir olunur) varken ondan bihakkın istifade etmemek olur mu? Sizi kim men eder?

De Trouville - (Tabında ne kadar aşüftelik var ise Nasuh'un bu lâkırdısı üzerine hepsinin olanca alâyimi yüzünde görünerek) O da aklımda Monsieur Nasuh!... Lâkin Rose en coeur henüz kavalyelik derecesine gelemedi.

Alexandre - Vallahi bu kavalye demek ne demek olduğunu bilmiyorum. Öğretirseniz onu da arzunuz vechile ifada kusur etmemeye çalışırım.

Nasuh - (Yine manalı tebessümlerle) Ona hiç şüphe yok Monsieur Rose en coeur. Herkes çalışır. Hem de çalışabildiğinden dolayı kendisini bahtiyar addeder!.... Eğer bu akşam Madame de Trouville cenapları müsaade ederler ise sizinle şöyle bir lâmelif çevirelim.

De Trouville - Hay hay! Hatta kabul ederseniz birlikte ...

Malûmumuz olduğu vechile Nasuh Efendi bazı umûr-ı hafiyyesinde Madame de Trouville'i kendisine alet edinmiş ise de,

onunla ahbaplığı öyle kendisini koluna takıp da ötede beride gezdirecek dereceye hem de bililtizam götürmemiş olduğundan, karının bu defaki teklifi üzerine dudaklarını ısırarak:

Nasuh - Maalmemnuniyye kabul ederdik. Ancak malûmunuzdur ki bazı yerlere erkekler, karılar beraber gidemezler.

De Trouville - Ya!.... Demek oluyor ki .....

Nasuh - Anladım Madam efkârınızı anladım. Fakat o şüphelere düşmemenizi rica ederim. Monsieur Alexandre henüz kavalye olmamış idüğini hükmeden siz değil miydiniz? Bu hâlde hiç şüpheye mahal yoktur.

De Trouville - Ama kavalye olmamasında da bir beis görülemeyecek yer vardır.

Nasuh - Emin olunuz demedim mi? Emin olunuz.

De Trouville - Pekâlâ! Size emniyetim vardır.

Beşinci Bap

Kendi vücuduna göre imal ettirilen çamaşır ve elbiseyi giyindiği zaman Monsieur Rose en coeur'ün halâveti bir kat daha müzdâd olup âdeta kadirşinâsân zenânın "Ne yakışıklı adam! Ne sabihü'l-vech babayiğit!" diye takdir ve tahsin edecekleri bir surete girmişti. Nasuh bu yeni adamı koluna takıp sokağa çıktı ve bir arabaya binerek doğruca Hôtel Brighton'a Cartrisse ve Catherine'in yanına gitti.

Monsieur Rose en coeur'ü bunlara ve kocalarına takdim eylediği zaman herkesin gösterdiği muâmele-i nevâzişe nazaran Nasuh'un bundan mukaddem kendilerine Rose en coeur hakkında malûmat vermiş olduğu anlaşılırdı. Zira Gardiyanski ile Cartrisse kibar içine henüz karışan ve binaenaleyh biraz mahcubâne ve miskinâne bulunursa bile şâyân-ı afv görülmek kibarlık şanından bulunan bu zatı kemâl-i safvet-i derûnla kabul edip Paul kendisi dahi öyle pek ince bir terbiye görmemiş olduğu cihetle Rose en coeur'ü beğenerek telâkki eylemiş olduğu hâlde, sultana selâm vermez olan Catherine cenapları bu bîçare adamın âdeta göze pek de görünemeyecek mertebede olan kusurlarını dahi arar, bulur ve istihzâ idi. Lâkin "ummadığın taş baş yarar" derler ki pek sahih bir lâkırdıdır. Rose en coeur bu istihzânın farkına vararak ve bir de pek güzel münasebet düşürerek

Catherine'i bir âlâ mahcup eyledi ki beğeneceksiniz zannederim. Şöyle ki:

Alexandre salona girdiği zaman huzzara riayeten başından çıkarmış olduğu şapkasını bir yere bırakmayıp elinde tutmakta olduğu gibi, bazı şapkalar misillü eldeki şapkayı çarh gibi çevirerek oynayarak eğlenmeyip acemi neferin silâh tuttuğu gibi sımsıkı tutmakta olmasını Catherine cenapları şâyân-ı istihzâ görerek bıyık altından gülmeye başlamış ve birkaç defa misal yollu söz getirerek pek yakışıklı olan erkeklerin ellerindeki şapka ile oynamaları kadınlar için mucib-i inşirah olacağını dermiyan eylemiş olmasıyla Alexandre zaten evvelki istihzâları anladığı hâlde, bu defaki sözün hükmünü daha lâyıkıyla anlayarak, fakat Catherine'in remzini anlamış görünmek ve mucibince şapkayı elinde çevirmek bu baptaki cehaletini teslim etmek demek olacağını ve ihtimal ki o hâlde Catherine'in daha ziyade güleceğini de kestirip hiç evvelki tavrını bozmamıştı. Hâlbuki Catherine istihzânın ardını arkasını bırakmayınca koca köylünün canı sıkılarak buna bir çare düşündü ve aradığı çareyi de şu yolda buldu ki, tamam Catherine'in kendisine pek bedaheten bir nazar-ı imtihanla baktığı ve gülmek istediği hâlde naçar gülüyormuş gibi bir vaz'-ı garible dıhklar ettiği anda Alexandre yerinden kalkıp endam aynasının önüne geçti ve her tarafını güzelce tedkik ve muayene eyledikten sonra, "üstümde başımda şâyân-ı tekdîr bir kusur yoktur. Belki şapka kusurdan addolunuyor ise bari onu bir yere terk edeyim de ortalığı bir meşguliyet-i nâ-becâdan kurtarayım" sözlerini güya kendi kendisine ve fakat herkese işittirebilecek bir surette bilirat şapkayı bir konsol üzerine bıraktı. Geldi yerine oturdu.

Bu hareketin ve bu lâkırdıların hükmünü salonda anlamayan kalmamıştı. Lâkin kimse anladığını şayi etmemek için lâzım gelen ihtiyatta kusur etmedi. Yalnız Catherine kendisiydi ki çehresinde hem mahcubiyete, hem de gazaba delâlet eden bir humreti setr edemedi.

Alexandre'ı buraya getirmekten Nasuh Efendinin maksadı böyle büyücek salonlara alışmasından ibaret olduğuna ve bu tahammülsüzlük ise büyük salonlara devam edenler için nevakıs-dan addolunacağına mebni salondan çıktıkları zaman bu daki-

kayı Alexandre'a ihtar etmiş olacağını ümit eylersiniz. Vakıa ihtar eyledi. Ancak Catherine gibi başı açık istihzâlarda bulunan bir karı için şöyle aykırıktan bir muamele pek beca olduğunu teslim ederek, şu kadar var ki bademe bu gibi ahvale lüzum göstermemesini de başkaca tavsiye eyledi.

Zaten vakit akşama karîb olmak münasebetiyle Nasuh Efendi Hôtel Brighton'dan çıktıktan sonra Alexandre'a gayet mükellef bir sofrada kibarâne bir yemek yedirmek için herifi Maison Dorée'ye götürerek bundan mukaddem Madame De la Chaisne ile taam etmiş oldukları odada!... bir sofra kurdurmak istedi ise de orası meşgul olduğundan umumî bir sofrada taam etmek lâzım geldi. Ancak Nasuh bu mahrumiyetten daha ziyade memnun oldu. "Ben sehv etmiştim. Tesadüf sehvimi tashih eyledi. Böyle adamlara yalnız kendimin nasıl taam ettiğimi göstermemelidir. Belki yirmi dört kişilik bir sofrada her biri kibardan bulunan adamların nasıl serbestâne taam ettiklerini göstermelidir" diye refikiyle beraber umumî sofraya oturdu.

Madame de Trouville'in üç gün zarfında göstermiş olduğu misallere bihakkın imtisalden geri kalmamış olan Alexandre, bu sofrada âdeta kırk yıllık alışkınmış gibi yoluyla, nizamıyla taam etmiş ise taaccüp eder misiniz? Herif yalnız yoluyla, nizamıyla taam etmekle de kalmayıp, iki yanında ve karşısında bulunan dört beş adamın ahvâl-i zamana veyahut sofranın ve taamların derece-i nezafet ve nefasetine dair açtığı bahislerde kendisine ettikleri hitaplara dahi bayağı hüsn-i mukabeleden âciz kalmadı.

Burada şunu da ihtar edelim ki hüsn-i âmîziş ve imtizaç hususunda Paris asla Londra'ya kıyas kabul etmez. Londra'da böyle Alexandre gibi ilk defa olarak gördükleri adamlara İngilizler hiçbir lâkırdı söylemezler. Paris'te Fransızlar ise kendi tercüme-i hâllerini anlatıp o adamın dahi ser-güzeşt-i ahvâlini sormak mertebesinde serbestâne muamelede bulunurlar.

Nasuh Efendi Alexandre'da bu derece terakkiyatı gördükçe nasıl memnun olacağını bilemezdi. Lokantada taamı edip bitirdikten sonra Nasuh refikini yine koluna takıp birkaç kahveye, hem de en mükellef ve şaşaalı olanlarına girip, çıktı. Vakıa bîçare adamcağız bunların her birini gördükçe bir büyük hayretin mağlubu olur idiyse de, nazar-ı hayretine çarpan şeylere hayran

olup kalması ve her şeyi evvelden beri bilirmiş gibi davranması hakkında Nasuh'tan aldığı emri gûş-ı kabule mengûş eylemiş olduğundan hayretini men için daima cebr-i nefs eylerdi. Hatta o akşam açık bulunan birkaç tiyatroya dahi girip yarımşar saat kadar temaşa eyledikten sonra çıktılar. Alexandre her birinden bir başka hayret peyda edip mahaza Nasuh'un beğenemeyeceği mertebede zahiren hiçbir acemilikte bulunmadı.

Nihayet Pont des Arts denilen köprü üzerine geldiklerinde Nasuh şöyle bir muhavere açtı:

Nasuh - Ey Monsieur Alexandre! Şimdi buradan siz hanenize gideceksiniz. Ben de haneme gideceğim. Fakat tebdil-i kıyafet ettiğiniz günden bugüne kadar fikirce olan tebeddülât nazarınızda ne hüküm hâsıl eylediğini şuracıkta bana söylemenizi rica ederim.

Alexandre - Ne gibi tebeddülât?

Nasuh - Eski âlem ile yeni âlem arasında olan farktan...

Alexandre - Yani evvelâ içinde bulunduğum âlem-i pestî ile şimdi yeni girdiğim âlem-i ulvî arasında olan farkı bilmuvazene hâsıl eylediğim fikri mi sual ediyorsunuz?

Nasuh - Evet!

Alexandre - Eğer bu fikri olduğu gibi yani hiçbir şey esirgemeksizin tasvir etmekliğimi istiyorsanız, korkarım ki bana gücenirsiniz.

Nasuh - Hayır! Ben size hiçbir şeyden dolayı asla gücenmem. En ziyade güceneceğim şeylerde dahi yalnız ihtardan başka hiçbir şey etmem. Çünkü sizi bilvücuh mazur görürüm ....

Alexandre - Öyle ise fikrimi serbestçe beyan edeyim: Bana kalır ise eski âlem daha mes'ut idi. Ben o âlemi, âlem-i sefalet addederdim ve bu âlemi, âlem-i saadet görürdüm, ama şimdi içine girince anladım ki bu hüküm yanlış imiş.

Nasuh - (Nazarıdikkatini açarak) Niçin? Neden? Fikri güzelce izah ediniz.

Alexandre - Pekâlâ! Edeyim: Eğer dünya büsbütün bir Paris bulunmaz da her taraf köy olur ise, dünyada daha ziyade mamur ve ehl-i dünya dahi daha ziyade mesut olur. Bir kere baksanız a şu Paris halkını eğlendirmek, yani güya mesut etmek için neler

icat edilmiş! Neler ihtirâ olunmuş! Bunlar uğrunda ne kadar fikr it'âb edilmiş! Ne kadar milyonlarca masraf göze aldırılmış! Bununla beraber zannederim ki Paris halkı bu medeniyetten memnun değildirler.

Nasuh - Bunda hakkınız vardır. Çünkü şimdi sizin nazar-ı veleh ve hayretinize çarpan bu külfet onlar indinde umûr-ı âdiyeden kalmıştır ve bunun daha ilerisi hevesleri önünde tahayyül edilmekte bulunmuştur da, onun için memnun olamazlar.

Alexandre - Bu da sahih! Zihnimde bu da vardır. Ancak bana kalırsa memnun olamamakta hakları da vardır. Çünkü insanı bihakkın eğlendirecek olan şey, insanın kendi işidir. Ben cahilim Monsieur Nasuh! Bu gibi sözleri öyle bir kitaptan falandan görüp söylemiyorum.

Nasuh - Malûm!

Alexandre - Yalnız yüreğimde hisseylediğim şeyleri söylüyorum. Yüreğimde hissediyorum ki insanı eğlendirecek bir şey var ise o da işidir. İnsan kendi işlerinde her muvaffakiyeti gördükçe ondan memnun olur. Lezzet alır. Lâkin bu kibar âleminde hiçbir iş yoktur diye kıyas ediyorum. Aldığım numuneler üzerine öyle görüyorum. Onların işi yalnız eğlence. Fakat eğlencedir, bıkılır. Hem bir kere de insan şunu düşünmez mi ki bu âlem kendisine hizmetkâr olmak için halk olunmamıştır. Âlemin mamuriyeti matlup ise insan o mamuriyet için hizmetkâr olmalıdır. Yoksa başkası mamur etsin, ben safasını süreyim dememeli. Şu hâlde insafı olan adam bu kibarlık âleminde bulundukça zevk edeceği yerde üzülmesi lâzım gelir.

Nasuh - Bunda dahi nevammâ hakkınız vardır. Ey daha?

Alexandre - Daha ne istiyorsunuz?

Nasuh - Asıl istediğim şey, şu kibarlık âleminde bulunmak, sizin gibi bu âlemin acemisi olanlar için güç müdür, kolay mıdır?

Alexandre - Nesi güç müdür, kolay mıdır? Yani gönül rahatlığı cihetinden ise güçtür. Dedim a! Biz işe güce alışmışız. Öyle tembelliğe alışmamışız. Eğer ben iki ay daha böyle işsiz güçsüz yaşamış olsam mutlak hasta olurum. Yok bu kibar âleminin usul ve vezayifini öğrenmek ise .....

Nasuh - Hah! İşte onu soruyorum. Şu fikriniz size ne diyor? "Sen böyle hiç girmediğin bir âlemde rezil olursun" mu diyor? Yoksa?.....

Alexandre - Bilâkis "galebe edersin" diyor. Bundan dolayı yüreğim rahattır. Bugünkü muamelede Catherine benden ziyade edepsizlik etmiş olduğuna şüpheniz yoktur. Hâlbuki iki ay geçer ise ben Catherine'in bende hiçbir kusur bulamayacağı dereceye gelirim. Zira bunun için yani kibar âleminde kibar yaşamak, kibar geçinmek için yalancılıktan, sahtekârlıktan başka bir şey lâzım gelmeyecek. Bir adam doğruluğu yapabildikten sonra eğriliği pek kolay yapabilir. Yalnız eğriliği yapabilen adamdır ki doğruluğu hiç yapamaz. Ama işte böyle bililtizam müdahin, bililtizam riyakâr olmak benim gibi safderun bir adamı ne kadar sıkacağı dahi hesap edilmelidir.

Nasuh - Pestlik ve kibarlık diye tabir eylediğimiz şu iki âlem hakkındaki fikrinizin ekser cihetleri doğrudur Monsieur Rose en coeur! Hele bu âlemde biraz daha düşüp kalktıktan sonra fikrinize bir kat daha tadilât gelecek ki o zaman daha âlâ olacaktır. Netice-i kelâm olarak şunu anlamak isterim ki ilk günü bizim odada konuştuğumuz şeyleri icra hususunda verdiğiniz vaadi ifa edebilecek misiniz? Ama nefsinize cebrederek değil. Gönül rızasıyla!

Alexandre - Hay hay! O günkü verdiğim vaadi bugün yine tekrar ederim. Hatta bundan birkaç gün sonra icrasına mübaşeret dahi eylerim. Kibarlık âlemini fena diye hükmettiğime bakıp da şâyân-ı islâh değildir itikadında bulunduğumu hükmetmeyiniz. Ben kibar olabilirim. Hem kibar olabilir, hem de kibarlıkta fena gördüğüm tembellik gibi, sefahat gibi, israf gibi şeyleri kabul etmeyerek pek çalışkan bir kibar olabilirim.

Nasuh - İşte ben de bunu anlamak isterdim. Teşekkür ederim dostum! Şimdi bir kat daha emin oldum. Geceniz hayır olsun. Ayrılalım.

Alexandre - "Bonne nuit" Monsieur Nasuh?

Monsieur Rose en coeur, Louvre Sarayı cihetine ve Nasuh dahi Quartier Latin tarafına adım atmağa başlayarak iki refik birbirinden ayrıldılar. Nasuh, Monsieur Alexandre'ın efkâr-ı hikemiyyesine hayran olmuş kalmıştı. Yolda hem yürür, hem de

kendi kendisine "Ben bugüne kadar insan taallüm ve tefennün etmeyince feylesof olamaz diye hükmeden hakîmin hakkını teslim ederdim. Her ne kadar bazı yerlerde bu fikrin aleyhini iltizam eyledim ise de, o iltizamım nevammâ safsata gibi bir şey idi. Şimdi ise mesele nazarımda tahakkuk eyledi. İşte Alexandre! Herif ne bir şey okumuş, ne bir büyücek yerde bulunmuş. Hayvan gibi büyümüş deyivermeli vesselâm! Lâkin bak neler düşünüyor? Ama kibarlık aleyhine olan fikrinin bir ciheti medeniyet aleyhine dayanıp hâlbuki ortada medeniyet olmaz, yani onun tembellik ve sefahat dediği hâl bulunmaz ise şu Paris kütüphanesi vücuda gelmezdi. İnsanoğlunun âdeta uluhiyetten bir perde aşağıda kalan kuvveti bu kadar inbisat edemezdi. Buralarını düşünmüyor. Düşünmüyor ama henüz görmediği, takdir etmediği için düşünmüyor. Hiçbir şey görmediği, hiçbir şey takdir etmediği hâlde fikrinin kendi kendisine takdir etmiş olduğu hakikatlere dahi diyecek yoktur. Şimdi inandım ki bu kadar terakkiyatı insan oğlu kendi kendisine yapmıştır. Evet! Bunda şüphem vardı. Merkez-i arza kadar ta'mîk-i vukuf etmek imkânını değil, bu lüzumu insanoğluna kim haber vermiş olduğunu bile zihnime sığdıramazdım. Lâkin ortada Alexandre gibi ham halat bir heriften bu kadar hakikatler dinlersem fikr-i beşerin merkez-i arza ve arş-ı semaya kadar inip çıkabilmeye muktedir olacağını teslimden başka çarem kalmadı!....." derdi ki koca Nasuh bu efkâr-ı mütehayyiresini az kalmıştı ki kafasının tası içine sığdıramasın! Az kalmıştı ki .....

Artık Nasuh'u kendi hâline bırakalım. Zira bu Alexandre meselesi ihtimal ki o kadar değerli bir mesele olmadığı hâlde hakikat babındaki muhakemâtında icap eden habbeleri kubbe kadar büyültüp ve icap eden kubbeleri habbe kadar küçültmek (vüs'at-i efkârı cihetiyle) şanından olan Nasuh bu keyfiyeti dahi ol kadar büyültmüştü ki, hâli değiştikçe değişip âdeta vâkıf olur iseniz cinnetine hamledeceğiniz bir hâle gelmişti. Varsın Nasuh bu hâliyle hâlleşsin, gitsin! O gibi ahvâl Nasuh'a ilk defa olarak gelmediği cihetle tehlikeli değildir. Biz Monsieur Alexandre Rose en coeur'ün arkasından atf-ı nazar-ı dikkat edelim ki daha eğlencelidir.

Altıncı Bap

Rose en coeur Palais Royale meydanına kadar piyade olduğu hâlde gidip oradan bir arabaya bindi ve doğruca Madame de Trouville'in hanesine indi. Daha gündüzden Nasuh'un adam kabulü üzerine bin meraka duçar olmuş bulunan Madame de Trouville henüz yatağına girmemiş bulunduğundan, Alexandre'yi istikbal edip ber-vech-i âtî inceden inceye istintaka başladı:

De Trouville - Biraz geç kaldınız ya Monsieur Rose en coeur?

Alexandre - Monsieur Nasuh şimdi müsaade etti Madam!

De Trouville - Nerelere gittiniz bakalım? Benden saklamamalı!

Alexandre - Saklanacak bir yere gitmedik ki saklayım Madam! Cartrisse ile Catherine isminde iki karıdan ve Gardiyanski ile Paul isminde iki de erkekten ibaret bir yere gittik ki, bunlar birbiriyle zevc zevce imişler.

De Trouville - Bilirim! Orası güzel! Sonra?

Alexandre - Bir mükellef lokantada taam ettik. Birkaç kahveye bir iki tiyatroya girdik, çıktık.

De Trouville - O!... Ketm-i esrâr etmeli, ama yolunu bilmeli! Hiçbir gecede birkaç kahveye girdikten sonra birkaç da tiyatroya girilir mi?

Alexandre - Biz yalnız şöylece bir görmek için girdik Madam, yoksa oturup vakit geçirmek için değil.

De Trouville - Âlemde inanılmayacak bir şey var ise o da budur. Sizin nereleri gezmiş olduğunuzdan benim malûmatım yok değildir. Fakat beni kendinize gerçekten dost bilip bilmemekte olduğunuzu anlamak için sizden dahi sual ediyorum.

Alexandre - Bizim gitmiş olduğumuz yerleri size söyledim. Başka bir yere gitmiş olduğumuzu bilmiyorum ki onu da arz edeyim.

De Trouville - Pekâlâ! Ben size nereye gitmiş olduğunuzu ifade edeyim mi?

Alexandre - Buyurunuz.

De Trouville - Vakıa Cartrisse ve Catherine'e gittiniz. Hatta o mükellef lokantaya da yemek yemeye gittiniz. Ama orada sizi iki karı beklemekte idi!

Alexandre - (İstiğrabla) İki karı mı beklemekteydi?

De Trouville - Evet! Siz onlarla taam etmek üzere karar vermiştiniz.

Alexandre - (Daha ziyade istiğrabla) Ey?

De Trouville - Bu taamdan pek memnun oldunuz. Zira karılardan her biri sizden birinizin ağzına taam ve şarap verir ve siz de onlara ol suretle mukabele ederdiniz. Hele aralıkta teati olunan buselerin hadleri hesapları yoktur.

Alexandre - (Hicabından kıpkırmızı kesilerek) Buseler mi? Aman Madam! Ne söylüyorsunuz? Hiç bir ehl-i ırz adam böyle şeyleri kabul eder mi?

De Trouville - (Tam işvebazâne bir tavırla) Oh! Biz öyle ağızların pek çoğunu işitmişiz kuzum! Sizin gibi çelebiler dışarıda yaptıklarını bırakmazlar da hanelerine geldiler mi böyle iffet-füruşluk ederler. Bu âdettir. Ben sizi ta'yîb etmem. Hatta Paris'te kibar âleminde bu suretle hareket etmeyen erkeklere aptal nazarıyla bakarlar.

Alexandre - Ben bunların birisini bilmem Madam! Birisinden haberim yoktur. Yapamam da! Elimden gelmez. Beceremem.

De Trouville - Vay şimdi bir karı size gözler süzerek, tatlı tatlı tebessümler ederek size verdiği cevapları ve söylediği sözleri söyler iken, sanki ciğerleri yırtılıyormuş gibi çırpınarak bir tavr-ı müştakânede bulunur ise, siz bundan bir şey anlamaz mısınız? Buna karşı icap eden muamele-i âşıkânede bulunamaz mısınız?

Alexandre - Yok!

De Trouville - Nasıl yok! Hiç böyle erkeklik olur mu? Sonra size ne derler? Hâlbuki evvel emirde bir karının ol suretle izhar-ı rağbet etmesi her bahtiyar erkeğe teveccüh eden ikballerden de değildir. Asıl ilk rağbeti erkekler göstermeli. Karıyı merhamete getirecek sözleri söylemeli. Vaz'ları, tavırları göstermeli. İcabına göre önünde diz üstü çöküp yalvarmalı. Ağlamalı!

Alexandre - Ağlamalı mı?

De Trouville - Öyle ya! Ne zannettiniz? Bir karı size kolay kolay mağlup olur mu? Vakıa olur. Demin dediğim gibi gayet manalı bakışlar ile size yol açar ama, o karı eğer size lâyık olmayan karılardan ise böyle takaddüm eder. Yok sizin beğendiğiniz bir karıyı derdest etmek ister iseniz, o hâlde dediğim gibi yalvarmaktan, ağlamaktan başka yolu yoktur.

Alexandre - Ben müddet-i ömrümde ne böyle bir karıya rast geldim, ne yalvardım, ne ağladım. Bana kalır ise bu gibi hâller fuhuştur! Ayıptır!

De Trouville - Size kalır ise öyledir. Lâkin Paris'e ve bahusus Paris'in kibar âlemine kalır ise öyle değildir. Durunuz bakayım size bir şey sual edeyim: Haniya bugün gittiğiniz Catherine'in salonu yok mu?

Alexandre - Var! Hem de pek müzeyyen!

De Trouville - Şimdi öyle bir müzeyyen salona bir gece gitseniz hepsi birbirinden süslü otuz tane karı! Hepsi bunların her birine başka başka müştak otuz tane de erkek, cümlesi gülmekte, oynamakta! Siz kapıdan girince evvel emirde ne yaparsınız?

Alexandre - Ne mi yaparım? Bu besbelli bir şey! Selâm verir içeriye girerim.

De Trouville - Sonra.

Alexandre - Sonrası içeride tanıdığım zatlar var ise ellerini sıkarak hâllerini, hatırlarını sorarım.

De Trouville - Sonra?

Alexandre - Eğer beni de yanlarına kabul ederler ise otururum. Kabul etmezler ise bir kenara çekilip âlemi seyrederim. Bana bir şey sorarlar ise cevap veririm. Eğer benim soracağım bir şey olur ise nazikâne sual ederim. Herkes dağılırken ben de çıkarım vesselâm!

De Trouville - Bu kadar da kestirmeden olmaz ya! Farz edelim ki tanıdığınız zatlar sizi yanlarına kabul eyledi. Orada genç güzel, süslü şakacı, lâtifeci bir madam vardır. Size iltifat etmeye başladı.

Alexandre - İltifatına teşekkürler ederim.

De Trouville - Hayır! Öyle cevabı bir teşekkürden ibaret olacak iltifatlardan değil. Meselâ hep sizin yüzünüze bakıp

tatlı tatlı tebessüm eder. Aralıkta bir kere içini de çeker. Siz de bunların farkında olursunuz. Zira o âşıkâne bakışları fark etmeyecek kimse olamaz.

Alexandre - Yani bana taşkınlık eder demek isteyeceksiniz, öyle değil mi?

De Trouville - Evet! Öyle. O zaman siz ne yolda mukabele edersiniz?

Alexandre - O hâlde bu kadın terbiyeli bir kadın addolunamayacağı cihetle öyle terbiyesiz, o edepsiz bir kadın yanında benim hiçbir alıp vereceğim olamayacağından oradan kalkar başka bir yerde ....

De Trouville - Barbar!

Alexandre - Neden barbar olayım?

De Trouville - Barbar derim zahir! Dediğim gibi genç, güzel, süslü, kıvrak, oynak bir kadın size bu sûret-i nazikânede iltifat etsin de onu terk ederek kalkıp başka bir yerde oturasınız?

Alexandre - Bu barbarlık ha? Ya medeniyet nasıl olur? Herkese bîedebâne tecavüzlerde bulunmağa mı medeniyet denilecek?

De Trouville - Neden bîedebâne olsun? Gayet nazikâne! Gayet mültefitâne! Hiçbir karıya hüsnünden, cemalinden, halâvetinden, letâfetinden bahsederek ona izhar-ı rağbet eylemek bîedebâne bir muamele mi addolunur? Vay gidi barbar vay! Bilâkis acaba âlemde bundan daha çelebiyâne hareket olur mu?

İşte silsile-i sühan buraya müncer oldukta Alexandre'a bir durgunluk gelip Madame de Trouville'e ise müddet-i ömründe hiçbir kere böyle bir muhaverede durgunluk gelmemiş olduğundan bahiste devam ederdi. Devam etti! Ol kadar devam etti! Öyle şeyler söyledi ki, zahir-i hâlden anladığımıza göre Monsieur Alexandre Rose en coeur'deki bu barbarlığı dahi bir medeniyet-i kâmileye tebdil eylemiştir. Zira bu geceden daha iki gün sonra idi ki Alexandre ile De Trouville arasında yine böyle bir bahisten açılan söz şu suretle cereyan eylemişti:

Alexandre - Bugün sabahtan beri size muntazırım Madam. Fakat bilemem ne hikmete mebni henüz sizi görebilmeye ve şeref-i mülâkatınız ile teşerrüfe muvaffak olamadım.

De Trouville - (Kemal-i istiğna ile) Hikmetini bilemediniz mi? Acayip! Hâlâ bilemediniz ha?

Alexandre - Vay! Demek oluyor ki sizi aleyhime bu kadar gazab-nâk edecek gerçekten bir kabahat işledim, öyle mi?

De Trouville - (Bayağı bir tehevvürle) Seni zalim seni! Yalancılık hâlâ para eder mi kıyas ediyorsun? Nasuh'un iğfalâtıyla bana hıyanet eden bir âşıka artık ben hangi nazar-ı kabul ile bakabilirim?

Alexandre - (Fevkalgaye bozularak) Yanlışınız var Madam! Ben....

De Trouville - Sus! Zalim, hain! Bîvefa herif! Bana bunu Nasuh kendisi haber verdi. Hem de iki günde üç hıyanet ha?

Alexandre - Vallahi Madam .....

De Trouville - Yemin etme diyorum! Yemine hacet yok! İster isen isimleriyle haber vereyim. Evvelki günkü ma'şukanız çiçekçi Virginie değil mi? Dünkü iki maşukanızın birisi Marie, diğeri dahi Jeanette'in değil mi?

Alexandre - (Hiddetinden kendisini kaybederek) Hayır Madam! Jeanette'in dünkü değildir. Evvelki günküdür.

De Trouville - Çördün mü bir kere a zalim nasıl ikrar ettin? Senin gibi bîvefayla bir rabıta-i muhabbet bağlayan aşüftede kabahatin en büyüğü !....

Münazaa bu dereceye geldikte Alexandre'nin isti'fâ-yı kusura müsaraat göstermesi kaide-i muâşaka iktizasından iken henüz buralarını bilmediği cihetle put gibi lâyetaharrük bir vaz'da bulunduğundan Madame de Trouville kendisine bu dersi dahi vermek için sözde şu suretle devam eyledi:

De Trouville - Evet! Kabahatin en büyüğü bendedir. Lâkin bende de gönül var, yürek var! Şimdi şu saatte ayaklarıma kapansan da "Aman ben ettim sen etme! Ben arkadaş belâsıyla böyle bir kusurda bulundum. Her cezaya lâyık isem de, sen daha kerim ol da beni affet! Onlar muvakkat birer muaşaka idi. Yoksa gönlümün takdis eylediği melike-i aşk sensin" diye yalvarsan, ağlasan, teminat versen bile yine bir türlü barışamayacağım geliyor.

Alexandre - (Karının "mutlaka barışmayacağım" demeyip de "barışamayacağım geliyor" diye her hâlde bir imkân kapısını aralık bırakmış olmasını fark ederek bu imkândan istifade için filhakika ayaklarına kapanıp) Aman ey mahbubem aman diyorum! Affınızı, merhametinizi rica ederim! Filhakika beni iğvâ eden Nasuh'tur. Bana "bir erkek yalnız bir karı ile kalamaz. Fakat ol suretle hareket etmelidir ki hıyanet-i vâkıadan karıların hiçbirisi haberdar olmamalıdır" dedi. Beni ol suretle iğfal eyledi de sonra gelip yine kendisi sana bu casusluğu etmiş. Bundan böylesi için istediğin yeminleri ederim. Gönlüm gerçekten sendedir.

De Trouville - İnanmam, nafile İncil'i yutsan inanmam!

Alexandre - (Gördüğü ret üzerine hiddetinden ağlamak derecesine gelerek) Ya ben seni ne ile inandırayım? Gönlümün filhakika sende olduğunu ne suretle ispat edebileyim?

De Trouville - (Biraz yelkenleri suya indirerek) Yalnız harekât ve muamelâtınla bir daha öyle hıyanetlerde bulunmadığın gibi, işte bu hareket en kuvvetli yemin yerine geçer.

Alexandre - (Memnuniyetle) Öyle ise kolay! Ver şimdilik elini öpeyim de bundan sonra bir hıyanetimi daha görür isen İspanyol maşukaları gibi beni hançer-i adl ile katl et.

Nasıl? Bizim iffetli Alexandre'ı görüyor musunuz ne hâle gelmiş? Şu son muhavereden Nasuh'un dahi bîçare adamcağızı çiçekçi kızlar ve grisetteler âlemine götürmüş olduğunu ve bahusus hem bîçare adamcağızı baştan çıkarıp, hem de arka tarafından hıyanet-i vakıayı De Trouville'e haber vermiş idüğini anlıyorsunuz. Bu gibi hareketler Nasuh'a yakışmaz dersiniz öyle değil mi? Bakalım yakışır mıymış, yoksa yakışmaz mıymış:

Yedinci Bap

Madame de Trouville ile ba'de'l-münâzaa müsalâha edildiği günün ferdası Nasuh Efendi, De Trouville'in hanesine gelip Monsieur Alexandre'ı alarak yine gezmeye götürdü. De Trouville evvelki maceradan Nasuh'a serzeniş yollu bir harf söylememiş olduğu gibi, Alexandre dahi tazallüm veya intikam tarzında hiçbir şey söylemeyip, güya orada hiçbir şey olmamış gibi dav-

ranmışlardı. Ancak kapıdan çıkıp da gidecekleri ve gezecekleri yerleri kararlaştırmak için bir kahvehaneye girdikleri zaman zaten sabredemeyip duran Alexandre içindeki gazapları boşaltmağa başladı:

Alexandre - Bak Monsieur Nasuh! Ben sizi babayiğit, akıllı, keremkâr hâsılı kâffe-i hasâil-i hamîde ile muttasıf bir adam zannederdim. Hâlâ da o zanda sebat etmek arzusundayım ya! Lâkin bir hareketinizi haber aldım ki sizin gibi âlicenap görünen bir adamda o hâl mevcut olur ise, ben onunla hiçbir mukaveleye giremem. Ama beni ihya edecekmiş. Ben o inayetten dahi vazgeçerim. Hiç size yakışır mı ki hem beni envâ-ı kelimât-ı dil-firîb ile aldatıp ömrümde ayak atmadığım yerlere götüresiniz. Hiçbir vakitte hayal ve hatırımdan bile geçirmemiş olduğum hâlleri kabul ettiresiniz. Sonra da gidip De Trouville'e işi olduğu gibi haber veresiniz. Hem isimleriyle, resimleriyle! Ben ise, De Trouville'in bana olan muamelesini mücerret sizi kardeş tanıdığım için haber vermiştim. Halt ettim de haber verdim. Keşke yalancılığı sonradan kabul ve ihtiyar edeceğime daha o zaman kabul etmiş ola idim de bu De Trouville sırrını sizden ketm ederek söylememiş olaydım. Demek oluyor ki siz beni mahzâ De Trouville yanında rüsva etmek ve bizi saç saça baş başa getirmek için bu casusluğu ettiniz. Hatta beni o grisettelerin yanına götürmeye dahi mücerret bu casusluğu etmeye medar olmak için lüzum gördünüz.

Nasuh - (Gülerek) Ne olmuş sanki?

Alexandre - Daha ne olacak? Daha ne olmasını isterdiniz? De Trouville beni hanesinden tard etmesini mi isterdiniz? Bir o kaldı! Ne hainliğim kaldı, ne zalimliğim, ne yalancılığım, ne alçaklığım! Nihayet karının ayaklarına kapandım. Ağladım, sızladım, bin yalanlar söyledim, bin yeminler ettim de güç hâl ile elini öpebilmeye muvaffak oldum.

Nasuh - (Alexandre'ın gayet-i hiddetine, gayet sükûnetle mukabele ederek) İyi ya işte! İş bitmiş gitmiş!

Alexandre - Bitmiş ama ne rezaletlerle bitmiş hesap ediyor musunuz? Bundan sonra bir daha o gibi muamelede bulunmayacağımı inandırıncaya kadar...

Nasuh - O gibi muamelede bulunmayacağızı mı?

Alexandre - Öyle ya! Ne zannettiniz? Ben bu hâllerden asla memnun değilim. Hem gerçekten bulunmayacağım! Bana lâzım değil. Ama De Trouville'e sadık olayım diye bulunmamak istemiyorum. Ben bundan beş on gün evvel pek iffetli bir adamdım. Yine öyle iffetli bir adam olacağım.

Nasuh - Aferin aferin! Usta zamparalığın yolunu güzel öğrenmişsiniz! Böyle herkese teminat verip de ....

Alexandre - Hayır efendim! Teminat değil gerçek söylüyorum. Ciddî söylüyorum Monsieur Nasuh, pek ciddî!

Nasuh - (Kahvede yazıhane başında oturup kahvenin hesabını tutan genç, gayet güzel bir kızı irae ederek) Şu kız ile nasılsınız Monsieur Alexandre?

Alexandre - (Kıza bakmamak için ne kadar cebr-i nefs eyledi ise bir türlü muvaffak olamayarak ve bakıp yılışarak) Evet! Güzel bir kızdır! Marie'den daha güzel. Lâkin bana gelmez. Allah müştakı olanlarını muvaffak eylesin!

Nasuh - Yok ama bu lâkırdıyı yalnız lisanınız söylüyor. Yüreğinizin ne dediğini ise yüzünüzden anlıyorum. Bakınız Monsieur Alexandre! Bundan çend gün evvel pek iffetli bir adamdım diyorsunuz. Lâkin bana kalır ise hiç iffetli bir adam değildiniz. Doğru lâkırdıya darılmazsınız ya? İffet babında âdeta bir miskin olmaktan başka hiçbir şey değildiniz. Ben afif mi derim ol adama ki mutlaka karılar yanında muvaffakiyet kazanabilmeye cesaret edemediği için zarurî ve mecburî afîf olur? Bu neye benzer bilir misiniz? Bu bir emin adama benzer ki hırsız olmaması çalacak bir şey bulamadığı veyahut çalmayı beceremediği içindir. Acaba o adam çalacak bir şey bulsa ve çalmaya muvaffak olsa çalmaz mı dersiniz? Diyemezsiniz. Zira siz evvelden dava eylediğiniz iffeti bozacak bir Madame de Trouville buldunuz ve bozdunuz. Ondan sonra diğer üç karı daha buldunuz ve hiç iffete riayet bile etmediniz. Şimdi size bu gazubâne lâkırdıları söyleten şey ise iffet değildir. Belki Madame de Trouville yanındaki mahcubiyetinizdir. Eğer ben bu casusluğu yapmamış olsaydım, siz bugün şu evvelki iffete avdet davasına hiç kıyam etmeyerek şimdi yazıhanede oturan kızın yanına pekâlâ sokulur ve dereden tepeden mukaddimeler ile o kız yüzünden dahi bir hazz istîfâsı mümkün olup olmayacağını araştırırdınız. Ne gü-

lüyorsunuz ya? Vakıa gülüşünüz müstehziyâne ise de bu muhakemede beni istihzaya hakkınız yoktur. Zira siz hem hovarda, hem de bu kabahatinizi saklayarak münafık olmak istiyordunuz. Ben casusluğumla bu münafıklık lekesini sizden çıkardım. Şimdi yalnız bir hovarda kaldınız. Bu ise sizin gibi bir adam için şu aralık pek lâzım bir şeydir. Çünkü siz müddet-i ömrünüzü ne lüzumunu, ne adem-i lüzumunu asla muhakeme etmeksizin bir iffet-i mechûle ve gayr-i muayyenede geçirdiniz. Sizin gibi adamlar böyle henüz gençliğin bakiyesi eldeyken hovardalık hakkını da istifa etmez ise, yarın elli yaşına geldiği zaman bu hakkını istifaya kıyam eder. İşte o zaman rezil olur. Benim babam derdi ki ben oğlumun ömründe ağzına işret koymamış, ömründe harama bakmamış, ömründe hapse girmemiş bir terbiyeli çocuk olmasını arzu etmem! Bunların hepsini yapmış, bitirmiş olduktan sonra hepsi dahi insan-ı kâmil için muzır olduğunu anlayarak kendiliğiyle vazgeçmiş ve tarîk-i reşadı kendisi arayıp bulmuş bir adam olmasını isterim. Bu sözde babamın hakkı yok mudur?

Nasuh şu yolda başlamış olduğu telkini daha ziyade uzattı gitti. Fenalığı yapamadığı için iyi olan insanları bihakkın zemmederek fenalığı yapmak dahi elinde olduğu halde perhize muvaffak olanları takdis eyledi. Zengin olamadığı için ihtiyarı kanaat edenlere kanaatkâr diyemeyeceğini ve zengin olabilmek elinde olduğu hâlde hâl-i fakrı hâl-i gınâya tercih ile elinde olana kanaat edenleri asıl kanaatkâr sayacağını ve zühd ve takvada dahi muhakemesi böyle olduğunu uzun uzadıya anlattı. Alexandre bu sözleri hep can kulağıyla dinlerdi. Nihayet Nasuh derdest bulunan o büyük işi görmek dahi hovardalık âleminde vukuf ve malûmat kazanmağa mütevakkıf olduğunu ve bir kere o işi gördükten sonra ise hem de bihakkın ehl-i iffet olmak kendi elinde olacağını anlattığı zaman Alexandre evvelki gazabını bütün bütün unuturak her hâlde rûy-ı teslimiyyet göstermekten geri durmayacağını temin eyledi.

Şimdi sual ederiz ki şu suret-i hareket Nasuh'a yakışıyor mu, yakışmaz mı?

İhtimal ki karilerim içinde edeb ve iffet bir mahrumiyet-i küllîye ile büyümüş, hiçbir şey öğrenememiş olmaktan ibarettir, fikrinde bulunanlar vardır. İhtimal ki bunlar hikâyelerimizde

ahlâk ve etvarını tasvir eylediğimiz adamlar, yalnız muharririn mahlûku olup yoksa bunların hâl ve tavırları edeb ve hikmete muvâfık olmayacağını itikad ederler. Sözün birçok daha uzanıp gitmesinden havf etmemiş olsa idik hükemânın hemen kâffesi bu noktada tasvir eylediğimiz suret üzerinde müttefik olduklarını birer birer ispat ederdik. Ancak her nush ve pendi muvafık-ı akl ve hikmet idüği umum indinde müsellem olan Şeyh Sadi-i Şirazî'nin yalnız bir fıkrasını ihtar etmek bu bapta istidlâl için kâfidir. O fıkra ise bir padişahın dağda uzlet-nişîn olan ve ağaç yapraklarıyla taayyüş eden zahidi şehre getirerek enva-ı ni'am içine müstağrak ve melek-rû kenîzekler ve gulamlar ile hem-bezm eyledikte zahidin zühd ve takvayı bunlar uğrunda feda etmiş olması kazıyyesidir. Eğer bu zahid öyle "gül-i sürhü, ârız-ı hûbân ve sünbülü, zülf-i mahbûbân" gibi olan bahçeyi ve o melâik suretli, tavus yakışıklı, âbid-firîb meh-pareleri evvelce görüp hakikat-i kıymetlerini takdir edip ondan sonra ihtiyar-ı uzlet ve zühd etmiş olsaydı bir daha hiç bozulmamak üzere ıslah-ı nefs etmiş olurdu.

Ne hacet? Te'dîb ve terbiye hususundaki bu hakikate biz kendimiz bizzat dahi vardık ve vasıl olduk. İşte âsârımıza sahip olmak üzere vaz-ı imza eden kardeşimiz Cevdet'e gençliğin her icabatını kendi elimiz ile ve kendi nezaret-i mahsusamız altında olarak icra ettirdiğimiz, yani gözünü doyurduğumuz cihetle şimdi yirmi bir yaşında olduğu hâlde pekâlâ, pek sadık bir familya babası olmuştur. Hâlbuki vakt-i şebâbını mahrumiyet-i küllîye ile imrâr eden sair birtakım gençlerin vücudu inkâr olunamaz ki gençlik levâzımına ancak yirmi bir yaşından sonra başlamışlardır. Hatta yirmi birde, yirmi beşte, otuzda, kırkta hep o mahrumiyet devam eder ise, ellisinden sonra olsun bu mecnunluğa heves edeceğini hiçbir âkil inkâr edemez.

İşte hakikat, terbiye nazar-ı hikmette şundan ibaret olduğu Nasuh'ça dahi müsellem bulunmasıyla Alexandre hakkında ettiği işi kendisine yakıştırarak etmişti. Hatta merkumu yine daire-i teslimiyyete aldıkta şu yazıhane başında oturan kıza dahi sevk ve teşvik eyledi. Lâkin bir suretle sevk eyledi ki eğer mağlup edebilir ise kendisini artık insan-ı kâmil addeceğini ve

mağlup edemediği surette pek nakıs bir adam nazarıyla göreceğini ve bu yolda ne masraf vuku bulur ise kendisi tediye ve tesviye eyleyeceğini mukavele eylemişti.

Bu mukaveleyi akd eyledikten ve üç gün dahi müddet kestikten sonra Nasuh Efendi Monsieur Alexandre Rose en coeur'ü işbu kahvehanede bırakarak kendisi sair işleriyle meşgul olmağa gitmiştir.

Sekizinci Bap

Epeyce bir zaman oldu ki Nasuh'un kendi işlerine dair malûmat vermeyerek yalnız Alexandre Rose en coeur ile iştigal eyledik. Ancak bu zaman içinde Nasuh Efendinin kütüphane ve matbaa ve telif işlerinden sonra maişet âleminde en ziyade mabihü'l-iştigali dahi bu Alexandre Rose en coeur olduğu için hasren ondan malûmat verdik. Yoksa kendisince sair birtakım işleri olduğu hâlde onları meskûtün anh geçmek gibi muharrirlikçe noksan addolunur bir harekette bulunmadık.

Vakıa Nasuh Efendinin bu yakında gördüğü şeyler yalnız bu Alexandre'den ibaret de değildi. Sair birtakım tesadüfât ve meşhudâtı dahi vardı. Ancak bunların ehemmiyeti şu hikâyemizde ikinci, üçüncü dereceye kadar da takarrüp edemediğinden, tafsilâtıyla teksir-i sevâda lüzum göremedik. Mahaza en mühimlerinden bir ikisini zikredelim:

Nasuh Efendi bir gün kuşluk taamını etmek için kendisinin alışmış olduğu Provenceli Kardeşler Lokantası'ndan uzakça kalmış, yani Rivoli sokağında bulunmuş olmasıyla maraz-ı cev'i tedavi için orada güzelce bir lokantaya girmişti.

Kapıdan girerken "İşte akılların Fransızları! Şey!.... Akılların Fransızları demişim!.... Fransızların akılları bu kadar erer. Benî beşer için hangisi daha hayırlı olacağını siz bu suretle muhakeme ederseniz hiçbir vakitte feylesof olamazsınız. İnsan mes'ut değildir! Bahtiyar değildir! Sefildir! Sergerdandır! Yes! Yes! Sefildir! Mahrumdur! Bu davada bir İngiliz akıllı başını verir!" diye bir kıyamet kendisini istikbal eylemişti. Bu ses kendisinin pek güzel tanıdığı bir ses olmakla Nasuh iki üç adımını sıkça atıp mahall-i münâzaaya vardı. Kimi görmüş olacağını hesap ediyorsunuz ya? Ressam ve feylesof meşhur İngiliz Mister James cenaplarını!...

Deli İngiliz Nasuh'u görünce ayağa fırlayıp ve İngilizceyi de Fransızcayı da kaybedip bu iki lisana Türkçeyi de ilâve ederek "Good cher Efendi Nasuh! Sen come here burada akılların Fransızları!..." diye ifade-i hâle başladı ise de Nasuh bu ifade-i hâlden mukaddem orada bulunan birkaç Fransıza gayet riayetkârâne bir selâm verip sofra başına oturdu.

Bîçare mecnun münâzaa ve mücadelesi cihetiyle kendisine getirilen yemekleri yiyememiş ve Fransızların işareti mucibince garson dahi sırasıyla yemek tabaklarını getirmiş olduğundan, önünde yedi sekiz tabak yemek birikmiş, soğumuş kalmıştı. Eğlencenin tuhaflığı daha ziyade arttırmak için Fransızlar Nasuh Efendiye işaretlerle kendisini hakem kabul edeceklerinden ve bunu deli İngiliz dahi maalmemnuniye isteyeceğinden bahisle muhakemeye yeniden şürû eylemeyi kararlaştırdılar.

Meğer mesele bir ağaç ile bir insanın arasındaki fark neden ibaret olduğundan azma bir şey imiş. Fransızların içinde bir horticulture "bahçıvanlık fenni" doktoru olup mumaileyh doğmakta, büyümekte, yiyip, içmekte ömrü âhir olunca vefat eylemekte, müddet-i ömründe tevlîd-i evlâd ile teksir-i tenâsül etmekte, bir ağacın insandan hiçbir farkı olmadığını dermiyan eyledikte deli İngiliz, "Hayır! Pek büyük bir farkı vardır. Hem de o fark ağaçların benî beşerden daha mes'ut olarak yaratılmış olduğunu ispat eder. Fark şu ki insanın fasl-ı baharı bir kere hulûl edip onun da kıymeti bilinemeksizin geçer. Fasl-ı sayfı, fasl-ı harîfi de buna makistir. Bir de insan kendisini fasl-ı şitası yani hâlet-i pîrisi içinde bulur ve o zaman eyvah der ise de, çare elden gitmiş olduğu cihetle yalnız tahassürüyle kalır. Ağaçların ise her senede dörder faslı olup, her sene yeniden genceldiği ve kocaldığı cihetle onlar her yıl tekrar edip duran gençliklerinden bihakkın istifade ederler, diye itiraz eylemiş. Vakıa bu itiraza pek çok senedât ve berâhîn iradıyla mukabele gösterilmiş. Lâkin İngiliz, bunu yine bir İngiliz şairinin hikâyesinde gördüğü ve nazarında İngiliz şairlerinin bir hikâyede teşbihât-ı şaireneden olarak irat eylediği bu gibi sözler mahz-ı hakikat idüği cihetle, başını kesmiş olsalar bu davadan dönmeyeceğini deli İngiliz kat'iyyen kararlaştırıp hatta hîn-i hacette boks (İnglizlerin yumruk mudarebesi) etmek için aralıkta yumruklarına dahi tükürür imiş".

Nasuh Efendi meselenin mahiyetini anladıkta "Siz Mister James ile bahsetmenin yolunu bilmiyorsunuz. Siz feylesof değilsiniz. Kendisi feylesof olduğundan bu gibi bahislerde usûl-i felsefeden asla ayrılmayarak mükâleme eder. Siz ise bu usulü bilmediğiniz için abuk sabuk sözler ile kendisini hiddetlendirirsiniz. Ben usûl-i felsefeye biraz aşinayım! Bırakınız biraz da Mister James ile ben konuşayım" der ve Fransızlar bu söze kani oldukları gibi Mister James dahi "O! Yes! Good! Very good! Usulün felsefesi bunların bileceği şeylerden değildir. Sizinle konuşalım Efendi Nasuh! Siz feylesofsunuz!" diye kabul ederek ber-vech-i âtî mükâlemeye şürû ederler:

Nasuh - Feylesof olan bir adam filân şair şöyle demiş diye ona mı tabi olur, yoksa aklın ve nefsü'l-emr delâletine mi?

James - (Suretinde ne kadar feylesof tavrı var ise cümlesini toplayarak) Aklın ve nefsü'l-emrin delâletine tâbi olur!

Nasuh - Öyle ise İngiliz şairinin şöyle demiş olması üzerine sizin gibi bir feylesofun yalnız o kavle tâbi olması ve o nokta üzerinde sebat etmesi caiz midir, değil midir?

James - Ama herifin sözü pek doğru, pek haklı!

Nasuh - Hayır! Doğru ve haklı olduğunu sual etmiyorum. O başka bir sual! Demek istiyorum ki sizin gibi her müşkülü kendi amel-i şâmilü'l-afâkiyle hâlledebilmeye, yani Sokratlara, Solonlara, Taleslere ders vermeye muktedir olan bir feylesofun yalnız bir şairin kavline tâbi olup kalması caiz midir, değil midir diyorum!

James - (Koltukları kabararak) Elbet caiz olmamak lâzım gelir.

Nasuh - Öyle ise şu şairin kavlini bir tarafa bırakalım da, sizin ile ma'kûlâttan bahsedelim.

James - Good! Good! Filozofik conversation.

Nasuh - Doğmakta, büyümekte, tegaddide, tenâsülde, vefatta insanla ağaç arasında bir fark var mıdır? Ama bir ağacın sekiz yüz sene yaşamakta olması ve bir insanın elli senede harap olup gitmesi gibi farkı sormuyorum. Hikmetçe bahsediyoruz!

James - Bunlar da yoktur.

Nasuh - İnsanın çocukluğu bir ağacın nev-nihalin hâline, gençliği âdeta tek tük meyve veren fidan hâline, babayiğitliği tamam ağaç hâline, ihtiyarlığı dahi kurumağa yüz tutmuş kart ağaca teşbih edilebilir mi?

James - Müşebbeh ile müşebbih arasındaki vech-i şebihler mantıka pek muvafıktır.

Nasuh - Tamam! Bir ağaç kendi müddet-i ömrünce her sene fusûl-ı erbaayı görüp baharda terâvet peyda ederek ferahlandığı ve yaz vakti bereketlendiği, hâsılı kış vakti mağmum olduğu gibi insan dahi böylece her sene fusûl-ı erbaayı görür mü, görmez mi?

James - (Nasuh bahsi bu noktaya getirdikte deli İngiliz biraz tefekküre varıp badehu başını kaldırarak ve cümlece bir kahkaha-i azîmeyi mucip olacak vechile sırıtarak) Korkarım siz mantıkın mugalâta ve safsata babından bahsediyorsunuz. Zira fusûl-ı erbaayı her sene ağaçlara gösterdiğiniz gibi insanlara dahi gösterdiniz. Bizim dava hemen çürüdü, gitti. Ama ben mantıkın bu iki belâlı babında ol kadar mahir değilim!

Nasuh - (Kendisi dahi bilâihtiyar gülerek) Hayır! Bunda ne mugalata var, ne de safsata!

James - İyi ama şu ağaçların baharda tekrar yeşillenerek, yazın meyvelenerek, güz vaktinde meyvelerini kemâle götürerek, kışın vefat etmelerine ve baharda tekrar dirilmelerine ne dersiniz?

Nasuh - Ne diyeceğim? Bu bir uykudur derim. Siz sabahleyin uykudan uyanırsınız. Henüz tamamen uyanmadığınız cihetle biraz vakit mahmurca bulunursunuz. Sonra işinize, gücünüze başlarsınız. Akşama kadar çalışıp gece yine uykuya varırsınız. Uykuda olan bir adam ile bir ağacın farkı nedir?

James - (Birçok düşündükten sonra) Hiç!

Nasuh - Hiç zahir! Elbette hiç! Zira uykuda bulunan bir adam meyyit değildir. Kışın ağaçlar dahi meyyit değildir. Lâkin ikisi dahi hayatın alâmât-ı zâhiresini muvakkaten tatil etmişlerdir.

James - (Hayret ve istiğrabla) Öyledir! Öyle olmak lâzım geliyor. Çünkü mantıka muvafıktır!

Nasuh - Ey başka bir müşkül kaldı mı?

James - Yok! Demek oluyor ki .....

Nasuh - Demek oluyor ki?

James - Mağlup oldum. Ama arkadaş bu Fransızların bana böyle mantıkça söylemiyorlar ki.....

Diye uzun uzadıya Fransızları zemme başlayıp, onlar dahi artık bahsi kesmek için Mister James'e hak vermişler, susturmuşlardı.

İşte Nasuh'un tesadüf eylediği ahvalin en mühimlerinden birisi budur. Diğerine gelince:

Bir gün Nasuh Efendi kendi odasında otururken kapısı çalındı. "Giriniz!" diye nida eyledikte içeriye hiç görmediği ve tanımadığı elli yaşında kır saçlı, orta boylu bir adam girdiğini görünce Nasuh nâzikâne istikbaline müsâraat gösterdi. Bu adamın sureti ol kadar humk ve belâhete delâlet ederdi ki, ilmi kıyafetten zerre kadar vukufu olanlar fark edebilmek şöyle dursun, o ilimden hiç haberdar olmayanlar dahi "aman ne aptal çehreli herif!..." diyebilirlerdi. Mahaza humk, insandan riayet ve hürmet istihkakını ref' edeceğine dair ahlâk kitaplarında bir sarahat yoktur.

İhtiyar - Hata etmezsem Türkler'in mabihü'l-iftiharı Monsieur Nasuh'un huzurundayım!

Nasuh - Efendim! Hizmetinizde bulunabilirsem kendimi müftehir addederim.

İhtiyar - Sizi tacizim bir mes'ele-i mühimme üzerinedir. Zira sizi bütün Avrupa'da nâdirü'l-emsal bir âlim diye haber aldım. Hezarfen bir zat imişsiniz. Bilmediğiniz hiçbir şey yokmuş.

Nasuh - Demek oluyor ki beni size pek büyük bir dostum tavsiye etmiş. Ol kadar büyük bir dost ki liyakatimden ziyade medihlerle bana şeref kazandırmağa gayret etmiş.

İhtiyar - Evet efendim! Pek büyük dostunuzdur. Lâkin kendi ismini size haber vermemekliğimi iyiden tembih eylediği cihetle ismini haber veremem! Efendim ben Chelles karyesi taraflarında bir sayfiye mübayaa eyledim. Evvelden bilmiş olsa idim mübayaa etmezdim ya! Çünkü ben edna şüphelerden bile tevakki

ederim! Ne yapayım? Otuz sene ahz ü i'tâda bulundum. Beş on para tedarik eyledim. Âhir ömrümde rahat edeceğim. Artık bu rahatımı da öyle şübehâtla bozmak istemem. Ama artık almış bulundum. Bir de haber verdiler ki orada vaktiyle bir kralı idam etmişler. Ben ise bir tarihte görmüştüm ki "Tarih demek bazı vukuât-ı malûmenin dünya yüzünde teceddüdünden ibarettir." Şimdi hesap ediyorum ki vaktiyle bir kral idam edilen yerde bu vak'a tekerrür eder ise sıra bana gelecek. Zira orada benden büyük bir kimse yoktur. En zengini benim!

Nasuh - (Bu ahmağın şu kadar telâşına taaccüple beraber Chelles karyesinde hangi kralı öldürmüş olmalarını zihninde birçok aradı ise de bulamayarak) Vallahi efendim pek çok aradım ama Chelles'de öldürülen kral hangisi olduğunu bir türlü bulamadım.

İhtiyar - Canım Chilpéric mi imiş ne imiş?

Nasuh - (Daha ziyade taaccüple) Ha! Şu vak'a mı? Canım o vak'a milâdın altıncı asrında vuku bulmuş bir keyfiyettir. Bundan bin iki yüz belki bin üç yüz sene mukaddem!

İhtiyar - Aman Allah'ı severseniz şu vak'a hatırınızda mıdır? Zira etrafıyla henüz dinlemedim.

Nasuh - Oldukça hatırımdadır ama zaten bu gibi eski vak'aların sıhhatine itimat edilmez ki! Ne ise hikâye edeyim. Bu Chilpéric'in iki karısı varmış. Bir akşam sayd ü şikârdan avdetle Chelles'deki hisarına gelip attan inerken bir adamın hançer-i suikastıyla idam olunmuş. Zannolunuyor ki iki karı birbirini kıskandıkları için ikisinden birisi bu işi yapmıştır. Fakat tarih şöyle bir keyfiyet daha hikâye ediyor: Chilpéric'in Frédégonde isminde olan karısı Landry ismindeki maire du palais (başvekil) ile mercimeği fırına vermiş. Kralın sayd ü şikâra merakı ziyade olup ava gittikçe başvekil karının dairesine gelip akşama kadar eğlenirlermiş. Bir gün kral bermu'tad sayd ü şikâra gittiği cihetle Frédégonde başvekilin geleceğini bildiğinden âşıkının yanında daha güzel görünmek için odasında bir leğen su hazırlayıp başını yıkamağa başlamış. Artık anlıyorsunuz ya? O zamanın kraliçeleri başlarını kendileri yıkarlarmış. Şimdiki kraliçeler ise saçlarını bile kendileri taramamak isterler.

İhtiyar - Evet efendim. Bizim karı bile bu davadadir!

Nasuh - Kraliçe başını bu suretle yıkarken odaya bir erkek geldiğini ayağının patırtısından anlar. Bu erkek eğilmiş olan karının kıçına baston ile yavaşça vurup şaka eder. Hâlbuki böyle bir lâtifeyi kendisine âşıkı olan başvekilden başka kimse edemeyeceği cihetle karı gelen zatın Landry olduğuna şüphe etmeyerek "İlişme Landry! İlişme. Başımı yıkayıp bitireyim de seninle sarmaş dolaş olalım!" der. Meğer kendisine ilişen zat Landry değilmiş. Kralın kendisiymiş. Sayd ü şikâr için hazırlanıp kıra çıktığı hâlde pişman olarak avdet eylemişmiş.

İhtiyar - (Gözlerini fırlatarak) Ey sonra?

Nasuh - Sonrası ne olacak? Karı başına suyu dökerek gözlerini sildikten sonra bir de bakar ki, karşısında duran zat kocasıdır. Hâlbuki kral hiçbir şey söylemez. Çıkar doğruca eve gider. Ancak karı bu işi derhal başvekil Landry'ye haber verip o dahi "Kral bizi öldürmeden biz onu öldürelim! diye adamlar tedarik ederek akşam Chilpéric şikârdan avdet eyledikte bıçak ile kendisini idam ederler. İşte efendim vak'a bundan ibaret".

İhtiyar - Ya! Böyle ha? Vak'a bundan ibaret öyle mi Monsieur Nasuh?

Nasuh - Evet.

İhtiyar - Benim iki karım yok! Monsieur Nasuh. İki karının muhâsedesi beni helâk etmez. Lâkin bir karım var, ama ya karımın bir o başvekili Landry'si dostu, âşıkı var ise? Öyle ya! Bunu hiçbir koca bilmez! Feylesof olalım da doğru söyleyelim.

Nasuh - (Bu lâkırdıya kahkahalar ile güleceği geldi ise de ihtiyarın huzurunda renk vermemek istediğinden) Öyle ya! İnsanda akıl ve hikmet olduktan sonra elbet feylesof olmalı!

İhtiyar - Ya benim karımın da böyle bir âşıkı var ise şu tehlikeyi men için ne yapmalıyım? Sizin aklınız kemâldedir Monsieur Nasuh! Re'yinize muhtacım!

Nasuh - Öyle ise ben de size göre bir re'y vereyim. Madem ki bu tehlikeyi men etmek istiyorsunuz. Karınızın üzerine habersiz gelip de kendisini başını yıkamakla meşgul bulduğunuz zaman kıçına baston ile dokunmazsınız.

İhtiyar - (Bu re'yden pek memnun olarak) Vallahi iyi buldunuz Monsieur Nasuh! Tamam re'y! Öyle ya! Eğer Chilpéric dahi karısının kıçına baston ile dokunmamış olsa idi karısı ifşâ-yı sır edecek sözleri söylemez ve bundan dahi o vak'a-i fâcia zuhura gelmezdi. Bu re'yinizi kabul ettim Monsieur Nasuh! Teşekkür ederim. Yalnız başını yıkadığı zaman değil a hiçbir vakitte karımın kıçına baston ile dokunmam! Adiyö Monsieur Nasuh!

İşte şu günler içinde Nasuh'un tesadüf eylediği şeylerin en mühimlerinden birisi dahi bu ihtiyar herifin istiftâsı meselesi olup her ne kadar bu herifin mücerret bir tuhaflık olmak üzere Madame De la Chaisne tarafından saldırılmış olduğu muahharen anlaşılmış ise de, yine hikâyemize şiddet-i taallûku olmadığı derkârdır. Binaenaleyh biz yine Monsieur Alexandre Rose en coeur'ün ahvaline dikkat edelim.

Dokuzuncu Bap

Nasuh'un tayin eylemiş olduğu üç gün müddetin inkızâsına kadar Nasuh Efendi Monsieur Alexandre'ı görmemiş olduğu hâlde bu müddetin inkızâsında birgün kuşluk taamından sonra Madame de Trouville'in hanesine gidip merkumu gördü.

Haniya bazı adamlara bir işi sipariş eylediğiniz zaman bu işi rü'yet etmesi için tayin eylediğiniz vaktin inkızâsından sonra kendisini görünce öyle bir tavr-ı muzafferâne ile görürsünüz ki, "Tavsiye eylediğiniz iş oldu bitti" diye haber vermesine hâcet bile kalmaksızın, yalnız o tavr-ı muzafferâne keyfiyeti size ilâm ve tebşir etmez mi? Nasuh böyle bir tavrı Alexandre'da görmeyince zarurî "O iş nasıl oldu? Becerebildiniz mi?" diye suale mecbur oldu.

Alexandre - Nasıl olacak? Mağlubiyet-i kâmile!

Nasuh - Sizin taraftan mı yoksa kız .....

Alexandre - Nasıl kız? Bizim taraftan, bizim! Bir kal'a ki feth ve küşâd etmiş olan kahramana aferin! Sad-hezârân aferin!.....

Nasuh - (Tebessümle) Demek oluyor ki zaten fetholunmuş bir kal'a ise de sizin hücumlara mukavemet gösterebildi.

Alexandre - Hem de nasıl mukavemet bilseniz!

Nasuh - Tafsilâtını zikrederseniz ben de anlamış olurum.

Alexandre - Ol kadar tafsile hacet yok! Bir iki söz ile .....

Nasuh - Yok! Ben işin tafsilâtını isterim. Mümkün ise bir harf bile eksik bırakmamalı!

Alexandre - Öyle ise dinleyiniz: O gün siz beni lokantada terk edip gitmediniz mi? Ben işe daha o saat içinde başladım. Bu san'atta şu az gün içinde ne kadar maharet kazanabilmişsem cümlesini cem ederek yazıhaneye yanaştım. Kız beni bir sûret-i nazikânede kabul eyledi.

Nasuh - Zaten her karı veyahut her erkek ilk gördüğü zatı bir sûret-i nazikânede kabul etmek medeniyetin birinci şiarındandır.

Alexandre - Yalnız Catherine'den başkası ki o beni ilk mülâkatında dahi bir sûret-i nazikânede telâkki etmemişti!... Ne ise yazıhaneye yanaşıp dereden tepeden söze başladık. Yanında bir kitap vardı ki hikâyeymiş. Bu kitap bize medâr-ı kelâm olarak bahsi ondan açtık. Bittedric aşka, alâkaya intikal ettirdik.

Nasuh - O saat kızda tavır değişti. Adem-i kabul alâmetleri nümayan olmağa başladı öyle değil mi?

Alexandre - Bilâkis! Kız aşk ve alâka babında pek muvafık, pek ehil, pek erbap bulundu.

Nasuh - Öyle ise adem-i muzafferiyyet neden?

Alexandre - Sabretseniz a! Biz kızda bu isti'dâd-ı tâmmı görünce muvaffakiyyetimize şüphe etmeyerek bir derece daha ileriye gittik. "Refikimle beraber taam eylediğimiz gibi yine kendisiyle beraber avdet eylemek lâzımken, et'ime-i nefîseniz karnımı doyurmuş olduğu hâlde, temâşâ-yı cemaliniz gözlerimi doyurmamış olduğundan, şayet temaşa ede ede doyabilirim zannında bulunmuştum. Ancak uzaktan müşahede bir vechile kanaat vermediğinden yakına gelmeye mütecâsir oldum. Sözün en doğrusunu isterseniz vallahi bu kadar takarrüp de beni kani edemiyor. Daha ziyade takarrüp hevesindeyim. Ama pek ziyade! Sizi yüreğime sokmak sevdasındayım! Ama hele kendimi de sizin yüreğinize sokabilirsem artık dünyada en büyük bahtiyarlık bunu addedeceğim!" diye âdeta ilân-ı aşka başladım.

Nasuh - Aferin Monsieur Alexandre! Siz bayağı zarif olmuş gitmişsiniz! Size fikrimi pek doğru olarak arz edeyim ki, bu lisanı bir büyük karıya istimal etmiş olsanız muvaffak olacağınıza hiç şüphe yoktur! Binaenaleyh işe bu yoldan başlamış olduğunuz hâlde nasıl olup da muvaffak olamamış bulunduğunuza pek taaccüp ederim.

Alexandre - Siz bendeki bu kuvveti bilmiyor idiniz ha? Ya bir aydır ben boş mu duruyorum? Okumadığım roman kalmadı gibi bir şeydir. Lâkin romanların entrikalarını filânlarını değil yalnız salonlar içinde edilen muhavereleri ve bilhassa ilân-ı aşkların envaını okurum. Ne ise orası şimdi lâzım değil a! İcap eder ise daha maharetim ne kadar olduğunu görürsünüz. Biz bu ilân-ı aşkı ettiğimiz zaman kıza ol kadar inbisat geldi ki âdeta kabul cevabını vereceğine muntazır kaldım. Ama benimle ne kadar eğlendi? Neler sordu? Ben bu suallerdeki emeli mutlaka benimle eğlenmek olduğunu anladığım hâlde kendisini eğlendirebilmeyi dahi muvaffakiyetin esbabı cümlesinden adderek daima mümâşâtta bulundum.

Nasuh - Sualleri ne gibi şeyler idi?

Alexandre - İsmimi sordu, familyamı sordu, müteehhil olup olmadığımı sordu. Bunlara cevap verdikten sonra bir sevgilim bulunup bulunmadığını sordu. "Yoktur" dedim. Eğer kendisinin merhametine sezâvar görülürsem o hâlde bütün âlemin sevgilerinden daha mergub bir sevgiliye nail olacağımı arz eyledim.

Nasuh - Bravo! Monsieur Rose en coeur bravo! Ümitlerim dakika-be-dakika kuvvet buluyor.

Alexandre - İşe nasıl başlamış olduğumdan ne yolda devam eylemiş olduğumu da anlarsınız ya? Artık sözü uzatmayalım. Biz o gün akşam taamını da orada ettik. Geceyi de orada geçirdik.

Nasuh - Geceyi de mi?

Alexandre - Yok lâkırdıyı ters anlamayınız! Gece yarısına kadar olan zamanı kahvenin sair müşterileri gibi orada geçirdik demek istiyorum. Nihayet herkesin dağılmak zamanı geldiğinde kız dahi tedarikâtını görmeye başlamakla artık zaman-ı vuslat geldi diye sevinerek kendisine teklif-i refakata müsâraat

gösterdim ise de, kız bu nezaket-i muameleme yine gayet nazikâne bir teşekkür ederek, eğer başka bir refiki bulunmamış olsa idi bu teklif eylediğim refakatı maalmemnuniye kabul edeceğini beyan eyledi.

Nasuh - Demek oluyor ki sizi gayet nazikâne bir suretle baştan savıp def eyledi.

Alexandre - Artık bizzarure öyle demek olacak.

Nasuh - Ey! Bu hâlde size bir mahzuniyet, bir meyusiyet geldi mi?

Alexandre - Bakılsa gelmemeliydi. Çünkü benim kıza hiç aşkım olmayıp ne söylemekteysem hep yalan söylemekteydim. Bu kadar az müddet içinde yalancılığın bu derecesine varmak sizin medeniyetçe, büyük bir terakkidir öyle değil mi?

Nasuh - (Acı acı gülerek) Evet! Vâesefâ ki öyledir!

Alexandre - Hâlbuki kızın arkası sıra bakakaldığım zaman yine bir dereceye kadar mahzun oldum.

Nasuh - Öyle ise daha lâyıkıyla pişmemişsiniz.

Alexandre - Öyle demek olacak. Ben kızdan bu cevabı aldığım zaman bu akşam için benden başka bir müştaka söz vermiş olduğunu anladığımdan, ertesi akşama intizar lâzım geldi. Binaenaleyh ertesi günü erkenden geldim. Kuşluğu ve akşam taamını orada ettim. Ancak fırsat buldukça hiç olmaz ise bir nazar-ı iştiyak mübadelesi suretiyle olsun kıza arz-ı mâfiü'z-zamîr ederdim.

Nasuh - Vay vay vay! İş bu kadar inceldi ha? Demek oluyor ki yanına takarrübe fırsat yoktu.

Alexandre - Öyle değil! Fırsat da vardı. Lâkin lokantada kızın yanına muhasebe muavini tayin olunmuş gibi sabahtan akşama kadar devam etmek olamaz ya? Sonra hotelci ne der? Aralıkta bir kere yanına da takürrüp ederdim.

Nasuh - Nihayet?

Alexandre - Ha! Siz de artık nihayeti merak etmeye başladınız öyle değil mi? Nihayet gece dağılmak zamanı geldi. Kıza yine teklif-i refakat eylediğimde bu gece için dahi benden başka bir refiki olduğunu arz eyledi.

Nasuh - O! Amma da çok müşterisi varmış ha!

Alexandre - Ben de onu dedim ya? Lâkin böyle olmaz! "Sizin amma da çok müşteriniz varmış Matmazel, bize sıra ne zaman gelecek?" diye sorulmaz ya! "Bundan anlaşılıyor ki müştakınız pek müteaddit imiş. Öyle de olmak lâzım gelir. Ah! Sizin gibi peripeykere kim müştak olmaz? Lâkin şu nöbet-i mes'udiyyet bize ne zaman teveccüh edeceğini bilsem, yine ümitvar olurdum" dedim. Buna hiç cevap alamadım. Tuhaf değil mi? İnsan her şeye alışırmış. Bu geceki hüznüm dün gecekiye nispetle hemen hiç idi.

Nasuh - Nihayet? Nihayet?

Alexandre - Nihayeti dün gece yani müddet-i muâşakanın üçüncü gecesi görüldü.

Nasuh - Gerçek görüldü mü?

Alexandre - Gerçek görüldü ama bakınız nasıl? Siz de şaşınız, ben de. Kim bilir kaçıncı defa olarak şaşayım! Biz üçüncü günü dahi bermutat lokantada geçirdik. Artık herkes bana bakıp bakıp gülmeye başlamışlardı. Çünkü ne emel üzerine oraya gelmekte bulunduğumu tanımamış kimse kalmamıştı. O gün dahi tâ akşama ve hatta gece yarısına kadar kalıp kızdan gördüğüm muamelede terakki dahi bulmuştum. Hatta yanına takarrüp edip de konuşurken iki evvelki günden ziyade içini çektiğini, ama gerçekten bir tahassür ve iştiyakla çektiğini de görmüş ve anlamıştım. Herkes dağılacağı zaman yine kendisine teklif-i refakat eylediğimde iki evvelki gece aldığım cevabı alınca artık sabır ve tüvânım tükenip kemâl-i sûz ü güdâz ile bir ilân-ı aşk daha eyledikten sonra bu gece sair bir refiki olduğunu mutlaka tanıyamayacağımdan ve behemehâl hanesine kadar refakat edeceğimden sözü açarak zavallı kızcağız ne kadar kıvrandı, ne kadar itizâr eyledi ise de mutlaka kabul etmedim. Ne dersiniz refakatımı kabul ettirirdim.

Nasuh - Ya! Öyle ise kal'a feth olundu demek!

Alexandre - Feth mi olundu? Bakınız ne hezimet-i rezilâneye duçar oldum!

Nasuh - Korkarım kızın refikiyle düello müello bir şey ...

Alexandre - Yok a canım yok! Sabrediniz bakınız ne oldu:

Bir de kız ile birlikte sokağa çıkalım ve refikim dediği zata dikkat edelim ki on iki yaşında bir çocuktur.

Nasuh - Ey?

Alexandre - Kız bana dedi ki işte Monsieur Rose en coeur! Benim her geceki refikim budur. Kardeşim Jules'dür. Bunun üzerine ben kemâl-i istiğrabla bazı istizahata müsaraat gösterdim ise de kız hiç birisine cevap vermeyip yolunda devam ederdi. Gide gide bir büyük konağa vardık.

Beş katlı bir konak! Merdivenleri çıkmağa başladık. Beş katı çıkıp bitirdikten sonra altıncı kat makamına kaim olmak üzere tavan arasına da çıkmağa başladık.

Nasuh - Vay! Kız fukaradan deseniz a?

Alexandre - Sabrediniz yahu! Sabrediniz. Kız önde biz arkada kardeşi Jules daha arkada olarak vara vara bir kapıya vardık. Açtık. İçinde bir yatak üzerinde uyumuş kalmış sekiz yaşında bir kızcağız daha gördük. "Bu da hemşiremdir" dedi. Odanın içinde iki üç tane kırık iskemle ve bir tahta masa ve gayet âdi bir de yataktan başka bir şey olmadığı hâlde intizamı, temizliği yine söz götürmez. Masa üzerinde bir iştir çorbası olup lâkin derununda yalnız iştir otu ile sudan başka hiçbir şey olmadığı görülürdü. Bir tabak içinde dahi en fena peynirden bir miktar şey bulunup, birkaç parça siyah ekmek dahi sofranın levazımını ikmal ederdi.

Nasuh - Aman ya Rab!

Alexandre - Aman ya Rab zahir! İşte sizin medeniyetiniz bundan ibarettir. Ne ise Monsieur Nasuh, ne ise! Sizin aleyhinize dolgunluğum pek ziyadedir. Âdeta gırtlağıma kadar geldi. Lâkin bakalım sonu nereye varacak diye sabretmekteyim.

Nasuh - (Bir tebessümü bir türlü men edemeyerek) Ey! Nihayeti? Nihayeti?

Alexandre - Nihayeti ne olacak? Kız o küçük kızcağızı kaldırdı. Öptü, kokladı. Üçü birden bir karı resminin karşısına geçip tapındılar, öptüler. Badehu sofraya oturup, hatta beni bile davet eylediler. Bu resim acaba Hazret-i Meryem'in resmi midir diye baktım. Değil. Âdeta bir karı resmi. Sordum. "Validemizin resmidir" dediler. Bu resim basma bir şey olduğu için

validelerinin resmini hangi gazeteye neden dolayı basmış olduklarını sordum. Bizim perî-peykerden gözleri yaşla dolduğu hâlde "Kocasının aşkıyla kendisini helâk eden sadık zevce olmak üzere Monde İllustré gazetesine basmışlardır!" cevabını alınca tüylerim ürperdi.

Nasuh - Kocasının aş.....

Alexandre - Evet! Tafsilâtını sordum. Yürekler dayanmaz ki a kardeş, yürekler dayanmaz ki.

Nasuh - Ey ne olmuş?

Alexandre - Ne olacak? Bu kızın babası saray-ı imparatorîye mensup pek büyük bir zatın adamıymış. Bu zatın bir metresini başka birisi sevmesinden dolayı o rakibi öldürmesi lâzım gelmiş. Öldürmüş. Lâkin işi bir türlü saklayamayarak meydana çıkarmışlar. Hem de meydana çıkarmağa sebep yine o aşüfte metres olmuş. Bunun üzerine ismini haber vermedikleri o büyük adam kızın babasına demiş ki "bu fi'l-i katli sen kendi üzerine alırsan, ben İmparator hazretleri vasıtasıyla seni kurtarabilirim. Lâkin bu fiil bende kalır ise beni kimse kurtaramaz. Eğer şu işi deruhte edersen seni ihya ederim." Herif dahi gerek sadakatından ve gerek şu ihyaya tama'ından naşi, bu işi kendisi yaptığını ikrar eylemiş. Ancak kendisini kanunun pençesinden kim kurtaracak? Maktul olan zat efkâr-ı serbestî erbabının rüfekasındanmış. Bütün gazeteler dahi bunların elinde olduğundan matbuat lisanıyla bağırmağa başlamışlar. Nihayet katilin, ama asıl katilin değil! Bîçare pederin idamına muvaffak olmuşlar.

Nasuh - Vah! Vah! Vah! Ey?

Alexandre - Bir de herif son nefesinde telkin-i iman eden papaza keyfiyeti olduğu gibi ikrar etmesin mi? Lâkin verilen hüküm geriye döndürülemiyerek bîçare peder giyotin altında kurban olmuş. Bu haber-i sahîh cumhurculara (yine papaz vasıtasıyla olacak!) vasıl oldukta o kibar efendi dahi iç edilmiş ise de nasıl iç edildiği malûm değil. Herif kaybolup gitmiş. İşte bu felâket zaten tahammül-güdâz olduğu hâlde peder-i maktule aşk ve alâkası ber-kemal bulunan valide bu müfârekata bir türlü tahammül edemeyerek o da kendisini kıymış! Resim dahi bu münasebetle Monde İllustré gazetesine derc edilmiş. Şimdi her gece çocuklar validelerine arz-ı perestiş ederler.

Nasuh - Gerçekten garip bir hikâye.

Alexandre - Evet! Gariptir. Ondan sonra kızcağız çocukları, valideleri gibi bağrına basmış ise de elde olanı yiyip tükettikten sonra nihayet lokantaya yanaşmağa kadar lüzum görmüş. Daha ziyade yürek yakacak ciheti ister misiniz? Zavallı kızcağız üstü başı murdar olarak lokantaya kabul edilmediğinden bu elbise mübayaasına ise cidden vakti olmadığından, giydiği elbiseyi kira ile giyip kazandığı cüz'î bir miktar şeyin yarısını dahi elbise kirası olarak verirmiş. Hele bir merhametli adam bu hâle vâkıf oldukta kendisine iki kat elbise yaptırıp ihsan eylemiş. O zamandan beri idarelerine biraz daha vüs'at gelmiş. Vüs'at gelmiş dediğim derecesi dahi işte benim gördüğüm hâldir.

Nasuh - Öyle ise demek oluyor ki bu kal'ayı feth edebilmek için böyle iki kat elbise takdimi gibi büyücek bir hediye vermek lâzım geliyormuş. Öyle mi?

Alexandre - Ya lâkırdıyı anlamıyorsunuz veyahut anlamak istiyorsunuz Monsieur Nasuh. Kız oralarda değil! Bana bu ahvali irae ve hikâye eyledikten sonra dedi ki "Efendi! Siz sevilmeyecek bir zat değilsiniz! Güzelsiniz, bilmem nesiniz! Lâkin ben ki dünyada el-hâletü hâzihi hiçbir şeye malik değilim. Hiç olmaz ise ırzıma malik olmak isterim. Benim ki hiçbir şeyden ümidim yoktur. Hiç olmaz ise ırzımdan ümidim olmasını isterim.. Eğer üç günden beri bana gösterdiğiniz muhabbet sahih ise beni tezevvüç ediniz. İşte sizden dirig-i visâl etmiyorum. Lâkin aşkınız bir aşk-ı muvakkat ise bana ve şu çocuklara merhamet ediniz, acıyınız da fakr hâlimiz içinde bizi bir de fazla olarak rüsvâ etmeyiniz!"

Lâkırdının bu derecesine geldiklerinde Alexandre gözlerindeki yaşı bir türlü zabtedemeyip akıtıverdi. Ne dersiniz? Nasuh'un tüyü bile kımıldanmamıştı.

Bakılsa böyle bir hâlden, cümleden ziyade Nasuh'un teessür etmesi lâzım gelirdi.

Nasuh - Ey bunun üzerine siz ne yaptınız?

Alexandre - Ne mi yaptım? Oturdum sofraya. Çocuklar ile beraber bir âlâ taam ettim. Sonra da kesemi önlerine döktüm.

Nasuh - Kim bilir nasıl sevinerek kapışmışlardır!

Alexandre - (Zorla gülerek) Heh heh heh! Yüzüne bile bakmadılar.

Nasuh - Allah'ı severseniz!...

Alexandre - Evet! Pek doğru söylüyorum. Sizin gibi şair değilim ki mübalâğa edeyim! Ne görmekteysem onu hikâye etmekteyim. Kız yüzüme baktı da dedi ki: "Efendi! Ben size hâlimizi arz ettim ise sadaka almak için, merhametinizi tahrik etmek emeliyle arz etmedim. Mücerret vuku'-ı hâli hikâye ile sizi namuskârâne muamele yoluna davet etmek istedim."

Nasuh - Öyle ise o merhametli dediğiniz efendi iki kat elbiseyi kıza nasıl kabul ettirmiş?

Alexandre - Vallahi bilmem. Bunları kabul ettirmesi o zatın pek büyük bir maharetine delâlet eyler.

Nasuh - Nihayet demek oluyor ki siz paracıklarımızı da aldınız, arkanıza bakarak avdet eylediniz.

Alexandre - Evet! Nihayeti bu demek oluyor.

Onuncu Bap

İki dost buraya kadar ettikleri müşâfeheyi Madame de Trouville'den hâli olarak etmişlerdi. Zira bugün Madame de Trouville rastgele yalnızca sokağa çıkmış olduğundan huzuruyla bu iki refiki böyle kana kana konuşmaktan men etmeye muktedir olamamıştı.. Müşâfehe bâb-ı sâbıkın nihayetindeki dereceye geldiği zaman ise Madame de Trouville kapıyı açarak girdi ve "Sizi hovarda adamlar sizi! Kim bilir yine nelerden bahsediyordunuz!" diye serzenişe başladı. Nasuh Efendi karının sû-i zannına mukabeleten bahsettikleri şey Paris'in fukara güruhu ne kadar bîçare idüği meselesinden ibaret olduğunu anlatarak tashîh-i efkârına çalıştı ise de Madame de Trouville'in öyle kolay kolay tashîh-i efkâr eder takımdan olmadığı cümleye malûmdur.

Hâlbuki lâkırdının pek yarıda kalmış olması ikisinin de canını sıkmış ve yekdiğerine daha birtakım diyecekleri şeyler olduğunu hâl ve vaz'larıyla ifhâm eylemekte bulunmuş olduklarından bazı havayî sözler Madame de Trouville'i bir saat kadar işgal eyledikten sonra zaten akşamın dahi hulûl

etmiş bulunması vesile ittihaz ederek, iki arkadaş Madame de Trouville'den bilistizân biraz akşam teneffüsüne çıktılar.

Bunlar böyle akşam teneffüsüne çıktıkları zaman taamı dahi dışarıda etmeleri mutat olup Madame de Trouville bu teneffüslerde kendisinin daima beraber bulunamadığına sıkılır idiyse de, Nasuh Efendi mezbureyi zaten o yolda alıştırmamış olduğundan, nezaketin bu icabına tevfîk-i hareket etmeyebilmek Nasuh'un elindeydi.

Bunlar Palais Royale meydanına doğru uzayıp içinde taam dahi edilmek mümkün olan bir kahvehaneye girdiler ve orada müşâfehe-i vakıalarını itmam için tekrar söze başladılar:

Nasuh - Ey azizim Alexandre! Sandıkkâr kız hakkındaki hikâyenizi tamamıyla dinledim. Lâkin bu mesele hakkında lâyıkıyla beyân-ı fikr etmeye vakit kalmamıştı. Fikrimi şimdi beyan edeyim. Hem de hülâseten söyleyim: Bu sandıkkâr kıza arz eylediğiniz heves ve muhabbeti yine ol kadar ustalıkla herhangi bir kibar karıya arz etmiş olsanız, muvaffak ve muzaffer olacağınıza hiç şüphe etmeyiz.

Alexandre - Ya siz demediniz mi ki salonlarda edilen muaşaka grisettelerle edilen muaşakaya benzemez?

Nasuh - Benzemez ya! Yine benzemez! Şimdi sizin sandıkkâr kıza olan arz-ı hâliniz grisettelerle ettiğiniz muameleye benzer mi?

Alexandre - Vakıa bambaşka bir şeydir. Ama salonlar muaşakası..

Nasuh - İşte o da budur. Şu kadar var ki yanınızda müntahabınız olan karıya ne lâkırdı söylediğinizi onun yanındaki kadınların dahi işitemeyeceği bir yolda söylemek iktiza eder.

Alexandre - Ona ne şüphe?

Nasuh - Ama baktınız ki karı yüz vermiyor. O hâlde hiç bozulmamalı. Bugün yüz vermez ise yarın verir diye hareket etmeli. Bunun için sizin bir karı huzurunda meyus olmanız lâzımdı. Onun için sizi bu sandıkkâr kıza saldırdım.

Alexandre - Vay! Demek oluyor ki bu kızın bana mağlup olmayacağını siz biliyordunuz.

Nasuh - Öyle ya! Size bir de karı yanında mağlubiyet ve mahzuniyet ne olduğunu göstermek lâzımdı. Bunun için ise öyle sizin gibi maymun iştihalı âşıklara değil a, âlemde kendisine koca olacak zattan başka kimseye mağlup olmayacak olan bir karıyı bulmak lâzımdı. Mademoiselle Virginie Alcola ise tamam böyle bir kızdır.

Alexandre - Mademoiselle Virginie Alcola ha?

Nasuh - Paris'in bu ahvalini de bilmek lâzımdır. Eğer nazarıdikkati tâ bu menzileye kadar indirmez isek, Paris'i tanıyamamış oluruz.

Alexandre - (Bir hayli mülâhazadan sonra) Bir söz söylemekliğime müsaade eder misiniz?

Nasuh - İstediğiniz kadar.

Alexandre - Eğer siz nazar-ı ıttılâınızı Paris'te bu menzileye kadar tenzil etmiş iseniz, yine bir şey anlayamamış olursunuz.

Nasuh - Acayip!

Alexandre - Evet! Min gayri haddin acayiptir derim. Haniya Paris'i biz de gördük. Zaten Paris'e pek de uzak bir yerden değiliz a? Hem de zannederim ki bizim gördüğümüz âlemleri siz görmemişsinizdir. Şimdiye kadar ben size refakat etmiş olduğum gibi ister iseniz bir gececik dahi siz bana refakat ediniz de, bakınız size daha neler gösteririm.

Nasuh - Fena olmaz.

Alexandre - Ne zaman istersiniz?

Nasuh - Yarın o büyük işe bed' edeceğimiz cihetle bu gece o işi de bitirsek fena olmaz.

Alexandre - Ama bunun için tebdil-i kıyafet etmek ister.

Nasuh - İşin bu ciheti söylenmeden bilinecek şeylerdendir.

Alexandre - Benim rubalarım sizdedir.

Nasuh - Benimkiler de bende hazırdır.

Alexandre - Haydi öyle ise yemek yiyelim de .....

Diye bunlar taamlarını ısmarlayarak yemeye başladılar. Sofrada Nasuh kendisine yarın başlayacakları büyük işe dair ta'limât-ı lâzımeyi i'tâ ederdi. Zaten bu talimatı ilk defa olarak vermeyip şimdiye kadar defaatle tekrar eylemiş

olduğundan, artık Alexandre bu işin ol kadar ustası olmuştu ki, hatta hîn-i tarifte Nasuh'un yanlışlarını tutardı.

Ta'limât-ı mezkûrenin ne gibi şeyler olduğunu burada izah ve tafsile lüzum yoktur. Zira cümlesinin fiiliyâtı kariben görülecektir. Taamdan sonra kalktılar. Doğruca Nasuh'un ikâmetgâhına geldiler. Lâkin kıyafetlerini orada tebdil etmemişlerdi. Çünkü Poliny ile Garnold, Nasuh odasında olduğu hâlde görmemezlik edemeyeceklerinden gelip görüşmüşlerdi. Binaenaleyh iki arkadaş kıyafetlerini tebdil edecekleri elbiseyi bohçalarıyla yanlarına alıp çıkarak bunları Provenceli Kardeşler lokantasında giyindiler.

Alexandre'nin kıyafetini tarife ihtiyaç yoktur. Çünkü zaten malûmumuzdur. Nasuh gelince bu defa giymiş olduğu elbise bir mavi pantolon ile bir de lacivert bluzdan (amele takımının giydikleri gömlek) ibaret olmasıyla o da uzun uzadıya tarife muhtaç bir şey değildir.

İki arkadaşlar pipoları ağızlarında olduğu hâlde sokaklara düştüler. Zira bu kıyafette olan adamlar araba değil a omnibüslere dahi yortu günlerinden maada hemen hiç binmezler. Sokakları dolaşa dolaşa fukara mahallesinin ol semtine vardılar ki Paris'in her tarafında görülen nezafetin mübeddel olduğu murdarlık mahalle-i mezkûrenin derecesini nazarlarda tayin edebilirdi. Hele hanelerin ikinci katlarından sonrasında pencere ve panjur yerine bir eski kilim parçası asılması gibi alâmetler görülünce, Alexandre'ın tavrı değişmeye ve Nasuh'a muzafferâne bir nazarla bakmağa başladı. Nasuh ise bıyık altından güler yatardı. Nihayet dükkân dedikleri şeyin bütün bütün mefkut olduğu sokaklara geldikleri zaman dumandan sapsarı sararmış olan camlarının sokağa neşr edebilmekte âciz kaldığı baygın ziyaları arasında bir fener üzerinde "Cordon-Bleu" yani mavi kordon kelimeleri okundu. Bu mahal o civarın yegâne bir dükkânı olup hem bakkallık, hem kahvehanelik, hem meyhanelik, hem lokantalık hem ... lik, hem ..... lik hâsılı her sanatı birden icra ederdi.

Alexandre Nasuh'a bu "mahallenin en ileriye gelen ahalisi hep burada içtima ederler" diyerek Cordon-Bleu'nün camlı kapısını açtılar. İçeriden kendilerini en evvel istikbal eden şey en

fena tütünlerin dumanıyla, şarabın tütüne karışan müstekreh bir kokusu idi.

Masaları beyaz çam ağacından yapıldığı hâlde şarap ve bira dökülmesinden vesair murdarlıkların dahi inzimâmından müstekreh bir renk peyda eylemişlerdi. Alelâde iskemleler bizim Rumeli'nde Bulgarların istimal eyledikleri üç ayaklı "istoliçe"ler olup ötede beride tek tük görünen ve samanları sarkan ağaç sandalyeler ise tezyinât-ı fevkalâdesi cümlesindendi.

Garibeden değil midir ki böyle murdar bir mahalde gayet güzel bir endam aynası bulunsun? Alexandre şayet bu ayna Nasuh'un nazar-ı istiğrabına çarpmıştır mütalâasıyla "Mahalline lâyık olmayan bu aynayı istiğrap etmeyiniz. Bunun tarihi bence malûmdur. Bundan iki buçuk sene mukaddem ayine-i mezkûreyi piyangoya koymuşlardı. Talihin sevk ve delâletiyle Cordon-Bleu'nün sahibine isabet eyledi" diye bu bapta izahât-ı lâzımeyi i'tâya müsâraat göstermiş ise de, Nasuh bir mütalâa ve mülâhaza üzerinde bulunduğuna mebni midir nedir? Şu garip hikâyeden ol kadar müteaaccip olmamıştı.

Vakıa bu mahal Paris'in en ziyade görülmeye şayan olan bir mahallidir. Zira Fransız lisanı kürre-i arzın her tarafına münteşir olduğu hâlde, henüz oraya girmeyip orada tekellüm edilen ve "argo" denilen bir nev' lisanı ise Fransızlar dahi anlayamazlar. Saniyen dünyanın kısm-ı a'zamına medeniyet intişar eylemiş ve Paris ise bu medeniyetin payitaht-ı umûmîsi addedilmekte bulunmuş olduğu hâlde, bu mahale henüz medeniyet girmemiştir. Zira orada din, ahlâk filân bulunmak şöyle dursun, hatta familya halkınca vücudu tabiî gibi görünüp pekçok ukalâyı aldatmış olan irtibat dahi bu mahalde hemen hiç yok gibidir. Aman ne kadar fakirdirler! Aman ne kadar tembeldirler! Yüzlerce saat mesafede vaki eyaletlerden ve hatta Almanya ve İsviçre ve İspanya gibi memalik-i ecnebiyeden binlerce adam Paris'e gelip yaşadıktan maada para dahi kazandıkları hâlde, bu mahallin halkı fakr-ı küllî içinde kavrulup giderler. Binaenaleyh burada hiç emniyet yoktur. Orada kim olsa biraz zayıf gördüler mi? hemen soymağa müsâraat gösterirler.

Bu mahalde bulunan bir adamın görüp işitebileceği şeylerden size birkaç nümune arz edelim:

Bir kere burada şarap içilir iken öyle ağız dolusu yudumlar ile içilmez. Şöyle tadına bakılırmışçasına yalnız dudaklarını ıslatmak suretiyle içilir. Hele içilen şarabın elbette en kötü şaraplardan olacağı derkâr olup, bunun dahi dört kısımda üç kısmı sudur. Eğer bir adam burada şaraba su katmaksızın içer ise "Kurukuruya içiyor! Elifü'l-leyle hazineleri bunda olmalıdır" diye o adamı parmak ile gösterirler. Kana kana şarap içenlere eğer mecnun nazarıyla bakmazlar ise, mutlaka bu yakında bir vurgun vurmuş olduğuna yakîn hâsıl ederler. Orada bir şey ısmarlandığı zaman parasını içtikten sonra gider iken vermek âdet olmayıp en evvel parayı vererek matlup olan şey ol suretle istihsal olunur. Eğer akçesini sonra vermek üzere dükkân sahibinden bir şey alınabilir ise bunda iki mana vardır. Birisi bu müşterinin miskin bir adam olması sureti olup meyhaneci parayı rızasıyla alamaz ise herifi ayakları altında tepeleyerek üzerinde para bulamadığı hâlde elbisesini soymak suretiyle olsun hakkını alabileceğini bildiği için vermiş olur. Diğeri ise o adamın ya pek usta kumarbaz veyahut pek mahir hırsız ve yankesici olmasıyla parayı zahmetsizce kazanabilip şu hâlde borcunu vermekte suubet çekmeyeceğini meyhaneci bildiği için verir.

Bu mahalle halkı haftada bir defa yalnız pazar günleri tencere kaynatabilir. Eğer bir adamın hergün tenceresi kaynar ise velev sellem içinde yalnız soğan kaynamış olsun, "her gün sıcak yemek yer!" diye sokakta kendisine rastgelenler şapkasını çıkarırlar.

Yeni elbise hemen bu mahalleye hiç girmemiştir. En ziyade çalışkan ve kâr-şinâs olan bir adam arkasındaki artık giyilmez dereceye gelmiş olan blûzu tranpa eder ve üzerine birkaç "sou" Fransız onluğu daha ilâvesiyle biraz hâllicesini ele geçirebilir ise artık sırmalı kaftana nail olmuş kadar azamet satar. Bilmem hangi tarihte akıllının birisi böyle tranpa ede ede ve her tranpada kendi eskisinden bir daha yenicesini ala ala tâ bir iki gömleğe kadar vasıl olmuş bulunmasıyla el-hâletü hâzihi darb-ı mesel olarak irat edilmekte bulunmuştur.

Âlem-i medeniyetin her tarafında karılara riayet lâzıme-i zimmet-i recûliyet iken burada o kayıt hemen külliyen hükümsüzdür. Bizde Kâğıthane'de şarkı çağıran çingene kızlarının efendiler indinde yine binnisbe kadirleri vardır. Hem de bazı kere kadirleri büyücektir de!... Paris'in bu mahallinde ise karı kısmının gördüğü hakareti dünyada hiçbir mahlûk görmez. En benam bir âşüftenin fiyatı birkaç yumruk veyahut sille olup eğer turp ve ekmek ile karnını doyurmağı tekeffül edecek bir müşteri zuhur eder ise, artık aşüftenin iftiharından geçilmez. Bazı aşüfteler dahi bir "voyou"ya yani bu külhanî haydutlardan birisine güya alâka ederek az çok ne çalıp çarpabilir ise getirir herife verir ve şu hizmetin mükâfatı olarak ondan birkaç şamar yer.

İşte bizim Alexandre şu temaşaya şayan olan mahalli Nasuh'a göstermek için gelmişti. Ancak Cordon-Bleu'nün içine girdikleri zaman en evvel dükkân sahibinin karısı ne kadar nezaketi var ise cümlesini derleyerek, toplayarak Nasuh'un yanına gelip "Vay usta Théodore! Seni çoktan beri kaybetmiştik!" diye iltifata müsâraat gösterdiğini ve en benam voyoulardan birkaçı dahi edeplerini, hayalarını takınarak "Usta Théodore! Sen buraya gelmeyeli ağız dolusu şaraptan mahrum kaldık. Bugünlerde ise ahz ü i'tâ pek kesat gidiyor" diye gelip etrafına dizildiklerini ve Nasuh'un dahi bunlara "Evet! Epeyce bir zaman oldu ki sizin gibi en lâübali dostlardan mahrum kaldım. Zira bir sayfiyeyi boyamak için şuraya bir köye gitmiş idim" diye rû-yı iltifat gösterip cümlesi için yarı yarıya su katılmış yani en âlâ şaraptan yarımşar şişe şarap ısmarladığını Alexandre görünce hayretinden donup kalmıştı.

Vakıa Nasuh'un bunlarla voyoucasına ettiği muhabbet insana hayret verecek bir şey idi. Hele voyoular Alexandre'ın kim olduğunu Nasuh'tan sual ettikleri ve Nasuh onu dahi bir nakkaş olmak üzere haber verdiği zaman az kalmıştı ki Alexandre hayretinden "Hayır! Yanlışınız var! Ben ne olduğunu kendisi dahi bilmeyen adamlardanım!" desin.

Voyou güruhunun buraya kadar zikr eylediğimiz ahvâli üzerine derece-i dikkatleri hakkında dahi şu fıkrayı arz edelim ki, bunlar Alexandre'ın dahi nakkaş olduğunu haber alınca kıyafeti nakkaş kıyafetine benzemediği itirazını edip de Nasuh'tan

"Nakkaştır ama Paris nakkaşlarından değil, Lyon nakkaşlarından" cevabını aldıkları zaman içlerinden birisi yavan yavan gülerek "Gördüğüme kalır ise bu bir zattır ki sırtındaki ruba kendi kıyafeti değildir. Zira gayet güzel tımar olmuş, süslenmiş bir İngiliz atını süprüntücü semeri altına çekmişler gibi bunun pis, murdar kıyafeti dahi kendi arkasında yabancı duruyor" demişti.

Bu dikkate ne dersiniz? Vakıa herifin hakkı da var idi. Çünkü elbise her ne kadar kendi elbisesi olmakla beraber Alexandre'ın gördüğü tımar ve terbiye üzerine vücudu, siması, teni hiç o elbiseye liyakat göstermezdi. Mahaza Nasuh tamirât-ı lâzımeye müsâraat göstererek herifleri ikna edebildi.

Bir saat kadar zamanlarını Cordon-Bleu'de bu suretle imrâr eyledikten sonra iki refik voyou dostları veda ederek borçlarını tamamen ödeyerek dışarıya çıktılar.

Kapıdan çıkar çıkmaz Alexandre patlayıp durduğu merakını Nasuh'a dökmeye müsaraat gösterdi:

Alexandre - Allah'ı severseniz siz nasıl adamsınız?

Nasuh - Mantık ulemasının tarifleri vechile basbayağı bir adamım!

Alexandre - Hayır hayır! Ben size Paris'te hiç görmediğiniz bir âlemi gösterecektim. Hâlbuki ....

Nasuh - Sa'y-i abes! Paris'te benim görmediğim âlem var ise o da sizin göstereceğiniz âlem değildir. Böyle şeyleri ben kendi kendime görebilirim. Kendi kendime göremeyeceğim şeyleri ise bana sizden başka bir gösteren bulunabilir.

Alexandre - Bu eşkiya ve ümmetin hepsi sizin ahbabınız mıdır?

Nasuh - Hayır! Ben her sınıfın en ileriye gelenleriyle ihtilât ederim. O yanıma gelenler yok mu? İşte onlar ol makuledendir ki meyhaneci onların şerrine mahzâ lütufla mukabele edip her akşam kendilerine yarımşar kıyye şarabı meccanen arz eder.

Alexandre - Ben derece-i hayretimi tarif edemem vesselâm. Bu sözleri vesair buna müteferri' lâkırdılar söyleşerek iki refik tâ Alexandre'ın üç akşam muaşaka için devam eylediği lokantaya kadar geldiler. Lokantanın kahve ve gazinoluk dahi eden

salonu henüz açık idiyse de, vakit epeyce gecikmiş olduğundan kalabalık yoktu. Nasuh doğruca yazıhane başına varıp "Bonjur Mademoiselle Virginie!" diye selâm verdi ve kız dahi güya babasını görmüş kadar bir tavr-ı memnunâne ve müteşekkirâne ile mukabele gösterip vakıa Alexandre ile dahi selâmlaştılar ise de ikisinin dahi yüzlerinde görülen acayip renkler bu selâmlaşmanın içinde safvet ve iffet bulunmadığını ilân edebilirdi.

Bu akşam kızın yanında birkaç kitap görülüp Nasuh bunları karıştırarak "İyi ama siz bizim kütüphaneyi tamamıyla buraya nakletmişsiniz, bu kadar da olur mu ya?" diye lâtife-gûne itiraza kalkışıp kız dahi özürler dilemeye başlayınca Alexandre kitapları dikkatlice muayeneye başlayıp kaplarının iç yüzünde Nasuh'un ismini görünce buna da şaştı. Hele "Canım! Dün gece bizim Alexandre Rose en coeur size kesesini döktüğü hâlde niçin kabul etmediniz? Bari bu gece borcunu tediye etsin!" diye Alexandre'ın kesesini isteyip de kızın önüne döktüğü ve kız dahi "Kerem sizden olduğu hâlde Monsieur Nasuh! kabul etmemek edebsizliktir!" diye maatteşekkür kabul eylediği zaman Alexandre bütün bütün hayret ve veleh derecesine varıp bir lâkırdı söylemeye mecal bulamayarak buz gibi dondu kaldı.

Nasuh kızı ziyade işgal etmek istemedi. "Küçücük yavruları benim tarafımdan bâ-vekâle öpünüz Mademoiselle Virjginie! Geceniz hayır olsun!" diye yanından ayrıldı. Hatta artık lokantada dahi oturmayıp "Biraz da yazım vardır Monsieur Alexandre! Bana müsaade ediniz de yerime gideyim" diye onu da veda etmeye kalkıştıkta Alexandre "Aman Allah'ı severseniz, durunuz! Çatlayacağım! Birkaç şey soracağım! Korkarım Virginie'ye iki kat elbiseyi kabul ettiren de sizsiniz!" diye bir söz daha açtı ise de Nasuh bu söze hiç kulak vermek istemeyip yalnız "korkarım" sözüne cevap olmak üzere "Hiç korkmayınız!" lâfızlarını telâffuz eyledi ise de bunları öyle bir çatal sesle söylemiş idi ki, koca Nasuh'un ya ağlamakta veyahut ağlamak mertebesinde olduğunu Alexandre fehm edip artık üzerine varamayarak kendisini hâl-i sebiline terk eylemiştir:

On Birinci Bap

Nasuh'un yarın başlanacak diye haber vermiş olduğu büyük işin mahiyetiyle sûret-i cereyanı hakkında muhtaç olduğumuz malûmatı iç yüzünden, yani fikrimizi Alexandre ile Nasuh'a teşrîk ederek almaktan ise dış yüzünden almak daha tatlı olacaktır. Binaenaleyh bu işe yarın diye tayin olunan günden bed' ile nazar etmekten ise iki gün sonra Madame De la Chaisne'in hanesinde Nasuh'la mezbure arasında cereyan eden şu müşâfeheye kulak verelim:

De la Chaisne - (Hâl ve hatır sualine ve bazı cüz'îyât-ı umûra dair sözlerden sonra) A Monsieur Nasuh! Şu Âşık Mister romanının hatimesini tasnî'e.... Evet! Tasnî'e derim. Tasvire demem! Zira sair muharrirler bir hikâyeyi hayalhanelerinde tasvir ederler. Siz ise etmezsiniz. Hikâyeyi âlem-i vücudda teşkil ve tasnî' edersiniz. Hâsılı Âşık Mister hikâyesinin sonunu teşkil ve tasnî'e başladınız da bana niçin haber vermediniz?

Nasuh - (Gülerek) Yine ne olmuş?

De la Chaisne - Vay hâlâ tecâhül mü?

Nasuh - Hayır! Neye tecâhül edeyim? Soruyorum. Ne olmuş bakalım?

De la Chaisne - Bilmez gibi davrandığınız için işte ben de inadıma söylemeyeceğim.

Nasuh - Yok a canım! Bilmez gibi davrandığım yok! Ne olmuş ise hikâye ediniz de ona göre konuşalım.

De la Chaisne - Âşık Mister ref'-i hicâb etmiş.

Nasuh - Yani Nasuh ortaya çıkmış öyle mi? Çünkü şimdiye kadar Âşık Mister, Nasuh'un kendisinden ibaretti.

De la Chaisne - Hayır! Bu nokta üzerinde öyle bir coup de théâtre (Tiyatroda erbâb-ı temâşânın intizârı hilâfına olarak zuhura gelip herkesi hayrette bırakan fevkalâde bir garabete, tiyatro ve hikâyenüvisler ıstılahında coup de théâtre veyahut coup de scène derler) yapmışsınız ki âlemi hayrette bırakacaksınız.

Nasuh - Şöyle parçalı lâkırdı söylemeyiniz Allah'ı severseniz. Âşık Mister ref'-i hicâb etmiş demekten maksat ben meydana çıkmışım demek midir?

De la Chaisne - Hayır! Siz birisine hulûl etmişsiniz demektir. Ortalıkta tenasüh var! Bakınız hikâye edeyim.

Nasuh - Hah şöyle! Eğer Âşık Mister hikâyesinden bihakkın lezzet almak isterseniz, bana böyle gördüğünüz ve işittiğiniz şeyleri ayniyle hikâye etmelisiniz.

De la Chaisne - Bu sabah Hemşire Anne geldi. Şey!.... Hemşire Anne demişim. Mademoiselle Anne geldi. Zira artık hemşirelikten çıkmış, hatta ruhbaniyetin kendisinde eseri bile kalmamıştır. İşte Âşık Mister ref'-i nikâb eylemiş olduğunu kendisi hem de maa'l-iftihar beyan eyledi. Dedi ki bizim Âşık Mister geldi. İsbât-ı vücûd eyledi. Nasıl isbât-ı vücûd eylediğini sual ettiğimde dedi ki: Basbayağı geldi. İsbât-ı vücûd eyledi. Kendisi uzun boylu, siyah bıyıklı, siyah çatal sakallı. Gayet lâtif, fakat gayet muhteriz bir adam.

Nasuh - Evvel emirde ne muamelede bulunmuş, onu sordunuz mu?

De la Chaisne - Mademoiselle Anne'ı tiyatro gibi her hareketlerini dahi icra ettirerek söylettim. Herif evvel emirde Matmazelin hizmetçisine müracaat edip Matmazel ile mülâkat istemiş. Aldığı müsaade üzerine yanına girdikte gayet ihtiramla selâmlayıp hâl ve hatır sualine başlamış. Esnâ-yı kelâmda "Siz beni henüz tanımaz iseniz de, ben sizi pek âlâ tanırım vadisinde sözlere başlamış. Hatta biraz teemmül etseniz sizin de beni tanımanız lâzım gelir" demiş. Bunun üzerine Mademoiselle Anne kendisini nasıl tanıdığını, neden dolayı bildiğini sual eyledikte "Siz tarîk-i ruhbaniyyeti neden dolayı terk eylediniz? Bir kere bunu teemmül etsenize" demesiyle Anne'ın ayakları suya ermeye başlamış ise de şayet bu herif asıl Âşık Mister değildir diye yine tecahülden gelip, nihayet herif bir paket içinde gerek Hemşire Anne'ın kendisine ve gerek kendisinin Hemşire Anne'a yazmış olduğu kâğıtları önüne atıvermiş. Hatta Hemşire Anne'ın ceste ceste kabul eylediği altmış bin mi, yetmiş bin mi frangın vüsûl ilmühaberleri dahi bu kâğıtlar miyanında imiş.

Nasuh - Madame de Trouville'in hanesinde edilen mülâkatı icap eden kâğıtlar?

De la Chaisne - Onlar yok imiş.

Nasuh - İşte onlar da burada. Alınız (diye o kâğıdı dahi karıya verir). Ey bari Mademoiselle Anne cenapları Âşık Misterlerini beğenmişler mi?

De la Chaisne - Beğenmişler mi demek ne demek? Hep bayılıyor. O kadar yakışıklı otuz, otuz beş yaşlarında bir babayiğitmiş ki Paris'te emsali nadir bulunurmuş. Mademoiselle Anne'ın tarifine göre bu adamın gerçekten bir papaz olduğu anlaşılıyor. O da buna kail oluyor.

Nasuh - Neden?

De la Chaisne - Herif öyle ifrat-ı işret ve şehvete inhimâk gibi vücudu harap eden şeylerle kendisini yıkmamış olduğu cihetle âdeta on altı yaşında nevcivanlar gibi ter ü taze görünmekte imiş.

Nasuh - Bunda hakkı vardır. Hatta Paris'in on altı yaşındaki nevcivanlarında dahi öyle ter ü taze denilecek genç yüzde bir çıkmaz. Zira bu yaşta bulunan bir delikanlının bir kere çubuğu ağzından düşmediği cihetle dişleri çürür, siyah olur. Saniyen "absinthe"den başlayıp konyağa kadar işretlerin envaına tiryaki olduğundan henüz inbisat edecek olan vücudunu yıkar, bitirir. Salisen daha henüz mukaddemâtını izhar eden kuvve-i şehvaniyyesini ol kadar israf eder ki, gözlerinin etrafı çüpçürük olup benzinde kan kalmaz. Böyle yorgun olan vücutlar çok uykuya ihtiyaç gösterir. Uykunun kesreti ise iştihayı men eder. İştihanın memnû'iyeti vücudu bütün bütün yıkar. Hele tembellik ile uykuculuk zihnin, zekânın cilâsı üzerine bir gubâr-ı meskenet gışâsı çekerek sözün kısası henüz gonce-i nev-şüküfte demek olan delikanlıyı elli yaşındaki ihtiyardan beter bir hâle koyar. Bu sözüm haklı mıdır, değil midir? Re'yinizi serbestçe söylemenizi rica ederim. Paris'te bu kadar gençlerle ülfet ve ihtilât!... ediyorsunuz. Hangisinde genç siması vardır?

De la Chaisne - (Bir kere mülâhazadan sonra) Yerden göğe kadar hakkınız vardır Monsieur Nasuh! Hem sizin bu âşık-ı münkeşifi!.... zira artık öyle icap eyledi.... vicâhen tanıyacağınız derkâr bulunduğu cihetle bu sözü vakıa pek muvafık olarak söylüyorsunuz, demektir.

Nasuh - Hay hay! Monsieur Rose en coeur'ü pek âlâ tanırım. Zira kendisini oraya benim sevk etmiş olduğum sizce malûmdur. Artık ne saklayım?

De la Chaisne - Monsieur Rose en coeur ha? Ama ne güzel isim! İyi ya! Böyle bir adamı Anne gibi ne idüği malûm olan bir karıya sevk etmekte hikmet nedir?

Nasuh - Ama nasıl adam olduğunu bilerek mi böyle söylüyorsunuz?

De la Chaisne - Demek oluyor ki ahlâkçası o kadar değil ha?

Nasuh - Bilâkis! Kuzu gibi halîm! Arslan gibi cesur! Melek gibi afif! Kumar bilmez! İşret bilmez! Karı bilmez. Bilir ama hiçbirisinin esiri, müptelâsı değildir.

De la Chaisne - İyi ya işte! Hem güzel, hem afif! Doğrusu böyle bir adam Hemşire Anne gibi bir zevzeğe sevk edilecek adam değildir. Herife düşmanlık etmişsiniz.

Nasuh - (Gülerek) Kadın değil misiniz? İşte böyle en aziz dostunuzu dahi kıskanırsınız.

De la Chaisne - Yoksa Monsieur Rose en coeur hakkında bir lâtife mi ediyorsunuz?

Nasuh - Ne gibi?

De la Chaisne - Yani herif hakkında ettiğiniz medâyih bütün bütün bî-asl ve esastır da .....

Nasuh - Bilirsiniz ki dost olacağım adamı güzelce tanımadan dost olmam. Monsieur Rose en coeur'ü iliklerine kadar tanıdım da öyle dost oldum. Verdiğim haberlerin pek doğru olduğunu her ne türlü teminat ile ister iseniz temin edebilirim.

De la Chaisne - Vallahi şaşılacak şey! Aman şunu bir kerecik göremez miyiz?

Nasuh - Herifi baştan çıkarmak için mi?

De la Chaisne - Ama lâtifenin bu derecesi de biraz fazla oluyor! Dikkat ediyorsunuz ya? Beni size her gördüğüm erkeği baştan çıkarır diye kim anlattı?

Nasuh - Darılmayınız a gözüm, darılmayınız! Pek darıldınız ise lâkırdımı geriye aldım. Monsieur Rose en coeur ile görüş-

mek ister iseniz, Mademoiselle Anne'ın hanesine gidebilirsiniz. Hem de birlikte gideriz.

De la Chaisne - Vallahi fena olmazdı. Ancak âşık ve âşıka bugün sayfiyeye çıkıyorlar. Yaz değil mi?

Nasuh - Ya! Bu neden? Bundan haberim yoktu.

De la Chaisne - Zenginlik bu ya! Allah versin! Herifte para çokmuş. Pré-Saint-Gervais'de bir sayfiye isticâr etmişler.

Nasuh - Öyle ise Pré-Saint-Gervais'ye kadar gideriz.

De la Chaisne - Artık bu da nasıl olur ya?

Nasuh - Nasıl olur demek ne demek? Mademoiselle Anne sizin aziz ahbabınız. Monsieur Rose en coeur dahi benim dostum! Bu kadar ahbaplık, dostluk üzerine bizi bir gececik misafir edemezler mi?

De la Chaisne - Ha bak! Orası da öyle! Lâkin bu gece tabiî olamaz. Yarın gece dahi zarurî olamaz.

Nasuh - Bu gece kendileri misafir sayılacaklarından gidilemez. Bunda hakkınız vardır. Lâkin yarın gece niçin gidilemesin?

De la Chaisne - Yarın gece bir yere davetliyiz.

Nasuh - Davetli miyiz?

De la Chaisne - Evet! Sizinle beraber gideceğiz. Haniya Paris'in âlem-i esrârını da görecektik değil mi?

Nasuh - Ben artık ondan ümidimi kesmiştim bile!

De la Chaisne - Öyle ama Paris'in âlem-i esrarı öyle Prado balosu yahut Mabille bahçesi değildir. Onda zuhurâta tâbi olmalıdır.

Nasuh - Pekâlâ! Pek güzel! Teşekkürler ederim. Pré-Saint-Gervais misafirliği dahi daha ertesi güne kalsın.

De la Chaisne - Böyle olur ise bak ona diyeceğim yoktur. Fakat bu akşam için ne yapalım?

Nasuh - Bu akşam için de bir kararınız yok mudur?

De la Chaisne - Yoktur.

Nasuh - İster iseniz size çarçabuk bir karar vereyim!

De la Chaisne - O kadar çabuk ha? Bu kadar çabuk vereceğiniz karar matluba muvafık çıkar mı bakalım?

Nasuh - Onu bilmem. Fakat her hâlde muhayyer değil miyiz? Matlûba muvafık çıkar ise febiha, çıkmaz ise siz her zamanki meşguliyetiniz vechile eğlenirsiniz. Ben de her zamanki meşguliyetim .....

De la Chaisne - Yani Madame Garnoldcuğunuz ile! Öyle değil mi?

Nasuh - Ya Madame Garnoldcuğum ile yahut yazıcığızım ile nasıl olsa olur.

De la Chaisne - (Aşüftecesine bir gülerek) Durunuz bari bu akşam olsun sizi Madame Garnoldunuzdan men edeyim. Bunun için dahi vereceğiniz kararı kabul edivermekten kestirmeye yol olamaz. Nedir kararınız bakalım?

Nasuh - Bu akşam sizinle Catherine ve Cartrisse'in yanına gidelim. Bizim mini mini Poliny'yi de oraya celp ederiz. Yedi sekiz kişi bir âlâ eğleniriz. Nasıl? Kabul olunabilecek bir karar mı?

De la Chaisne - Ama o Poliny ne oluyor? Şu, ben sizinle iki refik olduğumuz hâlde hiçbir yerde bulunamayacak mıyız?

Nasuh - Yarın akşam bulunacağız ya işte?

De la Chaisne - (Manalı bir bakış ile) Söz verir misiniz?

Nasuh - Verdik gitti!

De la Chaisne - Öyle ise Poliny dahi gelsin. Bize o mahcubâne, mahzunâne tavrı ve o gevrek sadası ile şarkı çağırır da dinleriz.

Nasuh - Pekâlâ olur.

Vakıa bu kararın hükmü de pekâlâ icra olundu. Poliny'nin şarkı çağırması şöyle dursun kibrinden, nazından uzun uzadıya lâf söylemek dahi istemeyen Catherine cenapları bile piyano ile şarkı çağırarak meclise inbisat verdi. Hatta polka bile oynadılar. Şiirler okudular. Her ne kadar Catherine sultan şairleri yıldırımla vuracak kadar sevmez idiyse de, Nasuh'un intihap eylediği şiirler böyle nefret edilecek makûleden olmayıp Alfred de Musset'nin en suzişli eş'arı gibi müessir eserler olmasıyla Catherine bunları dahi dinlemişti.

Nihayet bu içtimadan cümlesi hoşlanarak kariben bir dahasını akd etmek kararıyla dağıldılar. Nasuh Poliny'yi dairesine teslim ile odasına geldi ama, De la Chaisne emel etmiş olduğu vechile o gece Nasuh'u Garnold'dan men edememişti. Zira Garnold Poliny'yi beklemek üzere zarurî uyumamış olduğundan, kız gelip de onu uyuttuktan sonra Garnold gidip Nasuh'u uyandırmıştı!

On İkinci Bap

Hikâyemizce sözün sırası Madame De la Chaisne'in yarın akşam için haber verdiği mahale gidişini nakletmeye gelmiş ise de şimdiye kadar fevkalâde bazı hikâyenin silsile-i tabiiyyesini kırdığı gibi bir kere dahi La Vie Parisien gazetesinin "Ne Oldu İse Bir Kulağa Oldu" serlevhasıyla neşreylemiş olduğu bir fıkranın Nasuh tarafından mütalâası burada fıkra-i mezkûre hakkında bazı malûmat i'tâ etmekliğimizi istilzâm eyledi.

Vakıa Paris gibi büyük bir payitahtta bu misillü fıkralar hiçbir vakitte eksik olmadığına ve her vuku bulan şeyler aniden evrak-ı matbuaya derc edilmekte olduğuna göre, bizim bu gibi hususata havale-i sem'-i itibar etmemekliğimiz lâzım gelir gibi tahattur edilir ise de, bu kulak hikâyesi nasılsa bittesadüf muarefe peyda eylemiş olduğumuz bir zatın sergüzeşti olduğundan artık bunu meskûtün anh bırakmak elimizden gelmez.

O zat ise bizim süslü Zekâ Bey olup La Vie Parisien gazetesinin bendini hemen aynen tercüme edivermek bu fıkrayı en lâyıklı haber vermekliğin hüsn-i vechidir.

"Tercüme-i Bend-i Mahsus"

(Ne Olduysa Bir Kulağa Oldu)

"İstanbul'dan memleketimize gelmiş olan Nasuh ve Zekâ namında iki genç Türk hakkında gazetemizin bundan mukaddemki nüshalarının birisinde bir fıkra hikâye edilmişti. Bu Türkler bu kere dahi karilerimiz için şu hikâye-i lâtifeyi vücuda getirmiş olduklarından evvel emirde kendilerine borçlu olduğumuz teşekkürâtı ifaya müsârat eyleriz.

Geçenlerde Nasuh Efendi bir cemiyette bulunarak kendisine oyun teklif olunur. Her ne kadar oyun bu zatın menfuru ise de, edilen ibrama mukavemet meclisin tadını kaçıracağını anladığı ci-

hetle hatır için kabul eder. Talihin daima kendi yâverîsine arz-ı ihtiyac etmeyenlere yaverlik eylediği mücerrebdir. Bir tecrübesi dahi bu gece sebkat eder. Zira Nasuh Efendi kazanmak arzusunda olmadığı hâlde oynamış iken külliyetli bir meblağ kazanır.

Nasuh Efendinin bir gece iki hırsıza tesadüf ederek baston şişiyle bunlara karşı nefsini müdafa eyledikten maada, herifleri kaçmağa dahi bırakmayarak polise teslim ettirmiş olduğu bütün evrak-ı havadisle ilân kılınmıştı. İşte bu muharebe Nasuh Efendinin ber-minval-i muharrer oyunda kazandığı geceye tesadüf eylemiştir.

Bu vak'adan beş on gün sonra Zekâ Bey dahi bir salonda bulunur. Nasuh Efendi bu zat hakkında hiçbir sû-i fikr ve harekette bulunmayıp hatta icap edecek olsa hiçbir kimseden diriğ etmediği hizmet ve himmeti bu hemşehrisinden dahi diriğ etmeyeceği kendisini bilenlerce münker olamayacağı hâlde, nasılsa Zekâ Bey Paris'ce muvaffakiyyetini mutlaka Nasuh'u aşağı almakta bulduğundan o gece bu cemiyette dahi Nasuh'u gerek sarahaten ve gerek zımnen zem ve fasla başlar.

Nasılsa bu gece kendisine öyle ulu orta mukavemette bulunan olmaz. Ancak bir saat kadar sonra Zekâ Beyefendi gözüne kestirdiği bir Madama yaranmak için yanına sokularak yaltaklanmağa başladıkta, evvelce Nasuh hakkında kullanmış olduğu lisanın su-i tesirini görür. Zira mezbure Zekâ Beyin müştakâne sözlerini dinler, dinler de bitirdikten sonra Nasuh'un senasına başlayıp birçok hüsn-i ahvâlini hikâye eyledikten sonra, bilhassa mahut gecede göstermiş olduğu kahramanlığa hayran kaldığını ve kendisi ancak bu makule şecaatinin nümunesini göstermiş olan yiğitleri sevebileceğini ve mahaza Zekâ Beyin dahi sevilmeyecek bir çocuk olmadığını itirafla beraber yalnız henüz şecaatinin nümunesini göstermemiş olması kendi nazarında ve hatta sair madamlar indinde dahi nakîseden addolunacağını, zira Paris karıları cümleden ziyade muharrir ve bir de yiğit olan adamlara muhabbet edeceğini anlatır.

Meğer Zekâ Bey bu Madama ziyadece heves etmiş, hatta kendi itikadına göre hevesi aşk derecesine de varmış olduğundan, binaenaleyh nail-i emel olmak için bir hile aramağa lüzum görünür. Sıfat-ı celîle-i Zekâ ile muttasıf olan beyefendi bu

bapta ne hile bulmuş olsa beğenirsiniz? Bakınız ne hile bulur: Paris'te şarlatan güruhunun nevadirden olmadığı Fransızların ister istemez teslim etmeleri lâzım gelen hususattandır. Zekâ Beyefendi aramak hususunda pek çok zahmet çekmeksizin beş nefer şarlatan bulur. Hem de tam beş nefer! Bunlara gördüreceği hizmetin ücreti ise pek büyük bir şey değildir. Bir öğün taamdan ibaret.

Bunlar kavl ve kararı akd eyledikten sonra Zekâ Beyin heves-gerdesi olan Madamın bulunduğu cemiyetleri dolaşmağa başlarlar. Bir akşam Madamı bir yerde rast getirirler. Şarlatanlar sûret-i zahirede Zekâ Beyi hiç tanımıyorlar. Tam beyefendi heves-gerdesine arz-ı iştiyak eder iken şarlatanların en ustalarından birisi gelip nezakete yakışmayacak bir muamelede bulunur. Zekâ Bey ise o aralık Madama kendi şecaat ve kahramanîsinden bahs etmekte bulunduğundan, şu muamele-i bârideye asla tahammül edemeyerek kaldırır, şarlatana bir sille vurur ve "İcap eder ise müracaat edersiniz" diye kartvizitini dahi herife takdim eder. Şarlatan ise "Buna hacet yok! Meçinize ol kadar güvenmekte iseniz buyurunuz şimdi bir tarafa gidip kozumuzu pay edelim" der. Zekâ Bey kahramanlık davasında değil mi ya? Kabulde asla tereddüt göstermez. Mevcut olan diğer dört şarlatandan ikisi Zekâ Beye ve diğer ikisi dahi muterize dost çıkarak ve hizmet-i şehadeti kabul ederek salondan çıkarlar.

Vakıa huzzar bunları men için polise haber vermeyi bir aralık düşünürler ise de edilecek düello bunlar miyanında en meşhur ve müteârifi Zekâ Beyden ibaret bulunan zatlar arasında edileceği cihetle ol kadar ehemmiyeti olmayacağı teslim edilir. Vazgeçilir.

Meselenin buraya kadar sûret-i cereyanına hemen hemen bir diyecek yoktur zannederiz. Lâkin bundan aşağısına? Şu altı düellocu nereye gidecekler ise giderler. Zekâ Bey bir aralık şarlatanın bir tarafını kanatmağı teklif eder ise de herif buna razı olmayıp, eğer kendisi yaralanır ise Madamın nezdinde meziyet-i kahramanânesi bir kat daha artacağından bahisle bîçareyi kandırırlar. Kendisinin bir tarafını kanatmasına razı olur ise de, göğsünden kanatmak şayet kalbe veya ciğere bir su-i te'sîr hâsıl edeceğini ve başından kanatmak beyne dokunacağını ve kolundan kanattıkları surette şayet bir damara isabet eder ise pek tehlike

olacağını hesap ederek hiçbirisine razı olmaz. Nihayet karılar küpe takmak için kulaklarını deldikleri hâlde hiçbir mazarrat görmemeleri, Zekâ Beye bir cesaret verip kulağının memesinden bir miktarını kestirmeye katlanır.

Fakat vâ-esefâ ki kulağı kesecek olan el maharetli bir el değil imiş. Bıçağı yukarıdan aşağıya indirdiği hâlde kulaktan matlup olan miktarı kesebileceği derkâr iken, bilâkis bir eliyle kulağın memesini çekip diğer eliyle dahi bıçağı aşağıdan yukarıya sürdüğü gibi bıçak yürüyerek kulağın yarıdan ziyadesini keser atar!

Bu vak'anın içinde bulunup bize muhbirlik eden şarlatanın rivayetine göre bu ameliyatın hîn-i icrasında Zekâ Beyin kopardığı vaveyla işitilmeye şayan bir şey imiş.

Ne ise yarayı yedikten sonra beyi ikâmetgâhına götürürler. Bize muhbirlik eden bir zat gidip keyfiyeti Madama dahi hikâye eder. Hem de ne yolda hikâye ediş ya? "Madam! Zekâ Beyefendi mahsus arz-ı hulûs eder. Hemen Cenab-ı Hakkın sizi sıhhat ve afiyette ber-devam etmesi duasındadır. Size edilen bir hakaretten dolayı hayatını ortaya koyarak döğüştü! Lâkin akacak kan kendi damarında imiş! Yarayı kendisi yedi! Ben kendi tarafından şahit idim. El-hak ölüme ez-can ü dil saldırdığını gördüm. Hele hamdolsun yarası tehlikeli bir yerinde değildir. Kulağındadır" diye eski şövalyeler lisanına lâyık olan bir yolda arz eder. Ancak bir düelloda insanın kulağından yaralanması pek de emsali işitilmiş şeylerden olmadığına ve haberi getiren adam ise yüz franklık bir kaimenin meftunu olabilecek takımdan olduğu görüldüğüne mebni Madam tarafından bir yüzlük bank kaimesi ibraz olunup da bu işte olan hakikat sorulduğu gibi, herif işin doğrusunu ber-minval-i muharrer hikâyemiz vechile takrîr eyler.

Bu pek bedihî bir hesaptır ki bir adam namusunu beş franklık bir taam için satar ise, yüz frank gördüğü zaman daha ziyade memnuniyetle satar ve kendisine tevdi olunan her sırrı ifşa edebilir...

Biz gelelim yaralı hilekâra: Kulak yarası zaten tehlikeli olmadığı cihetle derhal celp olunan cerrah vasıtasıyla edilen tedavi dahi hüsn-i tesir hâsıl ederek yara beş altı günde iyi

olur. Âşık dahi maşukasını bulur ise de daha sergüzeştini hikâye etmeksizin karı der ki: "Yiğit kısmı yarayı göğsünden alır. Kulağını muhafazadan âciz kalan adamdan ne umulur? Vakıa öteki kulağınızın dahi yarısı kesilse hadd-i lâyıkını bulur ise de hacet yoktur. Zaten ne oldu ise bir kulağa oldu! Bari öteki mikyas-i tabiîsinde kalsın!

İntiha"

Şimdi daha vapurda kendisini tanımış olduğumuz bir adamın başından böyle bir şey geçer de onun zikrini terk etmek olur mu? Bahusus Zekâ Bey Paris'te bir kulağının yarısını kaybeyledikten sonra fimaba'd yarım kulak ile gezmeye bir vechile kail olamayarak refiki Remzi Efendi ile beraber İstanbul'a avdet eylemiştir ki, yalnız bu haberi verecek olsaydık bile şu kulağın ne suretle yarısı tarh ve tenzîl kılınmış olduğunun vechini anlatmak için bu tafsilâtı yine i'tâ edecektik.

İşte Madame De la Chaisne'e gidilecek olan akşamın gündüzünde Nasuh Efendi bu bend-i mahsusu kıraat edip hatta o gün akşam üzeri mezburenin yanına gittikte, bendi ona dahi irae eyledi ve tâ taam vaktine kadar ikisi dahi bu kulak meselesiyle eğlendiler.

On Üçüncü Bap

De la Chaisne ile Nasuh'un bu akşam gidecekleri mahal öyle ba'de't-taam vakit geçirmek için gidilen yerlerden olmadığı, Avrupa'da îş ü nûş âlemleri bizim âdetimize tevaffuk etmeyip onlar îş ü işreti yemek sofrası üzerinde ettikleri cihetle gidecekleri yere vakit ve zamanıyla varmak için tedarikât-ı lâzımeyi bilifa hemen gurub-ı şemsden biraz sonraca araba ile yola revan oldular.

Paris'in şimal tarafına teveccüh eylemişlerdi. Gittiler gittiler. Suru dahi mürur ettiler. Âdeta şehrin büsbütün haricine çıktıktan sonra biaynihi bağ duvarı gibi bir surette alçarak bir duvardan delinmiş küçürek bir kapı önünde durdular. De la Chaisne burada arabacıyı ertesi gün vakt-i zuhurda gelip kendilerini alması için (angaje) müteahhit ederek iade eyledi.

Bu duvar ve kapı yanından nazaridikkati celp eden hiçbir şey görünmediği gibi, kapıyı açıp da içeriye girdikleri zaman

dahi orman kesilmiş bir bahçeden başka bir şey görülmezdi. Bu bahçe içerisinden yürümeye başladılar. Gide gide karşılarına bir duvar daha çıktı ki, bunda dahi bir kapı bulunup fakat kapının iki tarafında ikişer tane de pencere vardı. Bu kapıya yanaştıklarında kapı açılıp üstü başı gayet mükemmel bir uşak kendilerini karşıladı. Ve "Madam ve Monsieur ne arzu ederler?" dedi.

Bu sualin cevabını Madame De la Chaisne vermişti. Ama bakınız nasıl cevap? "Kamelya çiçeğinin kırmızısı ortasına bir de beyazını sokacağız!" demiş ve şu cevabı alır almaz uşak tatlı bir tebessümle kendilerine yol vermişti. İkinci kapıdan girdikleri zaman kendilerini bir bahçe içinde buldular ki, bu bahçe ilk girdikleri bahçe gibi orman kesilmiş bir şey olmayıp gayet külfetlerle tarh ve tezyin edilmişti. Bu aralık Nasuh De la Chaisne'e "Kapıdaki uşağa efsun mu okudun? Söylediğin manasız söz bir parola mıydı?" sualini bilirad "Evet! Parolaydı! Zira bu mahal sekiz çift misafirden başkasını barındıramadığı hâlde kırk çifte yakın müşterisi vardır. Hâlbuki bunların dahi ağlebi birbirini tanımazlar. Çünkü kendilerini dahi tanıtmak istemezler. Buranın sahibi ise cümlesini tanır. Hangi akşam, hangisini davet edeceğini yani birbirinden muhteriz olmayan ve bilâkis birbirinin muhazarasını seven müşterileri o bilir . Herkes için, her vakit birer nev' parola tertip edip evvelce ihbar eyler. Bu parolaların haricinde kim gelse buraya giremez. Hatta parolası olmayan müşteriler bile gelseler bu gece nöbetleri olmadığı cevabını alırlar. Mutlaka içeriye giremezler" tarzında cevabını dahi almıştı.

Bahçenin gayet güzel eğri büğrü yollarından bir hayli dolaşarak gidildikten sonra temaşasından gözlerin doyamayacağı lâtif bir koruluk içinde İsviçrekâri bir âlâ binanın önüne geldiler. Hîn-i vürudlarında kendilerini derin bir sükût istikbal eylemişti. Bu sükûtu takiben bir kahkaha, bir kıyamet üzerlerine hücum ederek Nasuh kendisini on, on beş nefer gayet mükellef kadınlar ve erkekler içinde görünce şaşırmak derecelerine geldi.

"Vay siz misiniz?" "Biziz zahir!" "Çılgınlık sırası bizim deseniz a?" "Hay hay!" "Yaşasın çılgınlık" gibi her kafadan bir sûret-i âherle çıkan ilk müşâfehât-ı mecnunâne bertaraf olduktan sonra takdim ve tavsiye sırası gelip De la Chaisne Nasuh Efendiyi "İşte o belâlı Türk budur! Getirdim. Patagonya

vahşilerinden daha vahşî, âlemin en zalim barbarlarından daha barbardır! Kendisini terbiye için ne yapmak lâzım gelir ise yapınız! Hele haddi var ise bu cemiyete itiraza kalkışsın" diye âdeta emsali hiçbir yerde görülmemiş bir surette tavsiye eyledi. Diğerlerinin takdim ve tavsiyesi dahi böyle emsalleri meşhud olmayan bir suretteydi. Yetmiş yaşında saçları ağarmış. Hâlbuki hâlâ hovardalığa doymamış bir zatı "İspanya yasemininin dükası" ve yanında bulunan on dokuz, yirmi yaşında peri gibi güzel, mücevherlere müstağrak bir kızı dahi "İspanya yasemini" diye takdim eylediler. Nasuh bu ihtiyarı hiç görmemiş, tanımamış idiyse de kızın Palais Royale tiyatrosunda birinci oyunculardan olduğunu tanıdı. Ve fakat bu muameleden asla renk vermedi. İkinci derecede olarak takdim edilen zat altmış yaşına takarrüp etmiş upuzun, kıpkırmızı bir İngiliz olup "Floransa bülbülünün lordu!" ismiyle tavsiye edilmiş ve yanındaki otuz yaşına karip hüsnü mutedil ve kezalik mücevherât içinde müstağrak karısı dahi "Floransa bülbülü!" diye takdim edilmişti. Nasuh bu İngiliz'i de tanımayıp fakat yanındaki kızın büyük operada prima donna (birinci hanende) olduğunu fark edebildi. Üçüncü derecede olarak meydan-ı takdime çıkan zat otuz beşlik ve oldukça nefret edilecek kadar çirkin ve fakat gayet mükellef bir tuvalet içinde kaybolup gitmiş bir karı olup namına "prenses punch!" denilmiş ve refakatında bulunan kezalik otuz beşlik, fakat iri yapılı gayet güzel bir delikanlı dahi "monsieur punch!" diye tesmiye olunmuştu. Dördüncü çift "pancarlar!" tabirinden başka hiçbir sıfatla tavsif edilmeyen kırk yaşında oldukça güzel ve sade giyinmiş bir erkek ile yirmi beş yaşında yine sadece giyinmiş bir İspanyol karısıydı. Beşinci çifte gelince ilk defa olarak takdim olunun zat "Vieille Vénus" yani zühre-i acûze isminde şüphesiz altmış yaşını geçmiş saçları ağarmış, yüzünün etleri ve derileri katmerlenmiş sade giyinmiş bir karı ile "Jeune Jupiter" yani genç Müşteri diye tesmiye edilir gayet genç, güzel, nazik, nahif, sevimli bir delikanlıydı. Altıncı derece takdim olunan eşlerin birisi otuz yaşına henüz varmamış, hüsnü mutedil ve fakat pek müfrit "Zenbur!" isminde bir karı olup yanında "Kelebek!" diye yâd olunan erkek dahi kırk yaşında oldukça çirkin, fakat gayet zeki tavırlı bir şeydi ki, Nasuh bu zatı bir meşhur muharrir olmak üzere tanıdı. Yedinci çift ise "Prens!" diye hitap olunur

gayet genç, sarı benizli, sarı saçlı, mavi gözlü bir Moskov olup, yanındaki yirmi beş yaşında, kart simalı, esmer, bayağı sevimsiz bir kadın dahi kezalik sadece "Prenses!" diye nida olunurdu.

Nasuh Efendi zevat-ı merkumenin cümlesini bir nazar-ı mahsûs-ı hayretle bilimtihan, kim bilir? ne gibi efkâr ve mülâhazat üzerine bunlara mukabil söyleyeceği sözleri dahi şaşırmış kalmıştı. Binaenaleyh De la Chaisne "Acayip! Ben yalnız vahşiliğini, zalimliğini hükmetmiş ve fakat seni oldukça zeki ve hoş bir barbar ve zalim olmak üzere tanımış idim. Meğer sen hem barbar, hem zalim, hem de ahmak bir adam imişsin. Öyle dilini yutmuş gibi ne susup kaldın? Sana Fransa'nın ve hatta bütün âlemin en büyüğü addolunan zevatı takdim ediyorum. Aklını başına alsan a?" diye Nasuh Efendiyi bîdâr edip fakat şu vadide söylemiş olduğu sözler bir lâtife-i mahsûsadan ibaret olduğu gibi, Nasuh misillü sür'at-i intikal ve vefret-i zekâ ile müştehir olan bir zata humk ve belâhet isnadı dahi lâtifeden başka bir şeye hamledilemeyerek cümlece bir kahkaha koparılması üzerine Nasuh aklını gerçekten başına toplayacak fırsatı bulmuş ve "Ben zaten irfan ve zarafet davasında bir adam değilim ki benim için hükmeylediğiniz humkdan mustarip olayım. Bundan kat'-ı nazar kendimi hakikaten Avrupa'nın en büyük, en meşhur zevatı içinde görmekle beraber müşahede eylediğim hâlleri üzerine bütün dünyanın en serbest, en şen ve şetaretli zevat-ı kiramı içinde bulunca, şu büyüklük içindeki küçüklüğe veyahut tabir-i âherle küçüklük içindeki büyüklüğe mütehayyir kaldım" yollu bir mukaddime ile bu zatların dünyadan bihakkın lezzet almak için lezzet-i dünyayı dahi ayaklar altına almak mertebesinde gösterdikleri bî-kaydîyi ol kadar şairâne bir suretle vasf eylemiş idi ki, gerek karılar ve gerek erkekler âlemde en mes'ut, en bahtiyar kendileri olduklarına ve dünyadan bu suretle lezzet almakta haklı bulunduklarına kani olarak Nasuh'un şu yolda göstermiş olduğu dakîka-şinâslığı her biri şûhâne, bîhoşâne bir lisanlarla tahsin eylemişlerdi.

Bu dairede huzzardan her çift için bir oda bulunup ilk vürut edenlerin paltolarını, şapkalarını, şallarını filânlarını çıkarıp âlem-i muhabbette bulacakları hâli takınmaları için evvel

emirde kendi odalarına girmeleri mutat olmakla Nasuh ile De la Chaisne dahi (en sonra gelmiş bulunmaları hasebiyle) sekizinci numaralı oda kendi odaları olduğunu anlayarak oraya girdiler ve fazla melbusatını çıkarmağa başladılar. Bu aralık Nasuh gördüğü mukaddeme-i ahval üzerine De la Chaisne'e arz-ı istiğraba müsâraat gösterip mezbureden "Evet! Ne zanneyledin ya? İşte bu sana takdim olunan çiftlerden ilk takdim olunanları karı olsun, erkek olsun ol mes'utlardandır ki, âlem bunların ya nüfuzlarına, ya hazinelerine esir olup zevk ve safaları uğrunda akıllara hayret verecek işlerde bunlar asla âciz kalmazlar. Sana şunu da haber vereyim ki Avrupa kabinetolarını heyecana getiren ve borsaları alt üst eden ahval-i azîme-i siyasiyye içinde bunların edna bir eğlencelerinin dahi pek büyük tesiratı görülür. Şu Floransa bülbülü denilen hanendeyi bir nazarıdikkatle imtihan ettin mi? Onun düklerden, kontlardan, baronlardan, markilerden ol kadar dostları vardır ki, eğer bu aşüfte bir eğlencesini papa cenaplarıyla Fransa politikasının bozulmasında bulsa, buna yarına kadar muvaffak olur. Zira kendisine perestiş edenler onun nazla ettiği bir niyazı kabul ve icabını icra etmekle kendilerini sair refiklerine tefevvuk etmiş addederler" yollu birtakım izahat alınca bütün bütün müteaccip kaldı.

Şu acîb ve garip isimlerle müsemmâ olan bu kadar ehemmiyetli zevatın kendilerine sefahathane ittihaz eyledikleri bu mahallin dahiline bir nazar olunur ise, maîşet-i sefihânelerine daha ziyade yakîn hâsıl edilmiş olur:

Burası yalnız bir kattan ibaret bir bina olup orta yerinde on altı kişiyi ferih ve fahur isti'âb edecek bir yemek salonu ve bunun yanında dahi yine o cesamette bir içtima salonu vardır. Salonların müntehalarında ikişer küçürek oda bulunur ise de bunlar yatak odaları olmayıp yemek salonundakiler büfe yani kiler makamında istimal eyledikleri gibi, içtima salonunda kiler dahi bazı hususi mülâkata mahsustur. Sekiz tane yatak odalarından her ikişer tanesi binanın dört köşeleri üzerine öyle bir suretle taksim olunmuşlardır ki, birisinden diğerine ses sada gitmez. Mutfak vesaire gibi levazım binanın haricinde bulunur.

Asıl dikkate şayan olan şey binanın şu taksimât-ı mimariyyesi değildir. Belki tezyinât-ı dahiliyyesidir. Bir kere kanepe

ve koltuk ve sandalye ve perde ve kilim gibi mefruşat ol kadar zî-kıymet eşyadandır ki, Parisce prensler ve kontlarla, bir de en büyük bankacıların malına kıymış olanlarından başka bir kimseye mahsus olamaz. Zaten bu mahalli ziyaret dahi böyle en zengin kibardan ve bir de nadir olarak en güzel karılar ile o hünerli zevattan başka kime müyesser olur ki?....

Sofra takımının her tabağı, her kadehi üzerine mitoloji yani esâtirü'l-evvelînden hissiyât-ı şehvaniyyeyi tahrik edecek nice vekayi-i garibeyi ihtar eder resimler tersîm ve hak edilmiştir. Gerek tavana ve gerek duvarlara ta'lîk edilmiş olan avizeler baha takdir edilebilir şeyler olmayıp hele resim levhaları, küçük statueler (mahkûkât-ı mücesseme) her biri bir mahir ve meşhur ustanın en muteber âsârıdır. Şu kadar var ki âsâr-ı mezkûrenin âdeta cümlesi az çok hissiyât-ı şehvaniyyeyi gıcıklayacak ve âmâl-i fahişeye vüs'at verecek şeylerdir. Bu mahallin ahvalini fikirlerde lâyıkıyla tasvir için şununla hatm-i makal edelim ki : Farazan bir erkeği karısız ve bir karıyı erkeksiz olarak bu daireye koymuş olsalar herhangi tarafına baksa hissiyatı bîdâr edecek bir şey görerek, mahcup ise açılır. Şetaretsiz ise şevklenir. İhtiyar ise gençlenir. Nihayet bir dereceyi bulur ki galebe-i heva ve hevesle çıldırmasına ramak kalır.

On Dördüncü Bap

İşte De la Chaisne'in Nasuh'a Paris âlem-i esrârından göstermek istediği yerlerden birisi de bu mahaldir ki burada franklar, santim ve liralar, frank yerine sarf olunup binlerin birler ve milyonların binler kadar ancak kıymeti olabilir. Lâkin burasını terakkiyât-ı medeniyyenin son semerâtından zannetmemelidir. Buna lisan-ı târihde "çılgınlık mahalleri" tesmiye olunur ki On Üçüncü Louis nam kral zamanında revnak almağa başlayıp On Dördüncü ve bahusus On Beşinci Louis'ler zamanında mertebe-i kusvâya varmış ve On Altıncı Louis'nin zevcesiyle beraber in'idamlarını icap ettiren büyük ihtilâlden sonra tenezzüle başlayıp tâ Napoléon cenaplarının ikinci hükûmet-i imparatoriyyesinde ise işte şu gördüğümüz derecesinde kalmıştır.

Böyle bir mahallin terakkiyât ve tedenniyâtını kralların, imparatorların asırlarına ve isimlerine isnat edişimize taaccüp olunmasın. Zira buralara onların dahi tebdil-i ism ve kıyafetle

tenezzülen rağbetleri nadir olmadığı dava edilse kim itiraz eyleyecek? Paris bu! O memlekette en büyük ile en küçüğü birbirine îsal ve rabt eyleyecek ol kadar revabıt vardır ki!..

Gurûb-ı şemsden bir saat sonraya doğru çalınan çan sofranın hazır olduğunu huzzara ilân eyledi. "Sofraya! Sofraya!" sözleri her birinin ağzında tekerrür ederek cümlesi gelip kendilerine tayin edilmiş bulunan sandalyeler üzerine oturdular.

Sofranın üzerini tezyin için konulmuş olan yemişlerin gerek nedreti ve gerek sofranın âlâlığı ve süsü, Paris gibi bir memlekette yemiş için ne kadar mübalâğalı masraf edilmek mümkün ise kendileri için bu masrafın edilmiş bulunmasına delâlette aciz kalmazlardı. Hele et'ime! İşte dâr-ı dünyada imkân ve ihtimal denilen şeyin gayet-i müsaadesi burada görülüp âdeta bu müsaadenin haricinde taam tedariki muhaldir diye kat'iyen hüküm vermekte hiçbir beis yoktur. Paris halkı şarap envaının nefasetine zaten meraklı olduğu ve bu sofrayı ikmal için ise hiçbir fedakârlık diriğ edilmemiş bulunduğu münasebetiyle artık bu akşam şarapların envaından, noksanından bahsetmeye hiç lüzum kalmaz. Bunlar bir mülâhaza-i mahsûsa ile anlaşılabilecek mevaddandır.

Erbâb-ı safa sofraya oturur oturmaz pek yakın bir yerde gayet güzel bir ince müzika terennüme başladı ki bu dahi Paris'in ve binaenaleyh dünyanın birinci müzikalarından addolunabilirdi. Bu müzikanın tezyin eylediği şevk ve şetaretle mes'utlar taama başladılar. Teati edilen akdâhın ilk tesiratı meclisi pek ziyade neşelendirmişti. Hele Madame De la Chaisne bu akşam Nasuh Efendiye müstakilen malik olduğu cihetle ol kadar neşelenmekteydi ki elinden hemen şarap kadehi düşmeyip, yekdiğerini takip eden akdâh ile neşelendikçe neşelenir. Coştukça coşar. Çıldırdıkça çıldırırdı.

Sair huzzar dahi Madame De la Chaisne hâline takarrüp eylediklerinde müzika sükût edip ihtimalki def dahi edilerek meydan bilkülliye huzzarın kendi neşelerine kaldı. Asıl çılgınlık dahi işte bu zaman baş gösterdi.

Ama nasıl çılgınlık? Ol sûret-i rezilânede ki mecaz tarîkiyle olsun izahata edep ve ahlâk asla müsait olmaz. Bu hengâm sofranın sonlarına tesadüf eylediğinden ve görülen

ahval ile huzzarın peyda eyledikleri evzâ maddeten ve hakikaten mevcut olmayıp da bir levha üzerinde müressem bulunsa bile bakılamayacak, temaşa edilemeyecek mertebede fahiş bulunduğundan uşaklar dahi ortadan çekildiler.

Nasuh Efendi işin bu dereceye vardığını ve hele sarhoşluk ve şehvetperestlik tesiratının ittifakıyla âdeta mecnuncasına başladığını görünce sarhoş bulunmaktan başka cây-ı selâmet göremeyerek birazı ciddî ve hakikî ve en çoğu calî ve iltizamî olarak ol kadar sarhoş oldu ki, hemen bayılmak derecesini bulup binaenaleyh kendisini uşak sırtıyla kendi odasına nakletmeye lüzum gördüler.

De la Chaisne yine bîçarenin arkasını bırakmamış ve böyle kendisini bütün bütün kaybedecek mertebede sarhoş olduğuna pek fena hâlde canı sıkılarak nice kale alınmaz kelimât ile sövüp saymağa başlamış idiyse de, Nasuh güya küskütük sarhoş olduğundan bunların hiçbirisine kulak vermemiştir.

Bu erbâb-ı fuhş ve sefahat kim bilir ne vakit ve ne suretle zıbardılar? Hele Nasuh Efendi sabahleyin gözlerini açtığı zaman gece şamatası göklere çıkan konak içinde hiçbir ses ve sada bulamayıp, yalnız yanıbaşında yatmakta bulunan De la Chaisne'in boğulurcasına horultusu tab'a nefret verecek bir surette vâsıl-ı sem'î olurdu. Şu hâlde Nasuh gayet derin ve hatta fâci' bir mütalâaya vardı. Neler düşündü! Yüreğinden neler geçti! Nihayet kendi kendisine dedi ki: "Ben akşam akıl ve iz'ânımın zimamını şarabın idare-i keyfiyyesine havale etmiş olduğum için Hazret-i Sa'di-i Şirâzî'nin

Çü âheng-i refteu kûned câu-ı pâk

Çi ber taht mürden çi ber rûy-i hâk?

beyti hükmüne itiraz etmiştim. Ancak mevte müncer olmakta her iki maişet hükümce müsavi ise de elbette bu safa içinde ölmek inleye inleye can vermeye benzemez. Mülâhaza-i bâtılasına düşmüştüm. Ne hata! Zevk zaneylediğim şeyde bari bir netice olsa. Neticesi bu humar değil mi? O zevk bu humara değmez! Dünyada biaynihi bu akşamki ahval gibi bir safâhane kıyas olunur ise de perestişkârlarının son humarları bundan ibaret olacağına göre, onun da encamından bir zevk çıkmayacak! Zevk-i hakikî yine öteden beri bulduğum zevktir. O ise dünyanın ikinci

kapısından çıkılır iken arka tarafa edilecek son nazarda insanı hicabından göz yumdurmağa mecbur edecek bir tercüme-i hâl bırakmamaktan ibaret bulunan zevktir: Yoksa binnisbe dünya zevkinden daha ziyade seriü'z-zevâl olan bu sefahatta ne zevk umulur ki?...."

Şu mülâhaza Nasuh için bir hidayet-i mahsusa yerine geçmiş olduğunu kabulde tereddüt etmemelidir. Eğer Nasuh'a bu mülâhaza-i dindarâne ve hakîmâne gelmemiş olsa idi, öteden beri ettiği kendi davasını yine kendisi iptal ederek şeytan elinde, yani bu meselenin şeytanı demek olan Madame De la Chaisne nezdinde külliyen mağlup olacağı derkâr idi. Zira dünyasından bîhaber bir mest-i lâ-ya'kil olarak serpilip yatmış ve zaten kendisine mahsus olan letâfet-i sima ve halâvet-i bedenî pek çok akılları çileden çıkarmağa kifayet edecek mertebede bulunmuş olan Madame De la Chaisne'in şu hâldeki perişanlığı, büyük ressamların tasvirinde güçlük çekecekleri derecede müessir olup yalnız bir horultusu vardı ki bu hâl-i perişânîde olan letâfet-i küllîyenin külliyetini ihlâl etmekteydi. Bereket versin o müstekreh horultuya ki Nasuh için ber-minval-i muharrer mülâhazanın kapısını açarak kendisini muhafazaya medar olabildi.

İşte böyle bir hâl-i nefret içinde Nasuh yataktan kendisini sıyırıp çıkarken hâsıl olan sademât De la Chaisne'i dahi uykudan uyandırdı. Şu nîm-hâbîde ve nîm-bîdâr hâliyle karı bazı suallere ibtidar eylemesiyle Nasuh'un verdiği cevaplar dahi ikisi arasında ber-vech-i âtî bir müşâfehe teşkil eyledi:

De la Chaisne - Vay! Kalktın mı Nasuh?

Nasuh - Çoktan!

De la Chaisne - Kalktığın vakit beni niçin uyandırmadın sanki?

Nasuh - Pek tatlı bir uykuda olduğun için uyandırmağa kıyamadım.

De la Chaisne - Ah zalim! Barbar! Hain! Vahşî! Ben bunlara lâf derim, lâf! Benim için zerre kadar heveskâr olsaydın!... Hiç benim tatlı uykuda olduğumu hesaba katmazdın!... Akşam niçin o kadar içtin de zıbardın, gittin?

Nasuh - Sarhoşun ihtiyarı elinde olur mu?

De la Chaisne - Hiç yalan söyleme nafile, senin ne kadar hilekâr bir hain olduğunu artık De la Chaisne lâyıkıyla anlamıştır. Eğer buraya Garnold aşüftesi ile gelmiş olsaydın ne o kadar sarhoş olurdun, ne de sabahleyin tatlı uykuda bulunduğunu vesile ederek.... Zararı yok Nasuh, zararı yok! Ben senden elbette bu intikamı alırım. Hatta bu fikr-i intikama işte şimdi şu anda son dereceye kadar kuvvet vermiş olduğum için hâlâ yatak âleminden istifade imkânı baki iken sana iltifat bile etmem! Haydi kalk git! Yemek yediğimiz salonda sabahleyin herkesin sütlü kahvesi kendisini bekler (diye karı arkasını döner).

Nasuh - Ömrümde imkân vermeyecek olduğum bu muamele neden icap etti? Benden ne dava ile, ne surette intikam alacaksın? Şimdiye kadar ben sana adem-i incâzı bu muamele-i gazûbâneyi mucip olacak bir vaatte bulundum mu idi? Öyle büsbütün kat'-i münasebet etmişçesine bana arkanı dönmeyi bervechile kabul edemem (diye karıyı kendi tarafına çevirmek için cebretmeye başladı).

De la Chaisne - Sen bana öyle bir vaatte bulunmamış idiysen de ben henüz ümidimi bütün bütün kat' etmemiştim. Eğer seni buraya getirir isem ümitlerim hâsıl olacağını hulya etmekte bulunmuştum. Meğer o da boşuna bir hulyaymış. Boşuna bir hulya olduğunu beş bin franga anlayabildim.

Nasuh - İş paraya kalır ise pek kolay. Âşık Mister hikâyesi bu masrafımızı dahi tediyeye kâfidir. Bana ettiğin bu tahkire dahi haydi var haklı ol. Lâkin şu intikamı ne yolda alacaksın? Onu söyle! Bütün bütün kat'-ı münasebet mi edeceksin? Bunu da anlat.

De la Chaisne - Hem öyle bir şey! İntikamım ise sana işte evvelden haber vereyim ki birinci derecede o Madame Garnold aşüftesinin bu Paris'ten, belki bütün dünyadan vücudunu kaldırmak olacaktır.

Nasuh - Dostluğumuz?

De la Chaisne - Mefsuh.

Nasuh - Pré-Saint-Gervais'ya gidip Mademoiselle Anne'ın âşıkı Âşık Mister hikâyesinin en büyük a'zâsı olan Monsieur Rose en coeur'ü görmeden mi fesh-i münasebet edeceğiz?

De la Chaisne - (Mecburen bir tebüssüm ederek) Ah kâfir! Hain! Hınzır! Nasıl da zayıf tarafı bulursun? Haydi öyle ise şu Monsieur Rose en coeur'ü dahi görelim de münasebetimizi ondan sonra kat' edelim.

Nasuh - (Büyük bir memnuniyet tavrı göstererek) Öyle ise dostluğun bekasında hiç şüphem kalmadı.

De la Chaisne - Neden?

Nasuh - Neden olacak? Âşık Mister hikâyesini teşkil eden ben değil miyim? Senin de bu hikâyeye merakın malûm oldu. Hikâyeyi bir encama isal etmem ki! Uzattıkça uzatırım. Bu hâlde dahi dostluğu uzatmış olurum.

De la Chaisne - Yaparsın hınzır, yaparsın! Senin bu âlemde yapmayacağın yoktur.

Nasuh - Sen beni fikrimin haricine davet etme de bak, ben seni eğlendirecek daha neler yaparım.

Nasuh ropdöşambrını giyerek odadan çıktı. Salona giderek vakıa sütlü kahvesini hazır buldu. Sütlü kahveden maada geceyi âdeta uykusuz geçirmiş olan birkaç genç rüfekayı dahi orada bulmuştu. Eğer bunların sarhoşluk ve heveskârlık yorgunluklarıyla simaları ne kadar mütegayyir olmuş idüğini görmüş olsaydınız, ömrünüzden hiçbir geceyi bu hâlde geçirmemek için yeminler ederdiniz.

Aradan biraz vakit daha mürur eyledikten sonra Madame De la Chaisne dahi geldi. Hülâsa-i kelâm vaktinin hulûlüyle kahvaltılar dahi yenildi. Nihayet ba'de'z-zuhr daire bu akşam gelecek olan diğer sekiz çift için tehiyye edileceği münasebetiyle herkesin dağılması lâzım geldi. De la Chaisne ile Nasuh dahi kendilerini almaya gelmiş olan arabalarına binerek yerlerine gittiler.

On Beşinci Bap

Pré-Saint-Gervais'da Mademoiselle Anne ile Monsieur Alexandre Rose en coeur'ü ziyaret için gidecekleri gün bizim iki refik sabahtan erkence davranmışlardı. Zira araba ile gitmeye ve hatta etrafın letafetini temaşa ile zevkini çıkarmak için ağır ağır yürümeye karar vermiş olduklarından, gündüzün vaktiyle

menzil-i maksûdlarına varabilmek için erkence davranmağa mecburdular.

Pré-Saint-Gervais, Paris etrafını tezyin eden karyelerden birisi olup mamuriyetçe ve letafetçe bizim Kadı karyesinden fersah fersah ileridedir. Monsieur Alexandre Rose en coeur ise bu karyenin en güzel ve bahçesi en büyük olan bir hanesini isticar eylemişti. Etrafı temaşa ede ede Pré-Saint-Gervais'ya vararak ve bu güzel haneyi bularak kapıcıya (efendisine tebliğ edilmek için) De la Chaisne ve Nasuh isimlerini verip de kapıcı içeriye girdiği zaman orada biraz vakitcik beklemeleri lâzım gelen Nasuh ile De la Chaisne bu hanenin ziynet ve letafetini ve bahusus kapı yanından gayet güzel bir manzara teşkil eden bahçesini temaşa ile doyamamağa başlamışlardı.

De la Chaisne ve Nasuh ismi hane müste'cirlerine vasıl oldukta Mademoiselle Anne bunların ikisini de tanıyarak "Aman buyursunlar! İyi ki hatırlarına gelmişiz! Aziz dostlarımız!" diye kabulüne müsâraat gösterdiği gibi Monsieur Rose en coeur, De la Chaisne ismini tanımamakla beraber, yalnız Nasuh ismi için maşukasından ziyade telâşlara düşerek istikbaline koştu.

Şu dört ahbabın hîn-i mülâkatta teati eyledikleri hulûs ve muhabbet buseleri görenleri imrendirecek bir surette olup, hele Rose en coeur, Madame De la Chaisne'i ol kadar harisâne telâkki eyledi ki, karı daha ilk mülâkatta bu kadar müştakâne akd-i muarefe edişten müteaccip kalıp, hemen hemen o aralık bir fırsat bularak Nasuh'a "Senin Monsieur Rose en coeur misafire nezaket ve riayet göstermekte pek ileriye varıyor. Herif bana bir muamele gösterdi ki kırk yıldan beri müştakımdır zanneyledim" kelimâtını kulağına fısıldayabildi.

Böyle gayet dostâne bir suretle edilen mülâkatlarda öyle takdim ve tavsiye gibi resimlere asla ihtiyaç görmez. Binaenaleyh bunlar birbirini nasıl olup da unuttuklarına ve bu kadar bîvefalık, dostluğa sığmayacağına dair yekdiğerine serzenişlere başlayıp her birinin bir suretle serd eylediği mazeretler bayağı uzun uzadıya bir müşâfehe ve muhavere teşkil eylemişti. Henüz kuşluk taamı etmemiş bulunan aziz misafirlere taam keşidesinden ve biraz müzika ve nağmelerle gönülleri eğlendirdikten sonra Mademoiselle Anne ile Rose en coeur, bu akşam mümkün değil kendilerini salıvermeyeceklerini

ve mutlaka birkaç gün orada ikamet etmeleri ricasında bulunduklarını ve hatta bu işi daha evvelce düşünerek iki bap yatak odasını sûret-i mahsusada tehiyye eylemiş olduklarını beyan eylediklerinde, Nasuh Efendi bu tekliften gayet mahzuz ve münbasit olup ziyadesiyle teşekkürden maada "Zaten siz bizi def edecek olsanız bile biz gitmeyeceğiz. Allah'ın en mes'ut kulları siz mi olacaksınız? Âlem yalnız sizin istifadeniz için mi yaratılmış? Hiç olmaz ise sizin saye-i nezaketinizde olsun. Biz de biraz cihanın letafetinden hisse-yâb olalım" diye lâtifelere dahi müsâraat göstermiştir.

Madame De la Chaisne Pré-Saint-Gervais'daki dostlar nezdinde böyle birkaç gün vakit geçirileceğini evvelce hiç hesaba katmamış olduğundan bu kere işin şu surete inkılâbına taaccüp etmiş ve hatta şayet kendi ikametleri dostların zevkini ve rahatını ihlâl eder mütalâasıyla bir aralık edilen teklifi kabul dahi etmemek istemiş idiyse de, Nasuh Efendi "Acayip! Rose en *coeur kardeşim kadar yakın dostum olsun da benim burada üç dört* gün ikametim onu rahatsız etsin.... Bunu bir vechile kabul etmem!" diye protesto etmesiyle ve Mademoiselle Anne ile Monsieur Rose en coeur dahi bu bapta kendisine hem-zeban çıkmasıyla De la Chaisne artık ses çıkaramayıp sükût eylemiş ve hatta her hâlde bu misafirlikten memnun olarak sükût eylemiştir.

Akşama kadar birtakım hasbihâller, birçok güft ü gûlarla vakit geçirildikten sonra akşam üzeri yani tam bahçenin kesb-i letafet eylediği vakit dört refik o büyük ve güzel bahçeyi gezmeye çıktılar. Nasuh bahçenin her sun'î ormanlarını, fevvare veya kaynaklarını, göllerini, top top ağaçlarını, çiçeklerini ol kadar şairâne bir suretle vasf eder ve bunların letafet-i mahsûsalarını nazarlarda ol kadar tecessüm ettirirdi ki, insan böyle güzel bir bahçede bulunmayıp da, hatta zindan içinde bulunacak olsa dahi bu sözleri orada dinlese bile yine mütelezziz ve mahzûz olmaması kabil değildir. Madame De la Chaisne zaten böyle bahçelerin ve bu kabil kelimât ve teşbihât-ı şairânenin mecburu olduğu gibi, kolunda bulunduğu Monsieur Rose en coeur dahi bir karının celb-i kalbi için ne kadar ustalık etmeye muktedir ise, sarf etmekte yani koltuğu altında bulunan kolunu kendi koluyla bastırarak ve sıkıştırarak güya sadrı

üzerine doğru sokmağa çalışırmış gibi hâller göstermekte ve aralıkta bir kere mini mini ellerini kendi avuçları içine alıp sıkmakta ve okşamakta ve bu hareketlere muvafık gelecek ve fakat nihayet iki kelimecikten ziyade olmayacak sözleri dahi mırıldanmakta asla kusur etmeyip, hâlbuki Madame De la Chaisne bu yoldaki muamelâtı dahi ekseriya bir inhimâk-ı tâm ile telâkki etmekte bulunduğu cihetle artık bu akşam şu bahçe seyahatinde bir derece lezzet almış ve bir mertebede mahzûz olmuştu ki tarif kabul etmez.

Bade't-taam yine bahçeye çıkmak ve bittesadüf bedr hâlinde bulunan kamerin ortalığı tenvirinden dahi müstefit olmak kararıyla yemeğe gittiler. Sofra başında Alexandre Rose en coeur kendisini kibardan bulunan bir karıya beğendirmek için ne kadar nezaket, ne kadar letafet gösterebilecek ise cümlesini göstermekte dakika fevt etmezdi. Hatta Hemşire Anne kendi âşıkının Madame De la Chaisne'e bu kadar tevazu, bu kadar temellûk göstermesine bayağı bir nazar-ı ehemmiyetle bakıp kendi kendisine, "Erkek değil mi? Zihninde tasavvur eylediği güzelliklerin kâffesini bir karıda bulamaz vesselâm! Hulya eyledikleri letafetlerin hangisini hangi karıda görür ise derhal meyl eder. Bunun içindir ki yalnız bir karıya rabt-ı kalb edemez! Ah! Zalim erkekler!..." demiştir.

Monsieur Alexandre Rose en coeur kendi maşukasının içinde geçen şu müeddâları tercüme edeceği derkâr bulunan birçok tagayyürât-ı zahiresine asla ehemmiyet vermeyerek, mutlaka De la Chaisne'e tebessüm ve inbisat verecek letaifde devam eylediyse de sofradan kalkıldığı zaman Mademoiselle Anne artık Rose en coeur'e meydan bırakmayıp "Haydi hemşireciğim! Biraz seninle kol kola gezinelim! Çokça bir zamandan beri görüşmedik, elbette yekdiğerimize söyleyecek sözlerimiz vardır" diye karıyı koluna takarak bahçenin en güzel bir (alléesi) yolu üzerinde gezinmeye başladı. Ve bu hâlde Rose en coeur dahi zarurî Nasuh ile birleşeceği cihetle kendisini De la Chaisne'den ayırmış oldu.

Böyle oldu da fena mı oldu? Bize kalır ise pekâlâ oldu. Zira bizim için ber-vech-i âtî iki müşâfehe teşekkülüne sebebiyet gösterdi ki dinleyerek eğlenir ve vakit geçiririz.

Evvelâ karıların müşâfehesine kulak verelim:

De la Chaisne - Gördün mü hemşireciğim, gördün mü? Şimdi ne kadar mes'utsun? Her kelimesi tab'a ferah veren, her evzâı bir halâvetten hali kalmayan ne çocuk denilecek kadar genç, ne ihtiyar diye istikrâh edilecek kadar kart, tamam çağında bir yârin hemdemi oldun. Ömrünü, gününü mahpus gibi rahibehanede geçirmek ile bu maişet-i mes'udâne arasında bir fark bulamıyor musun?

Anne - Elbette pek büyük fark vardır. Lâkin Monsieur Rose en coeur'ü methte biraz teenni ve ihtiyat et!

De la Chaisne - Neden?

Anne - Çünkü içi dışı kadar güzel değildir.

De la Chaisne - Ne sanki?

Anne - Gayet hadîd! Titiz! Bahusus pek maymun iştihalı bir adam! Muhabbetine asla itimat olunmaz.

De la Chaisne - Acayip! Ben ise bilâkis pek halîm, pek afîf, pek sadık biraderim olmak üzere hükmeyledim.

Anne - Nerede bir güzel karı görmüş olsa hemen yılışıp kalır.

De la Chaisne - Ama bu hâl bir erkek için şâyân-ı ta'yîb olamaz. Demek oluyor ki herifin hüsne, cemale hürmet ve riayeti var. Güzellik kadrini bilir demek.

Anne - Öyle ama bu hâl bir erkek için şâyân-ı sitayiş mi olur?

De la Chaisne - Eğer sen kıskanç bir karı olur isen şâyân-ı sitayiş olmaz.

Anne - Ya! O hâlde ben kıskançlığımdan dolayı ma'yûb olur muyum?

De la Chaisne - Ma'yûb olmazsın. Vakıa kıskançlık muhabbete delâlet eder bir şey olmasıyla eğer ifrata varmaz ise aşkın, muhabbetin ziyneti addolunabilir. Lâkin kıskanç bulunan bir karı hiçbir vakitte kârlı çıkmaz.

Anne - Bu sözünü anlayamadım.

De la Chaisne - Pek de o kadar kapalı bir söz değildir, ama nasılsa anlayamamazlık ediyorsun. Sen de bu sanatın acemisi değilsin a? Eğer bir karı kıskanç olur ise erkeğe dahi kıskançlık için hak vermiş olur.

Anne - Ey! Erkek kıskanç olur ise ne olur?

De la Chaisne - Ne olacak? Karıyı göz hapsine alıp bir tarafa kımıldanmasına dahi meydan bırakmaz.

Anne - Oh! Ben onun esiri miyim? İstediğim gibi harekette hürüm, kuzum.

De la Chaisne - Öyle ise o da senin esirin olmaz. O da istediği gibi harekette hür olmak ister!

Anne - Saçlarını yolarım.

De la Chaisne - İşte böyle olan kıskançlık, aşk ve muhabbetin ziyneti olmaz. Belki insan için medâr-ı ta'yîb olur.

Madame De la Chaisne'in Monsieur Rose en coeur'ü bu suretle müdafaasında gösterdiği iltizam ve gayret âdeta mezburenin Mademoiselle Anne'a lisan-ı kalb ile "Nafile! Monsieur Rose en coeur'ü gözden düşüreceğim diye lâkırdı arayıp durma! Herif herhangi karı olsa ilk mülâkatta meylini kazanabilmeye muktedir ve muvaffak olacak nadirlerdendir!" demek istediğini işrap eder ve Mademoiselle Anne'ın dahi tavrında görülen nice bin kıskançlık alâmetleri De la Chaisne'e "Ben senin asıl muradın ne olduğunu anlamamış değilim! Fakat ben de anladığın şeytanlardan değilim! Avuçlarını yala! Göz göre kendi sevgilimi kendi elimle sana teslim edemem!..." cevabını vermekte olduğuna delâlet eylerdi.

Şimdi bir kere de iki erkeğin müşâfehelerine kulak verelim:

Nasuh - Nasıl buldun Alexandre? Madame De la Chaisne'i nasıl buldun?

Alexandre - Ah! Nasıl bulacağım? Hep o Madame De la Chaisne! Artmış, eksilmemiş!

Nasuh - Bunu sormuyorum. Karının sana olan nazarını soruyorum.

Alexandre - Sofrada sen de gördün ya? Zarafetimi, falanımı beğendirebildim zannederim.

Nasuh - Ey! Daha gündüzün bahçede gezinirken!

Alexandre - Bir karıyı elektriklendirmek için ne yapmak lâzım ise asla diriğ etmedim.

Nasuh - O harekât-ı zen-perestâneye ne yolda mukabelede bulundu?

Alexandre - O karı bu gibi şeylerin acemîsi değil ki!

Nasuh - Vay! Demek oluyor ki bu sanatta bir acemisini ustasından fark edecek kadar maharet peyda eyledin ya?

Alexandre - Ona ne şüphe. Karı biraz acemi oldu mu, kolunu koltuğum altında sıkıştırıp göğsüme bastırmak gibi ellerini okşamak ve bileklerini sıkmak gibi hareketlerden mahcup olarak kıpkırmızı kesilir. Ustası olduğu surette bu gibi muamelâtı zaten beklemekte olduğu cihetle zuhur edince gayet tatlı ve manalı tebessümlerle izhâr-ı inbisât eyler.

Nasuh - Demek oluyor ki Madame De la Chaisne bu ikinci kısımdan öyle mi?

Alexandre - Ah! Öyle kardeşim öyle! Belki bir mertebe daha ilerisine varmış.

Nasuh - Öyle ise ümitlerin ber-kemaldir demek olacak.

Alexandre - Ben öyle hesap ediyorum!

Nasuh - İnşallah hesabın yanlış çıkmaz! Alexandre bunu bir kat daha temin için bazı talimat verir misin?

Nasuh - Vallahi birader iş artık talimat derecelerini geçti. Şimdiye kadar söylediğim şeyler de kâfidir. Şu kadar var ki bu karı pek hovarda-meşreptir. Bazı kere olur ki erkek tarafından ilân-ı aşkı beklemeksizin kendisi izhar-ı mâfi-l-bâl eder. O hâlde eğer gayet ağır davranır isen kârlı çıkarsın. Yok sana kendisini ağır satmak ister ise o hâlde mevcut maharetini cem ile yalvarmağa başlarsın. Yalvarmağa hiç dayanamaz. Asla taş yürekli değildir. Mutlaka merhamet eder. Ancak tamam merhametin mukaddemâtı görünmeye başlayınca sen de ricayı azaltıp ol suretle idare edersin ki tamam kendisinde gayet-i rağbet ve nihayet-i meyl hâsıl olduğu anda senin dahi rican bitmiş olur ve istiğnanın mukaddimesi başlar. Ama bu hâlde edeceğin istiğnada pek ziyade ustalık lâzımdır. Bir kere de kendisini gücendirirsen şimdiye kadar çekmiş olduğunuz sıkıntıların cümlesi bedavaya gider. Madame de Trouville'den bed' ile Hemşire Anne'a gelinceye kadar aldığın dersler üzerinde ne kadar malûmat ve maharet peyda eylemiş isen artık cümlesini

burada sarf etmelisin. Zira işin neticesi bu demek olduğu cihetle bundan sonrası için malûmat-ı vakıandan bu kadar büyük yardımlar beklemezsin. İşte şimdiki hâlde sana vereceğim talimat şundan ibarettir.

Alexandre - Teşekkür ederim dostum. Bu kadarı da kâfidir. Zaten ben de bu mütalâa ve kararda idim.

İki kari ile iki erkek bu suretle seyr ve müşâfehelerini bitirdikten sonra bir aralık dördü bir yere gelerek gecenin ve bahçenin letafeti üzerine birkaç söz teatisine başlamışlardı. Bu esnada Madame De la Chaisne bu gece gayet erken yatılmasını teklif eyledi ve sebebi olarak dahi böyle güzel bahçelerde ve güzel mevsimlerde sabahleyin gayet erken ve âdeta şafakla beraber kalkıp tulû'-ı şemsi seyretmekten tatlı hiçbir şey olamayacağını anlattı. Bu teklifi cümleden mukaddem tasvip ve tasdik eden Monsieur Rose en coeur olup Mademoiselle Anne ise şediden ret eylemiş ve mezbure hâb-ı nûşîn-i seherden elezz hiçbir şey olmadığı davasında ısrar eylemişti. Nasuh ise iki fikrin ikisi dahi yolunda olduğundan bahisle eğer yarın sabah rüfekâ bahçeye çıkarlar ise kendilerine refakat edebileceğini ve bahçeye çıkmayıp da sabah uykusu uyunacak olduğu suretle ona dahi refakat edecek ise de, bu refakat her hâlde herkes kendi yatağında bulunmak suretiyle icra olunacağını!... anlattı. Bu sözlerin neticesi şu oldu ki Madame De la Chaisne o sabah erkenden bahçeye çıkmak emeli olduğunu Monsieur Rose en coeur'e anlatmak arzusunda bulunduğu hâlde anlatabildi ve Monsieur Rose en coeur dahi Madame De la Chaisne böyle bir emelde ise ona muvafık bulunacağını işrap etmek hevesinde olduğu hâlde işrap edebildi. Vakıa Mademoiselle Anne bu manalı müşâfehelerde ahmakâne davranmayıp sözlerin gavâmızına varabilmiş ve hatta şu taşkın misafir hakkında bir kat daha nefret peyda eylemişti. Lâkin hiddetin, nefretin faydası yok. Muaşaka denilen şey ol rekabet ve müsabakattır ki yalnız hüsnü, letafeti, zekâsı, zarafeti olanlar şan-ı galebeye nail olamazlar. Cümleden ziyade fırsat gözetenler ve teshîr etmek istedikleri zatın en zayıf zamanını gözetip bulanlar nâil-i ni'met-i zafer olabilirler.

Şimdiye kadar sebkat eden tecâribin ehl-i ibret için tayin eylediği kavâid-i küllîye bunu icap ve istilzâm eyler.

On Altıncı Bap

Bu gecenin ferdası addolunan sabah öyle bir sabah idi ki Pré-Saint-Gervais'nun en güzel ve en büyük bahçesi dediğimiz işbu hanenin bir penceresinde oturup da bahçeye doğru atf-ı lûhâza-i tecessüs ve dikkat edenler tab'a halâvet verecek pek çok şeyler görebilirlerdi.

Görecekleri şeyler sâni'-i mutlak cellet azametehü hazretlerinin kalem-i kudretle tasvir eylemiş olduğu bir levha-i azîm-i dil-ârânın mündericât ve müştemilâtından ibaret ise de bunların mazarratını bilmek temaşasından alınacak lezzeti muvazeneye medar olacağı cihetle burada birkaç kelimecikle onları ta'dâd edivermek muharririn cümle-i vezâifindendir.

Evvelâ şark tarafı gayet safî ve garp ciheti ise birbiri üzerine dağ yığıntısı gibi yığılmış bulutlarla malî bir gök ki henüz tulûa başlayan kurs-ı hûrşîdin ufkiyyen sevk eylediği eşi'a-i envârın inkisâr ve in'ikâslarından hâsıl olan elvân-ı gûnagûn garp cihetini şarka tahvil eylemişçesine bir hâle koymuş ve şark cihetinin lekesiz bir parlaklığı dahi sade letafeti tercih edenler için semt-i garbîden eltaf görünecek bir hâlde bulunmuştu. Küre-i kamer hâl-i bedrde bulunduğu zamanlar neyyîreynin akşam gurûb-ı şems esnasında ufuk üzerinde birbirini selâmlıyormuşçasına tekabül eyledikleri gibi bu hâlin sabahları dahi vaki olacağı derkârdır. Bu sabah ise ufk-ı garbî üzerinde bulut yığınları içinde boğulup kalmış olan küre-i kamer lâyıkıyla arz-ı endam edemeyecek bir hâlde bulunmakla beraber o donuk hâli içinde küreviyetini âdeta çıplak gözlere bile irae edebilecek bir hâl-i garabet-iştimâlde bulunması bu manzaranın kadrini bilenlerin engüşt-i istiğrâblarını dehen-i hayrette bırakabilirdi. Bu lâtif semanın altında medd-i nazarın tâ Paris üzerine kadar imtidâd eylediği bir manzara-i lâtifeyi dahi zihinlerde tasavvur etmelidir ki, hutût-ı nazar hemen daima birisi diğerinden güzel sayfiye bahçelerinin zümrüt gibi yeşil ağaçları üzerinden mürur eylediği cihetle Paris üzerine varıncaya kadar asla yorulmadıktan başka bilâkis iktisap eylediği letafetle kuvvetini arttırdıkça arttırır. Hutût-ı mezkûrenin mebde'-i intişarı demek olan asıl Rose en coeur bahçesi ise letafetçe faikü'l-akran olmakla beraber göz bu bahçenin çiçeklerine varıncaya kadar temdit ve isal-i nazardikkat

eylediği cihetle insan bir kere temaşaya başlar ise, akşama kadar kendisini eğlendirebilecek letafet-i mütenevvia bulabilir.

Hâlbuki Rose en coeur'ün hanesinden bahçeye bakan nazır kendisini yalnız şu lâtif peyzaj ile işgal etmezdi. Zira kalem-i kudret bu levha-i celîleyi yalnız riyâz-ı cennetten bir ravzayı tasvir ediyormuşçasına meşcere ve mezherelerle donatmayıp bahçenin en girift ve en güzel bir cihetine bir çift insan dahi kondurmuştu ki, erbâb-ı dikkat ve tecessüsten bulunan bir nazarı cümleden ziyade işgal etmeye müstaid olan şey dahi bu idi.

Bir taraftan yaprak kımıldansa yürekleri kımıldamakta ve bir ağaç arasında kuş sıçrasa kafes sadrları içinde mürg-i dilleri sıçradığı zahir hâllerinde buna dair bin alâmet ve bin emarelerle görülüp anlaşılabilecek olan bu bir çift insanın ol suretle istidlâl edilen vefret-i ihtirazları mütecessis bir adamı en ziyade merakta bırakacak ahvaldendir.

Şu hâlde Rose en coeur hanesinin bir penceresinde gayet meraklı bir adamın iki gözleri acaba bu bir çift insanı nazar-ı tecessüsten imrâr etmemekte miydi?

Biz bu suale tasdik cevabı vermekteyiz. Zira hikâyenin muharriri yani burada görülen kâffe-i esrarın vâkıfı bulunmak hasebiyle buna dahi vukuf ve malûmatımız vardır. Hatta size haber verebiliriz ki bu nazır dahi Nasuh Efendidir. Zira bahçedeki bir çift adamın bir teki Monsieur Alexandre Rose en coeur ve diğeri Madame De la Chaisne'dir.

Ben uzağı görmek için bir dürbün ihtira olunduğu gibi uzağı işitmek için dahi bir "dûr-şinev" icat olunmamış idüğüne birkaç defalar gördüğüm lüzûm-ı sahîh üzerine teessüf eylemişimdir. Bu teessüfü bu kere Nasuh Efendi dahi etmişti. Ancak Nasuh'un elinde böyle bir alet-i dûr-şinev bulunmadığı hâlde o bir çift insanların ağzından ne gibi lâkırdılar işiteceği pek ziyade merak edilir ise ber-vech-i âtî haber verebilmek imkânın haricinde bir şey değildir. İşte size evvelinden âhirine kadarını nakl ve ihbar edelim. Lâkin evvel emirde şunu da haber verelim ki:

Bahçeye en evvel çıkan Madame De la Chaisne olup daha güneş doğmaksızın ve yarı bir tuvalet ile yani kemaliyle perişan bir hâlde olarak çıkmış ve bahçenin her tarafını bir kere

devreyledikten sonra ağaçları sık ve dalları birbirine mülâsık bir mahalde vaki bahçe kanepesi üzerine oturmuştu. Monsieur Rose en coeur karıyı bahçede gezinir gördükten ve hatta Nasuh Efendiyi dahi uyandırıp keyfiyeti haber verdikten sonra inmiş ve fakat doğrudan doğruya karının huzurunda isbat-ı vücud etmeyip, o da kendiliğince bahçeyi dönmeye dolaşmağa başlamıştı. İşte bu suretle epeyce bir zaman seyr ü seyahat eyledikten sonra yolu bittesadüf Madame De la Chaisne'in oturduğu ağaçlığa uğrayıp!.... karıyı orada kendi tasavvuratıyla meşgul!.... bir hâlde bulunca birden bire irkildi.

Alexandre - Vay Madam! Siz de sabah safasına çıktınız ha? Sabah şerifler hayır olsun efendim! Billahi pek isabet ettiniz. Sabahın safasına doyulmak olmaz.

De la Chaisne - Bonjur Monsieur Rose en coeur! Hem bu sabah isminiz müsemmânıza tamamıyla muvafıktır. Zira göğsünüze, hem de yüreğiniz üzerine takmış olduğunuz gül pek yaraşmış!

Alexandre - Filvaki gülü pek severim Madam! Eğer bu hüsn-i tesadüfe mazhar olacağını evvelden bilmiş olsaydım, zatınız için dahi bir kucak gül tedarik ederdim. Zira bu gibi ziynetler karılara yakışır. Kendileri zaten çiçek oldukları için bir karı çiçekler ile donatılır ise dünyada en güzel, en mükemmel bir buket vücuda getirilmiş olur. Mahaza şimdilik yüreğim üzerindeki şu bir tanecik gülü takdim edeyim. Eğer murat buyurulur ise bütün bahçemizdeki güllerden kendi güzel elleriniz ile koparıp istifade etmeniz dahi mümkündür.

De la Chaisne - (Maatteşekkür gülü kabul ederek) Bu kadar güzel lâkırdıları pek kolaylıkla bulduğunuz için mi bu kadar bol bol sarf ve istihlâk ediyorsunuz Monsieur Rose en coeur? Karıları çiçeklere teşbihiniz ve çiçekler ile tezyin edilen bir karıyı en mükemmel bir buket olmak üzere hükmedişiniz en büyük bir şairin bayağı güçlüklerle zafer-yâb olabilecekleri letaiftendir. Ya o yüreğiniz üzerindeki gülü bana takdim edişinizdeki zarafet?...

Alexandre - Mücerret bana iltifat buyurmak ve beni iltifat ve tevecchününüzle ihya etmek için böyle söylüyorsunuz efendim. Yoksa...

De la Chaisne - Fakat hiç de mübalâğam yoktur.

Alexandre - Küstahlığıma hamledilir diye havfımdan yerlere geçeceğim geldiği hâlde takdim eylediğim gülün mücerret yüreğim üzerinde bulunması zatınızdan iltifat ve teveccüh kazanmağa sebep olduğu hâlde acaba yüreğimin içindekini .....

De la Chaisne - Kemal-i inbisat ve mahzûziyetle yani muhabbetinizi takdim etseniz demek olacak. Öyle değil mi?

Alexandre - (Karının önünde dizleri üstüne çökerek ve ellerini alıp öperek) Ah efendim! Allah beni ihya etmek için mi böyle erkenden uyandırıp bahçeye gönderdi? Bu kadar hüsnünüz, cemaliniz, irfanınız, kemalinizle beraber benim gibi kadirsiz, kıymetsiz bir adama bu nispette cüretler vermeniz hangi lütuflara, âtıfetlere kıyas edilebilir.

De la Chaisne - (Gayet muhterizâne bir hareketle) Aman! Çekiliniz bir ayak patırtısı var!

Alexandre - (Etrafa sevk-i nazar-ı tecessüs ederek) Hayır efendim! İşte şurada hâlâ tekerlenir! Ağaçtan bir çürük ayva düşmüş!

De la Chaisne - Allah'tan bulsun! Yüreğimi oynattı!

Alexandre - Ah! Benim hakkımdaki hissiyât-ı rahîmâneniz dahi o mukaddes yüreğinizi bu surette oynattığından emin olabilsem.

De la Chaisne - Bu emniyet pek tez hâsıl olabilir. Ama kendinizi kadirsiz, kıymetsiz görmekten başlar iseniz biraz teehhür eder. Zira siz filhakika kadirsiz, kıymetsiz bir şey olduğunuz hâlde ben size teveccühün derece-i gayesini arz eder isem o hâlde ben dahi kıymet-nâşinas bir cahil addolunurum.

Alexandre - Estağfurullah!

De la Chaisne - Öyle ise bu gibi manasız lâkırdılarda bulunmayınız. Gerek siz, gerek ben henüz ne oldum delisi addolunan çılgın çocuklardan değiliz ya? Uslu, akıllı addolunacak insanlarız. Hatta sizin mukaddimesini göstermekte olduğunuz muamele-i tıflâneyi tahlil edecek olur isek sonra bizi kendi nazarımızda mahcup edecek hâllerimizi görür de kendi kendimize mahcup oluruz.

Alexandre - Niçin efendim? Şunun sebebini de anlayabilir miyim?

De la Chaisne - Madem ki Nasuh Efendinin dostu bulunuyorsunuz ve madem ki Nasuh Efendinin öyle nâ-puhte adamlarla dost olmayacağına bence yakîn vardır. O hâlde bu hakikati sizden ketm etmemeye cesaret alabilirim.

Alexandre - Evet güzel Madam! Ben de ibraz-ı hakikat emrinde çekinmemenizi isterim.

De la Chaisne - Tamam öyle ise bir kere kendi hâlinizi gözünüzün önüne getiriniz. Siz kimsiniz? Serveti kendi mes'udiyetini ikmale kâfi orta yaşlı, güzel, sevimli bir adam olup sevmiş ve kendinizi dahi sevdirmiş olduğunuz bir genç karı ile mes'uden yaşamak için şu güzel sayfiyeye gelmişsiniz. Bu hâlde daha ilk gördüğünüz benim gibi bir karıya yüreğiniz üzerindeki gülü takdim eyledikten sonra, bir de yüreğinizin içinde olanı dahi takdime kalkışmanız sizin için pek de hüsn-i şehadet edemez zannederim. Lâkırdının doğrusunu istemediniz miydi?

Alexandre - Evet hakkınız vardır efendim. Bu hareketim Mademoiselle Anne için bir hıyanet addolunabilir. Benim için dahi hercayiliğe delâlet eder. Lâkin sizi kâffe-i heveslerime muvafık bir bî-bedel görür isem, heveslerimi nasıl yenebilirim? Size yüreğimi açmaz da ne yaparım?

De la Chaisne - Yine kendinizi mazur görürsünüz. Hatta ben de mazur görürüm. Zira sizi ta'yîb edecek olsam kendimi dahi ma'yûb görmeliyim. Çünkü ben dahi bayağı yaşını başını almağa yaklaşmış bir dul bulunduğum ve sizi âdeta ilk defa olarak gördüğüm hâlde arz eylediğiniz hevese bu kadar muvafık bulunmamalı idim.

Alexandre - Kemâl-i lütfunuzdandır Madam!

De la Chaisne - Hayır lütfu falanı bir tarafa bırakıp da âkilâne konuşalım, gayet doğruyu söyleyecek değil miydik?

Alexandre - Evet efendim! Öyle idi.

De la Chaisne - Öyle ise bu hareketimizi şu suretle muhakeme edelim ki siz beni heveslerinize muvafık bir karı buldunuz. Ben de sizi heveslerime muvafık bir erkek buldum. Ben kemaliyle serbest bir karıyım. Gönlümü beğendiğim bir adama verebilirim. İtiraz edecek ne bir peder, ne birader, ne de bir kocam var. Dünyada tek başıma bir karıyım!... Vay! Size ne oldu ya? Sizin gözleriniz sulandı bayağı ağlıyorsunuz!

Alexandre - (Gerçekten ağlamakta olan gözlerinin yaşını kurutarak) Ah Madam! Ne kadar mes'ut olmakta bulunduğumu tahatturla sevincimden ağlıyorum.

De la Chaisne - Bu da san'at-ı kalbe delâlet eder. Ne ise. Madem ki ben bu kadar hürüm ve madem ki sizi Mademoiselle Anne'a rabt eden rabıtanın bir kuvvet-i şer'iyyesi yoktur. Eğer benimle dahi bir rabıta-i muhabbet akd ederseniz maatteşekkür kabul ederim. Hem ben Mademoiselle Anne gibi kıskanç bir karı olmadığımdan sizin hürriyet-i recüliyyenizi tahdit etmek de istemem. Yine serbest bulunursunuz. Hatta vakit ve hâliniz müsait olduktan sonra Mademoiselle Anne ile olan rabıtanızı da ihlâl etmeyebilirsiniz.

Alexandre - Ah benim hikmet-şinas hanımım! Ben ise size bilâkis vaat ederim. Söz veririm. Yeminler eylerim ki eğer siz beni daire-i lütfunuz içine kabul eylerseniz, bir daha hiçbir karıya nazar-ı rağbetle bakmam bile.

De la Chaisne - Nafile bunu hiç vaat etmeyiniz. Beni aldatmağa çalışmayınız. Ben aldanmaktan ise müsait bulunmağı daha ziyade severim.

Alexandre - Hayır efendim! Ben söylediğim lâkırdıyı sizi aldatmak için söylemiyorum, hakikat böyledir. Sonra re'yü'l-ayn göreceksiniz ki hakikat bundan ibarettir. Fakat ben dahi o hâlde sizden sadakatime mukabil sadakat-ı iffetime mukabil iffet beklersem diriğ etmeyebilecek misiniz?.. Ben şimdi sizi aldatmak için söz söylemediğim ve mahz-ı hakikati arz etmekte bulunduğum gibi sizden dahi yüreğinizin hissinden ibaret bir cevap vermenizi isterim.

De la Chaisne - Vallahi Monsieur Rose en coeur! Bilirsiniz ki, benim gibi bir karı bâb-ı muâşakadan ilk defa olarak geçmekte değildir. Şu kadar var ki şimdiye kadar hiçbir âşıkıma böyle bir sadakat vaat etmemişim! Ama şunu da ikrar ederim ki gönlümün sizin hakkınızda hisseylediği şeyleri de hiçbir âşıkım hakkında duymamışımdır. Binaenaleyh size kemal-i sadakatte bulunacağımı vaat değil, kaviyyen ümit eylerim. Vaat edemem. Zira vadimde hulf eder isem .....

Alexandre - Bu teenni, bu ihtiyat şey için mi?....

De la Chaisne - Nasıl şey için mi? Şey dediğiniz ne oluyor?

Alexandre - Şayet Nasuh Efendi ile dahi bir münasebetiniz var ise demek istedim.

De la Chaisne - Ah Monsieur Rose en coeur! Ah! Öyle ise siz hâlâ Monsieur Nasuh'u tanıyamamışsınız! Ben onunla böyle bir münasebet akd etmeye pek çok çalıştım. Hatta sa'yimde ol kadar ileriye vardım, o kadar rezaletlerde bulundum ki nasıl olup da hâlâ Nasuh'un yüzüne bakabilmekte olduğuma taaccüp etmekteyim. Ancak mümkün değil muvaffak olamadım.

Alexandre - Acayip! Nasuh'un bu imtinaına hiçbir mana veremedim.

De la Chaisne - Bence onun manası pek zahirdir. Madame Garnold isminde bir murdar aşüfteye bağlanmış kalmış. Ondan ayırmanın ihtimali yoktur. Hâsılı sizin zihninizi gıcıklayan yalnız bu ise bundan bütün bütün emin olabilirsiniz.

Bahsin şu ciheti dahi bu suretle halledilip bittikten sonra Nasuh Efendinin bahçe kapısından çıkıp bahçeye girmiş olması De la Chaisne'den ziyade Monsieur Rose en coeur için bahiste devamın bir mâni'î addolunduğundan ve hatta bunlar kendilerini başbaşa oldukları hâlde Nasuh'a göstermek dahi istemediklerinden, Rose en coeur keklik gibi yerinden fırlayarak ve birkaç tarhın içinden geçerek dolambaçlı yolların birisiyle döne dolaşa Nasuh'un önünü kestirdi. Karşı çıkıp da selâmlaştıkları zaman Rose en coeur'ün tavrında öyle De la Chaisne ile sebkat eden muhaverâtın tesirat-ı batıniyyesini izhar edecek hiçbir alâmet yoktu. Lâkin bu alâmetin olmamaklığı tesiratın fıkdanını hükme medar olamaz. Bilâkis hükm ederiz ki Rose en coeur de bu tesir vardı ve onu Nasuh'tan dahi ketm etmeyip hatta "Hiç bizim hesabımız gibi çıkmadı. Karıda muvafakat-ı kâmile gördüm. Hem de bir ittihat edeceğiz ki bir daha ayrılmamak üzere. Lâkin bir türlü ağır davranmağa muktedir olamadım. Ağır davranmağa ne meydan bıraktı, ne lüzum. Bize peyda eylediği irtibat pek kuvvetli görünüyor. Binaenaleyh şimdiye kadar verdiğin talimatın tebeddülü lâzım geliyor ise ona muhtacım!" sözlerini dahi söyledi. Şu kadar var ki bu sözleri sanki Nasuh'un geceyi nasıl geçirdiğini ve rahat edip etmediğini ve hatırını soruyormuş gibi tesirat-ı batıniyyesiyle hiç tenasüp edemeyecek bir tavr-ı bî-kaydîde söylemişti. Bu ise taaccüp olunacak bir hâl değildir. Zira hanede Mademoiselle Anne'ın bir delikten

kendilerini gözlemesi ihtimalinden fazla Madame De la Chaisne'e dahi işin önünü belli etmemeye çalışan bir adamın edeceği hareket bundan başka bir şey olamaz.

Bu ikisi kol kola vererek ve işin ilerisi için birtakım talimat ve mülâhazatı kezalik bir tavr-ı bî-kaydî ile teati eyleyerek öteyi beriyi dolaştıktan sonra Madame De la Chaisne'in yanına geldiler. Nasuh karıyı selâmladı ve sabahın letafetinden kendisinin lâyıklıca müstefit ve mütelezziz olamadığına teessüfle beraber, bu muvaffakiyyetinden dolayı karıyı gayet nazikâne bir suretle tebrik ederek onun tarafından edilen hüsn-i mukabele üzerine dahi bir hayli sözler açılarak nihayet Mademoiselle Anne da geldi ki âşıkını Madame De la Chaisne ile beraber görmekten bizar kalacağı derkâr bulunduğu hâlde Nasuh'un dahi orada hazır bulunmasından müteselli olarak zarurî bir güler yüz gösterebildi.

Sözün kısası o gün bir arabaya binerek Pré-Saint-Gervais etrafını gezmek ve akşamı piyanolar, şarkılar çağırmak ve gece mehtaba çıkmak suretiyle vakit geçirilip, ertesi sabah ise ukde-i cedîde-i muhabbetin âkidleri yine bahçede birleştiler ve bir çok âkilâne!... ve hakîmâne!... sözler, vaatler, teminler ile muhabbeti takviye ederek o gün dahi ikindi üzeri Nasuh ile Madame De la Chaisne Paris'e ve kendi hanelerine avdet eylediler.

On Yedinci Bap

Dünya denilen azîm tiyatrohane üzerinde her gün, her saat oynamakta bulunan gerek fâci' ve gerek mudhik nice bin oyunları temaşa ile kalmayıp belki bunların yenilerini teşkil eden ve bu suretle temaşagâh-ı âlemin en büyük musavvirleri sırasında yaşamağı kendisine zevk ittihaz eyleyen koca Nasuh bir hayli vakitten beri yalnız Monsieur Alexandre Rose en coeur mesailiyle iştigal ederek o zavallı Poliny ile bîçare Simon Angot mesailine lâyıklıca bir ehemmiyet verilmemeye başlamış ve şu hâl Simon ve Poliny nezdinde dahi meçhul kalmayarak bayağı Nasuh'tan şikâyet etmeye hak kazanmak derecesini bulmuşlardı. Binaenaleyh bu kere Pré-Saint-Gervais'dan avdetle beraber Nasuh bir gün sabahtan akşama kadar Poliny'ye ve bir geceyi dahi lokantada tâ nısfü'l-leyle değin Simon'a

vakfederek bunların ahvâl-i âhiresine dair malûmat-ı mevcûdeyi almıştır.

Meğer Simon Angot Fontainebleau bahçesindeki ilân-ı aşktan sonra onun arkasını boşlamayıp zavallı Poliny'yi ol kadar sıkıştırmış ki, kızcağız kendisini gerçekten sevmekte ve ahlâk-ı hamîdesini takdir eylemekte olduğu ve binaenaleyh hergün görse sıkılmayacağı gibi, üç gün görmemiş olsa dahi özleyeceği derkâr bulunduğu hâlde Simon'un ilhâh ve ibramlarından artık bizar kalarak, çocuk kendisini görmeye geldikçe "Matmazel yoktur" diye saklanmağa kadar mecburiyetler görmüş. Nasuh bu kadar mukavemetin vech ve keyfiyetini kızdan sual eyledikte doğrudan doğruya bir cevap alamaması şâyân-ı istiğrâb idi. Birbirine benzeyen birçok ecvibe miyanında Nasuh'un anlayabildiği şey, Poliny'nin bîçare ve bedbaht yaratılmış olmaktan memnun olduğu ve eğer Cenab-ı Allah kendisini bu âlemde bermurat etmek istemiş olsaydı, sair mes'ut kızlar gibi ona dahi bir cihaz vereceği ve kendisini bilâ-cihaz kabul ve hatta Simon gibi kendi tarafından cihaz-ı nakd irsal etmek isteyen bir koca kendi bîçareliğini fiilen yüzüne vurmaktan başka bir şey yapmamakta bulunduğu kaziyyeleri idi. Bu cevaplar ise akıllı bir kızın ağzından işitilecek şeyler olmadığı için, Nasuh bunlara hiçbir mana veremeyip kızın mutlaka Simon'dan başka birisini sevmekte bulunmasına zâhib olmak istedi.

Simon'a gelince: Onun verdiği malûmat dahi Nasuh'un fikrine muvafık çıkıp hatta çocuk, "Vallahi Monsieur Nasuh! Ben Mademoiselle Poliny'nin bana olan muhabbeti üzerine yemin edebilirim! Fakat gördüğüm hususiyet-i ahvalinden beni bir başka sevdiği adama feda etmek istediğini anlamaktayım. Hem de nasıl feda ediş ya? Âdeta gerçekten sevgilisini ma'şukunu feda eden gibi bir feda ki yüreğimi cümleden ziyade yakan şey de budur. Eğer Poliny beni hiç sevmemiş olsa idi, billah bundan dolayı asla müteessir olmazdım. Ancak beni ez-can ü dil sevdiğini kendisi mu'terif olduğu gibi, bu itirafı her hâli, her kavli tasvip ve tasdik eylediğinden, âlemde kendisini her şeyden mahrum addeden bu bîçare kızcağızı bari kendimden dahi mahrum etmemek gayreti beni helâk etmektedir" diye beyân-ı hâl edince ve Nasuh tarafına "Sen şimdiye kadar kıza bir başka sevdiği olup olmadığına dair söz açtın mı?" sualine

dahi, "Hayır! Ağzıma bile almadım!" cevabını verince Nasuh "Öyle ise uzaktan uzağa ve inceden inceye bunu da aç bakalım ne hâlde bulunacak. Lâkin bu tahkikte sakın ha ileriye gitme! Gayet uzaktan ve gayet ehemmiyetsiz bir suretle söyleyeceğin ilk sözlere ne cevap verir ise keyfiyeti bana bildir! Sonra bir çaresine bakarız" demişti.

Bu Simon ve Poliny meselesinde Nasuh Efendinin pek ziyade üzülmeye başlamış olduğu vârid-i hâtır olur ise becadır. Zira kendisine kardeşçesine bir teslimiyet göstermiş ve bu suretle kendisini âdeta bir hemşire gibi sevdirmiş olan kızcağıza yine kardeşçe bir hizmet etmeyi cidden azmeylediği hâlde, mücerret işin içinde anlaşılmaz birtakım esrar zuhuruyla hâlâ muvaffak olamamakta bulunmuş ve bununla beraber ömründe belâ-yı aşk ne olduğunu bilmeyen bir delikanlının başı ateşlerde yandığı ve şu derdin çaresini ancak kendisinden beklediği hâlde ona dahi bir devâ-yı şâfî bulamaması Nasuh değil a her kimi olsa ziyadesiyle düşündürecek ahvaldendir.

Vakıa Nasuh işin içinde görülen şu müşkülâtı dahi bilkülliye meyus olmayarak yine icab-ı hâle müsâraat göstermek azmi müşkil ber-endazânesine kuvvet verdi ise de, şu vak'a-i âtiyye bu azmini yine tehire muktedir olabildi. Şöyle ki:

Pré-Saint-Gervais'dan avdetin dördüncü günü Madame De la Chaisne tarafından gelen bir mektup bazı pek mühim hususâtın müzakeresi için serîan Rivoli sokağındaki konağa gelmesi dostluk ve sadakat namına niyaz edilmiş olmasıyla Nasuh bu işte dahi Poliny meselesi kadar ehemmiyet görerek derhâl kalktı, Madame De la Chaisne'in yanına vardı.

Karının o günkü hâli hiçbir zamanki ahvaline makis olmadığı gibi memnun veya mükedder, gazub veya mahzuz olmak gibi bir şeye dahi delâlet edemezdi. Bu hâl-i acîb ve tavr-ı garîb ile Nasuh'u bilistikbal:

De la Chaisne - Buyurunuz bakalım, garazdan ivazdan beri olarak hâlis dostluk davasında bulunan Monsieur Nasuh! Bonjur!

Nasuh - Bonjur Madam! Evet hâlâ o davada sabit kademim efendim. Ne var? Garazdan ivazdan beri olarak hâlis dostluğu imtihan etmeye lüzüm mu görüldü? Benden bir hizmet mi bekleniyor?

De la Chaisne - Hayır! Korkma! Hizmet, fedakârlık falan değil. Bugün nasihat-ı dostânene muhtacım.

Nasuh - Adam pek âdi bir şey imiş. Bu kadar âdi bir şey için serd eylediğiniz mukaddimeler gibi mühim mukaddimelere ihtiyaç yoktu. Ne var bakalım.

De la Chaisne - Evvelâ şunu haber vereyim ki senin âşık-ı münkeşif maşukasını ol kadar sevmiyormuş!

Nasuh - Neden bildiniz?

De la Chaisne - Neden bildiğimi sormak lâzım değil! Benim şimdiye kadar bu gibi esrara dair aldığım malûmattan hangisi yanlış çıktı? Bu haberi de bana şeytanlar getirdi. Daha tuhafını ister misin? Herifin yüreği bana meyletmiş!

Nasuh - Size mi? Etmeyiniz Allah'ı severseniz!

De la Chaisne - Vay! Kıskanmağa mı başladık? Ne çabuk ya? İşte erkek kısmı böyledir. Kendilerine kul kurban olmağa kalkıştın mı, nazlarından geçilmez. Böyle bir haber verdin mi derhâl kıskanırlar. Zalim erkekler! Zavallı karılar!

Nasuh - Bu lâkırdıyı pek hesapsız söylüyorsunuz Madam! Eğer ben kıskanç isem Monsieur Rose en coeur'ün sizi sevdiğini işitmek ve duymakla kıskançlıyım. Belki sizin onu sevdiğinizi anlar isem o zaman kıskanmamalıyım. Âşık ne demiş bilirsiniz ya? "Cihan benim maşukama meftun olsa memnun olurum. Çünkü bu hâl maşukamın güzelliğine delâlet eder. Lâkin maşukam nazar-ı teveccühünü benden başkasına atf eder ise, işte o zaman kahrolduğum zamandır" demiş.

De la Chaisne - Pekâlâ! Ya ben de onu sevmiş isem?

Nasuh - Ne gibi sevmiş iseniz? Benim gibi garazdan ivazdan beri sadık dost gibi mi?

De la Chaisne - Hayır efendim. O bana müştak, ben ona hasretkeş bir âşık-ı bî-haber gibi!

Nasuh - Öyle ise bu bana hiç taallûk etmez. Zira benim size dair bir hevesim yoktur ki şimdi mahrumiyetim tesiratıyla kıskanmak filân gibi şeylerde bulunayım! Fakat bu söylediğiniz lâkırdılar bir lâtife midir? Yoksa ciddî olarak mı söylüyorsunuz?

De la Chaisne - Ciddî olur ise ne dersin?

Nasuh - Canım ne diyeceğim? Mübarek olsun derim. Fakat nasıl olur ki....

De la Chaisne - Nasıl olur ise olur. Bu iş pek ciddîdir yavrum. Hem de öyle bir ciddîdir ki Monsieur Rose en coeur buraya gelecek ve gerek yüreğimin ve gerek [bedenimin] sahibi olacak!

Nasuh - (Cüz'îce bir telâşla) İzdivaca mı karar verdiniz?

De la Chaisne - Allah etmesin! Ben esaretlere tahammül edebilir miyim? Hem izdivaç dediğiniz şey papaz efendinin okuyacağı birkaç efsun ile mi akd olunur Allah'ı severseniz? İki yüreğin birbirini kabul etmesiyle de akd olunamaz mı?

Nasuh - Olabilir ya! Fakat şayet birbirinizden usanır iseniz ....

De la Chaisne - Ha! Bak bunda mütalâan yanlıştır. Senin dediğin olur ama yirmi üç yaşında çılgın bir çocuk ile on sekiz yaşında çılgın bir aşüfte arasında olur. Biz ise ikimiz dahi yaşımızı başımızı almış takımdan bulunmakla iftihar ediyoruz. Yekdiğerimize kendimizi sevdirmiş olduktan sonra artık neye ihtiyacımız kalır?

Nasuh - İyi ya, bari papaz efendiye bir de dua ettirivereliml Bari beş on frank da o sebeplensin!

De la Chaisne - Siz kadar hürriyet-i efkâra malik bir adamdan bu kadar taassup hiç de ümit edilmez iken!.... Hem siz bu lâkırdıyı ne kadar mülâhazasızlıkla söylüyorsunuz? Hâlâ üzerimde bir nikâh varken bir dahası kıyılır mı?

Nasuh - Vakıa mülâhazasızlık etmişim Madam! Ey bu hâlde benim hangi nasihatime ihtiyaç görüyorsunuz?

De la Chaisne - Sanki bu işte senin re'yin ne olduğunu sormak isterim.

Nasuh - Ben sizin gönlünüzün kethüdası değilim a? Hem artık biz uslu, akıllı, başını yaşını almış insanlarız diyorsunuz, hem de ....

De la Chaisne - Canım şu Monsieur Rose en coeur hakkındaki fikrinizi .....

Nasuh - Ha! Bunu size evvelce haber vermiştim. Hâlâ sözümde bâkiyim.

De la Chaisne - Ama içki bilmez, kumar bilmez, karı bilmez diye tavsiye eylediğin hâlde "karı bilmez!" hükmü yanlış olduğunu işte ben ispat eyledim.

Nasuh - Karı bilmez dedim ise hadım demedim ya?

De la Chaisne - Beni gördüğü anda izhâr-ı heves eyledi. Sakın hercayî meşrep bir adam olmasın?

Nasuh - Galiba "Sizi her kim görse vehleten aklı çilesinden çıkacak kadar güzel olduğunuz için Rose en coeur dahi ilk görüşte meftununuz olmuştur" diye medh ü senanıza müsâraatı istiyorsunuz öyle mi?

De la Chaisne - Bilirsin ki bu gibi senalardan hoşlanmam!

Nasuh - Öyle ise şu sözüme inanınız ki Rose en coeur size gösterdiği hevesi her gördüğü karıya gösterir adamlardan değildir. Aradan biraz vakit mürur eder ise bu sözde pek sadık olduğunu fiiliyat size ispat eder.

De la Chaisne - Öyle ise ben de müsterih oldum. Hâlbuki biz bu haber verdiğim ittihadı iki günden beri akdeyledik bitirdik bile. Şimdi Rose en coeur bazı umuru için çarşıda bulunduğundan sana takdim edemem. Bu akşam taamı bizde eder isek saadet-i hâlimizin şahidi olarak eğer filhakika dostumuz isen gerçekten memnun olursun.

Nasuh - Elbet gerçekten memnun olurum. Şu kadar var ki bir iki gün daha bana müsaade veriniz. Zira Saint-Germain'de pek mühim bir iş beni bekliyor. Mektubunuzu almamış olsaydım, şimdi şu saatte orada bulunacaktım. Allah afiyet versin de bundan böyle mes'udiyetinizi pek çok defalar müşahede ile memnun olmağa vaktimiz vardır.

Bu müşâfeheyi bitirdikten ve Mademoiselle Anne bîçaresine pek yazık olduğu Nasuh tarafından ve hiç yazık olmadığı De la Chaisne canibinden irat edilmek suretiyle biraz lâkırdı da ona dair edildikten sonra, Nasuh karıyı veda ederek çıktı, gitti ise de De la Chaisne'e haber vermiş olduğu gibi Saint-Germain'e gitmeyip epeyce bir vakitten beri toplanmış olan birçok kâğıt ve yazı işlerini tesviyeye gitti, hanesine avdet eyledi.

Vakıa o gün akşama kadar Nasuh kâğıt karıştırmak ve yazı cızıktırmak ile meşgul olmuş idiyse de, zihnin asıl meşguliyeti

bu olmayıp başka bir şey olduğu aralıkta bir kalemini eline alıp derin derin düşünmesinden, veyahut bir tarafa koymak için eline aldığı kâğıdı koyacak yer bulamayıp şaşkın şaşkın etrafına bakmasından anlaşılırdı. Hatta bir aralık "Böyle büyük entrikaların içine girmek de güç imiş! Vakıa neticesi insanı pek ziyade eğlendiriyor! Ama neticeyi ele alıncaya kadar çekilen zahmet dahi elveriyor. Maazallah başlanılan işin yüzüne gözüne bulaştırılması da insanı kahredecek rezaletlerdendir!" sözlerini âdeta sayıklamak kabilinden olmak üzere ağzından dökmüştür.

Akşam oldukta Provenceli Kardeşler Lokantasında yemeği Simon Angot ile beraber yedi ve ona Poliny ahvaline dair birtakım şeyler daha sorup, aldığı cevaplar üzerine birçok da talimat verdi. Ancak zihnini meşgul olduğu yerden bununla dahi men edemedi. Nihayet Simon'a:

Nasuh - Simon! Bana bir iş görmek ister misin?

Simon - Amma sordun ha! İstemem demek mümkün mü?

Nasuh - Bu gece Pré-Saint-Gervais'ya kadar gideceksin.

Simon - Giderim.

Nasuh - (Derhâl bir kurşun kalem ile el kadar kâğıt üzerine yazdığı mektubu vererek) Şunu almalı! Pré-Saint-Gervais'da büyük meyhanenin hizasında köyün en güzel binası olduğunu sûret-i zâhiresinden dahi anlayacağın haneye getirip Mademoiselle Anne ismindeki güzel bir kıza vermeli!

Simon - (Gülerek) Alâkan mı vardır?

Nasuh - Orasını asla sormamalı! Ve şifahen demeli ki yarın kuşluk vakti bağteten gelir ise re'yü'l-ayn vuku bulacak meşhûdatı üzerine şüphesini halleder gider.

Simon - Yaparım! İşte hemen gidiyorum. Sen de şimdi hanene gideceksin değil mi?

Nasuh - Evet. Poliny'ye benden çok selâm! Bir de kıza teselli vermek husunda inayetini diriğ etme.

Simon - Sen orasını bana bırak.

On Sekizinci Bap

Simon Angot ile Pré-Saint-Gervais'ya gönderilen haberin icraatını görmek için ertesi sabah daha Nasuh Rivoli sokağında Madame De la Chaisne'in hanesine gitmeden biz fikrimizi oraya sevk etmeli ve vukuatı oradan istikbal eylemeliyiz. Hasbe'l-mevsim güneş nısf-ı kürre-i semanın rub'una müsavî bir inhinâsını kat' etmiş olduktan sonra idi ki, yatak odasında ve ikisi bir karyolada yarı uyur, yarı uyanık bir hâlde bulunan ve Madame De la Chaisne ile Monsieur Rose en coeur'den ibaret olan bir çiftten erkeği gözlerini açtı. O yanında refikasını bir hayli zaman temaşa eyledikten sonra dudakları üzerine gayet yavaş olarak düşürdüğü bir busenin sadmesi refikasını uyandırdı.

De la Chaisne - Bonjur mini mini dostum!

Rose en coeur - Bonjur meleğim! Ben çoktan uyanmıştım.

De la Chaisne - Beni niçin kaldırmadın?

Rose en coeur - (Maşukasını göğsüne bastırıp sıkarak) Kendi istifade-i şahsiyyem için uyandırmadım meleğim! Senin mışıl mışıl uyuduğunu temaşa ile telezzüz ettim!

De la Chaisne - Seni hod-endiş seni! Yalnız kendini düşünürsün!

Rose en coeur - Ne yapayım iki gözüm? Senin gibi bir meleğe sahip olduktan sonra bihakkın istifade etmemek küfrân-ı ni'-mettir.

De la Chaisne - Ne kadar da riyakârâne sözler! Bunları gönül aldatmak için mi öğrendin Rose en coeur?

Rose en coeur - Adam hâlâ bu şüphede misin? Sana nasıl yemin edeyim ki sadakatimi temin edebileyim! Mutlaka sen beni bihakkın sevmiyorsun da bu ağızlarda bulunuyorsun.

De la Chaisne - Ben mi seni sevmiyorum?

Rose en coeur - Öyle derim a?

De la Chaisne - İmkânı olsa ben de burada senin koynunda değil, yüreğini yarıp da içine girerek orada yatmak isterim. Fakat seni de kendi yüreğim içinde yatırmalıyım!

Rose en coeur - Hayır? Ben düşünüyorum ki imkânı olsa da ikimizin de yüreğini çıkarsalar bunları birbirine katıp bir hamur

ettikten sonra ikimiz için o hamurdan birer yürek yapsalar! O hâlde ikimiz dahi bir yürekte olurduk.

De la Chaisne - Ah! Hiç böyle tahmîr imkânı var mıdır?

Rose en coeur - Vardır ama mezarda! İkimiz bir günde vefat etmeliyiz. İkimizi de bir mezara gömsünler! Orada vücutlarımızdan hâsıl olan toprak birbirine karışır.

De la Chaisne - Adam! bu korkunç hulyalarla niçin vakit zayi ediyorsun! Şimdi o karanlık âlemde değiliz! Safa demlerindeyiz. Böyle acı şeyler .....

Rose en coeur - Evet tatlı tatlı safa demlerindeyiz. Fakat en güzel yemeklere biraz da acı hardal katarlar.

De la Chaisne - Acı hardal katarlar ha?

Rose en coeur - Daha ziyade lezzet verir.

De la Chaisne - Haklısın dostum!

Rose en coeur - Ah De la Chaisne!.....

De la Chaisne - Nedir meleğim?...

Bu sualin cevabı verilmez. Hatta birkaç dakika ortalığı bir sükut istilâ eder. Ondan sonra iki refik gülerek, oynayarak kalkarlar. Yüzlerini, gözlerini yıkadıktan sonra sütlü kahveleri tehiyye edildiği cihetle yine birbirine te'min-i muhabbet yolunda binlerce güzel sözler söyleyerek kahvelerini içerler.

İki dost tamam kahvelerini bitirip de tuvaletlerini icraya kıyam edecekleri zaman hizmetkâr içeriye girerek "Monsieur Nasuh!" diye Nasuh Efendinin vürudunu haber verdi. Ol Nasuh ki ikisinin dahi en yakın ve her sırlarına vâkıf dostlarıdır. Binaenaleyh dostlar yalnız "Buyursunlar!" demek ile iktifa etmeyip darmadağınık bir hâl-i perişanî içinde bulunmakla beraber istikbaline koştular. Ve Nasuh'u elinden tutup içeriye getirdiler.

De la Chaisne - Henüz sabah keyfindeyiz Monsieur Nasuh! Seni böyle açık saçık kabul etmiş olduğumuza canın sıkılmaz ya?

Nasuh - Bilâkis memnun olurum. Bu hâl beni familyanızdan addettiğinizin bürhânıdır.

Rose en coeur - Hayır! Artık onun bürhâna da ihtiyacı yoktur.

Nasuh - Şimdiye kadar hep uykuda idiniz ha? Saat (alafranga) dokuzu geçiyor!

De la Chaisne - Kalkalı yarım saatten ziyade oldu. Ne yapalım Monsieur Nasuh! Biz senin gibi iş güç sahibi adamlardan değiliz ki!

Nasuh - Allah versin canım, Allah ziyade etsin! Elbet böyle olmalı! Siz safa erbabı adamlarsınız! Hele sabahleyin yatakta bir gözü açık diğeri kapalı olarak edilen safa yok mu?...

De la Chaisne - Beraber imişsin gibi söylüyorsun .....

Nasuh - Bilmez miyim ya?

Rose en coeur - Mes'uduz Monsieur Nasuh, mes'ut! Hem de cidden mes'uduz!

Şu sûret-i lâtifede açtığı bahsi Nasuh daha ziyade tatlılandırarak, ballandırarak ol kadar uzattı, getirdi ki, dostlar vaktin sûret-i güzârından bir türlü haberdar olamadılar. Tâ saat on iki yani vakit zuhura varmış olduğu hâlde bunlar Nasuh'un vürudu henüz yarım saat olmamış kıyas ederlerdi. Bir de hizmetçi karı gelip de "Yemek hazırdır!" deyince üçünde dahi bir taaccüp eserleri görüldü.

Sofraya da böyle açık saçık mı gitmek lâzım geleceği, yoksa giyinmek mi icap edeceği hakkında edilen müzakerede verilen karar ara yerde yabancı bulunmadığı için rahatı bozmamak üzere şu hâlde gitmekten ibaret oldu. Binaenaleyh doğruca yemek sofrasının başına geçtiler.

Nasuh'un aralıkta bir kere başını kapıdan yana çevirip bir tavr-ı muntazırânede nazarlar etmesi kapıdan bir kimsenin girmesini beklediğine delâlet eder ise de sofrada o kadar şenlik, o kadar şetaret hüküm sürerdi ki, dostları bu hâle dikkat edemezlerdi. Nasuh'un intizar eylediği teehhür ettikçe ve sofrada dahi sonlarına yaklaştıkça elbet canı sıkılmıştır. Nihayet tamam sofradan kalkılacağı zamandı ki, vüruduna intizar olunan şey değil zat geldi, yetişti.

Ama ne geliş! Ne yetişiş!

Duvar yarılıp da vehleten oradan mı çıktı? Yoksa tavandan mı düştü? Hâsılı Hemşire Anne cenapları bir an içinde kendisini

De la Chaisne ile Rose en coeur'ün ortasında bulup avazı çıktığı kadar haykırmağa başladı!

Anne - Ah! Seni gidi zalim seni! Hain! Gaddar! Barbar! Alçak!... Sen de ey De la Chaisne, sen de alçaksın! Hilekârsın, hınzırsın! Yarimi elimden aldın! Sen de ey alçak Rose en coeur! Beni terk ettin ha? İntikamımı alacağım! Feryadımı göklere çıkaracağım. Dünyada bundan büyük hınzırlık, bundan büyük mel'unluk mu olur ki .....

Rose en coeur - (Kemal-i sükûnetle) Dur a kuzum, dur bakalım! Böyle gürültü ile kozumuzu pay edemeyiz. Otur şuraya da uslu, akıllı adamlar gibi konuşalım!

Anne - (Evvelkinden ziyade feryatla) Vay bu uslu, akıllı adam sen misin? Ben senin saçlarına sarılıp da yolmadığıma hata ediyorum! Seni hınzır seni!...

Diye karı Rose en coeur üzerine hücum etmek istediyse de, Nasuh araya girip mani olarak ikisini de birbirinden ayrı yerlere oturttu. Madame De la Chaisne kendisini kaybedercesine bir hayrete, mahcubiyete giriftar olup ağzını açmaz, harf-i vahid söylemezdi.

Rose en coeur - Ey Matmazel? Bu telâştan maksadınız nedir bakalım? Benden ne dava ediyorsunuz?

Anne - Ne dava edeceğim? Seni terzîl etmek istiyorum! Hem seni, hem de şu Madame De la Chaisne dediğimiz kaltağı!

Rose en coeur - Hayır böyle fena tabirleri kullanmağa asla hakkınız yoktur. Hele beni hiç terzîl edemezsiniz. Zira ben namuslu adamların usulünden zerre kadar ayrılmadım.

Anne - Ayrılmadın mı? Benim üzerime bu aşüfteyi niçin tuttun? Beni ona niçin feda eyledin?

Rose en coeur - Hayır Matmazel hatanız var! Ben sizin üzerinize onu tutmadım. Sizi ona feda etmedim. Bilâkis onun üzerine sizi tutmuş, onu size feda eylemiştim.

Mütehayyir bir hâlde bulunan Madame De la Chaisne sözün bu surete tahavvülünü görünce bütün bütün hayretle nazarıdikkatini patlatırcasına açtı. Rose en coeur ise sözünde devam ederdi.

Rose en coeur - İnkâr edemezsiniz ki siz metresimden başka biri değildiniz. Ve şu kadar az bir zaman için size yetmiş seksen

bin frank vermiş olmaklığım ise kâfidir zannederim. Zira bir İngiliz lordu olsa, Prusya prensi bulunsa dahi bu kadar para veremez. Verdiğim parayı israf etmediniz. Bak bunda akıllılık ettiniz. Sebebi de henüz öyle "cocotte"lardan madut olacak kadar bu tarîkte kıdem peyda etmemiş olmanızdır.

Anne - Ya bu aşüfte senin nendir?

Rose en coeur - Onu sormak hakkı size verilmemiştir.

Anne - Hayır sorarım! Ben senin parana dost değildim, sana dost idim. Madem ki o da senin metresinden başka bir şey değildir, benden iki günde soğuyup da bir yetmiş seksen bin frangı da ona yedirmek için şimdi onunla birleşmek seni harap eder.

De la Chaisne - (Artık tahammül edemeyerek) Tahkirler son dereceye vardı hemşirem. Sen beni zenginleri soyarak yaşar büyük "coccotte"lardan mı kıyas ediyorsun?

Rose en coeur - Siz müdafaayı bana bırakınız Madam! (Anne'a) Ha! Mademki sözü buraya intikal ettirdik, bari size De la Chaisne benim nem olduğunu da haber vereyim. De la Chaisne benim zevcemdir Matmazel, zevcem (De la Chaisne'de çıldırasıya bir hayret). Hem de zevce-i meşrûam! Ben bugün yarın buraya hücum edeceğinizi bildiğim cihetle nikâh kâğıtlarını yanımdan ayırmamaktayım. İşte elinizde okuyunuz. De la Chaisne ismi sonradan munzam bir isim olduğu için, burada zevcemin asıl ismini göreceksiniz. Bizim Saint Julien kilisesinde bu nikâh senedi aynen mukayyettir. Şimdi anladınız mı efendim hakikati!....

Bu hakikat Mademoiselle Anne'ı ol kadar hayrette bırakamamıştı! Zira asıl veleh ve hayret Madame De la Chaisne'de görülmekteydi. Karı şaşkın şaşkın bir Rose en coeur'e, bir Nasuh'a, bir hemşire Anne'a bakarak güya nutku tutulmuş gibi söyleyecek hiçbir harf bulamazdı!

Bu hâl âdeta on dakika bir çeyrek kadar imtidat eyledi. Bu müddet içindeki derin sükûtu bozabilmek üzere hiçbir kimse bir harf telâffuz etmeyip nihayet Nasuh Efendi Madame De la Chaisne'e hitaben dedi ki:

Nasuh - Gördünüz mü Madam Âşık Mister hikâyesinin neticesini. Zannedersem beğenilecek bir netice tasvir ve teşkil edebildim! Koca bir konakta bir adamın daha inzimamından hiçbir

şey hâsıl olmaz. Lâzım olan bir şey daha kaldı. O da enzâr-ı halka siper olmak için bir nikâhtır. Evvelki nikâhınızın hükmü takviye edilmiş olmak ve fakat ondan hiçbir bahis edilmemek üzere bir nikâh daha kıyar iseniz, mes'udiyetinizi takdis dahi etmiş olursunuz.

Nasuh'un şu sözleri Madame De la Chaisne'i bir hayli düşündürdü ise de çehresinde görülen alâim bu neticeden memnuniyetini temin edebilirdi. Hatta bunu aşikâren teminde dahi teehhür etmedi. Kocasının evvelâ önünde diz çökerek isti'fâ-yı kusur eyledikten ve nail olduğu af üzerine saniyen boynuna sarılıp öptükten sonra "Hatanın en büyüğü bende olmuş Monsieur Nasuh! Bir bahçe karısı iken bir Madame De la Chaisne olacak kadar terbiye görebildiğim hâlde, bir bahçıvanın da bu terbiyeyi görebilmesine imkân verememiş olmaklığım büyük bir hata imiş! İşte bahçıvan Alexandre dahi bir Madame De la Chaisne'e kendisini beğendirecek kadar terbiye alabilmiş! Demek oluyor ki insan kibar doğmazmış. Maye-i hilkatte dahi buna istidat olunca matluptan fazlası bile hâsıl olabilirmiş. Ez-cân ü dil itiraf ederim ki bugün ben Monsieur Alexandre'ya lâyık karı olamam, o ise benden daha âlâ bir karıya lâyık koca olabilir. Bakıyye-i ömrümüzü safa ile geçirmek için Allah'a biz dua edelim, siz amin deyiniz Monsieur Nasuh. Zira bizim böyle bir mukaddes duamıza can ü gönülden amin diyecek sizden başka ne bir dostumuz, ne de akrabamız yoktur." dedi ve bu söz De la Chaisne'in kendisini ağlattığı gibi Nasuh'u ve Alexandre'ı dahi ağlatarak Âşık Mister hikâyesine böyle tatlı göz yaşlarıyla hitam verildi. Nasuh'un bu sözüne mukabele eden bulunmadı. Aradan beş dakika kadar daha zaman mürur eyledikten sonra Hemşire Anne kemâl-i hışm ve gazabla yerinden fırlayarak ve fakat söylemeye hiçbir söz bulamayarak çıktı, gitti. Giderken Monsieur Alexandre Rose en coeur "Oturduğunuz hanenin üç aylık kirası verilmiştir Matmazel! Orada daha üç ay müddet ikâmet edebilirsiniz!" sözlerini ismâ' edebildi.

Aradan bir yarım saat kadar vakit geçip de Madame De la Chaisne lâyıkıyla aklını başına aldıktan ve "Âşık Mister romanının benden saklayıp durduğu neticesi bu mu idi Monsieur Nasuh?" diye lâkırdıya başlangıç gösterdikten sonra, Nasuh Efendi şöyle bir hutbe-i belîğaya müsâraat eyledi:

Zevceniz Monsieur Alexandre'dan ayrılmaklığınız çocukluğun ve fakrın ve büyük bir arzunun ilcâsı idi ki, bunların üçü dahi za'îfü'l-kalb olan bir karıyı mazur gösterebilecek ahvaldendir Madam! Hatta Monsieur Alexandre bu özürleri kabul ederek şimdiye kadar vuku bulan hatalarınızın cümlesini affeyledi. Şu anda hâlâ zevcenizi kabulde sizi müstereddit edecek bir şey olabilir ise, o dahi sizin kibar âleminde görmüş olduğunuz kibarâne terbiyeye kendisinin tatbik-i ahval ve etvar edememesi olabilirdi. Lâkin işte zevceniz metin ve rasîn bir zekânın yardımıyla pek az vakit içinde ol kadar terbiye-i zat ve tashîh-i etvâr eyledi ki kendisini hiç tanıyamadınız. Ve tanıyamadığınız hâlde kendisini hevesinize pek muvafık bularak beğendiniz. Bir daha ayrılmamak üzere ittifak dahi eylediniz. Ama bugün Monsieur Alexandre fakirdir. Lâkin siz zenginsiniz. Kendisi kocanız olduğunu bilmediğiniz hâlde bir daha ayrılmamak üzere ettiği ittifak sizi her hâlde Monsieur Alexandre'yi beslemeye mecbur edecekti.

(İntihâ-yı kısm-ı râbi')

BEŞİNCİ KISIM

-Avdet-

Birinci Bap

Bir akşamdı ki Nasuh'un ikâmetgâhı bulunan odada Monsieur Simon Angot.... Hangi Monsieur Simon Angot olduğunu hatıra getiriyor musunuz? Haniya ömründe kahraman-ı aşkın pençe-i kahharânesinde mağlup olmamış bulunmakla müftehir ve bundan dolayı mağrurken Mademoiselle Poliny'nin heva ve hevesiyle yanıp tutuşmağa başlamış olan genç ressam yok mu? İşte o zat yalnız olduğu hâlde oturmuş ve ahvâl-i müştakâne ve tavr-ı hasretkeşânesinden anlaşıldığına göre mutlaka birisini beklemekte bulunmuştu.

O oda içinde çocuğun bekleyebileceği dahil-i daire-i ihtimal olan zevat ya Nasuh Efendi olabilir veyahut Mademoiselle Poliny. Simon Angot'un intizarında görülen fevkalâdeliğine nazaran beklediği Nasuh olması hükmedilemez. Kapı çıtlasa hemen kollarını açarak geleni istikbale yeltenir gibi bir tehalükle kıyam eden ve hususiyet-i ahvâli malûmumuz olan bu âşık-ı bîçarenin beklediği zat mutlaka Poliny olduğuna şüphe edilmemek lâzımdır.

Vakıa öyleymiş. Vakit akşam olup gereği gibi sular kararmış olduğu ve o içinde gezinenler pek de fark ve teşhis edilemeyecek kadar etrafı zulmet istilâ eylemiş bulunduğu hâlde, oda kapısı gerçekten açılmasını müteakip Simon Angot'nun istikbaline müsâraat gösterdiği zat Poliny olduğu anlaşıldı.

Zavallı çocuk! Boynunu bükerek ellerini açarak kâffe-i alâim istirham ve isti'tâfı çehresinde göstererek sanki Poliny'yi yüreği içine sokmak azminde bulunurdu. Böyle bir istikbal bir genç kızı mes'ut, memnun edecek ahvalden olduğu cihetle Poliny'nin şu istikbale kemâl-i inbisatla mukabele göstereceği ve hatta onun dahi kollarını açarak hemen âşıkının boynuna sarılacağı ümit edilse becadır.

Fakat heyhat! Bîçare kızcağız! Sanki âşıkının huzuruna gelmiyordu. Belki bir cellâd-ı bî-aman huzuruna geliyordu.

Sebebini, hikmetini mi sual ediyorsunuz? Onu kat'iyen kim bilir? Şimdiye kadar hâsıl ettiğimiz malûmat üzerine hükmedebiliriz ki Poliny Simon Angot'dan müteneffir değildir. Çocuğun pek nazik, pek terbiyeli, pek sevimli bir adam olduğunu itiraf etmiş ve hatta kendisini kemâl-i safvetle sevmiş idüğini dahi biliriz. Mahaza bu akşam Poliny ol kadar meyus, ol kadar mahzun bir hâl ile geldi ki, hatta âşıkına selâm vermek şöyle dursun yüzüne bile bakmayarak doğru kanepe üzerine gitti, oturdu. Ol mahale oturdu ki Nasuh ekseriya mahall-i mezkûrun üst tarafına oturduğu zaman Poliny dahi onun yanı başında bulunmak için bu mahalde oturur ve ellerini Nasuh'un elleri içine verip konuşur, hâlleşirdi ve Simon Angot kendisine asla ehemmiyet verilmeksizin böyle kanepenin bir tarafına oturulduğunu görünce bir dakika evvelki şevkini, iştiyakını, hasretini bilkülliye kaybederek o dahi gayet mahzun bir çehreye yakışık aldırdığı gayet muhterizâne bir tavır ve hareketle yavaş yavaş kızın yanına sokuldu. Ancak kanepe üzerinde oturmadı. Yere serilen kilim üzerine diz çöküp iki müsterhimâne gözlerini Poliny'nin gözlerine dikerek şüphesiz beş dakika kadar lâf söylemek şöyle dursun nefes almaktan bile korkacak bir hâl ile maşukasına nazar-ı hayretle bakakaldı.

Ondan sonra kızın ellerini ellerine almağa cesaret bulabildi. Lâkin elleri içine aldığı iki güzel el sanki bir genç kızın hararet-i heva ve hevesle sûzân elleri değildi. Belki mermerden masnû' bir timsalinin buz gibi soğuk elleriydi.

Simon Angot bu cür'etine bir de Poliny'ye karşı gayet mahzunâne bir tebessüm cür'etini ilâve edebildi. Ancak kızın yalnız elleri mermerden masnû' değil, belki çehresi dahi hâradan mamul imişçesine yüzünde tebessüme delâlet eder bir buruşukluk bile görülmedi. Yalnız her harfi bir başka sûret-i müdhişede ağzından dökülüvermek suretiyle dedi ki:

Poliny - Bu akşam için istediğiniz mülâkata muvafakat vaadini vermiştim. Vaadimi ifa edip bitirdim ise .....

Simon - Ah Poliny! Mutlaka beni helâk için suikastın olmalıdır.

Poliny - (Yerinden kalkmağa davranarak) Yine bu sözleri söyleyecekseniz .....

Simon - Canım bana şu son dargınlığınızın sebebini anlayamadığımdan çıldırıyorum. Haydi ben bir âşıkım, divaneyim, çılgınım bahusus bir maşukanın sevgilisi, âşığı olmayarak menfûru, merdûduyum da her hâl ve hareketim sizi bizar ediyor diyeyim. Hâlbuki Nasuh size ne yaptı? Ona neden dargınsınız? Bu da benim için bir büyük meraktır.

Poliny - (Bir dakika kadar gazubâne sükuttan sonra) Bu akşam için size verdiğim vaat yalnız mülâkatınızı kabul etmekten ibaretti. Mübahese için hiçbir söz vermedim. Mülâkat ise hâsıl oldu. İmdi ruhsatınızla gideyim.

Diye fırladı kalktı, kapıya doğru teveccüh eyledi. Lâkin Simon Angot kızın bu suretle kapıdan dışarıya çıkmasına meydan bırakmadı. Önüne çıkarak yolunu kesip dedi ki:

Simon - Matmazel! Hakkımda ne kadar nefret gösterir iseniz daha ziyadesini bile göstermekte muhtarsınız. Lâkin bana da yazıktır. Acıyınız, merhamet ediniz. Ben de bir ana kuzusuyum. Bu dünyada belki birkaç yürek vardır ki onların içinde benim de yerim vardır. Nasuh Efendinin, bu kadar gazabınıza duçar olmasını müstelzim olan kabahati bana bir cevap vermeniz için ettiği tazyikten ibaret değil midir? Bu ise sizin için adavet değildir. Maksat sizi mes'ut etmeye çalışmaktır.

Poliny - (Şu lâkırdıları tamamıyla ve hatta dikkatle dinledikten sonra) Efendi! Himmetiniz, hareketiniz pek merdâne, pek âlicenabânedir. Teşekkürler ederim. Fakat nazarımda Cenab-ı Hakkın beni mes'ut olarak yaşatmak için yaratmamış olduğu tamamıyla sıhhatini meydana koydu. Allah'ın mes'ut etmek istemediği bedbahtı sizin mes'ut etmeye çalışmanız hem meşiyyet-i ilâhiyyeye karşı isyan ve hem de o bedbaht bîçare hakkında tahkir addolunabilir.

Simon - Demek oluyor ki teklifimizi kat'iyen reddedip bitiriyorsunuz. Ve bu sözleri bize son cevap olmak üzere veriyorsunuz.

Poliny - Evet! Şimdilik bunları son cevap olarak kabul edebilirsiniz. Asıl son cevabı dahi yarın tahriren alırsınız.

Simon - Ah! Sizden tahriren cevap almak ne büyük bir saadettir ama alacağımız cevab-ı red olmasa .....

Çocuk bu lâkırdıları söylerken kız dahi odadan çıkmış, gitmişti.

Simon Angot Nasuh'un dahi vüruduna muntazıran yarım saat daha bekledi ise de artık gece hülûl etmiş olduğu hâlde Nasuh'un henüz vürud etmemesinden bütün bütün gelmeyeceğini anlayıp boynunu bükerek çıkmış, gitmiştir.

Poliny'ye gelince:

Mezbure zaten Simon ile mülâkatta geçireceği vakti adem-i iştihasından bahisle akşam taamında geçireceği vakitten ifraz etmiş olduğu cihetle kendi ikâmetgâhları olan daireye vardıkta familyası halkını sofradan kalkmış buldu. Vakıa Poliny'nin besbelli olan durgunluğu valide ve pederi tarafından dahi anlaşılamayacak bir şey değildi. Ancak epeyce bir zamandan beri kızcağızın bu misillü durgunluklarına familyaca alışılmış ve hatta sebeb-i menşe'i dahi malûm bulunmuş olduğundan her zaman olduğu gibi bu akşam dahi bîçare kızcağızın rahatını bozmamak için kendi hâlinde bıraktılar. Binâberîn Poliny kendi odasına çekildi. Bir aralık koltuğunun birisi üzerine oturup dalgın dalgın birçok mülâhazatta bulundu. Badehu kalktı, gezindi yine oturdu, yine kalktı. Dolabın çekmecesini açıp ahbabı ve rüfekası bulunan birçok kızların resimlerini çıkardı. Bunlardan ekserisi gelin olmuş bulundukları cihetle isimlerini yad ettikçe "Matmazel falan" diye yad etmeyip belki "Madam falan" diye yâd ederdi.

Birçok dahi mektuplar çıkarıp bazısının yalnız imzalarını ve bazısının baş taraflarından birkaçar satırını okudu. Nihayet gerek resimlerin ve gerek mektupların cümlesini bir büyücek gazete içine koyarak paket suretiyle sardı ve bağladı.

Poliny şu işleri görünceye kadar gece yarısı dahi takarrüp eylemişti. Binâberîn herkes yatağına yatıp uykuya vardığı hâlde kızcağız yatak denilen cây-ı istirahata iltifat bile etmeyip yazıhane kılıklı bir masanın yanına oturarak ve kalem, kâğıt alarak mektup yazmağa başladı.

Poliny epeyce sür'at ü maharet-i kaleme malik olduğu hâlde bu mektubu gayet ağır yazar ve söyleyeceği sözleri suubetle bulabildiği, karşısındaki duvarda ve tavanda arıyormuşçasına gözlerini oralara hasr ile dalıp gitmesinden anlaşılırdı. İki üç

saat kadar çalıştıktan sonra birisi mufassal ve diğeri gayet muhtasar iki mektup vücuda getirebildi. Bunları Frenklerin, zarfsız mektupları kırıp zarflı gibi bir surete koydukları vechile kırdı, büktü ve üzerlerini dahi yazdı.

Bu işi gördükten sonra dahi Poliny yatağına girmedi. Ahval ve etvarında görülen fevkalâdelikten kızcağızın artık hâb ve rahata adem-i ihtiyacı anlaşılırdı. Bir dolap açıp içinden çıkardığı şalı omuzlarına ve paketi koltuğuna aldı ve mektupları koynuna koydu. Şu tedarikatla kapıdan çıktı gitti ki, sabah henüz açılmakta bulunduğu cihetle bu vakit Paris sokaklarında kimse bulunamazdı.

İkinci Bap

Poliny'nin ahvalinde gördüğümüz fevkalâdelik merakı dâî bir şey olduğundan nazarıdikkatimizi kızın arkasından sevkle nereye gittiğini ve ne yapıp, ne ettiğini görmek lâzım gelir ise de, kızcağız güya arkasından bir nazarıdikkat kendisini takip eylediğine vâkıf imiş gibi izini kaybetmek için girip çıkmağa lüzumu olmadığı birkaç sokağa girdi, çıktı ve filvaki izini kaybeyledi. Şu hâlde nazarıdikkatimizi kendi arkasından sevk etmiş olsaydık bile yine matlûbumuza vasıl olamazdık.

Bildiğimiz ve anladığımız şey şu ki, o gün kendi hanesinde ikâmet etmekte bulunan Monsieur Simon Angot bir komiser çocuk yediyle almış olduğu bir kıt'a mufassalca mektubu yukarıdan aşağıya okur okumaz sanki gerçekten çıldırmışçasına bir sûret-i garibe ve acîbe ile yerinden fırlayıp güya bir mühim şey arıyormuş gibi odasının ötesine berisine kemal-i telâş ve tehalük ve heyecan ile baş vurduğu hâlde hiçbir şey bulamayarak yerine gelir ve mektub-ı mezkûra bir nazar daha atf ederek çılgınlığını ve onun icabatından olan harekat-ı sâlifü'z-zikrini tekrar ederdi.

Ağlamak ister ağlayamaz ve kendisine bu hâl-i garâbet-meâli vermiş olan şeyi zihninde mülâhaza ve muhakeme etmeye çalıştığı hâlde buna dahi muvaffak olamazdı.

Bu hâlde Simon Angot'nun çehresine bir isim arar isek "mevta çehresi" demekten başka bir şey bulamaz isek de, bu çehre mevta çehresine dahi benzemez. Hâb-ı ebedî safasına henüz varmış ve lisan-ı avamda mevta denilen zatın çehresinde bir sükûnet-i ebediyye istirahat-ı ruhaniyye manası görülür ki,

dakîka-bîn olanlar şu alçak dünyanın meşagil ve metâib-i tâkatfersâsından kurtulmuş ve her biri insanın yüzünü kızartacak mertebede kanun ve kavaid-i insaniyye ve diniyyenin mugayir ve muhalifi bulunan nice entrikalardan el çekmiş olan ol zatı takdis ve tebrikten geri kalmazlar. Simon Angot çehresinde ise mevtaya teşbih edilebilen şey yalnız kansızlığından ibaret olup, yoksa yataklarından fırlayıp atılacaklar zannolunan o çılgın gözler ve her biri bir mızrak-âsâ dimdik dikilip kalmış olan saçlar bir mevtada olmadığı gibi, çehresinin hey'et-i umûmiyyesinde görülen mücterâne tavır hiçbir kimseye mahsus değildi.

Şu hâlde bir saatten ziyade kalıp ne edeceğine bir türlü karar veremeyen Simon'un mektub-ı mezkûr üzerine attığı son nazarda gözüne Nasuh ismi ilişmesiyle "Hah! Koşmalı. Nasuh'u görmeli" dedi yerinden fırladı. Güya paltosunu, şapkasını, bastonunu almağa davrandıysa da bunların mevzu olduğu mahalleri birdenbire kestiremeyerek her biri için beşer, onar yere baş vurduktan sonra güç hâl ile bulabildi.

Netice-i kelâm çocuk sokağa fırladı, ancak Nasuh'un ikâmetgâhına kadar piyade olarak gitmeye muvaffak olamayacağını ve buna çalışmış olsa bile zihninin şu perişanlığı ile mahall-i mezkûru mutlaka bulamayacağını derk edip, bir arabacıyı çağırarak Nasuh'un adresini güç hâl ile verebildikten sonra hemen kendisini arabanın içine attı.

Beş on dakika sonra Monsieur le Prince sokağına varıp Nasuh'un ikâmet eylediği haneye girdi. Lâkin ne suretle girdi?

Merdivenden yukarıya çıkarken güya karşısına çıkmasını beklemediği ve belki istemediği bir adamın kendisini istikbal etmesinden korkuyor ve kulağına değmesini istemediği bazı seslerin sâmia-hırâş-ı vukufu olmasından havf ediyor, her nokta kendisine dehşet veriyor, her zerre yüreğini ürkütüyor zannolunacak hâller, alâmetler gösterirdi.

Nasuh'un odasına vardıkta onu kapalı buldu ise de Poliny'nin ..... eyvah! Poliny'nin değil peder ve maderinin sakin olduğu daireyi açık buldu. Öyle bir surette açık ki hiçbir kimsenin dairesi bu surette açık olması için Cenab-ı Hakka dua etmezsiniz. Cenazesinin, hem de dünyasına doymayan bir civan ce-

nazesinin henüz çıkmış olduğu yerler ancak bu suretle açık olabilirler.

Monsieur Simon içeriye girdiği zaman güya ahretten haber getiren bir muhbir imiş gibi bîçare peder ve valide kendisini istikbale koştular ikisi dahi "Aman Monsieur Simon! Poliny'den sende bir haber var mı?" diye çocuğu birer başka tarafa çekerlerdi. Ya bunların gözlerinden sel gibi revan olan yaşlara tahammül edebilecek bir yürek farz olunabilir miydi? Olanca cesaretini toplamak ve şu bîçare peder ve valideye kendi derd-i derûnundan renk vermeyecek kadar besaletli bulunmak Simon Angot'ya farz oldu. Binâberîn ahvalden asla haberi yokmuş gibi bulunarak istifsâr-ı keyfiyyete başladı:

Simon - Ne olmuş canım? Sizi pek fena bir hâlde görüyorum. Ne var sanki?

Valide - Ah! Daha ne olabilir? Âlemde bizi bundan büyük hangi musibet vurabilir? Poliny .....

Peder - Başımıza gelen hâller bir hanenin en büyük musibetidir oğlum. Poliny ....

Simon - (Heyecanını ketm edemeyerek) Poliny'ye ne oldu?

Peder - Ne olduğunu kim bilir? Öldü mü, kaldı mı?

Valide - Gaybubet etmiş oğlum, gaybubet.

Simon - Nasıl gaybubet etmiş? Tahkikatınız ne merkezde?

Valide - Dün gece sabaha kadar yatağına yatmamış. Uyku uyumamış. Çünkü yatağını asla bozulmamış gördük. Dolabını, çekmecesini birçok yerleri karıştırmış. Çünkü hepsini darmadağınık bulduk. Yazı yazmış. Zira yazı levazımı masanın üzerindeydi. Sabahleyin henüz şafak atarken sırtında bir şal ve perişan bir hâl ile çıkıp gitmiş.

Peder - Hatta kapıcı kendi hâlinden ürkmüş bile. Ürkmüş de kapıyı açmamak istemiş. Lâkin Poliny hem cebredip hem de yirmi franklık bir napolyon verince kapıcıyı ikna edebilmiş. Eşek herif bizim bu hâlimizden sırıtarak diyor ki "Poliny'nin hâl-i tavrında gidip kendisini bir âşık-ı müştakın kolları arasına atmak hevesini ilâm edecek alâmetler vardı".

Simon - Ey! Tahkikatın yalnız bu kadarıyla mı kaldınız? İcap eden yerleri aramadınız mı?

Peder - Aradık oğlum aradık, ama Paris geniş. İnsan kaybettiğini kolay kolay bulabilecek bir memleket değil ki! Bütün gazetelere ilânlar gönderdik. Polis mevkilerine haberler verdik. Her semte, her tarafa komiserler çıkarttık.

Simon - Hiçbir haber yok a?

Valide - Yok oğlum.

Simon - (Kendi kendisine içinden) Zaten haber beklemek lâzım değil ya! (cehren) Nasuh nerede? O ne yaptı? Ne dedi?

Peder - Onun da aklı başından gitti. Felâketi haber alır almaz tedkik ve taharrriye koştu.

Simon - Bir haber getirdi mi bari?

Valide - Henüz avdet etmedi.

Şu müşâfehe edildikten sonra birkaç dakika derin ve korkunç sükutla herkes birbirinin yüzüne bakakaldılar. Kızın anasına, babasına bir mektup bırakıp bırakmamış olduğunu sual ederek öyle bir şey bırakmadığı cevabını aldıktan sonra Monsieur Simon, "Bakayım ben de çıkayım. Belki bir haber de ben alırım" dedi. Valide ve pederi veda bile etmeyerek kapıdan dışarı çıktı.

Kendi ikâmetgâhında okumuş olduğu mektup üzerine Angot da mutlaka bir haber olduğu hükmedilebilir. Hatta haber aramağa gitmek vaadiyle çıkmış olduğu hâlde Simon Angot bir kimseye bir şey sormayıp ve hiçbir yerden haber aramayıp doğruca o civarda en yakın bulunan bir gazinoya gitti ve hokka kalem isteyip sabahleyin okumuş bulunduğu mektubun zeyline yazı yazmağa başladı.

Yazdığı yazı âdeta mektuptan daha ziyadeydi. Hatta kâğıt kifayet etmediği cihetle yarım tabaka posta kâğıdını dahi ilâve ederek onu da doldurdu. Nihayetinde gazinocudan bir zarf isteyip mektubu onun içine vaz ve üzerini Nasuh Efendi namına tahrir ederek bir komiser çocuk çağırıp onun vasıtasıyla mektubu Nasuh'un ikâmetgâhına gönderdi.

Bu işi bitirdikten sonra Simon ne yaptı?

İşte bunu henüz kimse bilmez. Bilindi. Bilindi, ama neden sonra bilindi. O gün akşam üzeri çıkan gazetelerde şöyle bir fıkra okundu da onun üzerine bilindi.

Fıkra şudur:

"Bugün bade'z-zeval saat üçte bir delikanlı kendisini Iéna köprüsünden Seine nehrine atarak gark ve telef eylemiştir".

Vakıa faciaya dair gazetelerde tafsilât ve izahat olup olmadığını mı sual ettiniz?

Var idi. Lâkin tafsilât-ı vâkıadan dolayı doğru bir malûmat çıkarabilirseniz asla. Gazeteler medeniyet için de pek lüzumlu şeyler ise de medeniyet kendisine lâzım olan şeylerin ekserisini suistimale düşürmüş olduğu gibi, gazeteleri dahi bu musibetten kurtaramamıştır. Bakınız şu kendisini telef eden genç adam hakkında ne yolda izahat vermişlerdi?

Birisi, "Rivayet-i vakıaya göre mumaileyh varını yiyip tekmil etmiş olduğundan artık âlemde fakir yaşamaktan ise ölümü tercih etmiştir".

Diğeri, "Bu dahi kumarın kurbanları cümlesinden olduğu rivayet ediliyor. Servetini kumar oyununda bitirip nihayet hayatına dahi hatime çekmiştir".

Diğeri, "Borsa muamelâtında bir büyük zarara uğrayarak canına kast edenlerin birisi dahi bu olmuştur".

Diğeri, "Rivayete göre bu genç adam bir bankacının yanında olup sirkat eylediği küllî meblâğı sarf ve istihlâk eyledikten sonra polis tarafından lâyenkati' takip edildiğini görerek nefsini bu suretle halâs eylemiştir".

İşte gazetelerin verdiği izahat hep bu kabildendi. Vakıa bir vakitler Paris'te böyle bir şey vuku bulduğu zaman, en evvel bunun bir me'yûsiyet-i âşıkâneye veyahut familyaca namusa dokunur bir felâkete hamledilmesi mutat gibi bir şey idiyse de, Paris medeniyetinin terakkiyatı semerâtından olmak üzere şimdi bu gibi ahval yalnız hikâye-nüvislerin hayalhanelerinde mer'î olup yoksa el-hâletü hâzihi Paris'te aşk ve namus uğrunda nefsini kurban edenler ender hükmüne girmiş ve binaenaleyh bir vak'a-i hâileyi bunlara hamletmek sureti dahi hükümden düşmüştür.

Üçüncü Bap

Monsieur Simon, Poliny'nin peder ve maderine Nasuh Efendiyi sormuş ve onlardan dahi Nasuh Efendinin tahkik ve

taharriye gittiği cevabını almıştı. Bu mesele üzerine hâsıl olan merakın Nasuh Efendi tarafından icra edilen tahkikat üzerine der-dest edilen malûmatla def'i için Nasuh'u bulmak lâzım gelir ise de, yevm-i mezkûrda kendisini bulmak muhâl hükmüne girmişti. Zira Nasuh o gün Paris'i âdeta elekten elercesine cevelân etmiş ve hiçbir yerde karar kılmamıştı. Mumaileyhi mutlaka bulmak lâzım gelir ise o gece şu odaya sevk-i zihn etmelidir.

Ol odaya ki, karîn-i kirâmın zihinleri burasını birkaç defa ziyaret eylemiştir. Lokantada sandıkkârlık eden Mademoiselle Virginie'nin odasını ihtar etmek istiyoruz.

Nasuh o gece bu odaya dahi baş vurmuştu. Hem de tahkikatın sonunda buraya baş vurmuş olduğundan kendisini burada bulmak lâzım gelir. Lâkin o geceye mahsus olmak üzere işbu odanın ahval-i hususiyyesi dahi cüz'îce izahata muhtaç olduğundan izahat-ı mezkûreyi vermeksizin Nasuh'un buraya sûret-i vürûdunu hikâye edemeyiz.

O gece nısfü'l-leyle karib bir zamandaydı ki, Mademoiselle Virginie'nin erkek kardeşi, hemşiresini lokantadan alıp ikâmetgâhı bulunan bu odaya getirmek için ber-mutat lokantaya gitmiş ve küçücük kız kardeşceğizi dahi ber-mutat hemşiresinin yatağı içinde uyumuş kalmıştı.

Bir aralık kızcağız korkunç bir rüya ile uykusundan uyandı. Hemşiresinin ve biraderlerinin isimlerini yad ederek kendilerinden istimdat eyledi. Kendi istimdadına cevaben bir ses işitemeyince korkusundan örtüyü başına çekip güya odanın içini doldurmuş bulunan tehlikeden bu suretle tahaffuz eyledi ise de yine emin olamayıp kalktı. "Hemşirem bana Cenab-ı Allah küçük ve âciz olan çocukların nigehbanıdır?! demişti. Allah varken hiçbir şeyden korkmamalıyım" dedi.

Bu cür'et-i ma'sûmâne ile kızcağız yatağından aşağıya sıyrılarak indi ve erkek kardeşinin hemşiresini almağa giderken hazırlayarak bırakmış olduğu sofrayı tavaf etmeye başladı. Bu sofranın pek fakirâne bir şey olduğunu bilirsiniz. Ancak bu akşam daha ziyade fakirâne idi. Hatta sebze çorbası bile kaynamayıp sofra üzerinde hiçbir sıcak taamın dumanı tütmemekteydi. Kızcağız mevcut üzerine göz gezdirerek gözüne ilişen şeyler üze-

rine "İşte ekmekler tamam üç günlük bayat ekmeklerdir. Bazı kere hemşireciğim taze ekmek dahi alır. Taze ekmek ne güzeldir! Fakat her zaman onu alamaz ki. Her gün taze ekmeği zengin olanlar yermiş. Az zengin olanlar bir günlük ve bizim gibi fakir olanlar iki günlük bayat ekmeği yerlermiş. Bu ekmek ise dün alındı. Üç günlük bayat oldu ..... Aman ya Rab! Ben senden şikâyet etmiyorum. Verdiğin nimetler üzerine teşekkür ederim. Hemşiremin bana verdiği talimatı unutmadım. Ne kadar fakir olsak yine sana teşekkür edeceğiz..... İşte katık olarak peynir var, tuzlu balık var. Teşekkür ederim ya Rabbim, teşekkür ederim. Ama zenginlerin sofrasında omletler, mayonezler, côteletteler bulunur. Elbette onlar dahi teşekkür ederler. Çünkü sana kurtlar, kuşlar bile teşekkür ederlermiş ya Rabbi!" diye kendi kendisine mırıldanırdı. Bir aralık duvarda muallak olan validesinin resmini dahi görerek yanına sokuldu. Resim yükseğe asılmış olduğu cihetle boyu yetişemediğinden sağ elinin parmaklarını bir yere toplayıp kendi dudaklarına dokundurarak ve güya o taze dudaklarından koparıp aldığı buseyi validesine doğru bir edâ-yı mahsûs ile atarak "Ah benim valideciğim! Sen benim validemsin. Ben senin evlâdınım. Vakıa sen duvarda muallak bir resim olduğun için başka çocukların valideleri kucaklarına koşup atılarak öpüştükleri gibi ben de senin kucağına koşamam. Lâkin ne yapalım? Biz fakiriz. Hemşirem söylemedi ve ben de bilemem, ama besbelli validesiz kalmak dahi fukaralık iktizasından olmalıdır. Fukaranın hiçbir şeyi olmayacak ve onlar için yalnız Cenab-ı Hakkın lütfu kifayet edecekmiş. İşte anacığım ben buna inandım. İman getirdim" dedi.

Taşra çıkıp da bir tarafa düşmemesi veyahut kaybolmaması mütalâasıyla oda kapısı üzerine kilitlenmiş olan kızcağız birkaç dakikayı dahi bu suretle validesinin resmi pişgâhında imrâr eyledikten sonra yine sofra tarafına teveccüh ederek ve o fakirâne sofrayı bir nazar-ı tahassürle tekrar gözden geçirerek "Ah hemşireciğim kazandığı paraları geçen gün kunduracının borcuna vermemiş olsa idi bize yine çorba kaynatacak bir şey alabilirdi. Lâkin paraları oraya verdi ve bir daha yeniden borç etmemeye yemin etti. İşte bunun için dört günden beri mangalımız yanmadı ve tenceremizin içine hiçbir şey konmadı" diye

mırıldanırken, taşrada peyda olan iki ayak sesi kapıya kadar gelip anahtar kilidin içerisinde döndü ve kapı açılıp hemşiresiyle biraderi içeriye girdi.

Virginie - Vay hemşireciğim! Sen uyandın mı?

Kızcağız - Evet hemşireciğim uyandım. Bonsoir hemşireciğim, bonsoir kardeşim ....

Çocuk - Bonsoir mini mini Virginie. Ne yapıyordun, yalnız korkmadın mı?

Kızcağız - Allah varken korkmak olur mu? Allah ile söyleşiyordum.

Virginie - Aferin dostum! Hakkın vardır, öyledir. Senin gibi küçük ve uslu ve terbiyeli olan kızları Allah sever. Onları daima muhafaza eyler. Bak kardeşinin koltuğu altındaki pakette neler var?

Çocuk - (Koltuğu altındaki paketi sofra üzerine koyarak) Bak hemşireciğim bak sana pandispanya getirdik.

Kızcağız - (Memnuniyetle gözlerini açarak) Pandispanya mı? Haniya şu şekerli ekmek değil mi?

Virginie - Evet hemşirem.

Kızcağız - Vay ne kadar güzeldir! Pandispanya pek tatlıdır. Onu da bize Allah mı verdi? Her şeyi bize Allah verir değil mi hemşirem?

Virginie - Evet! Fakat Allah bunları kendi eliyle vermez. Yine bizim gibi insanlardan vasıtalar bulup onların eliyle verdirir. Dünyada daima iyilik edenler işte Allah'ın bu vasıtalarıdır.

Kızcağız - Öyle ise iyilik etmek pek güzel bir şeydir. Çünkü insan Allah'ın vasıtası oluyor.

Çocuk - Ona şüphe yok hemşirem, ona şüphe yok. Hatta geçen gün bahçede kanadı kırılmış bir kuşcağızı zenginlerin terbiyesiz çocukları öldürmek istiyorlardı da, ben de ellerinden kurtardım. Kapıcıya teslim ettim. Kapıcı benden pek memnun oldu. Arkamı okşayıp dedi ki 'Sen hayır sahibi bir çocuk olacaksın. Anladın mı hemşirem?' "Ben hayır sahibi bir çocuk değil, belki hayır sahibi bir erkek olacağım. O hâlde Allah'ın dostları sırasına gireceğim".

Virginie - Sen de hayır sahibi bir kadın olursun kızım. Sen de Allah'ın dostları sırasına girersin. Bu akşam validemizi öptün mü? O mukaddes vazifeyi icra ettin mi?

Kızcağız - Borcumu ifa ettim. Lâkin aklıma bir şey geldi. Biz babamıza dahi niçin borcumuzu ifa etmiyoruz. Babamızın resmi yok da onun için mi?

Virginie - Babamızın resmini de yüreğimizin içinde görerek öyle muhabbet etmeliyiz.

Kızcağız - Ben babamı tanımam ki.

Şu lâkırdı üç bîçare kardeşlere bayağı bir hüzün verip muhâvere-i vâkıayı bir sükut-ı mahzunâne dört beş dakika kadar tatil eyledi. Ondan sonra sözü açan yine küçük kızcağız oldu.

Dedi ki:

Kızcağız - İnsanın anasından, babasından maada hısımı, akrabası olmaz mı hemşirem?

Çocuk - Olur olur. Validesinin hemşiresine teyze ve babasının hemşiresine hala, validesinin biraderine dayı ve pederinin biraderine amca, hemşiresinin kocasına enişte ve biraderinin karısına yenge derler ki, bunlar hep hısım, akrabadan ma'duttur. Elifba kitabında yok mu? Sen daha buralara kadar okumadın.

Kızcağız - Okumadım ise şimdi anladım kardeşim. Fakat bu hısımların hiçbirisi bizde yoktur. Öyle ya biz fukarayız. Yalnız iki tanesi olacaktır.

Çocuk - Hangileri?

Kızcağız - Bir enişte ile yenge.

Çocuk - (Hindi gibi kabarıp kurularak) Evet evet! Ben büyüyüp de evlendiğim zaman benim karım senin yengen olacaktır.

Kızcağız - Ya hemşiremizin kocası enişte mi olmayacak mıdır?

Çocuk - O da olacaktır a!

Virginie - Ben sizi öyle lâkırdıları söylemekten men ederim çocuklar.

Çocuk - Niçin men edersin hemşirem? Senin kocan olmayacak mıdır?

Virginie - Evet olmayacaktır.

Kızcağız - Niçin olmayacaktır hemşirem? Fukara olduğumuz için mi olmayacaktır?

Virginie - Evet kızım! Fukara olduğumuz için benim kocam olmayacaktır.

Çocuk - Ben buna inanmam. Fukaraların da kocası vardır ve olur. Elifba kitabında bir hikâye yok mu? Bir fakir herif ile bir fakir karısının hikâyesi. İşte bu da ispat eder ki fukaranın dahi karısı ve kocası olur.

Virginie - O başka hikâyedir dostum. Benim cihazım yok. Hiçbir şeyim yok. Benim gibi bir fakir kızı kim alır?

Kızcağız - Of bu fukaralık ne fena şey imiş! Taze ekmekleri yok, sıcak yemekleri yok, anaları, babaları, cihazları, kocaları yok hiç?....

Virginie - Sus hemşirem günaha girdin. Fukaralıktan şikâyet etmemek lâzım olduğunu sana söylememiş miydim?

Kızcağız - Öyle ama .....

Virginie - Hayır hayir! Beyân-ı mülâhazaya mahal yoktur. Siz bu dünyanın ziynetine aldanmayınız. Fakir olsun, zengin olsun herkes huzûr-ı rabbülâlemine gidecek orada ise fakir olanlar daha ziyade ikram görecekler. Kendinizi bir büyük adam farz ediniz. Gayet zenginsiniz. Her şeye kudretiniz var. Huzurunuza bir zengin ile bir fakir gelmiş. İkisi de sizden âtıfet bekliyor. Hangisine daha ziyade ihsan edersiniz? Elbette fakir olana, öyle değil mi? Çünkü zengin olanın zaten vardır. Malik olmayana verilmelidir ki memnun olsun.

Çocuk - Yok hemşireciğim, yok. Affedersin ama sen hatada bulunuyorsun. Geçen gün kiliseye gittik. Papaz İncil-i şerif okuyordu. İncil'de ne yazılmış sen de işittin ya? Kimde var ise ona daha ziyadesi verilecek, kimde yok ise elindeki olan dahi alınacak.

Virginie - Bunlar sizin anlayacağınız manalar değildir kardeşim. Bunların başka manaları vardır. İnşallah büyürsün, okursun da anlarsın.

Kızcağız - Ben hemşireme inanırım elbette. Allah âlem-i ebedîde bizim gibi fukaralara daha çok verecektir. Lâkin biraz da bu dünyada verse .....

Virginie - Şükretmeli hemşirem şükretmeli. Hiçbir vakitte Cenab-ı Hak'tan şikâyet etmemeli. Allah büyüktür. Biz pek küçüğüz. Pek küçük olanın pek büyük olandan şikâyet etmesi edebe, terbiyeye sığar mı?

Kızcağız - (Istavroz çıkarar.) Ben sana şükrederim Allah'ım. Ben sana hamd ederim. Bizi yaratan, besleyen sensin. Bu akşam bize pandispanyayı gönderen sensin. Senden şikâyet edenler nankörlerdir, edepsizlerdir. Ben hiç şikâyet etmem ya Rab.

Virginie - Aferin hemşireciğim işte bu suretle şükretmek diyanettir. Emin ol ki, Allah'ın lütfu senin üzerinde baki olacaktır.

Çocuk - Öyle ise ben de, ben de şükrederim ya Rab. Senin lütfun benim üzerimde de baki kalsın. Ben dahi senden korkarım. Hem sana muhabbet ederim.

Virginie - Öyle ise sana da aferin kardeşim. Sen dahi dindarâne bir tövbe ve istiğfârda bulunmuş oldun.

İşte odanın içerisinde şöyle bir hâl ve hasbihal mevcut idi ki kapı açılıp içeriye birisi girdi. Böyle gece yarısından sonra hariçten adam girmek mutat olmadığı ve aralıkta bir kere Nasuh Efendi gelir ise de o dahi nadiren geldiği cihetle bu kere kapıyı açıp giren adamın Nasuh Efendi olduğu anlaşılıncaya kadar odanın içinde bayağı bir heyecan hüküm sürdü. Küçücük kızcağız hemşiresinin damenine iltica için iki eliyle sımsıkı sarılmış ve çocuk ise erkekliği hasebiyle cibilletinde meknûz olan şecaat iktizasınca güya gelen zata mukâvemet edecekmiş gibi davranmış ve fakat cümlesinin çehresinde bir havf ve telâş alâimi simalarını değiştirmişti. Gelen zatın dost-ı keremkârları olan Nasuh Efendi idüğini görüp anlayınca cümlesinin havf ve heyecanı bir sürur ve handânîye mübeddel olarak üçü birden istikbaline müsâraat gösterdiler.

Dördüncü Bap

Sair vakitler Nasuh kapıdan girip de şu iki yavrucak kendisini istikbale koştukları ve kimisi eline ve kimisi eteğine sarıldıkları zaman Nasuh Efendi bir sürur ve inbisât-ı tâmla bunları kucağına alır öper, okşar hâllerini, hatırlarını sual ederdi. Bu akşam çocuklar Nasuh Efendide böyle bir iltifat alâmeti yerine

hâl ve tavrında ziyade bir durgunluk ve çehresinde pek çirkin bir tündlük görünce birdenbire ürktüler. Evvelâ birbirinin saniyen hemşirelerinin ve saniyen Nasuh Efendinin yüzüne bakakalıp lisân-ı hâl ile "Bizi her zamanki iltifatından mahrum edecek olduktan sonra bu akşam bu adam niçin geldi sanki? Keşke gelmeseydi" dedikleri anlaşılırdı.

Nasuh - Yalnız Mademoiselle Virginie'ye bir selâm vermeyi vazifeden addederek "Akşamlar hayır olsun Matmazel!" dedi ise de bu akşamın hayırla yâd edilebilecek akşamlardan olmadığı Nasuh'un her hâlinden anlaşılmakta bulunduğu cihetle, zavallı Virginie bilmukabele irat eylediği "Akşamlar hayır olsun Monsieur Nasuh" cevabını ol kadar mahzunâne ve o derece muhterizâne kızcağıza bir surette verdi ki, Nasuh kızcağızı teskin ve tesliyete mecburiyet görerek yüzünde tebessüm göstermek ve çocuklara iltifat etmek için cebr-i nefs etmeye başladı.

Virginie - Zahmete giriyorsunuz Monsieur Nasuh. Sizin için bu akşam mülâtefe akşamı olmadığı çehrenizden anlaşılır.

Nasuh - Vakıa biraz keyfim kaçıktır.

Virginie - Neniz var?

Nasuh - Vallahi ne diyeyim? Ne hastayım diyebileceğim, ne sağlam.

Çocuk - Hemşireciğim! Hemşireciğim! Monsieur Nasuh'un gözleri kıpkırmızı olmuş. Ya ağlamıştır veyahut .....

Nasuh - Hayır dostum! Ne ....

Virginie - Evet, evet! Gözleriniz sizi tekzip ediyor Monsieur Nasuh.

Nasuh - Eğer beni birkaç dakikacık rahat bırakırsanız pek büyük minnettarınız olurum.

Virginie - Her hâlde irâde sizindir. Burası kendi hanenizdir diyemem. Fakat istirahatinizin matlup ve mültezim olmasınca burası kendi hanenize bile mukaddem olduğunu dava edebilirim.

Nasuh - Teşekkür ederim Matmazel, yatağınızı dahi isteyeceğim. Vakıa bir kızdan yatağına yatmak müsaadesini istemek pek .....

Virginie - (İstemeye istemeye bir gülerek) O bize mahsus külfetlerden olmadığını siz de bilirsiniz Monsieur Nasuh. Her lâfızdan bir medlûl-ı diğer aramakta bulunan manaperestân için selâm vermekten bile bin türlü şeyler çıkar. Yatağımda istirahat edebilecekseniz buyurunuz. Hem de temiz olduğunu temin edebilirim.

Şu mücavebeyi olanca kuvvetiyle edebilmiş olduğunu Nasuh'un nefesi nefesini takip edercesine bir iç sıkıntısına duçar olmuş bulunmasından anlaşılırdı. Daha Virginie son lâkırdısını bitirmeden Nasuh kızın yatağına yuvarlandı.

Lâkin ne için yuvarlandı? Emeli ne idi? Uyku mu uyuyacak idi? Yoksa istirahat mı eyleyecekti? Heyhat! Hiç rahat ve huzûr-ı derûn olmayınca hâb ve rahat mümkün olabilir mi? Gayeti o gün pek çok gezmiş, dolaşmış olduğu, vücutça maddeten pek ziyade yorulmuş olduğundan bu taab-ı maddîyi çıkarmak için yuvarlanmış sayılabilir.

Kendilerinin taamdan teehhür etmemelerini rica etmesi üzerine Virginie ve çocuklar sofraya oturdular ise de taam için kimde iştiha olabilir ki, Virginie Nasuh'ta hiç beğenmediği ahvali tedkik ve tefahhus meşguliyetiyle ağzına getirdiği ilk lokmayı dahi unutarak lokması ağzında kalmış ve çocuklar ise odalarında ilk defa olmak üzere tesadüf eyledikleri böyle dehşetli hâlden dolayı veleh-i hayrete duçar olmuş, velhasıl hiçbirisinin taama eli varamamakta bulunmuştu.

Nasuh Efendi yarım saat kadar baygın gibi bir hâlde kaldı. Yüzünden sanki alevler fırlamak üzere bulunuyor gibi ateşler içinde yanardı. Humma hastası gibi bir hayli şeyler sayıkladı ise de cümlesini Türkçe söylediği cihetle Virginie hiçbirisini anlayamadı. Erbâb-ı dikkatin tecârib-i garîbesindendir ki, insan lisan-ı maderzadından maada bir ecnebi lisanını ne kadar kuvvetli öğrenmiş olsa kendi mülâhazat ve mütâlâat-ı mahsûsasını ve bahusus hesabını mutlaka lisan-ı maderzadı üzerine icra eyler. İmdi rüyada sayıklamak dahi ekseriya insanın lisan-ı maderzadı ile vuku bulur. Meğer ki rüyası âlem-i haricîden bittecerrüd âlem-i nefsîsi içinde tenha kalmayarak yine bir ecnebîye hitap ile âlem-i haricîyeye iştirak demek olan rüyalardan ola.

Yarım saatten sonra Nasuh Efendi dalgınlığından uyandı. Fakat ziyadesiyle yorgun olanların def'-i metâib için ilk istirahatlarından sonra vücuduna daha ziyade bir yorgunluk geleceği mücerrebâttan bulunmakla Nasuh Efendi dahi yatağı içinde doğrulup oturuncaya kadar bir hayli iniltiler ile ilân-ı acz ve za'f eylemişti.

Bu hâlde paltosunun koyun cebinden çıkardığı gayet mufassal ve nısf-ı kısm-ı evveli siyah ve nısf-ı kısm-ı sânisi mor mürekkep ile muharrer olan ve hatta kâğıt yetişmediği cihetle yarım tabaka kâğıdın dahi ilâvesiyle zeyli uzatılmış bulunan lâyiha kılıklı bir mektubu okumaya başladı. Hâlâ sofradan kalkmamış ve daha doğrusu kalkamamış bulunan Mademoiselle Virginie iki gözlerinin bebeklerini Nasuh'a dikerek çehresinde güç hâl ile nümayan olan en küçük tagayyürâtı dahi kemâl-i dikkatle tedkik ve imtihan eylerdi. Nasuh bu kâğıdı okudukça renginin kâh kıpkırmızı kızarması ve kâh mosmor morarması ve bazı kere dahi sanki vücudunda olan kan hep kalbine toplanmış da vücudunun hiçbir tarafında ve hele çehresinde asla kan kalmamış gibi renginin bembeyaz kesilmesi kızın nazar-ı dehşetini açarak istizâh-ı mes'eleye mecbur olmuştu.

Virginie - Sizde gördüğüm hâl hastalık hâli değildir Monsieur Nasuh. Gönlümün hiç beğenmediği ve tabirinden lisanımın âciz kaldığı birtakım korkunç şeyler hissediyorum.

Nasuh - (Kendi çehresi için bir ziynet yerine geçmek şöyle kalsın, dehşeti öyle olur olmaz tabiratla tefhim edilemeyecek olan acı ve fena bir tebessümle) Neden korkuyorsunuz Matmazel? Sizin "Melektir" diye hükmettiğiniz Nasuh korkulacak bir adam mıdır?

Virginie - Ah! Bu akşam, benim melektir diye hükmettiğim Monsieur Nasuh'tan başka bir Monsieur Nasuh'u karşımda görüyorum.

Nasuh - Hastayım, Matmazel hasta.

Virginie - Hasta değilsiniz efendim, hasta değilsiniz.

Nasuh - Ben kendimi bilmez miyim ya? Hastayım. Hatta imtidâd-ı hayatımdan ümidimi kestim.

Virginie - (Yerinden fırlayarak) Ne diyorsunuz Allah'ı seversenız?

Nasuh - Pek mühim bir lâkırdı söylemiyorum. Kimseye olmadığı hâlde bana vaki olacak bir şeyi de haber vermiyorum. Telâş etmeyiniz Matmazel. Kâmil olan insanlar böyle büyük ve azametli ve dehşetli dakikalarda asla telâş etmezler. Ben sizi kâmil insanlardan addederim. Hem tecrübelerim bunu böyle ispat ettiği için böyle addederim.

Virginie - Ben bu dakikanın azametini ve dehşetini bilmediğim için hakikat-i ahvâle vâkıf oluncaya kadar dehşete düşmekte ve telâş etmekte mazurum.

Nasuh - İşte hakikat-i hâli arz ettim ya. Müddet-i hayatımı hitama ermiş görüyorum. Âlemde kimsem yoktur. Helâlinden kazanılmış biraz param var. Mâl-ı habîs olsa idi size lâyık görmezdim. Fakat helâlinden kazanılmıştır. Beynimin kuvveti ve kalemimin hizmetiyle kazanılmış temiz paradır. Bunu size, sizi buna lâyık görüyorum. Hesabımı yaptım. Pusulasını tanzim eyledim. Vasiyetnamemi dahi namınıza olarak yazdım.

Virginie - (Evvelkinden ziyade telâş göstererek) Ne diyorsunuz? Vasiyetname, hesap, kitap ne demek? Âlemde kendi mevtiniz ile müstefit etmek için beni mi buldunuz Monsieur Nasuh? Benim fakr u zaruretimi böyle kendime zillet ve hakaret addolunacak fakirlerden, zaruretlerden mi addediyorsunuz?

Nasuh - Beni yad edersiniz diye .....

Virginie - Ben sizin gibi bir insan-ı kâmil için ömrüm âhir oluncaya kadar ağlarım. Sizi bir matem-i ebedî içinde yad eder giderim. Fakrımın yesâra tebdili emrinde insaniyetin lâyık görmediği edna bir hareketi irtikap edecek olsaydım bu kadar fakir kalmazdım. Şu nokta üzerinde daha ziyade izahat veremediğimden dolayı beni mazur tutunuz.

Nasuh - Anladım Matmazel. Fakat ben de sizi def'-i ihtiyaç emrinde insaniyetin lâyık görmediği edna bir hareketi kabul etmiş olmak üzere tecrübe eylemiş bulunsaydım, malımı size vasiyet etmezdim. Zira siz bu vasiyetimin kabulünü kendi meziyet-i insaniyyeniz için bir şüphe addediyor iseniz de asla bu fikrinize iştirak etmiyorum. Zira .....

Virginie - Mücadele-i mantıkiyyede bulunacak zamanda değiliz zannederim. Buna ne sizin şu hâliniz müsaittir, ne de

benim. Mahaza sizin derya-yı fazl ve kemalinize mukabil benim katre-i iktidarım her bahisde beni, her zaman size mağlûp eyler. İşte ben bir kelâm-ı kat'î olmak üzere bana terk edeceğiniz meblâğı asla kabul edemeyeceğimi kat'iyen beyan ediyorum. Bana yadigâr-ı ebedî olmak üzere beş on frank bırakmayınız. Zira mal ıtlâk olunan şey baki değildir. Madem ki öleceksiniz, sebeb-i mevtinizi bana yadigâr bırakınız ki ebedî kalsın.

Nasuh - Acayip! Her vefat eden sebeb-i vefatını bilir mi?

Virginie - Her vefat eden, sebeb-i vefatını bilip bilmeyeceğini bahse bile katmam. Fakat sizin sebeb-i vefatınızı bildiğinizi malûmat-ı yakîne ile bilirim.

Nasuh - Tuhaf söylüyorsunuz.

Virginie - Sizinki kadar tuhaf değildir. Şu okuduğunuz mufassal kâğıt yok mu? O kâğıt âdeta esbâb-ı mevtinizi mübeyyin bir cemiyet-i etıbba raporu demektir. Daha doğrusunu ister misiniz Monsieur Nasuh? Lâkırdının daha açıkçasını mı söyleyeyim dostum?.... Size ilk defa olmak üzere "dostum" diye hitap etmekliğime müsaade ediniz.

Nasuh - Teşekkür ederim Matmazel dostum olmaklığınız benim için gerçekten bir büyük şereftir.

Virginie - Öyle ise doğrusunu söyleyim: Yüreğimin hissine göre okuduğunuz kâğıt bir cemiyet-i etıbba raporu da değildir. Belki sizi in'idama hükmetmiş olan mahkeme-i vicdanınızın esbâb-ı helâkınızı mübeyyin ilâmıdır.

Nasuh - Ah Virginie!...

Virginie - Demek oluyor ki hükmümde isabet etmişim. Ağzınızdan alevler kusarcasına çektiğiniz şu âh-ı âteşîn ve alnınızdan dolu taneleri yağdırıyorcasına döktüğünüz şu soğuk terler hükmümün sıdk ve isabetine şehadet ederler.

Nasuh - Evet Virginie ben ölmeliyim. Ben ölüme lâyık ve müstahak bir caniyim. İki adam kıydım. İki nevcivan öldürdüm. Ben öldürdüm, ben! Nasuh! Haniya şu melektir diye hükmettiğiniz Nasuh yok mu? İşte o cani! İşte o katil! İşte o haydut!

Virginie - (Kemâl-i havf ve dehşetle) Ne diyorsunuz. Allah'ı severseniz? Bunlar nasıl lâkırdılar? Allah aşkına olsun veriniz şu kâğıtları okuyayım!

Nasuh - Alınız okuyunuz! Okuyunuz da bana lânetler ediniz. Cinayetlerim bu kâğıtlar içinde ber-tafsil münderic ve muharrerdir.

Beşinci Bap

Virginie mahut kâğıtları alıp hem de cehren ber-vech-i âtî okumağa başladı:

"İnsaniyetli, namuslu, terbiyeli Monsieur Simon!"

Bir hayli vakitten beri benim için peyda eylemiş olduğunuz muhabbet benim gibi bir bîçare kız için şeref ve ziynet addolunabilecek bir keyfiyettir. Muhabbetiniz bir zamanda başladı ki yüreğimde onu istikbal için istidat yoktu. Lâkin bu fıkdanî-i isti'dâd yüreğimin hiss-i âşıkâneden mahrum ve odun parçasından mamul bir yürek olmasından neşet etmemişti. Belki diğer bir heva ve heves onu istiâb ve işgal etmesinden neşet eylemişti.

"Monsieur Nasuh'un bana gösterdiği hüsnüniyeti âlemde bir baba, kendi kızına bir kardeş, hemşiresine ve hatta bir âşık dahi kendi maşukasına gösteremez. Bakınız bu davamı size izah edeyim. Bir baba bu hüsnüniyeti kendi kızına gösteremez. Zira şimdiye kadar nikâh defterlerinde olanca varını kızına cihaz vermiş bir babanın ismi musarrah değildir. Bunu kardeş dahi hemşiresine gösteremez. Zira pederinden cihaz-ı mevrûsu olmadığı hâlde hemşiresini tezvîc etmek için olanca malını feda etmiş bir biraderin ismi mukayyed olmak şöyle dursun tasavvur bile edilemez. Nasuh benim için bu fedakârlığı ihtiyar eyledi. Sizin tarafınızdan bana yüz şu kadar bin frankın cihaz olarak sırren ihda edileceğini haber verdiği hâlde bu meblâğın kendi tamamî-i varı olarak sandığından çıkacağını yazıhanesi üzerinde kendi el yazısıyla muharrer gördüğüm bir muvazene pusulası bana haber verdi. Keşke Nasuh beni aldatmağa muvaffak olaydı. Keşke ben dahi ona aldanmaya muvaffak olaydım....." Bu hüsnüniyeti bir âşık kendi maşukasına da edemez. Âlemde kendi maşukasını kendi eliyle ağyara teslim etmiş bir âşık işittiniz mi? Bu ise Nasuh'tur.

"Nasuh beni seviyordu. Bunu kimse bilmez ya. Hatta Nasuh bile bilmez. Sözüme taaccüp etmeyiniz. Bilmez derim, bilmez. Zira Nasuh beni şimdiye kadar bir kızı sevmiş olan âşıklardan hiçbirisinin sûret-i muhabbetine kıyas kabul etmeyecek bir su-

rette severdi. Öyle bir surette ki onun mahiyetini takdirde kendisi dahi âciz kalırdı. Mülâhaza ediniz ki Nasuh benim için olanca varını ne mecburiyetle feda edebilir. Hangi mecburiyet hatırınıza gelse sizi hataya sevk etmiş olur. Meğer ki Nasuh'un cinnetine kail olasınız. Hâlbuki Nasuh'un mecnun olmadığı meydandadır.

Nasuh beni seviyordu dedim. Seviyordu, beni edna mertebede memnun edebildiği zaman ne büyük lezzetler duyduğunu Nasuh'un yüreğine sorunuz. Sorunuz ki âlemde bu lezzeti hiçbir şeyde bulmuş mudur? Lezzet-i şehvaniyye, cihanı kendisine esir etmiş olduğu malûmdur. Hâlbuki Nasuh'un bana olan aşkından aldığı lezzet yanında lezâiz-i şehvaniyyenin her nev'i hatıra bile hutur etmeyecek bir şe'y-i hasîs kalır. Nasuh beni ol kadar sever ve benim memnuniyetimden o derece mütelezziz olurdu ki şayet izdivaçla memnuniyetim itmam edilecek ise onu da husule getirmek için sizi nazar-ı rağbetime arz ve kâffe-i varını bana takdim eyledi. Yemin ederim ki Nasuh beni tezevvüç etmeyi hiçbir dakika hatırına bile getirmemiştir. Zira onun bana olan hevesi bu kadar pest, bu derece bayağı bir heves olmayıp, evc-i a'lâ-yı rif'ata çıkmış bir heves-i âlü'l-âl idi. Lâkin ben tezevvüç etmiş olsaydım belki bir iki günlük mes'udiyetim Nasuh'u artık hayat-ı dünyadan müstağni edecek mertebede zevk ve lezzetle dilsîr edebilir idiyse de, ondan sonra benim zevceme göstermekliğim ya tabiî veyahut mecburî olan meylim, inhimakım, ihtisasım kendisini hayat-ı dünyadan büsbütün bizar edecek ve şimdiye kadar dünyadan aldığı lezaizi dahi unutturacak bir musibet-i takat-fersâ yerine geçeceğini dahi yakînen gördüm. Nasuh isterdi ki bu âlemde benim kendisinden başka melce' ve penahım olmasın. Esen rüzgârdan ürkerek sığınacak bir yer arar isem daima kendi kolları arasını bana açık bulundursun. Nasuh isterdi ki, âlemde bana bir arzu, hem de gerek en büyük ve gerek en küçük bir arzu gelecek olur ise akabinde kendi ismi dahi beraber gelsin ve benim her arzumun Nasuh tarafından husule geleceği itikadı hiçbir zaman gönlümden çıkmasın.

Şu hakayıka varmak için Nasuh'tan bir kelime işittim zannetmeyiniz, zira Nasuh isterdi ki, yalnız kendi varını, kendi ömrünü değil, belki âlemi benim edna bir heves ve arzum yolunda

feda etsin de, yine benim hakikat-i hâlden asla haberim olmasın. Onun en büyük zevki bu idi. Vakıa bir adamda böyle bir hevesin vücudu havsala-i iz'âna sığar şeylerden değildir. Lâkin öyle adam ismi altında tanıdığımız iki elli, iki ayaklı mahlûkta böyle bir hevesin vücudu havsala-i iz'âna sığar şeylerden değildir. Nasuh ise âlem-i pestînin bu nev' mahlûku kıyafetine girmiş bir âlem-i ulvî mahlûku idi ki onlara melek ıtlâk ederler. İhtimal ki melek dahi değildi. Hatta şu melek lâfzının medlûlü ne idüği kimse indinde muhakkak olmadığı gibi bence de muhakkak değildir. Nasuh'un fevkalâdeliğini başka bir tabir ile tefhim edemediğim için bu tabiri kullandım. Hâsılı şu hakayıka vüsul için Nasuh'tan bir kelime işitmedim dedim. Vakıa işitmedim. Lâkin öyle bir fevkalâde adam yanında ben dahi fevkalâde dikkat ve ehemmiyetle davranarak bu hakikatlere vüsul buldum.

Benim gibi bir içli kız için, Nasuh'ta görülen fevkalâdeliğin, yüreğini büsbütün istilâya kifayeti teslim edilemez mi? Ben bir hayli kitap okudum. Birçok romanlar ve tiyatrolar mütalâa eyledim. Muâşakanın hiçbir kimsede görülen suretini şâyân-ı tenezzül bulmadım. Gerek kibrime hamlediniz, gerek azametime. Neticesi bir menzile-i zillet ve levs ve habâsete serilmekten başka hiçbir şeye müncer olmayacak olan envâ'-ı muâşakanın kâffesini hayvaniyetten ibaret müstekreh bir keyfiyet gördüm. Gönlüm âsmân-ı ismette melekâne pervaz etmeyi tercih eyledi. Bu yolda ise kendime Nasuh'un aşkını refik bulabildim.

Görüyor musunuz Monsieur Simon siz bana arz-ı muhabbet ettiğiniz zaman yüreğimde nasıl bir azametli aşkın saye-i âlemgîri her tarafı istilâ eylemişti. Bu hâl ile beraber sizinle devam eden münasebetimiz bir mertebeye kadar tesirattan hâli kalmadı. Ama ne gibi tesirat? Nasuh benim mes'udiyetimi sizinle izdivaçta bularak kendi zevk ve lezzet-i âşıkânesini itmam için beni sizinle izdivaca tergibde cebr ve tazyike kadar vardı. Şu hâlde bilkülliye müdafaayı Nasuh'un zevkine mani gördüm. Hâlbuki ben dahi Nasuh'un benim yüzümden hâsıl olacak zevkinin husulüne mümânaat etmemeyi isterdim. Âlemde hangi taş yürekli maşuka tasavvur edilebilir ki âşıkının kendi yüzünden husule gelecek olan zevkinin husulünü men etmeyi tecvîz eylesin? Zarurî size küllîyen müdafaa edemez oldum.

Garabet şunda ki Nasuh'un hevesi hâsıl olsun diye size meyl için yüreğimi mecbur ede ede nihayet meylim ciddî bir suret kesb etti. Âdeta sizi sevmek, Nasuh'un muhabbeti icabından olması hükmünce yüreğimde sizin dahi bir büyük muhabbetinizi duymağa başladım. Mahbûbuma aziz ve muhabbetli olan şeyin bana dahi aziz ve muhabbetli olduğunu hakikaten görmek istiğrabımı mucip oldu. Fakat meselenin böyle muğlak bir suret kesp etmesi her taraf için birçok tehlikeler göstermeye başladı. Siz dahi düşününüz ben sizinle tezevvüç etseydim Nasuh ne olurdu? Nasuh'a olan irtibat ve ihtisasımın şu sureti sizce anlaşılsaydı siz ne olurdunuz?

Bu işin nihayetinde bir kan görünmeye başladı. Hem de öyle bir siyah kan ki görenleri ziyadesiyle korkutacaktı. Bu kan ufk-ı istikbal üzerinde henüz bir nokta kadar görünmekteyken izdivaç için gerek sizin ve gerek Nasuh'un isticâli bu noktayı büyülte büyülte nihayet nazarımda bütün afak ve avâlimi istilâ etmiş göründü. Ben ikinizin dahi hukuk-ı âşıkânenizi muhafaza etmek için evvel emirde kendimi aranızdan çıkarmağa lüzum gördüm ve işte bu mektubu yazdığım gecenin sabahısı Iéna köprüsünden aşağı atladım. İkinizi ve bütün âlemi vedâ'-ı sermedî ile vedâ ettim. Kusurum ve hatam var ise affınızı rica ederim. Adiyö!

İmza

(Poliny)"

Virginie şu mektubu okuyup bitirdikten sonra bir tavr-ı müstavzihâne ile Nasuh'un yüzüne bakmıştı. Fakat Nasuh'un yüzünden hiçbir izah alamadı. Bîçare herif arkası üzere yatmış olduğu hâlde gözlerinden ve bıçak sırtı kadar uzamış olan tıraşı arasından harıl harıl akan göz yaşları bir çemenistan altından akıp giden mâ'-i lâtif gibi sessizce ve mesturca akıp, giderdi.

Çocuklar ise Nasuh'un şu hâline vâkıf olmuş bulundukları cihetle bir köşeye büzülmüşler ve yekdiğeriyle "Birisi ölecekmiş. Yok vefat etmiş bile! Hayır birisini öldürmüşler! Öyle değil Monsieur Nasuh kendini öldürecekmiş! Aman ya Rab! Ölüm! Ölüm! Kim bilir ne acı, ne fena şeydir!" diye korkularından seslerini dahi çıkaramayarak fısıldaşmakta bulunmuşlardı.

Virginie kıraata hitam verip de evvelki mırıltıyı bir sükût-ı teâkub edince Nasuh uykudan uyanır gibi uyandı. Dedi ki:

Nasuh - Nasıl Matmazel? İlk cinayetimi gördünüz mü?

Virginie - Cinayetinizi değil Monsieur Nasuh. Kendi kendisini öldüren Mademoiselle Poliny yine kendi kendisinin canisidir.

Nasuh - O ne demek? Bir adam kendi kendisini .....

Virginie - Evet! Kendi kendisini kıyar ise kendi nefsinin canisi olur.

Nasuh - (İstemeye istemeye gülerek) Lâkin pek tuhaf söylüyorsunuz Mademoiselle Virginie. Siz bu caniyi hangi mahkemede muhakeme ederek cezalandırırsınız?

Virginie - Hangi caniyi soruyorsunuz? Mademoiselle Poliny'yi mi?

Nasuh - Yok! Şu kendisini kıyan her kim olur ise olsun.

Virginie - Eğer o adam dindar ise Allah'ın huzurunda akd olunacak mahkeme onu muhakeme edecektir. Ve kendisine ait olmayan bir şeye hıyanet eylediği için onu cezalandıracaktır. Eğer dindar değil ise .....

Nasuh - Niçin kendisine ait olmayan şey? Benim hayatım bana müteallik değil midir?

Virginie - Hayır efendim değildir. Hayatınızı siz kazanmadınız. O hayat size vukuf-ı tâmmeniz bile vasıl olmayan bir taraftan gelmiştir.

Nasuh - Kaderî mezhebinden mi bahs etmek istiyorsunuz Matmazel?

Virginie - Ben kaderî filân bilmem. Sizin kadar okumadım. Nefsine suikast eden canidir vesselâm.

Nasuh - Öyle ise okuyunuz efendim okuyunuz. Kâğıdın zeylini de okuyunuz. Okuyunuz da öyle bir avuç kanını bir kadeh şarap dökercesine ehemmiyetsizlikle döküvermeden âciz bulunan korkakların kendilerine mezhep edindikleri safsatalarla zihnimi tağlît etmeyiniz.

Virginie - (Elindeki kâğıdı yanına bırakarak) Hayır efendim okumayacağım. Madem ki söylediğim sözlere korkaklar

mezhebi dediniz bu mezhebe korkaklar mezhebi demekte hakkınız olmadığını size ispat edeceğim.

Nasuh - Vay davanız büyüdü ha? Bu derece cür'etinize istiğrap etmekteyim.

Virginie - Ben de sizin bu derece haksızlığı iltizamınıza istiğrap ediyorum. Siz nefsine suikast edenleri yiğit mi addediyorsunuz? Ben ise bilâkis onları pek korkak, pek sebatsız, pek metanetsiz, pek gevşek addetmekteyim.

Nasuh - (İstiğrabla) Al bir tuhaflık daha!

Virginie - Evet size öyle demek düşer. Nefsine suikast etmekte bulunan kahramanımız eğer benim kadar cesaretli olaydı ölüm acısından daha büyük olduğu ölüm acısını tercih etmesiyle müspet bulunan felâket acısına tahammül ederdi de o zaman kahramanlık göstermiş olurdu.

Nasuh - Vay! Siz ölüm acısından büyük acı gördünüz mü?

Virginie - Ha ha ha! Sanki âlemde siz acı mı gördünüz? Eğer vaktiniz var ise size bir acı hikâye edeyim de dinleyiniz.

Bîçare kızcağız Nasuh Efendiden aldığı müsaade üzerine ber-vech-i âtî bir sergüzeşti hikâyeye başladı.

Altıncı Bap

Size faş etmekte olduğum şu sır ol esrardandır ki canın altında bulunması cihetiyle can çıkmadıktan sonra meydana çıkmaz ise de, bu gece sizde gördüğüm garabet-i fevkalâde üzerine canım âdeta burnuma gelmiş olduğundan, işte sırr-ı mektûm dahi kendiliğiyle faş oluyor.

Peder ve validemin vefatıyla âlemin felâket-i umûmiyyesine muadil bir felâket-i azîme benim başıma çökmüş olduğu zamanlardaydı ki, komşumuz bulunan bir kunduracı delikanlı acılarıma iştirak ile her gün beni tesliye etmekteydi.

Her gün diye umumiyet üzre haber verdiğim müddet birkaç aylar imtidat etmiştir. André (çocuğun ismi André idi), sabahları dükkânına gitmeden gelir beni görür ve dünyanın sözleriyle tesliye-i hatırıma himmet eyler ve akşam dükkânından çıktıktan sonra dahi gelip çocukları önümüze koşarak ve beni kendi koluna takarak bulvarlara çıkarırdı.

Ben yüreğimi André ile müteselli oluyor gördükçe bittabi memnun olurdum ve memnuniyetimi arttırmak için dahi André'ye olan meylimi daima müzdad eylerdim. Meylin izdiyadı nerelere müncar olacağı malumdur.

Hâsılı akşam oldukça André'nin vürudunu dört göz ile beklemeye başladım. Lâkin bu intizar da bulvarları gezmek hevesinden ibaret değildi. Ben âdeta André'nin kendisini beklerdim. Zira tesliyeti bulvarlardan değil, André'den almağa başlamıştım.

Çocuk benim derunumdakileri hisseylemiş. Bir akşam yüreğimizi birbirimize açtık. Bana dedi ki "İbtidası sûret-i uhuvvetten başlayan muhabbet en kuvvetli bir muhabbet olur. Biz ise daha genciz. Şimdilik biraderâne görüşelim de ileride âşıkâne görüşmek için dahi vaktimiz vardır".

Zaten o hâlde ben dahi bundan ziyadesini istemezdim. Zira peder ve validemin acısı henüz burnumu sızlatmakta bulunduğu hâlde âşıkâne muhabbet ve muameleyi onların ruhlarına hürmetsizlik addederdim.

Her gün muhabbetimizi takviye ve tahkim ede ede aradan biraz vakit daha mürur eyledi. Bir gün André'nin kalfalıkla işlemekte bulunduğu dükkâna gittim ki kendisi bir senyörün ayağına ölçü almaktaydı. Hem işini gördü, hem benimle söyleşti. Senyör ise iki gözlerini bana dikerek ahvalimi tedkik eylerdi. André işiyle meşgul olduğu cihetle bunun farkında olamadı. O işini bitirdi. Senyör işine gitti. Benim dahi avdet zamanım gelmiş olmakla ben de haneme avdet eyledim. Zaten oraya bir iş için gitmemiştim ki, André'ye olan muhabbetim artık derece-i itidali aşmış olduğu cihetle aralıkta bir kere aklıma geldikçe dükkânına kadar gidip kendisini görmekten beni bir şey men edemezdi.

Haneme gelirken yolda André'ye ayağının ölçüsünü veren senyör önüme çıkmasın mı? Ama nasıl çıkış? Âdeta yolumu kesercesine! Ben kaçındım, çekindim. O ise benim çekindiğim tara gelir yine yolumu keserdi. Güya sonradan farkına varmış gibi "Ha! Kunduracı dükkânında gördüğüm kızcağız. Bonjur Matmazel. Siz André'nin hemşiresi misiniz?" dedi.

Senyörün şu taarruzuna canım sıkıldığı cihetle "Kardeşimdir, sevgilimdir, her şeyimdir, sizin nenize lâzım?" dedim. Yüzüme bakıp müstehziyâne bir güldü. "Bak bak. Hem mini mini bir kızcağız, hem de ne kadar muannid!" dedi. Bu söz üzerine benim daha ziyade canım sıkıldı. Yüzüne bile bakmayarak alıp yürüyüverdim. Lâkin herif arkamı bırakır mı?

"Bu kadar çabuk darılmazlar. Âdet böyle değildir. Vakıa kendisini biraz pahalıca satmak için bazı mertebe sert çehreler göstermek usulde var ise de bu derecesi yoktur. Bilmez miyiz ya a Matmazel? Şimdiye kadar elimizden kaç tanesi geçti? Biz onun ustasıyız" deyince bir aralık hiç ses çıkartmayıp tahammül etmeyi kurmuş idiysem de, senyörün edepsizcesine olan muaşakası daire-i tahammülün haricinde olmasıyla yüzümü çevirip "Eğer bu taarruzda devam edecek olur iseniz polise müracaatla kendimi müdafaa ettirebilirim" dedim. Vakıa herif bu sözüme mukabelede bulunmadı. Ben de ikâmetgâhıma kadar rahatça geldim. Ancak tamam odama girip de şalımı omuzumdan indirdiğim esnada kapı çalınarak "Acaba André mi geldi?" diye koşup açtığım zaman, karşımda yine o senyörü görürsem ne dersiniz?

"Efendi buraya kadar gelmek için size kim cesaret verdi?" dedim. Edepsiz herif! Kesesini çıkarıp da "Bu cesaret verdi Matmazel, bu! Kudretli, şevketli para hazretleri" demesin mi? Aklım başımdan gitti. O ise sözünde devam eylerdi. Derdi ki, "Sizi kunduracı dükkânında gördüm. Boyunuz bosunuz, halâvet-i endamınız hevesimi tahrik eyledi. Düşündüm taşındım parasıyla değil mi? Siz olsanız olsanız André'nin maşukası olabilirsiniz. Hâlbuki hevesimin husulüne bu mani değildir. Sizin gibi pek çok kızcağızlar elime geçti ki cihazlarının bir büyük kısmını bu keseden tedarik eylediler. Sözü uzatmak ne lâzım pazarlığımıza bakalım". Ben ömrümde ilk defa olarak duçar olduğum şu hakaret üzerine ne edeceğimi de şaşırdım. Ne söyleyeceğimi de. "Efendi ben senin anladığın kızcağızlardan değilim" demek istedim ise de, herifte utanacak yüz, suret yok ki "Senin gibi her kızcağız bâdi-i emirde böyle söyler, sonra yoluna gelir" diye bayağı odamın içine girip şapkasını bir tarafa koyarak oturmasın mı? Kendi kendimi "O! Bu herif bizi âdeta bir grisette yerine koydu. Bu ise tahammül olunmaz bir hakarettir. Buna bir ciddî çare

bulalım" dedim. Çare olmak üzere dahi etraftan istimdat için avazım çıktığı kadar bağırmak yolunu buldum.

Başladım bağırmağa. Odalarında bulunan komşular taşra fırladılar. Hele alt kattan bir erkek merdivenden yukarı ol kadar çabuk çıkmağa başladı ki bir adam merdivenden yukarı çıkmak değil a, aşağıya doğru olanca sür'atiyle inse ancak bu kadar sür'atle inebilirdi. Meğer bu gelen André değil miymiş?

"Aman André beni muhafaza et" diye kendimi André'nin kolları arasına attım. André beni teskin ederek o senyör dediğimiz çapkına tevcîh-i hitabla "Burada ne işiniz var Monsieur? Bu kızı öteden beri tanır mıydınız ki böyle bilâ-perva odasına girip oturmaya kadar mütecâsir oluyorsunuz?" dediği zaman senyör "Evet efendi! Öteden beri tanıyorum. Bizim gibi adamlar için böyle bir kızı iki saatten beri tanımak öteden beri tanımak demek olur" cevabını verdi ve "Pek darıldınız ise işte vizite kâğıdım her ne zaman ister iseniz kozumuzu pay edebiliriz" diye koynundan bir vizite kâğıdı çıkarıp André'ye verdikten sonra güya bir namuslu kızın odasına cebren girip muvaffak olmaksızın çıkan cani gibi değil, belki gazinodan çıkan bir adam gibi serbest serbest çıktı, gitti.

André vizite kâğıdının üzerini okuduğu zaman biraz durdu, düşündü. Ben de okudum. Bana da bir düşünce geldi. Çünkü kâğıdın üzerinde "Kont yazılmıştı. İkimiz de bir hayli düşündük. André dedi ki: Bu derece taarruz zadegânlıktan neşet ediyor. Öyle mi? Bu derece serbestlik, zenginlikten ileri geliyor ha? Öyle ise bakalım bir fukara kunduracı parçası onurunu muhafaza edebilir mi, edemiyor mu görelim?"

Bu söz üzerine ben işin bir düelloya netice vereceğini anladım. André'ye yalvarmağa başladım. Meğer yalvarmamalıymış. Meğer benim ricalarım André'nin şiddetini tezyit etmekten başka bir şeye yaramayacakmış. Bana "Sen korkma, ben kendimi tehlikeye komam" dedi ve beni aldatmağa muvaffak olduysa da o yine kararından geri dönmemiş.

Ertesi günü erkenden kontun konağına dostlarından iki adamı göndermiş, onlar konta düello teklif etmişler. Azgın herif tereddüt bile göstermeyerek kabul ettikten maada bunları bir kahkaha-i istihza ve istihfaf ile teşyî eylemiş.

Daha ertesi günü Bois de Boulogne'a gitmişler. İki tane düello tabancasının birisi intihap olunmak üzere ikisi dahi ortaya konulduğu zaman kont cenapları "Benim gibi bir asilzade senin gibi bir kunduracı parçasıyla işte böyle düello eder" diye düello usulünün haricinde olarak André üzerine ateş ettiği gibi bîçare çocuk canını o anda Cenab-ı Hakka teslim eyler.

Şu hâlde kont cenapları kanun nazarında katil olduğundan hükûmetçe ihkak-ı hakk olunacak idiyse de nasılsa Fransa'nın haricine kapağı atıp oradan dahi soluğu Amerika'da alır.

İşte Monsieur Nasuh anadan babadan ayrıldıktan sonra bir de André gibi yardan ayrıldık. Lâkin dert bununla bitmedi. Buraya kadarı sizin derdinize müşabihtir. Ben yalnız buna tahammül ettiğimden dolayı demincekki yiğitlik davasına kıyam etmedim. Derdin dahası var:

Bir de André'nin cepleri arandığı sırada üzeri bana yazılmış bir kâğıt zuhur eder. Getirirler okurum ah! İşte derdin en büyüğü buydu. André bana diyor ki "Bir sevgili âşıkınızı kaybetmediniz Matmazel, bir sadık dostunuzu kaybettiniz. Ben sizi felâket zamanınızda tesliye ederek acınızı unutturmak gibi bir dostlukta bulunmak istedim. Siz beni muhabbete şayan görerek sevdiniz. Ben de sizi sevebilirdim. Zira sevilmeye lâyık bir kızsınız. Lâkin ne çare ki vatanım bulunan Savoie eyaletinde amcamın kızı bana muntazırdır. Kendime zevce etmek üzere sizden mukaddem onu sevmiştim. Bu kusurumun affını rica ederim. Melfûf bulunan mektubu sevgilime gönderiniz. Bir âşıkını kaybettiğinden dolayı ağlayacak kız odur. Ağlasın. Siz yalnız namusunuzu müdafaa yolunda olmak gibi bir hizmetinizde bulunduğumu unutmaz iseniz teşekkürler ederim."

İşte ben bu acıyı da gördüm Monsieur Nasuh. Beni seviyor itikadında bulunduğum zatın beni sevmediğini anladım. Siz bana nispetle felâketzede değil belki mes'utsunuz. Zira Poliny size muhabbet yolunda fedâ-yı can eylemiştir.

Yedinci Bap

Nasuh Efendi şu hikâyeyi baştan başa dinlemiş olduğu hâlde harf-i vâhid tekellümüyle bîçare Mademoiselle Virginie'nin sergüzeşti üzerine bir fikir ve mütalâa beyan etmemişti. Yalnız "Okuyunuz Matmazel, okuyunuz. Mahkeme-i

vicdanımda in'idamım için verilen ilâm makamına ikame eylediğiniz kâğıdı okuyunuz" demiş olduğundan, kız dahi hikâyesini bitirdikten sonra mektubun zeylini de ber-vech-i âtî kıraat eyledi.

"Kardeşim Monsieur Nasuh,

Poliny tarafından yazılan kâğıdı ber-vech-i bâlâ okumuş-sunuzdur, mealini dahi anlamışsınızdır. Bundan anlaşıldığına göre, siz bir nazarda benim ol kadar büyük bir rakibimsiniz ki bir hançer-i müntakimâne ile yüreğinizi yırtarak kanınızı avuç avuç içmiş olsam yine hararet-i gazûbânemi teskin edemem. Zira Poliny beni değil sizi seviyormuş ve benim ile izdivaca rıza göstermemesi size olan muhabbet-i mahsusasından imiş. Diğer bir nazarda siz benim ol kadar büyük bir keremkârım oluyorsunuz ki ömrümü kâmilen size bahş etmiş olsam yine nimetinizin hakk-ı teşekküründen bir zerreyi ifa edememiş olurum. Zira siz bir memnuniyeti uğrunda feda-yı cana hazır bulunduğunuz Poliny'yi bana terk ve hatta bu yolda tekmil varınızı dahi feda etmeye kadar keremkârlık gösterdiniz.

Bana gelince bilirsiniz ki bu âlemde hiçbir şey benim nazar-ı rağbetimi celp edememiştir. Şimdiye kadar hiçbir karıyı sevmedim. Ondan başka hiçbir şey dahi merakımı teshir edemedi. Âlemde en ziyade merakımı mucip olan şey resim olduğu hâlde o bile nakıs kaldı. Lâkin Poliny .... Ah Poliny!.... Bu kızın bana olan tesiratını bir türlü tarif edemem.

Benim için bütün âlem Poliny'den ibarettir. Âlemde Poliny bulunmaz ise âlem dahi bulunmaz. Pek doğru söylüyorum. Şimdiye kadar nazarımda âlem yoktu. Poliny'yi gördükten sonra âlem var oldu. Hem âlem var oldu, hem de cihan mahzâ Poliny için yaratılmış olduğu hakkında bana bir itikad-ı tâm geldi. Poliny'nin nazarına halâvet-bahş olan çiçekleri, çemenleri ben de sevmeye başladım. Buluttan âri olan karanlık gecelerde semayı tezyin eden yıldızlar mahzâ Poliny'ye hoş göründükleri için bana dahi hoş görünmeye başladılar. Sahrada yarısı kuru bir ağaç üzerinde eşiyle beraber yuva yapmağa çalışan iki kuşun şu sa'y ve himmet-i muhabbet-perverâneleri görenler için bir lezzeti mucip olacak ise, bu lezzet bende Poliny'nin irae ve tavsiyesiyle hâsıl oldu. Hâsılı tekrar edeyim ki nazarımda

Poliny isbat-ı vücud eyledikten sonra kâinat dahi isbat-ı vücud eyledi. Ya o gittikten sonra?.....

Ah! Bunu hiç sormayınız. Sormak beyhudedir. Çünkü mesele tabiatıyla taayyün eder. Poliny gittikten sonra benim için bir âlem, bir cihan, bir kâinat olacak ise yine Poliny'nin gittiği yer olacağı tafsile muhtaç mıdır? Ama Poliny diyar-ı ademe gitmiş. Poliny orada olduktan sonra benim için adem dahi vücuttur. Ben oraya gideceğim oraya. Oranın yolunu Poliny bana öğretti. Iéna köprüsünden Seine nehrine atılınca işte bu yol Poliny'nin gitmiş olduğu diyara çıkarmış.

Âşıkiyet hasebiyle size buğzdan hâli değilsem de insaniyet hasebiyle insanlığınızı dahi itiraf ve bundan dolayı sizi takdis etmekteyim. En ziyade mahcup olduğum zatlar Poliny'nin validesiyle pederidir. Bunlara tarafımdan beyan-ı özr ediniz. Kızının sebeb-i katli olmakta benim dahlim onda beş nispetinde ancak kalabilir. Şu suret kendi nazarlarında bir cinayet olup da ölümü dahi bu gibi cinayetlerin cezası addediyorlar ise işte ben cezamı çekiyorum. Binaenaleyh üzerimde hiçbir hakları kalmıyor. Şu hâlde beni evlâtları gibi sevmekten kendilerini men edecek bir hüküm dahi bulunmuyor. Bilâkis beni sevmeleri için bir büyük sebebiyet dahi vardır. O ise âlem-i bâlâda kendi ciğerpareleri kızlarına refakat edişimdir. Her ne zaman Poliny hatırlarına gelir ise beni dahi yanında hazır bilmelidirler.

İşte sözüm bu kadar. Her köşesi bir felâketle memlû olan şu murdar dünyayı bunca felâketlerden, bunca musibetlerden aralık bulabildikçe bir lâhzacık zevk için dâr-ı saadet addeden ahmaklara terk eyledim. Âlem-i bâlâya gidiyorum. Adiyö kardeşim.

İmza

Simon Angot"

Simon tarafından yazılmış olan zeyli dahi okuduktan sonra Mademoiselle Virginie yine bir tavr-ı muntazırâne ile Nasuh'un yüzüne baktı. Hâlbuki Nasuh dahi biaynihi bu tavırla kızın yüzüne bakakalmıştı. Bu sükût, bu intizar-ı tarafeyn on dakika kadar devam eyledi. Vakit sabaha karib olduğundan iki küçük ço-

cuklar korkunun yardımıyla uyuya kalmış olmalarına mebni ortada bunların sükûnetini ihlâl edecek hiçbir şey kalmamıştı.

Neden sonra Virginie bu sükûtu ihlâl edebildi. Dedi ki:

Virginie - Ne bakıyorsunuz Monsieur Nasuh? Ne düşünüyorsunuz?

Nasuh - Hiçbir düşündüğüm yoktur. Ne düşünecek idiysem düşündüm, kararlarını da verdim. Siz yüzüme baktığınız için ben de sizin yüzünüze baktım.

İki üç saat mukaddem Nasuh geldiği zaman çehresinde olan hâl ile şimdiki hâl mukayese edilecek olsa idi aralarında pek büyük bir fark görülürdü. Şu aralık rengine ârız olan solukluk vakıa bîçarenin gerek cismen ve gerek ruhen pek hasta bulunduğuna delâlet eder ise de, akşamki şiddet-i me'yûsiyyet bir dereceye kadar kesb-i hiffet eylemiş olduğu sûret-i bedahette müşahede olunurdu.

Virginie şu dakikaya vasıl oldu ve binaenaleyh ona göre idare-i lisana başladı:

Virginie - Sükûtunuza nazaran davadaki hakkımı teslim etmiş olduğunuz anlaşılır.

Nasuh - (Müstehziyâne bir hafif tebessümle) Ne gibi hakkınız Matmazel?

Virginie - Benim sizden büyük acılara göğüs vermekliğim kaziyyesinden .....

Nasuh - Orası öyle.

Virginie - Öyle ise benim gibi bir kız sizin gibi bir arslandan daha besaletli ve daha yiğit olmak üzere hükmedilmek lâzım geliyor.

Nasuh - Bununla memnun olacak iseniz bu da böyle olsun.

Virginie - Bu hâlde nefsinize kıymanız size lâyık olmayacak bir besaletsizlik addolunmaz mı? Hem de .....

Nasuh - Ey bu hem de onun alt tarafı?

Virginie - Bir kızın sebeb-i mevti olmak cinayet midir Monsieur Nasuh?

Nasuh - Ona ne şüphe.

Virginie - Sebeb-i mevti olacağını bilerek sebebiyet göstermek mi daha büyük cinayettir, yoksa bilmeyerek sebebiyet göstermek mi?

Nasuh - Elbette amden sebebiyet göstermek daha büyük cinayettir.

Virginie - Ey bu gibi cinayetlerin cezası mutlaka nefsine kıymak mıdır?

Nasuh - Vicdanım öyle hükmediyor.

Virginie - Öyle ise kendinize bir can daha tedarikine bakınız ve kendinizi telef etmek suretiyle sebebiyet göstermiş olacağınız ikinci cinayetin cezası olmak üzere bir daha kasd-ı nefs etmelisiniz?

Nasuh - Bunu anlayamadım. Sözünüzün mezâyâsına varamadım.

Virginie - Ben şimdi sizi bu mezâyâya vardırırım. Nefsinizi kıymayacak mısınız? Eğer bunu yapar iseniz bir zat daha vardır ki o dahi sizin firakınıza dayanamayarak kendisini idam edecektir. İşte mevtiniz ile böyle bir cinayet daha işlemiş olacaksınız. Onun cezası olarak feda etmek için dahi size bir can daha lâzım olacaktır.

Nasuh - (İstiğrabla) Vay! Benim için feda-yı can edecek bir zat daha mı vardır?

Virginie - Evet!

Nasuh - O kimdir bakalım?

Virginie - Ben!

Nasuh - Sen mi? Ey! Senin bana muhabbetin mi var?

Virginie - Niçin olmasın? Vakıa küfüvv olamaz isek de ....

Nasuh - Hayır hayır! Ben insanların cümlesi birbirine küfüvdürler itikadındayım. Muradım bu meseleyi meydana koymak değildir. (Yerinden kalkıp doğrularak) Senin bana muhabbetin vardı da yalvardığım zamanlar niçin mukavemet gösterdin?

Virginie - O zamanlar ol kadar ihtiyaç ve mecburiyetim yoktu.

Nasuh - Ey şimdi hangi ihtiyaç ve mecburiyetin var?

Virginie - İki can kurtarmak ihtiyacı.

Nasuh - Komedya mı oynuyorsun Virginie?

Virginie - Komedya oynayacak kadar da hürriyetim vardır zannederim. Eğer benim gibi bir bîçarenin muhabbetini kendinize lâyık göremiyorsanız, hakkınız müsellemdir. Lâkin ben hürriyetim hasebiyle sizi sevebilmekte muhtarım ve işte size haber veriyorum ki kılınıza hata geldiği gün canımı feda edeceğim. Benden sonra şu iki bîçare çocuğun hâli neye müncer olacağını mülâhazadan uzak tutmayınız. Zira bu da sizin için başkaca bir büyük cinayet addolunacaktır.

Nasuh - Canım iyi ya. Bu muhabbeti şimdiye kadar arz etmemekliğin sebebi?

Virginie - Haydi bu sırrı dahi izah edeyim: "Sebebi mahcubiyettir. Eğer şimdiye kadar size arz-ı mâfiü'z-zamir etmiş olsaydım bunu fakr-ı hâlimin icabatından olarak feda-yı namus gibi bir şey olmak üzere telâkki eylerdiniz Virginie mücerret fakrın acılarına tahammül edemediği cihetle benim yüzümden nail-i yesar olmak için beni seviyor gibi görünüyor" diye şüphelere düşerdiniz. Şimdi ise bu mahzur ber-taraf oldu. Zira işte nefsinize suikast etmek suretiyle olanca varımızı bana terk etmek istiyorsunuz. İhtiyacım servet ve samana olsaydı, şu suretle matlûp hâsıl olmuş sayılırdı. Lâkin servet denilen şeye asla muhabbetim yoktur. Muhabbetim sanadır Monsieur Nasuh. İstersen olanca malını Poliny için yadigâr-ı hayra vakfet. Fakir kal. Yalnız ben işleyim. Fakirâne yaşayalım benim için böyle bir fakra kanaat milyonlara nailiyetten daha lezzetlidir. Ancak sana bu suretle keşf-i râz ettim. Poliny hakkında kendine vazife edindiğin bir faciayı îka'da yine muhtarsın, ama şu ma'ruzât-ı bîçaregânemi dahi nazar-ı ehemmiyyetten düşürmek senin gibi bir insan-ı kâmilin şanına yakışmaz.

Hikâyemizde buraya kadar zikreylediğimiz vukuatın delâletinden anlaşılmış olacağı üzere Virginie, Nasuh Efendinin hususiyet-i ahvalini pek güzel tedkik edip anlamış ve böyle bir adamı ol kadar fecî bir niyetinden vaz geçirebilmek için tamam can damarına basmıştı. Zira Nasuh Efendi hâlinde bulunan bir adama Virginie'nin teklifi gibi bir teklif edilir ise, ehemmiyet ve tesirden hâli kalmayacağı derkârdır.

Nasıl hâli kalabilir ki? Nasuh Efendi vaktiyle Virginie'nin pek de mertebe-i kemâle varamayan hüsnünü takdir eylemiş ve hele akıl ve iffetini, zarafetini, kanaatini pek beğenmiş olması hasebiyle metâ'-ı visâline müşteri çıkarak rağbetinde devamını dahi temin eylediği hâlde mücerret kızın rızası munzam olmamak hasebiyle nefsini mahrum etmiş ve Monsieur Alexandre Rose en coeur'ü Virginie üzerine musallat etmesi kızda gördüğü perhizkârlığı bir daha ve lâyıkıyla tecrübe etmek efkârına mübteni bulunmuş, velhasıl her tecrübesi yolunda gitmişken şimdi eski tama'-gerdesinin kendiliğiyle hayyiz-i husûlde isbat-ı vücud etmesi Nasuh indinde bir ni'met-i gayr-i me'mûle nevinden olmak üzere telâkki edilmek lâzım gelmişti.

Vakıa Virginie'nin ol suretle arz-ı meram etmesi Nasuh'un eski heveslerini birdenbire canlandıramadı ise de, her hâlde mâ-sabakı hatırında tecdîd ederek niyet-i ma'lûme-i fâciasını bir kat daha kuvvetinden düşürdü ve kuvvetten düşen şu ye'sle yeni teceddüt eyleyen emelin muharebe ve mugalebeye başlamaları kendisini ol ma'reke-i vegânın öyle bir noktasında bulundurdu ki, şu ye's ve emelin mücadele ve mugalebesi bir neticeye müncer olmayınca hiçbir iş yapamamak ıztırarı tahtına girmişti.

Virginie Nasuh gibi maraz-ı ye'sle mübtelâ olan bir hastaya verdiği ilâc-ı rûhanînin tesiratını dakika-be-dakika tedkik etmekte olduğu cihetle Nasuh'un bir âlem-i vesîatü'l-âfak olan efkârında vuku bulan şu ye's ve emel mugalibesini dahi takdir ederek bir taraftan kahraman-ı emele daima imdat yetiştirmekle onun galebesini te'min-i himmetinden dahi geri durmazdı. Bunun için Nasuh ile tanıştığı ve Nasuh'un kendisine visal için sataştığı zamanlar yüreği ne gibi hissiyat-ı âşıkânenin mağlûbu olduğunu hikâye eder ve meselâ falan gün Nasuh'un icbar ve ibramda son dereceye varmasına mukavemet gösteremeyerek teslim-i zimâm-ı ihtiyar etmesine hiçbir şey kalmamış olduğu hâlde, şayet Nasuh'un hevesi bir heves-i muvakkat ise tabiatın bir âşık-ı daim ve sadıka teslim etmek için kendisine tevdî eylemiş bulunduğu emaneti ehline ve mahalline tevdî etmemek misillü bir hata ve hıyanette bulunmuş olacağı hesabıyla yine teslimiyetten imtina eylediğini anlatır ve hesapta olan şu yanlışlığına

şimdi ibraz-ı nedâmet ederek eğer o zaman bu gibi şüphelerin haylûleti olmasaydı, şimdiye kadar mes'udiyetleri hemen bir yaşına girmiş olacağını beyan eylerdi.

Bu gibi muavenet ve imdatlarla ma'reke-i cenk ü cidalde pehlivan-ı emelin kuvvetini arttırmakta bulunduğuna taaccüp etmemelidir. Mugalebe-i vâkıadan tarafeynin kuvveti tamam tekabül eylediği bir zamandaydı ki Nasuh'un gözleri bilâ-ihtiyar kapandı ve çehresini uyku denilen istirahat-ı tabiiyye ve vicdaniyyenin kâffe-i alâimi istilâ ederek bu alâime dikkat eden Virginie muvaffakiyyet-i vâkıasından dolayı Cenab-ı Hakka teşekkürler eyledi.

Sekizinci Bap

Erbâb-ı mütâlâa vukuatın sûret-i cereyanına dikkat ediyorlar ise hesap edebilirler ki Nasuh'un istirahatla uykuya vardığı zaman sabah dahi açılmağa başlamıştı. Mademoiselle Virginie Nasuh'un her biri istirahat-ı vicdanî için birer şehadet-i tabiiyye makamına kaim olan nefesleri mışıl mışıl uyumakta bulunan iki cebinin enfâs-ı ma'sûmânesiyle, hem ahenk olmasını biraz vakit dinledikten sonra artık odanın tenvire ihtiyacı kalmadığını görünce lâmbasını söndürdü ve penceresinin yanında oturdu. Paris görenlerin malûmu olduğu üzere orada nezâret-i kâmilesi olan haneler pek nadir olup her biri eflâke sır çekmiş olan binalar yekdiğerinin nezaretine mani olurlar. Mademoiselle Virginie'nin odası en üst katta yani tavan arasında bulunmak cihetiyle kadr ve itibarı az idiyse de nezareti sairlerinden çokça idi.

"Bu pencere önünde şu garip kızcağızın yüreğinden geçen şeyler gerçekten câlib-i nazardikkat olabilecek ahvaldendir. Bir aralık karşısındaki binalar içindeki sekenenin yekdiğerine nispetle mes'udiyet ve menhusiyet-i ahvalini düşündü. Bundan âlemde saadet ve nuhuset hep binnisbe olduğunu mülâhazaya intikal eyledi. Kendi kendisine dedi ki:

Şimdi şu binalar altında öyle adamlar vardır ki kendilerini mes'ut addiyle rahat rahat uyurlar. Meselâ bir terzi kalfası ki, bu hafta başında borçlarını kâmilen eda eylediğinden ve ileriki haftalarda mahsûl-i sa'yine müstakilen kendisi sahip kalacağından dolayı, nail-i ni'met-i saadet olmuş itikadındadır.

Hâlbuki şu mağazacı uşağı her hafta kazancının nısfını bittasarruf arttırabilmekte bulunduğundan dolayı kendisini bahtiyar addeder ki buna nispetle terzinin mes'udiyeti aşağıda kalır. Şu makinist teehhül edecek kadar adam oldu, para kazandı, yavuklusuna nişan dahi taktı. Binaenaleyh bahtiyarlıkça iki evvelkiyi tekaddüm edebildi. Şu şarapçı ise otuz beş sene ticaretle iki yüz elli bin frank para toplayıp işten çekilerek çocuklarıyla beraber rahat yaşıyor ve binaenaleyh kendisini cümleden daha bahtiyar görüyor. Kendi mes'udiyetine kail olmak insan için ne büyük bahtiyarlıktır? Lâkin kendisinin üst tarafında bulunanların ahvalini gıbtakeşâne tedkik etmemek şartıyla. Çünkü haset her mes'udiyeti menhusiyete tahvil edecek bir rehber-i müessirdir. Eğer insan bahtiyarlık gibi bedbahtlık dahi binnisbe olduğuna dikkat eyler ise mes'udiyetini daha büyük görebilir. Meselâ şu şarapçı birkaç ekspozisyondan madalya ve birkaç devletten nişan alamamış olmasını ve şu nişanlı, yavuklu henüz maşukasını derâguş edememiş bulunmasını ve şu mağazacı uşağı henüz teehhül edecek bir iktidara varamamasını ve terzi ise daha para biriktirmeye başlayamamasını kendisi için bir bedbahtlık addedebilirler. Eğer terzi kendi bedbahtlığını şarapçıya kıyas eder ise büsbütün dilhun olacağına şüphe yoktur. Eğer henüz boşta gezip iş bulamamış ve borç ile taayyüş edip borçlanmakta bulunmuş olan diğer bir refikini nazar-ı teemmüle alır ise şüphe yok ki müteselli olur. Hey gidi âlem hey!..... Mes'ud-ı hakikî kimdir? Me'yus-ı ciddî kimdir? ..... İşte bunlar hiç kimse değildir. Ye'sin son derecesine varmış olan şu Nasuh değil mi idi? İşte bir şemme-i ümîd onu da müteselli eyledi. Etrafını zifiri karanlık gibi ihata etmiş olan zulmet-i nuhûset içinde bahtiyarlık ziyasını aramağa başladı. Hatta buldu bile. Buldu ki rahata vardı. Rahata vardı ki uykuya daldı. İşte insan oğlu böyledir. Anasından gözü kapalı doğar güya dünyada bir hakikat görecekmiş gibi gözlerini açar. Vakıa dünyada hak ve batıl pek çoktur. Lâkin bunlar daima yekdiğerinin nikabını giymekte olduklarına bir insan oğlu, hakkı batıl ve batılı hak olmak üzere görerek ve binaenaleyh hiçbir emre bir karar-ı kat'î veremeyerek ahirete yine gözü kapalı gider".

Şu mülâhazadan sonra Mademoiselle Virginie gözlerini Nasuh'tan tarafa çevirip yine lisan-ı derûnla dedi ki:

"Sevilmeyecek çocuk değildir. Lâkin kendisine arz eylediğim muhabbet ve iştiyakta bir dereceye kadar kendimden dahi vicdanım önünde mahcubum. Aşk nedir? Hiç dünyada aşk denilir bir şey olabilir mi? Sanki ben o bîçare André'ye âşık mı idim? Ona âşık olsa idim aşkımın hâlâ devamı lâzım gelmez miydi? Aşk eğer dedikleri kadar ulvî ve ilâhî bir şey ise ebedî ve câvidanî olması lâzım gelir. Ebediyet ezeliyeti de müstelzemdir. Aşk dedikleri maraz ise ârız olup ârıziyette hiçbir hükm-i ciddî olamaz. Âdeta şiddetlice bir hevesin adını aşk ve kuvvetlice bir heva ve heves sahibinin adını âşık koyuvermişler, Hakikatte ise hepsi boş ..... Lâkin kizb ve dürûgun dahi işe yarayacağı yerler olurmuş. Eğer bu akşam şu komedyayı lâyıkıyla oynamamış olsaydım bîçare çocuk kendisini bitirecekti. Âlemin her işi bir komedya! Şimdi beni kendisine âşık zanneder. Takdis etmeli ol zan ki bir can kurtarıyor. Ben ise kim bilir hangi âlemde, hangi kabahatimden dolayı dünya denilen şu dâr-ı azâba atılmış bir mücrimim itikadında bulunuyorum. Çünkü düşündüm taşındım bu âlemi bir saadet olmak üzere bulamadım. Dâr-ı azâb olmak üzere telâkki eyledim. İçinde adam aldatacak bazı şeyler var ise o da azâb-ı hayattan bütün bütün usanç gelmemek için tertip olunmuş ustalıklı şeylerdir. Yine düşündüm taşındım azap bir kabahatten dolayı iktiza edeceği derkâr olup ben ise kabahat edebilecek bir mevkide de bulunamadığımdan, besbelli bu dünyadan başka bir âlemde kabahatim olduğuna inanmak mecburiyetini gördüm. Ne yapmalı? İnsan kat'iyen bilmediği bir şeyi zihninde hulya ile uydurur".

Mademoiselle Virginie'nin şu efkâr ve tasavvuratından dolayı duçâr-ı istiğrab olmamalarını kariîn-i kirâma tavsiye eyleriz. Biraz teemmül eyliyor ise mezburenin bir dereceye kadar ahvâl-i insana vâkıf olduğu teslim olunur. Şu kadar var ki insanlar içinde kendisini ve insanların ahvâli miyanında kendi hâlini tayin etmemiştir.

Nasuh'un takdim eylediği helâl malı kabul etmemek ve bu adem-i kabulden sonra şu muhakeme-i feylesofânede bulunmak Virginie için mükemmeliyete şehadet-i kâmile olmak üzere telâkki edilemez. Zucret denilen şey çokça bir zaman insanı pençe-i mahkûmiyeti altına alır ise insan ona sınaştıktan maada âdeta

zucretle mükâbere derecesine dahi vardığı ve ona rağmen onun elinden kurtulmak istememek gibi garabetler gösterdiği epeyce emsal ile nazar-ı tedkikten geçmiştir.

Binâenalâzâlik Virginie gibi feleğin kahrına mukabele için var kuvvetiyle cidden hazırlanmış bulunanları def'aten hazırlıklarından vaz geçirmek müteassir olup, bunlar kemal-i tedrîc ile müsaade-i feleğe alıştırılırlar ise o hâlde kendi nazarlarında güya tabiat-ı âlem tebdil ve tahvil-i isti'dâd etmiş zannına düşerek tabiatlarıyla yola gelirler.

Nasuh'a olan aşkı bahsine gelince:

Virginie bunda hem sadık idi, hem kâzib. Evvelâ sadıktı. Zira Nasuh'a aşkım yoktur dediği zaman bu dünyaya Nasuh'la eş olarak yaşamak için gelmiş bulunmaktan ibaret bir aşkı nazarıdikkati önüne alıp, böyle bir hâl kendisinde henüz mevcut olmadığı için kendisini Nasuh'a âşık görmemekte sadakat eylemiş oldu. Kâzibti. Zira Virginie Nasuh'la eş gibi değil, hatta onun kapısında hizmetkâr olarak yaşamak dahi insan için bir nimet olacağını daha çoktan beri birkaç defa düşünmüş ve şu hulyasıyla Nasuh'un sıfat-ı melekiyyesini nazarında büyüttükçe büyütmüş olduğu gibi, bu akşam ol insan-ı kâmilin kendisini öldürmesine rıza dahi göstermemiş ve onu bu fikr-i feciîden vaz geçirmek için arz-ı visâlden başka yol bulamamış olduğu hâlde artık Nasuh'a aşkı olmadığından bahsetmekle kizb eylemişti.

Aşk denilen şey kuvvetlice bir hevesten ibaret olmak üzere kendi nazarında nâ-makbul ise Virginie'nin Nasuh'a olan irtibatı böyle bir hevesten ibaret bulunmadığı için adem-i makbuliyyet şaibesinden dahi beri idi.

Elhâsıl her ne kadar Virginie kendi kendisine olan hasbihalinde Nasuh için aşk denilebilecek bir hissi olmadığını dermiyan eylemiş idiyse de, kendisini Nasuh'a bağlamak için mevcut olan rabıtanın kuvveti dahi kâfi olduğundan, pencere önünde zihninden geçirdiği muhakemât döne dolaşa Nasuh üzerine uğradıkça bîçareyi mübtelâ olduğu hâlden kurtarmak için aşk ve muhabbetiyle çıldırmak derecelerinde bulunduğunu temin ve nihayet zimâm-ı ihtiyarını teslim etmek lüzumuna gittikçe korku verirdi.

Nasuh'ta gördüğü fevkalâdelik üzerine Virginie'nin ettiği teessür birkaç saatler bir derecede devam edip nihayet küçük kızcağız uykudan uyanmasıyla Virginie onunla iştigale başladı. Bu mini mini zeki kızcağızın küçücük aklı neye erdiği malûmumuzdur. Her şeye erdiği gibi Nasuh Efendinin hâl-i me'yûsiyyetine dahi erip hemşiresini istintaka başladı. İrat eylediği suallerde öyle şeyler sorardı ki hemşiresi doğru cevap vermek istemeyerek tevile çalıştığı hâlde bir türlü muvaffak olamaz ve kıza meseleyi olduğu gibi tefhimden başka çare bulamazdı. Tabiatın bahş ettiği istidada bakmalı ki pek sevdiği bir Mademoiselle Virginie'nin helâkinden dolayı Nasuh'un dahi kendi nefsine kıymak istemesi kızcağızın yüreğine rikkat verip için için ağlamağa başlamış ve elden ne gelir ise yaparak tek telef-i nefs etmesi için Nasuh'a meydan verilmemesini tavsiye ile hemşiresinin yüzünü gözünü öpmüştür.

Bu esnada erkek çocuk dahi uykudan uyanması üzerine şayet patırtılarıyla Nasuh'u dahi uyandırmamak için Virginie bunları kapıcının yanına oynamağa gönderdi ve kendisi fakirâne odasının tanzimatıyla beraber Nasuh kalkar ise takdim olunmak üzere sütlü kahve ve şekerli peksimet tedarikâtıyla meşgul kaldı.

Dokuzuncu Bap

Mademoiselle Virginie hizmetiyle meşgul olduğu sırada bir aralık Nasuh'un gözleri açılmış olduğunu görmesiyle ta'tîl-i işgal ederek hâlini hatırını sormağa müsâraat gösterdi. Lâkin derununda beşaşeti olmasa bile vechinde bir büyük beşaşet göstermeyi levazımdan addeylemişti.

Virginie - Bonjur azizim! Artık sana azizim diyeceğim. Hem seninle senli benli söyleşeceğim öyle değil mi? Zira artık aramızda hiçbir sırr-ı mektum kalmadı.

Nasuh - (Yattığı yerde) Öyledir dostum. Teşekkür ederim azizim. Bonjur.

Virginie - Niçin kalkmıyorsun? Yoksa uyandıktan sonra yatak içinde bir müddet yuvarlanmak zevkin midir?

Nasuh - Hayır zevkim değildir ama ....

Virginie - Hasta mısın yoksa?

Nasuh - Dünkü yorgunluğun eseri.

Virginie - Vücutça ve maddî yorgunluk mu, yoksa fikirce manevî yorgunluk mu?

Nasuh - Vallahi ne bileyim? İkisinden de olmalı. Lâkin kemiklerimin ağrısına nazaran vücutça olan yorgunluk daha ziyade olmalıdır.

Virginie - Onun zararı yok rahatça uyku uyudun ya? Rüyasızca bir uyku?

Nasuh - Rüyasızca değil, fakat sualini anlıyorum, nafile merak etme.

Virginie - Büsbütün müsterih olayım mı?

Nasuh - Hay hay! Ol!

Virginie - Bu teminatı akşamki söylediklerimizi unutmamış olduğun hâlde veriyorsun öyle değil mi?

Nasuh - Ben daha birçok şeyler düşündüm.

Virginie - Neler? Eğer sofrada yorulmaz da söylersen pek memnun olurdum. Hem bak ben sana sütlü kahve hazırladım. Âlâ taze yağ da var. Her şey mükemmel.

Nasuh - Karnım aç ama, bilmem yiyebilir miyim?

Virginie - Lâkırdı ederek yemek zevkin ise hem de düşündüklerini söylersin, hem yersin.

Nasuh - Beraber yesek fena olmaz.

Virginie - Memnunen!

Diye kalkıp kahve levazımını yatağın yanına koyduğu bir masa üzerine getirdi. Kendisi dahi oturup hem kahve içmeye ve taze yağdan yemeye ve hem de konuşmaya başladılar:

Virginie - Ey! Konuştuklarımızdan maada neler düşündün bakalım?

Nasuh - Sana arz ettiğim çareleri kabul edeceksin.

Virginie - Yine mi vasiyetname? Yine mi ölüm?

Nasuh - Hayır! Ölmek, dirilmek yok. Artık vatanıma avdet edeceğim. Paris benim için beytü'l-hazan oldu. Türklerin bir mısraı vardır "Cihan şimdi bana beytü'l-hazandır" derler. Ben şimdi bunu tebdil ettim. Diyorum ki "Bana beytü'l-hazan oldu bu

Paris." Buraya geldiğim zaman kaç param var idiyse yine ol miktar para ile çıkacağım. Bu diyarın bir akçesini istemem.

Virginie - Beni beraber götürmeyecek misin?

Nasuh - Nereye? Vatanıma mı? İstanbul'a ha?

Virginie - Sen nereye ise ben de oraya.

Nasuh - Bunu ben de düşündüm. Lâkin birkaç mani var.

Virginie - Acayip! Paris'ten çıkmak için bana kim mani olur?

Nasuh - Birincisi dinin. Zira ben Muhammedîyim, sen İsevîsin!

Virginie - İstanbul'da Hristiyan yok değil a?

Nasuh - Var! Var ama, senin bana beyan eylediğin heves üzerine benim seninle tezevvücüm lâzım geliyor.

Virginie - Teşekkür ederim dostum. O hâlde mariage civil (yani şer'in haricinde nikâh-ı medenî) yaparız.

Nasuh - Buna ne hacet? Sen Hristiyan olduğun hâlde seninle tezevvüce benim dinimin müsaadesi vardır. Hatta o hâlde senin Hristiyanlığını muhafazaya dahi dince borçlu olurum.

Virginie - Ne güzel mezhep! Ne büyük hürriyet! Öyle ise birlikte azimetimize hiçbir mani kalmıyor.

Nasuh - Orası öyle, ama ben tezevvüç edeceğim karının kendi dinimde olmasını isterim. Vakıa ahbabımdan pek çokları vardır ki Avrupalı karılarla izdivaç etmişlerdir. Karıları Hristiyan olduğu hâlde güzel güzel yaşarlar. Ancak bunlar henüz ihtiyar olmadılar ki tecrübem tekmil olsun. İhtiyarlık icabınca vücuda ölüm soğukluğu geldiği ve âlem-i ukba yaklaştığı zaman bakalım o hüsn-i zindegânî devam edecek mi?

Virginie - Ben muhabbette sadakatta devamımdan eminim.

Nasuh - Öylesi değil kuzum. Ayrı ayrı iki dine tabi olanlar ne kadar olsa birbirinin ecnebisi olurlar. Ben isterim ki, bence mukaddes olan sence de mukaddes olsun. Buna mukabil sence mukaddes olan bence de mukaddes olmak şartına hacet yoktur. Zira zaten mukaddestir.

Virginie - Ne? Siz Hazret-i Yesû'ı takdis eder misiniz?

Nasuh - Hay hay! Takdis eylediğim şeriat-ı İslâmiyyenin emri mucibince eğer Hazret-i Yesû' aleyhissalâvatü's-selâmın

bir kelime-i rabbaniyye olarak bîpeder Hazret-i Meryem-i azrâdan tevellüt eylediğini ve Ruhullah olduğunu ikrar ve kendisini takdis etmezsem, dinim ahkâmınca küfretmiş olurum. O yalnız Hazret-i Yesû'ı takdis ederim. Ondan başka bir şeyi tanımam. Zira Hristiyanlık tarihini bîtarafâne mütalâa eden Hristiyanlar bile tanımazlar ve tanımamak lâzım gelir.

Virginie - İşte ben de öyle her papazın içtihadını tanımayan Hristiyanlardanım. Ben de yalnız İsa ile iktifa edenlerdenim.

Nasuh - Şu hâlde benimle dünyada, ukbada refakat etmek istersen Hazret-i Muhammed'i de Peygamber tanıyıp şer'ini kabul etmelisin.

Virginie - Onun şer'îsini bu kadar terbiye eden ve gerçekten insan-ı kâmil mertebesine isal eyleyen Muhammedî değil mi?

Nasuh - Evet! Cenab-ı Hakkın vahyi ile ümmetin terbiyesi ve irşadı için her ne söylemiş ise doğrudur.

Virginie - Ben onun söylediklerinden hiçbirisini bilmem. Fakat benim için terbiye-i İslâmiyyenin senden büyük nümunesi olamaz. Sende her ne gördüm ise cümlesi müstahsendir. Cümlesini kabul eyledim.

Nasuh - Vakıa İslâm olmak için bu da kâfi ise de sair birtakım merasim dahi vardır ki onları yerine getirmelidir. Mahaza sana bir daha teklif edeyim. Yüz şu kadar bin frank paraya helâlinden sahip olarak Paris'te kalmak hâlâ senin elindedir.

Bu teklif-i sani üzerine bir aralık Virginie'ye bir garip sükût ve bir acîb durgunluk geldi. İhtimal ki teklifi kabul etmek için bazı vechler uzaktan uzağa baş göstermeye başlamıştılar. Ancak dün akşamdan beri gösterdiği muhabbet ve ihtisas üzerine şimdi epeyce bir sermaye ile Paris'te kalmağı İstanbul'a gitmeye tercih etmek, döneklik olacağını hesapla bu mahcubiyetine bir türlü kani olamadı. Binaenaleyh olanca cesaretini toplayıp dedi ki:

Virginie - Teklifi tekrara hacet yok dostum. Şu Müslüman olmak için icap eden merasim her ne ise telkin et bakayım.

Nasuh - Pekâlâ! Şu sözleri tekrar etmelisin. Ben inandım ki Allah'tan başka Allah yoktur. Allah'ın meleklerine ve bilcümle kitaplarına ve peygamberlerine ve bu dünyadan sonra ahirete,

kaza ve kadere yani hayır ve şer her şeyin Cenab-ı Haktan geldiğine ve ba'de'l-vefat ahirette dirileceğimize ve Muhammed, Allah'ın kulu ve peygamberi olduğuna iman ettim. Bu sözleri hem dilim ile ikrar ve hem de kalbim ile tasdik ederim.

Virginie - Ben inandım ki Allah'tan başka Allah yoktur. Allah'ın meleklerine ve bilcümle kitaplarına ve bu dünyadan sonra ahirete, kaza ve kadere yani hayır ve şer her şeyin Cenab-ı Haktan geldiğine ve ba'de'l-vefat ahirette dirileceğimize ve Muhammed Allah'ın kulu ve peygamberi olduğuna iman ettim. Bu sözleri hem dilim ile ikrar ve hem de kalbim ile tasdik ederim.

Nasuh - İşte bu kadar. Bu suretle Müslüman oldun. Seni Müslümanlığınla tebrik ederim. Birinci mani ber-taraf oldu. İkinci mania: Kardeşlerini ne yapacaksın?

Virginie - Onları da Müslüman edelim.

Nasuh - Yoook! Madem ki Müslümansın. Onun kavaidine dahi ittibâa mecbursun. Müslümanlık vaftiz ile olmaz ki, çocukları, biz kendi irademizle Müslüman edelim. Müslümanlık ba'de'r-rüşd hüsn-i kabul ve irâde-i zâtiyye ile olur.

Virginie - Ne güzel usul!

Nasuh - Binaenaleyh onları Paris'te terk edelim. Yine doğdukları memleketin terbiyesi ve diyaneti içinde büyüsünler.

Virginie - Diyeceğinizi anladım. Kendilerini birer terbiyehaneye verip ve mahut mâl-ı helâlden idarelerini temin edip öyle gideceğiz değil mi?

Nasuh - Evet! Öyle etmek istiyorum. Çocuk için otuz bin frank, kız için dahi doksan bin. Nasıl? Nispeti beğendin mi?

Virginie - Kimsenin bir diyeceği yok. Yavrucağız benim gibi ilk gençliğini bedbaht görmeyecek . Doksan bin frank cihaz ile kendisini mes'ut addedebilir. Çocuk için dahi otuz bin frank az sermaye değildir.

Nasuh - Öyle ise karar-ı kat'îmiz bu olsun.

Virginie - Olsun.

Onuncu Bap

Bunlar bir kahvaltı makamına kaim olabilecek olan tereyağı ve sütlü kahvelerini çoktan yiyip bitirmişler idiyse de lâkırdının arkasını kesememiş olduklarından bir hayli müddet tepsiyi önlerinden kaldıramayıp ber-minval-i muharrer söze devam eylemişlerdi.

Badehu Virginie tabiatinde bir büyük emâre-i beşâşet olduğu hâlde kalktı tepsiyi kaldırdı. Nasuh sigara istemiş bulunduğu cihetle onu yapıp getirdi.

Vakit öğleyi tecavüz eylemiş olduğundan Mademoiselle Virginie şayet büsbütün def'-i efkâra ihtiyacı var ise hâsıl olması için Nasuh'a Boulogne ormanına doğru seyr ü seyahat teklif eylemişti. Nasuh kendisinde bu kuvveti göremediği için kabul etmedi.

Bir aralık o günkü gazeteleri getirip okumak istemişti. Buna dahi Mademoiselle Virginie müsaade göstermedi. Adem-i müsaadesi şayet Poliny ve Simon'un vefatlarına dair gazetelerde yine yalan yanlış birtakım rivayetler ve hikâyeler münderic olması ihtimalinden nâşi idi.

"Mütâlâa ile eğlenebileceksen sana Donkişot hikâyesini vereyim" diye Nasuh'un icabetini dahi beklemeksizin cildi eline tutuşturdu. Vakıa Nasuh Donkişot hikâyesini okumuş idiyse de bu gibi âsâr-ı nefîsenin tekerrür-i mütâlâası dahi insana safa vereceği cihetle Nasuh cildi eline aldı ve ötesini berisini karıştırarak gözden geçirmeye başladı.

O gün gerek Donkişot hikâyesi ve gerek küçük çocukların imtihanı ile can sıkıntısına mübtelâ olmaksızın akşamı ele alabildi. Gurûb-ı şemse yarım saat kalarak yani alaturka saat on bir buçukta yatağından çıkıp zaten dün akşam ahval-i pür-melâl üzerine yatağa gündüzlük elbisesiyle girmiş olduğundan üstünü başını düzeltmeye ve süpürmeye başladı. Virginie bu hâli görünce hem kendisine muavenet ve hem de emelini ber-vech-i âtî istifsar eyledi.

Virginie - Bir yere mi gideceksin dostum?

Nasuh - [Emir] bende ise emrime tâbi olacaksın değil mi?

Virginie - Ona ne şüphe.

Nasuh - Öyle ise çocukları en güzel elbiselerini ilbâs et.

Virginie - Onları da mı beraber alacaksın?

Nasuh - Sen [de] en güzel elbiseni telebbüs et.

Virginie - Ben de birlikte gideceğim ha?

Nasuh - Evet. Cümlece gidelim bir taam edelim.

Virginie - Pekâlâ olur.

Nasuh'un şu emri ancak bir saatte icra edilebildi. Gerek Virginie ve gerek çocuklar en mükellef rubalarını telebbüs eylediler. Bîçare çocukların en büyük yortu günleri giyebildikleri şu güzel rubalar endamlarına ziynet verdiği zaman hâsıl olan memnuniyetlerinin derecesini tarif için tafsile hacet yoktur. Bunu erbâb-ı mütâlâanın ve bilhassa çocukların ahvaline muttali olanların kuvve-i istihrâciyyelerine havale eyleriz.

Cümlesi hazır ve âmâde olduktan sonra Nasuh sağ koluna Virginie'yi takıp sol eline küçük kızı aldı. Çocuk ise bunların önü sıra gider ve şayet yolu yanlış tutmamak için her yirmi otuz adımda bir kere dönüp arkasına bakarak Nasuh'tan alınacak işaret üzerine hareket eylerdi.

Gide gide Mademoiselle Virginie'nin sandıkkârlık hizmetinde bulunduğu lokantaya vardılar. Bîçare Virginie'nin öteden beri ziynetine, külfetine nazar-ı tahassürle baktığı o mükellef sofraların birisinde oturdular. Çocuk bu lokantanın kapısından bile bakamadığı ve hemşiresini ve her gece sokakta beklediği hâlde şimdi kendisini sofra başında görünce memnuniyet derecelerini pek aşağıda bırakıp âdeta mağruriyet derecelerine varmış ve küçük kızcağız böyle yerleri henüz tahayyül bile edemediğinden lokantanın ziynet ve külfetine hayretle dalmış, kalmıştı. Lokanta sahibi Virginie'yi Nasuh ile beraber görünce kim bilir ne gibi tasavvurât-ı nâ-merdânenin icabından olan tebessümlerle yanlarına gelen misafirlerini selâmladı. Herifin bu iltifatı bir aralık Virginie'yi patlıcan gibi mosmor morarttı ise de Nasuh tavrında olan ubûseti arttırıp dedi ki:

Nasuh - Hotelci efendi! Mademoiselle Virginie'nin hizmetinizde müddet-i devamına dair beyninizde bir mukavele var mıdır?

Lokantacı - Hayır Monsieur Nasuh yoktur.

Nasuh - Bir alıp vereceği?

Lokantacı - Bilâkis bu haftadan birkaç gündeliği için benim ona borcum vardır.

Nasuh - Lütfen hesabınıza bakar mısınız?

Virginie - Hesaba bakmaya hacet yoktur efendim. Dört gündeliktir. Zaten hesabı ben tutmakta değil miyim?

Lokantacı - Evet! Matmazel haklıdır.

Nasuh - (Hizmet eden uşağa hitapla) Garson! Mademoiselle Virginie lokantacı efendide olan dört gündeliğini garsonlara bahşiş olarak terk eyledi.

Garson - Mersi Monsieur Nasuh, mersi Mademoiselle Virginie.

Nasuh - (Lokantacıya) Hizmetinizde bulunduğu müddet sizden gördüğü iltifattan dolayı Mademoiselle Virginie'nin teşekkürden başka diyeceği yoktur. Bundan sonrası için dahi arz-ı i'tizâr ediyor.

Lokantacı - Kendileri her vechile serbesttirler Monsieur Nasuh (yine manalı bir suretle sırıtarak). Kendilerine her zaman için baht ve talih açıklığı duasında devam edeceğim.

Nasuh - (Çehresini ekşiterek) Amin diyen dahi bulunur ise duanız makbul olur. Şimdilik söyleyeceğimiz bu kadardır hotelci efendi.

Bu cevap üzerine kendisi için artık iş kalmadığını lokantacı anlayarak kalktı yerine gitti. Nasuh ve rüfekası ise taamlarını bitirdikten ve hesaplarını tesviye eyledikten sonra kalktılar bulvarlara gezmeye çıktılar.

Aşağıya yukarıya birkaç âmed ü şûd eyledikten sonra "Bir tiyatroya girmek ister misiniz?" diye Virginie'ye ettiği sual üzerine pek çok zamandan beri tiyatronun ismi bile hatırından geçmemiş olduğundan bahisle kemâl-i muvafakat cevabını alınca doğruldu. Ufarak bir koltuk tiyatrosuna girdi. Çocuklar âdeta mini mini ömürlerinin içinde henüz tiyatro görmemiş oldukları cihetle çıldırasıya bir memnuniyetle nasıl teşekkür edeceklerini şaşırmışlar kalmışlardı.

O gece tiyatro Haydutlar denilen operayı oynatıp bu oyun haddizatında pek güzel ve pek eğlenceli tasvir ve tahrir edilmiş

olduğu misillü müzikası dahi zararsızca olmak mertebesinin üst tarafında bulunduğundan Nasuh epeyce mahzuz oldu.

Gece yarısından sonra tiyatrodan çıkıldıkta çocuklar kendi ikâmetgâhlarına teveccüh eylemişler idiyse de, Nasuh ve odanın dört kişi istiâba kifayeti olamayacağından bahisle civarında bir misafirhaneye girip güzelce mefruş iki odalı bir daire açtırdı.

O geceyi bu dairede geçirdiler. Ertesi sabah Nasuh Efendi küçük kızı, kızlar islahhanesine ve çocuğu dahi erkekler eytamhanesine yerleştirip sermayelerini dahi emniyet sandığına yatırdı ve usulden olduğu üzere ıslahhane ve eytamhane nezaretlerini çocuklara dahi naspeyledi. Kendilerinin li-ecli't-terbiye bu mahallere verilmesi çocukları ziyadesiyle memnun ve mesrur eylediği gibi Matmezel Virginie'yi de minnettar eylemiş idiyse de mektebe girmek için hemşirelerinden vuku'-ı müfârekatı Mademoiselle Virginie'yi bir müfârekat-ı ebedîye addeylediğinden, gözleri içinden sıcak sıcak nebeân eyleyen birkaç damla göz yaşlarını bir türlü men edemeyip akıtmıştır. Zira bu teşebbüs üzerine Nasuh'un çok vakit Paris'te kalamayacağını anlamıştı.

Vakıa Nasuh Efendi artık kendisi için beytü'l-hazan olmak üzere hükmeylediği Paris'te iki gün daha ikâmet edemeyeceğini ve binaenaleyh kendisince görülecek yol tedariki ne ise görülmesini Virginie'ye o akşam tembih eyledi.

Hatta Lehli Gardiyanski ve Madame Cartrisse yani Madame Gardiyanski ve Catherine ve De la Chaisne ve Monsieur Alexandre Rose en coeur gibi dostları ziyaret etmeyeceğini dahi beyan ve avdeti isticâl eylemişti. Zira bunları görüp veda edecek olur ise ondan dahi başkaca müteessir kalacağını Nasuh Efendi hisseylemişti.

Virginie'nin yol tedariki altı sandık ve üstü çantasıyla bir de şaldan ibaret olduğu için bu tedarikâtta pek çok vakit sarfına ihtiyacı yoktu. Odacığında mevcut ufak tefek levâzım-ı beytiyyesini Nasuh Efendinin ihtarı üzerine oturduğu hanenin kapıcısına bahşeyledi. Nasuh Efendi dahi kendi odasında kitaptan ve eşyadan her ne mevcut ise cümlesini Madame Garnold'a terk eylemiş ve bu bapta mezbureye yazdığı bir mektupta artık kendisi

o daireye giremeyeceğinden bahisle hemşiresiyle eniştesine edilecek veda hususunda mezbureyi tevkîl etmişti.

Yine hazırlıklar ikmal edilip bittikten sonra Virginie ile beraber Nasuh Efendi Strasbourg şimendiferine bindiler. Almanya'yı geşt ü güzâr Nasuh'un cümle-i âmâlinden bulunmasıyla biletini Strasbourg'a kadar almıştı. Oraya vardıkta Badenhessen ve Württemberg ve Münih ve Frankfurt ve Berlin gibi büyük şehirleri birer birer gezerek ve cümlesinde icabına göre birkaçar gün ikâmet eyleyerek ahvâl-i hususiyyelerine ıttılâ ile Viyana'ya geldiler.

Zikrolunan payitahta vürudları sonbahara musadif olup bu mevsim ise Viyana'nın en sevimsiz bir mevsimi olduğundan eğer Nasuh Efendi şehr-i mezkûrun ahvalini mufassal ve meşruh seyahatnamelerden okuyup öğrenmemiş olsaydı, Avrupa içinde hiç hoşlanılmayacak bir Avusturya payitahtı olduğuna kanaat eylerdi.

Kışın takarrübü cihetiyle Tuna nehri incimâd ve Avusturya ve Macaristan'ın Tuna vapur kumpanyası harekâtını tatil etmeksizin nehr-i mezkûr seyahatını ikmal mecburiyeti dahi baş göstermesiyle Nasuh Efendi Viyana'da hemen asla ikâmet etmeyerek Virginie ile beraber vapura bindi ve iki taraf sahillerini ve sevahil üzerinde vaki köyleri, kasabaları, şehirleri balık dalyanlarını, kordon kalelerini temaşa ede ede Boğaz Köy'üne kadar inerek oradan şimendifere rakiben Karadeniz sevahilinde vaki Köstence'ye geldi. İstanbul postası için Galatz ve Sünne'den gelmiş olan Avusturya vapuru istim üzerinde hazır bulunmasıyla hemen şimendiferden vapura aktarma ettiler ve biraz muhalifçe hava ile yirmi iki saat zarfında Karadeniz Boğazı'ndan içeri girdiler.

Nasuh Efendinin bir seneden beri müfârekat eylediği vatan-ı azîzini nasıl bir memnuniyet ve şükranla telâkki eylediği tafsile muhtaç bir keyfiyet değildir. Hele Boğaziçi'nin Karadeniz Boğazı'ndan girenleri peyderpey istikbal eden lâtif köyleri ve müzeyyen yalıları Mademoiselle Virginie'ye ol kadar sürur vermişti ki tarife sığmaz. Her görünen köy ve yalı hakkında Nasuh'tan izahat ister ve Nasuh dahi refikasına verdiği izahata mütelezziz olurdu.

İstanbul limanına girdikleri zaman Zekâ Bey vapura gelip de kendilerini istikbal eder ise şaşar mısınız?

Hangi Zekâ Bey olduğu hatırınıza geldi ya? Haniya şu Paris'te Nasuh'a rekabet gayretiyle La Vie Parisiene gibi gazetelere sermaye-i istihza olan süslü ve güzel bey yok mu? İşte o.

Ama Nasuh'un İstanbul'a avdetini haber alıp da riayet suretiyle istikbal eylediğine zahib olmayınız. Paris'ten avdet eyledikten sonra hovardalığın bu suretini yeni icat eylemişti. Köprünün Galata semtindeki kahvelerini kendisine karargâh ittihaz ederek Avrupa posta vapurlarının zaman-ı vürudlarını tahkik ile her vapur geldikçe mahsusan bir sandal tutup vapura kadar gider, yolcuları teftiş eyler ve eğer içlerinde bal alacak bir çiçek bulur ise kırk yıllık ahbabıymış gibi arz-ı münasebetle kendi sandalına alıp iskele ve gümrük işlerince teshilâtta bulunur ve bu suretle ona cümleden evvel dost olurdu. Bu sayede pek çok çalgıcı ve hanende ve tiyatrocu kızlarla ülfet ve ünsiyet peyda eylemiş ve şu ilk hizmetlerin mükâfatlarına dahi nail olmuştur.

Mademoiselle Virginie'yi kıç üzerinde gezinir görünce kemâl-i memnuniyyet ve şetaretle koştu, geldi ve resm-i hoş-âmedîyi icraya müsâraat gösterdi ise de Mademoiselle Virginie asla yüz göstermeyip âdeta arkasını dönüvermiş olduğundan "Hâlâ imâna gelmedin mi? Hâlâ âşıka cevr ü cefa ile mi lezzet buluyorsun?" diye arzuhâl etmeye davrandığı esnada öte taraftan Nasuh dahi çıkagelince "Ha! Sahibiyle berabermiş" dedi ve meyusen avdet eyledi.

Yolcu ve kayıkçı kalabalığının biraz ber-taraf olmasını bekleyen Nasuh Efendi için bu keyfiyet Virginie ile mükâleme-i atiyyeye sebebiyet gösterdi.

Nasuh - Zekâ Beyi tanıyor mu idin?

Virginie - Evet Paris'te üç beş defa beni görmüştür.

Nasuh - (Hissolunur olunmaz bir tebessümle) Öyle ise niçin kendisine iltifat etmedin de bilâkis arka çevirdin?

Virginie - Tecrübelerin daha kifayet etmedi ve tecrübe ile mi uğraşacaksın?

Nasuh - Hayır muradım o değil. Aranızda sebkat eden hikâyeyi öğrenip anlamak isterim.

Virginie - Pek o kadar güzel ve san'atlı bir hikâye de değildir.

Nasuh - Nasıl olur ise olsun.

Virginie - Nasıl olacak? Deli zampara. Beni gördü arz-ı muhabbet eyledi. Zadeliğinden, servet ve yesârından bahsetti. Bir aralık metres ittihaz edecek oldu. Birçok hediyeler getirdi. Kabul ettiremedi. Mariage civil akd edecek oldu. Ona da muvaffak olamadı. Nihayet şamarı yedi, gitti.

Nasuh - Vay! Şamar da ha?

Virginie - Ne zannettiniz ya? Muâşakanın bir neticesi dahi o değil midir?

Nasuh - Ey bu neden iktiza etti?

Virginie - Bir gece yolumu kesmek ve benden cebr ile bûse-çîn olmak derecesine kadar çıkışmıştı da ondan.

Şu fıkra dahi bittikten sonra Nasuh'un evvelce peyda eylemiş olduğu sandalcı gelerek "Efendim! Kalabalık dağıldı. Sandalı iskeleye yanaştırdık" demesiyle Nasuh evvelâ Virginie'yi indirip badehu kendisi binerek İstanbul gümrüğüne doğru çektirdi, gitti.

(İntihâ)